UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

SURSE DE INSTABILITATE LA NIVEL GLOBAL ŞI REGIONAL. IMPLICAȚII PENTRU ROMÂNIA

A IV-a Sesiune anuală de comunicări ştiinţifice,
Bucureşti, 25 noiembrie 2004

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE,
Bucureşti, 2004

COORDONATOR:
CSI dr. Constantin MOŞTOFLEI

CIP

REFERENȚI ŞTIINȚIFICI

CSI dr. Nicolae DOLGHIN
CSI dr. Gheorghe VĂDUVA
CSI dr. Grigore ALEXANDRESCU
CSII dr. Petre DUȚU
CS Vasile POPA

Toate drepturile rezervate Universității Naționale de Apărare

Răspunderea pentru conținutul lucrării
revine Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

CUPRINS

INTRODUCERE *9*
ÎN PLEN *11*
ROMÂNIA ÎN NOUL MEDIU DE SECURITATE DUPĂ SUMMIT-UL DE LA ISTANBUL – **general prof. univ. dr. Eugen BĂDĂLAN.** *11*
1. Noul mediu de securitate post Istanbul *11*
2. Procesul de transformare a NATO şi implicaţiile acestuia asupra securităţii *15*
3. Evoluţia relaţiilor în spaţiile de interes ale României pe termen mediu şi lung *20*
STABILITATEA PROCESULUI DE ÎNZESTRARE ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRILOR ACTUALE LA NIVEL REGIONAL ŞI GLOBAL – **doctor ing. Gheorghe MATACHE** *27*
STRATEGIA DE SECURITATE EUROPEANĂ ŞI ZONA MĂRII NEGRE – **general conf. univ. dr. Mircea MUREŞAN** *42*
1. Consistenţa noii filosofii europene *42*
2. Liant strategic *47*
3. Probleme zonale, responsabilităţi globale, acţiuni unitare *49*
TERORISMUL, SURSĂ DE INSTABILITATE ÎN PLAN GLOBAL, REGIONAL, SUBREGIONAL ŞI NAŢIONAL – **general maior conf. univ. dr. Mihail Orzeaţă, căpitan comandor conf. univ. dr. Gabriel-Florin MOISESCU** *53*
1. Să definim problema *53*
2. Cauzele terorismului *58*
3. Ce trebuie făcut? *60*
SURSE DE INSTABILITATE ÎN BAZINUL MĂRII NEGRE – **contraamiral de flotilă dr. Eugen LAURIAN, comandor Tudor-Sorin NICOLAESCU** *62*
1. Cadrul general *62*
2. Surse de instabilitate în bazinul Mării Negre *64*
3. Influenţele surselor de instabilitate asupra organismului militar *70*
IMPLICAŢII ALE DINAMICII SURSELOR DE INSECURITATE ASUPRA SIGURANŢEI MILITARE – **general de brigadă dr. Gheorghe NICOLAESCU** *74*
1. Evoluţii actuale ale raportului securitate naţională – securitate colectivă *74*
2. Corelaţia securitate naţională – siguranţă militară *77*
VIITORUL SECURITĂŢII EUROPENE – **general de brigadă dr. Teodor FRUNZETI** *81*
1. Caracterizarea mediului de securitate *81*
2. Tendinţe regionale şi strategii în evoluţia spaţiului de securitate european *84*

3. Necesitatea realizării apărării europene *92*
4. Securitatea europeană prin prisma relaţiilor NATO - UE *94*
SECŢIUNEA I *97*
MANAGEMENTUL CRIZELOR - MODALITATE EFICIENTĂ DE GESTIONARE A SURSELOR DE INSTABILITATE LA NIVEL GLOBAL ŞI REGIONAL – **colonel dr. Marian BUCIUMAN** *97*
RĂSPUNSURI REGIONALE LA RISCURI ŞI AMENINŢĂRI GLOBALE. O PERSPECTIVĂ DIN SUD – ESTUL EUROPEI – **general maior Ioan CIUPEI.** *108*
CRIMA ORGANIZATĂ TRANSFRONTALIERĂ - SURSĂ DE RISC CU IMPLICAŢII ASUPRA SECURITĂŢII NAŢIONALE A ROMÂNIEI – **colonel lector. univ. drd. Emil HEDEŞIU** *120*
INTERESUL NAŢIONAL ŞI LUMEA GLOBALĂ – RISCURI DE INSTABILITATE ŞI STRATEGIA SECURITĂŢII – **conf. univ. dr. Maria IACOB, prof. univ. dr. Dumitru IACOB** *133*
1. Orizontul globalizării *134*
2. Dimensiunile şi contextele interesului naţional *136*
ECONOMIA SUBTERANĂ INTERNAŢIONALĂ – SURSĂ CARE ALIMENTEAZĂ COMPONENTA ECONOMICĂ A TERORISMULUI – **general-maior drd. Constantin NĂSTASE, colonel prof. univ. dr. Dumitru NICA** *138*
1. Economia subterană – fenomen global *138*
2. Criminalitatea – componentă a economiei subterane şi segment ilegal ce include şi terorismul *145*
3. Legătura dintre terorism, terorism economic şi financiar *146*
4. Acţiuni posibile la nivel mondial şi naţional pentru combaterea economiei subterane şi a terorismului internaţional *148*
UNELE CONSIDERAŢII PRIVIND OPERAŢIUNILE MILITARE ÎN ZONE URBANE LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III – **general de brigadă prof. univ. dr. Nicolae USCOI** *160*
PARTICIPAREA STRUCTURILOR DE JANDARMI LA MENŢINEREA STABILITĂŢII ŞI PĂCII ÎN BALCANI (KOSOVO) – **colonel Olimpiodor ANTONESCU** *167*
1. Consideraţii generale *167*
2. Legitimitatea participării structurilor de jandarmi la operaţiuni de menţinere a păcii *170*
3. Legalitatea participării structurilor de jandarmi la operaţiuni de menţinere a păcii *173*
4. Mandatul structurilor de jandarmi în Kosovo *174*

SURSELE DE INSTABILITATE ŞI SECURITATEA ROMÂNIEI - ABORDARE TEORETICĂ – **colonel (r) prof. univ. dr. Eugen SITEANU, locotenent-colonel ing. dr. Liviu CUMPĂTĂ-ARSENIE** *178*
SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ – RISCURI ASOCIATE ŞI IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE – **locotenent-colonel prof.univ. dr. Ion ROCEANU** *190*
1. Societatea informațională – riscuri asociate şi coordonate de securitate *192*
2. Preocupări la nivel național privind securitatea informațională. *196*
3. Concluzii *201*
STRATEGIA DE SECURITATE EUROPEANĂ PENTRU SECOLUL XXI - ACTUALITATE ŞI PERSPECTIVĂ – **general-locotenent (r)ing. Petru PANĂ, colonel (r) dr. Alexandru MANAFU, locotenent-colonel ing. George DEDIU** *204*
1.Introducere *204*
2. Principiile securității europene *207*
3. Securitatea în cadrul Uniunii Europene *207*
3.Acțiuni politice de perspectivă în vecinătatea Europei *208*
4. Considerații generale pentru vecinătatea apropiată *210*
5. Aranjamentele multilaterale instituționalizate în mediul global . *212*
DIMENSIUNEA MILITARĂ A SECURITĂȚII ÎN ERA GLOBALIZĂRII – **colonel prof. univ. dr. Mircea COSMA** *217*
1. Alianțele - deschideri către globalizare *217*
2. Militarizare globală, globalizare militară sau militarism global? *220*
ASPECTE PRIVIND ROLUL ŞI DETERMINĂRILE RAȚIONAMENTULUI STRATEGIC ÎN ACȚIUNEA MILITARĂ – **colonel prof. univ. dr. Vasile MARIN** *230*
1. Raționamentul strategic – considerații generale *230*
2. Tipologia şi conținutul raționamentului strategic *235*
3. Acțiunea militară şi valorificarea raționamentului strategic *242*
SECȚIUNEA A II-A *249*
AMENINȚĂRI ŞI PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII ÎN ZONA BALCANILOR ŞI BAZINUL MĂRII NEGRE – **general de brigadă dr. Visarion NEAGOE** *249*
1. Surse de instabilitate regională: delimitare, cauze, enumerare, detaliere *249*
2. Consecințe şi implicații la nivel național. Forme şi modalități de acțiune *258*
3. Măsuri de contracarare în plan regional şi național. *261*

INSULA ŞERPILOR ŞI IMPLICAȚIILE STATUTULUI SĂU JURIDIC ASUPRA INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE ROMÂNIEI ÎN MAREA NEAGRĂ – **dr. Dominuț PĂDUREAN** *265*
CONSIDERAȚII PRIVIND VIDUL DE SECURITATE LA NIVEL GLOBAL ŞI REGIONAL CREAT ÎN URMA DESTRĂMĂRII U.R.S.S – **căpitan comandor dr. Marian SÂRBU**. *278*
INTERDISCIPLINARITATEA ANALIZEI DE SECURITATE. COMPONENTA DEMOGRAFICĂ A DIMENSIUNII SOCIALE A SECURITĂȚII – **CS drd. Alexandra SARCINSCHI** *298*
1. Argument *298*
2. Interdisciplinaritatea analizei de securitate *299*
3. Indicatori demografici şi sociali ai dimensiunii sociale a securității *302*
4. Demografie şi securitate *306*
IMPACTUL FENOMENULUI GLOBALIZĂRII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE – **general-maior dr. Gabriel NAGHI** *308*
TRATATUL ADAPTAT DE REDUCERE A FORȚELE ARMATE CONVENȚIONALE ÎN EUROPA. IMPLICAȚII PENTRU ROMÂNIA – **dr. Paul DUȚĂ** *317*
1. Balanța europeană strategică şi controlul armelor convenționale *320*
2. De la semnarea la ratificarea CFE-2 ..... *325*
3. Ecouri şi posibile consecințe pentru România *332*
LUPTA PENTRU RESURSELE ENERGETICE ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ – **ACS drd. Cristian BĂHNĂREANU** *338*
1. În Orientul Apropiat şi Mijlociu *340*
2. În Asia Centrală *343*
3. În Caucaz *346*
4. Europa de Sud-Est - România *350*
MUTAȚII ÎN PARADIGMA SECURITĂȚII AREALULUI MĂRII NEGRE EXTINSE – **colonel (r) CSI dr. Grigore ALEXANDRESCU** .. *354*
1. Determinări de natură istorică *355*
2. Amenințări la adresa securității spațiului *357*
3. Mutații în sursele de amenințare şi în tehnicile de contracarare a lor *364*
CONFLICTUL TRANSNISTREAN- PERMANENTĂ SURSĂ DE INSTABILITATE IN ZONĂ – **colonel (r) dr. CSII Petre DUȚU** *372*
1. Considerații generale *372*
2. Atitudinea Rusiei, Ucrainei şi a Republicii Moldova față de conflictul transnistrean *374*

3. Constituirea Republicii Moldova, ca stat independent, şi a autoproclamatei republici transnistrene *376*
4. Mit, mistificare şi adevăr despre conflictul transnistrean *377*
5. Soluţii avansate pentru rezolvarea conflictului transnistrean *383*
6. Concluzii *391*
REPUBLICA MOLDOVA ÎNTRE NATO ŞI CSI: O SITUAŢIE DE FAPT ŞI MAI MULTE SEMNE DE ÎNTREBARE – **colonel prof. univ. dr.Ioan MUNTEANU** *394*
IMPLICAŢII GEOSTRATEGICE ALE REALIZĂRII „PROIECTULUI"CHILIA-BÂSTROE ASUPRA SECURITĂŢII ZONEI MĂRII NEGRE – **colonel (r) CS Vasile POPA** *408*
1. O nouă situaţie geopolitică şi geostrategică la Marea Neagră *408*
2. Riscuri ecologice şi proiecţii strategice *413*
3. Viitorul relaţiilor ucraineano - europene şi euro-atlantice *417*
INFLUENŢA NOULUI MEDIU DE SECURITATE ASUPRA LOGISTICII MILITARE ROMÂNEŞTI – **colonel dr. Constantin RIZEA** *425*
1. Cadrul general de evoluţie a logisticii militare româneşti *425*
2. Direcţii generale de evoluţie a logisticii militare româneşti în perspectiva Forţa-Obiectiv 2007 ..... *428*
3. Susţinerea financiară şi înzestrarea *436*
SECŢIUNEA A III-A *438*
CIBERTERORISMUL ŞI PROTECŢIA REŢELELOR DE CALCULATOARE – **general-maior dr. Cristea DUMITRU** *438*
CONSIDERAŢII PRIVIND PROFILUL ROMÂNIEI CA STAT MEMBRU NATO – **locotenent comandor conf. univ. dr. Ioan CRĂCIUN** *461*
Introducere *461*
1. România de la statutul de ţară invitată la cel de ţară membră NATO *462*
2. Profilul României ca stat membru NATO *465*
3. Rolul politic al României în cadrul NATO *470*
4. Rolul militar al României în cadrul NATO *472*
5. Rolul României după summit-ul de la Istanbul *475*
6. Concluzii *477*
SURSE DE INSTABILITATE ÎN CYBERSPAŢIU – **locotenent-colonel ing. dr. Liviu CUMPĂTĂ** *480*
1. O realitate de care nu se mai îndoieşte nimeni *480*
2. Vulnerabilităţi şi confruntări *482*
3. Cyberpirateria *486*
4. Concluzii *490*
DIMENSIUNEA CULTURALĂ A PROCESULUI DE EXTINDERE EUROPEANĂ – **ACS Mihai-Ştefan DINU** *491*

1. Identitatea culturală europeană *492*
2. Diferenţele Est-Vest *494*
3. Problema islamului *498*
SECURITATEA PORTURILOR ŞI NAVELOR. O NOUĂ ABORDARE DUPĂ 11 SEPTEMBRIE 2001 – **comandor dr. Ştefan GEORGESCU** *504*
1. Pentru securitatea porturilor *504*
2. Comparaţie între sistemul de securitate convenţional şi sistemul integrat *507*
LIPSA DE COMUNICARE – CA FACTOR DE RISC – **lector univ. dr. Mirela IONIŢĂ** *510*
1. Introducere *510*
2. Modelul comunicării *511*
3. Erori de comunicare *512*
4. Importanţa motivării *514*
5. Gestionarea conflictelor în grupuri sociale *515*
6. Coeziunea grupului *517*
7. Concluzii *519*
SURSE NUCLEARE DE INSTABILITATE ŞI INSECURITATE – **colonel (r) prof. univ. consultant dr. Eugen SITEANU, chestor de poliţie drd. Ion OROS** *520*
FENOMENE ENERGO-INFORMAŢIONALE ŞI APLICAŢIILE LOR ÎN DOMENIUL MILITAR. ACŢIUNI NOCIVE ÎN CÂMPUL DE LUPTĂ MULTIDIMENSIONAL – **colonel (r) prof. univ. dr. Constantin TEODORESCU** *529*
1. Războiul parapsihologic – o realitate a contemporaneităţii *529*
2. Parapsihologia – arma secretă a prezentului *531*
3. Taxonomia fenomenelor exotice *533*
4. Fenomene energo-informaţionale şi aplicaţiile militare ale acestora *534*
NOI FRONTIERE, VECHI FALII – **general de brigadă dr. CSI Gheorghe VĂDUVA** *553*
1. Spiritul frontierei *554*
2. Frontiere europene *558*
3. Concluzie *561*
SURSE DE INSTABILITATE LA NIVEL GLOBAL ŞI REGIONAL. UNELE FENOMENE CU CARE S-AR PUTEA CONFRUNTA ROMÂNIA – **colonel dr. Dumitru SCARLAT** *563*
1. Riscuri asimetrice la adresa României *564*
2. Participarea României la lupta împotriva terorismului *568*
3. Conflictele lingvistice *571*
4. Naţionalismul *573*

INTRODUCERE

Sesiunea de comunicări ştiinţifice a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate din 25 noiembrie 2004 aduce în dezbatere una dintre cele mai complexe, mai actuale şi mai tulburătoare probleme ale timpurilor noastre şi ale celor care vor veni: sursele de instabilitate. Din păcate, pe măsură ce societatea se dezvoltă, se înmulţesc şi problemele cu care aceasta se confruntă.

Complexitatea naşte complexitate, progresul generează nu numai culmi care se cer cucerite, ci mari dificultăţi care se cer depăşite şi falii care se cer acoperite. Societatea nouă este din ce în ce mai complicată şi din ce în ce mai fragilă. Vulnerabilităţile acesteia şi sursele de instabilitate la nivel global şi regional se amplifică. Deşi acest fenomen pare doar un efect secundar al globalizării şi informatizării societăţii omeneşti, ameninţările, pericolele pe care el le prezintă şi riscurile pe care le presupune sunt din ce în ce mai mari.

La toate aceste probleme cu care se confruntă şi se va confrunta omenirea, se cer găsite soluţii. Soluţii pentru problemele trecute (şi rămase nerezolvate), soluţii pentru cele actuale (extrem de încâlcite şi de dezordonate), soluţii pentru cele viitoare (greu de prevăzut, de înţeles şi de prevenit).

Textele comunicărilor conţinute în acest volum reliefează aria foarte largă de generare şi regenerare a surselor de instabilitate, complexitatea, fiabilitatea, flexibilitatea, diversitatea, dar şi subversiunea acestora, dinamismul lor în creştere, genurile de vulnerabilităţi, ameninţări şi pericole ce li se asociază şi, de aici, dificultatea crescândă a gestionării lor.

Aceste surse se află pretutindeni: în spaţiul fizic şi în cel virtual, în sistemele de comunicaţii şi în reţelele Internet, la frontierele mai vechi sau mai noi ale lumii, ale cunoaşterii şi ale intereselor, în zonele de mari falii strategice, în asimetrismul creat de evoluţia situaţiei internaţionale, de decalaje, de agresiunea la adresa mediului, de modificarea climei, de haosul acţiunilor şi reacţiilor paradoxale, de terorism, trafic de droguri şi de carne vie,

de zbaterea lumii sfâşiate, dezorientate şi disproporţionate la adresa persoanei, de decalaje, de infracţionalitate şi de crima organizată. Nesiguranţa cetăţeanului a crescut, liniştea planetei nu se mai poate menţine decât prin colaborare şi cooperare.

Nici o ţară din lume nu mai este în măsură să facă faţă, de una singură, tuturor problemelor acestui timp. Mai mult ca oricând, a sosit vremea unităţii şi solidarităţii. E pluribus unum.

ÎN PLEN

ROMÂNIA ÎN NOUL MEDIU DE SECURITATE DUPĂ SUMMIT-UL DE LA ISTANBUL

General prof. univ. dr. Eugen BĂDĂLAN
Şeful Statului Major General

1. Noul mediu de securitate post Istanbul

În ultimii ani s-a diminuat semnificativ riscul unei confruntări majore între diverşi competitori, dar se constată amplificarea ameninţărilor asimetrice, manifestată prin încercarea de contracarare a superiorităţii, în cadrul unei înfruntări directe, a potenţialilor adversari, actori nonstatali şi alte elemente ostile, cu actori statali, statele democratice, prin constituirea, adoptarea şi utilizarea unor capabilităţi şi metode asimetrice.

Începutul mileniului trei deschide o nouă eră în relaţiile internaţionale, în care securitatea şi, implicit, competiţia pentru consolidarea unor noi centre de putere ocupă un loc central în evoluţia lumii şi determină reconfigurarea unei noi ordini mondiale. Pe plan mondial se manifestă numeroşi factori de risc, iar mutaţiile care s-au produs în domeniile politic, economic, social şi cultural influenţează mediul de securitate la nivel global şi regional şi, totodată , reconfigurează fizionomia conflictelor non-militare şi militare.

Evoluţia mediului de securitate este dinamică şi complexă şi se caracterizează prin eforturile pentru integrare europeană şi euro-atlantică a statelor din sud-estul şi centrul Europei, preocupările Rusiei de a recâştiga un rol de decizie în problemele internaţionale şi creşterea rolului ţărilor asiatice în viaţa politică mondială. La toate acestea se adaugă criza din

zona Golfului şi din Asia Centrală, denunţarea de către Coreea de Nord a Tratatului de neproliferare a armelor nucleare, tensiunile în creştere dintre India şi Pakistan – ţări posesoare de armament nuclear, efectele crimei organizate şi ale sărăciei. Sunt create condiţiile ca stabilitatea şi securitatea mondială să fie influenţate, din ce în ce mai mult, de aceşti factori.

Evenimentele din septembrie 2001 şi ulterioare au scos în evidenţă că neoterorismul a atins un nivel de periculozitate extremă, care necesită acţiuni conjugate şi complexe pentru contracararea acestuia, prin noi metode de evaluare a riscurilor, ameninţărilor şi vulnerabilităţilor, construirea capabilităţilor adecvate de acţiune şi adoptarea unor forme şi procedee de acţiune eficace şi eficiente. Lupta cu terorismul implică o nouă configurare a efortului militar, o nouă dimensionare a spaţiului de confruntare, precum şi o nouă abordare strategică şi doctrinară.

Extinderea NATO şi lărgirea UE au influenţat în sens pozitiv şi în mod semnificativ stabilitatea şi securitatea europeană. Mediul de securitate european s-a consolidat, ca urmare a multiplicării eforturilor ţărilor democratice pentru edificarea unei noi arhitecturi de securitate europene.

Realităţile unice fiecărei ţări şi condiţiile de dezvoltare diferite scot în evidenţă caracterul specific şi diversitatea naţiunilor europene, dar şi dificultăţile pe care comunitatea internaţională trebuie să le gestioneze şi soluţioneze. Condiţiile favorabile existente în actualul mediu de securitate oferă posibilitatea unei destinderi reale în care elementele definitorii ale relaţiilor între state devin cooperarea, dialogul, consultarea şi întrajutorarea. Chiar în condiţiile dialogului politic şi ale diplomaţiei preventive se menţin încă puncte de fricţiune generate, în special, de problemele unor minorităţi, de proliferarea terorismului şi crimei organizate, precum şi de competiţia pentru accesul şi controlul resurselor şi pieţelor de desfacere. Pe acest fond, al existenţei unor vulnerabilităţi ale

sistemelor de securitate şi a unor probleme nesoluționate, se pot iniția conflicte locale care se pot propaga la nivelul întregii regiuni.

Procesul de extindere a Uniunii Europene, la care se adaugă deciziile luate la summit-ul de la Istanbul, influențează favorabil mediul de securitate actual, completează fizionomia noii construcții europene şi influențează într-un mod decisiv contextul geopolitic şi geostrategic actual. În aceste condiții de convergență a intereselor naționale cu cele acceptate de democrațiile occidentale, sunt create oportunități pentru dezvoltarea şi amplificarea cooperării internaționale, având ca obiectiv întărirea securității atât la nivel global, cât mai ales regional şi subregional. Relațiile de cooperare şi parteneriat reprezintă modalități sigure şi eficiente de asigurare a securității[1].

În actualul context euro-atlantic, noul statut şi rolul pe care NATO îl conferă României, de „trambulină" a intereselor occidentale peste Marea Neagră, Caucaz şi Asia şi de coagulator al aspirațiilor de integrare a statelor din Balcani şi Europa de Est, reprezintă o dimensiune strategică nouă a țării noastre.

Evoluția ultimelor evenimente politico-militare a scos în evidență opinii diferite în rândul Alianței privind modul de soluționare a unor situații complexe care vor fi rezolvate prin găsirea punctelor de convergență şi elementelor comune, solidaritatea nefiind astfel compromisă.

Prin participarea activă la rezolvarea situațiilor de criză, țara noastră dovedeşte că este un factor de stabilitate şi securitate real, care demonstrează opțiunea spre democrație şi economia de piață şi participarea efectivă la circuitul mondial de valori.

[1]Cf. Implicațiile transformării Alianței Nord-Atlantice asupra planificării forței, instrucției, educației şi achizițiilor în Armata României – Studiu, Bucureşti, 2004, pp.8-9

Aderarea României la NATO asigură controlul Alianței asupra zonei Mării Negre şi Eurasiei şi facilități de legătură cu zonele de criză din Orientul Mijlociu.

Din perspectivă militară, România contează ca forță militară în regiunea flancului sud-estic al Alianței, lucru care-i asigură un rol deosebit în ecuația stabilității şi securității regionale.

Amplificarea şi diversificarea riscurilor şi direcționarea acestora în condițiile existenței unor vulnerabilități interne şi a unor conjuncturi favorizante pot genera amenințări la adresa securității internaționale care impun adoptarea unor modalități de acțiune flexibile şi eficiente.

Principalii factori externi de risc la adresa securității naționale pot fi generați, în principal, de posibilele evoluții negative în plan subregional în domeniul democratizării, proliferării armelor de distrugere în masă, a armamentelor şi mijloacelor letale neconvenționale, dezvoltarea fenomenului terorist, a crimei organizate transfrontaliere, a traficului ilegal, migrației clandestine şi a unor fluxuri masive de refugiați, acțiuni de incitare la intoleranță, extremism şi separatism, limitarea accesului statului român la unele resurse şi oportunități regionale, importante pentru realizarea intereselor naționale[2].

La adresa securității naționale pot acționa şi riscuri asimetrice neconvenționale care pot fi generate de terorism politic şi internațional sub toate formele sale (nuclear, chimic, biologic şi informatic), de acțiunile imagologice destinate în mod premeditat afectării imaginii țării noastre în plan extern, precum şi de provocarea deliberată de acțiuni care pot genera catastrofe ecologice. În afara factorilor de risc, securitatea poate fi afectată şi de vulnerabilitățile interne care pot îmbrăca diferite forme. Principalele vulnerabilități pot fi: insuficiența

[2] Ibidem, pp. 8-9

resurselor alocate instituțiilor de siguranță şi apărare publică, adâncirea inechităților sociale, proliferarea economiei subterane şi accentuarea corupției, criminalitatea economică, perturbarea ordinii publice, posibilitatea producerii unor dezastre ecologice, catastrofe naturale, menținerea la un nivel scăzut a infrastructurii informaționale şi emigrarea specialiştilor din diferite domenii de vârf. Toate acestea au efecte asupra potențialului de dezvoltare a societății româneşti [3].

2. Procesul de transformare a NATO şi implicațiile acestuia asupra securității

În noul context de securitate, procesul de transformare şi adaptare a NATO la noile realități relevă fenomenul de revalorificare a factorului militar în calitatea sa principală de sursă de credibilitate, care va fi determinată şi în viitor de capabilitățile militare puse la dispoziție de națiunile membre.

Cel mai bine a formulat esența filozofiei transformării amiralul Cebrowski – directorul Biroului Transformării al Secretarului de stat pentru apărare al SUA -, printr-o expresie devenită celebră: „Condu schimbarea sau te conduce ea pe tine”[4]. Astfel, schimbarea devine un imperativ atât pentru supraviețuire, cât şi pentru asigurarea unui avantaj competitiv.

Transformarea Alianței are ca scop dezvoltarea de noi capabilități militare care vor permite forțelor acesteia să desfăşoare operații în întregul spectru de amenințări, cu asigurarea procesului decizional (menținerea consensului) în condițiile extinderii şi ale stabilirii unui nou tip de relații cu UE, Rusia, Ucraina şi cu statele din spațiile Caucaz, Asia Centrală şi Mediterana.

[3] Cf. Carta Albă a Securității şi Apărării Naționale, Bucureşti, 2004, p.2
[4] Cf. Implicațiile transformării Alianței Nord-Atlantice asupra planificării forței, instrucției, educației şi achizițiilor în Armata României – studiu, Bucureşti, 2004, p.10

Strategiile care definesc procesul transformării abordează domeniile cultura militară, planificarea şi transformarea capabilităților. Procesele aferente acestor domenii se sprijină pe patru piloni: întărirea operațiilor întrunite, exploatarea avantajelor informaționale, conceptul de dezvoltare şi dezvoltarea capabilităților de transformare.

Întărirea capabilităților operațiilor întrunite garantează, practic, atingerea obiectivelor întregii game de misiuni NATO.

Exploatarea avantajelor informaționale fundamentează strategia de transformare prin utilizarea informației şi vizează creşterea capabilităților față de cererile de informații, creşterea capabilităților de apărare în domeniul informațiilor şi capabilități de culegere a informațiilor adaptate conceptului de Război în Rețea.

Prin conceptul de dezvoltare şi experimentare se verifică modul în care conceptele operaționale şi capabilitățile răspund provocărilor sau situațiilor de criză.

Prin dezvoltarea capabilităților de transformare se urmăreşte realizarea unor mecanisme puternice de implementare a rezultatelor experimentărilor şi dezvoltării conceptelor într-un timp foarte scurt.

În ciuda succeselor obținute pe palierele de transformare conceptuală şi operațională există o serie de evaluări sceptice referitoare la capacitatea Alianței de a răspunde tuturor provocărilor şi, în special, a celor noi, neconvenționale, cu care se confruntă în prezent. După crizele anilor trecuți, datorate diviziunilor existente între unii aliați europeni şi SUA, pornind de la incapacitatea acestora de a acționa în afara spațiului european, summit-ul de la Istanbul a relevat încă o dată adâncirea acestor dispute, atât din perspectiva elementelor de transformare a NATO în domeniile adoptării deciziilor şi a planificării, cât şi pe problematica Afghanistanului şi Irakului. Astfel, deciziile s-au bazat pe o serie de compromisuri față de cerințele explicite ale documentelor de planificare NATO, ceea

ce a condus implicit la amânarea unor decizii în domeniile planificării şi desfăşurării operaţiilor. Chiar în aceste condiţii NATO continuă să rămână cea mai de succes alianţă militară a epocii contemporane.

Tendinţa centrală, după summit-ul de la Istanbul, este de confirmare şi intensificare a procesului de transformare a misiunilor, capabilităţilor şi forţelor sale, ca rezultat al necesităţilor de a răspunde mai eficient la crize prin utilizarea unor forţe rapid dislocabile şi sustenabile în teatre de operaţii foarte îndepărtate. Acest proces determină realizarea unui proces flexibil de adaptare a deciziilor şi de generare a forţelor necesare.

Prin abordarea extensivă şi prospectivă a riscurilor de securitate, prin noile misiuni şi capabilităţi, NATO îşi dezvoltă în prezent rolul de proiectare a stabilităţii şi securităţii, transferându-se de pe palierul exclusiv defensiv pe palierul defensiv-ofensiv. Viitorul Alianţei se proiectează pe confruntarea cu fenomenul terorist şi pe asigurarea securităţii membrilor săi faţă de instabilităţile care caracterizează Asia Centrală şi de Sud, Caucazul, Orientul Mijlociu şi Africa de Nord.

Una din cele mai importante probleme căreia NATO îi acordă o atenţie specială este reducerea deficienţelor referitoare la gradul de utilizare a forţelor de care dispune, cauzate în special de fondurile bugetare scăzute alocate apărării şi de menţinerea în unele state ale Alianţei a serviciului militar obligatoriu. Chiar dacă persistă încă deficienţe majore, se poate aprecia că se înregistrează progrese în îmbunătăţirea capabilităţilor Alianţei [5].

Securitatea colectivă presupune abordarea unor noi dimensiuni ale parteneriatului, bazată pe cooperare extinsă în reforma sectorului de securitate şi promovarea stabilităţii în regiunea euro-atlantică. Mediul de securitate impune o deplasare a centrelor de greutate către est. Acest aspect include şi concentrarea tot mai pregnantă asupra unor programe de sprijin pentru statele partenere din Caucaz şi Asia Centrală.

[5] Cf.Departamentul pentru Politica de Apărare, Evaluare politico-strategică – 2004, p.9

La nivelul parteneriatului cu Rusia se profilează un nou tip de relaţie, relaţie accentuată la summit-ul de la Istanbul, ce deschide perspective largi de dezvoltare, care în timp poate conduce la lansarea unor operaţiuni comune NATO-Rusia.

În relaţia transatlantică, accentuarea dimensiunii centrate pe securitatea colectivă va genera potenţarea relevanţei NATO în favoarea relaţiei SUA-UE. Relaţiile SUA-UE, puternic afectate anul trecut, manifestă semne destul de slabe ale unei revigorări, ilustrate de disponibilitatea, limitată ce-i drept, a europenilor de a se alinia la iniţiativele americane. Cu toate acestea, se constată o abordare precaută şi limitativă a locomotivei franco-germane faţă de iniţiativele al căror autor sunt SUA. Tendinţa europeană de a avea iniţiative proprii independent de cele ale SUA, prin intermediul NATO, tinde să se permanentizeze. Efectele acestei abordări se resimt sub forma comportamentului neangajant al aliaţilor europeni şi menţinerea unui nivel scăzut al contribuţiilor efective la operaţiile militare. De asemenea, se manifestă o altă tendinţă, din ce în ce mai pronunţată, de blocare a procesului decizional la nivelul NATO şi de a crea dificultăţi în aplicarea unor decizii întrunite prin consens [6].

Pentru rezolvarea acestor probleme este necesară, la nivelul celor două organizaţii, adoptarea unei „culturi a polemicii" care să ofere ocazia discutării fără prejudecăţi a tuturor problemelor sensibile[7]. Această îmbunătăţire a relaţiilor este posibilă prin eficientizarea procesului decizional, prin reducerea numărului de comisii şi prin creşterea intensităţii utilizării procedeelor informale la nivelul ambelor organizaţii. O

[6] Ibidem, p. 19

[7] Cf. Jaap de Hop SCHEFFER, NATO pe drumul spre Istanbul, în **Gândirea militară românească**, nr.3/2004, p.163

concluzie se poate trage: relațiile dintre cele două organizații sunt în curs de adaptare. Dezbaterile pentru a face față noilor pericole vor fi inevitabile, vor genera relații divergente uneori, dar vor evolua în sensul armonizării intereselor acestor actori puternici ai vieții internaționale. Uniunii Europene i se va da posibilitatea să preia multe din responsabilitățile comune țărilor NATO și va deveni un actor eficient în mediul de securitate. Ideile privind existența unei concurențe între UE și NATO sunt total nepotrivite acestor vremuri. În explozivul mediu de securitate al secolului al XXI-lea, nici NATO nici UE nu vor rămâne „șomere” [8].

Transformarea Alianței are implicații și asupra României, ca membră NATO. Transformarea Armatei României este un imperativ strategic, fiind modelată și influențată de realitățile competiției erei informaționale și de conceptul Războiului bazat pe Rețea; un imperativ tehnologic, deoarece dezvoltarea științifică creează tendințe semnificative în evoluția strategiei și planificării apărării, și un imperativ determinat de amenințări cu implicații multiple și complexe.

La nivelul României, scopul principal al transformării îl constituie adaptarea structurilor militare la mediul de securitate actual și viitor, care să asigure realizarea angajamentelor asumate în corelație cu formele și procesele pe care le implică transformarea Alianței. Structurile militare ale țării noastre trebuie să fie în măsură să execute întreaga gamă de misiuni ale Alianței.

Pentru România, transformarea armatei sale constituie o miză importantă care are rolul de a-i asigura o poziție stabilă într-un mediu schimbător și competitiv. Lipsa transformării înseamnă investirea unor fonduri enorme în capacități cu eficiență redusă. Singura opțiune este adaptarea la o schimbare rapidă a câmpului de luptă cu dezvoltarea rapidă a capacității

[8] Cf. Lord George ROBERTSON, Viitorul Alianței Nord-Atlantice, în **Gândirea militară românească**, nr.3/2004, p.167

competitorilor. Se obține, astfel, siguranța realizării unei securități naționale cu riscuri minime. Cheia realizării spiralei transformării este de a se pune în aplicare soluții care, într-o manieră oportună, să permită realizarea unui sistem de conducere capabil de abordarea provocărilor viitorului.

Fizionomia probabilă a acțiunilor desfășurate de structurile militare va suferi modificări substanțiale și în ce privește filozofia, tacticile, tehnicile și procedurile de acțiune pentru îndeplinirea misiunilor în noul mediu de securitate. Se vor modifica natura și fondul cunoștințelor și deprinderilor.

Derularea procesului de transformare va avea ca rezultat crearea de capabilități militare caracterizate prin flexibilitate, viteză de reacție crescută și interoperabilitate. Structurile militare nu se vor transforma prin ele însele, ci prin schimbarea de mentalitate și capacitatea de adaptare la nou a militarilor. Se dă, în acest fel, decidenților politico-militari posibilitatea realizării obiectivelor urmărite. Din această perspectivă se poate afirma că viitorul nu va aparține neapărat armatelor cele mai dotate tehnologic, ci acelora care vor fi capabile să înțeleagă natura conflictelor și vor reacționa eficient în fața lor.

3. Evoluția relațiilor în spațiile de interes ale României pe termen mediu și lung

Lărgirea Alianței și a UE, transformările la care sunt supuse cele două organizații și misiunile asumate de acestea au impactul cel mai important asupra arhitecturii de securitate a spațiului euro-atlantic și la nivel global.

Noii membri ai UE, în egală măsură și membri ai NATO, vor susține probabil în continuare complementaritatea între NATO și UE, plecând de la rolul vital pe care îl joacă Alianța în asigurarea securității și stabilității spațiului euro-atlantic. Pe termen mediu, nu este exclusă consolidarea nucleului atlanticist în cadrul UE, cu posibile implicații asupra dezvoltării PESA. Pe termen lung, trebuie luată în calcul și ipoteza reorientării către

curentul europenist al statelor din cadrul Uniunii care au o capacitate de apărare mai redusă. Marea Britanie îşi va dezvolta probabil opțiunea pentru o politică de echilibru în relațiile cu SUA şi partenerii din UE, considerând pro-atlanticismul tradițional ca o implicare cu consistențe sporite în dezvoltarea PESA.

La nivelul UE, este posibil să se amplifice asimetria variabilă deja existentă, ca urmare a apartenenței membrilor săi la organizații diferite. Extinderea celor două organizații va crea o situație nouă şi sub aspectul partajării responsabilităților. În timp ce Alianța va aborda şi dezvolta aspecte politice şi economice cu partenerii săi din est, Uniunea va consolida dialogul pe teme de securitate. Aceste procese complementare, dinamice, vor solicita o coordonare suplimentară a politicilor NATO şi UE, mai ales în ce priveşte noii vecini.

O evaluare americană definitivă asupra dimensiunii de apărare a UE este în curs de definire, S.U.A. sprijinind în continuare dimensiunea de securitate şi apărare a UE, sprijin condiționat de respectarea principiului celor 3D (evitarea duplicării, decuplării şi discriminării). Vocile diferite ale unor membri importanți ai Uniunii nu îi vor satisface pe aliații americani şi nu doar pe aceştia, deoarece ar putea transforma discuțiile din cadrul Alianței în negocieri formale între entități cu poziții prestabilite, cu influență negativă asupra procesului decizional şi capacității de acțiune [9].

La nivelul zonei balcanice, cu toate că s-au înregistrat unele progrese în politica statelor din regiune, menite să conducă eforturile acestora spre integrarea în curentul european de norme şi valori, se constată o fragilitate a mediului de securitate, care va persista pe termen mediu, cel puțin. Riscurile de securitate vor fi în special asimetrice, dar nu poate fi exclusă, pe termen mediu, o recrudescență a manifestărilor extremiste, de natură etnică, religioasă sau secesionistă.

[9] Cf. Departamentul pentru Politica de Apărare, op. cit, pp. 23-24

Prin asumarea unor responsabilități mai mari în zona Balcanilor, UE va urmări în continuare consolidarea credibilității sale în domeniul securității, iar NATO va dori ca una din misiunile sale, pe termen lung, să fie declarată un succes [10].

Ca urmare a schimbării statutului Mării Negre din mare închisă în mare deschisă, în zonă s-au produs modificări radicale, proces care nu este definitivat şi va influența mediul de securitate în zonă, atât pe termen mediu, cât şi pe termen lung.

Transformările vor fi produse atât de redistribuirea bazelor militare, cât şi de pozițiile strategice deținute de riverani şi de prezența străină în regiune în format bi şi multinațional. Practic, toate statele din regiune au relații instituționalizate cu NATO, ca membri sau ca parteneri.

Ca o reacție la procesul de extindere al NATO, este posibil ca Rusia să inițieze o serie de proiecte care să-i asigure consolidarea rolului în zonă.

Conceptul „regiunea Mării Negre" va fi folosit într-o manieră flexibilă, atât extins, prin includerea statelor din Balcani, Mediterana şi Caucaz, cât şi în sens limitativ, prin includerea doar a riveranilor. Importanța regiunii va creşte prin redislocarea unor baze militare ale NATO în zonă, dar, probabil, şi prin includerea altor state în Alianță.

Regiunea va rămâne în centrul atenției globale, ca urmare a insuficienței mijloacelor Rusiei de a redeveni o mare putere planetară, a exploatării potențialului Mării Caspice şi creşterii solicitărilor dictate de nevoile operaționale ale Alianței. Cele trei regiuni, unite într-un proiect comun şi care constituie vecinătatea apropiată a Occidentului în plin proces de extindere, vor deveni parte integrantă a acestuia.

De asemenea, rolul regiunii va creşte şi ca urmare a necesităților operaționale impuse de proiectarea forțelor militare în operații de menținere a păcii şi de luptă împotriva

[10] Ibidem, p.24

terorismului. Infrastructura necesară acestor acţiuni va fi dezvoltată. Pe termen mediu şi lung, riscurile la adresa securităţii sunt de natură asimetrică şi se vor manifesta în continuare şi tendinţele separatiste (Moldova, Georgia, Armenia).În Caucaz, se vor intensifica eforturile Rusiei de menţinere a unei influenţe semnificative şi a unor poziţii geostrategice. Va fi consolidată poziţia economică a Federaţiei Ruse în aceste state, precum şi prezenţa militară, prin crearea unui centru de control al zonei, posibil în Armenia, în condiţiile în care zona reprezintă un interes major atât pentru SUA, cât şi pentru statele din Occident. Prezenţa rusă şi americană va fi supusă unui proces de acomodare de lungă durată, care va urma un traseu sinuos şi dificil. Statele din Europa extrem-răsăriteană, Moldova şi Ucraina, vor continua să aibă dificultăţi în conturarea politicii externe, dar se vor manifesta şi ca elemente-cheie în relaţiile NATO/UE şi Rusia. Pentru rezolvarea problemelor din această zonă se impune implicarea mai mare a organizaţiilor europene, în special a UE. Şansele de soluţionare a acestora sunt dificil de estimat pe termen mediu.

Asia Centrală, mai ales prin Afghanistan, va continua să atragă atenţia comunităţii internaţionale, prin menţinerea unor probleme structurale majore cu şanse reduse de rezolvare pe termen mediu. SUA vor rămâne unul din cei mai importanţi actori implicaţi în regiune, din perspectiva asigurării securizării rutelor energetice şi a menţinerii, prin bazele sale militare, a unei capacităţi de intervenţie în caz de necesitate, dispuse în poziţii strategice.

În cadrul sistemului internaţional de securitate, una din principalele tendinţe va fi continuarea supremaţiei SUA, atât din punct de vedere militar, cât şi economic, cultural şi diplomatic. Volumul exporturilor americane va creşte, permiţând menţinerea dominaţiei economice globale. Moneda americană se va aprecia, ajungând, pe termen mediu, la paritate cu moneda europeană.

Menţinerea supremaţiei americane va atrage după sine consecinţe importante pe termen mediu şi lung. Pe de o parte, va creşte decalajul transatlantic şi se vor intensifica încercările aliaţilor de cuplare la evoluţiile economice ale SUA. Pe de altă parte, potenţialii adversari ai NATO şi în special actorii non-statali nu vor ezita să utilizeze metode de acţiune asimetrice pentru a contrabalansa avantajul tehnologic american. Amploarea pericolului va determina SUA să adopte măsuri majore pentru reconfigurarea arhitecturii de securitate atât la nivel naţional, cât şi global.

Punctul nevralgic asupra căruia comunitatea internaţională se va concentra pentru a-l contracara va fi legătura strânsă dintre terorism şi proliferarea armelor de distrugere în masă. Cea mai semnificativă ameninţare care se va manifesta în mediul de securitate va viza convergenţa dintre radicalismul actorilor non-statali în special şi accesul la tehnologiile de vârf.

Alte două tendinţe care se vor manifesta în sistemul de securitate global vor fi, pe de o parte, realizarea unităţii de voinţă care va avea drept scop combaterea fenomenului terorist, iar pe de altă parte, pe termen lung, derularea proiectelor de anvergură de către NATO, care se vor concretiza în stabilirea unor piloni de apărare înaintată de la flancul sud-estic al Alianţei către Caucaz, Asia Centrală şi Orientul Mijlociu.

Uniunea Europeană în formă extinsă va constitui un actor regional a cărui importanţă economică va creşte după integrarea economiilor statelor nou admise. Totodată, îşi va consolida dimensiunea de apărare şi securitate a zonei.

O altă tendinţă strategică pe termen lung va fi reprezentată de menţinerea statelor slabe sau eşuate ca surse de ameninţare asimetrice, prin existenţa pe teritoriul lor a unor baze teroriste. Lumea arabă va rămâne extrem de divizată în problemele reprezentate de procesele de reconstrucţie a Irakului şi Afghanistanului şi în identificarea unor soluţii durabile pentru soluţionarea conflictului israeliano-palestinian. Pe termen

mediu, este posibilă reconfigurarea polilor de putere din regiune, în condițiile inițierii unei noi etape competiționale pentru controlul regional. Chiar în condițiile în care nu se întrevede apariția unor conflicte majore, relațiile internaționale vor evolua pe traiectorii greu predictibile, ca urmare a multiplelor variabile şi a evoluțiilor mediului de securitate.

În noul mediu de securitate astfel descris, asigurarea securității României va reprezenta un proces amplu şi foarte complex. Acest proces se va extinde asupra unui spectru foarte larg de domenii şi relații şi va avea ca obiectiv promovarea intereselor statului român.

Țara noastră îşi va disloca forțele militare în operațiile multinaționale, vor fi transformate conceptele clasice de acțiune şi lărgit rolul şi misiunile armatei. Acestea vor contribui, în cadrul strategiilor naționale, la conturarea unui nou profil strategic al României. Din această perspectivă, se va trece de la o abordare a politicilor axate pe asumarea unui rol important în securitatea zonei sud-est europene la articularea unor politici coerente la nivel multiregional care vor încorpora componente de reconstrucție şi stabilizare în zone situate la mari distanțe de continentul european (Asia Centrală, Orientul Mijlociu, Africa).

Instituțiile din sectorul de securitate vor continua să fie restructurate, plecându-se de la realitatea apartenenței României la NATO, ceea ce impune realizarea integrală a obiectivelor asumate şi orientându-se după situația probabilă a aderării la UE[11].

Restructurarea instituțiilor din sectorul de securitate va include reforma structurilor sectorului public, cât şi definirea obiectivelor şi misiunilor acestor instituții, corelate într-un sistem unitar, flexibil şi interoperabil cu sistemul similar NATO.

Dezvoltarea societății globale, creşterea impactului comunicațiilor şi al schimbului de informații în politica internațională, cât şi mai ales definirea noilor parametri de evoluție şi a noilor actori internaționali vor reprezenta oportunități, dar şi riscuri la adresa securității României. Într-o lume a interdependenței globale, a multiplicării acțiunilor actorilor non-statali pe scena internațională, securitatea României nu mai poate fi definită în parametri exclusiv naționali şi va depinde fundamental de asigurarea stabilității în plan regional şi global. Securitatea națională va fi proiectată în interiorul NATO şi UE, în funcție de politicile specifice celor două organizații.

În plan global, rolul României va fi circumscris statutului de membru NATO şi, în perspectiva anului 2007, celui de membru al UE, precum şi de politicile şi angajamentele stabilite prin parteneriatele care vor fi dezvoltate cu alte state.

Esența securității României o va constitui asigurarea unei coeziuni şi logici interne a tuturor transformărilor în curs de desfăşurare sau care vor fi impuse de necesitățile ulterioare, în cadrul unui sistem care va permite continuitatea politicilor macro şi adaptarea la nivel micro a cerințelor interne şi internaționale.

[11] Cf. Carta Albă a Securității şi Apărării Naționale, București, 2004, pp.121-122

STABILITATEA PROCESULUI DE ÎNZESTRARE ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRILOR ACTUALE LA NIVEL REGIONAL ŞI GLOBAL

Doctor ing. Gheorghe MATACHE
Secretar de Stat şi Şef al Departamentului pentru Armamente

Lumea secolului XXI, caracterizată prin modernitatea şi complexitatea riscurilor, evoluează către un punct în care avem nevoie de soluţii diferite şi mult mai eficiente la problemele regionale şi globale, în scopul restabilirii unui anumit echilibru.

Riscurile şi problematica acestora nu mai pot fi abordate cu seturile actuale de strategii, standarde şi atitudini. Mecanismele existente de răspuns şi control nu pot genera în timp real rezultate acceptabile în domeniile recente ale conflictelor interetnice, criminalităţii, maladiilor, terorismului, degradării mediului, dezechilibrelor şi disputelor economice, deculturalizării, emigrării, securităţii şi stabilităţii militare şi ale altor asemenea ameninţări la adresa calităţii vieţii.

Evoluţia situaţiei politico-militare internaţionale a cunoscut schimbări esenţiale, în ultimii ani, cu consecinţe profunde la nivel mondial, continental şi naţional. Aceasta pentru că perioada de după sfârşitul războiului rece nu a furnizat automat şi o creştere a securităţii naţiunilor, ci, mai degrabă, a înregistrat schimbări privind tipul ameninţărilor.

În acest context global nou, s-a schimbat şi natura acţiunilor militare pentru gestionarea unor tipuri de noi ameninţări, iar echipamentele şi tehnologiile necesare sprijinirii acestor acţiuni au cunoscut transformări profunde, în sensul că doctrina bazată pe acumulări cantitative de armamente a fost înlocuită de cerinţele pentru soluţii tehnice sofisticate, rapide şi precise, care să suplinească reducerile de forţe convenţionale.

Ca răspuns la noul mediu geostrategic şi orientarea spre o eficienţă mai mare, precum şi la cerinţele de integrare în structurile de securitate euro-atlantice, România a declanşat o amplă reformă a organismului militar, demersurile întreprinse urmărind să pună în evidenţă elementele de compatibilitate şi interoperabilitate cu armatele ţărilor membre NATO, să identifice deosebirile existente şi să sugereze căi şi modalităţi practice de rezolvare a acestora.

Reforma organismului militar a adus noi solicitări de capabilităţi, inclusiv pentru industria de apărare naţională, aflată ea însăşi în plin proces de restructurare, ca răspuns la noile condiţii ale pieţei şi la necesitatea alinierii acesteia la exigenţele industriilor de apărare ale ţărilor membre NATO şi din UE, devenind vitală întărirea colaborării cu acestea.

În procesul de stabilizare a mediul naţional şi internaţional, specific procesului de înzestrare, în această perioadă de profunde transformări au fost iniţiate şi se află în derulare o serie de programe de cooperare în producţie, cu firme de prestigiu din ţările membre NATO, precum şi din alte state, pentru realizarea de echipamente militare moderne, care sprijină efectiv şi procesul de restructurare, retehnologizare şi modernizare a industriei naţionale de apărare.

În ultimii ani, situaţia concurenţială pe pieţele de armament s-a modificat esenţial, în sensul creşterii competiţiei, ca urmare a transformării radicale atât a mediului politic, economic şi de securitate, cât şi a nivelului tehnologic. Pe ansamblu, aceste transformări au fost determinate de:

- reducerea bugetelor naţionale pentru apărare, ca urmare a încetării războiului rece;
- presiunea politică, la nivel naţional şi internaţional, pentru reducerea costurilor armamentelor;
- creşterea considerabilă a costurilor de cercetare şi de dezvoltare, pentru menţinerea celui mai înalt nivel tehnologic în domeniul armamentelor.

Noile condiții de piață au impus o restructurare radicală a industriilor de apărare, naționale și transnaționale. Aceasta s-a realizat, în mare măsură, prin acceptarea argumentelor comerciale, dar cu sprijinul guvernelor, ca organisme de reglementare a acțiunilor de restructurare.

În acest proces, guvernele sprijină îmbunătățirea climatului pentru restructurarea industrială și eliminarea unor disfuncționalități ale piețelor pentru industria de apărare, prin înlesnirea unor facilități sau încheierea de acorduri internaționale în favoarea industriei.

De altfel, guvernele exercită influență asupra industriilor de apărare și în faza de postrestructurare, prin calitatea de principal beneficiar al produselor și serviciilor acestora. De aceea, în funcție de zona geografică, restructurarea industriilor de apărare a fost și este percepută în mod diferit.

Astfel, în SUA, schimbarea condițiilor de piață a dus la o serie de fuzionări și achiziții de capacități, reducându-se astfel numărul furnizorilor, și la crearea unor giganți industriali, în timp ce în Europa, restructurarea industrială a constat în realizarea de firme comune. Aceasta permite păstrarea tradiției europene de a realiza programe în colaborare care permit, din rațiuni politice, păstrarea unui anumit control național al pieței de armamente.

Agenții economici români, indiferent de mărime și forma de proprietate, joacă un rol important în dezvoltarea echipamentelor militare, furnizând categoriilor de forțe ale armatei capabilități de care au nevoie, de la cele mai mici articole până la sistemele complexe de armamente integrate.

Statutul României de țară membră NATO poate oferi noi oportunități industriei naționale de apărare, în domeniile de competență ale acesteia, precum:

- participarea la programele de realizare a unor capabilități militare solicitate de Alianță;

- participarea la competiții internaționale organizate în cadrul programelor comune de investiții în domeniul securității și apărării;
- specializarea în producția unor echipamente militare și/sau a anumitor componente ale echipamentelor militare din domeniile de competență ale agenților economici;
- sprijin în modernizarea tehnologiilor și a producției prin transfer de tehnologii moderne, licențe, know-how, crearea de alianțe și parteneriate economice cu firmele din statele membre ale structurilor euro-atlantice etc.;
- sporirea volumului investițiilor străine în industria de apărare autohtonă;
- crearea de centre regionale de mentenanță pentru aeronave, autovehicule de transport pe roți și șenile, nave maritime de transport, mașini de luptă pe roți și șenile și altele.

De asemenea, în plan european se pot obține avantaje semnificative, odată cu realizarea unei piețe europene funcționale în domeniul armamentelor, a unei baze de aprovizionare mai eficiente și a unei acordări de prioritate bugetelor de cercetare și tehnologie în domeniul securității și apărării.

În condițiile evoluției situației internaționale prezentate anterior, achizițiile pentru apărare s-au dezvoltat rapid în ultimii ani, astfel că acestea și-au extins aria de cuprindere, de la echipamentele militare și sistemele de armamente specifice destinate înzestrării la o gamă largă de produse și servicii care să satisfacă necesitățile personale și colective de instruire, protecție, supraveghere și avertizare, echipare și hrănire, pe timpul staționării (dispunerii) categoriilor de forțe ale armatei, pregătirii și desfășurării operațiunilor militare, inclusiv în afara teritoriului național.

În consecință, baza de aprovizionare a Ministerului Apărării Naționale s-a lărgit prin includerea în lista furnizorilor de produse și servicii specializate și a altor agenți economici din sectorul producției civile, public și privat. Această practică

are şi va continua să producă un impact semnificativ asupra furnizorilor tradiționali, care se văd obligați să-şi mențină competența, pe de o parte, în acord cu cerințele exprimate, iar pe de altă parte, pe baza creşterii calității produselor şi reducerii costurilor, asigurându-se, astfel, o utilizare judicioasă a fondurilor de apărare.

Politica Ministerului Apărării Naționale, în noul context strategic, se fundamentează pe importanța înzestrării categoriilor de forțe ale armatei în mod continuu şi eficient cu armament, tehnică de luptă, echipamente, piese de schimb, materiale şi servicii necesare, pentru a răspunde provocărilor cu care se confruntă în îndeplinirea misiunilor specifice.

Anual, o mare parte din bugetul alocat apărării este cheltuit pentru înzestrarea cu armament, tehnică de luptă, echipamente şi asigurarea materială. Relația Ministerului Apărării Naționale cu industria de apărare este de natură comercială şi trebuie să se bazeze pe principiul performanței programului de achiziție, cu privire la dezvoltarea, producția şi livrarea unui sistem de armament/echipament sau serviciu, angajat prin contract, la nivelul cerințelor de performanță, la locul şi în timpul stabilit şi la cel mai bun raport cost/performanță/calitate, asigurându-se, totodată, o utilizare eficientă a resurselor alocate pentru apărare. Renunțarea la acest principiu fundamental pentru politica industrială nu este nici în folosul furnizorului, nici al armatei.

În prezent şi în viitorul previzibil, nu se întrevede o amenințare convențională a teritoriului României. În consecință, accentul va fi pus pe operațiile internaționale întrunite desfăşurate în afara teritoriului românesc, privind:

- contribuția la lupta împotriva terorismului;
- prevenirea conflictelor şi gestionarea situațiilor de criză;
- desfăşurarea operațiilor de salvare şi evacuare;
- parteneriat şi cooperare.

Pentru a-şi îndeplini misiunile în cele mai bune condiții, categoriile de forțe ale armatei au nevoie de sisteme de armamente, echipamente, materiale şi servicii performante, la locul şi în timpul stabilit, astfel încât acestea să răspundă cerințelor tehnico-tactice şi de protecție impuse de condițiile specifice teatrului de operații modern.

Echipamentele, materialele şi serviciile furnizate categoriilor de forțe ale armatei şi celorlalte structuri ale Ministerului Apărării Naționale trebuie să asigure realizarea capabilităților tehnice şi logistice impuse capacităților militare, în prezent, prin cerințele obiectivelor privind forțele şi obligațiile asumate de România în cadrul *Angajamentului de la Praga privind capabilitățile (PCC)*, iar în viitor pe baza evaluării riscurilor şi amenințărilor predictibile.

Pentru asigurarea capabilităților necesare, Ministerul Apărării Naționale are în vedere următoarele direcții de acțiune:

♦ modernizarea, în concepție proprie sau în colaborare cu parteneri externi, a unor categorii de armament şi tehnică de luptă a căror rezervă de dezvoltare oferă garanții privind atingerea unor performanțe tehnico-tactice superioare, în condiții de eficiență a costurilor, prin utilizarea unor tehnologii de vârf;

♦ realizarea în țară, în concepție proprie sau în colaborare cu parteneri externi, a unor echipamente militare sau sisteme de armament cu performanțe similare celor introduse recent în dotarea armatelor țărilor membre NATO;

♦ achiziționarea din import numai a echipamentelor sau sistemelor de armament din categoria celor care nu pot fi procurate din industria autohtonă, pentru care aceasta nu dispune de capabilitatea tehnică şi tehnologică de a le realiza la nivelul performanțelor cerute prin standardele NATO. În această situație, în contractele de achiziții vor fi cuprinse, în mod expres, obligații de offset pentru partenerii externi, conform legislației în vigoare;

♦ achiziționarea de produse şi servicii comerciale „din raft”;

♦ utilizarea parteneriatelor public privat şi a altor inițiative de finanțare.

Pentru echipamentele şi sistemele de armamente, de mare complexitate, a căror realizare reclamă o bază tehnologică ridicată, iar industria de apărare autohtonă nu dispune de aceasta, Ministerul Apărării Naționale este interesat şi întreprinde toate demersurile necesare pentru realizarea lor în țară, în cooperare cu firme externe din domeniu, în care agentul economic național specializat este integratorul de sistem, analizându-se, totodată, ca, la realizarea programului, să fie cooptați cât mai mulți subfurnizori autohtoni.

Adoptarea acestei soluții prezintă următoarele avantaje strategice la nivel național:

- creează condiții pentru transferul de tehnologii brevetate, care conduc la reducerea decalajului față de industriile din țările dezvoltate;
- asigură realizarea de produse performante, de complecşitate ridicată şi de calitate superioară, ca şi dezvoltarea unor relații contractuale de lungă durată, pe baza unor contracte de colaborare;
- creează premisele de desfacere a acestor produse pe pieţele deja cucerite de către partenerii externi;
- permite relansarea unor agenți economici din industria de apărare.

Deciziile privind achizițiile de capabilități, denumite în continuare achiziții, se iau într-un cadru complex, iar execuția se realizează în cadrul *sistemului integrat de management al achizițiilor pentru apărare* şi implică o gamă de criterii care, împreună, asigură cea mai avantajoasă soluție care poate fi identificată pentru atingerea obiectivelor propuse şi aprobate.

Principalele criterii avute în vedere la adoptarea unei decizii de achiziție sunt:

- amenințarea la care trebuie să facă față;
- performanțele necesare;
- costurile de dezvoltare şi producție;
- costurile pe durata ciclului de viață;
- interoperabilitatea;
- raportul cost/performanță;
- strategia de asigurare a resurselor în procesul de achiziție;
- constrângerile şi riscurile etc.

Ponderea criteriilor menționate în adoptarea deciziei de achiziție este variabilă şi este stabilită de decidenți, în funcție de condițiile concrete existente.

În domeniul achizițiilor, este exclusă posibilitatea ca o singură persoană să dețină controlul asupra procesului, fiind constituite organisme colective de decizie care avizează principalele domenii aferente: emiterea cerințelor, stabilirea priorităților în alocarea fondurilor şi managementul achizițiilor pentru apărare.

Ministerul Apărării Naționale este răspunzător pentru negocierea şi obținerea celui mai bun cost (preț) pentru programele sale de achiziții. De aceea, evaluarea costurilor pe întreaga durată de viață şi a eficienței operaționale pentru opțiunile de achiziție (inclusiv evaluarea timpului de livrare a capabilității şi la locul necesar) va rămâne o preocupare principală a procesului nostru de decizie şi execuție. În această apreciere de mare importanță este şi managementul riscurilor în achiziția de sisteme majore.

Această evaluare include estimarea capacității furnizorului de a controla riscurile tehnologice, comerciale şi de finanțare, în scopul reducerii riscului operațional, întrucât, indiferent ce grad de risc este generat şi controlat de către furnizor, întotdeauna achizitorul şi utilizatorul final vor suporta

riscul operațional pentru echipamentul sau serviciile care nu sunt livrate la termen şi la standardul de performanță cerut.

În mod firesc, proiectele care implică integrarea sistemelor complexe sau de înaltă tehnologie pot fi riscante. Dacă acest risc devine necontrolabil, el poate avea consecințe grave atât pentru agentul economic implicat, cât şi pentru programul de tehnică în întregul său. În acest sens, considerăm că demonstrațiile tehnologice au un potențial real de reducere a riscului în acest domeniu şi pentru a fi siguri că tehnologia este dezvoltată corespunzător, fapt pentru care le vom iniția şi susține ori de câte ori va fi nevoie şi posibil.

Pentru Ministerul Apărării Naționale, instrumentul de bază pentru realizarea celui mai bun cost pentru programele sale de achiziții este competiția, şi orice decizie care ar putea afecta capacitatea de concurență a furnizorilor, pentru achiziția capabilităților necesare, precum crearea unui monopol la nivelul primului furnizor sau al subfurnizorilor, trebuie evitată.

Securitatea aprovizionării categoriilor de forțe ale armatei în condiții de criză şi conflict trebuie luată în considerare la adoptarea unei decizii privind achiziția. În prezent, la nivelul NATO, nu există o reglementare unică privind securitatea achizițiilor în situații de criză. Responsabilitatea securității achizițiilor rămâne la nivelul statelor membre, care pot apela la orice mecanism pe care îl consideră viabil, inclusiv încheierea de acorduri bilaterale sau multilaterale.

În aceste condiții, apreciem că, în procesul de luare a deciziei privind asigurarea unei capabilități, nu trebuie neglijat şi aspectul legat de evaluarea măsurii în care furnizorul agreat poate asigura capabilitatea, indiferent de situația politico-militară internațională.

Competiția rămâne, aşadar, cea mai bună strategie de achiziții pentru înzestrare şi cheltuirea eficientă a fondurilor alocate prin bugetul apărării. Neîndoielnic, aceasta aduce beneficii de ambele părți, în sensul că asigură furnizarea de

echipament de înaltă performanță pentru categoriile de forțe ale armatei la cel mai bun cost, pe de o parte, şi sprijină industria românească să-şi mențină competența pe piață, pe de altă parte.

De asemenea, competiția încurajează inovarea, flexibilitatea, utilizarea eficientă a resurselor şi dezvoltarea competențelor şi cunoştințelor, atât la nivelul furnizorilor direcți, cât şi al subfurnizorilor. Numai o industrie cu adevărat eficientă şi competitivă poate să furnizeze performanțe deosebite în domeniul apărării şi să asigure credibilitate şi stabilitate.

Principiile care vor sta la baza competițiilor pentru achizițiile de capabilități sunt:

- libera concurență, respectiv asigurarea condițiilor pentru ca orice furnizor de produse, executant de lucrări sau prestator de servicii, indiferent de naționalitate, să aibă dreptul de a deveni, în condițiile legii, contractant;
- eficiența utilizării fondurilor publice, respectiv folosirea sistemului concurențial şi a criteriilor economice pentru atribuirea contractului de achiziție publică;
- transparența, respectiv punerea la dispoziția tuturor celor interesați a informațiilor referitoare la aplicarea procedurii pentru atribuirea contractului de achiziție publică;
- tratamentul egal, respectiv aplicarea în mod nediscriminatoriu a criteriilor de selecție şi a criteriilor pentru atribuirea contractului de achiziție publică, astfel încât orice furnizor de produse, executant de lucrări sau prestator de servicii să aibă şanse egale de a i se atribui contractul respectiv;
- confidențialitatea, respectiv garantarea protejării secretului comercial şi a proprietății intelectuale a ofertantului.

În dezvoltarea tehnologiilor pentru apărare, cercetarea ştiințifică poate influența crearea unei game largi de capabilități şi poate stimula o bază tehnologică care poate fi exploatată în viitor. Pentru industria de apărare, investiția în cercetare şi tehnologie este considerată factorul critic în succesul viitor al acesteia. În plus, inovarea tehnologică este considerată

elementul-cheie al îmbunătățirii productivității în economie, în ansamblu.

În calitatea sa de țară membră NATO, dar şi ca stat european suveran cu interese proprii specifice, România trebuie să aibă acces la soluții de apărare de înaltă tehnologie, pe măsura forței sale economice, în creştere.

Accesul la tehnologia pentru apărare se asigură prin efortul propriu de cercetare ştiințifică şi de dezvoltare tehnologică, integrat în efortul general al statelor membre NATO, precum şi în cadrul larg oferit de Uniunea Europeană şi de programele multinaționale, inclusiv cele transatlantice, de cercetare-dezvoltare.

Investiția în cercetare-dezvoltare şi tehnologie este un factor hotărâtor în relansarea viitoare a industriei naționale de apărare. Identificarea tehnologiilor asupra cărora trebuie să se concentreze investițiile industriei naționale de apărare presupune anticiparea capabilităților care vor fi importante din punct de vedere militar şi, totodată, avantajoase din punct de vedere comercial.

Politica Ministerului Apărării Naționale în domeniul cercetării-dezvoltării şi tehnologiei va urmări realizarea unui parteneriat cu industria de apărare, întrucât forțele principale de cercetare sunt cele din industrie şi din universități. Capacitatea internă de cercetare ştiințifică a Ministerului Apărării Naționale este redusă, în prezent, aceasta fiind asigurată de Agenția de Cercetare pentru Tehnică şi Tehnologii Militare (ACTTM) şi Academia Tehnică Militară (ATM).

Pentru a se asigura că tehnologiile generate sunt disponibile pentru baza industrială, Ministerul Apărării Naționale va finanța cercetarea prin ACTTM şi ATM. Această atitudine va asigura, în timp, o bază de dezvoltare tehnologică pentru echipamentele achiziționate şi, de asemenea, va îmbunătăți accesul la cele mai bune idei, indiferent dacă acestea sunt create în industria de apărare, la alți agenți economici cu capital public

sau privat, ori în universități. În scopul îmbunătățirii excelenței tehnologice şi expertizei tehnico-ştiințifice în domeniile-cheie de înaltă prioritate, proprii, Ministerul Apărării Naționale va promova constituirea şi consolidarea „Centrelor de excelență” în domenii specifice ale tehnicii şi tehnologiilor pentru apărare, de interes.

De asemenea, va sprijini constituirea „Centrelor de tehnologie pentru apărare”, ca înțelegeri de colaborare între experții din industrie şi din universități, finanțate în comun de participanți şi de Ministerul Apărării Naționale, pentru crearea şi exploatarea tehnologiilor viitoare.

Spre a obține beneficii maxime pentru forțele armate, strategia de investiții în cercetare trebuie să fie focalizată pe soluții tehnologice pentru echipamente. În acest sens, Ministerul Apărării Naționale îşi va orienta mai ferm, în viitor, programele de cercetare comune spre cerințele operaționale ale categoriilor de forțe ale armatei, în vederea îmbunătățirii aplicării tehnologiilor pentru apărare.

Beneficiul industriei din aceste programe constă în faptul că îi vor permite să utilizeze cunoştințele tehnologice realizate, atât în licitații pentru proiectele şi programele naționale, cât şi pentru cooperarea internațională.

Maximizarea exploatării tehnologiei civile, acolo unde există un grad înalt de întrepătrundere tehnologică între aplicațiile civile şi cele militare, va fi un alt domeniu în care Ministerul Apărării Naționale intenționează să acționeze.

Tehnologia civilă atrage investiții private mult mai mari decât sectorul apărării, deoarece poate fi adusă mai repede pe o piață mult mai largă, şi furnizează profituri mai rapide investitorului. Comparativ cu aceasta, tehnologia militară implică deseori o bază de cumpărare limitată, profituri nesigure şi perioade mai lungi de maturizare.

Prin îmbunătățirea cooperării strategice între Ministerul Apărării Naționale şi furnizorii de tehnologie civilă, resursele

vor putea fi utilizate mai eficient. Beneficiile din folosirea tehnologiei civile în dezvoltarea de produse militare vor consta în eliberarea de fonduri publice mai mari pentru acele tehnologii specifice de apărare, unde sectorul privat nu este capabil sau dornic să investească.

Din acest motiv, Ministerul Apărării Naționale trebuie să conlucreze strâns cu Ministerul Educației și Cercetării (MEC) pentru coordonarea programelor de finanțare a cercetării în domeniile securității și apărării. În acest mod, se va realiza o armonizare mai bună între finanțarea bazei științifice de către Ministerul Apărării Naționale și investițiile firmelor și ale consorțiilor care operează în domeniul cercetării.

Inițiativele preconizate de Ministerul Apărării Naționale se înscriu în competiția globală pentru activitatea de cercetare-dezvoltare și vor urmări atragerea în România a investițiilor în cercetare și tehnologie ale companiilor românești și străine.

Cooperarea este un mijloc foarte important de eliminare a deficiențelor și lipsurilor în baza tehnologică autohtonă.

Ca urmare, Ministerul Apărării Naționale va intensifica, prin directorul național pentru armamente și prin coordonatorul național al activității de cercetare în domeniul apărării, acțiunile de identificare a sectoarelor în care pot fi stabilite colaborări în domeniul cercetării la nivel internațional. În acest scop, este necesar să asigurăm, pe cât posibil, accesul la tehnologia euro-atlantică, nu în ultimul rând, pentru a îmbunătăți interoperabilitatea armatei noastre cu armatele țărilor membre NATO.

Industria autohtonă are nevoie, de asemenea, de infuzie de tehnologie ca să se relanseze și să prospere, în care scop Ministerul Apărării Naționale va adopta măsuri adecvate pentru dezvoltarea colaborării, inclusiv a celei transatlantice, în domeniul cercetării și tehnologiei.

Considerăm că este un succes asocierea României la Organizația pentru Armamente a Europei Occidentale (WEAG) și vom căuta să exploatăm orice oportunitate care ar putea să

aducă beneficii reale industriei naționale de apărare. Semnarea de către România a MoU EUROPA și amendamentului la Acordul ERG 1 deschide calea participării directe la prograele și proiectele europene de cooperare în domeniul armamentelor.

Mediul strategic va continua să se schimbe, ca de altfel și prioritățile militare, ceea ce va conduce la o revizuire continuă a politicii Ministerului Apărării Naționale în domeniul înzestrării, pe măsură ce condițiile evoluează, în contextul unei largi consultări naționale și cooperări internaționale.

Cele de mai sus reprezintă problematica pe care atât NATO, cât și Uniunea Europa își focalizează viitoarea politică de securitate și apărare.

De aceea, este necesar ca politica viitoare în domeniul înzestrării să țină seama de preocupările la nivel euro-atlantic și să reflectăm la modalitățile și procesele specifice realizării viitoarelor capabilități militare, care să analizeze toate abordările și concluziile privind misiunile, bunurile militare și structura forțelor, astfel încât să elaborăm și să dispunem de planuri coerente de dezvoltare a capabilităților, precum și în derularea în condiții optime a proceselor de achiziție de echipamente și sisteme militare.

Va trebui să evaluăm mult mai mult forțele necesare, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ, astfel încât să fim siguri că aceste forțe și mijloace se ridică la nivelul cerințelor. Avem aici în vedere nu numai echipamentele și sistemele, dar și personalul, capacitatea de instalare, sustenabilitatea, performanța colectivă etc. Acestea din urmă sunt la fel de importante ca și echipamentele utilizate în atingerea cu succes a obiectivelor militare validate.

Referitor la echipamente și sisteme de arme, analiza mediului actual și a tendințelor arată că ne îndreptăm către generalizarea unui mediu de achiziție competitiv și deschis, în care investițiile în cercetarea și dezvoltarea tehnologică, ca și în achiziții sunt legate, prin intermediul capabilităților, de nevoile

viitoare, de capacitatea de cooperare internațională în domeniul armamentelor, pe care Ministerul Apărării Naționale şi celelalte instituții cu responsabilități în domeniu o vor putea promova şi susține.

Pe fondul general al insuficienței (scăderii) bugetelor alocate, trebuie identificate metode de reducere a cheltuielilor, de eficientizare a procesului de planificare şi de achiziție, fără a influența negativ rezultatul final, şi anume obținerea capabilităților militare necesare.

STRATEGIA DE SECURITATE EUROPEANĂ ŞI ZONA MĂRII NEGRE

General conf. univ. dr. Mircea MUREŞAN,
comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare

„Va trebui să reflectăm la scară mondială
şi, în acelaşi timp, să acționăm la nivel local.“
Din **Strategia europeană de securitate**

1. Consistența noii filosofii europene

Fără îndoială, integrarea statelor care vor să adere la Uniunea Europeană sporeşte securitatea continentului. În acelaşi timp însă, ea poate avea ca efect şi apropierea Uniunii Europene de zonele turbulente. De aceea, UE este interesată să susțină, spre Est şi în zona mediteraneană, un ansamblu de țări bine guvernate cu care să poată avea relații strânse, fondate pe cooperare. Balcanii şi Marea Neagră reprezintă regiunea care ilustrează cel mai bine această realitate.

Pentru stabilizarea zonei Balcanilor, UE a cooperat strâns cu Statele Unite, cu Rusia şi cu NATO, iar rezultatele sunt pe măsură. În momentul de față, în zonă, nu există pericolul izbucnirii unui conflict major. De aceea, nu este în interesul Europei ca extinderea UE să creeze noi linii de diviziune pe continent. În acest sens, prin „Strategia europeană de securitate“, document propus de Javier Solana şi adoptat de şefii de state şi de guverne, în Consiliul European, la Bruxelles, la 12 decembrie 2003, se propune să se acorde un interes mai mare problemelor Caucazului de Sud care, la un moment dat, va constitui o regiune vecină UE. De asemenea, reglementarea conflictului arabo-israelian constituie pentru UE o prioritate strategică.

Niciodată, în complexa şi complicata sa istorie, continentul european nu a fost mai prosper, mai sigur şi mai liber[12] ca în acest început de mileniu. Nici nu s-a crezut vreodată, cu toate speranţele formulate vreme de peste 500 de ani, că este şi poate fi posibilă cu adevărat unitatea Europei.

Migraţiile masive, agresive şi intempestive din foaierul perturbator către estul, centrul şi vestul Europei, numeroasele războaie dintre marile ţări europene, bătălia aproape continuă a frontierelor au transformat continentul, preţ de trei milenii, într-un teatru de confruntare, cu războaie dintre cele mai sângeroase. Pe continentul european s-au declanşat şi s-au desfăşurat, în cea mai mare parte, cele două războaie mondiale. Şi tot aici s-au acumulat mari arsenale de arme şi de tensiuni, în timpul Războiului Rece. Europenii nu s-au înţeles niciodată pe deplin în nimic. Ei s-au bătut nu doar pentru spaţiul european, ci şi pentru cel din afara Europei, au extins aceste bătălii în America şi în India, au creat şi au întreţinut concepte care le-au adus prosperitate şi putere, dar şi multă suferinţă. Europa rămâne însă miracolul lumii. Cu tot dramatismul confruntărilor de toate felurile, nici un alt continent nu a cunoscut evoluţii atât de profunde, dezvoltări atât de substanţiale, creaţii atât de importante. Europenii au descoperit, în sens real şi figurat, cerul şi pământul, au creat motorul, automobilul, trenul, avionul, vaporul, literatura şi arta, au durat valori pe baza cărora lumea, azi, reconstruieşte un concept democratic existent cândva în Grecia Antică...

Europa Unită este una dintre cele mai mari puteri ale planetei. Cele 25 de ţări ale Uniunii Europene, cu o populaţie de 450 de milioane de oameni, care reprezintă a şaptea parte din populaţia globului (dintr-o populaţie de 6 miliarde de oameni), produc o pătrime din produsul naţional brut mondial.

[12] http://www.iss-eu.org, Une Europe sűre dans un monde meilleur, Stratégie européenne de sécurité, p. 3

Uniunea Europeană este, deci, unul dintre cei mai mari actori mondiali şi, de aceea, ea trebuie să-şi asume responsabilităţi din ce în ce mai mari în ceea ce priveşte securitatea internaţională şi construcţia unei lumi mai bune. Aceasta, întrucât, aşa cum se constată şi în „Strategia europeană de securitate“, *nici o ţară din lume nu este în măsură să facă faţă, de una singură, problemelor complexe ale timpului nostru.*[13]

Dramaticul conflict din Balcani a amintit, totuşi, europenilor că războiul nu a dispărut de pe continent, că nu există încă nici armonie deplină, nici o situaţie definitiv stabilă pe continent. De altfel, în ultimul deceniu, nici o regiune din lume nu a fost scutită de diferende, conflicte şi chiar războaie. Însă caracteristica principală a acestor diferende este aceea că ele au avut loc, în marea lor majoritate, *în interiorul statelor, nu între state, iar cele mai multe dintre victime, din păcate, au fost din rândul populaţiei civile*. Este o primă concluzie extrem de importantă pentru înţelegerea noilor provocări, la început de mileniu, în ceea ce priveşte securitatea.

Peste 4 milioane de oameni, dintre care 90 % civili, au pierit în războaiele şi conflictele declanşate după 1990. Mai mult de 18 milioane de oameni au fost siliţi să-şi părăsească locuinţele şi ţările, în timp ce aproape trei miliarde de oameni, adică jumătate din populaţia planetei, trăiesc cu mai puţin de 2 euro pe zi. În fiecare an, mor de foame şi de malnutriţie 45 de milioane de oameni, Africa subsahariană este mult mai săracă astăzi decât cu zece ani în urmă şi, după cum bine se ştie, nici România nu a reuşit să depăşească toate dificultăţile economice, deşi ţara este stabilă şi există premise pentru ca, în anii următori, o dată cu integrarea în Uniunea Europeană, să realizeze creşteri substanţiale.

„Strategia europeană de securitate“ constată că o agresiune de mare anvergură împotriva unuia dintre statele membre ale UE este, actualmente, improbabilă. Apar însă o mulţime de

[13] Ibidem, p. 3

noi amenințări, mult mai variate, mai puțin vizibile şi mai greu de prevăzut.

În „Strategia europeană de securitate“ se apreciază că terorismul reprezintă o amenințare strategică în creştere pentru Europa, cu atât mai mult cu cât mişcările teroriste dispun de resurse importante, comunică prin intermediul rețelelor electronice, recurg la o violență fără limite cu scopul de a face un număr considerabil de victime[14].

Europa este nu numai o țintă a atacurilor teroriste, ci şi o bază de operații pentru organizațiile şi rețelele teroriste. Există ținte ale terorismului pe continentul european. Aceste ținte au fost atacate. Au fost însă descoperite şi baze logistice pentru celulele Al-Qaeda în Regatul Unit, în Italia, în Germania, în Spania şi în Belgia. Acestea sunt realități pe care UE le cunoaşte, şi le asumă şi le rezolvă. De aceea, Europa îşi propune să acționeze activ, ofensiv şi preventiv, acolo unde este nevoie. „Adesea, prima linie de apărare se va situa departe, în străinătate.“

Fără îndoială, *proliferarea ADM* reprezintă cea mai importantă amenințare pentru securitatea lumii şi pentru cea europeană. Se pare însă că asistăm la o etapă nouă a cursei ADM, îndeosebi în Orientul Mijlociu. Atacul cu sarin efectuat de secta *Aum* în 1995 în metroul din Tokyo, în care au murit 12 oameni şi au fost răniți alte câteva mii este un exemplu. Doi ani mai târziu, aceeaşi sectă a răspândit spori de antrax pe o stradă din capitala Japoniei.

Pericolul cel mai mare îl reprezintă posibilul acces al teroriştilor la armele biologice, radiologice, chimice şi chiar nucleare.

Sunt, desigur, foarte multe probleme, unele, create de marile rupturi care s-au produs şi continuă să se producă între lumea civilizată şi extremismul de toate tipurile, îndeosebi

[14] Ibidem, p. 7

religios, etnic, dar şi politic, altele, provenind din insuficiența resurselor, din competiția pentru piețe, din persistența prea îndelungată a unor fantasme ale istoriei[15].

Europa are o acută şi continuă nevoie de resurse energetice. Ea îşi acoperă, azi, din import, în jur de 50 % dintre nevoile sale de petrol şi de gaze naturale. În 2030, cifra importurilor energetice va creşte la 70 %, cea mai mare parte a acestor produse provenind din Golf, din Rusia şi din Africa de Nord.

Marea Neagră are (şi va avea din ce în ce mai mult) un rol special nu numai în transportul petrolului caspic, ci şi în asigurarea unor resurse energetice prin explorarea şi exploatarea zăcămintelor de petrol care există aici.

De unde şi *o foarte atentă politică europeană de bună vecinătate*. Aceasta este o altă concluzie importantă, de fapt, un obiectiv strategic de mare valoare pentru continent, care defineşte direcția pe care evoluează marea politică a continentului european.

Este evident că Europa renunță, în mod real şi benefic, la ofensiva frontalieră specifică începutului secolului al XX-lea şi întregii sale istorii, la un anumit tip (agresiv, intempestiv) de acțiune, în favoarea bunei vecinătăți.

Securitatea şi încrederea, parteneriatele strategice şi cooperarea sunt singurele maniere folosite şi încurajate de Uniunea Europeană şi de comunitatea euro-atlantică în relațiile de vecinătate.

De aceea, în atenția UE se află toate regiunile adiacente, începând cu Caucazul şi Marea Neagră şi continuând cu Marea Mediterană şi nordul Africii.

[15] Colonel (ret) Grigore ALEXANDRESCU, PhD., Paradigmatic changes on perceiving and counteracting the threats on Danubian-Pontic Area, în **Romanian Naval Museum Yearbook**, vol. VII/2004, Compania Națională Administrația Porturilor Maritime, Constanția, 2004, p. 336-345

2. Liant strategic

Este foarte clar că, în ceea ce priveşte Marea Neagră, politica Uniunii Europene schimbă aproape complet datele problemei. Odinioară (dar şi în timpul Războiului Rece), Marea Neagră era un fel de falie între continente şi civilizaţii, între religii şi mentalităţi, dar şi un spaţiu obligatoriu de trecere în cazul în care cele trei religii (cea ortodoxă, cea catolică şi cea musulmană) şi cele trei civilizaţii – estică (ortodoxă, după Huntington[16]), vestică şi musulmană – doreau sau erau obligate să comunice.

Ea a continuat să fie aşa pe întreaga durată a Războiului Rece, partajată între blocul de est şi Turcia. Acest relativ echilibru strategic (de fapt, Uniunea Sovietică era cea care domina Marea Neagră) nu a reprezentat o soluţie nici pentru ţările riverane, nici pentru unitatea continentului european, care, pe vremea Războiului Rece, era doar un ideal greu de atins.

Deşi, după 1990, lucrurile s-au schimbat radical în ceea ce priveşte raporturile Est-Vest, Rusia renunţând la o extindere păguboasă şi fără acoperire, iar Uniunea Europeană extinzându-se, Marea Neagră a continuat să rămână o mare relativ închisă sau doar un spaţiu pe care riveranii şi marii actori eurasiatici şi euro-atlantici îl aveau în vedere, pe de o parte, ca posibilă rută de transport al petrolului caspic şi, pe de altă parte, ca element care ar putea închide, prin cooperare şi o politică extrem de subtilă şi de răbdătoare, o falie strategică milenară. Pentru aceasta, existau cel puţin două căi şi două etape:

- calea directă, prin angajarea într-un dialog constructiv a ţărilor riverane şi începerea rezolvării problemelor economice, politice, de frontieră şi de navigaţie care ţin de acest spaţiu;

[16] Samuel P. HUNTINGTON, **The Clash of Civilizations the Remaking of World Order**, Simion & Schuster, 1997

- calea indirectă, prin implicarea marilor actori europeni şi eurasiatici, îndeosebi a Rusiei, Turciei, Uniunii Europene şi Statelor Unite, atât în stimularea cooperării multiple dintre ţările riverane, cât şi în construirea unui nou mediu de securitate sud-est european, prin extinderea NATO şi UE şi deschiderea Mării Negre.

Ambele căi se aplică şi, în principiu, dau unele rezultate, dar problemele din zona Mării Negre, de la cele de delimitare a platoului continental, la cele care ţin de exploatarea resurselor energetice, de schimburile economice, de controlul navigaţiei şi de distrugerea sau dezamorsarea tronsoanelor de transport al drogurilor şi materiilor prime pentru traficul de droguri şi carne vie, de la existenţa unor zone conflictuale (Caucaz şi Transnistria) la migraţia ilegală, sunt complexe şi necesită abordări profunde şi de durată.

Profiturile scoase din traficul cu droguri, criminalitate, comerţul cu pietre preţioase şi cu lemn slăbesc statele de drept şi înarmează organizaţiile non-statale. Spre exemplu, 90 % din heroina care se vinde în Europa este extrasă din macul cultivat în Afghanistan, unde comerţul cu o astfel de materie primă serveşte la înarmarea facţiunilor, triburilor etc. Cea mai mare parte a acestei heroine trece prin Marea Neagră şi prin Balcani. Şi tot în aceasta zonă sunt exploatate 200.000 – 700.000 femei, victime ale comerţului sexual din toată lumea.

Revine, în forţă, inclusiv în Marea Neagră, pirateria maritimă, care constituie din ce în ce mai mult o nouă dimensiune a criminalităţii organizate. Şi încă ceva: în zonele de falie strategică, precum cele din Caucaz, Transnistria, Caşmir, Cecenia, Africa de Nord şi Africa Septentrională etc., are lor o slăbire a statelor, concomitent cu privatizarea forţei, ceea ce ar putea constitui o ameninţare foarte serioasă, inclusiv pentru Uniunea Europeană, în viitorul nu prea îndepărtat.

Zona mediteraneană se confruntă cu grave probleme de stagnare economică, cu tensiuni sociale şi conflicte nerezolvate.

3. Probleme zonale, responsabilități globale, acțiuni unitare

Lumea nu mai este unilaterală. Individualitățile se unesc, comunitățile, deşi separate, comunică. Nimeni nu mai este şi nu mai poate fi singur. Economia şi informația se globalizează, oamenii devin ce în ce mai mult ceea ce au fost ei destinați să fie: ființe universale. „Într-o lume în care amenințările, piața şi media au o dimensiune planetară, securitatea noastră şi prosperitatea noastră depind din ce în ce mai mult de existența unui sistem multilateral eficace – se arată în Strategia Solana. Avem ca obiectiv să construim o societate internațională mai puternică, instituții internaționale care să funcționeze bine şi o ordine internațională fondată pe un ansamblu de reguli.“[17] De aceea, securitatea nu mai poate fi realizată doar prin presiune şi descurajare, prin forță şi impunere. Ea nu poate fi consolidată, azi, decât prin colaborarea tuturor, prin asumarea de responsabilități, adică „prin măsuri de încredere şi prin punerea în funcțiune a unor sisteme de control al armamentelor.“[18] Este mai clar ca oricând că „trebuie să fim gata de a acționa înainte ca o criză să se producă.“ Acesta este unul dintre principiile pe care se doreşte a se consolida unitatea continentului, stabilitatea şi stabilizarea zonelor tensionate.

Noile amenințări sunt extrem de dinamice, foarte greu de identificat şi decelat şi, de aceea, extrem de grave. Spațiul Mării Negre a fost, este şi va fi şi în continuare afectat de toate tipurile de amenințări, de la cele nucleare la cele frontaliere, de la cele generate de extremismul religios la cele teroriste şi cele ale crimei organizate şi traficului de droguri. Dincoace de toate acestea, se profilează, din păcate, o politică activă, chiar

[17] http://www.iss-eu.org, Une Europe sűre dans un monde meilleur, Stratégie européenne de sécurité, p. 17
[18] http://www.iss-eu.org, Ibidem, p. 19

ofensivă a Ucrainei pentru extinderea platoului continental, care foloseşte Insula Şerpilor drept suport pentru extinderea nejustificată a controlului asupra unei suprafețe maritime care nu i-a aparținut niciodată. Insula Şerpilor, cum bine se ştie, a ajuns în fostul spațiu sovietic, în anul 1948, printr-o politică stalinistă de ofensivă frontalieră şi rapt teritorial, fiind prima acaparare intempestivă de teritorii în Europa, după al doilea război mondial. Şi chiar dacă frontiera propriu-zisă, cea stabilită prin Tratat, a continuat să treacă pe brațul Chilia şi pe canalul Musura, Insula Şerpilor, pe care sovieticii au amplasat un radar, supraveghea Gurile Dunării şi o mare parte din suprafața Mării Negre, până la strâmtori. Sovieticii reuşiseră să adune în jurul acestei insule luată de la România (fără ca documentul încheiat la Moscova sub presiune să fi fost ratificat vreodată de parlamentele celor două țări) mai multă mare decât avea România. Ucrainenii au găsit de cuviință că, în această perioadă de tranziție, când toată lumea este preocupată de relațiile de bună-vecinătate, iar Uniunea Europeană şi-a făcut un obiectiv strategic din a-şi ameliora relațiile cu vecinii, poate să facă ce doreşte, doar nimeni nu i se va opune. Şi, ca şi cum acest diferend care durează de atâta vreme n-ar fi fost suficient, partea ucraineană, fără să consulte partea românească şi forurile dunărene care reglementează problemele navigației pe fluviu şi ecologia Deltei, a hotărât să pună sau să repună în funcțiune canalul Bâstroe.

Nu departe de acest loc, pe malul stâng al Nistrului, în Transnistria, separatiştii agită din nou steagurile. Pământul acesta chinuit de sute de ani, folosit de puterile vremii ca monedă de schimb, ca spațiu de siguranță strategică, uneori chiar ca bază de plecare la ofensivă spre vest, ca rocadă sau în calitate de zonă de tranzit pentru migratori şi traficanți, este din nou în suferință. Strategia europeană de securitate, o strategie pentru secolul al XXI-lea, nu poate accepta astfel de situații, iar țările riverane Mării Negre şi zonelor adiacente acesteia, dacă

vor să facă parte dintr-o zonă sigură şi stabilă – visul oricărei comunităţi umane, din toate timpurile –, trebuie să se înscrie în acest demers european de mare anvergură. Uniunea Europeană este deschisă spre astfel de construcţii, spre astfel de evoluţii în spaţiul păcii şi stabilităţii. Mai mult, ea consideră că sunt „necesare politici active pentru a face faţă dinamismului noilor ameninţări. Trebuie să dezvoltăm o cultură strategică proprie care să facă posibile intervenţiile în amonte, rapide şi, dacă este necesar, în forţă.“[19]

Un angajament preventiv poate avea drept consecinţe evitarea unor probleme mai grave şi a unor situaţii dificile. Nu este şi, probabil, nu trebuie să fie necesară o intervenţie în forţă a Uniunii Europene sau a comunităţii internaţionale pentru reglementarea diferendului din Transnistria, a celui din Caucaz sau abuzurile Ucrainei de la Gurile Dunării. Dar continentul european, după experienţa dramatică a Balcanilor, nu mai poate accepta aşa ceva. Pentru că rezolvarea oricăror probleme ţine de calitatea şi disponibilitatea guvernelor de a găsi rapid, împreună, sub egida ONU, soluţiile cele mai potrivite. Însă, aşa cum rezultă şi din „Strategia europeană de securitate“, Uniunea Europeană este hotărâtă să nu accepte degradarea situaţiei şi apariţia unor focare de criză şi conflicte. Este mai uşor să previi decât să rezolvi. Dar acţiunea preventivă presupune o maturiate deplină a guvernelor, principii democratice, colaborare şi cooperare, disponibilitatea spre dialog, respectarea dreptului internaţional şi a legislaţiei europene, adică voinţă politică şi capacitatea de a acţiona.

Uniunea Europeană are un buget de apărare de 160 de miliarde de euro. De aceea, ea îşi poate propune, în acest moment, să fie în măsură să ducă mai multe operaţii simultane. Aceasta asigură forţă, consistenţă şi o capacitate reală de a rezolva efectiv problemele, înainte ca ele să devină foarte grave. Experienţa Balcanilor, cea a Transnistriei şi cea a

[19] http://www.iss-eu.org, Ibidem, p. 21

Caucazului sunt edificatoare. Uniunea Europeană nu mai doreşte aşa ceva. Este şi motivul pentru care a luat serioase măsuri de realizare şi consolidare a capacităţilor, inclusiv prin înfiinţarea unei agenţii europene de apărare.

Rareori problemele sunt rezolvate, azi, de o singură ţară, fără o susţinere regională. Situaţiile din Balcani, din Africa, din Caucaz, din Asia Centrală şi de peste tot confirmă această concluzie esenţială pentru gestionarea crizelor şi conflictelor şi transformarea faliilor strategice în zone de confluenţă sau, în orice caz, de dialog. Într-un fel sau altul, toate ţările sunt responsabile de ceea ce se petrece în zona lor şi, de aceea, toate au datoria să contribuie, împreună, la rezolvarea tuturor problemelor care apar. Aceasta este, de fapt, esenţa strategiei europene de securitate.

„Chiar şi în era mondializării, geografia îşi păstrează întreaga sa importanţă. Este în interesul Europei ca ţările situate la frontierele sale să fie bine guvernate.“

Parteneriatul strategic NATO – Uniunea Europeană, viitorul parteneriat strategic Rusia – Uniunea Europeană, împreună cu celelalte parteneriate strategice realizate până acum sau care se vor constitui în viitor, sunt de natură să asigure sau să influenţeze în bine noua dimensiune geostrategică a zonei Mării Negre.

O astfel de problemă – cea a acoperirii faliilor prin parteneriate şi confluenţe – se va regăsi şi trebuie să se regăsească, împreună cu temele importante ale construcţiei securităţii europene, euro-atlantice şi eurasiatice, şi în programele de învăţământ din Universitatea Naţională de Apărare. Este noul spirit pe care îl impun, deopotrivă, aceste parteneriate şi realităţile actuale, potrivit cărora securitatea nu mai este o simplă rezultantă, o simplă stare, adesea fortuită, ci o construcţie la care participăm cu toţii şi de care răspundem toţi.

TERORISMUL, SURSĂ DE INSTABILITATE ÎN PLAN GLOBAL, REGIONAL, SUBREGIONAL ŞI NAȚIONAL

General maior conf. univ. dr. Mihail ORZEAȚĂ
Căpitan comandor conf. univ. dr. Gabriel-Florin MOISESCU

1. Să definim problema

Trebuie să recunoaştem că problema terorismului nu a fost abordată corespunzător. Din această cauză, terorismul „s-a globalizat fără a fi înfrânt global, transformându-se în forme socializate – de neimaginat ca amploare, în trecut ... provoacă seisme social-politice, dezbină pentru a stăpâni, transformă credințe şi valori în instrumente de manipulare, hrănindu-se din păstrarea atmosferei de confruntare.”[20]

Deşi pare paradoxal, pentru a rezolva problema terorismului, va trebui să începem cu... începutul, deoarece nu există o definiție unanim acceptată, de către statele membre ale Organizației Națiunilor Unite, a acestui fenomen, iar „lipsa unui acord asupra unei definiții a terorismului a constituit un obstacol major în calea unor contramăsuri internaționale care să aibă efect concret.”[21]

Cauza acestei dileme pare să fie determinată de „cunoştințele noastre limitate despre motivațiile profunde care

[20] Gl. mr. Ion ŞTEFĂNUȚ – Terorismul, sfidare sau declin? în revista Infocom, editată de Direcția Operații a S.M.G., octombrie 2004, p. 13
[21] Col. Constantin CIOC, mr. Cristian GEORGESCU – Terorismul modern – infracțiune transfrontalieră, în revista Infocom, editată de Direcția Operații a S.M.G., octombrie 2004, p. 22, citând un comunicat al Biroului O.N.U. pentru Combaterea Drogurilor şi Prevenirea Infracționalității, dat publicității în 2002.

stau la baza actului terorist [care] continuă să fie trunchiate, viciate de patimă sau pur şi simplu de neputința noastră de a înțelege ceva ce depăşeşte puterea noastră de pătrundere”[22], asociată cu „interese politice, care pot oricând desemna un terorist drept luptător de gherilă pentru libertate şi invers, potrivit aceleiaşi logici prin care un război este, sau nu, calificat drept legitim şi justificat.”[23]

Absența consensului asupra definirii terorismului determină, în opinia noastră, în mod implicit, imposibilitatea realizării unității de concepție, condiția esențială pentru a canaliza toate eforturile spre îndeplinirea obiectivului. Cu alte cuvinte, obiectivul propus de S.U.A. şi acceptat de majoritatea statelor lumii, de eradicare a terorismului, nu este sprijinit de întreaga comunitate mondială.

Acest fapt poate fi desprins, destul de uşor, din analiza modului cum s-a acționat şi continuă să se acționeze în războiul împotriva terorismului, căci, „în încercarea de a elimina avantajul american (sau al NATO), la război rațional (utilizarea tehnologiei pentru a preveni conflictele transmisibile), inamicii vor folosi ambiguitatea, pentru a nu se situa dincolo de limita clară de definire a unei agresiuni.”[24]

Studiul modului de operare al teroriştilor relevă că aceştia acționează prin încălcarea tuturor normelor juridice, politice, morale, umanitare, speculând nu doar breşele existente în sistemele de securitate, ci şi „scrupulele morale şi încorsetările normativ-doctrinare ale unor instituții şi agenții specializate în

[22] Mirel BĂNICĂ – citat de Lt. col. Călin HENTEA în articolul Dileme ale războiului internațional antiterorist, publicat în revista Infocom, octombrie 2004, p. 26
[23] Lt. col. Călin HENTEA – op. cit., p. 26
[24] Lt. col. Steven COLLINS – Alianța Nord-Atlantică şi operațiunile psihologice strategice: domeniu proscris sau în curs de dezvoltare?, publicat în revista Infocom, octombrie 2004, p 8

lupta împotriva terorismului."[25] De asemenea, există dovezi că fenomenul terorist s-a extins la toate dimensiunile societății umane îmbrăcând formele terorismului „politic, economic, informațional, etnic, religios, cultural etc."[26]

Extinderea fără precedent a terorismului a fost favorizată şi de acțiunile Coaliției Internaționale Antiteroriste, care a folosit, cu precădere, acțiunile militare pentru a distruge bazele de antrenament, depozitele de armament, muniție şi materiale ale grupărilor teroriste. Această cale a generat riposta, conform principiului „violența naşte violență".

În acelaşi timp, declararea lui Bin Laden ca teroristul nr. 1 al lumii şi „publicitatea" care i s-a făcut l-au transformat în „Satana" pentru lumea occidentală şi în idol pentru mulți musulmani.

Tendința mass-media de a difuza ştiri cu caracter inedit, neobişnuit, senzațional, cu scopul de a ridica gradul de audiență al postului de radio sau televiziune, respectiv de a mări tirajul ziarului [27] a generat formarea unui curent de opinie, în lumea musulmană, favorabil Al Queda, care tinde să devină mai puternică în plan ideologic decât însăşi rețeaua teroristă Al Queda.[28]

Manipularea opiniei publice internaționale, în general, şi a musulmanilor, în special, se realizează după cele mai noi descoperiri ale domeniului: în transmisiile televiziunilor Al Jazeera şi Al Arabyia „toată lumea vede minaretul lovit şi căzut

[25] Col. Mihail DUMITRESCU – Ținte potențiale ale operațiilor psihologice în situații de criză, generate de pericolul atacului terorist, revista Infocom, octombrie 2004, p 34

[26] Dr. Constantin MOŞTOFLEI, dr. Gheorghe VĂDUVA – **Tendințe în lupta armată,** Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti 2004, p. 19

[27] Gl. conf. univ. dr. Mircea MUREŞAN, col. dr. Petre DUȚU, ing. Dorel DUMITRAŞ – **Manipularea oamenilor**, Editura Imprimeria Națională, Bucureşti 2004, pag. 85-86

[28] Gl. mr. Ion ŞTEFĂNUȚ, op. cit., p. 14

sub focul americanilor, dar nu se arată cum se trage asupra noastră din minarete şi moschei – spune un ofițer american."[29]

Căile de transmitere a mesajelor teroriştilor sunt deosebit de variate, demonstrând abilitatea lor de a utiliza tehnologii performante şi imaginația debordantă, care ar putea fi utilizată în scopuri pozitive. În acest sens, este bine cunoscută propaganda pe Internet, dar mai puțin cunoscută este utilizarea mesajelor subliminale în transmisiile televizate şi emisiunile stațiilor radio, în special cele muzicale.[30]

Rezumând, credem că este nevoie de un nou început, mai întâi prin a defini terorismul, apoi prin a identifica „rădăcinile" (cauzele) sale şi apoi a elabora şi aplica măsurile adecvate de înlăturare a surselor care îl alimentează.

Nu avem intenția de a propune o nouă definiție a terorismului, deoarece există suficient de multe, şi fiecare dintre ele reflectă puncte de vedere ale unor specialişti avizați. Astfel, *The Wordsworth Encyclopedia* apreciază terorismul ca fiind „violența sistematică, îndreptată spre scopuri politice, îndeosebi de mică amploare."[31]

O altă publicație prestigioasă – *Le Petit Larousse* – defineşte terorismul ca „un ansamblu de acte de violență, comise de o organizație pentru a crea un climat de insecuritate sau pentru schimbarea ordinii de drept."[32]

Relativ recent, mai mulți specialişti în domeniul securității, din 25 state europene şi din America de Nord, întruniți într-o conferință pe tema „Îmbunătățirea Securității Statelor, într-o lume multipolară concentrată pe extremism", au

[29] Christopher MAQUIS, Statele Unite îşi intensifică protestele împotriva transmisiilor televiziunilor arabe, în Internațional Herald Tribune din 2 mai 2004

[30] Jan van HELSING – **Organizațiile secrete şi puterea lor în secolul XX**, Editura Alma, Oradea, 1997, pp. 70-71

[31] **The Wordsworth Encyclopedia**, Helican Publishing Ltd, 1995, p. 2114

[32] **Le Petit Larousse, en couleur**, Paris, 1995, p. 1002

convenit că „terorismul este o manifestare extremă a extremismului.”[33]

Această ultimă definiție, de mare generalitate, pe care ne-o însuşim, reflectă – în cea mai mare măsură – realitatea prezentă şi perspectiva previzibilă despre terorismul global, sesizată şi de autorii „Strategiei Naționale [a S.U.A - n.a.] pentru combaterea terorismului:”

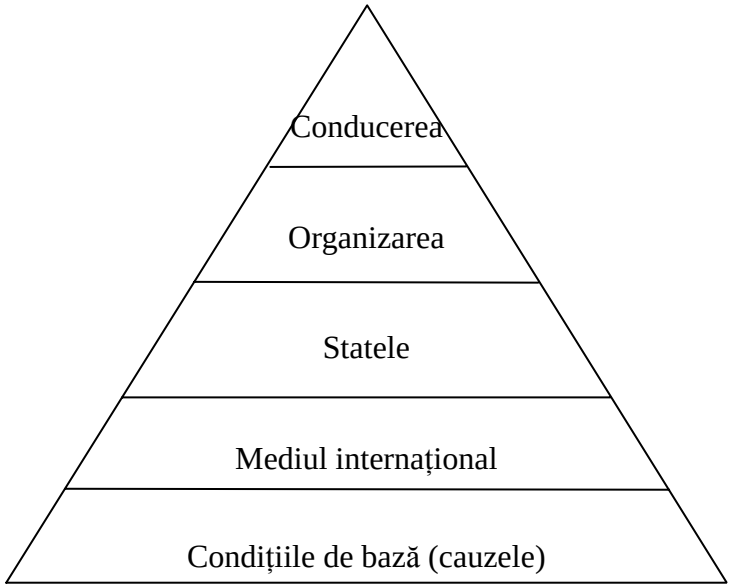

Fig. 1 Structura terorii[34]

[33] Enhancing the Security of States in a Multipolar World: Focus an Extremism, George C. Marshall European Center for Security Studies, September 18-22, 2000, p. 25

[34] **National Strategy for Combating Terrorism**, Washington D.C., February 2003, p. 6

2. Cauzele terorismului

„Acest flagel al lumii contemporane”,[35] cum l-a denumit profesorul universitar dr. Anghel Andreescu, constituie sursa majoră de instabilitate în plan subregional, regional şi mondial, deoarece toată lumea este afectată de el, în mod **direct** şi (sau) **indirect**, datorită capabilității dovedite a teroriştilor „de a ataca pe oricine, oriunde, în orice moment.”[36]

Cauzele terorismului sunt complexe. Unele sunt moşteniri ale trecutului care au fost aplanate pentru un timp, datorită imposibilității de manifestare în timpul războiului rece. Din această categorie, cele mai importante sunt: atitudinile ireconciliabile ale unor state sau comunități în domeniul etnicității, al autonomiei pe criterii etnice şi al intoleranței religioase. Altele sunt determinate de performanțele economice modeste ale unor state, care au dus la sărăcie, şomaj, corupție, trafic de arme, persoane, droguri şi bunuri.

Dacă în secolele anterioare se putea face o distincție relativă între formele de manifestare a terorismului, în prezent se observă o tendință de coordonare a acțiunilor grupurilor[37], de utilizare a religiei[38] ca suport pentru justificarea acțiunilor şi implicarea în activități teroriste a crimei organizate, pentru

[35] Prof. univ. dr. Anghel Andreescu (coord.) – **Terorismul Internațional, flagel al lumii contemporane**, editura M.A.I., București, 2003

[36] Andrew BIUGAMAN – Institutional Responses after 11th September 2001, articol publicat în Combating Terrorism Nato and Transatlantic Dimension, International Seminar, National Defense University Bucharest 2002, p. 35

[37] Liviu MUREŞAN – Strategia Securității Naționale şi politica externă după 11 septembrie 2001, comunicare ştiințifică publicată în “Securitatea națională la început de secol XXI”, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București 2002, p. 15

[38] Vasile SIMILEANU – Religii şi doctrine religioase, în Geopolitica, revistă de geografie politică, geopolitică şi geostrategie, Anul 1, Nr. 1, Editura Top Form, Bucureşti 2003, pp. 77-78

acumularea de resurse financiare şi materiale, necesare suportului logistic al tuturor acţiunilor teroriste.

Opinia noastră este că, indiferent de orientare, cauza reală a tuturor liderilor teroriști o constituie lupta pentru putere și influență, la care aceştia îşi asociază, în funcție de situație, cauze care „prind” la susținătorii potențiali – oamenii nemulțumiți de nivelul de viață și de perspectivele care li se oferă de societatea în care trăiesc; oameni cu un nivel de cultură modest sau chiar analfabeți, care trăiesc în comunități tribale sau rurale.

Discursul liderilor teroriști este, în funcție de auditoriu, simplu și direct („Trebuie să-i demoralizăm complet pe dușmanii lui Dumnezeu, prin distrugerea și aprinderea turnurilor care constituie stâlpii civilizației lor, cum sunt atracțiile turistice şi clădirile înalte cu care se mândresc”[39] sau: „inamicii responsabili de toate relele care vi se întâmplă sunt: globalizarea, promovată de agresorul occidental, creştinii şi evreii”)[40] sau, dimpotrivă, elaborat, folosind e-mail-uri codificate, videocasete, transmisii prin satelit etc.

Se pare că cei mai mulți teroriști cunosc și folosesc cu destul succes arta de a influența și tehnicile de a manipula oamenii. Un exemplu destul de convingător în acest sens este rezultatul sondajului Gallup efectuat în martie 2004 în Irak, rezultat care „arată că peste 70% dintre irakieni îi privesc pe americani nu ca eliberatori, ci ca ocupanți şi vor ca trupele Coaliției să părăsească imediat Irakul, în timp ce doar 46% spun că o duc mai bine în 2004 decât pe vremea lui Saddam Hussein.”[41]

În esență, pe fondul unor situații reale de nemulțumire a unor categorii sociale sau grupuri de oameni, al incapacității

[39] Col. Cristian CIOC, mr. Cristian GEORGESCU – op. cit., p. 21, citându-l pe teroristul militant Sayed Hasair

[40] xxx – Notebook of terrorist, in Foreign Policy, March/April 2003, pp. 37-38

[41] Lt. col. Călin HENTEA – op. cit., p. 32

autorităților de a rezolva problemele economice şi sociale cu care se confruntă, liderii teroriști cheamă la acțiune împotriva puterii, pe care o declară represivă şi nelegitimă[42], sau a Occidentului decadent etc.

3. Ce trebuie făcut?

Deoarece terorismul este un fenomen global, el trebuie tratat ca atare. Acest scop este posibil, prin participarea tuturor statelor la acțiuni împotriva terorismului, într-o concepție unitară şi abordând întreaga paletă dimensională a cauzelor de manifestare, în plan național, subregional, regional şi mondial.

Deşi România are o strategie națională de combatere a terorismului, așa cum au majoritatea statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice, punctul de plecare în elaborarea măsurilor antiteroriste trebuie să-l constituie întrebarea: *Am făcut ce trebuia?*

Răspunsul nostru la această întrebare este: *Aparent, da!* Argumentul în sprijinul acestei afirmații constă în realitatea că fenomenul terorist nu a fost diminuat, ci, dimpotrivă s-a amplificat din punct de vedere al ariei geografice de acțiune şi al reorientării scopului. Dacă la început terorismul părea că are o dimensiune regională, având centre mai puternice de manifestare în Asia, Orientul Mijlociu şi America Latină, în prezent el este cu adevărat global, tinde să devină polimorf şi îşi îmbunătățește capacitatea de supraviețuire, prin adaptarea rapidă la mediul de securitate actual, utilizând şantajul, corupția, amenințarea, forța şi exploatând în propriul avantaj: valorile democrației, „breşele” în sistemele de securitate şi cele mai recente descoperiri ale științei şi tehnicii.

Pe de altă parte, se impune o regândire a războiului antiterorist, atât în plan conceptual, cât şi în cel operațional. În

[42] Alex MUCCHICLLI – **Arta de a influența**, Editura Polirom, Iași 2002, p. 184

plan conceptual, este necesar să se pună **accentul pe prevenire,** deoarece răul, odată instalat, nu poate fi extirpat cu uşurinţă. De asemenea, capacitatea deosebită de adaptare a teroriştilor la medii geografice, sociale şi politice diferite ar trebui să determine o regândire a procedurilor de operare, care să permită o mai mare flexibilitate decizională şi acţională structurilor internaţionale şi naţionale de securitate.

Un alt punct important în modificarea strategiei de combatere a terorismului constă în renunţarea la **atitudinea reactivă** şi adoptarea unor măsuri şi **acţiuni proactive**, care să permită exploatarea în timp real a informaţiilor pe care le culeg şi procesează serviciile de informaţii.

Îndeplinirea acestui scop implică o acţiune concertată de adaptare corespunzătoare a legislaţiei internaţionale, iar, ulterior, armonizarea celei naţionale cu legislaţia internaţională.

De mare importanţă în obţinerea succesului în lupta antiteroristă este utilizarea, cu preponderenţă, a mijloacelor nemilitare, care nu produc pierderi colaterale şi ale căror efecte sunt mai importante şi mai durabile.

Regândirea strategiei antiteroriste ar trebui să plece de la premisa că unele cauze ale existenţei terorismului sunt reale, altele nu sunt suficient de bine cunoscute de către noi şi, pentru a alege căile de acţiune, trebuie să fim mai bine informaţi, să colaborăm mai strâns şi să reducem constrângerile doctrinar-birocratice.

SURSE DE INSTABILITATE ÎN BAZINUL MĂRII NEGRE

Contraamiral de flotilă dr. Eugen LAURIAN
Comandor Tudor-Sorin NICOLAESCU

1. Cadrul general

Părerile analiştilor politici şi militari sunt aproape unanime în a recunoaşte că relaxarea aşteptată, după amplele modificări în mediul internaţional de securitate şi relaţiile internaţionale, la nivel global, din anii 1990, nu a avut loc. Majoritatea afirmă că nivelul/gradul de insecuritate a crescut, pericolul „tradiţional", generat de confruntarea dintre cele două blocuri, fiind înlocuit cu surse de instabilitate diverse, mai mici ca amploare geografică, dar mai numeroase, mai dificil de identificat şi, mai ales, de contracarat. Se apreciază că, în prezent, mediul internaţional de securitate este caracterizat de sfârşitul bipolarităţii, proliferarea actorilor, expansiunea democraţiei, accesul diferenţiat la resurse, prăbuşirea unor state, proliferarea conflictelor de tip etnico-religios, toate acestea amplificate de nivelul ridicat al performanţelor ştiinţei şi tehnologiei militare.[43] Fiecare din elemente este component al procesului general de globalizare, proces evident, cu aspecte pozitive, dar şi negative.

În opinia cercetătorului american Thomas Barnett, omenirea parcurge cea de a treia etapă a globalizării, etapă mult mai dificilă, mai dinamică, cu mai mulţi actori în scenă şi cu

[43] DINU, Mihai-Ştefan, Dr. Grigore ALEXANDRESCU, **Surse de instabilitate**, Universitatea Naţională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004, p.7

mai multe ecuații de rezolvat. El consideră că, într-o abordare determinată de factorii economici, fenomenul de globalizare va asigura omenirii: deschiderea şi diversificarea pieţelor de desfacere, liberalizarea comerţului, extinderea valorilor democratice, implicarea mai mare a femeilor în societate, prezervarea mai bună a identității individuale şi o mai bună protecție a mediului înconjurător. Toate aceste avantaje se vor manifesta, în cadrul celei de-a treia etape a globalizării, numai dacă sunt „administrate“ cu atenție şi eficiență următoarele fenomene: migrația, energia, investițiile şi securitatea.[44]

Este unanimă părerea că fenomenul globalizării generează şi sprijină numai manifestarea elementelor pozitive, benefice omenirii. În aproape aceeaşi măsură, el este generatorul sau catalizatorul unor fenomene negative, care contribuie la apariția sau acutizarea unor surse de instabilitate, cu repercusiuni majore asupra mediului de securitate global şi regional[45]. Se apreciază că surselor tradiționale de instabilitate globală şi regională, cum sunt sursele de natură politică, economică, militară, culturală sau de mediu, li se adaugă noi elemente generate de terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, traficul cu arme, droguri şi persoane, precum şi imigrația ilegală.[46] Opinia noastră este că aceste fenomene au existat şi înainte, însă comunitatea internațională şi-a concentrat atenția asupra confruntării dintre cele două blocuri dominante. La fel de adevărat este şi faptul că formele de manifestare ale acestor fenomene s-au diversificat, iar efectele, îndeosebi în

[44] BARNETT, Thomas P.M A Future Worth Creating: Defense Transformation in the New Strategic Environment, prezentare în cadrul cursului NSDM, Colegiul Naval de Război al SUA, Newport, RI

[45] Col (r) dr., ALEXANDRESCU, Grigore, **Amenințări la adresa securității**, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004, p.11

[46] DINU, Mihai-Ştefan; Dr. Grigore ALEXANDRESCU, op. cit., p.8

condițiile globalizării, interrelaționează mai profund şi afectează un număr mult mai mare de persoane.

2. Surse de instabilitate în bazinul Mării Negre

În continuare, analizăm, pe scurt, modul de manifestare a acestor fenomene în bazinul Mării Negre, felul în care influențează mediul de securitate în regiune şi sugerăm o serie de acțiuni pentru prevenirea, atenuarea efectelor şi, eventual, contracararea acestora.

Marea Neagră are o importanță deosebită, fiind, de-a lungul istoriei sale, atât un pod, cât şi o linie de demarcație între popoare, civilizații, imperii şi continente, prezentând aspecte de o complexitate mult mai mare decât o arată aparențele.[47] Legătura regiunii cu sudul Europei se realizează prin Marea Marmara, iar cu centrul şi nordul continentului, prin intermediul magistralei fluviale Dunăre-Rhin-Main. Redăm mai jos câteva dintre elementele care determină interesul pentru regiunea Mării Negre:

- este situată la intersecția zonelor de Sud, de Est şi Centrală ale Europei şi foarte aproape de Orientul Mijlociu;
- reprezintă poarta de ieşire la oceanul planetar pentru Bulgaria, România, Ucraina şi țările din regiunea Caucazului;
- dispune de resurse naturale;
- oferă multiple facilități de cooperare comercială şi turistică, având un număr relativ mare de porturi şi stațiuni de vacanță;
- reprezintă poarta de intrare dinspre zona caucaziană şi Orientul Mijlociu spre magistrala fluvială europeană Dunăre-Main-Rhin.

[47] MAIOR, Cristian George, The Black Sea Security Environment: New Strategic Challenges, seminarul Internațional cu tema **Risks, Challenges and Opportunuities in the Black Sea Area at a Time of Structural Change**, Braşov, 2002, p. 17

Prin aderarea Bulgariei şi României la Alianţa Nord-Atlantică, importanţa bazinului Mării Negre pentru securitatea europeană şi globală a crescut. Numărul ţărilor Aliate a crescut de la una la trei, lungimea litoralului spaţiului euro-atlantic a crescut cu 14%[48], posibilitatea folosirii unuia dintre cele mai mari porturi maritime comerciale din Europa – Constanţa - reprezintă câteva dintre rezultatele de ordin cantitativ ale extinderii Alianţei Nord-Atlantice, la care pot fi adăugate un număr însemnat de efective, tehnică de luptă, precum şi baze aeriene şi navale pe care forţele NATO le pot folosi în operaţiile pe care le desfăşoară. Importanţa regiunii Mării Negre a fost reafirmată la ultima reuniune a şefilor de stat şi guvern ale ţărilor membre NATO, de la Istanbul:

„Evidenţiem importanţa regiunii Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică. Ţările riverane, aliaţii şi partenerii cooperează pentru întărirea securităţii şi stabilităţii în zonă. Alianţa este pregătită să identifice noi mijloace pentru a completa aceste eforturi, având la bază formele de cooperare regională existente în prezent.”[49]

În acest context, putem aprecia că zona lărgită a Mării Negre a devenit una din priorităţile politicii euro-atlantice.

Cu toate efectele pozitive pe care le are extinderea Alianţei, se poate identifica o uşoară „crispare” în relaţiile cu celelalte ţări din bazinul Mării Negre. În prezent, în afara celor trei ţări membre NATO – Bulgaria, România şi Turcia –, în regiune există o singură ţară membru PfP – Georgia – şi două ţări care au aranjamente de cooperare speciale cu NATO – Rusia şi Ucraina –, ceea ce nu reprezintă un factor de natură să faciliteze dezvoltarea cooperării.

[48] Lungimea litoralului Mării Negre, de aproximativ 4000 km, este împărţită astfel: Bulgaria 7%, Georgia 8%, România 7%, Rusia 13%, Turcia 34%, Ucraina, 31%.

[49] Istanbul Summit Communiqué, pct-41

Deşi, la o primă vedere, bazinul Mării Negre este o zonă mult mai stabilă şi mai sigură decât în trecut, şi fără a contesta progresele importante care au fost făcute în domeniul securităţii şi stabilităţii regionale, există o serie de factori care, dacă nu sunt analizaţi şi controlaţi, pot provoca conflicte acute între statele riverane sau între diferite comunităţi, ce vor genera dezechilibre majore în regiune. Pericolul unor confruntări militare majore, cu armament devastator şi cu efective militare numeroase, a dispărut aproape total, însă locul acestuia a fost luat de altele mai subtile, mai dificil de identificat şi contra-carat, de ordin politic, financiar, economic, informaţional sau infracţional. Acestea au acelaşi efect sau poate chiar mai mare, pe termen lung, deoarece afectează întreaga societate şi se interconectează realizând un efect sinergetic, cu o creştere exponenţială, foarte dificil de anticipat şi controlat de organisme naţionale şi internaţionale neadaptate, încă, la realitate.

Fiind la frontiera de preocupări, civilizaţie şi democraţie dintre Est şi Vest, zona Mării Negre a fost tot timpul o zonă de conflicte şi confruntări. Dacă în perioada războiului rece, cele două superputeri au reuşit să menţină stabilitatea, suprimând sau ascunzând o serie de conflicte, îndeosebi prin prezenţa unor numeroase efective militare în regiune, ulterior, tensiunile au fost eliberate, iar confruntările locale au izbucnit, mai ales după dezintegrarea Uniunii Sovietice. Disputele teritoriale, imigrarea forţată, care a produs mixarea comunităţilor cu trăsături etnice şi religioase diferite, diferenţele de natură economică, creşterea vertiginoasă a şomajului, guvernările ineficiente sunt numai câteva dintre elementele care au ameninţat, iar unele, cum sunt corupţia generalizată, sărăcia, crima organizată, continuă să ameninţe stabilitatea în bazinul Mării Negre. ***Disputele teritoriale, etnice şi religioase*** au izbucnit în locuri ca Transnistria, Crimeea, Osetia de Sud, Abhazia, Cecenia, Nagorno-Karabah. Deşi majoritatea acestor conflicte au fost,

oarecum, izolate şi nu se mai manifestă în forme deosebit de sângeroase, nu se poate afirma despre nici unul că a fost soluționat. Ele există, sunt în formă latentă şi, nu arareori, îşi fac simțită prezența. Datorită poziției, dezechilibrele din regiune vor fi resimțite în Eurasia şi vor avea un impact substanțial asupra Europei.[50]

Din punct de vedere geopolitic, s-au produs şi se produc fenomene spectaculoase, cu implicații majore în regiune. După dezintegrarea Uniunii Sovietice, ***actorii politici, economici şi militari care pot influența viitorul regiunii s-au înmulțit***, în timp ce litoralul Rusiei, la Marea Neagră s-a diminuat. Noile state independente şi cele care au fost sub influența fostei Uniuni Sovietice, sub amprenta noilor factori şi condiții, şi-au (re)îndreptat atenția către Vest, reluându-şi evoluțiile politice, economice, culturale întrerupte de comunismul impus cu forța de URSS. Deoarece pentru Rusia, zona a prezentat şi prezintă interes şi preocupare majoră, ce alimentează sensibilitatea excesivă a acesteia, orice modificare sau tendință nouă de evoluție este percepută ca o amenințare.[51] Această sensibilitate s-a făcut simțită cu ocazia fiecărui eveniment important din regiune şi este un element care influențează permanent deciziile politice, economice sau militare.

O sursă de instabilitate în regiune poate fi identificată şi în ***aspectele de ordin economic.*** Platoul continental al Mării Negre, bogat în resurse naturale, îndeosebi hidrocarburi şi peşte, este oarecum neuniform, acesta fiind foarte întins în nord-est şi vest şi redus în sud şi est. Animozitățile create de această repartiție diferențiată a resurselor sunt accentuate de inexistența anumitor acorduri bilaterale între țările riverane, care să reglementeze cu claritate delimitarea platoului continental şi a zonelor economice exclusive. În acest context se înscriu demersurile, exagerate şi uneori hilare, ale Ucrainei de a demonstra că pe Insula Şerpilor există activitate socială normală, ceea ce ar conferi dreptul insulei la platou continental şi zonă economică exclusivă, evident în detrimentul României. Invocând aceleaşi argumente de ordin economic, şi contrar Tratatului privind regimul frontierei de stat încheiat cu România, Ucraina a executat lucrările de amenajare pentru navigație a canalului Bâstroe şi brațului Chilia, cu implicații dezastruoase asupra ecosistemului Delta Dunării.

[50] AYDIN, Mustafa **Europe's next Shore: The Black Sea Region after EU Enlargement**, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2004, p. 6

[51] Ibid., p.7

Aceasta demonstrează un alt aspect caracteristic zonei, cu implicații în instabilitatea regională, şi anume protecția sau, mai corect spus, lipsa de protecție a mediului înconjurător, care are ca principală formă de manifestare exploatarea fără discernământ a resurselor naturale, pe fondul lipsei sau neaplicării legislației în domeniu.

Poate cea mai importantă „miză" economică ce afectează regiunea o constituie ***zăcămintele de hidrocarburi din Marea Caspică***. Se estimează că din Marea Caspică se va extrage 25% din cantitatea totală de petrol extras de țările nemembre OPEC, iar datorită proximității sale, Marea Neagră devine deosebit de importantă, fiind considerată o rută posibilă pentru transportul petrolului şi al gazelor naturale[52].

Existența unor companii petroliere, în majoritatea lor din vest, la limita de est a Mării Negre este un indiciu al interesului deosebit pe care Vestul îl acordă accesului la Marea Caspică, prin Marea Neagră. Este evident că ceea ce se întâmplă în regiunea Mării Negre şi în vecinătate afectează interesele Vestului. Posibilitatea transferului de petrol şi gaze naturale din zonele de extracție către cele industrializate din Europa determină speranțe şi certitudini pentru creştere economică şi

[52] ROBERTS, John, Raportul seminarului cu tema: The Black Sea as Boundary or Bridge: Implication of UE and NATO Enlargement and the Regional Security, Stockholm, 2003

prosperitate, în regiune, precum şi convingerea că cel care va asigura trecerea conductelor pe teritoriul său îşi va spori influența nu numai în regiune, dar şi pe plan global.[53] Acest aspect are implicații deosebite asupra stabilității în regiune. Rivalitatea generată de controlul resurselor energetice din bazinul Mării Caspice, itinerarele magistralelor de transport peste sau împrejurul Mării Negre, interacțiunea cu multele conflicte în Caucazul de Sud, precum şi implicarea internațională în aceste conflicte conferă regiunii nu numai un interes deosebit, dar şi un potențial ridicat de instabilitate regională şi globală.[54]

Terorismul, un fenomen cu adânci rădăcini istorice în regiune, care a provocat multe pierderi de vieți omeneşti, ca ținte directe sau victime colaterale, este prezent în regiune şi, ca peste tot în lume, se manifestă prin forme mult mai sângeroase şi cu efecte în politică, economie, finanțe, starea psihică a populației, libertăți democratice etc. Acțiunile teroriste care au avut loc recent în Turcia, Rusia şi Cecenia au demonstrat, încă o dată, dificultatea prevenirii unor astfel de acțiuni şi, în unele cazuri, lipsa unor soluții tehnice eficiente de contracarare.

Modul de acțiune al forțelor speciale ruseşti, pentru eliberarea ostaticilor de la teatrul din Moscova şi de la şcoala din Cecenia, au demonstrat intransigența autorităților în a nu negocia cu teroriştii, dar şi lipsa echipamentului adecvat, necunoaşterea sau neaplicarea unor proceduri de acțiune eficiente şi o lipsă de considerație condamnabilă pentru pierderile colaterale. Chiar dacă în România nu au avut loc, până în prezent, acțiuni teroriste, există suspiciuni de sprijinire financiară, îndeosebi prin spălare de bani, a unor organizații teroriste.

[53] BLANDY, Charles W, **The Caucasian Region and Caspian Basin: Change, Complication and Challenge**, Sandhurst, The Royal Military Academy, 1998, p.4 şi SCHOFIELD, Clive, PRATT, Martin. Claims to the Caspian Sea, **Jane's Intelligence Review**, February 1996, p. 75

[54] AYDIN, Mustafa, op. cit., p. 7

Crima organizată, imigrarea ilegală şi corupția sunt fenomene care cu greu pot fi abordate separat şi care, în această regiune, îndeosebi datorită amplorii formelor de manifestare şi efectelor asupra societății, constituie surse majore de instabilitate. Având ramificații în toate domeniile vieții sociale, acestea duc la paralizarea dezvoltării normale a societății, în prezent, precum şi la transmiterea acestor mentalități şi comportamente generațiilor viitoare.

3. Influențele surselor de instabilitate asupra organismului militar

În mod deliberat, autorii au abordat în acest articol acele surse de instabilitate care, la prima vedere, par surse nonmilitare sau, mai corect spus, care nu impun o acțiune militară pentru a fi contracarate. Implicarea sau neimplicarea forțelor armate în soluționarea acestor probleme a fost şi este, în continuare, subiectul unor opinii divergente ale analiştilor militari şi politici.

Inițial, s-a apreciat că forțele armate nu au fost create şi nu au misiuni pentru a fi implicate în soluționarea unor astfel de surse de instabilitate. Structuri de forțe solide, din punct de vedere numeric, armament performant, în sensul puterii de distrugere şi al razei de acțiune, au fost dezvoltate decenii de-a rândul, pentru descurajare sau pentru confruntări militare majore, care să impună supremația mondială a uneia sau alteia dintre superputerile lumii. Astfel, Revoluția în Domeniul Militar, concept elaborat în SUA, în timpul războiului rece, a determinat apariția şi dezvoltarea unor structuri militare foarte bine antrenate, dar, mai ales, foarte bine înzestrate cu armament şi tehnică de luptă. Având la bază concepția că supremația pe câmpul de luptă va fi oferită, îndeosebi, de calitatea armamentului şi tehnicii din dotare, au fost alocate resurse impresionante pentru dezvoltarea echipamentului cu performanțe, ce ne-au dus, de multe ori, cu gândul la Războiul Stelelor.

Realitatea a confirmat, şi continuă să confirme, faptul că o astfel de abordare nu a fost pe deplin justificată, cel puțin din punct de vedere al cerințelor operaționale. Tancuri, avioane şi nave de luptă de dimensiuni uriaşe, cu armament şi echipamente sofisticate, cu performanțe deosebite nu pot să facă față şi să reducă pierderile produse de maşinile-capcană, teroriştii sinucigaşi, masele de oameni violenți, dezastrele naturale, traficul de carne vie, corupția generalizată etc.

Surpriza şi, uneori, deruta liderilor militari au fost şi mai mari, deoarece au fost solicitați să acționeze şi să anihileze astfel de amenințări la stabilitate şi securitate, ca urmare a unor tradiții milenare conform cărora organismul militar este cel chemat să acționeze în situațiile de criză. Treptat, s-a ajuns la concluzia că forțele armate trebuie să fie implicate şi chiar constituie organizația cu rol principal în lupta împotriva anumitor amenințări la adresa securității, diferite de cele tradiționale.

Operațiile desfăşurate în ultimele decenii, indiferent de cum au fost denumite – neconvenționale, asimetrice, de stabilitate, altele decât războiul, de sprijin al păcii, de (re)construire a unei națiuni – au avut o caracteristică comună – aceea că au fost operații cu un caracter total diferit de operațiile militare pentru care au fost create, dotate şi antrenate forțele militare tradiționale. Aceste operații au ridicat probleme deosebite şi au generat, în cadrul tuturor categoriilor de forțe, dispute, activități de cercetare, consumuri de resurse şi, mai ales, transformări continue şi profunde ale fenomenului militar contemporan.

Transformările respective presupun modificări ale structurilor de forțe, în sensul realizării unor ***structuri flexibile, uşor de desfăşurat şi de susținut în teatrul de operații***, şi care pot duce acțiuni de luptă în diferite medii. În acest context, Forțele Speciale şi-au dovedit eficiența şi au convins întreaga comunitate militară de necesitatea includerii lor în grupările de forțe.

Transformări profunde se produc şi în ***dotarea cu armament şi tehnică de luptă***, care să facă față noilor tipuri de confruntări. Implicit, acestea au generat o activitate intensă în domeniul ***educației şi instrucției*** şi, evident, al ***elaborării doctrinelor şi manualelor de luptă***. Echipament performant de observare, descoperire, identificare, urmărire şi lovire este conectat, prin mijloace de comunicații rapide, în rețea cu puncte de comandă, în scopul reducerii la maximum a timpului de răspuns.

O transformare importantă se produce în ***mentalitatea militarilor şi cultura organizațiilor militare***. S-a manifestat din ce în ce mai acut nevoia de ***cooperare între categoriile de forțe, între organizațiile militare şi cele civile, atât pe plan intern, cât şi internațional***.

În multe țări, s-a conştientizat necesitatea de a renunța la orgoliile şi disputele tradiționale şi a realiza sinergia în lupta împotriva unor pericole care afectează toate domeniile vieții sociale şi care au căpătat un caracter internațional.

Astfel, alături de organismele de securitate şi apărare colectivă, care s-au întărit şi modernizat, a luat ființă o serie de organisme regionale noi, cu domenii de activitate diverse, menite să sporească eficiența în menținerea stabilității în zonă. Transformări deosebite se produc şi la ***nivelul individului*** ce poartă haină militară.

Este necesar, acum, un nivel educațional mult mai ridicat, cu o pregătire multidisciplinară, care să cuprindă cunoştințe tehnice, limbi străine, elemente de civilizație şi cultură ale zonei în care operează etc.

Transformarea organismului militar, organism conservator prin tradiție, este o realitate de necontestat şi ea se desfăşoară, în prezent, într-un ritm alert, generat de cerințele operaționale contemporane şi de perspectivă.

În condițiile evoluției omenirii şi a globalizării, este oarecum recunoscută şi acceptată posibilitatea redusă a unor

confruntări militare majore. Confruntarea s-a mutat în domeniile politic, economic, financiar şi social, domenii mult mai dificil de controlat cu mijloace militare clasice. Aceasta nu înseamnă, însă, că rolul organismelor militare s-a diminuat. Acest rol este chiar mai complex şi presupune transformări de substanță.

IMPLICAȚII ALE DINAMICII SURSELOR DE INSECURITATE ASUPRA SIGURANȚEI MILITARE

General de brigadă dr. Gheorghe NICOLAESCU
Direcția Siguranță Militară

1. Evoluții actuale ale raportului securitate națională – securitate colectivă

În contextul actual, abordarea securității este indisolubil legată de problema suveranității, statele pierzându-şi monopolul de titulari exclusivi ai acesteia. Față de modelul clasic al modernității de tip westphalian, fenomenul globalizării şi efectele din ce în ce mai pregnante ale post-modernității aduc în cadrul sistemului internațional grupări de putere care scapă controlului direct al statelor, consolidând prezența unor actori non-statali în structurarea acestuia. Ca urmare, contestatarii actualei ordini internaționale vizează o adaptare mai mare la noile realități, în care extinderea cooperării – la nivel regional, național şi transnațional – trebuie să se reflecte în capacitățile de răspuns la noile riscuri şi amenințări. Din această perspectivă, o interpretare simplificatoare a securității, la nivel statal (național), nu face posibilă înțelegerea noilor mecanisme de securitate generate de schimbările paradigmatice şi nici elaborarea unei strategii eficiente pentru contracararea noilor riscuri şi amenințări.

Dimensiunile şi puterea economică ale corporațiilor transnaționale – care uneori au cifra de afaceri mai mare decât Produsul Intern Brut al unui stat de mărime mijlocie – reprezintă factori care influențează nu numai modul de fundamentare a deciziilor politice ale unui stat, dar şi natura cooperării bilaterale sau regionale. În acest context, „rațiunile de stat“ nu primează întotdeauna în politicile statale, iar în

anumite circumstanțe sistemul de echilibrare între actorii interni este afectat de intruziunea intereselor private în domenii considerate, cel puțin teoretic, ca fiind un monopol al statului.

Perioada actuală este caracterizată de apariția a tot mai mulți actori non-statali, a căror influență poate fi caracterizată ca destabilizatoare/perturbatoare a evoluțiilor în domeniul cooperării şi globalizării. Principalii exponenți ai acestei categorii sunt organizațiile teroriste transnaționale şi criminalitatea organizată, în general. „Cartierul general“ al acestor actori non-statali este situat în state ale căror regimuri politice fie susțin activitatea acestora – statele problemă –, fie sunt incapabile de un control efectiv asupra teritoriului lor - statele slabe sau non-guvernabile. Din acest motiv, acțiunile lor sunt dificil de combătut, iar modalitățile de intervenție ale organizațiilor internaționale sunt adesea ineficiente sau limitate.

Concomitent cu evoluția titularilor de suveranitate, în care statul-națiune pierde monopolul pe scena internațională, are loc modificarea fizionomiei riscurilor şi amenințărilor, care devin asimetrice, difuze, cu evoluții dificil de prognozat şi care necesită abordări noi, flexibile, în cadrul unei noi paradigme – a cooperării.

Terorismul, ca formă de risc asimetric, în acelaşi timp, ca motiv serios de îngrijorare al prezentului şi viitorului civilizației, rămâne o problemă transnațională majoră, propulsat fiind continuu de motivații etnice, religioase, naționaliste, separatiste, politice şi economice. El reprezintă, în epoca noastră, principala formă de acțiune asimetrică.

Pe lângă terorismul de toate nuanțele, se manifestă din ce în ce mai virulent războaie locale, insurgențe şi contrainsurgențe, capturarea de ostatici şi operații de eliberare a acestora, campanii antidrog, conflicte de intensitate redusă, lupte de gherilă şi de stradă, campanii pro şi contra mondializare, Intifada, acțiuni ale I.R.A., E.T.A., diverse operații de menținere a păcii, diseminarea tehnologiilor sensibile sau cu dublă

întrebuințare, bomba demografică, distrugerea mediului, ceea ce necesită strategii, tactici, echipamente, efective şi instruire diferite față de cele convenționale.

Aşa cum se prezintă situația actuală, este evident că, cel puțin pe termen scurt, conflictele viitoare nu vor angaja forțe masive față în față, ci vor viza combaterea diverselor grupuri de teroriști fanatici. Acestea pot recurge fie la tactici şi tehnologii sofisticate, mergând până la utilizarea unor capacități de distrugere în masă, fie la luptători pregătiți şi îndoctrinați, astfel încât să fie oricând dispuşi să se sacrifice, fără nici un fel de ezitare, lăsând în urmă numeroase victime omeneşti.

O îngrijorare crescândă o constituie faptul că un important număr de țări, apreciate, în genere, ca stabile sunt confruntate în prezent cu situații şi stări de instabilitate generate de conflicte interne, religioase, etnice sau de natură social-economică precară şi cu un număr din ce în ce mai mare de mişcări separatiste care încearcă să le fărâmițeze în enclave etnice sau religioase.

Unele dintre aceste conflicte sunt vechi, având la bază dispute de-a lungul secolelor, altele însă sunt de dată recentă, ca urmare a unor modificări demografico-etnice sau religioase şi, de ce nu, a politicii de dezintegrare/integrare ori globalizare.

Societățile conțin, în mod necesar, o multitudine de culturi sau subculturi, bazate pe diverse componente etnice, religioase, culturale şi ideologice, de unde probabilitatea apariției unor disensiuni pe aceste considerente.

Dacă până recent conceptul de securitate se referea la un ansamblu restrâns de factori, în principal de ordin teritorial şi militar, el se impune astăzi printr-un sistem concret de componente supuse echilibrului sistemic.

În cadrul acestui sistem, domeniul militar al securității se prezintă profund restructurat, el fiind circumscris triadei cooperare-dialog-apărare.

2. Corelația securitate națională – siguranță militară

Conceptul de securitate națională a evoluat şi s-a modificat ca urmare a fenomenelor transnaționale care caracterizează actuala etapă şi a pluralității originii şi naturii noilor riscuri şi amenințări. În prezent, securitatea se identifică cu protecția a tot ceea ce afectează bazele înseşi ale statului român şi ale organizațiilor la care aderă. Această evoluție a modificat şi obiectivele serviciilor de informații, care nu mai sunt preocupate doar de parametrii militari, ci şi (mai ales) de aspecte şi fenomene economice, sociale, politice, culturale, a căror logică de acțiune răspunde unor modele şi condiții diferite, mult mai imprevizibile decât în trecut. Ca răspuns la amenințările la adresa securității naționale, structurile abilitate cu sarcini în domeniul siguranței naționale îşi organizează şi desfăşoară activitatea specifică potrivit sistemului de obiective şi modalități prevăzute în Strategia de Securitate Națională. Înglobând forțele şi elementele de ordin structural, uman şi tehnico-material, Sistemul Securității Naționale transpune în realitate obiectivele vizate.

Concomitent, s-au luat măsuri pentru elaborarea unui parteneriat între serviciile de informații, precum şi între acestea şi societatea civilă. Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate reprezintă concretizarea preocupării pentru furnizarea unui cadru de dezbateri, de promovare a dialogului cu reprezentanții societății civile, pentru consultarea acestora şi dezvoltarea unor formule de parteneriat în procesul de informare a populației, pentru cunoaşterea noului mediu de securitate. În acest mod, se creează premisele pentru deschiderea unui ciclu de activități destinate promovării unui program național de securitate, precum şi a culturii organizaționale şi instituționale de securitate euro-atlantică.

Un obiectiv important al acestei etape îl constituie asigurarea capacității analitice şi operaționale a serviciilor de

informații, astfel încât acestea să poată anticipa amenințările la adresa siguranței naționale şi, împreună cu celelalte instituții ale statului, să contribuie la apărarea şi promovarea intereselor țării.

Deşi ponderea aspectului militar este mai redusă în contextul noii paradigme a securității, cea multipolară, importanța sa nu se diminuează, date fiind necesitatea abordării sistemice a noilor riscuri şi amenințări şi asimetria acestora. Altfel spus, asimetriile strategice pot şi trebuie să fie contracarate prin strategii asimetrice.

În acest context, „externalizarea“ amenințării militare determină creşterea importanței siguranței militare, componentă prin care se asigură siguranța națională în domeniul militar. Pornind de la necesitatea anticipării şi prevenirii crizelor şi a proiectării unui mecanism eficient de management al riscurilor, siguranța militară se găseşte într-un proces de reconfigurare structurală şi funcțională. În prezent are loc o reconsiderare de fond a domeniilor de referință din cadrul activității de siguranță militară. În acest context, apariția unor domenii cum sunt *„monitorizarea riscurilor asimetrice”*, *„contrasubversiune*“ sau *„contrasabotaj*“ decurge din necesități obiective, acestea reprezentând răspunsuri la amenințări de spectru larg, cu efecte asupra întregii societăți, inclusiv asupra sistemului militar. Putem, aşadar, afirma că riscurile asimetrice (al căror vârf de lance este reprezentat de terorism) constituie un loc comun, în care trebuie să conlucreze toate componentele Sistemului Securității Naționale. Caracterul difuz al amenințării şi gradul ridicat de impredictibilitate a evoluțiilor formează un liant care contribuie la conlucrarea reală şi fructuoasă între aceste componente şi la transpunerea în realitate a paradigmei cooperării.

Piața liberă şi statul de drept au generat schimbări majore în sistemul militar, care a devenit o componentă activă a societății româneşti. Ca toate marile instituții, şi armata se

confruntă cu fenomenul externalizării serviciilor periferice, devenit o prezență comună în societățile post-moderne. Gradul înalt de integrare a componentelor din acest tip de societate şi caracterul difuz, asimetric al amenințărilor necesită o mobilitate crescută a partenerilor şi agenților economici cu care intră în contact. În acest sens, putem vorbi de o „permeabilizare" a apărării la societățile private, fenomen relativ nou în instituția militară românească, dar care s-a impus ca o soluție benefică în majoritatea statelor din Alianța Nord-Atlantică. Este vorba de societăți private, cu un grad înalt de adaptabilitate, care, în urma unor criterii de selecție transparente, derulează contracte pentru furnizarea de bunuri şi servicii sistemului militar (asigurarea hranei, reparații de tehnică, paza unor obiective militare, construcții etc.). De asemenea, în contextul restructurării şi redimensionării organismului militar, industria de apărare este în plin proces de reevaluare şi capacitare, achiziționarea de sisteme de armament şi echipamente efectuându-se de pe piața liberă, unde au acces agenți economici de stat şi privați, atât din țară, cât şi externi. În acest mod, instituția militară beneficiază de servicii sau bunuri cu cel mai bun raport calitate/preț de pe piață, optimizându-şi repartiția fondurilor şi investițiile.

Toate aceste mutații se constituie în noi provocări la adresa securității, depăşind, în mod necesar, cadrul militar clasic. Apar noi probleme pe linia avizării agenților economici, a acordării certificatelor de securitate diverselor categorii de personal care intră în relații contractuale cu organismul militar sau în domeniul protecției informațiilor clasificate. Ca urmare, pe lângă inter-relaționarea cu celelalte componente ale Sistemului Securității Naționale şi cu serviciile similare din Alianța Nord-Atlantică, a fost necesară şi reevaluarea internă a instituției. Sunt vizate noi principii şi norme specifice de lucru pentru controlul real şi eficient al mediului actual de securitate din responsabilitatea siguranței militare, în acord cu noile

cerințe de securitate şi cu standardele NATO. În prezent, Direcția Siguranță Militară este în curs de a-şi îmbunătăți cadrul conceptual, aflându-se în stadiu de finalizare proiectele *Doctrinei de contrainformații şi securitate*, *Regulamentului de organizare şi funcționare a Direcției Siguranță Militară* şi *Manualului de contrainformații militare*.

Tot în cadrul acestui proces de compatibilizare structurală a sistemului de siguranță militară, se remarcă trecerea de la o viziune limitativă, orientată către interior, la una omnidirecțională, deschisă. Sunt privilegiate, astfel, caracterul ofensiv al activităților desfăşurate şi, totodată, cooperarea reală, similară principiului vaselor comunicante, cu celelalte elemente implicate în asigurarea şi menținerea stării de securitate la nivel național.

Acest ansamblu de măsuri concură la îmbunătățirea capacității de **prognoză în domeniul factorilor de risc şi amenințare** şi, implicit, la evitarea surprinderii în domeniul informațional. În acest mod se asigură premisele trecerii de la modalitatea de prelucrare a informațiilor culese, centrată pe evenimentul trecut, la cea impusă de cerințele actuale, centrată pe anticiparea evenimentelor.

VIITORUL SECURITĂȚII EUROPENE

General de brigadă doctor Teodor FRUNZETI
Comandantul Comandamentului Forțelor Terestre

Începutul mileniului trei este marcat de transformări majore şi profunde ale mediului de securitate. Lumea a devenit tot mai complexă. Fenomenul globalizării se afirmă tot mai mult ca fiind ireversibil. Sporirea vitezei de reacție la stimuli interni şi externi se datorează interconectării tot mai accentuate a economiilor naționale atât în sisteme economice regionale, cât şi în cadrul celui global. Acest fenomen generează modificări importante în planul perceperii stării de securitate la nivel național şi internațional de către liderii politici, opinia publică şi mass-media din diferite state ale Europei şi de pe alte continente. Actorii internaționali sunt preocupați de amenințările şi riscurile la adresa securității lor şi, de aceea, asigurarea securității proprii a devenit o preocupare aproape universală.

1. Caracterizarea mediului de securitate

Modificările din mediul strategic de securitate, caracterizat de schimbări majore şi de o dinamică fără precedent, de evenimente numeroase, greu previzibile şi de o evoluție periculoasă a tensiunilor, provocărilor şi riscurilor care generează conflicte, reprezintă tot atâtea elemente determinante pentru analiştii politici şi militari, conducerile statelor şi diferitelor organizații în a redefini strategiile acestora asupra securității şi apărării, în care un loc important revine aspectelor actuale şi de perspectivă ale soluționării diferitelor conflicte.

Eforturile individuale sau colective ale statelor şi organizațiilor internaționale în direcția menținerii stabilității şi

securității regionale au la bază dialogul, utilizarea mijloacelor paşnice, nonviolente, de natură politică, diplomatică şi economică, ce se dovedesc tot mai eficiente. Totuşi, instrumentele militare, în formele lor de manifestare extremă, inclusiv războiul, rămân ca o soluție de ultimă instanță pentru rezolvarea disputelor în care sunt implicate atât statele, organizațiile interguvernamentale, cât şi actorii nonstatali.

Securitatea statelor europene, ca parte componentă a securității globale, nu mai este amenințată de izbucnirea unui conflict militar de proporții. Se mențin totuşi numeroase focare de tensiune şi criză, fiind posibilă izbucnirea unor conflicte locale de mică intensitate. Pe viitor, accentul se va deplasa tot mai mult de la riscurile de natură militară la cele asimetrice, de natură nemilitară.

La nivelul relațiilor interstatale, dependente de evoluțiile din sistemul internațional, relațiile dintre cele mai importante state în economia strategică globală au o relevanță particulară. Analizând situația din această perspectivă, se remarcă eforturile de aplanare a tensiunilor în relațiile transatlantice. Evenimentele care i-au adus față în față pe oficialii europeni şi pe cei americani au marcat revenirea la un trend consensual în abordarea celor mai stringente probleme de către SUA şi principalele state europene. Cu toate aceste eforturi, relațiile transatlantice sunt departe de a reface starea existentă înaintea intervenției coaliției conduse de SUA în Irak.

La nivel global se remarcă eforturile principalelor puteri de a concura SUA, dar, în acelaşi timp, se caută şi modalități de cooperare şi acțiune în comun, în funcție de interese. Această evoluție este generată, în primul rând, de conştientizarea situației actuale - că nici o combinație de puteri nu poate egala sau contrabalansa în mod real superputerea americană. În al doilea rând, nici SUA nu acționează pentru a se crea percepția unei amenințări directe asupra celorlalte puteri care ar putea să accelereze coagularea unei alianțe a puterilor cu efect de

contrabalansare. Un alt aspect, relevant în evoluția relațiilor interstatale, este dat de dimensiunea internă a politicilor externe. Acest aspect este mai nuanțat de la o țară la alta. În rândul opiniei publice şi mai ales în unele state europene, s-a format percepția că superputerea americană a căpătat caracteristicile modelului imperial.

Percepțiile opiniei publice, în special din statele democratice, față de evoluțiile din sistemul internațional sunt deosebit de importante și vor influența substanțial politica externă a acestor state. În același timp, percepțiile față de poziționarea unor state în relațiile cu SUA sunt decisive în cadrul politicii interne.

Procesul de globalizare, care poate fi definit ca integrare transnațională, este în continuă dezvoltare, aspect demonstrat de cele două procese istorice de extindere petrecute în anul 2004, a celor două organizații de securitate, NATO şi UE, precum şi de perspectiva evoluției raporturilor dintre acestea.

În cadrul acestora se manifestă o serie de tendințe de ,,globalizare a securității" prin mecanismele de implicare militară ale SUA, coaliților, precum şi a NATO în diferite regiuni ale lumii. Aceste evoluții ale măsurilor de securitate se dezvoltă pe două dimensiuni principale, respectiv una ,,reactivă" (prin declanşarea şi angajarea în intervenții militare împotriva unor state generatoare de riscuri) şi o alta, relativ nouă, „anticipativă şi preventivă", legată de abordarea într-o manieră extinsă a surselor de risc, prin lansarea unor formule de parteneriat.

Aceste dimensiuni au provocat modificarea fundamentală a politicilor tradiționale ale unor state, prin participarea la acțiuni conduse de SUA.

În condițiile în care statul național, ca actor pe scena internațională, pierde din relevanță, se constată, totuşi, o continuare a acțiunilor pentru afirmarea autonomiei naționale şi recunoaşterea statală a unor actori nonstatali (Kosovo,

Muntenegru, Abhazia, Osetia de Sud, Adjaria, Transnistria etc.) care se situează în afara globalizării.

Fenomenul globalizării este caracterizat de incapacitatea eliminării inegalităților sociale şi de dezvoltare economică, iar proiectele de asistență internațională în zonele aflate în dificultate vor fi extinse.

2. Tendințe regionale şi strategii în evoluția spațiului de securitate european

2.1. Spațiul euro-atlantic

În cursul ultimului an, fenomenul politico-strategic cu impactul cel mai semnificativ asupra arhitecturii de securitate a spațiului euro-atlantic l-a constituit dubla extindere: a NATO şi, respectiv, a Uniunii Europene. În ceea ce priveşte viitorul comunității transatlantice, este de aşteptat ca majoritatea noilor membri NATO să susțină complementaritatea dintre NATO şi UE/PESA, plecând de la rolul vital pe care îl joacă Alianța în asigurarea securității şi stabilității arealului euro-atlantic. Nu este exclusă, pe termen scurt, consolidarea nucleului atlanticist în cadrul UE, cu posibile implicații asupra dezvoltării PESA.

Cu toate acestea, emiterea unei prognoze în acest sens necesită o analiză mai atentă a evoluțiilor, cu luarea în calcul a unei posibile reevaluări pe termen mediu şi lung a pozițiilor în cadrul Uniunii ale unora dintre noile state membre care au dimensiunea de apărare mai redusă, şi posibila lor reorientare spre nucleul europenist (de exemplu, Estonia şi Letonia, precum şi Ungaria).

Marea Britanie a optat pentru o politică de echilibru cu SUA şi partenerii din UE, combinând pro-atlanticismul tradițional cu o implicare consistentă în dezvoltarea PESA a Uniunii. O particularitate aparte a noii runde de lărgire constă în faptul că este pentru prima oară când state non-membre ale PfP (Cipru şi Malta) devin membre ale UE, cu posibile

consecințe asupra mecanismului relațiilor UE-NATO. Apartenența la diferite organizații amplifică geometria variabilă deja existentă în cadrul UE.

Extinderea NATO şi UE creează o situație nouă şi din punct de vedere al partajării responsabilităților între cele două organizații în domenii de ,,hard" şi ,,soft security". Pe de o parte, Alianța abordează aspecte politice şi economice cu partenerii săi, un exemplu fiind planul de acțiune cu Ucraina, în care capitole semnificative aparțin domeniului legislativ şi politic, în timp ce UE şi-a consolidat dialogul cu Ucraina şi Rusia pe teme de securitate.

Aceste evoluții pot fi considerate ca fiind sub influența lărgirii, întrucât noii membri vor juca un rol important în cristalizarea dimensiunii estice, atât a PESC a UE, cât şi a Alianței. Dinamica acestor procese complementare va solicita o coordonare suplimentară a politicilor NATO şi UE, mai ales în ceea ce priveşte noii vecini (Belarus, Ucraina, Moldova, Caucazul de Sud).

O viziune americană unitară asupra dimensiunii de apărare a UE este încă în curs de definire. În general, asumând o abordare bipartizană prudentă şi reticentă, administrația americană a oferit sprijin dimensiunii de securitate şi apărare a UE, condiționat însă de aplicarea principiului celor 3 D (evitarea duplicării, decuplării şi discriminării).

Un alt aspect relevant în reconfigurarea relațiilor dintre UE şi SUA şi în general în redefinirea design-ului comunității transatlantice îl reprezintă emergența ,,directoratului" franco-germano-britanic, începând cu a doua parte a anului 2003.

În urma presiunilor externe, dar şi interne, conştientă de faptul că motorul franco-german este mai puțin performant în domeniul apărării europene, Germania a optat pentru implicarea Marii Britanii în găsirea unei soluții de compromis. Prin acest demers, Germania a încercat să-şi reasume rolul de echilibru între pozițiile atlanticiste şi pro-europene.

Marea Britanie apreciază că autonomia misiunilor UE este circumscrisă strict de dependența de mijloacele NATO şi de necesitatea sprijinului politic (şi eventual militar) din partea SUA. În plan politic, în prezent, asistăm însă la o schimbare a percepțiilor la nivelul guvernului britanic, care este confruntat cu două temeri principale: unilateralismul SUA poate să devină mai degrabă o regulă decât o excepție, forțând guvernul britanic să facă o alegere între SUA şi partenerii europeni; mai devreme sau mai târziu, se va produce o ruptură a consensului franco-britanic ce a condus la dezvoltarea PESA, întrucât nimic nu poate submina esența Alianței.

Din rațiuni ce privesc resursele, capacitățile şi credibilitatea acestui proiect, în mediile oficiale franceze se estimează că participarea Marii Britanii este o condiție *sine qua non* a succesului PESA.

Dincolo de divergențele retorice între oficialii francezi şi britanici, între cele două state s-a consolidat în ultimul secol o cultură a parteneriatului şi alianței care permite identificarea compromisului benefic pentru ambele părți. Acesta permite, spre exemplu, o bună acomodare între propensiunea britanică spre SUA şi interesele speciale franceze pentru bazinul mediteranean şi spațiul african.

Pe lângă apariția directoratului franco-germano-britanic, un eveniment cu impact semnificativ asupra dinamicii apărării europene şi configurației parteneriatului euro-atlantic l-a reprezentat victoria în alegerile din Spania a coaliției de stânga, fapt care a dus la consolidarea nucleului pro-european.

Italia a încercat, prin demersurile cabinetului Berlusconi, identificarea unei posibile căi de mijloc între atlanticişti şi pro-europeni care să evite subminarea parteneriatului transatlantic, plecând de la temeiul că nu există o alternativă credibilă la o alianță solidă cu SUA.

2.2 Tendințe regionale

2.2.1. Balcanii

Cu toate că s-au înregistrat unele progrese notabile în derularea politicilor statelor din regiune, menite să conducă eforturile acestora spre integrarea în curentul european de norme şi valori, evenimentele din luna martie a.c. din Kosovo, au semnalat o anumită fragilitate a zonei Balcanilor. S-a evidențiat faptul că zona nu poate fi consolidată fără efortul conjugat al actorilor locali, pe de o parte, şi al organizațiilor internaționale, pe de alta. Riscurile securitare în această regiune sunt preponderent asimetrice (trafic de arme, droguri şi cu ființe umane, crimă organizată transfrontalieră, terorism național şi internațional), dar nu poate fi exclusă, pe termen mediu, o recrudescență a manifestărilor extremiste, de natură etnică sau religioasă, susținute de grupuri conduse de astfel de ideologii.

Îmbunătățirea mediului de securitate în Bosnia-Herțegovina şi Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (FYROM) a atras după sine o reconfigurare a misiunilor militare desfăşurate în cele două state, ambele beneficiind deja, pe lângă prezența forțelor NATO (SFOR), de cea a forțelor Uniunii Europene (EUPM şi Proxima).

În ciuda faptului că Serbia şi Muntenegru au un guvern alcătuit din forțe democratice, ale cărui obiective cuprind reforma economică, asigurarea stabilității regionale, dezvoltarea relațiilor interetnice şi integrarea în UE, stabilitatea politică este încă afectată de tensiunile dintre facțiunile politice reformiste şi cele conservatoare.

Deşi federația se bucură de susținere din partea comunității internaționale, ea nu se bucură de sprijinul necesar din interior, președintele Muntenegrului, Filip Vujanovic, solicitând separarea Serbiei şi Muntenegrului după modelul cehoslovac.

Reticența majorității comunității internaționale privind separarea celor două entități provine, ca şi în cazul Kosovo, din evaluarea incapacității de autosusținere a unei autonomii muntenegrene, şi din riscul proliferării crimei organizate şi traficului ilegal în regiune.

Situația din Kosovo rămâne în continuare tensionată, tendințele secesioniste ale albanezilor kosovari manifestându-se mult mai acut. Principala cauză care generează menținerea instabilității în regiune este determinată de incertitudinea viitorului statut al provinciei.

Bosnia-Herțegovina nu a reuşit să-şi dezvolte structurile de nivel statal necesare unei guvernări funcționale, compatibile cu standardele europene. Cele două entități bosniace înregistrează ritmuri diferite de progres economic, orientări politice externe şi legături culturale, creând premisele unor dezvoltări paralele pe termen mediu şi lung.

FYROM şi Albania au depăşit crizele interne, fiind stimulate în continuarea reformelor interne şi de perspectiva integrării în NATO şi UE. Acestea sunt singurele state din zonă care, alături de Croația, au o relație contractuală bine definită cu UE. De asemenea, semnarea Cartei Adriatice urmăreşte abordarea comună a candidaturilor celor trei state la NATO.

2.2.2. Marea Neagră

Dacă România şi Bulgaria sunt strict interesate de integrarea europeană, statele din flancul estic al Mării Negre se confruntă cu dilema caracteristică statelor localizate la confluența direcțiilor strategice, respectiv între opțiunile de integrare occidentală şi estică.

Un impact deosebit asupra evoluțiilor la nivel regional l-a avut şi procesul de extindere a UE. Toate statele din regiune au relații instituționalizate cu UE şi sunt interesate într-o măsură

mai mare să dezvolte relații mult mai aprofundate cu UE, decât cu NATO.

Regiunea Mării Negre a ajuns în centrul atenției globale ca urmare a trei procese: recesiunea puterii Rusiei şi, în consecință, şansa pentru statele din regiune să urmeze o orientare pro-europeană, descoperirea potențialului Mării Caspice şi creşterea relevanței acesteia pentru Europa. Astfel, cele trei subregiuni, cuplate într-un proiect comun, au devenit ,,vecinătate apropiată" şi apoi parte integrantă a unui Occident în plin proces de extindere.

De asemenea, regiunea deține infrastructura necesară pentru proiectarea forțelor militare în operații de menținere a păcii, lupta contra terorismului din Asia Centrală sau Orientul Mijlociu (operațiile din Afghanistan şi Irak).

2.2.3.Caucaz

Caucazul este obiectul eforturilor Rusiei de menținere a unei influențe semnificative şi unor poziții geostrategice.

Recentele dezbateri privind retragerea militară a Rusiei din Georgia i-au determinat pe unii observatori ai evoluțiilor din regiune să vorbească despre o repliere a Rusiei din Caucaz, cumulată cu încercarea de păstrare a unui centru de control în Asia Centrală.

Un alt factor de presiune indirectă a F. Ruse asupra statelor din Caucaz este dependența unei părți însemnate a populației locale de veniturile provenite din Rusia, respectiv acceptarea pe piața internă a forței de muncă din aceste state. Indiferent de ponderea minorității ruse, F. Rusă foloseşte în politica față de statele foste sovietice şi acest instrument, însoțit de acordarea cu mare uşurință a cetățeniei ruse.

În Georgia, ca urmare a presiunilor comunității internaționale şi a scăderii dramatice a nivelului de trai, a izbucnit ,,revoluția rozelor". Preşedintele Saakashvili a lansat o

campanie puternică pentru refacerea economică şi recuperarea controlului asupra întregului teritoriu al Georgiei şi s-a arătat foarte optimist la summit-ul NATO de la Istanbul privind viitorul țării sale (integrarea în 4 ani în NATO, urmată, apoi, de integrarea în UE). Transformarea de statut traversată de Georgia a creat emulație la nivelul celorlalte state caucaziene.

Protocolul încheiat pentru Caucaz a marcat decizia comunității internaționale de a spori implicarea în regiune şi de a sprijini direct transformările democratice din aceste state. Astfel, deşi până recent politica sa a fost reticentă şi marcată de reducerea fondurilor alocate direct, SUA au preluat rolul de mentor pentru Armenia, ceea ce va determina în scurt timp evoluții spectaculoase. Summit-ul de la Istanbul a produs, totodată, şi reluarea dialogului la nivel bi şi trilateral între Armenia-Azerbaidjan-Turcia, cu urmări asupra procesului de soluționare a conflictului din Nagorno-Karabah şi normalizării relațiilor cu Turcia. Sunt acordate cu prioritate asistență şi sprijin direct Georgiei, comparativ cu celelalte state din regiune (politică remarcată public şi de liderii caucazieni).

2.2.4. Republica Moldova

Relevanța internațională a Republicii Moldova este conferită de interferența a doi factori, şi anume: importanța strategică pentru Rusia (cea mai avansată bază militară spre vest, mai ales din perspectiva vecinătății strategice cu UE şi NATO, debuşeu economic, spațiu de retragere pentru anumiți lideri militari, intermediar pentru desfăşurarea unor operațiuni profitabile ilegale) şi relevanța pentru Europa (zonă de tranzit sau de origine pentru traficul cu persoane, cu armament, cu materiale sensibile, care se încadrează în categoria riscurilor asimetrice la adresa securității europene, zonă-tampon cu Rusia).

În pofida acestui statut, autoritățile comuniste din Republica Moldova nu au formulat încă o politică clară pro-europeană, manifestând tendințe de pendulare între integrarea europeană şi cea estică. Situația economică s-a înrăutățit, în pofida asistenței primite de R. Moldova, ca urmare a recentei inițiative a UE privind noua vecinătate.

Soluționarea conflictului transnistrean nu a înregistrat progrese, în pofida multiplelor inițiative de relansare a acestora, atât din partea OSCE, UE, cât şi a Rusiei. Propunerea rusă de soluționare a conflictului prin constituirea unei federații asimetrice se dorea a fi realizată prin implementarea unor măsuri şi principii destabilizatoare pe termen lung.

Cumulată cu evoluțiile din Georgia, problematica transnistreană cuprinde şi aspectele legate de respectarea angajamentelor de la Istanbul din 1999, respectiv retragerea armamentelor şi trupelor din Georgia şi R. Moldova, în condițiile depăşirii flagrante a termenelor impuse de comunitatea internațională şi asumate de Rusia.

2.2.5. Ucraina

În mod simbolic, Planul de Acțiune NATO - Ucraina, cuprinde, în majoritate, activități privind democratizarea statului şi mai puțin pe domeniul strict militar.

Dacă relațiile cu NATO sunt caracterizate prin stagnare, la nivelul relațiilor cu UE se înregistrează un regres evident.

Față de inițiativa UE referitoare la noii vecini, Ucraina a reacționat printr-un interes redus, apreciind că, prin consolidarea statutului de vecin, i se reduc în fapt şansele de a se integra rapid în Uniune. Din perspectiva UE, ca şi a NATO, de altfel, relațiile cu cele două organizații pot progresa doar dacă Ucraina se va democratiza cu adevărat.

Ucraina promovează cooperarea regională în bazinul Mării Negre, la nivelul relațiilor bilaterale şi al inițiativelor

existente (BLACKSEAFOR, GUAM), fiind impulsionată în acest sens de comunitatea internațională (cu precădere SUA).

La nivelul relațiilor bilaterale cu România, chiar dacă există premisele unei bune cooperări, progresul înregistrat este minim. În prezent, relațiile bilaterale sunt iritate de problematica construirii Canalului Bâstroe în Deltă. În ciuda protestelor României, oficialilor UE şi ecologiştilor, Ucraina a continuat construirea propriului canal de ieşire la Marea Neagră.

3. Necesitatea realizării apărării europene

Provocările induse de procesul globalizării, suprapunerea acestuia cu tendințele de regionalizare şi fragmentare generează noi tensiuni şi factori de risc.

Multiplicarea continuă a numărului de entități ce acționează pe scena globală, prin afirmarea actorilor non-statali, conduce la creşterea complexității procesului de luare a deciziilor în politica externă şi de securitate.

3.1. Factori care determină necesitatea realizării securității europene

Pe lângă stringența reclamată de gestionarea şi controlul provocărilor amintite mai sus, necesitatea realizării securității europene este impusă de existența şi manifestarea unor game variate de tensiuni, amenințări şi riscuri prezentate anterior, la care se mai adaugă instabilitatea politică a unor zone sau state şi tendințele de reîmpărțire a unor zone de influență.

Deşi riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ, persistă, totuşi, fenomene de instabilitate şi criză la nivel subregional şi tendințe de fragmentare, marginalizare sau izolare a unor state.

3.2. Obiectivele apărării europene

Obiectivul global al viitoarei apărări europene este de a asigura o forță de reacție rapidă de valoarea unui corp de armată, de aproximativ cincizeci până la șaizeci de mii de oameni, care să se poată desfășura în șaizeci de zile, pentru o perioadă de cel puțin un an, pe teritoriul Uniunii și la nevoie chiar în afara acestuia. Această forță trebuie să fie autonomă, adică să dispună de sprijinul unor elemente aeriene și navale, ca și de mijloace proprii de logistică, control, comandă și informații.

Acestea din urmă răspund obiectivelor capacităților colective fixate la Helsinki. Este vorba de capacități proprii de comandă și control, de informații și de transport strategic. Definirea obiectivelor de capacitate nu conduce la transferarea către Bruxelles a determinării strategiei mijloacelor. În fapt, programarea militară va rămâne o competență națională.

Totodată, definirea obiectivelor de capacitate militară nu implică cu nimic mai mult constituirea unei armate europene. Regula va rămâne, ca și în Alianță, libera decizie națională de a participa sau nu la o operație și de a stabili natura și nivelul angajării.

Obiectivele fundamentale ale politicii externe și de securitate comună (PESC) au fost trasate în cadrul Tratatului de la Amsterdam[55], după cum urmează:

- salvgardarea valorilor comune, a intereselor fundamentale, a independenței și integrității Uniunii, în conformitate cu principiile Cartei Națiunilor Unite;
- consolidarea securității Uniunii prin toate mijloacele;
- prezervarea păcii și consolidării securității internaționale, în concordanță cu principiile Cartei Națiunilor Unite și ale Actului Final de la Helsinki și cu obiectivele Cartei de la Paris, inclusiv cu cele privind frontierele externe;

[55] **Tratatul de la Amsterdam**, Editura Lucrețius, 1999

- promovarea cooperării internaționale;
- dezvoltarea și consolidarea democrației și supremației legii, a respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

4. Securitatea europeană prin prisma relațiilor NATO - UE

OSCE, forumul unic care regrupează toate statele Europei, alături de Canada și SUA, reprezintă elementul-cheie al arhitecturii europene de securitate.

NATO și-a afirmat sprijinul pentru activitatea OSCE și a definit rolurile ce revin celor două structuri ca fiind complementare.

Recunoscând că securitatea aliaților nu poate fi separată de cea a statelor din Europa, NATO consideră dialogul și cooperarea din domeniul securității ca fiind un factor important în eliminarea crizelor și prevenirea conflictelor.

NATO reprezintă legătura transatlantică prin intermediul căreia securitatea Americii de Nord este în permanentă conexiune cu securitatea Europei.

Dialogul dintre Alianță și Uniunea Europeană se intensifică permanent, în concordanță cu deciziile adoptate la Washington și evenimentele din cadrul UE, ambele organizații lucrând la perfectarea unui acord permanent NATO - UE.

Astfel, cele două organizații au fost de acord privind dezvoltarea consultărilor și relațiilor de cooperare în problemele de interes comun, referitoare la securitate, apărare și rezolvarea crizelor, încât să se găsească cele mai adecvate măsuri de ripostă militară, cu asigurarea unei gestionări eficiente.

Totodată, NATO manifestă disponibilitatea de a oferi consultanță de specialitate la cererea UE, supunându-se deciziilor necesare.

În acest sens se înscriu:

- stabilirea acordului de securitate interimar între cele două organizații care administrează schimbul de informații clasificate;

- continuarea clarificărilor în interiorul NATO asupra chestiunilor principale care privesc dezvoltarea viitoare a Identității Europene de Securitate şi Apărare (ESDI), în special pentru identificarea opțiunilor de comandă europeană, prezumția de disponibilitate a mijloacelor şi capacităților identificate în prealabil, accesul asigurat la capacitățile NATO de planificare a operațiilor şi adaptarea planului de apărare al Alianței.

Ca rezultat al deciziilor de dezvoltare a ESDI, în interiorul NATO s-au întreprins măsuri menite să asigure o adaptare a Alianței, astfel încât să acopere toate aspectele sprijinului acordat de NATO într-o operațiune sub comanda UE. Acestea includ:

- luarea în calcul a cerințelor UE referitoare la noile proceduri de planificare a apărării, în scopul dezvoltării forțelor şi capacităților;

- introducerea unor proceduri de identificare a capacităților şi activelor NATO pe care UE ar dori să le redacteze, cu acordul Consiliului Nord-Atlantic;

- stabilirea unor acorduri europene de comandă multinațională în interiorul NATO, care să poată fi folosite la pregătirea, sprijinirea, comanda şi dirijarea unei operațiuni sub controlul politic şi conducerea strategică a UE;

- facilitarea accesului la informații, pentru asigurarea coordonării necesare pe parcursul unei operațiuni sub conducerea UE, desfăşurată cu sprijinul NATO;

- dezvoltarea planificării şi a exercițiilor demonstrative ale UE.

Aceste acorduri au fost concepute pentru crearea unui cadru real şi legal care să asigure certitudinea că, în cazul

izbucnirii unei crize în care UE va hotărî să intervină, aceasta va putea solicita accesul şi beneficia de activele şi capacitățile Alianței, pentru dirijarea unei operațiuni sub control politic şi conducere strategică proprii.

În funcție de particularitățile fiecărui caz în parte, Consiliul Nord-Atlantic va pune la dispoziția UE activele solicitate de aceasta. Pe întreaga perioadă a operațiunii, NATO va monitoriza folosirea activelor şi va păstra o legătură politică regulată cu UE.

Comandanții europeni din structura de comandă a NATO vor putea fi nominalizați pentru a acționa sub controlul politic al UE. Astfel, UE poate răspunde de asigurarea propriei securități şi acționează în vederea soluționării crizelor şi prevenirii conflictelor.

SECȚIUNEA I

MANAGEMENTUL CRIZELOR - MODALITATE EFICIENTĂ DE GESTIONARE A SURSELOR DE INSTABILITATE LA NIVEL GLOBAL ŞI REGIONAL

Colonel dr. Marian BUCIUMAN
COCMIL

Transformările petrecute în planul dezvoltării societății umane, în ultimii 15-20 de ani, au avut darul de a alimenta, în marea lor majoritate, sursele de instabilitate în plan global şi regional.

Acest proces a fost marcat de tendința de generalizare a fenomenelor de democratizare, de aplicare a mecanismelor economiei de piață, de lărgire a responsabilităților forurilor europene şi euro-atlantice de securitate, cât şi de acțiunile de dezintegrare sau fragmentare a unor state, de accentuarea sau apariția unor riscuri şi pericole de natură militară sau nemilitară în plan național sau internațional.

Complexitatea mediului de securitate, rezultat direct al procesului de globalizare, coroborat cu tendințele de fragmentare şi regionalizare, precum şi cu apariția unor noi actori de securitate statali sau transnaționali, în contextul accentuării decalajelor economice şi tehnologice, a generat, pe lângă unele progrese la nivel economic şi social, noi riscuri şi amenințări la adresa conviețuirii pașnice a națiunilor.

Ca o consecință a transformărilor politice majore, care au influențat semnificativ sistemele de securitate europene şi euroatlantice, a creşterii interdependenței statelor în asigurarea propriei securități, prin promovarea intereselor naționale şi a valorilor universale, este posibil ca, în perspectivă, să crească rolul şi importanța unor state ca superputeri mondiale, în jurul

cărora să graviteze alte puteri mondiale aliate, interesate în realizarea unor obiective comune. În acest sens, considerăm că Statele Unite vor rămâne pentru o bună bucată de timp principalul actor pe scena mondială şi singurul stat capabil de a exercita o politică de influență la nivel global.

De asemenea, transformarea şi extinderea NATO şi a Uniunii Europene, organizații cu atribuții majore de securitate, a reprezentat un proces de mare complexitate şi amploare, cu implicații directe asupra securității globale si regionale.

Prin întreaga gamă de schimbări realizate ca urmare a transformărilor conceptuale şi structurale ale celor două organizații, cât şi modernizarea acestora ca urmare a nevoilor de adaptare la noile provocări ale mediului de securitate, lărgirea spațiului de acțiune dincolo de granițele europene a reprezentat o nouă reconsiderare a implicațiilor şi importanței acestor organizații la nivel global.

În acest sens, dacă riscurile apariției unor confruntări de natură militară clasică s-au diminuat, au apărut în schimb noi tipuri de amenințări, dintre care terorismul şi criminalitatea organizată reprezintă noi amenințări ale stării de stabilitate, amenințări care au obligat OSCE, NATO şi UE să-şi reanalizeze misiunile şi căile de acțiune. În acest context instabil de securitate, NATO a trebuit să se adapteze la noua situație geostrategică.

În plan regional, după primirea în Alianța Nord-Atlantică şi în Uniunea Europeană a statelor din Europa Centrală şi de Est, sunt din ce în ce mai evidente premisele unei stabilități durabile, pericolul apariției unei confruntări militare majore diminuându-se semnificativ.

Rezultatele pozitive obținute de NATO în operațiile de menținere a păcii şi de prevenire a conflictelor au fost determinate de eficiența diplomației preventive şi, mai ales, de eficiența acțiunilor de management al crizelor desfăşurate atât de membrii Alianței, cât şi de partenerii acesteia.

Mutațiile produse în cadrul mediului de securitate europeană în ultimul deceniu al secolului XX şi acțiunile teroriste şi antiteroriste desfăşurate în ultimii 3-4 ani au schimbat atât conținutul fenomenului terorist, cât şi modul de materializare a acestuia, demonstrând evident dimensiunea lui globală, situație ce a determinat, firesc şi necesar, reconfigurarea misiunilor organizațiilor de securitate europene şi internaționale.

La începutul anului 2003, relațiile dintre statele europene şi cele transatlantice au intrat într-un nou stadiu de evoluție, războiul din Irak fiind considerat o mutație importantă în mediul global de securitate, atât ca pregătire şi desfăşurare, cât şi ca implicare şi urmări ale evenimentelor asupra comunității mondiale şi a actorilor de securitate implicați.

Astfel, dezacordurile dintre SUA şi aliații acestora angrenați în războiul din Irak, pe de o parte, şi câteva țări membre NATO şi ONU care s-au opus inițial acestui conflict, pe de altă parte, au mutat sensibilitățile transatlantice în Consiliul de Securitate al ONU, iar situația post-conflict face ca relațiile *transatlantice* să rămână sensibile, cu implicații semnificative în mediile geopolitice şi geostrategice.

Starea de securitate pe *continentul european* a fost afectată de evoluțiile din spațiul ex-sovietic, ca şi cele din Orientul Apropiat şi Asia Centrală, regiuni cu transformări şi evenimente imprevizibile.

Astfel, implicarea în confruntarea antiteroristă din Afghanistan a unor actori de securitate europeni, membri şi nemembri NATO, a reprezentat o nouă etapă a extinderii ariei de responsabilitate a Alianței cu caracterul practic cel mai important.

În acest sens, evaluarea implicării globale şi regionale, în cadrul acestui nou tip de conflict, este dificil de realizat, deoarece atât rezultatele, cât şi riscurile apariției acestui flagel antrenează modificări ale mediului de securitate regional şi

global. Calitatea de membru al NATO şi eforturile depuse de statul român pentru realizarea măsurilor necesare primirii în Uniunea Europeană vor contribui în mod direct la dezvoltarea sa economică, la consolidarea şi asigurarea securității naționale, conferindu-i acestuia o nouă dimensiune a poziției şi identității sale strategice şi a rolului de forță stabilizatoare în zona balcanică, în bazinul Mării Negre, în Asia Centrală şi Orientul Mijlociu.

Conectarea procesului de reformă militară din țara noastră cu dezvoltarea mecanismelor participării la sistemele şi procedurile de planificare NATO va produce o transformare fundamentală a conceptelor de apărare şi securitate, orientate spre integrarea eforturilor proprii în cele colective ale Alianței.

În această situație, studierea fenomenului crizelor şi amplul sistem de management al acestora au devenit preocupări cotidiene ale specialiştilor interesați în elaborarea unor măsuri şi soluții de durată, capabile să contribuie la implementarea unui mediu de securitate cât mai stabil.

Modul de manifestare a crizelor în ultimele decenii şi evenimentele care au loc în cadrul unei crize se repercutează aproape asupra tuturor domeniilor de activitate ale unei țări, a relațiilor dintre state şi echilibrului zonal sau regional.

Pornind de la faptul că *starea de securitate* reprezintă raportul cel mai echilibrat dintre riscurile, amenințările şi pericolele interne sau externe la adresa unui stat şi capacitățile de contracarare a acestora prin măsuri paşnice sau întrebuințarea forței, putem afirma că, în analiza stării de securitate, specialiştii trebuie să acorde atenție, în egală măsură, elementelor de manifestare a acestora, atât în plan regional, cât şi global. Această situație este confirmată şi de faptul că cele mai multe crize, apărute la sfârşitul secolului XX, au avut drept cauză deteriorarea echilibrului intern al statelor afectate, în timp ce cauzele externe au fost mai puțin determinante în ceea ce priveşte afectarea stării de securitate.

Contrar celor precizate mai sus, *starea de criză* reprezintă urmarea unui dezechilibru apărut în starea de securitate, iar măsurile de contracarare sunt implementate şi evoluează în detrimentul stabilității, afectând şi diminuând realizările societății la un moment dat (economice, sociale, politice sau militare).

Astfel, diversitatea şi complexitatea factorilor destabilizatori, precum şi evoluția imprevizibilă a acestora, atribuie managementului crizelor un rol la fel de important ca şi celor ce decurg din economie, educație sau finanțe.

Conceptul de management al crizelor, apărut ca urmare a noilor condiții de manifestare a stării de insecuritate, cuprinde atât informațiile referitoare la apariția, evoluția şi stoparea acestor evenimente, cât şi sistemul de forțe şi mijloace implicate în prevenirea, controlul şi rezolvarea lor, precum şi procedeele şi tacticile de acțiune asociate acestei acțiuni.

Mecanismul de aplicare a managementului crizelor furnizează factorilor de decizie informații în vederea utilizării instrumentelor necesare, într-o manieră coordonată şi într-un timp util. Instrumentele folosite pentru managementul crizelor provin din patru domenii de activitate, respectiv politic, economic, diplomatic şi militar.

În ceea ce priveşte modul de manifestare a crizelor, acestea se caracterizează prin mai multe faze, începând cu stadiul de *„pace”*, perioadă în care vectorii violenței nu se fac simțiți, în schimb tensiunile dintre potențialii adversari se pot acumula într-o cantitate suficientă apariției simptomelor de instabilitate. În acest moment, activitățile structurilor implicate în managementul crizei vizează monitorizarea situației, prin acumularea de informații obținute din surse variate, pentru descoperirea focarelor care au generat apariția acesteia.

Următoarea etapă o reprezintă stadiul de *„neînțelegeri”*, situație în care oficialitățile implicate pot recunoaşte existența unor amenințări destabilizatoare, urmate sau concomitente cu

implementarea stărilor de alarmare şi existența unor acțiuni de intimidare. În această situație, structurile care sunt implicate în managementul crizei analizează şi determină cauzele care au determinat apariția acestei situații şi planifică modalitatea de reacție.

Stadiul următor este, putem spune, cel mai important şi, în acelaşi timp, cel mai violent, fiind denumit de majoritatea analiştilor *„confruntarea”*, semnificând probabilitatea existenței unor acțiuni violente, determinate, în primul rând, de executarea unor aplicații militare agresive, ce reprezintă, în fapt, adevărate demonstrații de forță, dislocări de forțe şi mijloace şi chiar „ultimatumuri”.

Odată cu scăderea intensității crizei, urmează stadiul denumit *„regres*. În manifestarea fenomenului are loc retragerea forțelor şi probabilitatea recunoaşterii faptului că amenințarea la adresa stabilității obiectivelor sau valorilor vizate de criză a scăzut, ca urmare a folosirii unor măsuri şi mijloace adecvate. În această situație, structurile implicate în managementul crizei iau măsuri de dezangajare şi redislocare a forțelor armate, precum şi inițierea tratativelor de pace (destindere).

Ultimul stadiu atins pe timpul crizelor îl reprezintă *„noua stabilitate”*, caracterizată de un nivel scăzut al intensității crizei, diferit de cel parcurs la începutul acesteia, unde tensiunile dintre părți pot să persiste, dar acestea acceptă în mod implicit condițiile stabilite în prealabil de comun acord.

Pe timpul derulării stadiilor de manifestare a crizelor, de la escaladare şi până la stabilitate, activitățile de management al crizelor pot viza următoarele activități principale:

- **Monitorizarea situației –** se desfăşoară permanent, chiar şi în perioadele de stabilitate, pe timpul neînțelegerilor, confruntărilor, al regresului şi al revenirii la starea de stabilitate;

- **Sprijinul descoperirii crizelor** – se acordă factorilor de decizie în fazele incipiente ale acesteia, respectiv la pace şi pe timpul apariţiei primelor evenimente ale neînţelegerilor, în scopul identificării cauzelor generatoare şi a modului de manifestare a lor, pentru elaborarea unor decizii eficiente şi evitarea trecerii la stadiul de confruntare;
- **Controlul crizei** – este cea mai importantă activitate a managementului crizelor, care presupune o implicare activă, mai ales în stadiile de neînţelegere şi confruntare pentru prevenirea sau limitarea conflictului şi soluţionarea problemelor în dispută, iar, în caz de eşec, pentru ţinerea sub control a crizei, pentru ca aceasta să nu se extindă, pentru o rezolvare rapidă şi pentru urmări limitate. Controlul crizei trebuie extins şi în faza de revenire la stabilitate, spre a evita o nouă escaladare sau extindere a ariei de conflict spre zonele învecinate;
- **Dezamorsarea** – este o activitate complexă, necesară oricărei confruntări sau oricărui conflict, care începe din primele stadii ale crizei şi se continuă şi în stadiul de revenire la stabilitate.

Din perspectiva Alianţei nord-atlantice, crizele pot fi clasificate în mai multe tipuri, dintre care, în continuare, le vom aborda pe cele de tip ,,central" şi ,,periferic".

Criza centrală reprezintă tipul în cadrul căruia sunt ameninţate în mod direct interesele unui stat membru NATO. În cazul celei *periferice,* interesele statului nu sunt ameninţate, dar există riscul apariţiei unei ameninţări. Cel de-al doilea tip este mult mai frecvent întâlnit în istoria Alianţei.

Pe timpul manifestării crizelor de tip central, părţile implicate au obiective asemănătoare, respectiv fiecare dintre acestea doreşte protejarea intereselor proprii, evitând iniţierea sau provocarea unei confruntări, situaţie ce face delicate şi mai ales dificile intervenţia şi măsurile de management al crizei.

Pentru depăşirea acestei situaţii, factorii de decizie implicaţi iau adesea măsuri de înlăturare a tensiunilor existente la nivel diplomatic şi chiar militar. În altă ordine de idei, se utilizează un spectru larg şi variat de metode politice, diplomatice, economice, dar şi militare, în scopul de a-l determina pe un oponent să ia o decizie pe care iniţial nu o agreează.

În cazul crizelor periferice, în situaţia persistenţei riscului, datorită pericolului apariţiei conflictului dintre părţi, statele implicate sunt datoare să ia măsuri pentru păstrarea sau refacerea păcii, prin eliminarea riscului înainte ca acesta să devină o ameninţare.

Acest tip de management al crizei se realizează sub autoritatea unui mandat internaţional şi a devenit cunoscut ca *operaţie colectivă de sprijin al păcii*.

Informaţiile referitoare la managementul crizelor, prezentate mai sus, implică organizaţii, aranjamente şi măsuri destinate punerii sub control a evoluţiei unor evenimente din interiorul zonei de criză şi găsirii unor soluţii viabile pentru un curs favorabil stingerii şi soluţionării trainice a disputelor, dar şi identificarea soluţiilor acceptabile tuturor părţilor implicate în conflict.

Complexitatea şi aria tot mai largă de referinţă a ceea ce reprezintă managementul crizelor impun, în mod obiectiv şi necesar, realizarea unui cadru legislativ şi funcţional specific, care să cuprindă atât prevederi ale reglementărilor internaţionale, cât şi experienţa acumulată de structurile care au avut în ultima perioadă atribuţii în rezolvarea crizelor sau a celor ce nu au atins stadiul de conflict militar, în special datorită acţiunilor de prevenire şi stingere a acestora în fază incipientă.

Între aceste reglementări se cuvine a fi inclusă şi adoptarea unei **„Doctrine specifice avertizării timpurii",** care să legifereze şi, în acelaşi timp, să stea la baza pregătirii şi desfăşurării acţiunilor în acest domeniu la nivel naţional.

Acest document de referință, pentru statele membre NATO şi nu numai, trebuie să fundamenteze principiile şi regulile de executare a măsurilor şi acțiunilor destinate supravegherii evoluțiilor factorilor de risc şi amenințărilor la adresa securității naționale ori internaționale, procedurile şi regulile de funcționare logistică necesară punerii în practică şi funcționării sistemului în vederea atingerii obiectivelor planificate.

Astfel, în timp de pace, unii analişti sugerează că atenția trebuie acordată supravegherii evoluțiilor în plan intern şi avertizării factorilor de decizie politică şi militară asupra apariției indicilor care evidențiază stările de criză, indiferent de domeniul de manifestare (acțiuni ostile în plan intern sau extern), care pun în pericol integritatea teritorială, dezastre naturale, inundații sau accidente majore ce pot afecta starea de sănătate a populației sau mediul înconjurător. Totodată, statele membre ale Alianței beneficiază de rezultatele funcționării sistemelor de avertizare timpurie ale acesteia şi, în consecință, fiecare este dator să contribuie cu forțele şi mijloacele proprii la realizarea acestor sisteme specializate.

În acest sens, *doctrina pentru avertizare timpurie* are ca scop, în primul rând, crearea unui sistem complet şi eficient de măsuri şi acțiuni care să țină sub control evoluțiile interne şi externe, în special în zonele de interes strategic ale țării şi Alianței, şi care să răspundă ambelor componente (interne şi externe) ale avertizării timpurii.

Dintre problemele de bază care se impun a fi incluse în cadrul acestei doctrine, o atenție prioritară se cuvine a fi acordată *stabilirii regulilor şi procedurilor standard*, care să fundamenteze acțiunile sau reacția forțelor şi mijloacelor destinate intervenției, în concordanță cu prevederile şi documentele Alianței.

Importanța acestei probleme, odată inclusă în cadrul doctrinei, poate ieşi în evidență în momentul prevenirii sau

evitării evoluției nedorite a evenimentelor până la stadiul de criză ori conflict, sau pentru intrarea în mod organizat în acțiune a forțelor şi mijloacelor destinate apărării intereselor naționale, ordinii interne sau limitării efectelor crizei.

Un alt scop important al doctrinei specifice avertizării timpurii îl reprezintă constituirea unor instrumente bine definite, stabile, pregătite şi rapid disponibile care să facă posibilă aplicarea procedurilor standard. Aceasta presupune înființarea unui sistem format din structuri, organisme şi autorități administrative, special destinate supravegherii şi avertizării asupra evoluției indicilor de manifestare a riscurilor şi amenințărilor, care să ofere date şi informații pertinente şi să fie familiarizate cu problematica managementului crizelor.

Aceste instrumente specializate în managementul crizelor este necesar să fie înființate şi să funcționeze atât în perioada de pace, cât şi în cea de criză şi de conflict armat, datorită necesității supravegherii spațiului de confruntare.

În situațiile de criză, pentru o mai mare oportunitate şi rapiditate a circulației informațiilor, este necesară limitarea numărului de persoane care au acces la procesul de conducere, prin constituirea sau activarea unui **centru de criză,** care să exercite atribuții precise, dintre care menționăm:

- procurarea, prelucrarea, analiza, difuzarea şi evaluarea datelor şi informațiilor;
- luarea deciziilor şi transmiterea acestora la executanți;
- conducerea sau coordonarea, în funcție de nivelul ierarhic, a acțiunilor forțelor şi mijloacelor din teren;
- evaluarea stadiului de rezolvare şi luare a unor noi decizii;
- informarea factorilor de decizie şi a opiniei publice.

Un element important al **centrului de criză** este legat de dimensiunea acestuia, care, în mod normal, depinde de destinația şi funcțiile ce i se destină. Analiza acestei probleme

trebuie să înceapă cu stabilirea tipurilor de crize la care acesta va răspunde şi a nivelului naţional ori regional pentru care va avea competenţe.

Dimensiunile **centrului de criză** pot să difere - de la un nucleu până la nivel naţional, ori în cadrul Alianţei - , integrând mai multe **centre regionale de criză**.

De exemplu, considerăm că nucleul unui centru naţional de criză trebuie să funcţioneze permanent, să fie constituit din specialişti ai diferitelor departamente guvernamentale, învestiţi cu un mandat larg, care să le permită îndeplinirea responsabilităţilor încredinţate şi amplificarea dimensiunilor centrului, în conformitate cu nevoile impuse de evoluţia crizei.

Ca structură internă, un centru de criză trebuie să aibă *o componentă de supraveghere şi sprijin, una de planificare, alta de consiliere juridică şi una de comunicaţii.*

În acest sens, la pace, considerăm că nucleul centrului naţional de criză poate fi constituit pe scheletul **Centrului Operaţional de Conducere Militară,** care beneficiază de facilităţile minimale necesare iniţierii primelor măsuri de management al crizelor.

Centrul de informare publică despre situaţia de criză este o altă componentă necesară managementului crizelor, care poate fi dispus în apropierea **centrului de criză** şi prevăzut cu facilităţi corespunzătoare pentru a găzdui echipe ori oficialităţi publice pentru susţinerea informărilor necesare.

Problematica crizelor, a factorilor de risc şi managementul crizelor rămâne o preocupare cotidiană a specialiştilor şi a organelor de decizie, cercetarea domeniilor de manifestare ale acestora fiind o sursă de stabilitate pentru societatea contemporană, unul din elementele care pot determina diminuarea vectorilor stării de insecuritate, atât la nivel naţional, cât şi internaţional.

RĂSPUNSURI REGIONALE LA RISCURI ŞI AMENINŢĂRI GLOBALE. O PERSPECTIVĂ DIN SUD – ESTUL EUROPEI.

General maior Ioan CIUPEI
Comandamentul 10 Operaţional (D.) Iaşi

Începutul secolului al XXI-lea marchează o nouă eră în politica internaţională, în care securitatea şi competiţia pentru afirmarea sau consolidarea noilor centre de putere reprezintă un punct esenţial în determinarea evoluţiei şi stabilirea noii ordini mondiale. Se poate, deci, afirma că, în zorii noului mileniu, ne confruntăm cu o serie de riscuri şi provocări derivate din lupta pentru putere sau care constituie o consecinţă a acesteia.

Aceste *riscuri şi provocări de natură globală* ar trebui să declanşeze răspunsuri şi măsuri tot la scară globală, cu atât mai mult cu cât noile ameninţări nu pot fi limitate geografic la un stat sau la o regiune. De cele mai multe ori, ele au un caracter generalizat, neputând fi contracarate de un singur stat sau grup de state. Globalizarea favorizează apariţia şi proliferarea unor ameninţări şi riscuri asimetrice, a căror efecte negative sunt resimţite în nenumărate ţări.

Există o serie de schimbări semnificative cu impact pe termen lung asupra lumii care ne înconjoară şi, implicit, asupra ţării noastre. Modificarea factorilor militari şi strategici, noile ameninţări economice, terorismul şi apariţia unor grupări teroriste transnaţionale, diminuarea resurselor, vulnerabilitatea sistemelor de informaţii, regionalizarea problemelor de securitate, caracterul schimbător al relaţiei dintre economie şi securitate şi dintre tehnologie şi securitate, toate acestea vor contribui la formarea noului sistem de securitate. În timp ce globalismul face aproape improbabil un război între marile puteri, amplificarea riscurilor asimetrice, printre care terorismul

internațional, crima organizată şi proliferarea armelor de distrugere în masă, şi extremismul etnic şi religios generează tot mai des motive de conflict.

O politică de securitate cu adevărat modernă ar trebui să se concentreze, în primul rând, *nu* pe amenințări în sine, ci pe problema construirii unor noi condiții, în care aceste riscuri să nu poată evolua, să nu poată, deci, să se transforme în amenințări.

Amenințările de securitate sunt legate între ele şi, de aceea, este necesară realizarea unei cooperări de securitate. În acest context, în care riscurile, pericolele şi amenințările capătă un caracter tot mai insidios şi perfid, edificarea unui sistem extins şi cuprinzător de securitate constituie o prioritate a tuturor democrațiilor. Astăzi, sistemul de securitate se bazează pe ONU, extinderea NATO şi UE şi vizează consolidarea în practică a conceptelor de securitate şi apărare colectivă, prin afirmarea celor două organizații regionale drept principala garanție a stabilității şi dezvoltării democratice.

Evoluția situației politico-strategice în centrul şi sud-estul Europei, în condițiile dispariției divizării continentului prin ,,Cortina de Fier", a favorizat în bună parte diversificarea şi amplificarea riscurilor, influențând în mod direct configurația şi condițiile de manifestare a acestora. Aceste condiții au determinat *o nouă fizionomie a mediului de securitate*, caracterizată prin:

- transformarea radicală a configurației geopolitice şi geostrategice a zonei, în urma destructurării Tratatului de la Varşovia;
- conturarea unui spațiu deficitar de securitate în centrul şi sud-estul Europei, pe fondul dispariției unei ,,umbrele protectoare'';
- dezghețul conflictelor teritoriale şi etnice, încastrate, în perioada imediat următoare încheierii celui de-al doilea război mondial, în matricea conservatoare a sistemului comunist;

- dificultățile tranziției la statul de drept şi economia de piață, generatoare de vulnerabilități şi riscuri specifice de insecuritate.

În contextul internațional actual, securitatea statelor sud-est europene nu mai este amenințată de un conflict militar de proporții, deşi se mențin încă focare de tensiune şi criză – chiar în vecinătatea României – cum sunt cele din Kosovo, şi Bosnia-Herțegovina. Se menține, deci, posibilitatea declanşării unor conflicte locale, de mică intensitate, a căror durată se poate prelungi în timp, mult peste prevederile tuturor părților implicate.

Este de aşteptat ca, pe termen scurt şi mediu, *riscurile de natură nemilitară* să prevaleze în raport cu cele militare, iar vulnerabilitățile interne şi evenimentele neprevăzute să potențeze într-o mare măsură capacitatea statelor şi a comunității internaționale în ansamblul său de a răspunde şi contracara riscurile şi amenințările la adresa securității naționale şi a celei internaționale. Mediul de securitate sud-est european este diferit de cel al altor regiuni ale globului. Sud-estul Europei are pe termen scurt şi mediu o şansă – unică poate în istorie – de a demonstra în fine că este posibilă realizarea integrării politice şi economice bazate pe asumarea unor responsabilități comune, pe idealuri şi valori similare.

Căderea regimurilor comuniste şi relaxarea politicii în domeniul controlului vamal au atras atenția organizațiilor crimei organizate. Activitatea acestor organizații a sporit considerabil la începutul anilor '90, pe măsură ce noile guverne democratice din sud-estul Europei se concentrau mai mult pe probleme politice, sociale şi economice. Rețelele criminale internaționale au ştiut să profite imediat de oportunitățile oferite de schimbările revoluționare care au avut loc în domeniul politic şi tehnologic, în mediile de afaceri şi în comunicații. Situația complexă din punct de vedere economic şi social, tensiunile etnice şi religioase au impus luarea unor măsuri

ample, care au cuprins un spectru larg: de la dezvoltare economică, securizarea granițelor, controlul armamentelor şi cooperarea militară până la sfera mai extinsă a securității sociale. Trebuie subliniat faptul că stabilizarea sud-estului Europei – care, din cauza unei serii de conflicte etnice cu efect devastator, reprezenta cea mai gravă amenințare la adresa securității regiunii în anii ’90 – continuă să aibă o importanță semnificativă pentru securitatea pe termen lung a întregului continent.

În ciuda neajunsurilor şi disfuncțiilor care se manifestă în toate domeniile vieții sociale, trebuie să admitem faptul că situația în sud-estul Europei s-a îmbunătățit considerabil. Deşi mai sunt încă multe de făcut pentru ca regiunea să se susțină singură, comunitatea internațională a avut aici succese notabile în ultimii ani. Toate republicile rezultate în urma dezmembrării Iugoslaviei sunt acum guvernate de lideri aleşi în mod democratic, hotărâți să rezolve pe cale paşnică diferendele rămase în dispută. În acelaşi timp, interesele majorității statelor din regiune, inclusiv ale României, de a deveni membre NATO şi ale Uniunii Europene, le-a încurajat să abordeze probleme de fond şi să accepte anumite legi care au ca scop gestionarea eficientă a amenințărilor şi riscurilor asimetrice care se manifestă în regiune. Totuşi, o serie de analişti consideră că este necesară o viziune de viitor, un plan de stabilizare şi dezvoltare pe termen lung a regiunii. Această viziune trebuie să pornească de la o analiză obiectivă a realităților. Trebuie să se stabilească, de asemenea, relația dintre riscurile şi amenințările de securitate şi creşterea economică. Tot mai mulți analişti occidentali consideră că integrarea țărilor din sud-estul Europei în structurile euro-atlantice va duce la creşterea predictibilității lor sociale, economice şi politice.

În sud-estul Europei, *riscurile convenționale* la adresa securității naționale şi regionale se combină periculos cu *noile tipuri de amenințări*, mai greu de definit şi contracarat. Criminalitatea transfrontalieră, terorismul, rețelele de activități

comerciale ilegale, combinate cu cele paramilitare, traficul de droguri, arme şi ființe umane, dezastrele ecologice continuă să alimenteze o zonă de instabilitate şi nesiguranță instituțională. Este demn de remarcat faptul că toate amenințările globale se pot regăsi la nivel regional şi ca modele globale ale terorismului, crimei organizate, proliferării armelor de nimicire în masă, traficului ilegal şi sunt reproduse la scară regională în sud-estul Europei.

Transformările în economia globală şi în politica internațională de după războiul rece au dat un impuls puternic *activității criminale* şi au consolidat organizațiile acesteia. Bazându-se pe creşterea traficului internațional ilegal de bani, bunuri şi persoane, organizațiile crimei şi-au extins influența şi puterea, au devenit şi mai bogate comparativ cu guvernele statelor cu care se confruntă. Acest fapt a devenit o amenințare reală la adresa securității internaționale, în general. În majoritatea țărilor foste comuniste, violența, corupția şi jefuirea fără scrupule a bogățiilor şi averilor naționale asociate cu organizațiile de tip mafiot în formare şi ascensiune, pun în pericol reformele democratice şi trezesc, în cercurile defavorizate ale populației, nostalgia pentru regimurile autoritare. În multe cazuri, organizațiile criminale sunt conduse după reguli de management utilizate de orice firmă sau companie. Noul model de organizare a activității criminale tinde însă să se diferențieze de acest model clasic.

Ca rezultat al activității transfrontaliere, organizațiile acumulează bogății şi putere într-o asemenea măsură încât pun în pericol eficacitatea şi chiar legitimitatea funcționării aparatului de stat din unele țări. Practic, nici o țară, deci nici România, nu este în afara zonelor de interes ale crimei organizate, care desfăşoară activități ilegale foarte profitabile şi afectează în egală măsură stabilitatea regională şi securitatea națională a statelor în care se manifestă. Este îndeobşte recunoscut faptul că, din ce în ce mai mult, crima organizată

erodează şi degradează mediul strategic internațional şi ameninţă viziunea asupra a ceea ce este o societate stabilă şi dezirabilă. Caracterul precis şi dimensiunile reale ale fenomenului rămân neclare. Grupările aparţinând crimei organizate diferă în mod semnificativ între ele în ceea ce priveşte mărimea, bogăția acumulată, structura internă şi coeziunea, activitățile ilegale de bază, legăturile şi conexiunile internaționale şi transnaționale. Multe dintre activitățile specifice crimei organizate nu mai necesită resurse organizatorice de amploare şi structuri ierarhice dezvoltate şi nici obținerea complicității forțelor de ordine, aşa cum se întâmpla în urmă cu 30 – 40 de ani.

Principala amenințare la adresa păcii în Balcani o reprezintă cei care încearcă să împiedice apropierea statelor din regiune de valorile Europei Occidentale. Există încă serioase riscuri de recădere în instabilitate în Bosnia-Herțegovina, în Kosovo şi în Macedonia, precum şi în unele țări ex-sovietice, cauzate de grupuri mici de extremişti naționalişti, care se opun adoptării unor standarde europene democratice şi ale statului de drept. Valorile care sprijină existența grupurilor etnice se referă la cultură, tradiții şi cutume, limbă, religie, mod de viață şi o anume psihologie comună. Toate acestea constituie fundamentul de la care se porneşte pentru a defini identitatea oricărui grup etnic. Asemenea valori nu pot fi nici eliminate nici distruse. Ele reprezintă o realitate obiectivă, definind fiecare grup etnic şi elementele sale caracteristice. A analiza sistemele de valori pe care se bazează grupurile etnice este deosebit de important, deoarece astfel pot fi cunoscute izvoarele şi însăşi evoluția acestora, mai ales având în vedere multitudinea conflictelor etnice din întreaga lume, în special la zonele de interferență a diferitelor culturi şi civilizații, cum este sud-estul Europei.

În prezent, nu există lideri la nivel mondial care să se afirme în aceste conflicte, dar multe din zonele de conflict se

interconectează şi intercondiționează. Confruntările etnice pot constitui un adevărat ,,cal troian" pe care unele grupări interesate îl pot utiliza cu scopul de a grăbi sfârşitul erei supremației statelor-națiune, fără însă a lua în considerare ,,efectul de bumerang" pe care l-ar putea avea aceste acțiuni destabilizatoare.

Recrudescența fenomenelor etnice nu este exclusiv un efect al globalizării: ele au multiple conotații istorice, culturale şi, în special, economice. Se poate constata cu uşurință că acolo unde nu există probleme sociale şi economice nu există nici conflicte etnice.

Prevenirea conflictelor presupune o abordare mai largă, depăşind zona culturală şi cea a economicului, deoarece conflictele etnice au cauze complexe, de natură istorică, teritorială şi politică, cauze ce se materializează într-o măsură mult mai mare în confruntarea de interese decât în cea de valori. Interesele de natură etnică se bazează pe sistemele de valori, dar nu sunt un rezultat direct al acestora.

Referindu-ne acum la *extremismul religios*, se poate afirma că mişcările religioase militante extremiste tind să aibă un caracter universal. Spre deosebire de mişcările etnice, ele au tendința de a considera că opiniile pe care le exprimă trebuie să fie însuşite de toți credincioşii propriei religii. Acestea au tendința de a crea o motivație transfrontalieră, transferând astfel propria opinie despre legitimitate din sfera ideatică spre motivația unei acțiuni politice.

Aceste mişcări extremiste au un caracter exclusivist: ele resping orice opțiuni contrare celor pe care le promovează, atât pe cele teologice, cât şi pe cele politice sau în legătură cu ordinea socială. În plan practic, aceasta înseamnă că în societățile în care asemenea opinii sunt predominante, orice individ care nu este un adept sau un credincios e considerat un cetățean de ,,categoria a doua". În plus, ele au un caracter militant activ, utilizând cu uşurință mijloace coercitive.

O altă amenințare la adresa securității şi stabilității în sud-estul Europei este *terorismul* care s-a dezvoltat depăşind granițele statelor, transformându-se într-o amenințare globală. În Europa, terorismul este activ, atât în statele dezvoltate din punct de vedere economic, cum ar fi Irlanda de Nord şi Spania, cât şi în Balcani, ca de exemplu în Bosnia-Herțegovina şi, mai nou, pe o scară mult mai extinsă, în Kosovo şi în spațiul ex-sovietic (Cecenia – Osetia de Nord). Sporadic, terorismul este prezent şi în Turcia şi Grecia. Existența şi proliferarea terorismului au provocat îngrijorare în mediul politic şi au ridicat problema întăririi şi eficientizării luptei împotriva acestui flagel al lumii contemporane. Terorismul nu este în mod fundamental o problemă militară, ci una politică, socială şi economică. De aceea, încercarea de a combate terorismul numai prin mijloace militare este o ,,misiune imposibilă". Terorismul este un fenomen mai uşor de descris decât de definit. Nu există încă o definiție clară şi unanim acceptată a terorismului. Totuşi, este acceptat faptul că, în general, scopul final al terorismului implică obiective politice. În acelaşi timp, însă, ceea ce pentru o anumită națiune apare ca terorist, poate fi pentru alta un luptător pentru libertate. O definiție conceptuală ar putea fi aceea că terorismul este o violență predestinată, motivată politic, îndreptată împotriva unor ținte necombatante de către grupuri sau agenți clandestini, cu intenția de a influența populația. Conform tipologiei acceptate de Departamentul american de Stat, terorismul se poate materializa sub trei forme: *terorism organizațional, terorism practicat în contextul insurgenților şi terorism sponsorizat. Terorismul organizațional* este reprezentat de grupuri mici şi omogene politic, incapabile să obțină sprijinul larg al maselor în favoarea pozițiilor lor radicale. Unele din aceste grupuri pot deveni transnaționale, adică dispun de potențialul necesar pentru a lovi oriunde în lume. *Terorismul practicat în contextul insurgenților* este desfăşurat de separatiştii etnici sau rebeli politici.

Acțiunile insurgente sunt de natură paramilitară sau de gherilă, iar cei care le promovează operează în limitele granițelor naționale. Forțele insurgente au deseori o componentă teroristă menită să erodeze credibilitatea guvernului, legitimitatea şi sprijinul politic prin terorizarea civililor. *Terorismul sponsorizat* implică sprijinirea unor grupări teroriste sau a acțiunilor lor de către state suverane. Cauzele şi motivația activităților teroriste trebuie să fie în atenția analiştilor, deoarece ele pot asigura o perspectivă folositoare privind posibile intenții şi ținte ale grupărilor teroriste.

Deşi guvernele din sud-estul Europei, inclusiv România, s-au angajat să sprijine lupta împotriva terorismului internațional, regiunea rămâne sub influența unor astfel de rețele. Sancțiunile economice vor avea efecte minime asupra unor grupuri criminale, care nu sunt răspunzătoare în fața nici unei autorități.

Un alt factor de risc din ce în ce mai evident în sud-estul Europei sunt aşa-numitele *„state eşuate"* (failed states) care pot uşor deveni pepiniere pentru noi ,,viruşi". Zonele de conflict, care se întind din Balcani până în Caucaz, Asia Centrală şi Africa, au devenit centre de recrutare a teroriştilor şi de alimentare cu droguri şi arme. Acestea sunt locuri unde pierderea controlului statului poate însemna pierderea controlului asupra armelor de nimicire în masă, un pericol care se poate extinde cu repeziciune până în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Atacurile de la 11 Septembrie au demonstrat că ,,statele eşuate" reprezintă mai mult decât o tragedie umană, ele pot fi o problemă de securitate internațională majoră (Guvernul taliban şi mişcarea Al-Qaeda s-au ridicat ca urmare războiului civil din Afghanistan, iar Bin Laden a găsit adăpost în astfel de state încă din 1995).

Ca urmare, este evident faptul că, pentru a susține redresarea regiunii la care ne referim, comunitatea internațională trebuie să rămână angajată şi să îşi continue eforturile

coordonate de combatere a acestor amenințări, înțelegând prin aceasta o abordare integrată a celor mai importante riscuri asimetrice.

În acest sens, se remarcă faptul că în sud-estul Europei funcționează deja o rețea de cooperare în domeniul securității susținută de prezența unui număr mare de organizații internaționale (NATO, ONU, UE, OSCE) și de inițiative regionale (centrul SECI, procesul Reuniunilor Miniștrilor Apărării din Sud-Estul Europei, BLACKSEAFOR, SECP etc.).

Trupele NATO acționează împreună cu reprezentanții ONU, UE şi OSCE, precum şi cu reprezentanții unor organizații internaționale umanitare şi organizații non-guvernamentale. În Bosnia şi Kosovo, NATO răspunde de asigurarea securității şi monitorizarea granițelor. ONU răspunde de probleme ale administrației civile. OSCE susține procesul de democratizare şi de construire a instituțiilor statului de drept, în timp ce Uniunea Europeană conduce eforturile de reconstrucție şi dezvoltare economică.

Abilitatea NATO de a coopera cu principalele instituții europene a fost testată pe teren şi îmbunătățită în anii ’90, când au fost aplicate principiile de management al crizelor. În ultimii ani, au existat o serie de dezbateri privind rolul organizațiilor internaționale în combaterea terorismului şi a crimei organizate în sud-estul Europei. Unii analişti au afirmat chiar că NATO ar trebui să îşi asume rolul de conducător în cadrul acestor eforturi.

Fără îndoială, din punct de vedere instituțional, se impune crearea unor mecanisme care să elimine măsurile luate ad-hoc de contracarare a amenințărilor şi crizelor specifice. Se evidențiază tot mai mult necesitatea unei *strategii comune* care să reunească atât eforturile comunității internaționale, cât şi pe cele ale guvernelor şi populației locale din zonele expuse la aceste riscuri şi amenințări. Această strategie trebuie să *fixeze priorități,* deoarece *resursele sunt limitate,* iar acest ,,război” va

fi cu siguranță unul de durată. Eforturile de realizare a unei abordări comune trebuie să depăşească o serie de obstacole: interese politice diferite ale statelor din regiune, lipsa unei definiții general acceptate a terorismului, lipsa unei strategii comune vis-à-vis de statele care sprijină terorismul, existența unor sisteme legislative diferite, lipsa de coordonare între ministerele şi agențiile naționale care au responsabilități în lupta împotriva crimei organizate, dezvoltarea economică inegală, birocrația etc.

Confruntate cu o accentuare a riscurilor şi amenințărilor de securitate, statele din sud-estul Europei, între care şi România, sunt conştiente de beneficiile cooperării şi coordonării regionale. În acelaşi timp, amploarea birocrației şi interdependența responsabilităților evidențiază necesitatea cooperării inter-agenții, pentru optimizarea programelor naționale de securitate.

Armonizarea eforturilor naționale cu cele la nivel regional şi internațional este un proces în plină desfăşurare, iar rezultatul acestor eforturi va fi măsura eficienței în lupta împotriva riscurilor şi amenințărilor de securitate la începutul secolului XXI.

BIBLIOGRAFIE

1. Janning WIEDENFELD, Werner (eds.), Europe in a Global Change**, Bertelsmann Foundation Publishers, Guterslah, 1993.**

2. Charles W. KEGLEY, World Politics, Trend and Transformation**, 7th Edition, St. Martin`s Worth, New York, 1999.**

3. Dimitrij RUPEL, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Slovenia, Warsaw Conference on Combating Terrorism**, 2002.**

4. The Chair of Working Table III – Security Issues Sixth Meeting of Working Table III Bucharest, June 5-6, 2002 Conclusions General Plenary.

5. Statements at The Conference On International Security And Fight Against Terrorism, Vienna, 15 June 2002.

6. Report On „*The Accomplishments Of SECI In The Field Of Economic Development And Security*", The Second Regional Conference for South-East Europe, Bucharest, October 25-26, 2001.

7. Bruce HOFFMAN, Is Europe Soft on Terrorism**, Harvard J.F. Kennedy School of Government Publishing House, 2003.**

8. Dani RODRICK, Sense and Nonsense in the Globalization Debate**, în Foreign Policy no. 107, 1997.**

9. Department of Defense Directive, *Combating Terrorism Program*, Encl. 2, 2003.

10. Walter LAQUEUR, Terrorism – A Balance Sheet**, in The Terrorism Reader, A Historical Anthology, Meridian, New York, 1978.**

11. Walter CONNOR, Ethnonationalism: The Quest for Understanding**, Princeton University Press, Princeton N.J., 1994.**

12. Susane HOEBER, Rudolf and James Piscatori, Transnational Religion and Fading States**, Westview Boulder, Colorado, 1997.**

13. Steven R. DAVID, Internal War: Causes and Cures**, World Politics no.49, July 1997.**

CRIMA ORGANIZATĂ TRANSFRONTALIERĂ - SURSĂ DE RISC CU IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Colonel lector univ. drd. Emil HEDEŞIU
Serviciul Român de Informații

Crima organizată transfrontalieră – privită drept totalitatea infracțiunilor săvârşite pe teritoriile mai multor state, într-o anumită perioadă de timp, ca rezultat al acțiunilor planificate ale unui ansamblu de persoane reunite în mod stabil, ce îşi repartizează şi coordonează însărcinările, pe baza preocupării comune de a obține profit – este un fenomen rezidual al procesului de globalizare, cuplat cu acesta, datorită unor similitudini, dar individualizat ferm şi plasat în extrema ilegalității prin scopurile acțiunilor, mijloacelor şi metodelor sale specifice. Legătura dintre crima organizată transfrontalieră şi procesul globalizării rezultă din dualismul globalizării – într-o situație, ceea ce este pozitiv în acțiune şi efect pentru unul, este în acelaşi timp negativ pentru altul. Dualitatea, alături de mobilitate şi glocalizare sunt trei dintre principalele trăsături ale globalizării. Glocalizarea[56] exprimă unitatea indestructibilă dintre tensiunile globalizante şi cele localizante, dintre existență liberă şi viață îngrădită, dintre acolo şi aici, întrucât ceea ce pentru unii reprezintă opțiune liberă, pentru alții înseamnă destinul nefast al vieții. Crima organizată transfrontalieră este unul din fenomenele ce exprimă noul concept al glocalizării. Aparent, crima organizată transfrontalieră este un furnizor de

[56] Zygmunt, BAUMAN, **Globalizarea şi efectele ei sociale**, Editura ANTET, București, 2003, p.70, precizează că termenul a fost inventat de Roland Robertson. Termenul este folosit şi de Gerd Schönwälder în **Globalization, Violent Conflict, and Peacebuilding - A Concept Note on Future Programming Possibilities**, martie 2003

servicii pentru îndeplinirea dorințelor interzise, mai ales ale celor localizați - fixați de barierele, constrângerile, involuțiile, regulile morale, sociale, religioase, economice –, dar, în fapt, este capcana ce poate spulbera protecția drepturilor fundamentale ale individului.

În ultimul deceniu şi jumătate, în contextul unor evoluții majore geopolitice şi geostrategice, cele două fenomene - globalizarea şi crima organizată transfrontalieră -, lipsite de coordonarea unui centru de comandă unic, au fost influențate de acțiunile unui nou tip de actori ai scenei internaționale, comparabili cu un conglomerat sau mozaic caracterizat de consistențe, culori şi nuanțe diferite – *rețelele*:

- legale – cele ale aliațelor de state, ale organizațiilor internaționale, ale companiilor din cadrul trusturilor multinaționale sau ale organizațiilor neguvernamentale grupate în diverse curente şi tendințe sociale, ecologice, de apărare a drepturilor fundamentale ale cetățeanului ori umanitare;
- ilegale – cele ale crimei organizate transfrontaliere, ale organizațiilor teroriste şi ale grupărilor extremiste.

Chiar dacă, pentru unii, termenul de *rețea* are o conotație negativă, în contextul tematicii abordate, noțiunea de *actor tip rețea* este acceptată pe plan internațional, deoarece acoperă multitudinea şi complexitatea legăturilor de interese ce există şi se multiplică în toate sferele vieții globale. Cele două categorii incluse în tipologia rețelelor provoacă, în diverse domenii de manifestare, efecte contradictorii, prin valorificarea în acțiunile lor a caracteristicilor elementelor definitorii ale procesului de globalizare: bazele de date, capitalul liber, decizia, informația, libertatea, polarizarea, profitul, proprietatea, puterea, revoluția tehnologică, spațiul, viteza.

Tendința actorilor din prima categorie – rețelele legale - este de a-şi proiecta o structură stabilă de aliațe pentru o perioadă cât mai lungă, care să corespundă intereselor proprii şi celor comune determinate de un sistem de valori convergente.

Cu cât aceste valori sunt mai profunde, se respectă şi sunt apărate pe arii mai întinse, cu atât mai mult se manifestă procesul de accelerare a globalizării în acel spațiu comun. La nivelul actorilor statali, diferențele între sistemele de valori - iar în fundal, concurența pentru resurse, informații şi apă - determină crearea de grupări şi aliațe diverse, de natură politică, economică sau militară.

În opinia unora, globalizarea nu reprezintă nimic nou, întrucât întotdeauna țările şi culturile s-au influențat reciproc şi nu doar prin comerț ori invazie, însă în prezent procesul este diferit, prin valul puternic al integrării internaționale şi al interdependenței. Legăturile şi efectele lor, dintre persoane sau state, nu sunt doar mai numeroase şi mai profunde, ci şi mai transformatoare. Ele schimbă modul nostru de a trăi, modul de a dori cum să fim guvernați, toate în forme pe care încă nu le-am înțeles întrutotul[57]. Revoluția tehnologică, ca unul din principalii factori ai globalizării, reprezintă una din cauzele determinante ale acestor evoluții, care a influențat mijloacele, metodele, posibilitățile de exprimare şi acțiune din toate domeniile de manifestare legală sau ilegală, mai ales începând din deceniul al nouălea al secolului trecut. De atunci, revoluția tehnologică a promovat o serie de invenții şi inovații care au influențat mai ales digitalizarea datelor şi valorilor, miniaturizarea, informatizarea, comunicațiile şi transporturile.

Cele mai profunde şi numeroase transformări s-au produs şi se vor mai produce la nivelul statelor naționale. În fapt, globalizarea este procesul deosebit de dinamic al creşterii interdependenței dintre statele naționale, ca urmare a extinderii şi adâncirii legăturilor transnaționale în tot mai largi şi mai variate sfere ale vieții economice, politice, sociale şi culturale, având drept implicație faptul că problemele devin mai curând globale, decât naționale, solicitând la rândul lor o soluționare

[57] Gordon, SMITH şi Moisés, NAÍM, **Altered States - Globalization, Sovereignty and Governance**, ISBN 0-88936-917-8, 27.04.2003

mai curând globală decât națională[58]. Acest context a fost nuanțat și de Strategia de Securitate Națională a României[59], care a subliniat necesitatea dezvoltării, la nivel național, a capacității de percepție, evaluare și abordare a fenomenelor dinamice din realitatea economică și socială a țării și a mutațiilor ce se produc în lume și a impus ca reacțiile sistemului național de securitate[60] să fie adecvate realităților și subordonate, în permanență, intereselor fundamentale ale țării.

Din evaluarea principalelor mutații pe plan internațional identificate la începutul acestui secol, se poate aprecia că, pentru multe state, principalele amenințări nu provin din partea altor țări[61]. În schimb, unele riscuri și amenințări se manifestă ca urmare a planurilor și acțiunilor unor grupuri reduse și organizații de factură nonstatală de tip rețea. Acțiunile acestora impun adaptarea unor noi tipuri de reacții și măsuri din partea statelor, în contextul în care chiar și noțiunea de securitate își schimbă structura, iar o mare parte din omenire trăiește într-o perpetuă stare de teamă. Acești adversari ai democrației

[58] Preluare de Adrian Victor Ververa în Societatea civilă și securitatea națională, din volumul **Meridiane de securitate**, coordonator conf.univ.dr.ing. Ioan BIDU, Editura Academiei Naționale de Informații din cadrul Serviciului Român de Informații, București, 2004

[59] Președintele României, **Strategia de Securitate Națională a României – Garantarea democrației și a libertăților fundamentale, dezvoltare economică și socială susținută și durabilă, aderare la NATO și integrare în Uniunea Europeană**, București, 2001

[60] Conform **Doctrinei Naționale a Informațiilor pentru Securitate**, aprobată în luna iunie 2004, de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, sistemul național de securitate reprezintă ansamblul organelor legislative, executive și judecătorești, al instituțiilor, organismelor economice, organizațiilor neguvernamentale și cetățenilor care, potrivit legii ori liber consimțit, își asumă obligații sau manifestă preocupări și inițiative civice în legătură cu realizarea, protejarea ori afirmarea valorilor și intereselor de securitate

[61] William J., HARTMAN, **Globalization And Asymmetrical Warfare**, Air Command And Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, aprilie 2002

formează rețele proprii și utilizează noile pârghii ale globalizării – informația, media, tehnologia etc. - pentru a se organiza, a recruta noi membri, a comunica și acționa la scară mondială. Până nu de mult, aveau doar capacitatea de a acționa local, în schimb, în prezent, se manifestă pe întregul mapamond. Această capacitate se va dezvolta atât timp cât, datorită globalizării, va continua să existe posibilitatea transferurilor rapide și libere de noi tehnologii și cât națiunile prospere vor lăsa cu mult în urmă țările aflate în curs de dezvoltare.

Tehnologia care permite ca informația să fie transmisă și exploatată transfrontalier aproape că este la dispoziția tuturor, inclusiv a rețelelor crimei organizate și a grupărilor teroriste. Crima organizată, și mai ales cea transfrontalieră, profită de viteza de transmitere a datelor și informației, având posibilitatea de a comunica, transfera fonduri, planifica și pune în practică acțiuni ilegale, lucrând cu o logistică de vârf, în destule situații superioară posibilităților pe care le au unele agenții de contracarare a crimei organizate.

Specularea contextului oferit de revoluția în domeniul comunicațiilor, în contextul procesului de globalizare, oferă oportunități pentru creșterea abilității rețelelor crimei organizate transfrontaliere, proliferarea acțiunilor și consolidarea poziției acestora în diferite țări.

Rețelele crimei organizate, dar mai ales grupările teroriste folosesc mass-media, Internetul și rețelele de comunicații pentru a-și face propagandă, pentru a difuza știri legate de intențiile lor sau pentru a amenința ori a-și asuma anumite acte reprobabile sau cu consecințe tragice.

Datorită condițiilor oferite de accelerarea procesului de globalizare, mai ales în sfera comunicațiilor, grupările teroriste și rețelele crimei organizate transfrontaliere pot influența mediul internațional în care trăim. Și o fac din ce în ce mai mult, cu consecințe din ce în ce mai grave, care ating de multe ori interesele de securitate ale statelor democratice.

Tot datorită revoluției în comunicații[62], a devenit mai sofisticat şi sistemul de distribuire şi de plată în comerțul en-gros cu droguri, prin utilizarea e-mail-urilor şi a sistemelor de web. Internetul este un instrument ideal şi pentru operațiunile de spălare a banilor, în special de la introducerea în sistemul financiar internațional a așa numiților e-Money. Internetul a facilitat şi răspândirea şi vânzările ilegale în întreaga lume de materiale pornografice.

Riscuri deosebite au apărut şi prin atacarea sistemelor informatice cu viruşi, şi datorită tentativelor tot mai multe şi mai eficiente ale hackerilor de spargere a sistemelor de protec-ție a computerelor. În aceste cazuri, atacatorul se poate afla în orice loc de pe glob, la mii de kilometri distanță.

Bineînțeles că nu orice acțiune a crimei organizate transfrontaliere reprezintă un risc sau amenințare în planul siguranței naționale, pentru un stat democratic sau o alianță de state democratice, însă tendința actorilor tip rețele ilegale este convergența, atât prin adaptarea la evoluțiile globale şi, mai ales, utilizarea celor mai noi posibilități ale tehnologiei, cât şi prin crearea de alianțe temporare, funcție de interese concrete, şi îndeosebi prin preluarea şi utilizarea reciprocă a tipurilor de acțiuni specifice, până de curând doar crimei organizate sau terorismului, situații care au condus la apariția şi consolidarea unui nou fenomen: criminalitatea globală[63].

Dar lărgirea spectrului de riscuri neconvenționale, diversificarea tipologiei crizelor şi conflictelor generează provocări multiple, care necesită reacții multidirecționale, bazate pe mobilitate, diversitate, coerență şi complementaritate,

[62] Wolfgang H., REINICKE şi Francis, DENG, cu Jan Martin, WITTE, Thorsten, BENNER, Beth, WHITAKER şi John, GERSHMAN, **Critical Choices - The United Nations, Networks, and the Future of Global Governance**, IDRC, 2000

[63] ***, The Need for a Coordinated Response to Global Crime, www.fas.org/irp/offdocs/int008.html, SUA, Washington DC, 23.02.1996

atât în spațiul intern, cât şi cel internațional[64]. Iar la amenințări globale, riposta se impune a fi energică şi adecvată, focalizând măsurile şi acțiunile comune ale statele democratice, mai ales că sunt tot mai greu de disociat evoluțiile din mediile intern şi internațional, în contextul întrepătrunderii proceselor care creează condiții favorabile apariției, deseori imprevizibilă, a unor riscuri la adresa securității naționale.

Fenomenul crimei organizate transfrontaliere, ca factor de risc la adresa securității naționale a României, se alătură altora la fel de periculoşi, evidențiați de Strategia de Securitate Națională a României ca o categorie de riscuri asimetrice nonclasice: terorismul politic transnațional şi internațional; proliferarea şi dezvoltarea traficului ilegal de persoane, droguri, armamentelor şi mijloacelor letale neconvenționale; migrația clandestină şi apariția unor fluxuri masive de refugiați; proliferarea armelor de distrugere în masă; acțiuni colective de accesare ilegală a sistemelor informatice; agresiunea econo-mico-financiară; provocarea deliberată de catastrofe ecologice.

Se impun, însă, unele precizări. Până când potențialul terorismului internațional şi-a demonstrat adevăratele trăsături şi consecințe, se aprecia că, după încheierea Războiului Rece, fenomenul crimei organizate transfrontaliere reprezenta şi va reprezenta principalul inamic al statelor democratice. Dar, după fatidicul 11 Septembrie 2001, apoi ca un arc al durerii peste timp, cel din 11 martie 2004, din Spania, iar de curând la Beslan, terorismul a arătat că, prin escaladarea amplitudinii atentatele sale, este cel mai periculos pentru valorile fundamen-tale ale omenirii, punând în pericol inclusiv stabilitatea vieții internaționale.

Totuşi, crima organizată transfrontalieră reprezintă una dintre principalele amenințări la adresa democrației pe plan internațional. În sprijinul acestor afirmații se pot invoca, în esență, următoarele argumente:

[64] Preşedintele României, op.cit.

- faptul că acest fenomen are conexiuni şi, de cele mai multe ori, a preluat controlul asupra acțiunilor ilegale specifice celorlalte riscuri asimetrice nonclasice la adresa siguranței naționale (mai puțin terorismul), menționate în Strategia de Securitate Națională a României;
- consecințele acțiunilor ilegale ale crimei organizate: atacarea căminului, amenințarea vieții şi proprietății şi crearea unui climat de teamă şi frică[65];
- posibilitatea ca rețelele crimei organizate transfrontaliere cu baze în America de Nord, Europa de Vest, China, Columbia, Israel, Japonia, Mexic, Nigeria şi Rusia[66] să îşi extindă nivelul şi aria de acțiune. Există un potențial real de a se forma legături nepermanente, pe afaceri ilegale concrete, între ele sau cu diverşi întreprinzători ilegali sau mişcări insurgente. Acestea vor acționa pentru a corupe lideri, pentru a crea instabilitate, dezechilibra economic sau destabiliza state, se vor infiltra în bănci, pentru a obține controlul acestora, şi vor coopera cu diverse mişcări insurgente, pentru a prelua controlul în diverse teritorii. Veniturile lor vor proveni în continuare din traficul de droguri, traficul ilegal de persoane; traficarea şi exploatarea femeilor şi copiilor, contrabanda cu substanțe toxice, jocuri de noroc, comerț ilegal cu arme şi tehnologii militare, contrabandă, fraude financiare şi racketeering.
- evoluțiile adesea convergente ale acțiunilor specifice crimei organizate transfrontaliere cu cele ale terorismului.

Datorită procesului de globalizare, este evident că, aşa cum națiunile devin mai adânc interconectate, acelaşi fenomen se întâmplă şi cu structurile organizate din afara legii, fie teroriste, fie ale crimei organizate. Chiar dacă încă nu se ştie în

[65] ***, The Need for a Coordinated Response to Global Crime, www.fas.org/irp/offdocs/int008.html, SUA, Washington DC, 23.02.1996
[66] ***, **Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts**, National Intelligence Council, NIC 2002-02, SUA, December 2000

totalitate cât de profunde şi cât de întinse sunt legăturile dintre grupările teroriste şi rețelele crimei organizate, este din ce în ce mai greu de definit linia de demarcație dintre aceste tipuri de organizații ilegale. Şi cu cât situația este mai puțin clarificată, cu atât mai mult legăturile lor pot deveni mai strânse şi mai ascunse.

Convergența dintre organizațiile criminale şi cele teroriste reprezintă cea mai importantă amenințare asupra sistemelor democratice şi a drepturilor fundamentale ale omului. Legătura dintre terorism şi criminalitate a căpătat o nouă dimensiune, datorită, pe de o parte, reducerii[67], în ultimii 10 ani, a finanțării de către unele state a grupărilor teroriste, iar pe de altă parte a declanşării, la inițiativa SUA, a războiului coaliției statelor democratice împotriva terorismului. Una din consecințe este că organizațiile teroriste îşi extind zonele de acțiune, atât pentru a ataca valorile şi simbolurile statelor democratice ce s-au implicat în războiul antiterorist, cât şi pentru a se ascunde, dar, mai ales, pentru a-şi asigura singure fonduri şi materiale logistice specifice, prin activități criminale.

Principala diferență dintre grupările teroriste şi rețelele crimei organizate constă în faptul că, în timp ce grupările teroriste sunt implicate în acte violente şi din ce în ce mai dramatice, motivate în special de cauze politice, cele mai multe rețele ale crimei organizate sunt interesate, în relația cu puterea politică, doar de obținerea, prin acte de corupție, a protecției necesare pentru activitatea propriei organizații, motivată în primul rând de obținerea de profit[68]. Totuşi, în evaluarea amenințărilor contemporane la adresa securității, a devenit tot mai dificilă posibilitatea de a face distincție între motivațiile

[67] Tamara, MAKARENKO, Conexiunile între terorism şi criminalitate în ‚Jane's Intelligence Review, Marea Britanie, 2004
[68] Stephens, MORA, **Global Organized Crime**, Woodrow Wilson School Policy Conference 401A Intelligence Reform in the Post-Cold War Era, 06.01.1996.

politice şi cele criminale[69]. Este foarte probabil ca, în viitorul apropiat, etapa convergenței dintre crima organizată şi terorism să fie înlocuită definitiv de un nou stadiu şi mai periculos, acela de conlucrare dintre aceste grupuri: criminalitatea globală. Crima organizată şi terorismul, deşi se află pe poziții separate, distincte, pot coexista în acelaşi plan şi converge către un punct central. Între acestea, există un punct denumit convergență, unde o singură entitate manifestă simultan trăsături infracționale organizate şi teroriste.

Legăturile dintre rețelele crimei organizate şi grupările teroriste, în contextul globalizării, pot fi definite prin mai multe forme de manifestare:

• *alianțele*, care pot include acorduri pe termen lung sau scurt şi sunt, de obicei, utilizate pentru a câştiga experiență (de exemplu, în spălarea banilor, falsificarea documentelor sau fabricarea bombelor) sau sprijin operațional (acces la rutele care facilitează activitatea de contrabandă). Sunt asemănătoare celor din economia reală, fiind definite prin scop, perioade şi mod de finanțare. Cele mai uzuale alianțe se realizează în operațiunile de contrabandă, gen schimb de droguri pentru arme sau trafic ilegal de persoane. Realizarea alianțelor este îngreunată de: suspiciunile reciproce legate de securitatea fiecărei rețele ilegale; posibilele divergențe privind prioritățile şi strategiile; pericolul apariției de rivalități.

• *extinderea tacticilor operaționale*, care a dus la acțiuni cu scop politic, desfăşurate de rețelele crimei organizate, şi, respectiv, acțiuni infracționale specifice crimei organizate, desfăşurate de grupările teroriste. Aceste preluări reciproce au, totuşi, utilizări de o altă natură şi motivație. Astfel, rețelele crimei organizate apelează la tactici teroriste, dar nu pentru a schimba regimul politic al unei țări, ci doar pentru a-şi asigura şi proteja mediul său operațional. Avem aici de-a face cu o

[69] Tamara, MAKARENKO, op. cit.

abordare atipică şi extremă, pentru că duce la încălcarea uneia din regulile de bază ale crimei organizate, şi anume, păstrarea anonimatului. În acest context, multe grupări teroriste s-au implicat în desfăşurarea de operațiuni infracționale pentru a-şi asigura autofinanțarea.

• *convergența motivațională* se referă la acele entități care, prin acțiunile desfăşurate, trec de la postura inițială la capătul celălalt al binomului crimă organizată – terorism. Astfel, rețelele criminale acționează din ce în ce mai mult în virtutea unor motivații politice, care ajung până la dorința de a-şi exercita influențe directe asupra mediului politic, economic şi social dintr-un anumit spațiu - sat, oraş, regiune sau stat –, situație specifică organizațiilor de tip mafiot. În al doilea rând, grupările teroriste încep, în cele din urmă, să-şi utilizeze retorica politică drept paravan doar pentru desfăşurarea de activități infracționale pentru profit, baza lor ideologică fiind compromisă.

• *Gaura Neagră*[70], când convergența dintre motivația criminală şi cea politică din cadrul unei singure grupări îi permite să câştige controlul economic şi politic asupra unui stat. Gaura neagră poate contribui la existența unui stat falit, care nu are autoritate centrală şi manifestă caracteristicile specifice anarhismului, sau poate conduce la un stat în care starea infracțională este generalizată. Utilizând tactici teroriste pentru a-şi menține puterea şi controlul asupra acestor state (sau regiuni), elitele se folosesc de pozițiile lor oficiale spre a se implica în activități ilicite profitabile în propriul beneficiu sau uzează de pozițiile oficiale pentru a crea teritorii sigure altor organizații criminale sau teroriste.

De aceea, instituțiile abilitate în contracararea crimei organizate vor trebui să coopereze cu cele specializate în antiterorism, întrucât orice rețea criminală identificată va trebui

[70] Ibidem.

evaluată şi din punct de vedere al posibilității ca aceasta să fie o structură internă a unei grupări teroriste. Evoluțiile legăturilor dintre rețelele crimei organizate transfrontaliere şi grupările teroriste, în contextul accelerării procesului de globalizare, demonstrează faptul că amenințările identificate la adresa securității statelor democratice nu trebuie privite drept fenomene de sine stătătoare, deoarece acestea se află într-o continuă schimbare şi că trăsăturile entităților din afara legii, motivațiile lor şi tacticile aplicate se schimbă în timp, acomodându-se rapid la evoluțiile vieții internaționale în toate sferele de activitate.

*

România este angrenată în prevenirea şi contracararea acestor fenomene infracționale, generate de apariția şi dezvoltarea, în ultimii 15 ani, a nucleelor unor rețele ale crimei organizate transfrontaliere, coordonate atât de către cetățeni români, cât şi străini. În primii ani ai acestei perioade, pe fondul unor disfuncții ale economiei naționale, specifice tranziției spre economia de piață, grupurile infracționale organizate s-au axat în special în sfera acțiunilor de contrabandă, evaziune fiscală, furturi de mașini de lux şi acte de corupție.

În ultimii ani, datorită consolidării unor grupări criminale, evoluțiilor în plan regional, dar şi poziției țării noastre la intersecția unor rute internaționale de transport şi comerciale, fenomenul crimei organizate s-a dezvoltat, căpătând valențe transfrontaliere, datorită acțiunilor specifice traficului ilegal de persoane, traficului şi consumului de droguri, infracțiunilor informatice sau spălării de bani.

De asemenea, factorii legal abilitați au permanent în vedere identificarea posibilelor tendințe de acțiune comună a unor rețele ale crimei organizate transfrontaliere ce acționează în România cu elemente ale grupărilor teroriste ce pot staționa

temporar pe teritoriul României. De aceea, unul din obiectivele politicii de securitate națională a României este participarea activă la acțiunile de cooperare internațională pentru combaterea terorismului şi a crimei organizate transfrontaliere, prin dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate şi a unei conduite participative pe plan regional, pentru consolidarea stabilității şi reglementarea crizelor, țara noastră reafirmându-şi disponibilitatea de a participa, alături de comunitatea internațională, la lupta împotriva terorismului internațional şi crimei organizate transfrontaliere.

INTERESUL NAȚIONAL ŞI LUMEA GLOBALĂ – RISCURI DE INSTABILITATE ŞI STRATEGIA SECURITĂȚII

Conf. univ.dr .Maria IACOB
Academia Tehnică Militară
Prof. univ.dr .Dumitru IACOB
Universitatea Națională de Apărare

"Că mulți istorici streini, şi alte țări, nu le ştiu toate câte fac într-alt pământu. Tot mai bine ştiu cei de locu decât cei streini[71]*… ."*

"N-a fost geneză mai mare decât este astăzi, / Nici mai multă tinerețe sau bătrânețe decât acum, / Nici mai multă desăvârşire, / Nici mai mult rai, sau iad decât acum / Graba, graba şi iarăşi graba; / Veşnic graba fecundă a lumii. / Din ceață mereu avansează egale contrariile, / Mereu substanță şi creşterea, sexul mereu; / Mereu identitatea - împletită cu deosebirea, / mereu neamul vieții.[72]*"*

Autorii rândurilor de mai sus au trăit în locuri şi în vremuri diferite ale istoriei. Ion Neculce scrie *O samă de cuvinte*, în Moldova anilor de după Ştefan cel Mare, iar Walt Whitman articulează celebrul său *Cântec despre mine*, în care se află geneza poeziei americane moderne, în America secolului al XIX-lea. Ideile lor sunt perene şi se întâlnesc, în percepția noastră, acum la început de nou mileniu, într-un timp frământat prin tensiunile globalizării. „Neamul vieții", având mereu „identitatea – împletită cu deosebirea" – cum pilduitor spune Whitman – va avea nevoie şi de voci ale „identității planetare", dar şi de voci ale „identității locale".

[71] NECULCE, Ioan, **O samă de cuvinte**, Ed. Tineretului, 1968, p.24

[72] WHITMAN, Walt, **Cântec despre mine (Song of Myself)**, în româneşte de Mihnea Gheorghiu, Ed. Univers, 1973, pp.9-10

1. Orizontul globalizării

Din unghiul de analiză al epistemologiei istoriei, globalizarea este o problemă încadrabilă în logica modelelor tendențiale care „lucrează" la scara istoriei. Spre deosebire de presupoziția epistemică, potrivit căreia *istoria are sens* (presupoziție comună ideologiilor politice şi religioase, oamenii şi organizările sociale nefăcând altceva decât să se „încadreze" în sensul deja existent al istoriei, ca sens prestabilit), modelele tendențiale sunt fundamentate pe o altă presupoziție. Astfel, este realist să admitem că istoria are sens doar în măsura în care oamenii construiesc un sens al istoriei, iar sensul istoriei, fără a fi prestabilit, se afirmă tendențial drept rezultantă a interferențelor, într-un fel sau altul, dintre acțiunile actorilor istoriei (state, coaliții, centre de putere, alte entități sociale semnificative, inclusiv indivizi).

În acest context privind lucrurile, globalizarea poate fi receptată ca un sens tendențial al „mersului istoriei". Evident, procesul nu se desfăşoară în premieră absolută, existând numeroase „straturi" ale istoriei mai vechi sau mai noi care îl preced şi îl anunță (începând cu experiențele Imperiului Roman până spre expansiunea industrialismului din secolului al XIX-lea). Există însă caracteristici de incontestabilă noutate ale procesului. Astfel, poate înainte de toate, se cuvine a fi remarcată integralitatea planetară a globalizării.

Dintre procesele care influențează cumulativ şi determină afirmarea tendențială a globalizării, „mai vizibile" sunt:

a) tendința schimbării paradigmelor civilizației contemporane, fapt alimentat de nevoia imperioasă de a trăi într-o lume *curată* (în sens ecologic) şi *umană* (în sens social). Pe cale de consecință, schimbarea în sine devine o problemă globală. Oamenii, organizațiile sociale, statele, națiunile se confruntă deschis, fără posibilitate de escamotare, cu presiunile schimbării. Iar aceste presiuni sunt uriaşe, pentru că schimbarea

este integrală, radicală (mergând spre "rădădicinile" civilizației) și – în plus – turbulentă (greu previzibilă).

b) schimbarea, ca forță propulsoare a globalizării, este alimentată, la rându-i, de procese precum: *revoluția economiei de piață* (proces în curs de generalizare planetară); *revoluția tehnologică* (proces vizibil prin digitalizarea industriilor și a comunicațiilor); *revoluția managerială* (proces prin care este adus în prim plan managementul inovativ, creativ, aplicat organizațiilor adaptative, inteligente). Globalizarea pare a trasa, tendențial, drumul către o „lume nouă", curată, umană, adaptabilă. Firește, nu lipsesc riscurile și temerile, izvorâte mai ales din nevoia apărării „identităților locale". Convulsiile „mondializării" și turbulența mișcărilor anti-mondializare se alimentează tocmai din asemenea temeri. Dezbaterea în lumea de astăzi a acestei probleme este realmente „fierbinte". Soluția de principiu nu este greu de imaginat. Așa cum spune profesorul Mircea Malița în chiar titlul cărții sale[73], globalizarea înseamnă drumul spre „o singură civilizație", clădită însă pe solul de mare diversitate al celor „zece mii de culturi". Promovarea unei asemenea „soluții de principiu" este, însă, extrem de dificilă, pentru că - așa cum remarca Ricardo Diez-Hochleitner, președintele Clubului de la Roma, în prefața la cartea profesorului Mircea Malița – trăim „în mijlocul unei turbulențe considerabile în aproape fiecare sector de activitate umană, turbulență agravată de sărăcia mondială în materie de conducători demni de încredere", iar „potențialele soluții alternative la numeroasele și diversele scenarii posibile sunt afectate de gravitatea actualei crize a valorilor etice și ale unei gândiri oneste" [74].

[73] Vezi MALIȚA, Mircea, Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XXI. Prefață de Ricardo Diez-Hochleitner, președintele Clubului de la Roma, Ed. Nemira, 1998

[74] Ibidem, p. 9

2. Dimensiunile și contextele interesului național

Operaționalizarea în sens conceptual a interesului național se confruntă cu probleme principial noi, cele mai multe izvorând din presiunile privind remodelarea funcțională a „statului-națiune". Principalele procese care converg spre o asemenea rezultantă sunt:

a) Globalizarea, în sine, ca proces tendențial și ca imperativ privind ancorarea în noua matrice a civilizației viitorului, pe cale de a se naște;

b) Sub cheia de boltă a globalizării se desfășoară procesele integrării regionale, cel mai semnificativ, din unghiul nostru de interes, fiind procesul (el însuși cu structuri multiple și cu, uneori, conexiuni tensionate) integrării europene și euro-atlantice.

Este de observat că cele două procese sunt doar la prima vedere distincte. De fapt, ele se influențează reciproc în permanență. În acest sens, este deja vizibilă *tendința proiectării securității euro-atlantice la dimensiune globală.* Conceptul *securității globale*, vizibil mai ales după 11 septembrie 2001, este zămislit și propulsat tocmai prin mecanismele de expresie și de extindere ale Alianței Nord-Atlantice.

c) În același timp, statul-națiune, confruntat cu turbulența globală, suportă noi presiuni din interior; ele vin mai ales dinspre afirmarea explozivă a „intereselor individuale" și a „intereselor comunitare", situație, în ultimă instanță, firească în logica statului de drept, a drepturilor omului și a autonomiei comunitare.

Aflat sub o presiune dublă, din interior și din exterior, statul-națiune își remodelează funcțiile și proiectează interesul național drept temei și factor de echilibru între tendințele societății interne și fluxurile integrării și globalizării[75]. În acest

[75] Vezi **The World Bank, Transition – The First Ten Years, 2002**

mod, interesul național funcționează atât ca *interes identitar*, cât şi ca *vector de integrare*. Fără a fi aruncat în desuetitudine, interesul național dobândeşte o nouă vigoare istorică. În esență, interesul național, proiectat drept forță de echilibru între „interesele local-comunitare" şi „interesele globale", devine sursa primordială a securității națiunilor. În caz contrar, viciile de proiectare, zonele de dezechilibru devin o țintă majoră de instabilitate.

ECONOMIA SUBTERANĂ INTERNAȚIONALĂ – SURSĂ CARE ALIMENTEAZĂ COMPONENTA ECONOMICĂ A TERORISMULUI

General maior drd. Constantin NĂSTASE
Colonel prof.univ.dr. Dumitru NICA

1. Economia subterană – fenomen global

Economia subterană este o realitate a vieții în întreaga lume şi există semnale certe că ea se extinde din ce în ce mai mult. Estimările specialiştilor[76] arată că veniturile neînregistrate obținute din activități invizibile reprezintă aproximativ 9 trilioane dolari, deci 23% din Produsul Intern Brut mondial evidențiat de conturile naționale. Aceasta înseamnă, practic, că un nou stat de dimensiunile Statelor Unite ale Americii activează în economia mondială. Acest stat este localizat pretutindeni şi nicăieri.

Pentru a estima economia subterană în diferite țări, se folosesc diferite metode. Nu se poate afirma că o metodă este mai bună decât alta sau că reflectă mai bine realitatea. Fiecare abordare are puncte tari şi slabe şi oferă, prin rezultatele ei, amănunte specifice. Indiferent, însă, de metoda folosită, se observă că economia subterană a atins pe ansamblul țărilor dimensiuni remarcabile în ultimele decenii, oferind motive de îngrijorare.

Există mai multe rațiuni pentru care decidenții politici ar trebui să fie îngrijorați de creşterea acestui fenomen, dintre care cele mai importante sunt:

- O economie subterană în creştere poate fi reacția indivizilor, care se simt împovărați de sistemul fiscal existent şi

[76] The Shadow Economy: Black Hole, The Economist, 28.08.1999, p.63

care aleg ca „opțiune de ieşire” activități nelegale sau nedeclarate.

- O economie subterană prosperă poate cauza dificultăți puterii politice, deoarece indicatorii oficiali – şomaj, forță de muncă, venit, consum – nu reflectă realitatea. Măsurile politice care se bazează pe date eronate fie nu îşi produc rezultatele, fie înrăutățesc situația economică.

De altfel, oamenii vor fi atraşi de veniturile superioare pe care le pot obține în economia subterană şi vor alege această opțiune. Însă, cel puțin două treimi din veniturile realizate în acest mod vor fi cheltuite în economia oficială.

Pentru a observa evoluția îngrijorătoare a acestui fenomen, autorii studiului “Shadow Economies – Size, Causes and Consequences”, Friedrich Schneider şi Dominik Enste, au analizat creşterea dimensiunii sectorului neoficial în țări din Europa de Vest şi SUA, luând ca perioadă de referință anul 1960, iar ca an de comparație 1995 şi au obținut următoarele rezultate:

Creşterea economiei subterane ca procent din PNB pentru unele țări din Europa de Vest şi SUA, 1960-1995:

Țara	1960	1995	Creşterea economiei subterane
Suedia	2%	16%	14%
Danemarca	4,5%	17,5%	13%
Norvegia	1,5%	18%	16,5%
Germania	2%	13,2%	11,2%
SUA	3,5%	9,5%	6%
Austria	0,5%	7%	6,5%
Elveția	1%	6,7%	5,7%

Friedrich Schneider, Dominik Enste – Shadow economies – “Size, Causes and Consequences”, Journal of Economic Literature, Vol.38, No.1 (Mar., 2000)[77].

[77] Autorii au folosit pentru a obține aceste estimări metoda ratei monetare.

Creşterea economiei subterane este cauzată de diferiți factori, printre care se identifică: creşterea poverii taxelor şi a contribuțiilor la asigurările sociale, restricționarea din ce în ce mai severă a economiei oficiale, în special a pieței forței de muncă, reducerea forțată a timpului de lucru săptămânal, pensionarea timpurie, şomajul, declinul virtuții civice şi a loialității față de instituțiile publice. Friedrich Schneider şi Dominik Enste au realizat estimări ale nivelului economiei subterane din țările OCDE şi din țările în tranziție, obținând datele relevante precum cele din tabelul anterior. Informațiile obținute îşi găsesc explicații în următoarele considerente[78]:

1) Indivizii aleg să lucreze în economia subterană având ca motivație nu numai veniturile mari, ci şi faptul că se pot sustrage, atât ei, cât şi angajatorii, de la plata contribuțiilor obligatorii către stat.

2) Restricționarea excesivă a pieței limitează alegerea individuală în economia oficială. Intensitatea restricționării este adesea măsurată prin numărul de legi, cerințe obligatorii, precum autorizații, licențe, bariere în calea schimbului etc. Guvernul ar trebui să pună mai mult accent pe reducerea densității de reguli sau să le îmbunătățească pe cele existente. Unele guverne optează însă, spre a stopa fenomenul economiei subterane, pentru mărirea numărului de acte normative, una dintre motivații fiind aceea că măreşte puterea birocraților şi creşte rata ocupării în sectorul public. Această măsură are efect de bumerang, deoarece, cu cât birocrația este mai mare, cu atât tentația de a părăsi sectorul oficial în favoarea celui neoficial este mai mare.

3) În ceea ce priveşte piața muncii, din dorința de a creşte rata ocupării, guvernele apelează la sistemele de pensionare timpurie şi servicii part-time. Aceste soluții dau însă

[78] Friedrich SCHNEIDER, Dominik ENSTE, Shadow economies – Sise, Causes and Consequences, Journal of Economic Literature, Vol.38, No.1 (Mar., 2000)

rezultate numai când reflectă opțiunile indivizilor. Dacă sunt forțați să aleagă această variantă, atunci li se oferă oportunitatea de a lucra în economia ascunsă, ca urmare a creşterii timpului liber, şi ei vor opta pentru, din dorința de a-şi întregi veniturile.

4) Creşterea sectorului neoficial conduce la scăderea veniturilor bugetare, ceea ce are ca efect diminuarea calității şi cantității bunurilor şi serviciilor publice (cum ar fi apărare, educație, infrastructură etc.).

Autorii consideră că țările „sănătoase" OCDE şi unele țări din Europa de Est (Cehia) înregistrează un bun echilibru între economia oficială şi cea neoficială, ca urmare a nivelului scăzut al taxelor, al legislației coerente, un control al corupției, ce conduc la un sector slab dezvoltat al economiei subterane. În opoziție, statele din fosta URSS sau unele state aflate în tranziție se caracterizează printr-un nivel ridicat al taxelor, multă birocrație, existența mitei şi a şantajului, explicându-se, astfel, ponderea ridicată a economiei subterane în economia oficială.

O sistematizare a efectelor pe care activitățile subterane le propagă asupra vieții economico-sociale este dificil de efectuat , mai ales că acest teren este extrem de schimbător, adaptându-se continuu la ceea ce se petrece în jurul său.

Există însă încercări în acest sens din partea unor specialişti, conform cărora principalele *efecte*[79] ale economiei subterane pot fi clasificate după cum urmează:

a) *efectul pe piețe* - economia subterană influențează piețele prin următoarele canale de transmitere:

- dezechilibrarea cererii şi ofertei pe piețele oficiale, prin cumpărări de bunuri şi servicii care nu reapar în ofertă sau prin livrări de bunuri şi servicii care nu au corespondent în cerere;

[79] M, PÎRÎIANU, **Piața paralelă a muncii**, Editura „Expert", Bucureşti

- dezechilibrarea pieței muncii prin folosirea informală a forței de muncă;
- crearea de piețe paralele pentru unele bunuri şi servicii, ceea ce conduce la formarea unor prețuri paralele pentru același bun sau serviciu, situație de natură să conducă la realocări nejustificate de resurse.

b) *efectul asupra comportamentelor economice*, prin modificarea funcției de economisire şi investiții din sectorul public şi privat;

c) *efectul asupra echilibrului monetar* - echilibrul monetar este influențat de economia subterană pe următoarele canale de transmitere:

- prețurile paralele, atât pentru bunuri şi servicii, cât şi pentru forța de muncă, pentru moneda națională;
- deturnarea unei importante mase monetare şi, astfel, perturbarea raportului numerar/monedă scripturală;
- crearea de efecte de aşteptare în raport cu principalele variabile macroeconomice: rata dobânzii, rata inflației şi cursul de schimb;
- amplificarea tranzacțiilor speculative;

d) efectul asupra balanței de plăți externe;

e) efectul asupra bugetului general consolidat.

În scopul studierii efectelor asupra economiei oficiale, câteva studii au integrat economiile subterane în modele macroeconomice. Autorul unui asemenea studiu[80], realizat în SUA, a ajuns la concluzia că dimensiunea economiei subterane trebuie luată în seamă la stabilirea politicilor fiscale, iar pe de altă parte, că prezența activităților ar putea duce la o creştere a efectelor inflaționiste prin stimuli fiscali şi monetari. Norman Loayza, un cunoscut analist al fenomenului economiei

[80] J., HUSTON, Estimating the size and implications of the underground economy, Federal Reserve Bank of Philadelphia.

subterane, într-un recent studiu[81] despre o serie de țări din America Latină, a demonstrat că „în economiile unde sarcina fiscală este mai mare decât cea optimă, iar aplicarea normelor are un grad scăzut, creşterea dimensiunii relative a sectorului neoficial duce la o diminuare a creşterii economice".

Stabilitatea şi eficiența actului de guvernare depind, în mare măsură, de calitatea informației care stă la baza elaborării obiectivelor politice, sociale şi economice. În acest context, economia subterană este percepută ca având efecte negative, din cauza faptului că *emite semnale eronate factorilor de decizie şi induce astfel strategii macroeconomice neadecvate.* Prin urmare, orice politică macroeconomică privind sistemul de taxe, şomajul, inflația, economisirea, asistența socială, productivitatea sau competitivitatea este, din start, deficitară.

Se spune că economia subterană *cauzează insatisfacție şi este cauzată de insatisfacție,* în acelaşi timp. Acest lucru este perfect adevărat, mai ales într-o țară cum este România, aflată într-o tranziție fără sfârşit. Obosind să caute cu privirea „luminița de la capătul tunelului" şi văzând că acțiunile guvernanților sunt total diferite de mesajele transmise cu prilejul campaniilor electorale, cetățenii se apropie mai uşor şi, într-un fel, firesc de economia subterană.

Unul din cele mai blamate efecte induse de economia subterană este acela al *măririi distanțelor dintre diverse grupuri sociale.* Diferențele de natură economică devin semnificative prin faptul că unele grupuri sociale participante la activități economice subterane pot obține beneficii uriaşe, în timp ce societatea, în ansamblul său, cunoaşte, de regulă, o înrăutățire a nivelului de trai.

Creşterea violenței este, de asemenea, un efect al unei piețe nereglementate în ascensiune continuă, pentru că regulile şi normele generate de sistemul juridic nu pot fi impuse de

[81] N.V., LOAYZA, The economics of the informal sector; a simple model and the same empirical evidence from Latin America.

autoritățile statului într-un cadru ilegal sau neoficial. Din acest motiv, în unele țări există vii dezbateri pe marginea necesității „aplicării în forță a regulilor", fapt cerut de tot mai mulți oameni.

În studiul despre economia subterană din România, realizat de Richard French şi colaboratorii săi, s-au identificat numeroase alte efecte negative ale activităților economice neoficiale, unul dintre cele mai importante fiind *subminarea alocării optime a resurselor* din cauza *deformării prețurilor şi veniturilor,* comparativ cu economia oficială. Acest fapt conduce la *diminuarea produsului real* şi înrăutățirea situației economice a țării, în ansamblu. În general, activitățile economice subterane *nu beneficiază de avantaje la scară națională ale economiei* şi *nu au acces la piețele de capital,* menținându-se, astfel, *nivelul scăzut al productivității şi al salariilor.*

Există, de asemenea, voci care susțin că economia subterană este benefică, deoarece constituie *expresia fundamentală a pieței libere,* raționalitatea economică având un câmp mai mare de manifestare, în absența risipei şi ineficienței rezultate dintr-o reglementare guvernamentală restrictivă. Funcționând ca o piață liberă, economia subterană poate spori eficiența întregii economii, fiind, prin urmare, un lucru bun. Individualismul, absența intervenționismului de stat, completa libertate de contractare din economia ascunsă reprezintă alte argumente ale acestui tip de analiză.

Un alt argument al celor care susțin că economia subterană are efecte pozitive îl constituie legătura cu *stabilitatea statului,* deoarece se consideră că satisfacerea nevoilor celor marginalizați din punct de vedere economic (prin oferire de locuri de muncă, bunuri mai ieftine, sprijinul comunităților locale etc.) se realizează fără intervenția statului. Economia subterană este văzută, în acest caz, ca o chestiune pozitivă, deoarece se spune că oferă o *supapă de siguranță* care permite

sistemului economic şi politic să funcţioneze în continuare în timpul unor transformări structurale produse de globalizare, dezindustrializare, descentralizare ori trecere de la un regim politic la altul. Studiul lui Richard French concluzionează că, deşi pare o ironie, reducerea forţată a economiei subterane ar putea avea consecinţe nefavorabile, cel puţin pe termen scurt. În acest caz, forţa de muncă angrenată în activităţi economice subterane ar exercita o presiune semnificativă asupra economiei formale, unde slujbele sunt, în general, mai prost plătite şi nu ajung nici în condiţiile actuale[82].

2. Criminalitatea – componentă a economiei subterane şi segment ilegal ce include şi terorismul

Noţiunea de crimă organizată, conform „Declaraţiei Naţiunilor Unite privind Criminalitatea şi Siguranţa Publică" (1996), semnifică: activităţile desfăşurate de orice grup format din cel puţin trei persoane între care există raporturi ierarhice sau personale care permit să se îmbogăţească sau să controleze teritorii sau pieţe interne sau străine, prin folosirea violenţei, corupţiei, şantajului, urmărind fie să desfăşoare o activitate infracţională, fie să se infiltreze în economia legală, folosind, în special, următoarele mijloace[83]: falsul de monedă; traficul de carne vie; traficul de stupefiante şi psihotrope; traficul de obiecte din patrimoniul naţional; furtul de materiale radioactive; actele teroriste; traficul de arme; muniţii şi materiale explozibile; traficul de autoturisme (furate); coruperea funcţionarilor etc.

[82] M. PÎRÎIANU, Efecte ale economiei subterane, Revista „Finanţe publice şi contabilitate" nr.5/2004, pp.15-16.
[83] Ortansa BREZEANU – **Particularităţi ale criminalităţii în perioada de tranziţie**, Cap. Criminalitatea organizată şi spălarea banilor murdari, Editura Fundaţiei Mare, Bucureşti, 1999, p.44

Pe bună dreptate, se subliniază în literatura de specialitate că cei care organizează crima de anvergură nu urmăresc obţinerea imediată de bunuri şi valori, ci, în primul rând, o oarecare putere şi poziţie în comunitate, pentru ca, apoi, în lumina acestei puteri, să vină în mod firesc profitul ~ profit, care şubrezeşte statul, fiindcă îi erodează necontenit structurile fundamentale.

Şi în România s-au conturat, în ultimii ani, pe fondul evoluţiei ascendente a criminalităţii, unele acţiuni de tipul celor specifice crimei organizate.

Cele mai vizate forme de manifestare a criminalităţii organizate, cu legături tradiţionale, sunt:

- migraţia ilegală;
- traficul de droguri;
- traficul de autoturisme de lux furate;
- operaţiuni de mare contrabandă (cu ţigări, cafea, alcool, produse agroalimentare, electronice, materii prime);
- în domeniul financiar bancar, crima organizată acţionează prin creditări ilegale, deturnări de fonduri, reciclare a banilor de proveniență ilicită (prin implicarea unor bănci în efectuarea de transferuri valutare în străinătate), inclusiv pe piaţa de capital, evaziune fiscală sistematică şi de amploare (realizată cu concursul interesat al unor reprezentanţi ai instituţiilor de stat, care oferă grupurilor implicate protecţia necesară).
- Între criminalitatea organizată şi terorismul internaţional există o legătură foarte apropiată, deoarece sunt zone de interferenţă pe care fiecare caută să le exploateze cât mai mult în folosul propriu.

3. Legătura dintre terorism, terorism economic şi financiar

Se cunoaşte că principala sursă de finanţare a organizaţiilor teroriste o reprezintă *activităţile specifice crimei*

organizate. De altfel, în opinia unor specialişti[84], convergența dintre terorism şi crima organizată se realizează pe *două căi:*

a) angrenarea rețelelor teroriste în acțiuni conexe crimei organizate (trafic de droguri, contrabandă cu arme, muniții, explozivi, substanțe chimice, radioactive, migrație ilegală, alte forme ale economiei subterane);

b) acțiuni complexe comune dictate de interese conjuncturale de moment sau de perspectivă (menite să faciliteze atingerea scopurilor propuse).

În ceea ce priveşte opțiunea pentru acest tip de acțiuni, s-a constatat că operațiunile teroriste au costuri mai reduse decât cele ale unor operațiuni militare.

Terorismul cunoaşte, între formele sale de manifestare, şi *terorismul economic* şi *terorismul financiar*.

În opinia unor analişti în domeniu[85], *terorismul economic* este exercitat şi de unele corporații transnaționale şi de acțiunile derulate de diferiți actori economici în zona economiei subterane.

Consecințele acestui tip de terorism sunt dintre cele mai negative şi sunt de amintit ca importante următoarele:

a) distrugerea unor obiective economice de referință;

b) scăderea dramatică a PIB-lui în statele afectate;

c) înrăutățirea condițiilor de trai ale populației;

d) proliferarea şi creşterea intensității formelor de protest social din partea unor categorii de populații.

În schimb, se consideră că *terorismul financiar* este cel mai cumplit terorism al planetei, fiind unul globalizat. Acesta este exercitat de unele organisme financiare internaționale, de unele guverne, de lumea interlopă şi organizațiile teroriste cu

[84] Adrian-Ionel PETRACHE, **Terorismul şi securitatea României**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.73

[85] Vasile Simileanu, Radiografia terorismului, Colecția GEOPOLITICA, Editura TOP FORM, Bucureşti, 2004, pp.190-191

care conlucrează aceste organizații din zonele tenebroase ale societății.

Se recunoaşte tot mai mult că banul terorizează omul, este un mijloc de teroare şi obiect în numele căruia se exercită şi alte forme de terorism.

Formele cele mai grave ale terorismului financiar sunt următoarele: a) cămătăria; b) dobânzile exorbitante la credite; c) impozite mari; d) condiționări şi impuneri de tot felul.

Organizațiile teroriste utilizează, pe linie de terorism financiar, forme cum ar fi:

1) primirea sau recuperarea de fonduri prin: a) luări de ostatici; b) amenințări; c) şantaj; d) spargeri de bănci; e) atacarea mijloacelor care transportă bani sau alte valori etc.;

2) alte surse de procurat bani pentru terorism: a) oameni foarte bogați, dar cu interese obscure; b) grupuri de interese, interne şi internaționale (economice, ale lumii interlope etc.); c) organizații non-profit ce au alte scopuri decât cele declarate oficial; d) state cu regimuri anacronice etc.

4. Acțiuni posibile la nivel mondial şi național pentru combaterea economiei subterane şi a terorismului internațional

Economia subterană, prin capacitatea de adaptare şi forța de regenerare ce o definesc, este un concurent serios pentru economia reală, care, în antiteză, poate fi caracterizată, într-o anumită măsură, de imobilism şi inerție. Totodată, această economie reprezintă sursa principală de finanțare a terorismului internațional din zilele noastre.

Pornind de la acest punct de vedere, măsurile de combatere a economiei subterane presupun, în principal, remodelarea economiei reale pentru a-i determina imunitatea față de anumite manifestări ale economiei subterane dar, deopotrivă, şi pentru asigurarea permeabilității sale față de acele activități ce pot fi absorbite.

Am putea vorbi de *politici generale de combatere a economiei subterane* pe plan mondial.

În această ordine de idei, sunt de semnalat următoarele politici:

1) Reducerea presiunii fiscale şi a intensităţii reglementărilor

Încercările de influenţare a evoluţiei unui fenomen presupun acţiunea asupra cauzelor sale şi, în consecinţă, combaterea economiei subterane presupune, în principal, reducerea presiunii fiscale identificată anterior drept cauza economică principală a acestui fenomen.

Intervalul de timp scurs între momentul adoptării unei astfel de măsuri şi cel al intrării efective în vigoare ar fi însoţit de un blocaj total al încasărilor bugetare, întrucât contribuabilii ar avea tendinţa ca, prin metode licite sau oculte, să transfere momentul exigibilităţii unor obligaţii fiscale la un termen ulterior aplicării noilor prevederi.

La polul opus se situează „amnistia fiscală", respectiv anularea integrală a obligaţiilor fiscale restante, renunţarea sub toate formele la urmărirea recuperării unor prejudicii generate de reprezentanţii economiei subterane. Această măsură, înainte să favorizeze integrarea în economia reală a unor activităţi provenite din subteran, va determina protestul contribuabililor oneşti.

Varianta optimă, ce urmează a fi stabilită între aceste limite, trebuie să urmărească să nu fie perturbată activitatea economiei reale şi să determine reacţia pozitivă, imediată, a unui segment din economia subterană.

2) Cea de a doua cauză importantă a economiei subterane, intensitatea reglementărilor fiscale, poate fi combătută printr-un proces consecvent de *structurare a legislaţiei fiscale şi a celei economice*, în general, pe principii unitare urmărindu-se:

- scurtarea timpului afectat de contribuabil pentru obţinerea autorizărilor şi determinarea obligaţiilor fiscale;
- eliminarea posibilităţilor de interpretare abuzivă a dispoziţiilor, atât în favoarea, cât şi în defavoarea contribuabilului;
- reducerea costurilor de administrare a sistemului, atât la nivel de contribuabil, cât şi la nivelul statului;
- armonizarea prevederilor legislative, a normelor şi procedurilor de lucru, cu cele din statele învecinate sau cu care există interese economice comune.

În practică, atât reducerea presiunii fiscale, cât şi reducerea intensităţii reglementărilor pot fi introduse gradual, în asociere cu alte acţiuni care, în principiu, ar trebui să le consolideze efectele.

3) Combaterea fraudei fiscale

Crearea unor circuite financiare şi comerciale artificiale, cu ajutorul unor entităţi fictive – firme-fantomă – stă, în principiu, la baza celor mai multe dintre acţiunile de fraudă. Împiedicarea înfiinţării unor asemenea entităţi poate fi realizată prin:

- impunerea unui nivel rezonabil al capitalului social minim admis pentru înfiinţarea unei societăţi comerciale;
- solicitarea, la momentul înfiinţării unei societăţi comerciale, a dovezilor privind existenţa unui sediu adecvat afacerii ce urmează a fi desfăşurate sau, după caz, a celor care să demonstreze existenţa unor resurse financiare adecvate activităţii ce urmează a fi desfăşurată;
- impunerea unei perioade limită de inactivitate a unei societăţi comerciale nou înfiinţate, după care să urmeze o reautorizare sau un alt procedeu care să facă publică trecerea din starea de inactivitate la cea de firmă activă;
- interconectarea bazelor de date ale registrelor comerciale şi facilitarea accesului la acestea pentru toţi comercianţii interesaţi.

Aceste măsuri au menirea de a limita numărul de societăți comerciale ce pot fi înființate aparent fără un scop precis, dintre care o parte importantă sunt ulterior folosite pentru tranzacții subterane. Contrabanda constituie o componentă importantă a fraudei şi combaterea ei presupune, pe lângă metodele tradiționale de supraveghere a granițelor şi controlul amănunțit al mărfurilor transportate, şi alte două aspecte:

a) individualizarea mărfurilor aflate pe piața unei țări, prin impunerea obligației de a se marca marfa în limba statului respectiv;

b) obligația de consemnare explicită a producătorului, a țării de origine şi respectiv a importatorului.

Efectul acestor măsuri poate fi amplificat printr-o politică de sensibilizare a consumatorilor, nu atât cu privire la proveniența ilicită, cât cu privire la consecințele probabile ale utilizării/consumării unor mărfuri cu origine incertă.

4) Combaterea muncii la negru

Metodele de combatere a acestei activități au o sferă de incidență importantă şi sunt legate de cele de combatere a şomajului şi, în consecință, crearea unor noi locuri de muncă stabile, salarizate corespunzător. Alături de aceste măsuri, pot avea eficiență:

- organizarea unor cursuri de calificare profesională;
- recalificare şi policalificare, după caz, permițând indivizilor să-şi găsească mai uşor un loc de muncă în economia reală, atât datorită deprinderilor însuşite, cât şi datorită atestării oficiale pe care aceştia o dobândesc;
- creşterea perioadei de şcolarizare, care conduce la amânarea momentului intrării în competiție pe piața muncii, dar şi la maturizarea tinerilor şi creşterea, pe această cale, a responsabilității în luarea unei decizii;
- împiedicarea emigrației clandestine, care are ca efect perturbarea pieții muncii şi, mai ales, crearea unui mediu extrem de favorabil recrutării forței de muncă clandestine;

- protejarea tinerilor specialişti în domenii precum: chimia, fizica, dreptul, finanțele, pentru a se evita atragerea acestora în sfera subterană.

5) Combaterea activităților criminale

Măsurile propuse anterior pentru combaterea celorlalte forme ale economiei subterane au efect, într-o anumită măsură, şi în sfera activităților criminale, în primul rând pentru că oferă alternative economice oneste celor plasați marginal, conjunctural în activități criminale. Tot acestor indivizi li se adresează şi măsurile de determinare, de conştientizare a caracterului periculos al consumului de droguri.

Singurele măsuri cu oarecare eficiență sunt cele de natură coercitivă. Acestea presupun ca, prin metode judiciare specifice, să fie identificați făptuitorii, sancționați şi, foarte important, destrămate sistemele de producție şi distribuire utilizate de aceştia şi împiedicat accesul lor în spațiul economiei reale.

Un exercițiu curajos, cu mari riscuri, îl reprezintă legalizarea jocurilor de noroc, a prostituției, activități care, în structura economiei subterane, se plasează în sfera activităților criminale. Limitele economiei reale au fost, totuşi, forțate în unele cazuri, dincolo de aceste activități şi, în ultimii ani, se discută tot mai frecvent de legalizarea drogurilor uşoare, fapt ce deja a devenit parțial realitate în unele state din vestul Europei.

Măsurile de stimulare economică, precum: asigurarea recalificării şomerilor, angajarea acestora, atragerea investițiilor, promovarea produselor realizate pe piața națională, vor determina reducerea muncii la negru, dar şi a activităților criminale, datorită alternativei create pentru mulți indivizi, a posibilităților ce le sunt oferite ca să-şi câştige existența în mod onest.

Măsurile de determinare a comportamentului uman sunt diverse şi urmăresc să împiedice devierea unor categorii sociale spre activități periculoase, precum consumul de droguri, prostituția şi chiar terorismul. Mesajul unor asemenea acțiuni

trebuie să fie pertinent şi să se adreseze structurat unei anumite categorii de indivizi.

6) Combaterea corupţiei

Reducerea intensităţii reglementărilor şi, prin aceasta, diminuarea birocraţiei, completate de o reducere a presiunii fiscale, conduc la eliminarea unor cauze şi surse importante ale corupţiei. În acest cadru, corupţia ar deveni mult mai limitată, pentru că, prin acest proces de combatere a economiei subterane, ea pierde sursele de alimentare şi, în consecinţă, nu ar mai avea posibilitatea de a influenţa, la rându-i, evoluţia altor sectoare importante, ca politica, justiţia etc.

Pe de altă parte, declanşarea şi susţinerea unei acţiuni de combatere a economiei subterane determină amplificarea fără precedent a oportunităţilor coruptive.

7) Măsuri pentru eliminarea procesului de spălare a banilor

Pentru combaterea spălării banilor, măsura cea mai eficientă presupune armonizarea pe plan internaţional a modului de lucru în instituţiile financiare şi bancare şi aplicarea unor standarde comune în ce priveşte identificarea clienţilor, determinarea provenienţei sumelor tranzacţionate.

Un aspect deosebit îl constituie secretul bancar, considerat de multe ori ca instrument pentru ascunderea fraudei, a unor activităţi criminale şi teroriste şi, în acest cadru, asigurarea accesului la informaţiile bancare, în primul rând pentru autorităţile fiscale, dar şi pentru cei în drept să aplice legea penală. Eficienţa măsurii este semnificativ amplificată de dezvoltarea sistemelor de plată fără numerar, care, spre deosebire de banii lichizi, permit controlul şi posibilitatea de reconstituire a circuitelor financiare. Adoptarea unor măsuri de combatere a economiei subterane conduce la reducerea ofertei de bunuri de consum ieftine şi, implicit, la disponibilizarea unui număr important de indivizi, pe care economia reală trebuie să-i preia. Reducerea nivelului muncii la negru plasează pe piaţa

muncii un număr sporit de indivizi ce vor face concurenţa şomerilor deja existenţi şi vor determina, în principiu, menţinerea salariilor la un nivel scăzut.

Alegerea momentului în care se va declanşa un program important de combatere a economiei subterane trebuie să ţină seama de starea economiei şi de perspectivele acesteia. Astfel, o perioadă de creştere economică va favoriza măsurile îndreptate împotriva economiei subterane şi va determina o atitudine pozitivă, atât din partea reprezentanţilor economiei subterane, cât şi a majorităţii contribuabililor oneşti, care nu-şi simt ameninţată stabilitatea economică.

În antiteză, declanşarea unui proces de combatere a economiei subterane, pe fondul unei perioade de recesiune economică, nu va avea rezultatul scontat, existând pericolul de a accentua „scufundarea” unor indivizi şi chiar a unor activităţi în straturile mai profunde ale economiei subterane. Această situaţie nu presupune ca, într-o perioadă nefavorabilă din punct de vedere economic, să se ignore economia subterană, ci să se încerce limitarea creşterii volumului economiei subterane, permiţându-se, astfel, ca, ulterior, într-o conjunctură economică favorabilă, să se dezvolte acţiuni noi, eficiente de reducere a economiei subterane.

În vederea implementării unor măsuri mai bune de combatere a economiei neoficiale, se urmăreşte o colaborare între ţări pentru aplicarea de măsuri ample, intersectoriale, cu participarea directă sau indirectă a unor grupuri de state, concretizată în elaborarea şi semnarea unor convenţii, tratate şi acorduri internaţionale. Pe fondul integrării europene accentuate, în anul 1999, a fost înfiinţat Oficiul European de Luptă Împotriva Fraudelor (OLAF), ca instituţie comunitară competentă să dezvolte controale pe teritoriul statelor membre, dar şi al ţărilor candidate la Uniunea Europeană.

Instituţiile Uniunii Europene şi statele membre ale acesteia acordă o mare importanţă protecţiei intereselor

financiare şi economice ale comunităţii şi, de asemenea, luptei contra criminalităţii organizate transnaţionale, fraudei şi tuturor altor activităţi ilegale care prejudiciază bugetul comunitar.

Ca instrument european de luptă contra criminalităţii transfrontaliere şi a fraudei, OLAF exercită toate competenţele de anchetă conferite Comisiei prin reglementările comunitare şi acordurile în vigoare cu terţe ţări, în scopul accentuării luptei contra economiei subterane.

În strânsă legătură cu acţiunile pe plan european, sunt de menţionat şi cele întreprinse la nivel internaţional.

Aceste acţiuni trebuie să se conjuge pentru a combate atât criminalitatea transfrontalieră, frauda, cât şi terorismul internaţional.

Se impun dezvoltate politici de finanţare a structurilor şi acţiunilor îndreptate împotriva terorismului, politici care să vizeze:

a) informarea corectă asupra componentei economico-financiare a terorismului;

b) supravegherea structurilor teroriste şi sub raportul finanţării lor;

c) prevenirea oricăror acţiuni de tip terorist;

d) distrugerea reţelelor teroriste din toată lumea.

Politici de combatere a economiei subterane în România

Creşterea economiei din umbră a făcut, în general, să crească preocuparea guvernelor pentru stoparea acestui fenomen, perceput nu numai ca un „gol fiscal”, dar chiar ca o ameninţare la adresa siguranţei naţionale.

Evoluţia din ultimii ani a economiei subterane din România trebuie să constituie un motiv, dacă nu de îngrijorare, cel puţin de preocupare pentru factorii de decizie, aceasta ţinând cont de existenţa sistemului economic dualist din România (unul subteran, prosper şi în ascensiune, iar cel

oficial, slab şi ineficient, cu palide semne de redresare). Combaterea economiei subterane nu trebuie să constituie o ţintă în sine, reuşita acestor măsuri ducând în esenţă la reuşita procesului de restructurare, stoparea tranziţiei fără sfârşit, îmbunătăţirea climatului general economico-social capabil să producă eficienţă şi, pe această bază, prosperitate.

Pentru atingerea obiectivelor amintite, secretul îl constituie *recăpătarea de către populaţie a încrederii în capacitatea de guvernare.* Pentru aceasta, sunt necesare o serie de condiţii:

- apariţia unei noi clase politice mai dinamice, care să nu mai fie acuzată de imobilism, conservatorism, favoritism şi corupţie;
- reglementarea statutului funcţionarului public, crearea unui cult al funcţionarului de stat, caracterizat prin cinste, corectitudine şi responsabilitate, concomitent cu asigurarea unor condiţii materiale prin care să i se asigure un trai decent şi ferit de tentaculele corupţiei;
- accelerarea procesului de restructurare şi modernizare a justiţiei, a celorlalte elemente din aparatul de stat chemate să lupte împotriva corupţiei, împotriva criminalităţii economico-financiare, în general (poliţia, garda financiară etc.);
- realizarea unui program de educare a populaţiei în domeniul reformelor economice, al sistemului de impozitare, în scopul de a căpăta sprijinul şi acordul acesteia. Guvernul român nu mai trebuie să repete greşelile care au însoţit campaniile anterioare.

Alte măsuri care vizează *îmbunătăţirea stării sistemului economico-financiar* şi a căror reuşită va contribui la diminuarea sau încetinirea procesului de creştere a economiei subterane pot fi:

- eliminarea cauzelor principale ale dezvoltării economiei subterane: impozitele ridicate şi interferenţa excesivă a statului în economie. În acest scop, se impune reducerea

impozitării ineficiente şi contraproductive a salariilor, sistem care îi favorizează pe cei cu posibilităţi materiale mai ridicate în defavoarea celor avuţi;

- accelerarea procesului de privatizare, liberalizarea comerţului prin reducerea substanţială a taxelor la importuri şi renunţarea definitivă la scutirile (temporare) de taxe la import pentru anumite categorii de produse, aceasta fiind o cale sigură pentru eliminarea (diminuarea) fraudelor şi corupţiei;
- reducerea drastică a cheltuielilor guvernamentale, utilizarea fondurilor bugetare cu prioritate spre construcţia (dezvoltarea) unei infrastructuri moderne, proces care trebuie susţinut prin creşterea investiţiilor, creştere economică şi o diminuare a ratei economice subterane;
- regândirea procesului de impozitare, astfel încât contribuabilii să primească beneficii pe măsura impozitelor plătite, finalitatea reprezentând-o reducerea nivelului evaziunii fiscale şi sporirea susţinerii guvernamentale din partea plătitorilor de taxe şi impozite;
- adoptarea unei noi legi a sponsorizării, precum şi a funcţionării asociaţiilor nonprofit, fundaţiilor, beneficiare ale acţiunilor de sponsorizare;
- îndeplinirea obiectivului stabilit şi în Strategia de dezvoltare pe termen mediu, de reducere a ratei inflaţiei sub 10% anual;
- reducerea birocraţiei în sistemul de lansare a noilor afaceri, reformularea încadrării legislative pentru faliment;
- renunţarea la practica adoptării excesive de ordonanţe de urgenţă de către guvern, redobândirea rolului firesc al parlamentului în sistemul legislativ;
- accelerarea procesului de privatizare a instituţiilor bancare, cale prin care se poate pune capăt „hemoragiilor” financiare de tip Bancorex sau Banca Agricolă;

- creşterea rolului instituţiilor de supraveghere şi control din sistemul financiar-bancar ori nebancar, în scopul evitării repetării unor fenomene cum au fost Banca Dacia Felix, F.N.I.;
- adoptarea unui sistem realist de asigurări sociale capabil să sprijine costurile reformei şi restructurării ş.a.;
- adoptarea unor măsuri care să ducă la atragerea investiţiilor străine;
- crearea de stimulente pentru populaţie, spre a evita capcanele economiei subterane (Ministerul Finanţelor Publice din România ar putea învăţa din experienţa guvernului taiwanez, care, în anii’80, a introdus o schemă ingenioasă prin care a încurajat populaţia să ceară chitanţe, folosite apoi ca bilete la un sistem de loterie naţională).

România, ca viitor membru al Uniunii Europene, este nevoită, în cel mai scurt timp, să-şi armonizeze legislaţia şi practica în domeniul fiscal, judiciar etc., ca de altfel întregul comportament economico-social, cu cel al Uniunii. Acest obiectiv impune eforturi importante din partea societăţii româneşti, inclusiv pentru reducerea nivelului economiei subterane, care, în prezent, depăşeşte cu mult media europeană.

Prin poziţia sa geografică, probabil că, mult timp, România va fi o graniţă a Uniunii Europene şi, în acest cadru, din punctul de vedere al efortului comun pentru combaterea economiei subterane, se va confrunta în principal cu:

- problemele generate de traficul ilicit de droguri dinspre Asia spre statele europene;
- contrabanda cu diverse bunuri provenind din spaţiul extra-comunitar şi cu problemele fiscale aferente;
- traficul ilicit de persoane şi migraţia clandestină spre ţările Uniunii Europene.

O preocupare continuă a Uniunii Europene este problema corupţiei, atât în statele membre, cât şi în cele candidate. Măsurile de combatere şi reducere a fenomenului în cauză

vizează aspecte esențiale, cum ar fi: implementarea unor politici economice viabile, reforma instituțională cu un accent sporit în domeniul administrației publice şi în sistemul judiciar, instituirea unui control financiar real. Toate aceste inițiative au drept scop primordial limitarea corupției şi implicarea tuturor statelor în cadrul acestui proces global.

Şi în România, măsurile enumerate anterior trebuie să se întrepătrundă adecvat cu cele care vizează în mod expres descurajarea acțiunilor teroriste pe teritoriul României, acest risc fiind unul din cele mai evidente la adresa securității naționale.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND OPERAȚIUNILE MILITARE ÎN ZONE URBANE LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III

General de brigadă prof.univ.dr. Nicolae USCOI
Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”

Legăturile dintre civilizația citadină şi fenomenul război sunt extrem de strânse din vremuri imemoriale. Ele sunt consemnate, ca atare, în istoria militară, dar şi în alte discipline ştiințifice, având în vedere impactul pe care conflictul armat l-a avut asupra structurării arhitectonice a oraşelor, modelelor economice adoptate, psihologiei sociale a populației orăşeneşti şi dezvoltării urbane, în general.

Întotdeauna, oraşul a fost perceput cu justețe ca un centru al puterii politice, economice şi religioase a unei zone, dar şi loc predilect de încartiruire a trupelor, precum şi bază de aprovizionare indispensabilă în cazul operațiilor militare. Toate acestea au avut un impact vizibil asupra modelelor de urbanizare, multe localități dezvoltându-se în jurul zidurilor unor vechi cetăți de apărare. Mai mult, unele oraşe au apărut şi s-au dezvoltat din rațiuni preponderent militare, rolul lor originar fiind acela de a controla zone de interes strategic (trecători, puncte obligatorii de trecere, căi de acces la litoral sau porturi fluviale etc.). Odată cu distrugerile masive provocate în cursul primului război mondial, s-a conştientizat necesitatea zonării oraşelor, pentru a separa mai bine zonele industriale de cele de locuit. Astfel, a apărut conceptul de planificare urbană propice unei dezvoltări economice şi sociale mai armonioase. Perioada războiului rece, generatoare de amenințări nucleare, şi-a pus amprenta prin prezența adăposturilor antiatomice, construcția de baze militare securizate, transferul uzinelor şi fabricilor în afara arealului locuit etc. Perioada

contemporană a mai spulberat un mit – acela al localității percepute ca spațiu de securitate. Mai ales în cazul marilor aglomerări urbane, în care multe zone au „scăpat“ de sub controlul autorităților, iar respectul pentru lege şi ordine publică este iluzoriu, oraşele au devenit focare de instabilitate care pot deveni extrem de periculoase atunci când miza conflictului este însăşi populația.

În consecință, pe fondul vechilor conexiuni, în prezent se conturează noi raporturi între ariile urbane şi fenomenul război, acesta determinând apariția unor zone de haos şi fărădelege, care favorizează acțiunile teroriste şi desfăşurarea conflictelor asimetrice. În aceste condiții, zonele urbane vor rămâne un obiectiv de interes major pentru forțele armate, şi acum, la începutul mileniului III.

În gândirea militară tradițională s-au conturat două atitudini fundamentale privitoare la desfăşurarea operațiunilor militare în zone urbane. Marii strategi au recomandat cu obstinație evitarea angajării localităților ca principiu general de acțiune[86]. Alții, dimpotrivă, au considerat că marile localități sunt situate în centrul acțiunii, cucerirea lor având un impact strategic şi psihologic hotărâtor în privința deznodământului războiului[87].

[86] Este sugestivă în acest sens reflecția marelui gânditor chinez Sun Tzî: „Oraşele nu trebuie atacate decât atunci când nu mai există altă cale, însă este cea mai proastă dintre soluții“. (**Arta războiului**, Editura Aurelia, Bucureşti, 1996). De asemenea, Frederic al II-lea remarca: „Atacurile în aglomerări costă atât de multe pierderi, încât mi-am făcut o lege din a le evita“. (Apud Allain BERNÈDE, în Les villes symboles, Centre Mondial de la Paris, Verdun, 2003, p. 17).

[87] Acest punct de vedere este susținut de Clausewitz, pentru care oraşul constituie uneori acel „centru de gravitate“ a cărui distrugere sau cucerire determină obținerea victoriei (Claus von Clausewitz, **Despre război**, Editura Antet, București, 1999). În 1870, Helmuth von Moltke afirma: „Mărşăluind asupra Parisului, vom putea să ne atingem cu cea mai mare siguranță obiectivul, armata inamică“. (Apud Jean-Loris DUFOUR, Le soldat, la ville et la guerre, în Doctine nr. 03, juin 2004, p. 46).

Cu certitudine, cele mai recente conflicte şi mai ales operațiunile, larg difuzate în mass-media internaționale, desfăşurate în Beirut, Sarajevo, Bagdad, Groznâi, Bassra şi altele demonstrează că rolul de „centru de greutate“ al zonelor urbane este mai actual ca oricând. Astăzi, războiul are loc, în primul rând, în mediul urban. Un raport recent dat publicității de Rand Corporation menționează că 237 din cele 250 de angajamente militare la care au participat puşcaşii marini americani au avut loc în zone urbane[88]. Şi această tendință va continua, din cel puțin trei motive: creşterea rapidă a populației urbane (ONU prevede că, în anul 2025, 60% din populația lumii se va concentra în aglomerări urbane); generalizarea conflictelor armate interne; zona urbană a rămas aproape singurul loc în care rebelii sau grupurile insurgente mai pot să facă față confruntării cu o armată modernă.

În acest context, a devenit imperios necesară o abordare interarme a angajamentelor în mediu urban, pe baza unei noi viziuni asupra operațiunilor militare.

Problema îi preocupă pe liderii militari din toate statele membre NATO, în mod deosebit pe aceia din țările care şi-au redus efectivele militare, configurând structuri capabile să angajeze lupte de scurtă durată, dar decisive în rezultate. Ca atare, angajamentul total şi prelungit a devenit inacceptabil nu numai pentru țările ale căror interese vitale nu sunt amenințate, ci şi pentru armatele profesioniste cu format limitat din perspectiva factorilor de fezabilitate. Totuşi, realitățile actuale impun un răspuns, europenii aducând în atenție, datorită resurselor limitate, prioritatea care ar trebui să se acorde **abordării indirecte** şi **întrebuințării controlate a forței**[89].

[88] A se vedea, Jean-Louis DUFOUR, op.cit., p. 47

[89] A se vedea, col. Daniel POSTEC, în Vers une nouvelle approche doctrinale des actions dans les zones urbanisées, în Doctrine, nr. 03, juin, 2004, p. 12.

Conceptul de abordare indirectă constă în slăbirea şi subminarea adversarului într-o manieră globală, prin combinarea acțiunilor variate, în cursul cărora forțele terestre se vor strădui, într-o primă etapă, să-l izoleze. Este vorba, în termeni mai concreți, de acțiuni în plan mediatic pentru a discredita adversarul în fața opiniei publice internaționale, a-l compromite în plan intern şi a-l priva de sprijinul propriei populații. În paralel, mijloacele sale de comunicare vor fi bruiate şi neutralizate.

Forțele sale principale vor fi încercuite, punându-l în imposibilitatea de a le trimite întăriri, a le aproviziona şi de a le acorda sprijinul necesar refacerii capacității de acțiune. Simultan se vor exercita lovituri, pe toată adâncimea dispozitivului adversarului, cu scopul de a-i neutraliza punctele de comandă, unitățile de sprijin, formațiunile logistice, de a-i dezorganiza activitatea şi reduce substanțial capacitatea de luptă.

În ultima fază, vor fi atacate şi distruse punctele decisive, prin acțiuni duse prin surprindere, cu o mare viteză de execuție.

Această abordare ar fi, totuşi, incompletă dacă nu i s-ar asocia o nouă concepție de întrebuințare a forței. Se apreciază că orice modalitate de acțiune s-ar adopta, un criteriu esențial de referință ar fi controlul forței, în sensul limitării utilizării mijloacelor violente, astfel încât să se reducă la minimul necesar distrugerile şi pierderile civile[90]. Obiectivele vor fi stabilite şi atacate nu numai în funcție de importanța lor, ci şi de gradul de accesibilitate sau de consecințele pe care le antrenează distrugerea lor. Mijloacele de lovire vor fi stabilite în funcție de precizia şi efectele pe care le produc asupra țintei şi mediului în care este localizată aceasta. În frecvente cazuri, se va pune accentul pe mijloace neletale. Modalitățile de acțiune se vor supune aceloraşi principii şi criterii, cu accente pe surprindere, viteză de execuție şi flexibilitate. Se va urmări

[90] Ibidem.

limitarea geografică a spațiului în care confruntările vor cunoaşte un grad ridicat de violență, urmărindu-se realizarea unui control eficace al mediului şi asigurarea asistenței în beneficiul populației civile.

În acest cadru operativ-strategic, problemele tactice ale operațiilor militare în zone urbane comportă câteva aspecte particulare:

– în apărare, se urmăreşte fortificarea acestora pentru a le face inexpugnabile; ca atare, localitățile vor fi centrele de rezistență pe care se structurează dispozitivul defensiv cu scopul de a fixa adversarul şi de a-l epuiza;

– în ofensivă, se recurge la procedeul asediului pentru obținerea predării cu costuri reduse sau, în caz contrar, se urmăreşte distrugerea prin utilizarea forței brutale, iar uneori prin şiretenie; când sunt considerate de importanță secundară, localitățile pot fi ocolite şi blocate cu forțe minime.

Conflictele cele mai recente au pus în evidență câteva aspecte interesante:

– capitala unei țări reprezintă încă centrul de gravitate al adversarului şi, implicit, un obiectiv strategic major;

– stăpânirea unor oraşe mari în care sunt situate porturi, aeroporturi, noduri de comunicații etc. rămâne indispensabilă;

– pierderile militare şi civile pot fi foarte importante, dacă adversarul manifestă hotărâre şi realizează o organizare minimală a apărării;

– strategii occidentali se preocupă de obținerea unor victorii rapide, fără a se plăti un tribut greu, atât de către forțele proprii, cât şi de către populația civilă[91].

În acest context, forțele terestre vor avea, ca principal argument, pentru realizarea superiorității, capacitatea de a acționa întrunit şi abilitatea de a evita să eşueze în bătălii de stradă.

[91] A se vedea, col. Patrick BAZIN, Le chemin de la paix passe par les villes, în Doctrine, nr. 03, juin, 2004, p. 14.

Condițiile necesare pentru realizarea superiorității pot fi esențializate în trei direcții:

– obținerea de informații asupra inamicului într-un volum și de o calitate care să permită cunoașterea acestuia în timp real, ziua și noaptea; toate informațiile relevante, provenite din cele mai diverse surse, trebuie să fie exploatate rapid și disponibile până la cele mai mici eșaloane;

– pregătirea angajării la nivel operativ, fasonând teatrul de operațiuni urban după modelul experimentat de americani la Bagdad: neutralizarea apărării sol-aer, dezorganizarea apărării prin lovituri selective, distrugerea sau neutralizarea sistemelor de comunicații, subminarea moralului adversarului prin acțiuni intense de război psihologic etc.;

– realizarea unui sprijin susținut între toate componentele aeroterestre (eventual, navale) participante la operație, astfel încât să se asigure reducerea amenințărilor directe și indirecte și limitarea fazelor de luptă prin contact direct cu adversarul. Aceasta presupune, necesarmente, valorificarea avantajelor tehnologice și superiorității mijloacelor de lovire aflate la dispoziția armatelor occidentale[92].

Manevra va juca un rol esențial, în măsura în care va fi concepută și executată astfel încât să destabilizeze inamicul în profunzimea dispozitivului său.

Surprinderea, concentrarea eforturilor asupra obiectivelor principale, combinate cu raiduri urbane îndrăznețe, într-o logică a hărțuirii în toate direcțiile, sunt mult mai eficace decât loviturile frontale. În plus, exploatarea imediată a oricărei breșe în dispozitivul advers va permite dislocarea fizică a adversarului, fragmentarea rezistenței sale și anihilarea punctelor de sprijin, iar în condițiile în care o propagandă intensă îi slăbește moralul, se vor crea premisele constrângerii acestuia să renunțe la luptă.

[92] Ibidem.

Această tactică trebuie să fie pusă în aplicare încă de la începutul conflictului, prin atacul cât mai rapid posibil al capitalei și orașelor celor mai importante. Astfel, inamicul va intra în panică și nu va mai fi în măsură să riposteze în mod coerent. Obligat să se adăpostească în localități, incapabil să manevreze în exteriorul acestora, lovit în punctele sale vitale, inamicul nu va mai fi apt să organizeze o apărare credibilă și lupta se va reduce la anihilarea unor insule de rezistență izolate, incapabile de un efort coerent.

Această manieră de a acționa în operațiile militare din zone urbane se întemeiază, în principal, pe o superioritate aeriană totală, pe integrarea sprijinului dintre componentele participante, pe forțe terestre bine antrenate pentru acest gen de acțiuni și protejate în mod corespunzător, pe forțe speciale angajate în adâncime, pe o logistică expediționară aptă să urmeze ritmul impus de acțiunea directă, dar mai ales pe controlul informațiilor și al acțiunii în timp real. Finalmente, aceasta mai semnifică și învestirea comandanților cu dreptul de a decide și de a-și asuma riscuri mult mai mari decât în operațiile obișnuite.

Fără îndoială, trebuie să reflectăm mai mult asupra acestui tip de operații, să studiem „lecțiile învățate“ în conflictele cele mai recente și să identificăm căile de perfecționare a doctrinei, sistemului de instruire și capacității de integrare a dimensiunii urbane în conducerea operațiilor urbane, de la comandanții unităților strategice până la aceia ai eșaloanelor tactice.

PARTICIPAREA STRUCTURILOR DE JANDARMI LA MENȚINEREA STABILITĂȚII ŞI PĂCII ÎN BALCANI (KOSOVO)

Colonel Olimpiodor ANTONESCU
Ministerul Administrației şi Internelor

1. Considerații generale

Mediul actual de securitate este schimbat față de cel al războiului rece, deşi, pericolul unei amenințări militare majore împotriva unuia sau altuia dintre state s-a diminuat considerabil. Asistăm, totuşi, la amplificarea riscurilor de natură nemilitară la adresa păcii, stabilității şi securității naționale şi internaționale. Aceste riscuri devin tot mai imprevizibile, chiar dacă au, de regulă, un caracter regional. Instabilitatea regională sau globală este consecința creşterii competiției dintre state, desfăşurată în afara cadrului şi standardelor general acceptate de legalitatea, ordinea şi dreptul internațional.

Dinamica fără precedent a evenimentelor din lumea de azi, cu schimbări politice şi economice profunde, la nivel global şi regional, cu un impact major asupra securității şi stabilității, determină, deopotrivă, intensificarea eforturilor statelor lumii în vederea găsirii formelor şi metodelor eficiente de cooperare şi colaborare pentru asigurarea securității şi implementarea politicilor de promovare şi apărare, atât a intereselor naționale, cât şi a celor comune, bazate pe principiile şi valorile democratice.

Organizarea şi dezvoltarea rețelelor teroriste, atât la nivel global, cât şi la nivelul unor state, proliferarea traficului de persoane, de armament, materiale radioactive şi strategice, amplificarea crimei organizate transfrontaliere, apariția unor fluxuri masive de refugiați şi producerea, deliberată sau nu, a unor catastrofe ecologice reprezintă riscuri majore care impun

strategii specifice de prevenire şi contracarare prin capacități de răspuns corespunzătoare.[93]

Menținerea păcii şi a securității internaționale constituie o preocupare majoră şi permanentă a comunității internaționale, fiind, totodată, principala rațiune a semnării în urmă cu peste 50 de ani a Cartei Organizației Națiunilor Unite.

Consiliul de Securitate şi-a asumat responsabilitatea soluționării pe cale paşnică a conflictelor, potrivit capitolului VI al Cartei ONU, sens în care a probat şi examinat toate situațiile care ar fi putut degenera în conflicte armate şi a proiectat măsurile ce urmau a fi luate în funcție de evoluția situației în teren. Astfel, Consiliul de Securitate s-a dovedit gata să recurgă la diverse tipuri de misiuni, cu sentimentul statelor primitoare, atunci când s-a determinat că un diferend sau altul, ori o situație care ar fi putut antrena un dezacord între state sau părți, ar fi putut să amenințe menținerea păcii şi securității internaționale.[94]

Menținerea păcii, concepută inițial ca o măsură temporară, este din ce în ce mai prezentă în relațiile internaționale ca o îmbinare a acțiunilor conjugate desfăşurate de societatea civilă şi *factorul militar* în vederea monitorizării şi gestionării crizelor majore ce apar în diferite zone ale lumii. În acest sens, Organizația Națiunilor Unite este permanent preocupată de îmbunătățirea activității, prin găsirea de forme şi metode eficiente de conducere a operațiilor specifice pentru soluționarea conflictelor sau crizelor.

La nivelul structurilor de securitate globale şi continentale se desfăşoară un amplu proces de redefinire a raporturilor internaționale, cu implicații directe asupra securi-

[93]Gl. Dr. POPESCU, Mihail – C**ontribuția Armatei la implementarea conceptului strategic al NATO. Pregătirea forțelor pentru ducerea operațiilor întrunite şi multinaționale**, Editura A.I.S.M., 2003, pp. 11-12

[94] NEAGU, Niculae – **Poliția civilă a Națiunilor Unite în operațiunile de pace**, Editura M.A.I., 2003, pag. 29

tății în Europa, care să excludă posibilitatea unei confruntări militare majore. Procesul de adaptare a statelor la noul mediu de securitate se desfăşoară, cu precădere, într-un climat de cooperare şi parteneriat, având ca obiectiv modelarea unei noi arhitecturi de securitate pentru Europa începutului de mileniu, unită prin valorile şi standardele democrației, libertății, drepturilor omului, statului de drept şi prosperității generale.

Totodată, în plan regional, se mențin încă, în unele state, dificultăți economice, sociale şi politice, în ceea ce priveşte parcurgerea proceselor de reformă, rivalități de natură etnică şi religioasă, tendințe ale disputelor teritoriale, precum şi anumite crize politico-militare nesoluționate, care dispun de un potențial semnificativ de propagare a instabilității spre zonele limitrofe şi care pot genera riscuri la adresele statelor din regiune.

Participarea României la operațiuni de gestionare a crizelor sub mandatul organizațiilor internaționale (ONU, NATO, UE, OSCE) se înscrie în ansamblul acțiunilor de politică externă ale statului român, care vizează o largă deschidere şi transparență, integrarea în structurile de securitate europene şi euro-atlantice, participarea responsabilă la eforturile comunității internaționale pentru edificarea unei noi ordini de pace, stabilitate şi securitate.[95]

Prin consecvența politicii sale, de afirmare ca factor de stabilitate zonală şi de participantă activă la soluționarea paşnică a crizelor prin eliminarea sau atenuarea stărilor conflictuale apărute în diverse zone ale lumii, România aspiră Permanent la un cadru propice din punct de vedere economic şi militar în scopul satisfacerii obiectivelor sale de securitate.[96]

[95] Aron Liviu DEAC, Ion IRIMIA, **Securitatea şi Apărarea Națională**, Editura A.I.S.M., 1999, pp. 103-104

[96] Ivan RĂILEANU, Operațiile în sprijinul păcii, expresia îmbinării acțiunilor militare convenționale şi neconvenționale, Teza de doctorat, pp. 228-229

Participarea României la operațiile în sprijinul păcii şi promptitudinea cu care reacționează în situațiile în care pacea şi securitatea mondială sau regională sunt amenințate, de la luări de poziție oficiale până la contribuția cu forțe, scot în evidență faptul că țara noastră poate fi considerată nu numai beneficiară de securitate, ci şi generatoare a acesteia.[97]

În plan regional, România demonstrează că se poate conta pe potențialul său (militar, politic şi de altă natură), că poate fi socotită un pol de stabilitate în regiunea Balcanilor şi, nu în ultimul rând, o consecventă apărătoare a păcii şi securității mondiale.

Astfel, țara noastră, ca factor politico-diplomatic şi militar de securitate, a contribuit şi contribuie la operațiunile de pace şi stabilitate în Balcani, prin efective militare (poliție militară, jandarmi), prin furnizarea de informații, sporirea infrastructurii pentru rotirea trupelor aliate dislocate în regiune.

Aprecierile referitoare la pregătirea, competența şi prestația forțelor române în operațiunile de gestionare a crizelor sub mandat internațional au fost, în mod repetat, subliniate şi demonstrate de cererile de suplimentare a efectivelor dislocate în diferite teatre de operații.

2. Legitimitatea participării structurilor de jandarmi la operațiuni de menținere a păcii

Operațiile în sprijinul păcii duse sub egida ONU se caracterizează prin desfăşurarea lor într-un evantai de situații de la războiul convențional la tulburările interne din cadrul unui stat. Acestea s-au extins mult în ultimii 15 ani, când au fost organizate peste 40 de astfel de acțiuni la care şi-au adus contribuția peste 90 de state, față de numai 13 în perioada anterioară de la înființarea organizației mondiale.

[97] Ivan RĂILEANU – op. cit., pag. 231

Participarea țării noastre la operațiile în sprijinul păcii trebuie privită ca o problemă ce ține de promovarea propriilor interese naționale şi nu ca expresia unor imperative impuse de marile puteri care dirijează jocul organizațiilor internaționale.

Dacă înainte de 1989 România nu putea lua parte la acțiunile desfăşurate în plan militar, de către comunitatea internațională, pentru întărirea păcii şi securității mondiale, datorită politicii de bloc şi concepției doctrinare naționale, după 1990, factorii de decizie politico-militară au pus bazele unui sistem coerent de integrare şi aliniere la eforturile depuse pe plan mondial pentru asigurarea păcii şi a unui mediu de securitate stabil, sistem care include, printre altele, participarea efectivă cu forțe armate la operațiile multinaționale în sprijinul păcii, în diferite zone ale globului afectate de conflicte.

Baza juridică privind participarea la operații de gestionare a crizelor sub mandatul organizațiilor internaționale este stipulată în Legea Apărării Naționale a României, în care, la articolul 5, alineatul 1, se arată: „În interesul securității colective şi potrivit obligațiilor asumate de România prin tratatele internaționale, la solicitarea Preşedintelui României, se supune Parlamentului spre aprobare participarea cu efective şi tehnică militară la constituirea forțelor internaționale destinate menținerii păcii sau în scopuri umanitare".

În baza solicitării Organizației Națiunilor Unite adresată României, a Rezoluției Consiliului de Securitate nr. 1244 din 1999, a Memorandumului de înțelegere între Guvernul României şi ONU privind contribuția cu resurse la Unitatea Specială de Poliție a Națiunilor Unite din Kosovo şi a aprobării Parlamentului României, Jandarmeria Română desfăşoară, începând cu luna martie 2002, misiuni de menținere a păcii în provincia Kosovo din fosta Iugoslavie.

Efectivele de jandarmi prezente în zona de operații multinațională execută, alături de forțe din alte state, sub egida ONU, în principal următoarele misiuni: menținerea şi restabilirea ordinii publice; paza şi protecția obiectivelor ONU din regiune; paza şi protecția demnitarilor ONU şi ai administrației publice locale; escortarea convoaielor umanitare şi a delegațiilor oficiale; escortarea şi asigurarea protecției grupurilor de persoane aparținând populației minoritare; acțiuni de patrulare; asigurarea accesului şi controlului persoanelor şi vehiculelor în puncte de control şi observare.

Legitimitatea participării structurilor de jandarmi la misiuni de menținere a păcii îşi are originea în legea fundamentală a statului, Constituția, şi în Legea nr. 116/1998 privind organizarea şi funcționarea Jandarmeriei Române, în care se stipulează că unități şi subunități de jandarmi „pot participa la solicitarea preşedintelui României şi cu aprobarea Parlamentului, în afara teritoriului național, cu efective şi tehnica din dotare, la constituirea forțelor internaționale destinate îndeplinirii unor misiuni de instruire, asistență şi cooperare în domeniul ordinii publice şi pentru acțiuni umanitare".

Participarea structurilor de jandarmi la operațiunile de menținere a păcii, sub egida ONU, în Kosovo, în cadrul misiunii UNMIK, este concretizată şi argumentată prin respectarea unor principii prevăzute în sistemul juridic național, al dreptului internațional sau al organizațiilor internaționale, cum ar fi: respectarea spiritului şi literei legii; legitima apărare; legalitatea; neutralitatea; respectarea drepturilor omului; respectarea regulilor de angajare; respectarea prevederilor Cartei ONU şi ale sistemului de norme în domeniu; respectarea competențelor stabilite prin acorduri internaționale etc.

În vederea participării la misiunea de menținere a păcii în Kosovo, ONU a elaborat, de comun acord cu țările contribuante cu efective în cadrul unităților speciale de poliție ONU din cadrul UNMIK, un document programatic, Ghidul UNMIK, care cuprinde informații şi date generale despre misiune, reguli

de angajare, precum şi precizări privind dotarea, echiparea şi modul de comportare al efectivelor participante.

3. Legalitatea participării structurilor de jandarmi la operațiuni de menținere a păcii

Temeiul juridic al participării unor structuri militare din țara noastră la operațiuni de menținere a păcii peste hotare se bazează pe:

- *norme ale dreptului internațional*: reglementările ONU (Cartă, regulamente şi reglementări, reguli standard de operații, reguli de angajare, baza legală a folosirii forței); rezoluțiile Consiliului de Securitate; documente de drept internațional (acorduri de pace, armistițiu privind părțile aflate în conflict, schimburi de scrisori diplomatice, hotărâri ale comisiei de aplicare a acordului de lansare a operației), alte documente;
- *norme ale dreptului intern*: Constituție, legi organice, legi ordinare, hotărâri, directive, norme de organizare şi desfăşurare politico-diplomatice, alte acte normative.

Detaşamentul de jandarmi participă la operațiuni de menținere a păcii în Kosovo, în conformitate cu prevederile Art. 21 alin.(1), lit. m din *Legea nr. 116/1998 privind organizarea şi funcționarea Jandarmeriei Române*, în baza solicitării ONU adresată României, potrivit Rezoluției Consiliului de Securitate nr. 1244 din 1999, de a lua parte cu resurse la constituirea Unității Speciale de Poliție a Națiunilor Unite din Kosovo, în urma căreia s-a încheiat Memorandumul nr. 47304 din 07.09.2001 între Guvernul României şi Organizația Mondială privind participarea unui detaşament de jandarmi la misiunea UNMIK în zona menționată.

Urmare a înțelegerilor convenite prin acest document, preşedintele României a aprobat „negocierea unui Memorandum de Înțelegere între România şi ONU privind participarea unei subunități de jandarmi cu un efectiv de 115

militari la misiunea ONU din Kosovo (UNMIK) începând cu luna februarie 2002 şi a măsurilor de pregătire a acestei operații".

După finalizarea procesului de negociere a fost elaborat Memorandumul nr. 14423 din 17.12.2001, cu tema „Aprobarea Memorandumului de Înțelegere între Guvernul României şi ONU privind contribuția cu resurse la Unitatea Specială de Poliție a Națiunilor Unite din Kosovo" avizat de ministerele interesate şi de primul-ministru, document aprobat de preşedintele României la data de 06.02.2002.

La solicitarea preşedintelui României, Parlamentul român a adoptat, la 14.02.2002, *Hotărârea privind aprobarea participării țării noastre în cadrul forței speciale de poliție a ONU cu o subunitate constituită din 115 jandarmi.*

În prezent, Jandarmeria Română este prezentă în cadrul misiunii de menținere a păcii în Kosovo cu cel de-al treilea contingent, iar un altul se află la pregătire în țară, pentru a fi dislocat în zona menționată în primăvara anului 2005.

Conform *Memorandumului de Înțelegere,* durata unui tur de serviciu pentru detaşamentul românesc de jandarmi este de 12 luni.

4. Mandatul structurilor de jandarmi în Kosovo

Prin rezoluția Consiliului de Securitate, s-a decis trimiterea sub egida ONU de personal civil de securitate internațional, cu echipament şi încadrare adecvate, stabilindu-se responsabilități concrete pentru cele două componente, astfel:

- *structurile de securitate* vor asigura ordinea până când componenta civilă îşi poate asuma această responsabilitate;
- *componenta civilă internațională* are rolul de a asigura respectarea legii şi ordinii şi înființarea forțelor locale de poliție în provincie.

În acest context, s-a constituit Misiunea Administrării Interimare a ONU în Kosovo (UNMIK), în cadrul căreia îşi desfăşoară activitatea trei structuri internaţionale:

- *o unitate a poliţiei civile ONU*, având rolul să supravegheze acţiunile poliţiei civile şi de a superviza Serviciul de Poliţie din Kosovo;
- *o unitate de poliţie de frontieră a ONU*;
- *o unitate specială de poliţie ONU*, pentru controlul populaţiei şi a altor operaţiuni speciale de poliţie.

Primele două structuri sunt alcătuite din lucrători ai poliţiei civile cu funcţii executive.

Poliţia specială ONU, componentă a Poliţiei UNMIK, este constituită din 10 (zece) Unităţi de Poliţie Specială Independente, printre care şi unitatea de jandarmi, compuse din 115 luptători fiecare, fiind desfăşurate în diferite regiuni ale provinciei sau mutate în funcţie de situaţia operativă. Poliţia Specială a ONU are, în principal, următoarele misiuni:

- asigurarea protecţiei şi securităţii personalului ONU, Poliţiei civile şi Poliţiei de frontieră ale ONU;
- asigurarea suportului operaţional şi întărirea structurilor Poliţiei UNMIK;
- prevenirea şi respingerea, împreună cu forţele UFOR, a ameninţărilor la adresa ordini publice;
- asigurarea controlului mulţimilor în timpul demonstraţiilor violente şi tulburărilor civile, întrebuinţarea tacticii, tehnicii şi procedurii nonviolente, armelor neletale şi folosirea în misiuni a forţei şi a armelor de foc în cazuri extreme;
- asistarea Serviciului de poliţie local din Kosovo în restabilirea ordinii publice;
- asistarea agenţiilor umanitare recunoscute de ONU la cererea acestora;
- securizarea zonei şi luarea măsurilor de protecţie a locurilor de dispunere proprii.

Structurile componente ale Poliţiei Speciale a ONU trebuie să aibă permanent capacitatea de autocontrol şi protecţie şi să fie în măsură să intervină rapid pentru soluţionarea evenimentelor deosebite.

Unitatea Specială de Poliţie are următoarea organizare:

- elementul de comandă – cu misiunea de a asigura comanda şi controlul unităţii;
- 3 subunităţi speciale: 3 plutoane operaţionale a 32 de luptători;
- elementul de suport logistic – cu rolul de a asigura:
  - repararea, întreţinerea şi adaptarea în funcţie de anotimp a tehnicii auto;
  - comunicaţiile;
  - suportul medical – primar şi în primărie.

Pentru instituţia Jandarmeriei, participarea la misiunea de menţinere a păcii în Kosovo a constituit o onorantă şi mobilizatoare provocare şi, de aceea, motivaţi de aprecierile unanime la adresa contingentelor de militari români participante la misiuni în afara graniţelor în cadrul unor coaliţii multinaţionale, jandarmii, caracterizaţi prin profesionalism şi dăruire, au răspuns solicitării de a contribui la acţiunea de restabilire a păcii în fosta Iugoslavie.

Concepţia de pregătire şi organizare a forţei dislocate în Kosovo s-a desfăşurat pe baza experienţei acumulate de Structurile Armatei Române de-a lungul timpului în astfel de misiuni, cu unele particularităţi menţionate în cuprinsul referatului.

Prezenţa şi activitatea desfăşurată de detaşamentul de jandarmi în teatrul de operaţii din Kosovo, alături de alte forţe din coaliţia internaţională, au atras numeroase aprecieri, atât din partea unor organisme internaţionale, cât şi din partea autorităţilor locale sau chiar a părţilor aflate în conflict.

Pregătirea temeinică a personalului în ţară, înainte de a pleca în misiune, se desfăşoară cu respectarea unor principii şi

norme impuse de-a lungul timpului în urma numeroaselor operațiuni de pace derulate sub egida ONU.

Pentru îmbunătățirea sistemului de organizare şi pregătire a structurilor de jandarmi destinate a participa la misiuni de menținere a păcii, considerăm că este necesar să se acționeze pentru:

- constituirea la nivelul Jandarmeriei Române a unui centru de pregătire independent sau în cadrul unei mari unități sau unități în cadrul căruia să se organizeze activitatea de instruire de bază şi specifică a personalului pentru astfel de misiuni;
- dezvoltarea şi extinderea relațiilor de colaborare între Jandarmeria Română şi structuri specializate din cadrul M.Ap.N., în vederea identificării şi aplicării celor mai eficiente forme şi metode de pregătire în domeniu şi pentru îmbogățirea bazei de date referitoare la tehnici şi proceduri eficiente utilizate în misiunile de pace în diferite zone ale lumii;
- elaborarea unei strategii coerente privind participarea structurilor de jandarmi la operațiuni de menținere a păcii;
- modernizarea bazei materiale a structurilor destinate pentru misiuni de menținere a păcii.

Experiența acumulată, succesele şi recunoaşterile organizațiilor internaționale, de care se bucură participarea jandarmilor români la misiunile de menținere a păcii în Kosovo, sunt tot atâtea argumente pentru creşterea rolului pe care Jandarmeria Română, ca instituție militară specializată a statului, componentă a Ministerului Administrației şi Internelor, l-ar putea juca în viitor în domeniul operațiilor internaționale legitime în sprijinul păcii.

SURSELE DE INSTABILITATE ŞI SECURITATEA ROMÂNIEI - ABORDARE TEORETICĂ -

Colonel (r) profesor consultant dr. Eugen SITEANU
Locotenent colonel dr. ing. Liviu CUMPĂTĂ-ARSENIE
Universitatea Națională de Apărare

Specialiştii şi analiştii politici sunt unanimi în aprecierea că securitatea națională, cea regională şi cea internațională sunt puternic influențate de sursele de instabilitate care afectează starea de securitate a unui sistem, această stare fiind o proprietate multidimensională a sistemului respectiv. Considerăm că stabilitatea poate fi definită ca fiind capacitatea unui sistem (unei entități) de a suporta acțiunea factorilor perturbatori astfel încât să nu fie afectată iremediabil securitatea. Cu alte cuvinte, stabilitatea poate fi privită drept capacitatea unui sistem (sau unei entități) de a putea reveni la starea de echilibru (static şi dinamic) după încetarea acțiunii acelor factori perturbatori.

Securitatea sistemelor este determinată şi de primordialitatea cauzei în raport cu efectul, ceea ce duce la aprecierea sistemelor după eroare, ca manifestare de calitate (la ieşirea acestora), în corelație cu un factor de risc[98]. Astfel, de pildă, Harold Relyea a constatat că în, *US Legal Code*, mai mult de jumătate din referirile la securitatea națiunii dau autoritate discreționară preşedintelui S.U.A., fără a fi definită însă securitatea națiunii. Afacerea "Watergate" este cel mai bun exemplu privind erorile sistemului care s-au produs din cauza preşedintelui.

[98] Iulian TOPLICEANU, Eugen SITEAN: **Decizia strategică**, Editura Academiei Tehnice Militare, Bucureşti, 2004, p. 43

Un alt exemplu concludent privind erorile sistemului de securitate îl constituie slabul interes pentru definirea concretă a conceptului de securitate a națiunii în Marea Britanie. Astfel, factorii de decizie politică britanici au creat confuzie între propria "securitate" şi securitatea statului.

Pornind de la asocierea calitate-securitate, se poate determina modelul cibernetic al optimului securității, pe baza structurii acesteia şi a fluxurilor transformărilor defecte-excepții şi infracțiuni în erori. Variabilele de intrare în sistemul de optimalitate a securității sunt destinația, nivelul de risc asumat şi costurile, iar variabilele (mărimile) de ieşire sunt calitățile (calitatea)[99].

În această lucrare se va face o analiză a influenței surselor de instabilitate de natură socială, politică, militară, economică, informațional-simbolică şi demografică, ținând cont de interferențele şi interacțiunile lor şi de acțiunea fenomenului terorist, care a devenit global şi care generează stări de instabilitate pe spații mari, continentale asupra multor state, inclusiv împotriva unor mari puteri, aşa cum au fost atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 şi 11 martie 2004 împotriva S.U.A. şi, respectiv, Spaniei, atacuri care au cutremurat opinia publică mondială.

În recenta *Strategie de securitate națională a României*, sistemul securității naționale este definit ca "ansamblul mijloacelor, reglementărilor şi instituțiilor statului român, care au rolul de a realiza, proteja şi afirma interesele fundamentale ale României"[100].

[99] Eugen SITEANU, B.P. NĂIANU, G. ILIE, **Fiabilitatea produselor tehnice**, Editura A.I.S.T.E.D.A, Bucureşti, 2003, p. 138

[100] **Strategia de securitate națională a României. Garantarea democrației şi a libertăților fundamentale, dezvoltare economică şi socială susținută şi durabilă, aderare la NATO şi integrare în Uniunea Europeană**, București, 2001, p. 8

Specialiştii români de prestigiu în domeniul securității au elaborat, în mod cuprinzător şi cu claritate, obiectivele de securitate națională ale României care "stabilesc orientarea efectivă şi reprezintă reperele de bază ale acțiunii practice, sectoriale, a diferitelor instituții ale statului, astfel încât îndeplinirea lor coerentă, corelată şi interdependentă să garanteze şi să conducă la realizarea şi afirmarea intereselor fundamentale ale țării"[101].

Una dintre concepțiile despre securitatea internațională, susținută de personalități printre care şi Jozef Balazj, poate fi folosită de specialiştii români în scopul atenuării influențelor negative ale surselor de instabilitate care afectează securitatea națională. Concepția conține ideea că securitatea internațională este influențată direct şi determinată de securitatea statelor, de securitatea diverselor sisteme sociale şi de identitatea sistemelor care depind de factorii externi de influențare a securității; securitatea socială este privită ca securitate internă, cu funcția caracteristică de asigurare a puterii politice şi economice a clasei conducătoare sau supraviețuirea sistemului social şi securității publice. În acest context, securitatea nu se poate reduce numai la un sistem simplist şi la câteva relații de stare şi de reglare, deoarece, în procesul de globalizare, siguranța (nesiguranța), care provine din existența unei stări de securitate (insecuritate) națională, influențează indubitabil starea de stabilitate mondială. Există diferite păreri privind importanța parametrilor factorilor de securitate şi a dimensiunilor securității (politică, socială, demografică, economică, informațional-simbolică, militară, culturală, ecologică etc.), care influențează starea de securitate a statelor, socio-organizărilor, colectivităților, grupurilor etc. Aceşti factori ar trebui să determine realizarea unei stabilități la nivel național, regional sau mondial, şi anume: stabilitate politică, demografică, economică, socială şi religioasă, etc. care să atenueze stările

[101] Ibidem, p. 9

conflictuale şi să genereze stabilitate, prevenind şi înlăturând conflictele care au la bază surse etnice, religioase, economice etc. Un lucru deosebit de important este acela că starea de securitate se realizează prin acțiunea întrunită a factorilor care aparțin tuturor dimensiunilor securității şi prin acțiunea sinergică a acestor factori.

Cu toate clarificările din *Strategia de securitate națională a României*, în mod surprinzător, încă mai există parlamentari sau cetățeni cu diferite funcții în celelalte autorități publice ale statului, studenți de la facultăți de ştiințe politice etc. care au alte percepții cu privire la sursele de instabilitate şi la influențele acestora asupra securității României.

Aceste carențe se datorează slabei preocupări pentru lămurirea conceptelor, care ar permite un dialog constructiv, pe baza argumentelor ştiințifice, şi nu pe interpretări ideologice date securității naționale. Aceste interpretări dau posibilitatea abordării securității națiunii (naționale) prin prisma conceptului de interes. Dar se ştie că fiecare ideologie "definește" interesele naționale din perspectiva intereselor unui grup sau unor grupuri mai mici sau mai mari (care fac parte din națiunea română).

Astăzi, modelele teoretice ale securității se bazează încă pe analiza comparativă a raporturilor dintre forțele armate sau pe capacitatea economico-financiară de susținere a securității naționale, în scopul consolidării acesteia ca un raport de putere.

Aşadar, ele aduc metode practice de abordare a problematicii identificării sau contracarării surselor de instabilitate care ar putea influența negativ starea de securitate.

În funcție de deciziile autorităților publice şi, în primul rând, ale Consiliului Suprem de Apărare a Țării, se va alege, probabil, unul dintre modelele existente pentru realizarea arhitecturii naționale de securitate. Deciziile vor avea ca obiectiv fundamental asigurarea stării de securitate, şi menținerea ei la nivelul dorit sau prevenirea deteriorării acesteia ori revenirea la starea de securitate.

România se găseşte într-o zonă geografică (geostrategică) particulară, în care au loc procese şi tendințe care pot conduce la puternice destructurări ale națiunilor şi statelor şi la apariția sau dezvoltarea unor centre de putere transnaționale care ar putea atrage statul român în sfera lor de interese.

Din nefericire, analiştii politici percep şi tratează problematica securității naționale doar din punct de vedere sistemic, în funcție de sistemul politic creat pe baza ideologiei partidului care cucereşte puterea. Este momentul să admitem posibilitatea definirii conceptului de securitate şi din perspectivă ştiințifică (sociologică), şi nu numai ideologică.

Conceptul de securitate a națiunii înseamnă "abilitatea unei națiuni de a-şi proteja valorile interne față de amenințările externe"[102]. De aceea, sunt importante modalitățile de planificare, realizare şi evaluare a deciziilor şi politicilor ce au ca scop/obiectiv creşterea acestei abilități esențiale pentru prezentul şi viitorul României, modalități care trebuie să fie fundamentate atât pe expertiza ştiințifică a mediului academic, cât şi a comunității de afaceri.

Planificarea, implementarea şi evaluarea stării de securitate a națiunii, pe termen mediu sau lung, ridică dificultăți majore din varii motive, dintre care unul este acela al determinării exacte a tuturor surselor de instabilitate. Iată unul din motivele necesității abordării sociologice a cercetării influențelor surselor de instabilitate asupra securității României, pornind de la necesitățile sociale.

Din studiul programelor politice nu reiese explicit conceptul de securitate a națiunii şi nici definirea sa din punct de vedere operațional. La fel se prezintă problemele de securitate şi în programele de guvernare din ultimii 14 ani, care nu au explicat modelul conceptual al securității națiunii şi nici modul cum aceasta este influențată de sursele de instabilitate.

[102] Francisc TOBĂ, Teza de doctorat "Scientizarea deciziei politice în domeniul securității naționale", A.I.S.M., București, 2000, p. 5

Astfel, fiecare ideologie are propria sa interpretare a intereselor naționale care stau la baza conceptului de securitate națională şi din aceste interese sunt omise cele referitoare la asigurarea unei rate pozitive de creştere demografică, cele care îi privesc pe românii din străinătate, dezvoltarea şi exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase, la cum statul român asigură condiții celorlalte etnii de pe teritoriul românesc etc.

În demersul nostru, am ajuns la concluzia că cercetarea ştiințifică în domeniul securității naționale trebuie să folosească conceptul de necesitate, care să se sprijine pe un model al națiunii. Explicația acestei afirmații este simplă: spre deosebire de conceptul de necesitate, conceptul de interes ar putea să fie plasat şi în exteriorul sferei de necesitate a securității naționale (națiunii).

Definirea ştiințifică a stării de securitate, prin intermediul proceselor (care trebuie identificate şi evaluate corect) care erodează națiunea, poate conduce firesc la proiectarea unor soluții satisfăcătoare, chiar performante, şi elaborarea unor decizii care să combată eficient sursele de instabilitate. Aceste surse[103] pot fi de natură socio-politică, militară, ecologică, culturală, teroristă. La toate acestea am mai adăuga sursele de natură informațional-simbolică.

Unii cercetători, printre care îi citățm pe Mihai Ştefan Dinu şi Grigore Alexandrescu, de la Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, consideră că: "direcția dezvoltării este dată de doi factori importanți: starea de stabilitate/instabilitate politică şi dinamica demografică"[104].

Aceiaşi autori explică principalele moduri de manifestare a instabilității socio-politice, față de care nu avem obiecții; dar asupra explicării dinamicii demografice avem câteva completări majore. În primul rând, este adevărat că dinamica

[103] Mihai-Ştefan DINU, Grigore ALEXANDRESCU, **Surse de instabilitate**, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004
[104] Ibidem, p. 8

demografică poate constitui o sursă de instabilitate, cum ar fi "suprapopularea zonelor urbane", dar, am mai adăuga noi, scăderea dramatică a populației de etnie română pe teritoriul României reprezintă, de asemenea, un potențial generator de instabilitate de natură socio-politică. La această scădere se adaugă şi creşterea diferențiată a populației, care reprezintă încă o sursă de instabilitate, din cauza ratei de creştere mai mari a altor etnii, ceea ce ar putea declanşa conflicte etnice sau etno-religioase, pornind de la modul de alocare a resurselor.

Conflictele interetnice, generate de instabilități politico-sociale, ca urmare a tendințelor demografice care se manifestă în interiorul unui stat, pot provoca instabilități regionale, fie din cauza migrării, fie din cauza refugierii populației, ceea ce are ca rezultat destabilizarea statelor vecine (exemplul spațiului ex-Iugoslaviei, Indiei şi Pakistanului etc.).

De aceea, dinamica demografică şi politicile care gestionează mişcările de populație trebuie analizate şi elaborate cu mare atenție de către factorii de decizie politică din România, pentru a prevedea şi a preîntâmpina schimbările accelerate/decelerate ale dinamicii demografice care afectează grav starea de securitate națională.

Securitatea României este afectată grav de sursele de instabilitate de natură militară, de refuzul retragerii forțelor militare ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, respectiv din Transnistria. Acest fapt îi neliniştește nu numai pe basarabeni, a căror libertate este îngrădită cu brutalitate, ci şi pe cetățenii Uniunii Europene, care percep creşterea tensiunii şi instabilității, de când s-a mutat frontiera NATO pe Prut. Dar azi România are aliați de nădejde, printre care şi S.U.A., care reprezintă singura superputere mondială, ceea ce îi asigură României, spre deosebire de trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat, o stare de stabilitate şi securitate.

Domeniul nuclear reprezintă încă o sursă de instabilitate, iar strategia nucleară a unor state ar putea conduce şi la

consecințe imprevizibile. Deținerea unui arsenal nuclear de către o țară a determinat şi alte state să fabrice arma nucleară, ceea ce a condus la declanşarea unei reacții în lanț. Pe rând, U.R.S.S., Marea Britanie, Franța, China, India, Pakistan şi Israel şi-au dezvoltat arsenale nucleare. Ar putea urma Coreea de Nord, Iranul şi alte state. S-a demonstrat de nenumărate ori că "securitatea bazată pe deținerea de arme nucleare nu poate rezista în timp"[105], întrucât arsenalul nuclear nu garantează securitatea, ci insecuritatea.

Referitor la zecile de experiențe nucleare submarine (nu s-a publicat cifra oficială), nu se cunosc exact efectele în timp asupra mediului înconjurător, existând din păcate câteva rapoarte Greenpeace privind urmările experiențelor nucleare franceze.

Apreciem eforturile organizației neguvernamentale ruso-norvegiene Bellona de denunțare a poluării Oceanului Înghețat Arctic cu deşeuri radioactive de către flota militară şi civilă rusă[106].

Această organizație a adus la cunoştința opiniei publice mondiale, în perioada 1965-1995, producerea a 31 de accidente nucleare pe submarine sau nave de război şi aruncarea în oceane a deşeurilor radioactive în 50 de locații.

Până astăzi, omenirea s-a confruntat cu opt catastrofe soldate cu pierderi de submarine nucleare şi cu alte cazuri de scufundare intenționată a submarinelor cu propulsie nucleară, în momentele de expirare a resurselor de funcționare.

Contaminarea radioactivă a apelor mărilor şi oceanelor, în urma inundării reactoarelor nucleare, are urmări deosebit de grave asupra mediului, deoarece reacția de fisiune nucleară continuă sute de ani de la scufundarea submarinelor.

[105] Ibidem, p. 13

[106] Congresul al III-lea al Academiei Oamenilor de ştiință din România, **Apa, un miracol**, Războiul şi Marea, a deputatului Dorel BAHRIN

Printre cele mai mari dezastre ecologice, produse la cumpăna dintre milenii, în cele două conflicte armate din Golful Persic, se numără poluarea toxică, contaminarea radioactivă şi chimică a habitatelor naturale din zonele umede şi de litoral.

Din nefericire, civilizația umană a pregătit o nouă formă de război – războiul geofizic – care constă dintr-un ansamblu de acțiuni ce vizează producerea unor fenomene naturale – calamități şi catastrofe ecologice –, în scopul atingerii unor obiective politico-militare, cum ar fi distrugerea potențialului şi resurselor adversarului.

În Marea Neagră, nu se respectă normele de mediu; anual, se deversează aici o cantitate mare de reziduuri petroliere, menajere etc., la care se mai adaugă cele aduse de Dunăre, Nipru etc.

Iată, deci, că armele, sistemele de armament şi, implicit, tactica şi strategia militară reprezintă, împreună, un potențial periculos de dezechilibru ecologic, potențial care a început să se manifeste.

Un exemplu concludent de manifestare este conflictul armat din ex-Iugoslavia, în care loviturile militare "chirurgicale" au produs un dezastru ecologic major, afectând sănătatea umană şi calitatea mediului, inclusiv în unele țări limitrofe.

Astfel, ca urmare a bombardării complexului petrochimic de la Pancevo, au ars aproximativ 800 t de clorură de vinil, produs cancerigen şi extrem de toxic, care a distrus fauna Dunării pe zeci de kilometri. În plus, în Dunăre au fost deversate peste o mie de tone de sodă caustică[107].

Practica militară este responsabilă şi de poluarea electromagnetică produsă de navele de luptă, de stațiile de radiolocație etc.

[107] Idem

O veste bună pentru români este faptul că aranjamentele internaționale interzic pătrunderea submarinelor şi navelor militare cu propulsie nucleară în Marea Neagră.

Națiunea este un sistem complex, aflat în stări departe de echilibru. Ea are posibilitatea de a se reproduce, cu condiția ca interpretările pe care cercetările ştiințifice le dau proceselor din societate să sprijine reproducerea (dezvoltarea) națiunilor, deoarece s-a dovedit deja, de nenumărate ori, că unele interpretări sunt nesatisfăcătoare şi aduc daune ființei naționale.

Pe plan mondial, se lansează idei, teorii de marginalizare a rolului națiunilor[108], cu tendințe evidente de destructurare a națiunilor, fără gândul de a întreprinde mai întâi cercetări teoretice, pentru a verifica consecințele asupra securității mondiale pe care le-ar avea aplicarea acestor teorii. Poporul român, prin cele două referendumuri naționale (din 1991 şi 2003), a aprobat cele două Constituții ale României de după Revoluția din Decembrie 1989. Atât în prima, cât şi în a doua, adoptată recent (octombrie 2003), națiunea română, prin intermediul cetățenilor ei, şi-a exprimat hotărârea ca România să rămână stat național, independent, unitar şi indivizibil, în care limba oficială să fie limba română, şi această hotărâre nu poate fi schimbată, deoarece nu poate forma obiectul revizuirii Constituției[109].

Starea de securitate depinde de capacitatea (abilitatea) factorului de decizie de a decodifica realitatea. Imaginea socială poate primi o varietate de interpretări teologice şi/sau teoretice, care au importanța lor în agresiunile informaționale şi în contracararea acestora. Această categorie de agresiuni poate fi decodificată şi combătută cu ajutorul modelului procesual-

[108] Tony MCGREW & Paul LEWIS, **Global Politics. Globalization and the Nation State**, Cambridge, Polity Press and Oxford, Blackwell Publ., 1992, p. 17

[109] Constituția României, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003, Art. 152

organic al interogării imaginarului social[110], datorită capacității sale explicativ-operaționale şi completitudinii soluțiilor date problemelor securității naționale, printr-o abordare transdisciplinară.

Oamenii pot interveni în imaginarul social, cu consecințe generative, organizante şi/sau dezorganizante. Analizele se pot face postfactum şi antefactum. Modelul amintit anterior poate ajuta autoritățile publice româneşti să facă prognoze realiste, să depisteze oportun agresiunile informațional-simbolice şi să elaboreze strategii de contracarare eficientă a acestor agresiuni.

În concluzie, abordările ideologice nu sunt capabile să se ridice deasupra intereselor de grup (de partid) şi nu pot înțelege necesitățile națiunii, dacă promovează abordările de forță ale măsurilor privind securitatea națiunii. Ca urmare, ele susțin proiecte mari consumatoare de resurse, provocând uneori dezechilibre sociale, demografice, economice etc., care afectează securitatea națională.

BIBLIOGRAFIE

1. MALIȚA, G., Zece mii de culturi, o singură civilizație, Editura Nemira, 2001

2. ILIESCU, I., Integrare şi globalizare. O viziune românească, Presa națională, Bucureşti, 2003

3. Preşedintele României, Strategia de securitate națională a României. Garantarea democrației şi a libertăților fundamentale, dezvoltare economică şi socială susținută şi durabilă, aderare la NATO şi integrare în Uniunea Europeană, Bucureşti, 2001

4. Constituția României 2003. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003

[110] Lucian CULDA, **Procesualitatea socială. Interogare procesual-organică**, Editura Licorna, 1994

5. TOPLICEANU, Iulian, SITEANU, Eugen, Decizia Strategică, Editura Academiei Tehnice Militare, Bucureşti, 2004

6. SITEANU, Eugen, NĂIANU, B.P., ILIE, G., Fiabilitatea produselor tehnice, Editura A.I.S.T.E.D.A., Bucureşti, 2003

7. TOBĂ, Francisc, Teza de doctorat: "Scientizarea deciziei politice în domeniul securității naționale", A.I.S.M., Bucureşti, 2000

8. DINU, Mihai-Ştefan, ALEXANDRESCU, Grigore, Surse de instabilitate, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2004

9. MCGREW, Tony, LEWIS, Paul, Global Politics. Globalization and the Nation State, Cambridge, Polity Press and Oxford, Blackwell Publ., 1992

10. CULDA, Lucian, Procesualitatea socială. Interogare procesual-organică, Editura Licorna, 1994

11. Congresul al III-lea al Academiei Oamenilor de Ştiință din România "Apa, un miracol", Războiul şi Marea, a deputatului Dorel Bahrin.

SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ – RISCURI ASOCIATE ŞI IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Locotenent-colonel prof.univ.dr. Ion ROCEANU
Universitatea Națională de Apărare

Cadrul general privind societatea informațională

Societatea informațională reprezintă o nouă etapă a civilizației umane, un nou mod de viață calitativ superior care implică folosirea intensivă a informației în toate sferele activității şi existenței umane, cu un impact economic şi social major. Societatea informațională permite membrilor săi accesul larg la informație, un nou mod de lucru şi de cunoaştere, amplifică posibilitatea globalizării economice şi a creşterii coeziunii sociale.

Suportul tehnologic al noii societăți se constituie prin convergența a trei sectoare: tehnologia informației, tehnologia comunicațiilor şi producția de conținut digital. Progresul tehnologic a permis apariția unor noi servicii şi aplicații telematice multimedia, care combină sunetul, imaginea şi textul şi utilizează toate mijloacele de comunicație (telefon, fax, televiziune şi calculatoare). Dezvoltarea acestor noi mijloace de comunicație şi tehnologia informației reprezintă un factor important de creştere a competitivității agenților economici, deschizând noi perspective pentru o mai bună organizare a muncii şi crearea de noi locuri de muncă. Totodată, se deschid noi perspective pentru modernizarea serviciilor publice, a asistenței medicale, a managementului mediului şi noi căi de comunicare între instituțiile administrației publice şi cetățeni. Accesul larg la educație şi cultură - pentru toate categoriile

sociale, indiferent de vârstă sau de localizarea geografică - poate fi de asemenea realizat cu ajutorul noilor tehnologii.

Societatea informațională integrează obiectivele dezvoltării durabile, bazată pe dreptate socială şi egalitate a şanselor, protecție ecologică, libertate, diversitate culturală şi dezvoltare inovativă, restructurarea industriei şi a mediului de afaceri.

Schimbările majore din ultimii ani - creşterea exponențială a comunicațiilor mobile şi a utilizatorilor de Internet, contribuția sectorului Tehnologiei Informației şi Comunicațiilor (TIC) la creşterea economică şi la crearea de locuri de muncă, restructurarea/reingineria companiilor şi a business-ului în general pentru a beneficia mai eficient de noile tehnologii, dezvoltarea accelerată a comerțului electronic - susțin tranziția de la era industrială la cea post-industrială, trecerea la „economia bazată pe cunoaştere".

Noile tehnologii digitale fac ca accesul, stocarea şi transmiterea informației să fie din ce în ce mai facile şi mai accesibile ca tarife. Dispunând de informația digitală, aceasta poate fi transformată în noi valori economice şi sociale, creând imense oportunități pentru dezvoltarea de noi produse şi servicii. Informația devine resursa-cheie şi factorul de producție pentru economia digitală. Începând cu anii '90, penetrarea rapidă a calculatoarelor personale (PC), evoluția tehnologiilor software, dezvoltarea explozivă a rețelelor de comunicație de date şi a serviciilor bazate pe Internet au produs schimbări profunde la scară mondială.

Aceste evoluții s-au datorat, în mare măsură, atât progreselor tehnologice, cât şi promovării unor politici noi privind privatizarea şi promovarea competiției pe piața TIC, noilor reglementări tehnice şi juridice în domeniu, noilor strategii naționale şi regionale de dezvoltare a societății informaționale. Toate țările dezvoltate şi-au elaborat şi implementat politici guvernamentale susținute privind cercetarea,

dezvoltarea şi adoptarea noilor tehnologii, consolidarea infrastructurilor informaționale naționale, formarea şi atragerea de specialişti in domeniul TIC (inclusiv din alte țări), educarea populației adulte, cooperarea cu sectorul privat şi încurajarea investițiilor în această nouă ramură economică, promovarea de proiecte guvernamentale menite să demonstreze utilitatea serviciilor specifice societății informaționale.

Fenomenul "digital divide" face obiectul multor dezbateri şi programe la scară internațională (G7, G8, ONU, UNESCO, OECD, Banca Mondială etc.), fiind recunoscut faptul că, pentru țările în curs de dezvoltare, provocarea este majoră. Diferențele dintre țările cu venituri ridicate şi cele cu venituri scăzute se pot amplifica, iar spectrul "digital divide" poate deveni tot mai larg. Nu este vorba numai de conectivitatea propriu-zisă la infrastructura informațională, ci şi de implicațiile conectivității (sau lipsei sale) asupra creşterii economice şi a dezvoltării durabile. "Digital divide" poate redeschide noi divergențe atât la scară internațională, cât şi între țări.

1. Societatea informațională – riscuri asociate şi coordonate de securitate

Dezvoltarea societății umane a presupus din totdeauna valorificarea informației, transformarea acesteia în cunoştințe şi transmiterea acestora către generațiile viitoare pentru exploatare şi, în acelaşi timp, ca bază pentru noi cunoştințe. Lucrurile, în esență, nu s-au schimbat nici astăzi şi nu se vor schimba în viitor. Ceea ce

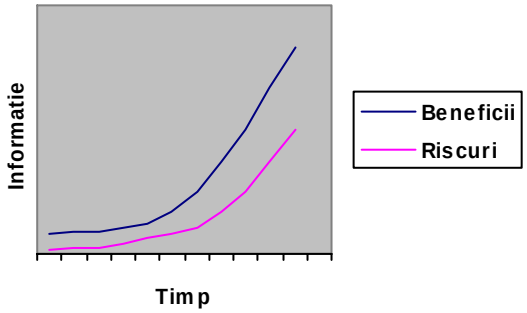

se schimbă este suportul tehnologic pentru informații și cunoștințe, acesta evoluând de la scrijelitul pietrelor, la hârtie, și, ulterior, la medii magnetice și optice controlate de microprocesoare.

Fiecare dintre aceste etape a adus cu sine o serie de avantaje și beneficii dar, totodată, s-a confruntat cu riscuri și vulnerabilități. Din nefericire, curba ascendentă a beneficiilor este urmată de o curbă tot ascendentă a riscurilor și vulnerabilităților asociate, dar mult mai grav este că aceasta din urmă este direct proporțională cu prima. Astfel, cu cât beneficiile aduse de utilizarea tehnologiei și informației în dezvoltarea societății sunt mai mari, cu atât riscurile ca aceasta să producă evenimente nedorite crește (figura 1, Raportul beneficii -riscuri).

Esențială într-o astfel de situație este modalitatea prin care societatea, în toate domeniile sale, să gestioneze acest fenomen și să dezvolte instrumente capabile să identifice riscurile, amenințările și vulnerabilitățile, concomitent cu menținerea acestora la niveluri scăzute de manifestare. Specialiștii din domeniul securității informației sunt aproape unanim de acord că, în pofida faptului că au crescut în mod dramatic amenințările la adresa sistemelor informaționale, au fost diversificate și eficientizate soluțiile de protecție și securizare care permit reducerea vulnerabilităților sistemelor și, în consecință, scăderea riscurilor. Acest adevăr este însoțit de un altul, deseori disimulat sau neaccentuat – costurile foarte mari. În timp ce o amenințare reală la adresa unui sistem informatic solicită sume, plecând de la câteva sute până la cel mult câteva mii de dolari, costurile securizării pot atinge sume cu șase zerouri. În timp ce o amenințare se manifestă punctual, securizarea sistemelor informaționale trebuie să aibă în vedere mulțimea posibilelor amenințări.

În mod evident, tehnologia informației și comunicațiilor are implicații majore și asupra securității și apărării naționale.

Influențele pe care le aduce acestui domeniu, pot fi grupate în patru mari categorii:

1. Tehnologia informației și comunicațiilor, ca motor al noilor evoluții și transformări de ordin economic și social cu implicații la nivel național, regional sau mondial.
2. Implicarea în dezvoltarea infrastructurilor naționale critice și de interes strategic (sistemul energetic național, sistemul de sănătate, educație, transporturi feroviare, aeriene și chiar rutiere etc.).
3. Creșterea dependenței de comunicații și informatică, ca suport al lanțului de decizie politico-militară și strategică, prin crearea condițiilor de creștere calitativă și cantitativă a volumului de informații și transferul acestuia în timp real.
4. Dezvoltarea tehnicii, echipamentelor și sistemelor specifice domeniului de apărare, atât în zona energetică (armament, muniție), cât și în zona de comandă și control.

Analizând în esență societatea informațională, prin prisma TIC, putem evidenția unele amenințări și vulnerabilități, care pot conduce la definirea și calcularea unor riscuri la adresa securității naționale.

Amenințări:

1. Piața forței de muncă în domeniul TIC, salariile mari din țările dezvoltate conduc la migrația tinerilor specialiști spre aceste țări.
2. Numărul redus de politici de atragere a partenerilor și investitorilor strategici, comparativ cu alte țări europene (cu capital, tehnologie, piață), care să permită dezvoltarea în țară a unor competențe pentru realizarea de sisteme, produse-program complexe și a dezvoltării infrastructurii informaționale, pe baza unor tehnologii avansate.
3. Decalajul tehnologic existent față de țările

dezvoltate în domeniul cercetării, inovării.

4. Posibilitatea inițierii de amenințări informatice (viruşi, spioni informatici, hackering etc.), atacuri de tip cyber-terorism, dezinformări, manipulări informaționale etc., de către persoane sau grupuri de persoane cu investiții minime, fără restricții de poziție geografică, oră, cultură, naționalitate etc.

5. Lipsa unor instrumente foarte clare şi precise ce pot fi utilizate în scopul predicției evenimentelor.

6. Creşterea îngrijorătoare a atacurilor informatice asupra sistemelor din domeniul utilităților publice. Deocamdată, acestea par a se concentra mai mult asupra inducerii ideii că „se poate" şi creşterii îngrijorării responsabililor cu securitatea.

Vulnerabilități:

1. Nivelul scăzut al accesului la magistralele de comunicații şi Internet, datorită politicii de prețuri şi a nivelului încă scăzut al investițiilor în infrastructura de acces.

2. Mediul de afaceri insuficient de stimulativ pentru utilizarea noilor tehnologii informaționale şi de comunicații şi pentru deschiderea către e-business şi e-commerce.

3. Slaba aplicare a legislației privind respectarea dreptului de autor în domeniul TI, cu urmări asupra nivelului încă ridicat al pirateriei software.

4. Nivelul mediu al salariilor specialiştilor din administrația publică este mic, comparativ cu cel din țările dezvoltate şi cu cel din sectorul privat.

5. Numărul mic al aplicațiilor informatice existente.

6. Datele se păstrează în mod redundant, în cadrul mai multor instituții publice.

7. Flux dezorganizat de primire şi procesare a informațiilor în cadrul instituțiilor publice.

8. Inexistența unui sistem eficient de evaluare a activităților.

9. Nivel încă ridicat al birocrației.

2. Preocupări la nivel național privind securitatea informațională

Dependența organizațiilor de rețelele de comunicații electronice şi de sistemele şi serviciile informatice face ca acestea să fie mult mai vulnerabile la amenințările de securitate.

Ministerul Comunicațiilor şi Tehnologiei Informației (MCTI), ca organ de specialitate al administrației publice centrale, sprijină acțiunea guvernului de a preveni, minimiza şi combate acțiunile negative asupra rețelelor de comunicații electronice şi sistemelor informatice, având ca scop protejarea populației, a economiei, a serviciilor guvernamentale sau furnizate de diverse organizații. Se urmăreşte ca întreruperile în funcționarea serviciilor să fie ocazionale, cu durată minimă, să poată fi înlăturate şi să producă cele mai mici pagube posibile.

Context actual

Convergența domeniilor media, IT şi comunicații, interconectarea rețelelor publice cu cele private şi folosirea comună a resurselor au crescut considerabil dificultatea de a obține un control adecvat asupra acestora. Mai mult, în unele cazuri, proiectarea sistemelor informatice şi de comunicații a fost făcută neglijându-se securizarea acestora.

Obiective

Nevoia de informație şi asigurarea accesului rapid şi sigur la aceasta constituie esența societății informaționale. Industria autohtonă trebuie să vină în întâmpinarea acestei nevoi prin asigurarea de produse şi servicii sigure şi competitive la nivel global.

Protejarea sistemelor informatice este esențială pentru fiecare sector al economiei. Obiectivele urmărite în acest sens sunt:

- prevenirea acțiunilor îndreptate împotriva sistemelor informatice şi rețelelor de comunicații;
- reducerea vulnerabilității la aceste atacuri;
- minimizarea pagubelor şi a timpului de recuperare în urma atacurilor.

Principii

La baza implementării şi dezvoltării unei strategii naționale privind securitatea sistemelor informatice şi de comunicații stau următoarele principii:

- Efort comun, la nivel național, pentru protejarea resurselor:
  - Organizarea dialogului între şi cu organizații non-guvernamentale;
  - Identificarea evenimentelor care pot afecta semnificativ funcționarea sistemelor;
  - Schimbul de informații privind amenințările şi vulnerabilitățile informatice, astfel încât organizațiile să-şi poată adapta corespunzător strategiile şi planurile de management al riscului;
  - Dezvoltarea comunității de experți în domeniu şi constituirea acestora în organizații profesionale specializate; Afilierea la organizații internaționale de profil.
- Protejarea caracterului public sau privat al informației, respectarea libertății persoanei:
  - Protejarea informației de interes public şi asigurarea accesului la aceasta;
  - Respectarea intereselor şi libertății persoanei;
  - Implementarea unor politici şi practici puternice de protejare a informațiilor personale;
  - Reglementarea domeniului, în concordanță cu evoluția pieței;
  - Acte normative;
  - Autoreglementare;

  - Definirea rolurilor si responsabilităților specifice în cadrul structurilor organizaționale.
- Flexibilitate în răspunsul la atacuri şi reducerea vulnerabilităților:
  - Reevaluarea priorităților şi a resurselor;
  - Planificare flexibilă;
  - Urmărirea evoluțiilor amenințărilor.
- Susținerea obiectivelor de securitate informatică:
  - Stabilirea şi revizuirea periodică a politicii de securitate;
  - Planificare pe termen lung;
  - Monitorizarea îndeplinirii obiectivelor.

Stabilirea unor cerințe de securitate, specifice unei organizații, presupune activități caracteristice domeniului de aplicabilitate, aceste cerințe fiind diferite, de exemplu, pentru mediul bancar, militar, sistemul național de apărare, ordine publică şi siguranță națională, diplomatic, guvernamental sau universitar.

Cerințele de securitate au la bază analiza metodică a riscurilor, vulnerabilităților, evaluarea amenințărilor şi impactul acestora. Adoptarea, la nivel național, a standardelor europene şi internaționale recunoscute şi încurajarea punerii în practică a acestora vor conduce la definirea politicii de securitate a organizațiilor putându-se, astfel, răspunde la întrebări precum:

1. Care sunt amenințările ce trebuie eliminate şi care se pot tolera?
2. Care sunt resursele ce trebuie protejate şi la ce nivel?
3. Cu ce mijloace poate fi asigurat un nivel corespunzător de securitate?
4. Care este prețul acceptat pentru implementarea măsurilor de securitate?

Deşi pe termen scurt securitatea presupune îndeplinirea atributelor de integritate, disponibilitate şi confidenţialitate, pe termen lung, pentru protecţia valorilor organizaţiilor şi asigurarea continuităţii serviciilor, sunt necesare măsuri:

- *Preventive:*
  - implementarea de controale în cadrul organizaţiilor;
  - informarea şi conştientizarea publicului;
  - crearea unei culturi naţionale privind securitatea, pentru o mai uşoară identificare şi conştientizare a riscurilor şi ameninţărilor;
  - coduri de conduită;
  - instruirea utilizatorilor.
- *Protective:*
  - măsuri tehnice de protecţie, utilizare de echipamente şi dispozitive securizate;
  - reglementări;
  - planuri de recuperare în caz de dezastru.
- *De reacţie/combatere:*
  - crearea şi specializarea organismelor abilitate de lege;
  - răspuns prompt şi coerent al autorităţilor la incidente;
  - cooperare între sectorul public şi cel privat;
  - cooperare internaţională.
- *De revizuire şi perfecţionare continuă:*
  - controale periodice;
  - urmărirea progreselor tehnologice;
  - adaptarea la noile tehnologii.

Acţiuni pe termen lung

Într-un domeniu atât de dinamic, acţiunile pe termen lung sunt greu de previzionat. Rezultatele laboratoarelor de cercetare nu exclud apariţia de noi modalităţi de prelucrare a informaţiei utilizând metode optice sau biologice de calcul.

Ţinând cont totuşi de tehnologiile prezente, dar şi de practicile consacrate în ultimii 20 de ani în ţările avansate, pot fi urmărite următoarele acţiuni:

- *Construcţie instituţională*
  - Agenţii şi laboratoare de acreditare, certificare, omologare în domeniul securităţii serviciilor, produselor software şi hardware şi al managementului securităţii informaţiei;
  - Organisme de expertiză tehnică în domeniul probelor electronice în anchete;
  - Organisme de reglementare şi supraveghere.
- *Implementarea infrastructurii PKI naţionale*
  - Furnizarea mecanismelor de autentificare şi asigurare a confidenţialităţii şi integrităţii comunicaţiilor şi serviciilor guvernamentale;
  - Acces securizat la serviciile publice furnizate prin mijloace electronice;
  - Tranzacţii electronice cu valoare juridică.
- *Respectarea standardelor europene şi internaţionale*
  - Alinierea la Criteriile Comune de evaluare a securităţii (ISO 15408)
  - Respectarea celor mai bune practici privind managementul securităţii informaţiei (ISO 17799, BS 7799-2)
- *Securitatea tranzacţiilor financiare dematerializate*
  - Controale de securitate asupra sistemelor electronice de plată;
  - Utilizarea certificatelor digitale calificate:
    - tranzacţiile dobândesc valoare juridică;
    - tranzacţiile sunt asigurate în anumite limite.
- *Controlul asupra produselor cu utilizare dublă*
  - Controlul producţiei;
  - Controlul utilizării comerciale;
  - Certificarea performanţelor.

- *Rețele şi servicii sigure*
  - Reglementarea şi implementarea de sisteme de arhivare, back-up şi restaurare din dezastru;
  - Considerarea securității la proiectarea şi implementarea sistemelor noi;
  - Integrarea rețelelor administrației publice, management centralizat, utilizarea în comun a resurselor.
- *Monitorizarea evoluției şi combaterea criminalității informatice*
  - Specializarea continuă a autorităților de urmărire şi cercetare;
  - Dezvoltarea cooperării internaționale;
  - Adaptarea legislației la noile amenințări;
  - Protejarea anumitor categorii de utilizatori față de conținutul ilegal: realizarea de coduri de utilizare a tehnologiei în şcoli, universități;
  - Instrumente de restricționare a accesului;
  - Reglementarea şi controlul utilizării noilor tehnologii de către personalul din instituțiile publice;
  - Prevenirea şi combaterea:
- încălcării drepturilor şi libertăților individului;
- infracțiunilor informatice;
- operațiunilor financiare frauduloase utilizând sisteme electronice de plată;
- pornografiei infantile;
- rasismului;
- xenofobiei;
- actelor teroriste.

3. Concluzii

Construirea noului model de societate ridică, astfel, probleme socio-politice majore - atât la scară națională, cât şi internațională - de atenuare a fenomenului de excludere de la

beneficiile noilor tehnologii a unor categorii sociale şi a unor regiuni/ zone geografice şi de coeziune socială, de conservare şi promovare a culturii specifice fiecărei națiuni şi comunități locale, de protecție a cetățeanului şi consumatorului. Soluționarea acestor probleme nu se poate realiza decât printr-un dialog larg între autoritățile guvernamentale, reprezentanții mediului de afaceri, ai mediului academic şi societatea civilă, atât la nivel național, regional, cât şi global.

Guvernele şi instituțiile acestora au rolul de a stimula, conduce, controla şi participa activ la acest proces de tranziție către societatea informațională prin programe de acțiune concrete şi prin inițierea unui nou cadru de reglementări specifice. Prin noile legi, norme, standarde şi reglementări care vor fi elaborate, se va stimula, pe de o parte, dezvoltarea noilor servicii specifice societății informaționale (comerț şi tranzacții electronice, informatizarea serviciilor publice, accesul cetățeanului şi agenților economici la informația publică etc.), iar pe de altă parte, se vor asigura regulile etice de a munci şi trăi într-un nou tip de societate (protecția vieții private şi a datelor personale, confidențialitatea tranzacțiilor, protecția consumatorului etc.).

La rândul său, comunitatea de afaceri din domeniul tehnologiilor informației şi comunicațiilor oferă produse şi servicii de înalt nivel tehnologic, accesibile ca prețuri şi tarife. Totodată, se formează o nouă cultură a competitivității agenților economici din toate sectoarele în noul tip de economie, economia digitală. Prin complexitatea fenomenelor pe care le implică dezvoltarea societății informaționale, prin necesitatea formării unei noi culturi a cunoaşterii şi a învățării în condițiile utilizării noilor tehnologii, a cercetări şi dezvoltării şi inovării tehnologice, participarea activă a comunității academice (instituții de cercetare, de educație şi de cultură) devine de asemenea esențială.

În acest cadru general de dezvoltare, este necesar să se acorde o atenție deosebită şi aspectului de securitate informațională, astfel încât informația utilă societății şi individului să nu fie supusă degradării şi orientată în sens negativ, ci să reprezinte suportul de încredere şi de progres.

BIBLIOGRAFIE

1. Acad. DRĂGĂNESCU, Mihai - *Societatea informațională şi a cunoaşterii. Vectorii societății cunoaşterii*, Academia Română, 2002
2. GURAN, Marius - *Societatea informațională - propuneri pentru o strategie națională*, studiu, aprilie 2001, prezentat la ședința comună a Secției pentru Știința şi şi Tehnologia Informației şi Forumului pentru Societatea Informațională ale Academiei Române.
3. PAMBUCCIAN, Varujan, expunere la lansarea Programului Societatea Informațională – Societatea cunoaşterii (SI-SC), Academia Română, 10 aprilie 2001.
4. AILIOAIE, Sebastian, *Cunoaştere şi Acces în România*, lucrare realizată pentru concursul România Gateway Mai 2002
5. Carta Albă a Guvernului
6. Strategia de dezvoltare durabilă a României "Orizont 2025" - Tehnologia Informației 2004 - Palatul Parlamentului.

STRATEGIA DE SECURITATE EUROPEANĂ PENTRU SECOLUL XXI - ACTUALITATE ŞI PERSPECTIVĂ

Gl lt. (r) ing. Petru PANĂ
Col. (r) dr. Alexandru MANAFU
Lt. col. ing. George DEDIU

1.Introducere

După încheierea războiului rece, omenirea a intrat într-un nou tip de confruntare care, în esența ei, este asimetrică. De o parte se situează adepții globalizării, ai noii ordini mondiale, bazată pe un sistem de relații democratice, pe creşterea rolului forțelor transnaționale, pe gestionarea crizelor şi prevenirea conflictelor, iar de cealaltă parte, se află tradiționaliştii, precum şi cei ce consideră că entitățile civilizaționale şi naționale sunt mult mai puternice şi mult mai îndreptățite să se afirme, să se confrunte, să echilibreze raporturile dintre ele şi, în consecință, să se opună acestui proces care, în concepția lor, nu înseamnă altceva decât o nouă ierarhizare, adică un nou mod de a împărți lumea şi puterea. Între aceste două mari tabere se situează o mulțime de alte grupări de forțe, potrivit unor interese felurite. Trecerea de la societățile de tip industrial la cele de tip informațional – caracteristică specifică procesului mondializării – generează noi tipuri de conflicte, în care un rol foarte important îl au informațiile, tehnologia, infrastructurile, cultura specifică, percepția diferită a evoluției sociale. Omenirea a reuşit să creeze, în majoritatea locurilor de pe planetă, un sistem de valori de o complexitate fără precedent. De aceea, confruntările prezentului şi, mai ales, cele ale viitorului nu vor mai semăna cu cele din secolul trecut, nu se vor mai baza pe eforturi fizice şi psihice ieşite din comun, pe sacrificii imense, ci vor depinde, în cea mai mare măsură, de rețelele informați-

onale, adică de comunicații, de tehnologie şi de infrastructura specifică. Vremea confruntărilor strict delimitate pe un câmp de bătălie a trecut. Războiul modern este şi va deveni din ce în ce mai mult altceva decât o competiție, o luptă între două armate.

De altfel, se pare că, în condițiile mondializării rapide – în măsura şi ritmul în care aceasta se va produce –, războiul de tip clasic şi-a pierdut sensul.

Confruntarea însă va rămâne, pentru că ea face parte din condiția umană, din vocația umană.

Din această perspectivă, rolul alianțelor de securitate colectivă – indiferent de forma acestora – va creşte foarte mult, devenind unul dintre factorii principali ai succesului sau insuccesului.

Promovarea unui spațiu comun de securitate, definirea identității de securitate europeană, bazată pe patru elemente – geopolitic, funcțional, normativ şi operațional –, a constituit şi constituie preocuparea de bază a statelor europene, punându-se încă din anii ’70, bazele Conferinței pentru Securitate şi Cooperare în Europa, forum de dialog şi negocieri multilaterale între Est şi Vest.

Evoluțiile pe planul securității europene, apărute în anii ’90, au impus schimbări fundamentale atât în ceea ce priveşte structura şi caracterul instituțional al procesului început la Helsinki, cât şi rolul acestuia.

Conferința la nivel înalt de la Budapesta din 1994 a hotărât schimbarea denumirii în Organizația pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE), ale cărei avantaje în domeniul abordării identității de securitate europeană constau în:

- tratarea atotcuprinzătoare a securității (militară, politică, economică şi umană);
- participarea, pe bază de egalitate, a tuturor țărilor;
- principii, norme, valori şi standardele comune;
- instrumente, mecanisme şi experiență unică în domeniul diplomației preventive.

Consolidarea încrederii în domeniul militar, promovarea securității prin cooperare şi promovarea unui spațiu comun de securitate sunt imperative ale Uniunii Europene căreia nu-i lipsesc nici dorința, nici capacitatea de a accepta cursul evenimentelor internaționale şi de a cântării actorii pe scena internațională. În documentele programatice ale conceptului de apărare europeană, se subliniază, încă de la bun început, că viitoarea Europă „nu va fi niciodată cuceritoare, expansionistă, imperialistă sau hegemonică”.

Prin proiectul integrării europene, s-a reuşit reconcilierea inamicilor ereditari, conceperea şi implementarea unui model ce garantează stabilitatea relațiilor dintre statele membre, în acelaşi timp cu combinarea nevoii de integrare în spiritul păstrării identității fiecăruia.

➢ Se apreciază că, pentru a juca un rol pe scena internațională, nu este suficient a lua de-a gata starea de fapt existentă la un moment dat, a apela la alții pentru a rezolva problemele sau a urma sistematic directivele altora în tratarea acestor probleme; puterea *necesită voința de a lăsa o urmă marcantă asupra cursului evenimentelor.*

Uniunea Europeană nu va constitui o forță decât în situația în care statele membre vor face un apel conştient şi colectiv la voința de a constitui un pol al unei lumi multipolare.

➢ De asemenea se apreciază că, „nu există putere fără capacitatea de autonomie şi de luare a deciziilor”.

Capacitatea de luare a deciziilor se bazează pe :

- concurs politic asupra mecanismelor globale de atins;
- mecanisme eficiente de luare a deciziilor;
- susținerea bazelor ştiințifice, industriale şi financiare în scopul luării de decizii, libere asupra inițierii sau urmăririi politicii. Autonomia luării deciziilor presupune, în primul rând, a fi conştient asupra identității şi suveranității fiecăruia, a simți astfel responsabilitatea deciziei luate fără inhibiții cauzate de obiceiuri de dependință, supunere sau gratitudine.

2. Principiile securității europene

Experiența acumulată pe parcursul unei lungi perioade istorice a creat imaginea abordării şi definirii politicii de securitate la baza căreia vor sta anumite valori, principii şi linii călăuzitoare. Uniunea Europeană este fondată pe principiile de libertate, democrație, respectarea drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului, principii comune statelor membre cu aceleași valori.

În concepția Uniunii Europene, *scopurile politico-militare şi puterea* sunt analizate ca părți ale unui cadru mai vast ce integrează toate aspectele acțiunii externe, atât la nivelul obiectivelor, cât şi al instrumentelor.

Se apreciază, de asemenea, că, pentru instabilități şi insecuritate – de o diversitate şi amplitudine fără precedent - este necesară o abordare preventivă în locul uneia reactive sau curative, concentrată asupra obiectivelor politicii şi nu asupra amenințărilor. Securitatea pe termen lung nu poate avea la bază decât un complex instituționalizat, bazat pe reguli, pentru a conferi legitimitate guvernării acestei lumi şi astfel a creşte eficacitatea acestei guvernări. Uniunea Europeană acționează prin *consultanță şi parteneriat* şi militează pentru relații echitabile cu celelalte națiuni, în care *acelaşi tratament să se aplice tuturor*. Este în interesul Europei, este şansa şi responsabilitatea noastră istorică să facem ca acest mecanism să funcționeze. O dată consacrat acest sistem, va afirma Uniunea Europeană în lumea internațională şi va mări legitimitatea acțiunilor sale externe, ca fiind prima superputere paşnică din istoria umanității.

3. Securitatea în cadrul Uniunii Europene

Europa rămâne vulnerabilă în fața amenințărilor globale.

În scopul creşterii încrederii şi securității populației europene, Uniunea Europeană şi statele membre s-au înarmat

cu instrumente noi, moderne: un Mandat de Arestare European, Cadrul Definirii Terorismului şi a Eurojustiției, care respectă în totalitate libertățile civile şi, de curând, cu o Constituție Europeană.

Acțiunea va fi continuată prin armonizarea liniilor politice în aspecte agreate reciproc asupra terorismului, traficului de persoane şi droguri, corupției, euro-contrafacerişților, traficului de arme, spălării de bani şi a crimei organizate.

Adoptarea unei *clauze de solidaritate* va asigura evoluția statelor membre către o comunitate politică angajată la furnizarea de ajutor reciproc şi asistentă în fața riscurilor de orice natură, ceea ce va face posibilă folosirea mecanismelor Securității Europene şi Politicii de Apărare în situații de criză pe teritoriul Uniunii Europene.

Asigurarea pe termen lung împotriva unor viitoare posibile amenințări este servită de angajamentele defensive ale statelor membre precum şi de perspectiva unei mai strânse colaborări asupra apărării comune în cadrul UE

3.Acțiuni politice de perspectivă în vecinătatea Europei

Deschiderea, manifestată în toate acțiunile întreprinse, accesibilitatea şi transparența acestei politici au impus crearea unui climat de accesibilitate în vecinătatea Uniunii Europene.

Prin *forța de atracție şi nu prin coerciție* s-a reuşit neutralizarea disputelor minoritare şi a conflictelor de granițe, care s-au manifestat mult mai puțin destabilizator față de perioada anterioară.

- Sarcina următoare a Uniunii Europene este de a avea acelaşi succes într-o vecinătate lărgită.

Din acest punct de vedere, UE îşi va asuma principala responsabilitate şi va conduce ea însăşi procesul de stabilire a unei bune vecinătăți, având în vedere că o vecinătate stabilă reprezintă o necesitate pentru propria noastră siguranță, iar promovarea stabilității este datoria tuturor organismelor şi colec-

tivităților umane. Mediul de securitate din vecinătatea Uniunii Europene diferă de cel din interiorul acesteia prin zonele de instabilitate regională şi existența unor dispute îndelungate, atât pe continentul european, cât şi în jurul acestuia.

➢ O sursă majoră de îngrijorare în ochii opiniei publice rămâne *migrația necontrolată* către Uniunea Europeană, în special atunci când este legată de crima organizată internațională.

Principalul instrument pentru promovarea stabilității în vecinătatea apropriată îl reprezintă dezvoltarea pe mai departe a politicilor sale de vecinătate, poziție care oferă beneficii concrete şi relații preferențiale cu statele vecine, în numeroase aspecte, dar, în particular, asupra *accesului la piețe şi a promovării investițiilor*.

Este imperios necesar ca aceste „beneficii" să fie corelate cu progresul făcut în diverse domenii, cu reforma economică notabilă, democratizarea şi respectarea drepturilor omului, cu cooperarea politico-militară, în scopul stabilirii unor mecanisme comune ale managementului prevenirii conflictelor şi crizelor, inclusiv prin luarea unor măsuri comune de prevenire şi combatere a terorismului. Acest gen de politică creează premisele în relațiile bi şi multi-laterale, dimensionate pentru nevoi şi circumstanțe specifice, pentru abordarea aspectelor regionale şi promovarea integrării între parteneri, asigură climatul favorabil apropierii de UE a statelor.

Obiectivele principale ale politicii de vecinătate sunt:

1) Prevenirea conflictelor şi a actelor de agresiune în vecinătatea apropiată;

2) Aplanarea disputelor în curs şi asigurarea unui climat de linişte pe termen lung;

3) Stabilirea de parteneriate politico-economice strânse, bazate pe împărtăşirea principiilor UE, pe aplanarea conflictelor, pe valori, prosperitate şi securitate;

4) Controlul migrației şi a oricăror forme de trafic ilegal către UE;

5) Protejarea securității cetățenilor UE ce trăiesc în afara uniunii.

4. Considerații generale pentru vecinătatea apropiată

➢ *Rusia* reprezintă un partener strategic pentru UE, atât la nivel continental, cât şi global. Ca putere europeană, Rusia trebuie să devină parte a zonei lărgite de cooperare în Europa.

Pentru o pace durabilă pe continentul european stabilitatea democratică şi prosperitatea Rusiei sunt esențiale.

Prin parteneriatul strategic, UE sprijină consolidarea stabilității .

UE manifestă toată disponibilitatea pentru o colaborare strânsă cu Rusia, atât în promovarea securității globale, cât şi în abordarea provocărilor de pe continentul european, cum ar fi non-proliferarea armelor de distrugere în masă, printr-un dialog politic şi de securitate şi prin colaborare concretă.

Consiliul Permanent de Parteneriat asigură o puternică bază instituțională pentru parteneriatul UE-Rusia, care va adăuga substanță adoptării unei strategii comune revizuite, ce va stabili priorități şi va detalia instrumente şi mijloace.

➢ *Ucraina*, *Moldova* şi *Belarus* reprezintă provocări speciale pentru politica de vecinătate a Europei. Rezolvarea conflictului din auto-declarata regiune Transnistrană din Moldova este o problemă principală a parteneriatului UE-Rusia.

➢ *Turcia* iese în relief ca partener vital pe care UE îl va integra strâns în aria lărgită de cooperare europeană. UE este pregătită să intensifice dialogul politic şi de securitate cu Turcia, ca viitor membru al Uniunii, şi o va invita să ia parte, în mod concret, la cooperarea politico-militară.

Implementarea parteneriatului din perioada de preaderare, o recentă rezoluție asupra problemei din Cipru şi consolidarea

respectării drepturilor omului reprezintă un element integral al acestei cooperări adâncite.

➢ Consolidarea stabilității în Balcani şi integrarea lor progresivă în Uniunea europeană sunt parte integrantă a politicii de vecinătate. Stabilizarea şi Procesul de asociere sprijină reforma în Albania, Bosnia şi Herțegovina, Croația şi Republica Federală Iugoslavia.

O condiție esențială este stabilirea unei colaborări regionale între aceste state.

Un alt aspect important îl reprezintă *parteneriatul intensificat* , în atât în beneficiul UE, cât şi cel al statelor balcanice, în domeniul *combaterii crimei organizate şi a terorismului*, deoarece vestul Balcanilor reprezintă poarta principală de intrare în UE a emigrării ilegale, traficului de persoane, prostituției şi drogurilor.

➢ În Mediterana, UE va adânci parteneriatul cu Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Siria şi Turcia. UE va lua măsurile necesare pentru funcționarea sistemului economico-financiar necesar parteneriatului, pentru a oferi beneficii concrete partenerilor. Acest sprijin va fi condiționat de respectarea angajamentelor politice şi de securitate, avându-se în vedere cerințele procesului de democratizare şi respectarea drepturilor omului. În acelaşi timp, se impune *accentuarea cooperării politico-militare*.

Obiectivul UE pe termen lung îl constituie *stabilirea de mecanisme euro-mediteraneeene permanente pentru prevenirea şi managementul situațiilor de criză*, ce pot fi realizate prin participarea activă a partenerilor mediteraneeni la Politica Europeană de Securitate şi Apărare, prin atingerea unei non-proliferări substanțiale, unui control şi unei dezarmări reale, care să conducă la un Orient Mijlociu fără arme de distrugere în masă.

Moştenirea culturală este un bun important în promovarea valorilor comune. Având ca instrument principal Fundația

Euro-Mediteraneeană, UE va continua promovarea integrării regionale între partenerii mediteraneeni şi va contribui activ la revitalizarea procesului de pace în Orientul Mijlociu.

➢ Africa are o importanță particulară pentru Europa. Legăturile UE cu continentul african au la bază dialogul politic, angajamente comerciale preferențiale, ajutoare semnificative şi angajamentul de a întări mijloacele continentului pentru management-ul conflictelor violente. Acest lucru impune ca problemele copleşitoare ale continentului african să fie abordate în mod sistematic, coordonat, inclusiv în domeniul securității.

Este imperios necesar, atât în interesul Africii, cât şi al Europei, ca acest continent să se rupă de enorma lui dependență de exterior şi să iasă din ciclul conflictelor şi al crizelor permanente. Crearea unei *forțe permanente de stabilitate africane* este unul dintre instrumentele la care Uniunea Europeană va contribui activ, în strânsă legătură cu Uniunea Africană.

5. Aranjamentele multilaterale instituționalizate în mediul global

Amenințarea sistematică de bază la adresa securității mondiale şi stabilității internaționale este *permanentul decalaj dintre cei avuți şi cei nevoiaşi*, cu consecințe difuze şi abia perceptibile pe termen lung.

➢ Principalul scop al ambițiilor globale ale Uniunii Europene este de a atinge un *sistem eficient de guvernare globală cooperantă*, legitimat de instituții reprezentative şi de legi de drept. Similar unei națiuni-stat, guvernarea globală trebuie să se concentreze pe bunurile publice principale apreciate, ca fiind:

1. Stabilirea şi securitatea internațională;
2. Un sistem economic mondial deschis, care să împlinească nevoile tuturor;

3. O ordine legală internațională, care să asigure egalitatea efectivă;

4. Bunăstarea globală ca echivalent al securității naționale;

5. Angajament comun pentru rezolvarea conflictelor regionale.

Combaterea laturii negative a globalizării impune cooperarea tuturor națiunilor lumii, marilor puteri revenindu-le o mare responsabilitate în programarea stabilității mondiale.

UE asigură o mare parte a ajutoarelor pentru dezvoltare şi contribuie major la operațiunile de menținere a păcii.

În mediul global, puterea politico-militară joacă un rol mai proeminent decât pe plan european, protecția politico-militare putând constitui un mijloc necesar în asigurarea stabilității internaționale.

Pe acest fundal al globalizării şi al necesității unei guvernări globale, provocările politico-militare specifice se constituie în probleme particulare pentru pacea şi securitatea mondială.

Acestea capătă, în principal, următoarele aspecte:

- *Proliferarea armelor de distrugere în masă;*
- *Militarizarea excesivă;*
- *Terorismul;*
- *Statele falimentare şi războaiele civile;*
- *Regiunile cu tensiuni cronice şi disputele pe termen lung.*

Principalul instrument prin care Uniunea Europeană contribuie la securitatea globală este constituit din *întărirea şi dezvoltarea actualelor instituții şi mecanisme de acțiune globală*, aspect care se aplică şi asupra domeniului politico-militar, domeniu în care vor fi aplicate următoarele pârghii:

- Stabilirea unei *capacități de management de criză* pentru Națiunile Unite, crearea unor mecanisme eficiente de

luare a deciziilor şi pregătirea unor forțe în aşteptare, la care Uniunea Europeană va contribui cu capacitățile sale militare, în scopul de a da posibilitatea Consiliului de Securitate să reacționeze rapid şi eficient;

- *Contribuția cu expertiză şi mijloacele adecvate* la realizarea de capacități de management al crizelor în regiuni cheie printre care şi Africa Centrală;
- Terorismul – concomitent cu intensificarea coordonării intraeuropene şi a armonizării politicilor, UE îşi exprimă speranța şi încrederea unei colaborări eficiente cu alți parteneri în cadrul înțelegerilor multinaționale.

Înființarea unei *Agenții Anti-Teroriste a Națiunilor Unite* ar putea coordona activitatea diferitelor organizații regionale şi naționale active în lupta contra terorismului. O asemenea instituție poate să integreze toate instrumentele disponibile să în trerupă şi să distrugă capacitățile de comandă şi control, finanțările şi resursele materiale ale organizațiilor teroriste;

- Amplificarea legăturilor dintre agențiile naționale de securitate în scopul acțiunii eficiente împotriva rețelelor multi-dimensioanle şi internaționale ale crimei organizate, implicate în traficul de droguri, spălare de bani şi trafic de persoane;
- Promovarea accesului la/şi verificarea înțelegerilor multilaterale asupra non-proliferării, controlului înarmării şi dezarmării;

- prin întărirea agențiilor independente existente;

- încredințarea acestora, prin Consiliul de Securitate, cu un mandat mai cuprinzător privind inspecțiile ad-hoc şi pe termen lung, pentru monitorizarea şi asigurarea respectării angajamentelor;

- prin asigurarea de către statele membre a tuturor informațiilor disponibile.

În mod particular, implicațiile unei asemenea măsuri vizează:

1. Înființarea unui Comitet ONU Contra Proliferării sub tutela Consiliului de Securitate care să monitorizeze îndeplinirea angajamentelor şi a rezoluțiilor relevante, care să coordoneze diferitele organisme ONU, regionale şi naționale;

2. Întărirea verificărilor şi a mecanismelor de implementare ale Convenției privind Armele Toxice şi Biologice;

3. Intensificarea regimului de inspecții sub Tratatul de Non-proliferare;

4. Implementarea de instrumente legale care să împuternicească Agenția Internațională a Energiei Atomice de a verifica respectarea normelor şi care să scadă dependența organizației de state membre;

5. Creşterea eforturilor în domeniu controlului exporturilor, atât în cadrul Uniunii Europene cât şi în colaborare cu diverşi parteneri;

6. Măsuri eficace în domeniul dezarmării nucleare, considerabile prin interzicerea testărilor şi a producției de materiale nucleare cu aplicații militare şi prin continuarea eforturilor de creare a unei zone fără arme de distrugere în masă, în special în Orientul Mijlociu.

- Revigorarea eforturilor internaționale, inițiate de Comisia Internațională asupra Intervenției şi Suveranității Statelor (ICISS), de a identifica circumstanțele în care principiul de non-intervenție produce responsabilitatea comunității internaționale: război civil, genocid, violarea flagrantă şi persistentă a drepturilor omului, suportul dat terorismului internațional, folosirea sau amenințarea cu arme de distrugere în masă.

- Promovarea integrării regionale bazate pe experiența europeană, pentru consolidarea relațiilor paşnice dintre state şi întărirea poziției statelor în ordinea globală, astfel încât să se îmbunătățească accesul lor la bunurile publice principale; către această finalitate se constituie ca parteneri-cheie organizațiile regionale.

Uniunea Europeană va recompensa o *politică integrată.* Parteneriatul şi cooperarea cu diferite state şi regiuni în diverse domenii vor fi strâns legate de angajamente referitoare la drepturile politice, ale omului, la legi de drept, la democratizare şi la aspecte politico-militare referitoare la non-proliferare.

UE trebuie să dezvolte instrumente de răspuns la situațiile în care statele nu îşi vor respecta angajamentele, *folosirea coercitivă a puterii militare constituind ultima soluție în abordarea securității colective*, după epuizarea tuturor celorlalte mijloace şi numai cu un mandat al Comisiei de Securitate.

Pentru România, analiza acestor aspecte ale securității europene pentru secolul al XXI-lea, coroborate cu prevederile proiectului Constituției Europene, constituie acum o prioritate esențială.

În perspectiva integrării în Uniunea Europeană, este imperios necesară crearea de instrumente, organisme şi mijloace adecvate de colaborare, motivarea întregii colectivități româneşti şi conştientizarea acesteia asupra valorilor comune, cu respectarea normelor, principiilor şi interesului național, într-un mediu global în permanentă schimbare.

DIMENSIUNEA MILITARĂ A SECURITĂȚII ÎN ERA GLOBALIZĂRII

Colonel prof.univ.dr. Mircea COSMA

1. Alianțele - deschideri către globalizare

Prezența alianțelor internaționale, folosirea acestora de către statele naționale pentru promovarea propriilor interese, a fost deosebit de frecventă în epocile anterioare, pentru a fi contestate. Numai prin alianțe, bine închegate şi respectate cu strictețe, cei slabi au fost apărați de cei puternici, iar cei puternici au putut evalua mai bine harta zonelor de influență. De-a lungul istoriei, alianțele au constituit mecanisme tradiționale specifice prin care statele şi-au coordonat folosirea şi desfăşurarea forței militare. Ca modalitate pragmatică de coordonare sau colaborare militară a politicilor de apărare şi securitate națională, acestea stabilesc condițiile şi modalitățile în care statele vor face uz de forța militară. În acest fel, alianțele reprezintă unul dintre instrumentele prin care folosirea puterii militare a statului este reglementată la nivel național, dar, în acelaşi timp, ele devin un proces ce depinde şi ține de internaționalizarea securității militare.

O dată cu izbucnirea războiului rece, forma şi dinamica tipurilor de alianțe se modifică semnificativ, reprezentative pentru această perioadă fiind înființarea noilor structuri organizatorice NATO şi Tratatul de la Varşovia, care au creat un sistem al alianțelor globale. Acest tip de regim al securității internaționale a fost unic în istorie, prin modul în care se stabileau norme, reguli şi proceduri decizionale în sectorul apărării şi securității, pe baza cărora statele membre erau încadrate în tipuri speciale de apărare colectivă. „Statele aflate în afara acestor alianțe erau obligate, fie să încheie pacte

defensive oficiale cu o superputere, sau, alternativ, să adopte o strategie defensivă de nealiniere”[111]. Pentru această perioadă, existența sistemelor globale de alianțe, în mod direct sau indirect, determina poziția fiecărui stat în sistemul interstatal din perspectiva apărării naționale.

Acum mai bine de un deceniu, umanitatea s-a eliberat de presiunea ideologică, politică şi militară exercitată de războiul rece. Națiunile au reuşit să depăşească cu mult pericolul unui război nuclear, iminent în urmă cu 40 de ani, în zilele crizei Caraibilor.

Trebuie să vedem şi să admitem faptul că realizarea unui avânt democratic spre un sistem mondial nou, mai sigur, care a avut un suflu puternic în anii ’90, nu se justifică încă. Globalizarea devine un „arhitect” influent al programului de securitate internațională. Impactul acesteia asupra relațiilor între state este însă contradictoriu.

Lumea este din ce în ce mai eterogenă şi se îndepărtează tot mai mult de tipul ideal al entităților umane şi independente în interacțiune. Fiecare eveniment major al istoriei unei națiuni, sau al angajării mai multor state, a constituit ocazia punerii în acțiune, a evaluării şi reevaluării rezolvatoare a strategiilor intereselor naționale, în noul context al relațiilor internaționale.

Iată de ce, în perioada ulterioară războiului rece, tendința generală a unor acorduri instituționalizate de alianțe nu s-a diminuat, încurajându-se şi mai mult internaționalizarea sau, mai corect, regionalizarea problemelor de securitate.

Acest aspect este vizibil cu precădere în ordinea de securitate europeană, unde Alianța Nord-Atlantică rămâne factorul principal, în cadrul căreia sunt formulate şi adoptate strategiile de apărare vest-europene. Importanța acestuia a crescut şi mai mult o dată cu extinderea sa, care, prin primirea

[111] HELD, D., şi colectiv, (2004), **Transformări globale. Politică, economie şi cultură**, Editura Polirom

noilor membri Polonia, Ungaria, Cehia, România, Bulgaria, Slovenia, Slovacia, Lituania, Estonia, Letonia, are în compunere 26 de state. NATO, prin mecanismul instituțional deschis de luare a deciziilor pe baze multilaterale şi de cooperare militară, pune în discuție ideea şi acțiunea de securitate națională şi autonomie militară. Securitatea nu mai este privită în termenii situației conjuncturale internaționale, prin constituirea unor alianțe de scurtă durată, de cele mai multe ori funcționând în secret, ci reprezintă obiectivul declarat al Alianței pe termen lung, concretizat prin acțiuni specifice apărării colective şi securității comune.

La fel, instituțiile europene deja existente, precum UEO, respectiv UE şi OSCE, au căpătat noi roluri şi funcții. Funcționarea mecanismelor proprii de consultare şi coordonare internațională a creat o nouă structură de securitate colectivă – un Concert European Revizuit. Originea acestuia o regăsim în Concertul European (1815-1870) care, pe baza unui sistem instituționalizat de conferințe între marile puteri, a întărit relativa pace şi securitate în Europa în aproape întreg secolul al XIX-lea[112].

Acordurile de securitate în Europa, după războiul rece, încep să formeze un sistem similar cu cel al Concertului, dar, spre deosebire de acea perioadă, regionalizarea contemporană a securității (în interiorul şi exteriorul Europei) se conjugă cu inițiativele internaționale în vederea instituirii unui regim de securitate comun la nivel global, în contextul unei ONU reformate.

Noul context funcțional al sistemului global actual realizează o unitate organică între securitatea națională şi cea internațională, în cadrul căreia securitatea națională a căpătat o dimensiune regională şi globală apreciabilă. Astăzi, sunt puține state neangajate la o participare efectivă în cadrul sistemelor de

[112]CARK, I., **The Hierarchy of States**, Cambridge University Press, 1989

securitate regională şi globală, la un mediu global normativ instituțional de reglementare a practicilor militare de securitate.

2. Militarizare globală, globalizare militară sau militarism global?

De la primele forme de ființare ale omului, de manifestare a civilizației umane şi până în zilele noastre, puterea militară a societăților a fost cea care a prefigurat şi construit procesul globalizării. Clădirea primelor puteri cu vocație globală, respectiv a imperiilor, a putut fi astfel posibilă numai pe baza existenței şi manifestării puterii militare, cea prin care puterea politică a reuşit să supună alte state şi civilizații.

Puține alte domenii ale societății au cunoscut expansiunea globalizării ca puterea războiului. Secolul XX a însemnat, pentru mulți analişti, experiența războiului total. Începând cu 1914, omenirea „a trăit şi a gândit după premisele războiului mondial, chiar şi atunci când armele tăceau şi nu explodau nici un fel de bombe”[113]. Tehnologizarea războiului şi interesele divergente de putere ale unor state sau grupări de state au determinat accelerarea globalizării conflictelor şi rivalităților pe plan militar. Cele două războaie mondiale şi războiul rece au produs mai mult de 187 milioane de victime la nivel global şi distrugeri materiale catastrofice, care au devastat societăți din întreaga lume, numai puține state din sistemul global rămânând în afara teatrelor de război sau a consecințelor politice ale încheierii acestora.

Astăzi, putem spune că toate statele, într-o modalitate specifică şi în proporții diferite, sunt participante, mai puternice sau mai puțin puternice, mai active sau mai puțin active la realitatea militară mondială.

[113] HOBSBAWN, E., **The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914-1991**, Londra, Michael Joseph, 1994

Teoreticienii care abordează fenomenul globalizării şi al manifestării specifice a acestuia, în plan militar, utilizează şi dezvoltă punctele de vedere proprii, plecând de la clasificarea noţiunilor de *militarizare globală*, *globalizare militară* şi *militarism global*.

Militarizarea globală semnifică procesul constituirii şi manifestării, la nivel mondial, a proceselor specifice domeniului militar (cheltuieli militare pe plan mondial pentru dotarea cu tehnică şi armament şi pentru forţele militare).

Globalizarea militară este considerată procesul constituirii şi dezvoltării relaţiilor militare dintre comunităţile politice ale sistemului mondial.

Militarismul global semnifică ansamblul strategiilor promovate de unele centre de putere (state sau grupuri de state) pentru promovarea propriilor interese.

Pentru a prezenta trăsăturile specifice *militarizării globale* ale sistemului contemporan, ne vom opri la prezentarea anumitor tendinţe ale cheltuielilor militare la nivel mondial. În urma demilitarizării din 1945, cheltuielile militare au crescut rapid până în prima parte a anilor ’50, s-au menţinut cam la acelaşi nivel până în anii ’60, după care şi-au reluat traiectoria ascendentă. Vârful cheltuielilor militare mondiale a fost atins în 1987, când acestea au ajuns la o mie de miliarde USD, pentru ca după încheierea războiului rece să scadă constant. Între anii 1960-1990, cheltuielile militare mondiale au însumat impresionanta sumă de 21.000 miliarde dolari[114]. În perioada care a urmat încheierii războiului rece, cotele cheltuielilor militare au scăzut în SUA şi Rusia, deşi, în continuare, ponderea cea mai mare a cheltuielilor militare mondiale o deţin statele occidentale.

Ca reţea în continuă dezvoltare de legături şi raporturi militare din întreaga lume, *globalizarea militară* poate fi

[114] SIVARD, R.L., **World Military and Social Expenditures**, Washington DC, World Priorities, 1991

evaluată din perspectiva dimensiunilor sale spaţio-temporale şi organizaţionale, prin utilizarea următorilor indicatori[115]: gradul de expansiune imperială; prezenţa militară străină; reprezentarea diplomatică militară; piaţa cheltuielilor cu armament; apartenenţa la alianţe; acordurile de cooperare militară; conexiuni în industria apărării; incidenţa intervenţiilor militare; pattern-urile asistenţei militare.

Fiecare indicator explică şi concretizează câte un aspect al procesului de globalizare militară, iar toate împreună oferă posibilitatea cunoaşterii cât mai complete a evoluţiei ordinii militare mondiale.

Conceptul de ordine militară, introdus în ansamblul explicaţiilor teoretice de puţin timp, exprimă modurile în care relaţiile şi activităţile militare între entităţile politice formează ansamblul complex de interacţiuni prin care se asigură constituirea structurii şi funcţionalităţii sale.

Aspectele caracteristice, în ceea ce priveşte *militarismul global*, vor fi prezentate ca puncte de vedere exprimate de Steven Staples, preşedintele Reţelei Internaţionale cu privire la Dezarmare şi Globalizare.

Plecând de la o succintă analiză a rolului pe care statele şi, respectiv, guvernele îl pot avea în cazul Organizaţiei Comerţului Global (World Trade Organization), autorul identifică zece modalităţi prin care globalizarea promovează militarismul. Denumirea şi conţinutul acestor zece modalităţi sunt prezentate în continuare[116], cu mici comentarii adăugate.

♦ *Globalizarea creează un mediu propice pentru terorism*

Cauza terorismului o constituie resentimentele din ţările în curs de dezvoltare produse de nivelul tot mai crescut al sărăciei, de îndepărtarea producătorilor locali de pe pieţele locale şi de abuzul asupra drepturilor umane, promovat de

[115] HELD, D., op. cit

[116] STAPLES, S., The Polaris Institute, Steven-Staples@on.aibn.com

corporațiile din Nord, care exploatează munca prost-plătită. Rezultatul este o masă de oameni disperați, ascultând de extremiştii religioşi, care îi îndeamnă la înarmare şi acte de terorism.

Autorul, în principiu, are dreptate, deoarece, astăzi, asistăm tot mai mult la creşterea interdependențelor dintre state, care dobândesc un caracter din ce în ce mai asimetric din cauza diferențelor financiare şi economice între acestea. În timp ce un grup mic de state industrializate, conducătoare, joacă rolul principal în procesul de globalizare, majoritatea statelor devin mijloacele acestuia, fiind purtate pe valurile dezvoltării financiare. În consecință, diferențele privind dezvoltarea economică şi socială sunt într-o continuă creştere. Economia mondială este evident împărțită în „zone prospere" şi „zone de stagnare". Astfel, în anul 1998, zece state dezvoltate au beneficiat de 70% din totalul investițiilor internaționale, în timp ce țările cu nivel scăzut de dezvoltare au avut numai 7%. Dacă în 1960 veniturile populației bogate depăşeau veniturile populației sărace de 30 de ori, până în 2002 diferența s-a triplat. În prezent, jumătate din populația de pe glob are un venit de sub doi dolari pe zi.

Aproximativ un miliard de oameni, afirmă I. Ivanov, ministrul rus de externe, nu au un loc de muncă, iar dintre cei care lucrează 89% sunt privați de drepturi[117].

Ştim că fenomenul terorist nu a fost şi nu este generat numai de țările sărace. Plecând de la alte cauze, identificăm prezența acestuia, inclusiv prin urmările sale tragice, ca acțiuni ale căror autori sunt grupările teroriste din țările dezvoltate. De aceea, considerăm această primă modalitate ca o susținere exclusivistă unilaterală.

♦ *Globalizarea impune protecția militară asupra intereselor corporațiilor din afara țării*

[117]IVANOV, I., Securitatea internațională în era globalizării, ziarul „Rusia în Afacerile Globale", nr.1/ianuarie-martie, 2003

Atacul terorist din 11 septembrie 2001, împotriva SUA, demonstrează că economia globală a fost vulnerabilă, iar elitele economiei au cerut guvernelor să asigure protecția militară a sistemului. Astfel, Pentagonul îşi reanalizează şi extinde rețeaua internațională de-a lungul frontierei economiei globale, ca, de exemplu, în Asia Centrală. În Columbia, trupele SUA sunt prezente pentru a proteja investițiile corporațiilor.

Conform redactorului Thomas Friedman, de la New York Times, „mâna ascunsă a pieței nu va funcționa niciodată fără un pumn ascuns". Mc Donald's-ul nu poate să se dezvolte fără Mc Donnell Douglas, constructorul lui F-15. Acel „pumn ascuns" care menține siguranța lumii în fața tehnologiei din Silicon Valley se numeşte Armata Statelor Unite.

Friedman subliniază, astfel, relația strategică existentă între corporații şi forțele militare. În timp ce globalizarea extinde interesele corporațiilor în jurul întregii lumi, se asigură şi o desfăşurare a forței militare, pentru a proteja aceste interese. Acesta este, de fapt, motivul real al menținerii capacității SUA de a desfăşura simultan două războaie majore în două regiuni diferite.

♦ *Globalizarea impune protecția poliției asupra intereselor corporațiilor*

Măsurile populare împotriva globalizării economice au izbucnit în toată lumea, în special după protestele din Seattle din anul 1999. Forțele de poliție au răspuns prin represalii şi intoleranță în fața protestelor politice.

Autorul apreciază că s-a constituit un cadru legislativ favorabil represiunii demonstrațiilor şi participanților la acestea. În acest sens, pe baza unor legi anti-teroriste, forțele securității pot folosi măsuri totalitare pentru a investiga şi reține oameni ale căror singure „crime" ar putea fi dorința de a lupta pentru o economie globală, care să servească intereselor oamenilor obişnuiți.

♦ *Globalizarea promovează cheltuielile militare, şi nu pe cele sociale*

Plecând de la necesitatea promovării securității, acordurile privind comerțul liber garantează guvernelor deplina libertate asupra cheltuielilor militare şi impun limite asupra cheltuielilor sociale. În acest sens, guvernele folosesc cheltuielile militare pentru a realiza anumite obiective: crearea unor locuri de muncă, dezvoltarea regională şi subvenționarea capacităților locale prin contracte de apărare.

Aşa cum am arătat anterior, încă din 1990, costurile militare globale au fost ridicate, iar acum suma alocată este de aproape un trilion de dolari anual, din care aproape jumătate este deținută de SUA.

♦ *Globalizarea promovează condițiile de război*

Diferențele etnice şi religioase, culturale şi lingvistice, la care se alătură cele economice, constituie cauzele fundamentale a mai mult de 30 de războaie ce se desfăşoară în lume.

Putem dezvolta ideea arătând că procesul de formare a unui nou sistem de relații internaționale, la sfârşitul războiului rece, a dobândit un caracter greu de condus. A apărut o situație cu un mare potențial de criză şi care este, în acelaşi timp, nepotrivită pentru a preveni problemele legate de securitatea globală.

Lipsa unor mecanisme eficiente pentru coordonarea acțiunilor şi pentru concilierea unui cerc larg de state poate fi folosită drept pretext sau justificare a tezei conform căreia achiziționarea armelor de distrugere în masă, chiar şi în cantități limitate, devine singura modalitate de a garanta securitatea în această lume instabilă şi neprevăzută.

Această situație este periculoasă, deoarece, dacă nu se iau măsuri urgente, amenințările la adresa păcii şi securității internaționale pot creşte atât de mult, încât comunitatea mondială nu numai că nu le va putea înfrunta, dar nici nu le va putea ține sub control.

Mirifica viziune a lui Francis Fukuyama, care, prin sintagma „sfârşitul istoriei”[118] sugera intrarea omenirii într-o „epocă de aur”, a dezvoltării economice (prosperității) neîntrerupte şi a democrației politice, a fost contrazisă de evoluțiile ulterioare ale evenimentelor internaționale, putându-se vorbi chiar de o anarhie spre care ne îndreptăm[119].

Globalizarea scade, astfel, abilitatea guvernelor de a regla şi diminua efectele pieței libere, rezultatul fiind exacerbarea tuturor cauzelor economice ale războiului.

♦ *Globalizarea militarizează economia țărilor industrializate*

Comerțul liber, susține Steven Staples, „deindustrializează” multe țări din Nord o dată cu mutarea corporațiilor în țările din Sud. În aceste condiții, țările din Nord îşi mențin tehnologiile şi industria armatei pentru a produce sisteme spațiale, arme avansate, tehnică de luptă sofisticată, prin banii alocați armatei.

Sunt, însă, şi alte opinii care întregesc problematica globalizării şi a militarizării economiilor țărilor avansate. Recunoscând presiunile sporite (de ordin financiar, tehnologic, industrial şi politic), care au apărut în perioada post-război rece, asupra statelor capitaliste dezvoltate, Bitzinger[120] apreciază că implicarea acestora în eforturile de cooperare multilaterală, în vederea raționalizării bazei industriale de apărare, contribuie la denaționalizarea industriei de apărare şi la globalizarea producției acesteia. Astfel, presupusa legătură istorică dintre militarizarea societății şi globalizarea militară nu mai are aceeaşi susținere, deoarece, cel puțin în statele-lider, globalizarea militară contemporană a fost însoțită de un proces

[118] FUKUYAMA, Francis, **The End of History**, New York, Free Press, 1990

[119] KAPLAN, R., **The Coming Anarchy**, New York, Random House, 2000

[120] BITTINGER, R.A., The Globalization of the Arms Industry, in International Security, 1994

îndelungat de demilitarizare a societății[121]. Concluzia firească o considerăm a fi posibilitatea ca procesele de globalizare militară şi demilitarizare societală să înceapă să se susțină reciproc.

♦ *Globalizarea militarizează dezvoltarea economică a țărilor care luptă pentru independență*

Acordurile privind comerțul liber, susține autorul celor zece modalități de militarizare, limitează abilitatea guvernelor de a stipula faptul că de investiția străină trebuie să beneficieze economia locală. Pentru țările în curs de dezvoltare, producția militară este încă un instrument destul de slab al dezvoltării şi cheltuielile pentru apărare, alocate prin bugetul de stat, eforturile pentru dotarea cu tehnică şi armament sunt deosebit de costisitoare.

Aceasta rezultă din următoarele date comparative: în 1970, firmele americane vindeau 3500 de avioane pentru 4 miliarde de dolari, în 1985 prețul a 919 avioane era de 18 miliarde dolari, acesta fiind destul de mare şi minimalizând, astfel, posibilitatea alocării resurselor programelor sociale şi a celor privind educația.

Nu trebuie, însă, să uităm că, astăzi, tehnologiile de primă importanță au, în general, folosință dual㠖.

Granița dintre sectorul industrial civil şi cel militar pare să se estompeze.

Unii teoreticieni sunt de părere că multe dintre inovațiile sectorului militar sunt rezultatul unui efect de „rotație" prin care progresele tehnologiilor civile sunt utilizate în mod expres în scopuri militare.

Este, de fapt, şi şansa țărilor care luptă pentru independență de a găsi resursele în posibilitățile pe care industria civilă le poate devansa şi rezolva, cu cheltuieli mai mici necesare nevoilor pentru apărare.

[121] SHAW, M., **Post-Military Society**, Cambridge, Polity Press, 1991

♦ *Globalizarea distruge încercarea cetățenilor de a menține pacea*

Interesele guvernului şi ale corporațiilor pot folosi acordurile privind comerțul pentru a limita abilitatea cetățenilor de a milita pentru o politică de promovare a păcii, afirmă Staples. Victoriile legislative ale cetățenilor, care mențin sancțiuni economice sau campanii de pierdere a drepturilor împotriva statelor represive, pot fi provocate şi amenințate de regimuri ale comerțului liber.

♦ *Globalizarea limitează folosirea sancțiunilor economice împotriva corporațiilor şi statelor respective*

Acordurile privind comerțul liber îngreunează activitatea guvernului de a legifera sancțiuni economice sau restricții comerciale împotriva altor state sau corporații care beneficiază de un conflict armat sau de represiune. Totuşi, sunt situații când sancțiunile au fost cruciale în aplicarea presiunilor, aşa cum s-a întâmplat în Africa de Sud, pentru a pune capăt apartheid-ului.

♦ *Globalizarea promovează securitatea corporației mai presus de securitatea umană*

Globalizarea şi comerțul liber aliniază interesele guvernului la cele ale corporației, rezultatul fiind asumarea, de către stat, a rolului de promotor şi de apărător al intereselor corporației în țară şi în străinătate. Globalizarea şi transnaționalizarea corporațiilor militare au înlocuit sistemul militar-industrial al economiei cu un sistem format din partea militară şi cea a corporațiilor aparținând unei economii globale.

Această interpretare rămâne una mereu controversată, având în vedere tendința autorului de a sesiza numai aspectele negative ale globalizării militare, desigur, poate mai mult din intenția de a atrage atenția opiniei publice asupra pericolelor pe care le reprezintă globalizarea economiei în relație cu cea militară.

Totuşi, acestor procese li se opun forțe şi procese care întăresc caracterul pozitiv al globalizării.

Marea provocare pentru globalizare, pentru omenire, este cum să fie eliminate sau reduse resursele de slăbire a coeziunii sociale, sentimentele de frustrare ale unor grupuri şi comunităţi, „neînţelegerile” între civilizaţii. În acest context, apare ca necesară problema însănătoşirii sistemului de securitate internaţional, în condiţiile acţiunii unei multicomplexităţi de factori, între care cel militar rămâne unul principal.

Starea actuală a lumii globalizate ne arată că, din ce în ce mai mult, securitatea naţională, în condiţiile sistemului global, nu poate fi gândită şi realizată decât prin raportare tot mai accentuată la sistemul securităţii globale.

În acelaşi timp, noile modalităţi de manifestare ale fenomenelor şi proceselor specifice domeniului militar, la acest nou început de mileniu, evidenţiază prezenţa unor schimbări importante ale locului, rolului şi formelor de manifestare a noii ordini militare în era globalizării.

ASPECTE PRIVIND ROLUL ŞI DETERMINĂRILE RAŢIONAMENTULUI STRATEGIC ÎN ACŢIUNEA MILITARĂ

Col.prof.univ.dr. Vasile MARIN

1. Raţionamentul strategic – consideraţii generale

Iniţierea, derularea şi finalizarea unei acţiuni în consens cu un model raţional prefigurat constituie, în mod exclusiv, apanajul fiinţei umane. De regulă orice acţiune, pentru a putea fi finalizată, presupune existenţa simultană a patru elemente distincte:

- un actor individual sau colectiv care o realizează;
- o situaţie (condiţiile fizico-tehnice şi de altă natură) în care acţiunea se desfăşoară;
- un obiectiv (scop) care o orientează;
- o modalitate (tehnică, strategie) utilizată de actor pentru a realiza obiectivul propus.

Dacă situaţia în care se desfăşoară acţiunea posedă o anumită independenţă în raport cu intenţiile actorului, acesta fiind obligat să-şi modeleze comportamentul în consens cu cerinţele acesteia, obiectivul respectiv modalitatea tehnică de realizare a acestuia sunt dependente de actor, de capacitatea sa de extrapolare, de selecţie şi adaptare la situaţia concretă.

Cu alte cuvinte, totul este subordonat unei gândiri algoritmizate, unui raţionament cu o anumită finalitate practică.

În acest sens, Dicţionarul General al Limbii Române defineşte raţionamentul ca o „formă logică fundamentală constând dintr-o înlănţuire de judecăţi; act prin care gândirea pornind de la cunoştinţe date, derivă din acestea cunoştinţe

noi”[122] ceea ce ne conduce la opinia că raționamentul reprezintă o formă algoritmizată de exprimare a abstractului.

O modalitate de reprezentare grafică a unui raționament este cea din Fig.nr.1.

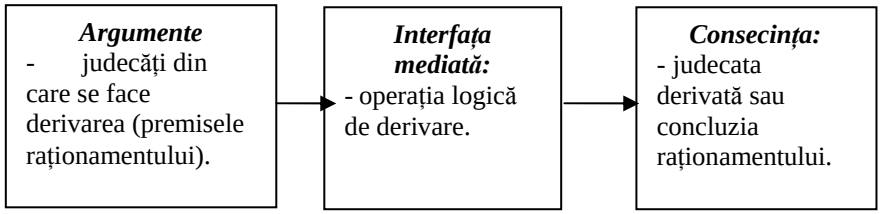
Argumente
- judecăți din care se face derivarea (premisele raționamentului).
Interfața mediată:
- operația logică de derivare.
Consecința:
- judecata derivată sau concluzia raționamentului.

Fig. nr.1 – Schema logică a unui raționament

Prin urmare, raționamentul reprezintă o modalitate de prelucrare conștientă a unor cunoștințe pentru a obține altele, care nu pot fi obținute decât printr-un proces de raționare. Acesta asigură trecerea de la cunoscut la necunoscut şi prin raționare, din nou la cunoscut, a cărui valabilitate se întemeiază pe certitudinea cunoştinţelor avute la dispoziție şi pe respectarea unor reguli logice de derivare ori compunere.

Deci, în structura unui raționament vom întâlni:

- judecăți (premise) din care rezultă o nouă cunoştinţă;
- concluzia, derivată din premise;
- principii care justifică operația de derivare logică.

Premisele şi concluzia sunt evidente, fiind materializate în judecăți, iar principiile care stau la baza derivării, neexistând explicit în raționament, sunt implicite, presupuse.

Raționamentul nu este doar un simplu exercițiu al minții, ci joacă un rol primordial în activitatea de fundamentare, concepere, organizare şi desfăşurare a acțiunilor umane, inclusiv a celor militare.

[122] Vasile Breban, Dicționar General al Limbii Române, Editura Enciclopedică, București, 1992.

Având în vedere aspectele menționate legate de problematica raționamentului este necesar să fie abordată relația dintre acesta şi domeniul strategicului. Din perspectiva acțiunii putem include raționamentul în perimetrul strategiei sau metodei de îndeplinire obiectivului acesteia. El reprezintă, practic, partea nevăzută acea prefigurare a acțiunii. Mai precis, acesta asigură argumentația uneia sau alteia dintre căile alese pentru îndeplinirea scopului acțiunii fiind, practic, extrem de dificil de departajat conținutul raționamentului de cel al strategiei. Privitor la un alt nivel de interconectare a raționamentului cu acțiunea, din perspectiva strategicului abordarea se poate face şi privind domeniul şi nivelul de determinare a acesteia. Avem, astfel, de-a face cu o analiză în contracurent, în sensul că tipul şi nivelul acțiunii determină specificul raționamentului. Cu alte cuvinte, se poate aprecia că există o tipologie a raționamentului în cadrul căreia se include şi raționamentul strategic cu specific militar. Făcând această delimitare, rezultă în mod evident că putem avea de-a face şi cu raționamente de nivel tactic ori operativ, după cum şi cu raționamente strategice în domeniul politic ori economic, ş.a.

Ştiința militară consacră raționamentului de nivel strategic un rol important în înțelegerea fenomenelor luptei armate, în fundamentarea legilor, principiilor şi procedeelor acțiunilor militare. Ca tip specific de raționament, raționamentul strategic poate fi definit ca „formă a gândirii (cunoaşterii) militare prin care, din premise admise ca adevărate, se desprind concluzii, respectiv cunoştinţe noi cu privire la lupta armată în ansamblul ei”[123]

Specificul raționamentului strategic este determinat de:

- caracteristicile războiului ca fenomen social, de trăsăturile şi cerințele luptei armate, ale organizării şi conducerii acțiunilor militare;

[123] Probleme filozofice ale Științei militare, vol.4, Editura Militară, București, 1987, p.80

- rolul strategiei militare în raport cu celelalte componente ale artei militare, precum şi cu procesul cunoaşterii fenomenelor luptei armate în general.

Aspectele mai importante care imprimă raționamentului strategic note specifice sunt: caracterul său bivalent şi condițiile de incertitudine în care se întemeiază şi desfăşoară.

Caracterul bivalent este dat de faptul că raționamentul propriu trebuie să se realizeze în paralel cu descifrarea intențiilor, posibilităților şi procedeelor de acțiune ale inamicului, a modului său de a raționa în situația strategică dată.

Referitor la gradul de incertitudine, conținut de raționamentul strategic trebuie avut în vedere că însăşi premisele de la care se porneşte, considerate ca adevărate, prezintă propriul grad de incertitudine, acțiunea fiind cea care le va valida sau nu.

Principalele domenii de manifestare a raționamentului strategic sunt:

- construcția şi fundamentarea pe baze ştiințifice a teoriilor militare;
- elaborarea şi adoptarea strategiilor şi doctrinelor militare;
- fundamentarea şi direcționarea proceselor deciziilor la nivel strategic;
- orientarea şi direcționarea proceselor cunoaşterii şi de decizie de la nivelurile operativ şi tactic.

În construcția şi fundamentarea ştiințifică a teoriei militare raționamentul

strategic este implicat îndeosebi, în formularea explicațiilor logice cauzale, care stau la baza legilor luptei armate.

În acest mod, principiile luptei armate sunt raționamente care se fundamentează pe premise (judecăți, observații) ce derivă dintr-o vastă experiență militară. În acelaşi timp sunt idei strategice fundamentale exprimând cerințe şi condiții necesare

succesului în acțiunile militare, fără a indica în mod obligatoriu o aplicare imediată în plan acțional. De exemplu „surprinderea inamicului” este un principiu important al acțiunilor militare deoarece, prin utilizarea lui inamicul este privat, cel puțin temporar, de inițiativă, realizându-se o întârziere a reacției eficiente a acestuia.

Din analiza exemplului observăm că, deşi este vorba de un principiu al acțiunii militare, el are sub această formă o valoare teoretică generală, fără a presupune sau a condiționa nemijlocit luarea unei decizii într-o situație determinată, succesul într-o acțiune militară, nedepinzând în mod obligatoriu de existența şi aplicarea sa.

Deci, se poate afirma că principiile luptei armate şi raționamentele strategice care stau la baza lor, pot fi aplicate în acțiunile militare sau pot constitui obiect al studiului şi pregătirii factorilor de decizie militară.

În elaborarea şi adoptarea strategiilor şi doctrinelor militare raționamentul strategic are menirea de a evidenția logic corelația dintre legile şi principiile generale ale luptei armate şi interesele, condițiile şi posibilitățile statului pentru realizarea obiectivelor strategice generale şi parțiale. Vor rezulta astfel concluzii care vor exprima atât explicații etiologice, cât şi opțiuni principale privind formele, metodele şi procedeele adoptate, organizarea sistemului militar al statului şi conducerea acțiunilor militare.

În fundamentarea şi implementarea deciziilor la nivel strategic raționamentul strategic se manifestă ca un raționament practic, având atât rol constructiv şi de anticipare, cât şi realizator.

Având în vedere că deciziile sunt luate de un subiect conducător, raționamentul strategic implicat în actul decizional trebuie privit şi analizat ca făcând abstracție de particularitățile de personalitate ale decidentului.

În orientarea şi direcţionarea proceselor cunoaşterii şi de decizie la nivelurile tactic şi operativ raţionamentului strategic îi revine un rol foarte important.

De asemenea, în relaţionarea nivelurilor artei militare, raţionamentul strategic intervine cu concluzii logice necesare integrării acţiunilor din domeniile tactic şi operativ în concepţia de ansamblu a purtării războiului, evaluării obiectivului strategic general stabilit.

Aceste concluzii sub forma unor enunţuri care precizează ce este necesar şi operativ sub forma unor enunţuri care precizează ce este necesar, permis şi interzis la nivelul acestor competenţe, fără a se substitui raţionamentelor specifice nivelurilor respective.

2. Tipologia şi conţinutul raţionamentului strategic

Ca tipuri de raţionamente în logica clasică deosebim raţionamente deductive, inductive şi transductive, iar ca forme raţionamente teoretice şi practice.

Tipologia raţionamentelor este mult mai vastă întrucât, din tipurile principale prezentate derivă o multitudine de alte raţionamente specifice variilor aspecte ale activităţii umane, cum ar fi: silogismele categorice, ipotetice, disjunctive, prin recurenta, teleologice analogice, prin relaţie etc.

În funcţie de rolurile raţionamentului strategic precizate anterior pot fi prezentate şi principalele tipuri de raţionamente cu aplicabilitate pe scara largă în domeniul strategiei, care sunt: raţionamentul deductiv, raţionamentul inductiv, raţionamentul teleologic.

Raţionamentul deductiv este o operaţie logică ce porneşte de la general (premise) şi ajunge la particular, la judecăţi mai puţin generale în raport cu cele conţinute în premise. Deci, raţionamentul deductiv exprimă evoluţia gândirii de la general la particular, de la legi, principii şi definiţii, la cunoştinţe şi aprecieri asupra fenomenelor, trăsăturilor acestuia şi rapor-

turilor dintre ele. În strategia militară, acest tip de raţionament este folosit pentru a desprinde legile şi principiile de bază ale luptei armate din caracteristicile generale ale situaţiei strategice, concluziile privind întemeierea doctrinei militare, organizarea şi conducerea operaţiilor, adoptarea anumitor forme şi procedee de acţiune. Deducţia logică joacă un rol important în desfăşurarea actului de comandă, al deciziei în general, pentru că, fără cunoaşterea legilor obiective şi principiilor generale ale ştiinţei militare nu poate fi realizat scopul final al războiului.

Raţionamentul inductiv, este o operaţie logică ce ajunge la general, plecând de la cazuri particulare, sau altfel spus, parcurge drumul de la cunoştinţe factuale la concepte.

Inducţia ştiinţifică are la bază observaţia şi experimentul şi merge la stabilirea cauzelor, a raţiunii suficiente a fenomenelor. În inducţia ştiinţifică, inferenţa are ca mijloc de generalizare metodele inductive de cercetare a cauzalităţii.

Deci, prin raţionamentul inductiv se parcurge calea de la cunoştinţe despre fapte şi lucruri individuale la cunoştinţe despre ce este esenţial şi general în aceste fapte, lucruri şi fenomene, la concluzii generalizatoare.

Acest tip de raţionament este utilizat în strategia militară pentru a se formula, pe baza experienţei istorice a conflictelor armate, a războaielor, legi şi principii ale luptei armate, precum şi pentru a se desprinde din datele existente, din evoluţia luptelor şi operaţiilor, caracteristicile unei situaţii strategice.

Importanţa raţionamentului strategic inductiv în gândirea militară, se relevă prin sublinierea că acesta trebuie să pornească întotdeauna de la realitate, să ţină seama de învăţămintele conflictelor armate anterioare, de experienţa practică acumulată de sistemul militar.

În comparaţie cu raţionamentul deductiv, cel inductiv este supus mai mult erorii, fapt ce diminuează din valoarea practică a concluziei. O astfel de eroare constă în generalizarea pripită,

superficială în anumite situații şi se săvârşeşte datorită încălcării legilor raționamentului inductiv.

De exemplu, generalizând datele unei situații anterioare şi aplicându-le la una prezentă fără a lua în calcul factorii noi implicați precum şi alte variabile, pot fi trase concluzii eronate şi adoptate o concepție greşită privind continuarea sau încetarea acțiunii militare respective.

Raționamentul teleologic exprimă o modalitate de gândire care porneşte de la scopuri şi de la participarea la realizarea lor, pentru a desprinde concluzii privind evenimente viitoare. Specificul acestui raționament în comparație cu cel deductiv constă în aceea că, în timp ce ultimul îşi bazează explicația pe antecedente pe fapte consumate, cel teleologic corelează descrierea fenomenului cu fapte sau evenimente viitoare în baza unor scopuri la a căror realizare participă. În strategia militară raționamentul teleologic are o largă întrebuințare, mai ales la fundamentarea şi adoptarea deciziilor.

Structura unui astfel de raționament cuprinde:

- scopul, care poate fi scopul politic al războiului sau obiectivul strategic al operației;
- modul de acțiune pentru realizarea scopului.

Modul de acțiune este determinat şi de scop, presupunând, astfel, o analiză multilaterală a situației, a interacțiunii factorilor constituenți. Astfel, raționamentul teleologic instituie o „legitimare epistemică, pornind nu de la explicații cauzale sau monologice, ci de la existența unui scop al acțiunii şi de la necesitatea realizării lui prin mijloacele luptei armate”.[124]

Prin directivele strategice (operative) şi ordinele de luptă se transmit subordonaților prin cale ierarhică, informații şi date necesare fără a se da explicații despre modul cum eşalonul superior a ajuns la decizia finală.

[124] Probleme ale Științei militare, vol. IV, Editura Militară, Bucureşti, 1997, p.85.

În conținutul acestor directive (ordine) se va regăsi, în schimb, raționamentul teleologic care leagă scopurile (obiectivele) eşalonului superior strategic de misiunile eşaloanelor operative şi tactice şi care trebuie îndeplinite prin forme şi procedee de acțiune adecvate.

În raport cu derularea acțiunii se manifestă un alt tip de raționament, cel practic. Este, de altfel, ştiut că dincolo de forma sa prefigurativă acțiunea deci şi acțiunea militară îşi are logica sa de evoluție, care nu coincide permanent cu proiecția acesteia. Importantă, din acest punct de vedere, este capacitatea actorului de a se identifica cu această logică şi a o transpune în propriul registru de gândire, finalizând un nou tip de raționament. Raționamentul practic este strâns conexat de cel teleologic deosebirea dintre ele fiind făcută pentru prima dată de Aristotel şi ulterior de Kant. Acesta din urmă afirma că „…în domeniul practic rațiunea are de-a face cu subiectul, cu facultatea de a râvni adică, după a cărei natură particulară regula se poate îndruma în chip diferit. Regula practică este totdeauna un produs al rațiunii, fiindcă ea prescrie acțiunea ca mijloc de a realiza un efect, urmărit ca scop.”[125]

Între rațiunea teoretică şi cea practică există deosebiri de fond, chiar dacă aceste deosebiri nu se pot absolutiza, având în vedere că cele două tipuri de rațiuni care aparțin în egală măsură procesului cunoaşterii umane.

O primă deosebire constă în aceea că, în timp ce pentru rațiunea teoretică realul apare sub forma de obiecte sau stări pe care subiectul le cunoaşte şi le percepe ca existând independent de el, în rațiunea practică obiectele sau stările devin obiective sau scopuri ale acțiunii, folosind pentru aceasta mijloacelor necesare.

În al doilea rând, trebuie evidențiat că, în rațiunea teoretică, omul se manifestă ca subiect cunoscător, care se

[125] Immanuel Kant, Critica rațiunii practice, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1972, p.106.

detaşează de obiectele concrete, explicându-le doar, pe când în raţiunea practică subiectul devine agent, elaborând decizii de acţiune şi participând direct sau indirect la executarea lor, la îndeplinirea scopurilor propuse.

Pentru strategia militară raţionamentul practic, prezintă o semnificaţie deosebită, dacă se are în vedere ponderea în conţinutul acesteia a problemelor de ansamblu ale organizării şi conducerii acţiunilor militare.

Nu înseamnă însă, că raţionamentul teoretic trebuie ignorat sau subapreciat. Pentru o evaluare justă a importanţei celor două forme de raţionament trebuie avute în vedere raporturile dintre teorie şi practică în domeniul strategiei. *„Strategia militară are, în acelaşi timp, semnificaţia de disciplină ştiinţifică şi de acţiune, respectiv de pregătire şi de conducere a operaţiilor strategice, a războiului în ansamblu. În primul caz strategia apare ca teorie, în al doilea caz ca practică. În consecinţă, trebuie să facem distincţie între teoria strategică şi acţiunea strategică. Teoria strategică elaborează principii, reguli, forme şi metode pe care acţiunea strategică le pune în aplicare. Pe de altă parte, acţiunea strategică va avea de rezolvat întotdeauna situaţii şi probleme pe care teoria nu le-a studiat şi cărora nu le-a dat soluţii”*[126]

Înţelegând în acest mod caracterul strategiei militare se poate afirma că, atât raţionamentul teoretic, cât şi cel practic sunt necesare în abordarea obiectului ei şi în rezolvarea problemelor ce-i revin, dar ca ultimul are un rol preponderent în organizarea şi conducerea operaţiilor, fundamentarea deciziilor şi îndeplinirea principalelor atribuţii ale unul comandant strategic.

Orice raţionament strategic are valoare numai în măsura în care se finalizează sau se poate finaliza în practică, asigurând acţiunii militare un fundament ştiinţific.

[126] Elemente de strategie militară, Editura Militară, Bucureşti, 1975, p.19

Raţionamentul strategic are deci două forme, una teoretică şi o alta practică, aflate într-o strânsă relaţionare şi cere exprimă, în ultimă instanţă dialectica întregului.

În timp ce raţionamentul teoretic strategic porneşte de la legi, principii, forme şi reguli cu caracter de generalitate, cel practic le particularizează la specificul acţiunii strategice sau a tipului de război la care se raportează.

Raţionamentul strategic este cel care fundamentează, valorizează şi obiectivează corelaţia dintre politică şi strategie militară.

Această corelaţie face parte din cadrul mai larg în care se desfăşoară acţiunea militară caracterizată prin interferenţa a numeroase determinări şi corelări dintre factorii de care depinde realizarea scopurilor sale strategice generale şi parţiale stabilite. Analiza elementelor de raţionalitate a corelaţiei politică-strategie militară trebuie să pornească de la evidenţierea unor cerinţe care privesc, în principal, relaţiile intime existente sau care se realizează între scopurile politice ale războiului, concepţia de ansamblu a ducerii acestuia şi măsurile concrete de soluţionare practică.

O primă cerinţă de respectat ar fi aceea a rolului conducător al politicii în raport cu strategia militară. Existenţa unui scop politic al războiului este o condiţie importantă a raţionalităţii strategice militare. Lupta armată nu are un scop în sine, ci este mijlocul pentru realizarea scopului politic, ca expresie a intereselor sociale, mai largi sau mai restrânse, în numele cărora se desfăşoară conflictul armat. De aceea *„strategia militară nu are o raţiune în sine, o raţionalitate autonomă”*[127], ea fiind raţională în măsura în care corespunde raţiunilor politice ale conflictului respectiv.

Dacă strategia militară ar fi lipsită de scopuri, interese şi raţiuni politice, ea ar deveni un instrument de distructivitate

[127] Probleme filozofice ale Ştiinţei militare, Editura Militară, Bucureşti, 1987, p.101

necontrolată, rezultând de aici faptul că subordonarea strategiei militare politicii statului este o necesitate obiectivă. În sfera raționalității strategiei militare sunt cuprinse analiza şi rezolvarea unor probleme importante: prevederea caracterului viitorului război; transformarea scopului politic al războiului în obiective militare; asigurarea concordanței între scopuri, forțe şi mijloace; coordonarea tuturor acțiunilor militare la nivel strategic în vederea realizării scopului războiului; mobilizarea tuturor resurselor umane şi materiale necesare susținerii efortului de război etc.

O altă cerință a raționalității corelației politică-strategie militară este independența relativă a celor două elemente, întrucât o substituire a raționamentului strategic prin cel politic sau invers ar duce la dereglarea corelației şi la consecințe neprevăzute în desfăşurarea acțiunilor militare şi războiului în ansamblu.

Aşa cum războiul nu poate fi considerat în totalitate ca o parte a politicii, iar acțiunea militară nu poate fi confundată cu acțiunea politică, tot astfel şi rațiunea strategiei militare nu poate fi total determinată sau epuizată prin raporturile sale de dependență față de rațiunea scopurilor politice.

Apare firesc faptul că, în limitele unor competențe, strategia militară să dispună de o anumită autonomie relativă față de politică, în acest mod exprimându-se la adevărata sa valoare specificul raționamentului strategic.

Factorul de decizie politică stabileşte scopul, resursele umane şi materiale pe care statul le alocă, mijloacele de bază ce vor fi folosite, pe când comandamentul strategic ia măsuri de organizare şi desfăşurare a acțiunilor militare propriu-zise, de întrebuințare a forțelor şi mijloacelor la dispoziție etc. pentru atingerea scopurilor politice ale războiului.

O cerință cu o extindere mai restrânsă, dar de care trebuie ținut seama ar fi aceea a respectării caracterului biunivoc al influențării între elementele corelației.

Preeminența politicii nu presupune o subordonare oarbă a strategiei militare, ci o interdependență constructivă între acestea, raționamentul strategic intervenind deseori pentru a proporționa scopurile politice ale războiului în funcție de posibilitățile reale ale statului de a le îndeplini cu succes.

O strategie rațională corelează determinările puterii armate cu întreaga dezvoltare a societății, având un rol important în orientarea cercetării ştiințifice şi tehnologice militare, în stabilirea priorităților producției naționale de apărare şi integrarea potențialului tehnico-ştiințific în ansamblul factorilor de care depinde obținerea succesului într-un eventual război de apărare a țării.

Cerința de bază şi în acelaşi timp elementul de raționalitate majoră a corelației, o constituie respectarea principiului proporționalității în relația politică-strategie militară.

În conformitate cu acest principiu relația politică-strategie militară se derulează între două limite raționale de proporționalitate, una superioară şi o alta inferioară.

Depăşirea limitei superioare poate fi considerată aventurism politic, iar a celei inferioare în jos, afectarea capacității de apărare a statului, în mod iremediabil şi pe termen lung.

Din prezentarea succintă a acestor cerințe se poate concluziona că, subordonarea strategiei militare față de politica statului este o necesitate obiectivă şi care cuprinde elemente majore de raționalitate în orientarea acțiunilor strategice.

3. Acțiunea militară şi valorificarea raționamentului strategic

Potrivit „Regulamentului general al acțiunilor militare" acțiunea militară reprezintă *„Ansamblul măsurilor şi activităților concepute, planificate şi desfăşurate de structurile militare pentru îndeplinirea misiunilor încredințate"*.[128]

[128] Regulamentul general al acțiunilor militare, A.N.1, București, 1996, p.27

Este un tip specific de acțiune umană care se diferențiază de alte tipuri de acțiune printr-o specificitate determinată, în principal, de:

- natura războiului ca fenomen social pe timpul căruia acțiunile militare îmbracă forme ale luptei armate, îşi ating scopurile prin mijloace violente şi au un pronunțat caracter distructiv;
- caracterul moral al stimulentelor principale ale acțiunii militare eficiente;
- conținutul relațiilor de intercondiționare dintre elementele constitutive;
- opoziția scopurilor, astfel că în timpul de război realizării scopului unei acțiuni i se opune o altă acțiune cu scop opus, desfăşurată de partea adversă.

Însuşirea esențială a acțiunii militare este dată de unitatea dintre scopul politic, mijlocul de luptă distructiv şi prezența inamicului ca obiect al acțiunii.

Ca particularizare a acțiunii socio-umane, acțiunea militară nu se desfăşoară linear şi într-o libertate absolută, fiind determinată de o serie de factori obiectivi şi subiectivi, ultimii având un rol important.

Astfel, în timp ce factorii obiectivi (situația strategică, mijlocele, obiectul acțiunii, spațiul şi timpul) constituie cadrul în care urmează a se desfăşura acțiunea, cei subiectivi (pregătirea, competența, capacitatea organizatorică şi de conducere a agentului decizor etc.), reprezintă motorul prin care se pune în mişcare ansamblul de procese ale gândirii, prin raționamente.

Orice acțiune militară bazată pe lupta armată este constituită din următoarele elemente:

- actor-decident şi/sau executant, individual ori colectiv, care la diversele niveluri ar putea fi: conducerea politico-militară, comandanții militari şi comandamentele diferitelor eşaloane, trupele, formațiunile etc.;

- scopul – politico-militar sau militar, în funcție de nivel sau eşalon;
- obiectul acțiunii reprezentat de inamic;
- situația acțională, determinată de condițiile şi normele în care se pregăteşte şi se desfăşoară acțiunea;
- dispozitivul acțional care corespunde aşezării în spațiu a agenților acțiunii militare;
- mijloacele (armamentul şi tehnica de luptă) care prin folosire determină caracterul distructiv al luptei armate, forțele şi resursele, sprijinul extern etc.;
- operațiile ale căror scopuri strategice se realizează secvențial prin operații şi lupte, executate succesiv sau concomitent;
- metoda care reprezintă calea prin care se realizează dezorganizarea sistemului de acțiuni a inamicului, capturarea sau nimicirea acestuia;
- rezultatul care se raportează la scop şi misiuni;
- sistemul de cunoaştere şi informații referitoare la celelalte elemente ale acțiunii militare.

Elementele prezentate, ca şi altele care pot fi adăugate, relevă odată în plus specificitatea acțiunilor militare în raport cu celelalte tipuri de acțiune umană.

În cadrul acțiunii militare, elementul principal este actorul decident, care este pus în ipoteza de a concepe şi hotărî, de a stabili algoritmul acțiunii şi de a participa efectiv la derularea acesteia.

Proiectând acțiunea în planul gândirii, elementul decizional se foloseşte de o dublă activitate de a raționa, una algoritmică şi alte euristică.

Modalitatea algoritmică constă în aplicarea asupra unor date cunoscute, a unui ansamblu de reguli, într-o anumită succesiune, care formează algoritmul de rezolvare a situației strategice apărute.

Dar, situațiile acționale militare sunt unice şi irepetabile, activitatea de organizare a forțelor şi mijloacelor proprii făcându-se după structuri elaborate în conformitate cu posibilitățile de contracarare a adversarului şi de realizare a surprinderii acestuia. Aceasta este maniera euristică de rezolvare a unor situații acționale prin descoperire şi invenție de reguli şi procedee adecvate, bazate pe raționamente practice.

Prin urmare, pentru a evidenția şi rolul raționamentului strategic în domeniul acțiunilor militare strategice este necesar a se evidenția care sunt dimensiunile, implicațiile şi modalitățile de utilizare ale acestuia, definind elementele principale caracteristice ale raționării în funcție de problemele de rezolvat într-un caz concret.

Astfel, pornind de la scop şi mijloace, două elemente importante din structura acțiunii militare, actorul decident, potrivit legii obiective a concordanței dintre scopuri, forțe şi mijloace, trebuie să raționeze asupra necesarului de mijloace pentru îndeplinirea scopului în cazul unei acțiuni strategice.

Avem de-a face cu un raționament la nivel strategic de adecvare a mijloacelor la scopuri, care presupune, în prealabil, o stabilire a scopurilor problema de bază de rezolvat rămâne alegerea, constituirea, pregătirea forțelor şi mijloacelor şi aducerea acestora în stare operațională optimă.

Adecvarea mijloacelor la scopuri este un proces analitic complex şi cuprinde elemente componente ce se intercondiționează reciproc şi care pot fi analizate sub aspectul conținutului şi al succesiunii în plan cognitiv. Astfel, alegerea mijloacelor presupune ca, față de un scop dat, să existe o diversitate mai mare sau mai mică de mijloace care pot fi utilizate şi între care trebuie făcută o opțiune pe baza unor criterii determinate.

În funcție de scopul stabilit, se poate opta pentru folosirea totală sau parțială a mijloacelor existente, pot fi alese prioritățile de ordin cantitativ şi calitativ, ținându-se cont de

criteriile de cost, timp şi eficiență, preponderent fiind criteriul eficienței militare.

În anumite condiții pot apărea criterii valorice, de ordin politic şi moral, care să determine ca anumite mijloace să nu fie întrebuințate chiar dacă din punct de vedere militar ar avea o eficiență mare.

Dar, în acțiunea militară nu este suficient numai să se facă opțiunea asupra mijloacelor, ci trebuie ca acestea să fie constituite, mobilizate, organizate, pregătite şi dispuse în aşa fel încât să poată fi utilizate în modul şi la locul dorit pentru atingerea scopurilor propuse.

Rezultă deci că, după finalizarea raționamentului de către agentul decident privind alegerea mijloacelor, pentru adecvarea acestora la scopurile urmărite este necesară constituirea, pregătirea şi aducerea lor în stare operațională.

Un alt factor care trebuie avut în vedere în adecvarea la scopuri a mijloacelor este gradul de asigurare şi de utilizare practică a acestora.

Astfel, raționând asupra mijloacelor trebuie concluzionat şi asupra raportului dintre mijloacele necesare îndeplinirii scopurilor şi cele posibile de obținut şi de utilizat. În cazul unei diferențe în defavoarea celor din urmă este necesară aplicarea creatoare a principiilor luptei, prin procedee şi metode adecvate.

În aprecierea mijloacelor trebuie, de asemenea, să se țină seama de interacțiunea dintre forțele materiale şi cele morale în acțiunea militară strategică, dintre latura cantitativă şi cea calitativă. Aşa cum sublinia Clausewitz, superioritatea numerică în bătălie nu decurge obligatoriu din raportul global de forțe, ci depinde, într-o măsură apreciabilă, de măiestria, talentul şi ingeniozitatea comandantului, care ştie să folosească corect şi spațiul şi timpul, să dozeze eforturile corespunzător planului de acțiune şi să întrebuințeze în modul cel mai judicios forțele de care dispune. „*Forța în punctul hotărâtor* – preciza el

– depinde de forța absolută a armatei şi de abilitatea folosirii ei.”[129]

O condiție importantă a adecvării mijloacelor la scopuri o constituie disponibilitatea mijloacelor ştiut fiind că, în acțiunea militară apare o deosebire între posibil şi disponibil. Disponibilitatea presupune că mijloacele necesare şi posibile să se afle la dispoziția celui care organizează şi conduce acțiunea militară, să nu fie angajate în alte acțiuni şi să poată fi aduse oportun în locul unde este nevoie de ele.

În consecință, raționamentul strategic va determina restructurările şi manevra necesare pentru a face mijloacele disponibile, corespunzător scopului urmărit. Acțiunile militare la nivel strategic impun deseori efectuarea unor deplasări de forțe şi mijloace la distanțe mari, pentru a realiza raportul de forțe şi dispozitivul strategic corespunzătoare, acestea implicând măsuri organizatorice şi de asigurare gândire şi calculate în modul cel mai rațional posibil.

Dimensionarea cronologică este o altă caracteristică importantă a raționamentului strategic, care are în vedere stabilirea unor termene, sau timpul la dispoziție, atât pentru realizarea scopurilor, cât şi pentru asigurarea mijloacelor necesare pentru atingerea acestora. Precizarea în timp a realizării scopurilor (misiunilor), stabilirea termenelor pentru asigurarea mijloacelor şi realizarea dispozitivului strategic, executarea la timp a cooperării şi manevrei, devansarea în timp a acțiunilor inamicului etc., demonstrează că raționamentul strategic trebuie să includă dimensiunea temporalității ca o condiție de bază a planificării şi executării acțiunii strategice.

Se poate concluziona că, pentru a obține adecvarea mijloacelor la scopurile urmărite, raționamentul strategic are de parcurs o serie de trepte (necesar, posibil de utilizat, disponibil, operațional), iar o gândire strategică corectă dezvăluie

[129] Carl von Clausewitz, Despre Război, Editura Militară, Bucureşti, 1982, p.183

particularitățile fiecărei determinări în funcție de situația dată şi sesizează disfuncțiile asigurând rezolvarea acestora pe o cale logică.

BIBLIOGRAFIE

1. Vasile Breban, Dicționar General al Limbii Române, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1992.

2. Probleme filozofice ale Ştiinței militare, vol.4, Editura Militară, Bucureşti, 1987.

3. Probleme ale Ştiinței militare, vol. IV, Editura Militară, Bucureşti, 1997.

4. Immanuel Kant, Critica rațiunii practice, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1972.

5. Elemente de strategie militară, Editura Militară, Bucureşti, 1975.

6. Probleme filozofice ale Ştiinței militare, Editura Militară, Bucureşti, 1987.

7. Regulamentul general al acțiunilor militare, A.N.1, Bucureşti, 1996.

8. Carl von Clausewitz, Despre Război, Editura Militară, Bucureşti, 1982.

9. Colectiv, Dicționar de sociologie, Editura Babel, Bucureşti, 1998.

10. ***, Filosofia de la A la Z, Dicționar de filozofie, Editura All Educational, Bucureşti, 2000.

SECȚIUNEA A II-A

AMENINȚĂRI ŞI PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII ÎN ZONA BALCANILOR ŞI BAZINUL MĂRII NEGRE

General de brigadă dr. Visarion NEAGOE

1. Surse de instabilitate regională: delimitare, cauze, enumerare, detaliere

Începutul noului secol şi mileniu coincide cu cel al unei noi ere în politica internațională, în care economia şi securitatea vor ocupa locul central în determinarea evoluției viitoare a lumii şi a ordinii internaționale.

Riscurile, amenințările şi pericolul la adresa securității statelor, implicit a României, sunt potențate atât de vulnerabilitățile interne ale acestora, cât şi de fenomenele asociate globalizării, dintre care cele mai periculoase sunt proliferarea crimei organizate şi a extremismului. Una dintre cele mai virulente forme de manifestare a acestora o reprezintă terorismul.

În realitatea contemporană, războiul şi-a deplasat sfera de interes către noile domenii în care se dispută supremația: economic, informațional, piețe de desfacere, centre zonale de structurare politică, rețele de infrastructură.

În momentul de față, fenomenul cel mai interesant îl constituie evoluția sferei de cuprindere a noțiunii de război, care nu se mai suprapune în toate cazurile cu cea de conflict, care, la rândul ei, nu se mai suprapune în mod automat cu cea de acțiuni militare.

Astfel, se poate susține că cele mai profunde amenințări la adresa securității naționale se manifestă în domeniul nonmilitar, cum ar fi: presiuni politico-diplomatice şi tehnologice, agresiuni informaționale, acțiuni informatice ostile, agresiuni economico-financiare, acțiuni psihologice, culegere de informații şi dezinformare, migrație cu efecte destabilizatoare, penetrație culturală.

În general, la nivelul tuturor strategiilor de securitate, din zona de interes geostrategic, sunt identificate aproximativ aceleaşi riscuri:

- instabilitatea regională;
- diseminarea armelor de distrugere în masă şi a tehnologiilor de producție aferente;
- pericole transnaționale: terorismul, traficul de stupefiante şi armament, migrația ilegală, rețelele de contrabandă, rețelele de spălare a banilor, sectele religioase, rețelele crimei organizate.

Potențarea şi maximizarea acestor factori de risc se realizează în condițiile în care unele țări, aflate în tranziție, se confruntă acum cu o veritabilă disoluție a puterii, cu incapacitatea reală a structurilor, coroborate cu inducerea sentimentului de neîncredere a populației din țările respective în capacitatea de reacție a instituțiilor statului, ceea ce duce la suspiciune, la apariția percepției de țară necontrolabilă, pe fondul unui sistem clasic de derutare şi demotivare psihologică folosit de specialiştii războiului informațional.

Un alt risc, despre care se vorbeşte mai puțin, este lipsa unei politici ferme, concretizate la nivel doctrinar, în ceea ce priveşte sistemul de securitate la nivel național.

O analiză rapidă arată că, în spațiul de risc analizat, puține sunt țările care şi-au formulat şi prezentat o nouă doctrină de apărare şi securitate.

Caracteristicile relațiilor interstatale sunt, de multe ori, caracterizate de conflicte de diferite proporții şi sfere de manifestare (economie, politică, ideologie, diplomație etc.). Principalele categorii de factori destabilizatori interstatali sunt: conflictele politice, acțiunile elementelor sau grupărilor

criminale, vidul juridic în majoritatea problemelor de asigurare a securității informaționale, violarea intenționată sau neintenționată a legislației existente privind problemele de securitate informațională.

Examinând lumea contemporană din afara granițelor Europei, găsim o imagine mixtă, Rusia şi China – două puteri majore din spațiul euro-asiatic – fiind factori-cheie pentru statele membre NATO.

Procesul de reformă din Rusia este amenințat atât de situația precară a economiei ei, cât şi de acțiunile unor puternice elemente foste comuniste.

Chinei îi revine un rol major în sistemul economic internațional. Totuşi, piața sa de desfacere, largă şi în continuă creştere, se află în opoziție cu sistemul său politic relativ închis, care, aşa cum se susține, neagă drepturile omului, drepturi care sunt de la sine înțelese în democrațiile occidentale.

Statele din Caucaz şi din Asia Centrală formate în urma dezmembrării Uniunii Sovietice rămân o potențială sursă de instabilitate şi incertitudine. Chiar dacă statele din această regiune au capacitatea de a face reformă şi a se democratiza, este posibil ca procesul să fie lent, iar instabilitatea să ridice probleme care ar putea crea tensiuni în Europa.

Indiferent dacă Ucraina va urma sau nu calea dezvoltării independente şi democratice, ea este şi va rămâne un factor critic pentru relațiile de securitate europene. Instabilitatea din Ucraina sau restrângerea suveranității sale ar putea readuce în discuție securitatea şi interesele tuturor statelor din zonă.

Orientul Mijlociu este un foc nestins. Sursele de tensiuni nu au fost încă dezamorsate. Ele nu se află numai în Golf şi în interiorul acestui spațiu, ci, din nefericire, şi în exteriorul lui.

În acelaşi mod se prezintă şi Orientul Apropiat. Țările arabe şi Israelul sunt departe de a ajunge la o conviețuire în deplină securitate.

Regimurile radicale din Libia şi Iran ar putea pune în pericol stabilitatea regională, precum şi accesul internațional la sursele vitale de energie.

Tensiunile din Peninsula Coreeană, ca şi cele dintre unele din noile centre de putere la nivel regional, cum sunt India şi Pakistanul, duc la evoluții imprevizibile şi finalități incerte.

Formula constituirii unei Identități Europene de Securitate şi Apărare (E.S.D.I.) în cadrul NATO vizează reconcilierea unei noi mari autonomii europene pe probleme de securitate şi apărare, păstrându-se legătura transatlantică. Elementele de bază ale formulei E.S.D.I., aprobate de liderii NATO, sunt:

- sprijinul integral al NATO pentru dezvoltarea E.S.D.I prin punerea la dispoziție a facilităților şi capacităților Alianței pentru operațiile UEO;

- menținerea sprijinului pentru operațiile conduse de UEO, ca element al conceptului de Forțe Multinaționale Combinate Interarme (CJTF);

- crearea de forțe capabile de a opera sub controlul politic şi direcționarea strategică a UEO;

- angajament pentru asigurarea transparenței între NATO şi UE în managementul crizelor, inclusiv consultări comune. În acest context, procesele de extindere ale celor două mari organisme integratoare – NATO şi UE – completează fizionomia mediului de securitate actual, dând credibilitate eforturilor de edificare a noii arhitecturi de securitate în condiții de stabilitate, încredere şi siguranță în plan regional.

Peninsula Balcanică, limitată de mările Neagră, Marmara, Egee şi Mediterană şi incluzând Albania, Bulgaria, Grecia, statele formate în urma dezmembrării Iugoslaviei, alături de România şi Turcia europeană, reprezintă o graniță între culturi, religii, mentalități, ideologii şi sfere de influență, pe cât de multiple şi individualizate, pe atât de diversificate şi intercondiționate.

Aici se reunesc, pe de o parte, entități statale aflate în diferite stadii ale procesului de tranziție către democrație și economia de piață, având niveluri de dezvoltare extrem de diferențiate și cu statute deosebite față de instituțiile euro-atlantice integratoare, iar pe de altă parte, spații și regiuni încă instabile și nesigure, supuse unor crize și conflicte aflate în derulare sau în stare latentă, insuficient soluționate, gata oricând să fie reactivate, capabile să genereze noi amenințări și provocări la adresa securității regionale și globale.

Bazinul Mării Negre, reprezentând prelungirea bazinului mediteranean către Marea Baltică și, mai departe, către Asia Centrală și Orientul Mijlociu, are principalele caracteristici politice și de securitate asemănătoare zonei Balcanilor, dar și caracteristici proprii, cum sunt interesele țărilor riverane, ca și ale principalilor actori pretendenți la topul ierarhiei mondiale (SUA, Rusia, China, Japonia, India, țările UE), imensul potențial economic, militar și demografic, precum și rolul acestei zone ca element de legătură între Asia Centrală și Orientul Mijlociu în jocul intereselor politice și economice globale.

Pornind de la aceste elemente, se consideră că pacea, stabilitatea și securitatea, atât de sperate și dorite, încă nu s-au generalizat în aceste zone, ci, din contră, aici s-au reactivat unele conflicte aflate în stare latentă, simultan cu apariția altora, generând noi puncte de tensiune și insecuritate în întregul areal al Balcanilor, bazinului Mării Negre și în proximitatea acesteia: Georgia, Republica Moldova, Rusia, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan etc.

Aceste puncte completează zonele nesigure ale Europei reprezentate de Caucaz și Balcani, ce influențează în mod direct securitatea și stabilitatea zonală și regională.

Analiza conflictelor și stărilor tensionate evidențiază faptul că majoritatea au premise istorice aproape comune, la care se adaugă faptul că întreaga zonă se confruntă cu mari

probleme de natură economică, politică și socială, determinate de procesul de tranziție prin care trec țările respective. Contrar evoluțiilor generale favorabile destinderii și colaborării internaționale, în zona Balcanilor și bazinului Mării Negre continuă să se manifeste, pe fondul existenței unor vulnerabilități specifice, amenințări și provocări militare sau nemilitare, care pot pune în pericol securitatea și stabilitatea întregii regiuni. Cauzele care generează aceste amenințări, în funcție de natura lor, sunt:

- probleme de natură politică:

- existența unui mediu politic instabil și sensibil, care determină diminuarea autorității statale și proliferarea unor fenomene specifice crimei organizate;
- implicarea unor personalități politice și militare în activități ilegale;
- amplificarea și generalizarea corupției.

- probleme de securitate:

- persistența unor stări tensionate latente determinate de mișcări separatiste sau dispute teritoriale;
- incapacitatea multor state de a-și securiza eficient frontierele, permițând astfel proliferarea rețelelor de trafic ilegal;
- existența unei cantități impresionante de armament deținut ilegal.

- probleme economice și sociale:

- existența decalajelor între state, ca urmare a crizelor economice, a reformelor, a privatizărilor cu implicații politice și a liberalizării prețurilor;
- scăderea nivelului de trai al populației;
- emigrația în masă, ca rezultat al situației conflictuale interne și externe.

Ca urmare, îndeosebi a acestor cauze, principalele amenințări și provocări din zona Balcanilor și bazinului Mării Negre sunt următoarele:

♦ instabilitatea internă în numeroase state şi regiuni constituite după destrămarea Uniunii Sovietice şi a Iugoslaviei;

♦ accentuarea sau menținerea conflictelor etnic-separatiste;

♦ încercările de dezintegrare şi constituire a unor entități statale independente (Kosovo, Bosnia-Herțegovina, Transnistria, Abhazia, Adjaria);

♦ creşterea numărului de prozeliți islamişti, îndeosebi în rândul intelectualilor şi al tinerilor;

♦ exportul de instabilitate, prin promovarea fundamentalismului islamic şi a intereselor statelor islamice către sud-estul Europei şi prin existența unor grupuri etnice compacte în aceste zone (turcii în sud-estul Bulgariei, bosniacii, albanezii în Peninsula Balcanică, turco-tătarii în Peninsula Crimeea, găgăuzii în Republica Moldova);

♦ interesele şi acțiunile rețelelor de crimă organizată;

♦ asigurarea surselor de finanțare pentru grupările teroriste;

♦ menținerea unui climat de instabilitate;

♦ furnizarea de armament şi facilitarea traficului ilegal cu acesta;

♦ competiția economică declanşată de exploatarea şi transportul petrolului din Marea Caspică;

♦ poluarea tot mai accentuată a bazinului Mării Negre;

♦ punerea în pericol a mediului înconjurător (canalul Bâstroe);

♦ construcția, în proximitatea frontierelor naționale, a unor obiective cu grad ridicat de risc (proiectul centralei atomo-electrice de la Belene – Bulgaria);

♦ expansiunea rețelelor şi activităților teroriste şi a crimei organizate transnaționale (criminalitate economico-financiară, trafic transfrontalier de persoane, droguri, materiale radioactive şi strategice, armament şi muniții);

♦ proliferarea şi diseminarea necontrolată a tehnologiilor şi materialelor nucleare, a mijloacelor de distrugere în masă, a armamentelor şi altor mijloace letale neconvenționale.

Implementarea dimensiunii informaționale a securității, realizarea unui management adecvat de risc presupune, la nivelul României, luarea în considerare a următoarelor realități, care reprezintă inclusiv factori de risc de natură managerială:

♦ reticența în fața noului, a schimbării, combinată cu o informare care lasă de dorit, are drept rezultat neînțelegerea dimensiunii securității în contextul actual;

♦ analizele politice nu folosesc o abordare de tip intelligence, ele sunt canalizate, focalizate pe eveniment;

♦ nu se înțelege că introducerea de tehnologie şi proliferarea ei este, pe de o parte, un fapt inevitabil, iar pe de altă parte, amplifică mediul de securitate.

a) Factori externi:

♦ creşterea interesului pentru războiul informațional (R.I.) ca „război politic", ca parte componentă a politicii statului, manifestată în spațiul geopolitic de interes al României;

♦ conştientizarea şi considerarea apariției unor structuri adecvate R.I., la nivel național, în unele țări, cu rol în protecția informației, care pot derula şi *operații informaționale ofensive;*

♦ tendințele de construire şi centralizare a unor *comunități informative* puternice cu rol de susținere a R.I.;

♦ neparticiparea României la efortul de elaborare a unei *legislații internaționale* în domeniul R.I., precum şi slaba racordare la fluxul informațional nord-atlantic şi european;

♦ acutizarea competiției în sfera informațiilor economice, prin mijloace specifice R.I.;

♦ proliferarea terorismului informatic (cyber-mafia), care poate afecta infrastructura informațională națională, în ciuda stadiului său embrionar de dezvoltare;

♦ utilizarea pe scară tot mai largă a sistemului de telecomunicații prin sateliți, asupra căruia statul român nu deține posibilitatea de control;

♦ dezvoltarea explozivă a sistemului de comunicații prin telefonie mobilă, controlat la nivel național de un număr redus de furnizori de servicii.

b) Factori interni:

♦ neconștientizarea și neînțelegerea aspectelor complexe ale fenomenului R.I., atât la nivelul factorilor de decizie, cât și la nivelul opiniei publice;

♦ absența unei viziuni și strategii unitare care conduce la abordări sectoriale, departamentale;

♦ reflectări trunchiate privind natura reală a fenomenului R.I. care apar la nivelul mijloacelor de informare în masă;

♦ încercarea de control a suportului informațional sau chiar a informației însăși, pe calea ofertei de tehnologie informatică;

♦ existența unei „comunități informatice" interne, bine organizate, activă în mediile universitare și în grupurile de lobby internaționale, din punct de vedere al lucrului pe Internet, răspândită pe areale etnice;

♦ absența unui sistem național de ofertă informațională – sistem de informații deschis pentru oricine dorește să consulte pulsul României prin intermediul rețelelor informatice;

♦ lipsa unui apetit ofensiv în plan imagologic, integrat într-o strategie de R.I., materializat prin acțiuni desfășurate de profesioniști;

♦ procent scăzut de personal specializat în informatică, comunicații, campanii imagologice;

♦ exodul tinerilor cu pregătire în domeniile asociate R.I.;

♦ gradul redus de pregătire generală și specifică în domeniul culturii de bază informaționale;

♦ dificultatea accesului la sursele deschise de informație, datorită numărului redus de calculatoare și noduri de acces la rețeaua Internet;

♦ posibilitatea de proliferare a „teroriștilor informatici", cetățeni români care, prin acțiunile lor, deformează imaginea publică și afectează interesele statului român. Această proliferare este încurajată de inexistența unui cadru legislativ adecvat;

♦ nivelul redus de dotare al structurilor de decizie cu sisteme informaționale de înaltă performanță – informatizarea scăzută a sistemelor civile și militare;

♦ stadiul incipient de însușire și utilizare a tehnicilor și instrumentelor din spațiul informațiilor economice, cu consecințe vizibile asupra procesului de privatizare, funcționării pieței de capital, formării percepțiilor asupra riscului de țară;

♦ absența unei politici și strategii coerente de achiziție, implementare și dezvoltare a sistemelor de tip C4I, la orice structură cu atribuții în domeniul securității.

2. Consecințe și implicații la nivel național. Forme și modalități de acțiune

Existența riscurilor și provocărilor din aceste spații poate avea o serie de consecințe importante atât pentru NATO și UE, cât și pentru România, astfel:

- menținerea insecurității în zone de interes strategic pentru statele implicate;
- alimentarea unor focare de instabilitate;
- proliferarea activităților specifice crimei organizate;
- pierderea unor piețe tradiționale;
- afectarea accesului la rezervele de hidrocarburi din Marea Neagră și Marea Caspică;
- afectarea punerii în valoare a magistralei de comunicație fluvialo-maritimă (Rin, Dunăre, Marea Neagră);

- crearea de zone preferențiale de influență financiară și comercială;
- greutăți în echilibrarea schimburilor comerciale;
- apariția și agravarea conflictelor deschise.

Transformarea regiunii Balcanilor și a bazinului Mării Negre într-un pol al stabilității politice și al creșterii economice, cu scopul extinderii climatului de pace și securitate, atât în spațiul balcanic, cât și mai departe, spre Caucaz și Asia Centrală, se constituie într-o prioritate a activității viitoare pentru NATO și UE.

Creșterea importanței flancului sudic reprezintă un element care dă Balcanilor noi valențe, conturându-se ca o regiune în care Alianța va desfășura ample operațiuni multinaționale.

Sursa noilor provocări constituită de fenomenul terorist ar putea veni atât din zona sudică a frontierelor NATO, cât și pe axa noului flux energetic: Asia Centrală – Marea Caspică – Caucazul de sud – Marea Neagră.

Detensionarea parțială a relațiilor politice dintre Grecia și Turcia și soluționarea rezonabilă a problemei Ciprului, în legătură cu accederea în Uniunea Europeană, reprezintă un factor benefic și dinamizator al colaborării în regiune.

În condițiile întăririi flancului sudic al NATO, prin accesul României și Bulgariei, se realizează nu numai un echilibru strategic, dar se dinamizează și cooperarea regională, prin rolul pe care cei doi noi membri îl pot juca în normalizarea relațiilor dintre Grecia și Turcia.

Extinderea NATO spre estul continentului plasează, pentru prima dată, cele șase țări riverane Mării Negre (Georgia, Rusia, Ucraina, Turcia, România, Bulgaria) într-o paritate numerică: există trei state membre NATO (Turcia, România, Bulgaria) și trei state nemembre (Rusia, Ucraina, Georgia). Astfel, Marea Neagră încetează să mai fie o mare aflată exclusiv sub influența țărilor ex-sovietice.

Existența în zonă a SEEBRIG și a Inițiativei de Cooperare Militară din Sud-Estul Europei reprezintă premise valoroase de cooperare regională. Țările NATO participante la această inițiativă sprijină eforturile Albaniei și Macedoniei de accedere la structurile militare ale Alianței.

Constituirea BLACKSEAFOR, organism de cooperare navală care cuprinde toate cele șase state riverane Mării Negre, are ca obiectiv cunoașterea reciprocă a forțelor navale ale statelor participante, în măsură să desfășoare în comun acțiuni umanitare, de căutare-salvare, împotriva minelor și a poluării.

În acest context, este de așteptat o dezvoltare a colaborării în bazinul fluviului Dunărea, care va avea ca rezultat revitalizarea comunicației fluviale și transformarea acesteia într-o veritabilă magistrală europeană navigabilă care să contribuie la valorificarea căilor de transport maritime și fluviale din întreaga zonă a Mării Negre, inclusiv racordarea la bazinul Mării Caspice, prin sistemul Volga-Don.

Încă din timp de pace, Armata României, ca element de bază privind participarea la asigurarea securității naționale, își aduce contribuția la realizarea acestui scop, prin:

- asigurarea integrității apelor maritime teritoriale, zonelor contiguă și economică exclusivă;
- controlul și protecția spațiului aerian;
- colectarea, procesarea, analiza și diseminarea informațiilor militare;
- extragerea și evacuarea cetățenilor români din străinătate a căror viață este în pericol;
- asigurarea securității facilităților, transporturilor și comunicațiilor militare.

În scopul apărării României și a Aliaților săi, Armata acționează pentru:

- respingerea unei agresiuni armate, în cadrul apărării colective a NATO;

- asigurarea sprijinului pentru funcționarea instituțiilor guvernamentale.

Pentru promovarea stabilității regionale şi globale, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării, acțiunile armatei vizează:

- participarea la operații de răspuns la crize;
- participarea la operații de asistență umanitară în afara teritoriului României;
- participarea la operații militare în cadrul unor coaliții ad-hoc;
- participarea la inițiative de cooperare în domeniul apărării şi la implementarea măsurilor de creştere a încrederii şi stabilității;
- oferirea de asistență militară şi sprijin pentru alte state;
- contribuția la eforturile naționale şi internaționale de control al armamentelor şi de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă.

Pentru sprijinirea instituțiilor statului şi a autorităților locale, în caz de urgențe civile, misiunile armatei constau în:

- participarea cu forțe şi sprijin logistic pentru limitarea şi înlăturarea efectelor dezastrelor;
- sprijin în caz de accident chimic, biologic, nuclear sau radiologic;
- sprijinirea acțiunilor de căutare şi salvare.

3. Măsuri de contracarare în plan regional şi național.

Interesul strategic în Balcani şi bazinul Mării Negre îl reprezintă limitarea numărului de regimuri ostile, instabile sau greu de prezis precum şi a situațiilor economice defavorabile care le fac vulnerabile în fața extremismului şi terorismului.

În general, statele din aceste zone împărtăşesc valorile şi principiile democratice şi au o istorie regională comună.

Aceste state au dorința de a colabora, dar nu au o acțiune politico-militară comună. De aceea, se impune crearea de noi instituții şi lansarea de noi proiecte comune, concrete şi specifice. În plan regional, direcțiile de acțiune menite să confere o nouă dinamică securității țărilor din Balcani şi bazinul Mării Negre pot fi:

- asigurarea complementarității cu inițiativele de securitate ale Uniunii Europene, în principal față de amenințările conexe: crimă organizată, imigrație ilegală, trafic de carne vie. Trebuie încheiate convenții privind evaluarea riscurilor, amenințărilor neconvenționale şi a măsurilor comune de contracarare;
- consolidarea şi completarea măsurilor de creştere a încrederii, specifice acestor zone, inclusiv prin formule de cooperare militară regională;
- combaterea amenințărilor asimetrice prin întărirea capacităților de reacție şi adaptarea mecanismelor de rezolvare la obiectivele de securitate comune spațiului euro-atlantic;
- restructurarea forțelor armate, întărirea controlului civil asupra acestora, cooperarea între sectoarele din domeniul securității.

România acordă o importanță deosebită angajării politico-militare în susținerea proceselor de stabilizare şi democratizare în spațiile adiacente, considerând acest fapt ca o parte intrinsecă a securității sale naționale.

În plan regional, România promovează stabilitatea prin:

- dezvoltarea inițiativelor complementare din sud – estul Europei;
- participarea la operațiile multinaționale în sprijinul păcii;
- cooperarea militară bilaterală şi multilaterală;
- îndeplinirea angajamentelor şi obligațiilor internaționale asumate în domeniul controlului armamentelor, dezarmării şi neproliferării armelor de distrugere în masă.

Consacrarea țării noastre ca pilon de bază în redefinirea unui mediu subregional stabil certifică responsabilitatea asumată în gestionarea problematicii securității în Balcani şi bazinul Mării Negre.

Pornind de la faptul, dovedit istoric, că națiunile, chiar dacă e vorba de cele foarte puternice, nu pot contracara singure amenințările transnaționale, putem aprecia că accederea României la NATO nu angajează pentru aceasta doar apărarea intereselor sale fundamentale, ci şi a valorilor democratice consacrate istoric, a libertății şi securității, a prosperității generale.

Privind situația din cele două zone prezentate, se poate aprecia că aceste spații vor rămâne active din punctul de vedere al evenimentelor politice, economice şi chiar militare, iar potențialul conflictual existent în zonă, coroborat cu existența unor grupări teroriste şi elemente ale crimei organizate, dar şi cu interesul crescând față de resursele strategice existente şi de nevoia controlului accesului la acestea, va determina o substanțială concentrare de forțe şi mijloace.

Responsabilizarea statelor din această regiune, prin implicarea directă în gestionarea propriilor probleme, va conduce la transformarea acestei zone dintr-un consumator de securitate într-un pol de creştere economică şi stabilitate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Strategia de securitate națională a României, Bucureşti, 2004.
2. Carta albă a securității şi apărării naționale, Bucureşti, 2004.
3. Gl. bg. dr. PAUL, Vasile, **Conflictele secolului XXI**, Editura Militară, Bucureşti, 1999.

4. Col. SAVA, Dumitru, psihosociolog SAVA, Lavinius, **Analiza fenomenului politico-militar**, Editura Militară, Bucureşti, 1998.
5. CLAVAL, Paul, **Geopolitică şi geostrategie**, Editura Corint, Bucureşti, 2001.
6. Revista *Gândirea militară românească*, nr. 2 / 2004.

INSULA ŞERPILOR ŞI IMPLICAȚIILE STATUTULUI SĂU JURIDIC ASUPRA INTERESELOR GEOSTRATEGICE ALE ROMÂNIEI ÎN MAREA NEAGRĂ

Dr. Dominuț PĂDUREAN
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”

Cu o atestare documentară de aproape trei milenii[130], ce se pierde în negura miturilor şi legendelor antichității, înfruntând numeroase vicisitudini (dovedind, într-o manieră particulară, justețea vechii zicale „sunt fata locorum”!), Insula Şerpilor a fost, este şi rămâne şi pe mai departe – în ciuda statutului său juridic schimbător – o parte organică a vechii vetre carpato-danubiano-pontice.

Înțelegerea corectă a „istoriei” acestui colț al pământului românesc trebuie să plece de la faptul că, **din punct de vedere juridic, al apartenenței teritoriale, Insula Şerpilor a urmat îndeaproape soarta Gurilor Dunării.**

Întrucât dreptul natural a premers dreptul scris, din timpuri imemoriale, Insula Şerpilor, situată geografic în fața brațului Sulina, a fost parte a pământului românesc.

Până la 1857, nici un tratat juridic internațional nu a consemnat-o nominal ca aparținând altcuiva, ea rămânând de jure pământ românesc[131].

Ascensiunea politică, militară şi economică a Rusiei, expansionismul rus care viza Gurile Dunării, Marea Neagră şi

[130] Prima sa atestare datează din anul 777 î. H.

[131] Tratatele de pace din 1812, 1829 şi 1856 nu consemnează Insula Şerpilor, Imperiul Otoman şi Imperiul Țarist nefiind în măsură să se prevaleze de existența unui tratat anterior care să le consacre dreptul juridic asupra ei, sau că una dintre puteri ar fi cedat-o celeilalte în mod legal; ca atare, ea a rămas, de jure, pământ românesc!

strâmtorile sale, aceleaşi tendințe nutrindu-le şi Austria, pe de o parte, iar pe de altă parte, declinul şi politica de cedări repetate practicată de către Imperiul Otoman au constituit mobilurile a numeroase războaie – multe desfăşurate pe pământ românesc, soldate cu grele şi grave pierderi umane şi materiale –, care vor duce (şi) la modificări (repetate) ale statutului juridic al insulei.

„Diplomația“ marilor protagonişti ai acestui „joc“ a oscilat permanent între forța dreptului şi dreptul forței, după cum le-au dictat interesele.

În urma războiului ruso-turc din 1806-1812, Rusia victorioasă smulgea Turciei dreptul de a naviga pe Dunăre, brațul Chilia (devenind pentru prima dată riverană în zonă), Basarabia, precum şi singura noastră insulă din Marea Neagră, Insula Şerpilor[132].

În decurs de doar 17 ani, Rusia țaristă a reuşit să smulgă Imperiului Otoman – acesta cedând, deşi nu-i aparțineau! – cele trei brațe ale Dunării (Chilia–1812, Sulina–1826 şi Sfântu Gheorghe–1829), devenind stăpâna Gurilor Dunării, a Deltei Dunării şi ostroavelor sale. Aceste rapturi de teritorii româneşti au avut consecințe negative asupra intereselor noastre generale, atât în bazinul Gurilor Dunării, cât şi în bazinul nord-vestic al Mării Negre.

Trei momente importante (Bucureşti-1812, Akkermann-1826 şi Adrianopol-1829) au marcat fixarea Imperiului Țarist ca factor de putere în zonă (până la războiul Crimeii).

Congresul de pace din 1856 şi tratatul încheiat în urma războiului Crimeii (1853-1856) - „cel mai favorabil tratat dintre toate care s-au încheiat pentru Turcia“[133]- au făcut ca

[132] Dr. STAMATE, Grigore, **Frontiera de stat a României**, Bucureşti, 1997, p.46. Anexarea insulei a fost un act de forță, lipsit de orice temei juridic sau drept istoric, care nu poate fi în timp generator de drepturi câştigate, deoarece „Nemo sue jure mali uti debet”!

[133] *** **Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conştiința europeană. Texte străine,** vol.II, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p.261

importante părți ale pământului românesc (Dobrogea, Delta Dunării cu ostroavele sale etc.) să rămână sub suzeranitatea Imperiului Otoman.

Conferința de la Paris – a puterilor semnatare ale Tratatului de pace din 1856 – s-a încheiat cu **primul document de drept internațional care s-a referit în mod expres la Insula Șerpilor - „Protocole relatif aux limites de la Rusie et de la Turquie vers Bolgrade et l'Ile des Serpents" (6 ianuarie 1857)**[134]**-** : „ (...) comme les traités conclus antérieurement entre la Russie et la Turquie, gardé le silence sur le sort de l'île des Serpents, il convient de considerer cette île comme **une dépendance du Delta du Danube et qu'elle doit, en conséquence, en suivre la destination".**[135]

Ultima parte a prevederii din acest Protocol demonstrează fără echivoc faptul că marile puteri, în ciuda drepturilor noastre istorice, au dat câştig de cauza Imperiului Otoman: primind Delta Dunării, acesta a intrat automat şi în posesia Insulei Şerpilor.[136]

În perioada 1857-1878, dominația otomană asupra insulei a fost una formală – nu au construit pe ea un far sau alt stabiliment, nu au înălțat pe ea pavilionul otoman, rămânând un simplu punct de reper natural pentru navigația în zona vestică a Mării Negre.

După războiul de independență, prin art. XLVI al Tratatului de pace de la Berlin, (1878) „**Les îles formant le delta du Danube ainsi que l'île des Serpents**, le sandjak de Toulcha comprenant les districts (cazas) de Kilia, Soulina,

[134] *** Ministerul Afacerilor Străine. **Cestiunea Dunării. Acte şi documente**,Bucureşti,1883, p.146

[135] Apud Dr., ANTIPA, Grigore, **Dunărea şi problemele ei ştiințifice, economice şi politice**, Bucureşti,1921, p.189

[136] Vezi: *** **Politica externă a României. Dicționar cronologic**, Bucureşti, 1986, p.13

Mahmoudié, Isaktcha, Toultcha, Babadagh, Hirsovo, Kustendjé, Medjidié **son réunis à la Roumanie**. (…)[137].

Formalitățile oficiale de reunire a Insulei Şerpilor cu România au avut loc în ziua de 12 aprilie 1879, în fruntea delegației române care a oficiat acest act aflându-se generalul Dabija, ministrul de război.

Din nefericire, în afara faptului că pe insulă a fost înălțat tricolorul, că au fost detaşați marinari în termen pentru a face de pază pe insulă, că s-a avut grijă de personalul care deservea farul, cercetarea arheologică a insulei a lipsit cu desăvârşire, iar cercetarea florei şi faunei insulei nu a constituit o acțiune dirijată, sistematică.

Pertinentele propuneri făcute de unii intelectuali români, privind construirea pe insulă a unui hotel-pensiune, a unei stațiuni zoologice, a unui observator astronomic etc., nu au găsit ecoul cuvenit în rândul guvernanților vremii.

În urma primului război mondial, la 28 octombrie 1920, a avut loc semnarea Tratatului de pace de la Paris. Întrucât nu s-a ajuns la încheierea unui tratat între România şi Rusia sovietică, tratatul s-a semnat între Marea Britanie, Franța, Italia şi Japonia, pe de o parte, şi România, pe de altă parte, prin el recunoscându-se suveranitatea României asupra teritoriului dintre Prut, Nistru şi Marea Neagră: „(...) fiind bine stabilit că fruntariile definite prin acest Tratat, precum şi suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde (**inclusiv Insula Şerpilor** – n.n.), nu vor putea fi puse în discuțiune (…)".[138]

[137] Nevoită să suporte racilele noii „ordinii" politice instituite pe bătrânul continent, ca țară europeană implicată activ în evenimentele în derulare, România n-a putut evita postura de victimă a politicii de compensații practicată de marile puteri ale timpului.

[138] SCURTU, Ioan, IONESCU, Gheorghe Z., POPESCU, Eufrosina, SMÂRCEA, Doina, **Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente,** Bucureşti, 1982, pp. 36-37

În timpul celui de-al doilea război mondial, **în ultimele zile ale lunii august 1944, insula a fost ocupată de către unități ale marinei militare sovietice.**

În toamna anului 1945, a avut loc, la Sulina, operațiunea de fixare a frontierei maritime între U.R.S.S şi România de către doi ofițeri sovietici. „Am asistat – declară ofițerul de marină român care a fost prezent la operațiune – la fixarea unilaterală a frontierei de către cei doi ofițeri hidrografi sovietici, fără a fi consultat şi fără a semna vreun document(...). Traseul frontierei [brațul Musura - o geamandură ancorată la circa o milă marină spre nord de portul Sulina şi apoi spre est] „era astfel fixat ca Insula Şerpilor să rămână la nordul liniei ce pleca de la geamandură spre est, deci în zona sovietică. În tot timpul întâlnirii de la Sulina nu s-a pomenit nimic despre insulă!...(...)”.[139]

Semnarea Tratatului de pace din 10 februarie 1947 de către România, pe de o parte, şi Puterile Aliate, pe de altă parte – între acestea numărându-se U.R.S.S. şi Ucraina! –, ratificarea acestui Tratat de către Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. (la 29 august 1947), precum şi de către celelalte state semnatare ale Tratatului constituie tot atâtea recunoaşteri ale faptului că **în anul 1947 Insula Şerpilor aparținea - de jure - României**.

Conform art.1 al Tratatului de pace (Anexa 1- Harta frontierelor României), frontiera dintre România şi U.R.S.S. în sudul Basarabiei era fixată pe brațul Chilia, până la vărsarea acestuia în Marea Neagră, apoi, în largul mării, la nord de Insula Şerpilor, ceea ce adeverea faptul că Insula Şerpilor era parte integrantă a teritoriului României. Practic, era menținut statutul juridic stabilit prin Tratatul de pace de la Berlin (1878), recunoscut prin Tratatul de pace de la Paris (1920), nemodificat în urma notelor ultimative sovietice din 26 şi 28 iunie 1940.

[139] Cpt. R 1 (r) NECULA, Constantin, Aşa a fost răpită Insula Şerpilor, în: **Marea Noastră**, Constanța, Anul VII, Nr.12, Iulie - Septembrie 1994, p.19

Aceasta era situația **de jure**. **De facto, între august 1944-februarie 1948, insula s-a aflat sub ocupație militară sovietică.**

Harta frontierelor României (Anexa nr.1) nu preciza în detaliu, ci la modul general, traseul frontierei de stat dintre România şi U.R.S.S., ceea ce constituia o lipsă gravă, care impunea precizarea şi descrierea amănunțită a acesteia într-un act oficial bilateral.

Întrucât Tratatul de pace intrase în vigoare la 15 septembrie 1947, la invitația Kremlinului, o delegație română condusă de primul-ministru dr. Petru Groza, a purtat „negocieri” la Moscova între 2-4 februarie 1948. „Tratativele” de la Moscova, desfăşurate într-un ritm alert, sub bagheta unui maestru internațional al rapturilor teritoriale, V.M. Molotov, erau „fațada” oficială în spatele căreia românii au fost puşi în fața unui nou dictat, în situația de a accepta satisfacerea noilor pretenții teritoriale ale U.R.S.S.

La 4 februarie 1948, la Moscova, delegațiile României şi U.R.S.S. au semnat un „**Protocol referitor la precizarea parcursului liniei frontierei de stat (...)”,** în care se preciza că: „(...) b. **Insula Şerpilor, situată în Marea Neagră, la răsărit de gurile Dunării, intră în cadrul U.R.S.S.(...)**.[140]

Ulterior, nici una dintre părți nu a ratificat acest protocol!

El marca nu doar o nouă anexare de teritorii româneşti, un nou „succes” al politicii stalinisto-molotoviste – care se adăuga celorlalte rapturi pe care sovieticii le făcuseră din trupul României, tot prin forță, în iunie 1940, toamna lui 1940 şi august 1944 –, ci şi prima încălcare gravă a Tratatului de pace din 10 februarie 1947, apariția pe harta politică a Europei a primului stat postbelic revizionist – UR.S.S.

[140] *** **Culegere de tratate. Convenții, acorduri, înțelegeri şi protocoale încheiate între Republica Socialistă România şi Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste privind regimul frontierei de stat**, Bucureşti, 1977, pp. 11-12

La 23 mai 1948, pe Insula Şerpilor, a fost semnat un proces verbal de predare-primire a insulei. În el era consemnat faptul că insula „a fost **înapoiată** (sic!) Uniunii Sovietice de către Republica Populară Română şi încadrată în teritoriul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste(...).[141]

Cei doi termeni - „**intră**" şi „**înapoiată**"[142]- sunt suficient de elocvenți, făcând inutile alte comentarii pe marginea lor.

Ceea ce s-a întâmplat ulterior cu insula evidențiază uriaşa disproporție între suprafața sa (17 ha) şi rolul militaro-politico-economic jucat. Retrospectiva perioadei 1944-2004 relevă faptul că importanța militaro-economică a Insulei Şerpilor a cunoscut mutații semnificative: importanța militară mare în trecut a devenit mult mai mică astăzi, în timp ce importanța sa economică, simbolică în trecut, a devenit foarte mare în zilele noastre!…

Dintr-o oază de liniște şi pace, un adevărat „paradis" al păsărilor migratoare, un punct de reper maritim, insula a fost deturnată de la scopurile firești (naturale), fiind transformată într-un puternic şi performant complex militar, într-o bază militară-cheie pentru sistemul geostrategic sovietic, iar, mai apoi, şi al Tratatului de la Varşovia.

Beneficiind de o poziție geografică şi strategică favorabilă – pentru zona Gurilor Dunării, bazinul nord-vestic al Mării Negre, pentru această mare în ansamblul său –, importanța militară în deceniile care au urmat anexării a crescut continuu. La aceasta au contribuit îndeosebi radarele (radiolocatoarele) de mare putere, cu rază mare de acțiune, utilizate pentru dirijarea şi controlul armamentului clasic şi convențional.

Considerând insula un pământ anexat pentru vecie, tot ceea ce au făcut sovieticii, în plan militar, pe insulă, au făcut de pe pozițiile de mare putere militară a lumii.

[141] Ibidem, p.13

[142] Precizăm că nu se putea **înapoia** unui stat un teritoriu care nu i-a aparținut niciodată, asupra căruia acesta nu a avut nici un titlu juridic!

Apariția postbelică a NATO şi a Tratatului de la Varşovia, declanşarea şi exacerbarea războiului rece şi a cursei înarmărilor au contribuit la creşterea simțitoare a importanței strategico-militare a insulei, a importanței geopolitice a Mării Negre şi zonelor adiacente.

Această mică insulă stâncoasă n-a rămas în afara cursei înarmărilor, ci, dimpotrivă, dată fiind poziția geostrategică, a devenit un important obiectiv militar; deținerea acestei insule bine echipată militar, cu instalații de urmărire aero-navală, de dirijare a zborurilor militare şi a altor categorii de armament de la bazele militare sovietice, permitea urmărirea atentă a mişcărilor aero-navale din flancul sudic al NATO, mişcările adversarului în bazinul sud-estic al Mării Negre; deținând acest veritabil cap de pod, sovieticii controlau coastele estice ale României, Bulgariei, respectiv bazinul vestic al Mării Negre, Gurile Dunării şi traficul pe o bună porțiune a bătrânului fluviu.

Insula Şerpilor, devenită peste noapte un important obiectiv militaro-strategic sovietic, s-a tranforma, tot peste noapte, într-un mare „ghimpe" în coasta estică a României. Această garanție de securitate în plus pentru sovietici a devenit pentru țara noastră un motiv de insecuritate, de serioasă îngrijorare, sovieticii aflându-se mult prea aproape de țărmul estic românesc.

În mod cert, în anul 1948, sovieticii au urmărit, în primul rând, interese strategico-militare[143], fără a neglija însă interesele economice de perspectivă.

Datorită acestor interese, fără consultări sau tratative cu România, ale cărei interese militaro-economice se aflau în joc, în cursul anului 1949, sovieticii au fixat unilateral limita apelor teritoriale ale Insulei Şerpilor la 12 Mm (22.224 m). Întrucât între țărmul românesc şi Insula Şerpilor distanța era de circa 22

[143] În anul 1856, Rusia a trimis o circulară puterilor semnatare ale tratatului de pace de la Paris, în care declara că „nu acordă Insulei Şerpilor nici o importanță politică, nici militară (sic!)".

Mm, prin actul unilateral al sovieticilor[144], țara noastră a pierdut din apele sale teritoriale cca.3 Mm! O mică insulă (1,7 km²) a ajuns să aibă ape teritoriale mai mari ca ale României (237.500 km²)!

După ocuparea (în 1812 şi august 1944) şi anexarea „oficială" a Insulei Şerpilor (4 februarie 1948), fixarea limitei apelor teritoriale la 12 Mm (1949) a fost a patra mare lovitură pe care sovieticii au dat-o României în legătură cu această insulă – singura pe care am avut-o în Marea Neagră.

Între august 1944 (4 februarie1948) - 8 decembrie 1991 (data dispariției oficiale a URSS), Insula Şerpilor s-a aflat, de facto, sub controlul sovieticilor.

Ucraina (fosta Republică Sovietică Socialistă Ucraineană din perioada 1922 - 16 iulie 1990), în urma înțelegerilor cu Federația Rusă – o altă „moştenitoare" a fostei U.R.S.S. -, a anexat toate teritoriile româneşti răşluite de U.R.S.S. de la România, inclusiv Insula Şerpilor.

Era a cincea mare lovitură dată românilor de către sovietici/ruşi în legătură cu Insula Şerpilor.

În martie 1995, au demarat oficial tratativele româno-ucrainene vizând semnarea unui tratat între cele două țări. Acesta a fost parafat la Kiev, la 3 mai 1997, fiind semnat de miniştrii de externe Ghenadi Udovenko şi Adrian Severin. La 2 iunie 1997, la Neptun, preşedinții Emil Constantinescu şi Leonid Kucima au semnat acest document şi un Acord conex.

Şochează şi ridică serioase semne de întrebare **modul** cum a fost negociat, **graba** cu care a fost încheiat, precum şi **cu ce rezultate**! Pe ansamblu, este un tratat revoltător, iar din

[144] Rusia şi-a stabilit limita apelor sale teritoriale la 12 Mm încă din 1909; abia peste 21de ani, la Conferința de la Haga (1930), ...a susținut adoptarea limitei de 12 Mm!

punct de vedere teritorial este un act de trădare a intereselor naționale ale României![145]

Prin Tratat, semnat sub presiunea grabei, noi am lăsat Ucrainei nordul Bucovinei, sudul Basarabiei şi Ținutul Herței, iar ea ne-a luat nouă Insula Şerpilor. Altfel spus, noi am dat totul şi nu am primit nimic, în timp ce ucrainenii nu au dat nimic şi au primit totul!

Situația la care s-a ajuns impune precizarea faptului că **toate actele juridice bilaterale posterioare Protocolului din 4 februarie 1948 – indiferent între cine, de cine, când şi unde au fost semnate – rămân acte subsecvente unui act lovit de nulitate absolută ab initio, prin urmare ele sunt nule de drept, lipsite de forță juridică în ceea ce priveşte Insula Şerpilor.**

Pe cale de consecință, potrivit normelor dreptului internațional, Insula Şerpilor a fost, este şi rămâne, de jure, teritoriu (pământ) românesc.

Implicațiile (consecințele) juridice, economice şi militare ale Tratatului şi Acordului conex din 2 iunie 1997 sunt multiple, complexe şi cu grave urmări pentru prezentul şi viitorul intereselor geostrategice româneşti în zona Mării Negre:

- Insula Şerpilor a rămas anexată de străini în continuare, de această dată de către Ucraina (caracterul abuziv al actului

[145] „Sacrificiile" istorice clamate de preşedintele Constantinescu s-au dovedit inutile şi dăunătoare prestigiului şi intereselor naționale! Bulgaria - care nu avea semnate şi nu a semnat în grabă tratate cu vecinii, aşa cum au făcut guvernanții români cu Ungaria şi Ucraina - a intrat în NATO o dată cu noi, nimeni, nici din interior, nici din exterior, necerându-le sacrificii pentru atingerea acestui obiectiv! Vezi şi: CONSTANTINIU, Florin, **O istorie sinceră a poporului român**, ediția a III-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 2002, p.514.

din 4 februarie 1948 nu a încetat prin preluarea lui în 1991 de către ucraineni![146]);

- limita apelor teritoriale dintre România şi Insula Şerpilor a rămas cea stabilită unilateral de către sovietici în 1949;

- tratatul bilateral de frontieră ce trebuia semnat în termen de doi ani, până la 2 iunie 1999, a fost semnat după şase ani de tergiversări ale părții ucrainene, la 17 iunie 2003, multe din clauzele sale defavorizând România;

- la 16 mai 1995 – la nici trei luni de la demararea negocierilor cu România în vederea semnării Tratatului de bază – Ucraina şi-a stabilit (după modelul sovietic din 1949) o zonă economică exclusivă de 200 Mm;

- în decembrie 1998, printr-un decret prezidențial semnat de Leonid Kucima, Insula Şerpilor a fost declarată zonă de rezervație naturală (cuprinzând 25% din suprafața acesteia, plus un spațiu marin adiacent, în total 252 ha);

- depunerile aluvionare ale Dunării în mare coboară, lent, dar sigur, granița sudică ucraineană spre Sulina, având, totodată, efecte distrugătoare asupra lățimii plajelor de pe litoralul românesc, asupra turismului românesc în general;

- demararea de către ucraineni a săpăturilor la canalul Bâstroe din zona Deltei Dunării pune în pericol întregul ecosistem al zonei, lezând totodată interesele economice ale României legate de Canalul Dunăre-Marea Neagră şi porturile sale dunăreano-maritime;

- la Mila 61, Ucraina tolerează prezența barjei RS 02604, fără pavilion, plină cu 1000 tone motorină – o „bombă" plutitoare, aprovizionată ritmic de la Odessa care, alimentând nave străine fără plata taxelor de export, loveşte în interesele economice (bunkeraj) ale trei porturi româneşti; barja

[146] Ucraina nu poate opune României nici unul dintre cele două elemente ale structurii diadice: **titlu-izvor** (negotium juris), respectiv **titlu-probă** (instrumentum).

reprezintă un pericol pentru navigația pe Dunăre, pentru ecosistemul Deltei Dunării;

- imposibilitatea încheierii cu Ucraina a unui tratat privind delimitarea platoului continental şi a zonelor exclusive ale celor două state în Marea Neagră, din cauza pozițiilor şi pretențiilor acesteia; Ucraina pretinde insistent atribuirea de platou continental şi ape teritoriale şi Insulei Şerpilor, în timp ce țara noastră refuză întemeiat să accepte acest lucru (acest colț de stâncă nelocuit este lipsit de viață economică proprie, de surse de hrană şi de apă potabilă);

- Ucraina pretinde o zonă exclusivă şi un platou continental mai întins decât ceruse U.R.S.S. (în perioada tratativelor dintre 1967-1987), inclusiv o linie de delimitare mai aproape de litoralul românesc;

- încălcarea drepturilor economice ale României, prin explorarea/exploatarea frauduloasă de către Ucraina (prin Cernomorneftegaz) a țițeiului şi gazelor naturale din arealul Insulei Şerpilor – în nordul zonei contigue a României, la 12 km est de marea noastră teritorială şi 40 km sud de insulă, o zonă ce de drept ar trebui să revină țării noastre, deşi aceasta s-a angajat, prin documentele oficiale bilaterale din 2 iunie 1997, să nu facă acest lucru, una spun (semnează) şi alta fac, ucrainenii fiind adepții politicii faptului împlinit;

- agravarea pe toate planurile a situației etnicilor români aflați între granițele Ucrainei etc.

Anularea celei mai mari părți a acestor consecințe, preîntâmpinarea apariției în viitor a altor consecințe negative pentru interesele geostrategice ale României în zona Mării Negre impun luciditate, fermitate şi mult tact diplomatic. Tratativele cu Ucraina arată intransigența, atitudinea refractară şi tactica tergiversărilor practicată de aceasta. Cum, într-un termen rezonabil, nu s-a ajuns pe cale amiabilă la o înțelegere bilaterală echitabilă privind platoul continental şi zonele exclusive ale celor două țări, iar miza economică considerabilă

aflată în joc nu a fost tranşată în beneficiul ambelor părți, soluția decurge de la sine: apelarea fără complexe la Curtea Internațională de Justiție de la Haga[147].

Nu este unica soluție la îndemâna României!

În 2 iunie 2007, tratatul cu Ucraina împlineşte 10 ani de la semnare. Dacă nici una dintre părți nu-l denunță, el se mai prelungeşte pe alți 5 ani, după care este necesară semnarea unui nou tratat. Evident România poate denunța acest tratat în 2006, dar acest lucru nu ar fi productiv, nu ar fi benefic pentru imaginea internațională a României – stat membru NATO, viitor membru al Uniunii Europene. Pe cale de consecință, soluția „diplomatică" firească este aşteptarea momentului în care tratatul devine caduc, când va trebui semnat un nou tratat, de pe alte poziții, cu alți negociatori.

[147] Situația firească ar fi ca cererea de arbitraj să fie semnată de ambele părți, noi îndoindu-ne că Ucraina ar fi dispusă să facă acest lucru vreodată! Prin urmare, taxa de înscriere a cererii (în jur de 10.000.000 USD) va trebui suportată de țara noastră. Decizia finală a Curții de la Haga este opțională, nerespectarea ei de către una dintre părți atrăgând dezaprobare în plan internațional.

CONSIDERAȚII PRIVIND VIDUL DE SECURITATE LA NIVEL GLOBAL ŞI REGIONAL CREAT ÎN URMA DESTRĂMĂRII U.R.S.S.

Căpitan comandor dr. Marian SÂRBU
Academia Navală „Mircea cel Bătrân"

După încheierea războiului rece, fiecare țară europeană a blocului socialist a fost confruntată cu problemele dificile şi dureroase ale tranziției. Într-o țară obişnuită, tranziția a însemnat trecerea de la totalitarism la democrație şi de la economia centralizată la cea de piață. În cazul Uniunii Sovietice, tranziția a însemnat şi trecerea de la statul imperial la cel post imperial. Dacă în planul dificultăților reale trecerea de la economia centralizată la cea de piață se dovedeşte foarte complicată, mai ales în cazul Rusiei, unde amploarea transformării adaugă elemente de dificultate suplimentare procesului, în planul percepției**,** cea mai delicată problemă este totuşi cea a trecerii de la statul imperial la cel post imperial. „Este delicată pentru că de 300 de ani ruşii trăiesc în minte cu ideea imperială, care le oferea un gen de compensație la greutățile şi lipsurile vieții cotidiene. De data aceasta, prăbuşirea imperiului a fost însoțită de o prăbuşire a nivelului de trai, chiar a securității personale. A dispărut şi **aroma ideologică** pe care o răspândea, totuşi, existența imperiului: suferim, dar cel puțin suntem mari şi chiar temuți. De aceea, populația este tentată să privească dispariția imperiului ca o pierdere, ca o tragedie, mai mult ca un **complot** deliberat pentru a dezmembra un guvern şi o națiune"[148].

[148] D., YERGIN, T., GUSTAFSON, **Rusia 2010 and What It Means for the World**, New York, Greenwood Press, 1999, p. 211

Poate exista o anumită realitate psihologică a momentului pe care l-a traversat Rusia, realitate de care trebuie să se țină seama. Fosta mare putere, ne precizează Yergin şi Gustafson, trăieşte convingerea că „a fost amăgită, părăsind locul pe care îl merită în lume”[149] . Nostalgia imperială poate fi reaprinsă, fie printr-o politică de **resentiment şi umilire** din partea Occidentului, fie prin eşecul tranziției care ar reproiecta, în subconştient, vremurile de altădată sau o combinație a acestor tipuri de fenomene. De aceea, apusul ideii imperiale este condiționat, în primul rând, de succesul economic intern al Rusiei de azi, de modernizarea sa.

Vorbind despre imperiu şi ideea imperială la ruşi, nu putem să nu amintim faptul că existența imperiului sovietic din perioada socialistă a acestei uniuni era percepută sub o forma unor cercuri concentrice. În viziunea lui Zbigniew Brzezinski, primul cerc „este imperiul Marii Rusii. Aproximativ 145 milioane de ruşi dominau aproximativ 145 milioane de oameni aparținând unor numeroase națiuni ne-ruse, incluzând 50 milioane de musulmani asiatici şi 50 milioane de ucraineni”*[150]*.

Al doilea este imperiul sovietic. Prin intermediul său, Moscova controla state-satelit în care trăiau 120 milioane de mongoli. Al treilea este imperiul comunist al Moscovei, care includea state precum Cuba, Nicaragua, Vietnam, Angola, Etiopia, Yemenul de Sud şi Coreea de Nord, dependente de Moscova din rațiuni ce țineau de sprijin militar şi economic, ghidare politică (...)[151]. Ultimele state au o populație de circa 130 milioane locuitori[152]. Prin urmare, 145 milioane de ruşi au exercitat un control politic asupra unui sistem imperial care

[149] Ibidem, p. 212
[150] Zbigniew, BRZEZINSKI, **Game Plan**, Editura Basic Books , New York, 1997, p. 48
[151] Ibidem, p. 52
[152] Horia C. MATEI, Silviu NEGUȚ, Ion, NICOLAE, **Statele lumii de la A la Z**, ediția a 8-a; Editura Rombay, Bucureşti 2002

includea 545 milioane de oameni răspândiți în întreaga Eurasie şi în teritorii dependente de peste mări. Cu alte cuvinte, misiunea internaționalistă a leninismului, considerată de autorul citat, nu a reprezentat decât un alt înveliş pentru promovarea unor interese imperiale mai vechi. Acum, când Uniunea Sovietică s-a destrămat se pune fireasca întrebare : *Cum vor evolua noile state în raport cu Rusia?* În opinia unor politologi, există mai multe scenarii: unul conform căruia fiecare stat să aibă propria monedă şi să evolueze cu totul independent de Rusia, ipoteza opusă fiind ca toate să formeze un spațiu economic comun, un spațiu al rublei. În opinia noastră, realist ar fi un scenariu intermediar, în care unele dintre aceste țări vor forma o uniune economică împreună cu Rusia, altele nu. Spre simplă pildă, Bielorusia deja a alcătuit o uniune cu Rusia. Este foarte probabil să se alăture acestei uniuni şi Kazahstanul, țară mare, în care populația rusească deține o pondere importantă. Cert este faptul că evoluția situației internaționale nu ne dă certitudinea unei judecăți sigure în privința evoluției fiecărui stat. În 1991, la Alma Ata, s-a semnat un acord care vroia să întemeieze un gen de Uniune Europeană a Estului, ceea ce numim Comunitatea Statelor Independente (CSI), dar această Uniune a funcționat modest, datorită unor cauze multiple. Fiecare dintre aceste țări are şi o strategie proprie de evoluție şi nu vede în mod pozitiv, din punct de vedere politic, un tip de subordonare față de Moscova. În acelaşi timp, legăturile economice şi sursa de materii prime pe care o reprezintă Rusia constituie un îndemn spre integrare.

Pot exista două tendințe contrare în atitudinea acestor țări şi numai timpul va hotărî care va fi învingătoare. În tot cazul, unii analiştii sunt de părere că un tratat de genul celui de la Alma Ata ar putea fi semnat între Rusia, Bielorusia, Kazahstan şi republicile din Asia Centrală, eventual cele transcaucaziene, cu excepția Azerbaidjanului.

Ilustrativă în acest sens este poziția **Ucrainei.** Al doilea stat din punct de vedere demografic din fostul spațiu al U.R.S.S. (52 milioane locuitori) şi-a proclamat printre primele independența. Din punct de vedere politic, Ucraina îşi doreşte independența, dar, în acelaşi timp, ea are o acută dependență energetică față de Rusia. Ucraina se zbate în acest paradox, iar ultimele sale evoluții se pare că o apropie de Rusia. Datorită poziției geopolitice importante pe care o are, **Ucraina reprezintă interfața europeană a vechiului imperiu.** „Nu poate fi subliniat îndeajuns faptul că, fără Ucraina, Rusia încetează să fie un imperiu, dar, împreună cu Ucraina mai întâi amăgită şi, apoi, subordonată, Rusia devine automat un imperiu”[153]. O țară de dimensiunile Ucrainei, cu poziția sa geopolitică, nu se poate desprinde de vechea legătură economică decât cu un efort financiar foarte mare, pe care acum nu şi-l poate în nici un fel permite. Pe fondul unei tranziții complicate, în care reforma nu a fost condusă, potrivit specialiştilor, foarte bine, Ucraina a ajuns să aibă o datorie de zeci de miliarde dolari față de Rusia. Fostul ministru de externe al Rusiei Andrei Kozârev a avut o apreciere neiertătoare: „În CSI, totuşi, chiar şi un stat mare şi dezvoltat economic, precum Ucraina, nu poate să se descurce în afara unor legături strânse cu Rusia. Există o alternativă? Este Occidentul pregătit, de pildă, să plătească pentru petrolul şi gazele livrate de către Rusia Ucrainei, Georgiei şi statelor din C.S.I. sau să preia plata către Rusia a miliardelor de dolari, cât reprezintă datoria Ucrainei?”*[154]*

Ecuația geopolitică a Ucrainei este, poate, cea mai complexă dintre toate republicile unionale. Pledează pentru

[153] Z., BRZEZINSKI, Parteneriatul prematur în volumul **Europa Centrală şi de Est în ciclonul tranziției**, Editura Fundației culturale române, 1997, p. 290

[154] Andrei, KOZÎREV, The Lagging Partnership, citat în **Introducerea la Europa Centrală şi de Est în ciclonul tranziției**, op. cit.

acest lucru existența celor aproape zece milioane de ruşi care trăiesc în această țară, dar şi faptul că Ucraina deține Crimeea, ținut rusesc, locuit în majoritate de ruşi, făcut cadou de către Hruşciov în 1954, cu ocazia împlinirii a trei sute de ani de la unirea Ucrainei cu Rusia; iar cine deține Crimeea, deține o poziție-cheie la Marea Neagră. Mai presus de toate, aceste țări au un trecut comun de aproape 350 de ani care nu poate fi şters în câțiva ani[155]. Un factor foarte important din punct de vedere geopolitic este poziția Ucrainei, care *„ocupă”* ieşirea fostului imperiu spre Europa. De aceea, „transformarea ei dintr-o prelungire europeană a Rusiei într-o barieră a Rusiei spre Europa va fi foarte greu de acceptat de către Moscova”[156].

Statele baltice reprezintă al doilea punct de conflict între Rusia şi Europa şi, implicit, NATO. Dintre celelalte republici foste unionale o situație ceva mai clară o au republicile baltice. Sunt singurele care nu au aderat la CSI. Ele doresc să restabilească legăturile lor istorice: Estonia cu Finlanda, Letonia cu celelalte țări scandinave, Lituania cu Germania şi Polonia. Ca suprafață, ele sunt, fiecare, de mărimea Austriei sau Ungariei, dar populația este de 1,6 milioane (Estonia), 3,7 milioane (Lituania), 3,5 milioane (Letonia)[157].

Există două tipuri de probleme delicate în cazul acestor țări: ele exportau către celelalte foste republici unionale circa 50% din Produsul Intern Brut. Prin urmare, un interes economic foarte important le face să mențină legăturile comerciale cu fostul spațiu sovietic. În acelaşi timp, obiectivul politic declarat este să diminueze aceste legături şi să intre în spațiul de influență occidental. Din punct de vedere strategic, aceste țări sunt semnificative pentru Rusia, întrucât pe teritoriul

[155] Vladimir, TISMĂNEANU, **Reinventarea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel**, Iaşi, Editura Polirom, 1997, p. 213

[156] P., DOBRESCU, Nu este loc de utopie, în volumul **Europa Centrală şi de Est în ciclonul tranziției**, op. cit. p. 212

[157] Horia, C., MATEI, Silviu, NEGUȚ, Ion, NICOLAE, op. cit.

lor trec rute comerciale foarte importante. În plus, porturile ruseşti de la Marea Baltică sunt înghețate pe timpul iernii. Desprinderea acestor state accentuează situația Rusiei de **înfundătură continentală**. Devine limpede explicația împotrivirii Rusiei la tentativele de integrare ale acestor state în structurile occidentale, devenind clar de ce Occidentul a manifestat o oarecare prudență în încurajarea tendințelor de desprindere.

O situație deosebită o constituie şi poziția statelor din Caucaz, deoarece fiecare dintre ele prezintă serioase dificultăți în tentativa de a obține independența. **Georgia** se învecinează cu Marea Neagră unde are două porturi: Suhumi şi Batumi. Pe de altă parte, valoarea poziției geopolitice a Georgiei a crescut, datorită descoperirilor de resurse petrolifere în Marea Caspică, această țară situându-se pe unul dintre drumurile pe care petrolul ar putea ajunge la Marea Neagră şi de aici spre Europa.

Această situație suscită, în mod firesc, şi poziția României relativ la un eventual transport al petrolului prin porturile românești de la Marea Neagră, iar situația potențială de conflict din zonă se poate repercuta, evident, şi asupra statelor riverane la Marea Neagră.

Cu o pauză de câțiva ani, imediat după primul război mondial, Georgia a fost de la începutul secolului al XIX-lea integrată Rusiei. Până în 1990 avea un nivel de trai peste media republicilor unionale. Gruzinii erau buni comercianți şi ei erau particularii care aprovizionau piețele Moscovei cu zarzavaturi şi legume. Ea s-a proclamat independentă în 1991, iar primul președinte care a câştigat alegerile a fost Zviad Gamsahurdia. Din 1992, puterea a fost preluată de Eduard Şevardnadze, fostul ministru de externe al U.R.S.S. Se părea că Georgia va deveni cu adevărat independentă. Numai că pe teritoriul său au izbucnit mişcări de independență ale unor provincii.

Prima a fost cea inițiată de **Osetia de Sud.** Osetinii, popor din Caucaz, trăiesc în două provincii: Osetia de Nord, integrată

Federației Ruse (600 mii de locuitori), şi Osetia de Sud (100 mii locuitori, dintre care 65% osetini şi 30% gruzini), care face parte din Georgia. Osetia de Sud îşi proclamă independența. Georgia declară neconstituționalitatea hotărârii. Izbucneşte un conflict militar care ia sfârşit doar în 1993, când Georgia aderă la CSI, prilej cu care dobândeşte sprijinul Moscovei în soluționarea conflictelor interne. În mai 1996, se semnează Memorandumul ruso-gruzino-osetin cu privire la asigurarea securității şi încrederii între părți.

Aproape după acelaşi scenariu are loc şi conflictul din **Abhazia** - republică autonomă a Georgiei, situată pe litoralul Mării Negre (540 mii de locuitori, dintre care 17% abhazi, 43% gruzini şi 17% ruşi), cu capitala la Suhumi. Abhazia îşi declară independența, Tbilisi nu recunoaşte hotărârea, izbucneşte conflictul armat, abhazii fiind sprijiniți de „voluntari" din Caucazul de Nord. La 14 mai 1994 a fost semnat la Moscova un acord de încetare a focului în zona conflictului georgiano-abhaz care prevedea crearea unei zone de securitate unde să fie dislocate forțe de menținere a păcii ale C.S.I. În 1996, Georgia şi Abhazia au convenit *„prelungirea mandatului trupelor ruse"*.

Astfel, republicile unionale sunt supuse şi unor presiuni de felul acesta din partea Moscovei, ele neavând de ales, acceptând medierea Moscovei şi implicit prezența trupelor ruseşti pentru a-şi salva existența statală. Pe de altă parte, exemplul dat arată cât de complicată este situația nu numai în Caucaz, ci în mai toate republicile unionale. Fiecare republică are *„pungi de populație"* de altă etnie, care pot deveni rapid masă de manevră. De aceea, problema independenței acestor republici față de Rusia este foarte complicată şi trebuie tratată cu o oarecare prudență şi înțelegere.

Armenia, un alt stat independent, nu are ieşire la mare sau la alte căi de comunicație importante. Trei dintre cele patru țări cu care se învecinează sunt islamice (Turcia, Azerbaidjan şi Iran), iar de Georgia este despărțită de un munte traversat

numai de o cale ferată care nu poate transporta mai mult de o pătrime din comerțul țării. Armenia este izolată, fără a avea acces direct la o cale de comunicație importantă. De aceea, o bună relație cu Moscova este principala soluție de supra-viețuire.

Cea mai mare țară caucaziană - **Azerbaidjanul** (8 milioane locuitori) - a suferit mult în urma conflictului din Nagorno-Karabah, pentru că a fost înfrântă de o țară mai mică (Armenia) şi pentru că a pierdut un important teritoriu. Regiunea Nagorno-Karabah (Karabahul de munte) a fost o enclavă în cadrul Azerbaidjanului. Cei 190 de mii de locuitori ai săi erau în proporție de 80% armeni şi 20% azeri. În 1920, Congresul armenilor din Nagorno-Karabah decide unirea acestei zone cu armenii. La intervenția lui Stalin, acest teritoriu este cedat Azerbaidjanului. S-a menționat acest lucru pentru că era o practică imperială - pe care nu au practicat-o numai rușii, dar în care Stalin a înregistrat adevărate performanțe - de a face asemenea împărțiri şi reîmpărțiri care să creeze potențiale surse de conflict[158]. În cazul Moldovei de peste Prut, Stalin a luat nordul şi sudul țării şi le-a dat Ucrainei, creând mari complicații ulterioare. Într-un mod asemănător a procedat în cazul Osetiei, a ținutului Nagorno etc.

La sfârşitul deceniului al nouălea au loc demonstrații ale armenilor din enclavă în favoarea unirii cu Armenia. Se ajunge la conflict deschis. În primăvara lui 1993 se declanşează ofensiva etnicilor armeni, în urma căreia sunt deschise două coridoare de legătură cu Armenia şi este cucerit 10% din teritoriul azer. Un an mai târziu are loc un gen de reglementare, un acord semnat de părțile implicate, la Moscova.

Azerbaidjanul este o țară vecină cu Iranul (de altfel, pe teritoriul său trăiesc mulți iranieni). Pe de altă parte, importanța acestui stat a crescut odată cu descoperirea rezervelor de petrol

[158] Pierre, MILZA, Serge, BERSTEIN, **Istoria secolului XX. În căutarea unei noi lumi**, Bucureşti, Editura ALL 1998, p. 169

din Marea Caspică. Frustrat de victoria armeană şi de sprijinul sovietic implicit acordat Armeniei în timpul conflictului, Azerbaidjanul dezvoltă legături vizibile cu Occidentul (mai ales cu S.U.A.). De altfel, şi țările occidentale au tot interesul să amplifice cooperarea cu Baku. De aceea, traiectoria acestei țări poate fi văzută ca ascendentă.

Plină de necunoscute este şi evoluția țărilor din **Asia Centrală.** Au rate ridicate de creştere a populației şi, în acelaşi timp, sunt printre cele mai sărace republici ale fostului spațiu sovietic. Rolul lor clasic în vechea diviziune socialistă a fost acela de a produce materii prime. Între aceste state, un loc important îl ocupă **Uzbekistan**. Cu o populație de 24 milioane şi o suprafață mai mare decât a Germaniei, dar mai mică decât a Franței, beneficiind de o conducere realistă şi hotărâtă, Uzbekistanul a consemnat în ultimii ani ritmuri bune de creştere economică. El se detaşează dintre cele patru țări. Dar aceste țări suferă două tipuri de influențe cu semnificații geopolitice de netăgăduit: influența țărilor musulmane, situate la sud, şi influența Chinei, situată la vest.

Simptomatică este şi poziția **Moldovei,** care şi-a declarat independența şi s-a proclamat republică autonomă în anul 1991. Evident că România s-a declarat imediat pentru o independență a acestei republici, în speranța că, după modelul celor două Germanii, Moldova se va integra treptat în România, unde îşi are locul de secole. Situația însă s-a dovedit a fi foarte complexă, pe teritoriul Moldovei, Transnistria, sub influența liderului Igor Smirnov şi cu binecuvântarea Moscovei, a cărei Armată a 14-a staționează în teritoriul de la est de Nistru, proclamându-şi la rându-i autonomia. Mai mult, în acest teritoriu, populația română este discriminată, recent fiind interzise şcolile în limba română, în pofida opoziției guvernului de la Chişinău şi a organismelor internaționale. Situația evoluează periculos, existând posibilitatea escaladării unor violențe precum cele din 1991.

Am prezentat câteva considerații referitoare la destrămarea fostei U.R.S.S. şi implicațiile economice şi sociale care au avut loc datorită acestui fenomen extrem de complex. În continuare, ne vom referi la unele implicații referitoare la vidul de securitate creat în urma prăbuşirii Uniunii Sovietice.

Perioada războiului rece a fost caracterizată printr-un echilibru mondial rezultat din starea de confruntare dintre cele două blocuri politice şi militare opuse. Bazată pe conceptul de **Distrugere Mutuală Asigurată**, aceasta a oferit, timp de aproape jumătate de veac, suportul fundamental al echilibrului celor două sisteme de securitate, care s-a materializat printr-o descurajare reciprocă. Esența strategiilor de securitate ale puterilor nucleare a constituit posibilitatea unei riposte credibile prin dezvoltarea propriilor capacități militare.

Evoluția situației politico-strategice în centrul şi estul Europei, în condițiile dispariției divizării continentului prin „Cortina de fier", a favorizat în bună parte diversificarea şi amplificarea riscurilor, ducând la o influențare în mod direct a configurației şi condițiilor de manifestare a acestora. Ele au determinat o nouă fizionomie a mediului de securitate, caracterizată prin afirmarea unei noi configurații geopolitice şi strategice a zonei, în urma destrămării Tratatului de la Varşovia.

Acest factor a dus la conturarea unui spațiu deficitar, din punct de vedere al securității, în centrul şi sud-estul Europei, datorită imploziei U.R.S.S. şi restrângerii suprafeței de acoperire a **umbrelei de securitate** date de Pactul de la Varşovia.

Dificultățile tranziției spre statul de drept şi economia de piață a fostelor state socialiste sunt considerate factori generatori de vulnerabilitate şi riscuri specifice de insecuritate. Sfârşitul oficial al războiului rece coincide cu dezintegrarea, la sfârşitul anului 1991, a statului cu cea mai mare întindere din lume, creând un aşa-numit **vid de securitate** în centrul Europei.

„Era ca şi cum ceea ce geopoliticienii numesc **heartland** ar fi dispărut dintr-o dată de pe harta lumii"[159].

Mişcarea de retragere a influenței ruseşti petrecută în Europa, dezvoltă „revendicările minorităților naționale"[160], *alimentate în bună parte de „explozia (…) formațiunilor plurietnice"*. În Europa, diviziunea se realizează astfel: „diviziunea Cehoslovaciei - (separarea Republicii Cehe de Slovacia la 5 ianuarie 1993) şi a Iugoslaviei (proclamarea independenței Sloveniei şi a Croației în 1991, a Bosniei-Herțegovina şi a Macedoniei în 1992, împreună cu conflictele cunoscute între Serbia şi Croația şi incendierea generală din Bosnia) este o dovadă a puterii forțelor aflate în joc"[161]. Aproape neperturbat de evenimentele perioadei, Occidentul rămâne strâns legat în aceeaşi structură, dând dovada unor strânse relații, mai puternice şi mai consolidate ca niciodată.

Între cele două blocuri formate de *„Cortina de fier"* de la Marea Baltică la Marea Adriatică, un şir de popoare şi țări înregistrează acel vis de libertate şi de democrație liber consimțită.

În vidul creat în Europa de către hegemonii lumii bipolare, prin noile poziții create de istorie, se regăsesc țări precum Polonia, țările baltice, Cehoslovacia, Ungaria,

[159] Zbigniew, BREZINSKI, **Marea tablă de şah. Supremația americană şi imperativele sale geostrategice,** Editura. Univers Enciclopedic, București 2000; heartland = conform Dicționarului de relații internaționale, „heartland" este teoria inimii continentale (...) modelul cel mai cunoscut care ilustrează relația globală dintre puterea terestră şi cea maritimă. A fost formulată pentru prima oară de Sir Halford Mackinder, în 1904, prin „pivotul geografic al istoriei" şi dezvoltată apoi mai amănunțit în lucrarea **Democratic Ihols and Reality** din 1919, în care zona-pivot devine „inima continentală": „Cine domneşte asupra Europei de Est" controlează Inima Continentală/ Cine domneşte asupra Inimii Continentale controlează Insula Mondială/ Cine domneşte asupra Insulei Mondiale controlează Lumea"

[160] Paul CLAVAL, **Geopolitică şi strategie, gândirea politică şi teritoriul în sec al XX-lea**, Editura Corint, Bucureşti, 2001, p. 179

[161] Ibidem, p. 180

România, Bulgaria, Iugoslavia, care finalizează, prin schimbări, revoluții, destrămări sângeroase, ieşirea din colapsul comunist. Odată cu prăbuşirea sistemului comunist, se va ajunge şi la destrămarea unui sistem de securitate colectivă, Tratatul de la Varşovia.

De-a lungul cordonului creat de la Marea Nordului la Marea Adriatică, evenimentele se desfăşoară după particularități evidente şi inconfundabile, dar care vor dovedi că au acelaşi scop. În perioada scursă după 1990, țările din Europa Centrală şi de Răsărit parcurg propria lor istorie cu elemente comune, care admit în final generalizări, dar şi cu specificități puternice care le diferențiază, situându-le în posturi diferite, în special din punct de vedere al politicii, economiei şi securității[162].

Aceste țări, într-un timp foarte scurt, s-au trezit într-o altă realitate, iar anterior acestor schimbări ale istoriei, domeniul de securitate era mărginit de sistemul de securitate colectiv, fiind într-o permanentă deplasare, în vederea apărării unei doctrine depăşite. Acum privirea le este atrasă de rivalul Tratatului de la Varşovia, încercând să-şi asigure un minim confort al securității, sub acea umbrelă larg deschisă asupra Europei Occidentale care este NATO.

Privirile şi dorințele sunt estompate până când ultimul militar rus se va retrage din toate țările Europei Centrale şi de Est. Vor trece câțiva ani până când trupele sovietice de ocupație vor părăsi zona. Mai întâi Ungaria, după care Cehoslovacia şi, în final, în august 1994, Germania se eliberează de trupele sovietice.

Semnificativă din punct de vedere geopolitic a fost dezmembrarea „Marelui Imperiu Rus condus de Moscova”[163]. Dezintegrarea s-a produs din cauza societății aflate în cădere

[162] Constantin, HLIHOR, **Istoria sec XX**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2000, p. 333
[163] Zbigniew Brezinski, op. cit., p. 103

liberă şi a politicii duse de sistemul sovietic, care a condus la o autoizolare a societății.

Dizolvată de către şefii republicilor rusă, ucraineană şi belarusă, Uniunea Sovietică este înlocuită formal cu o entitate numită Comunitatea Statelor Independente (C.S.I.), cuprinzând toate republicile sovietice, mai puțin cele baltice, ce a dus la demisia preşedintelui şi, astfel, steagul sovietic a fost coborât pentru ultima oară de pe turnul Kremlinului. Se naşte astfel Federația Rusă, un stat național rus, cu o populație de aproximativ 150 milioane de oameni, ruptă din fosta Uniune Sovietică. Celelalte republici, şi ele cu un total de aproximativ 150 milioane de oameni, se constituie în entități separate, cu diferite grade de independență față de Rusia.

Această prăbuşire a produs o mare confuzie geopolitică. În decurs de numai două săptămâni, poporul rus şi-a dat seama că nu mai era stăpânul unui imperiu transcontinental, ci frontierele Rusiei „se restauraseră în ceea ce fusese la începutul secolului al XIX-lea în Caucaz, la jumătatea aceluiaşi secol în Asia Centrală şi mult mai spectaculos şi mai dureros – la ceea ce fusese şi cam la 1600 spre vest, adică imediat după domnia lui Ivan cel Groaznic”[164].

Detaşarea de Caucaz a reînviat temerile strategice ale ruşilor față de reapariția influenței din partea Turciei, iar pierderea Asiei Centrale a generat un sentiment de sărăcie, având în vedere că enormele resurse energetice nu mai erau controlate de Moscova. Pe lângă acest sentiment de sărăcie mai intervine şi o oarecare temere față de posibila provocare islamistă. Lovitura primită de independența Ucrainei a contestat esența pretențiilor Rusiei de a fi purtător al identității pan-slave.

Nu trebuie ocolită şi realitatea istorică a faptului că aproximativ 20 milioane de vorbitori de limbă rusă sunt acum locuitorii unor state străine, dominate politic de purtătorii unor

[164] Ibidem, p. 103;

identități naționaliste, ferm hotărâte să-şi afirme propriile identități după mai bine de 70 de ani de rusificare.

Prăbuşirea „pilonului de securitate" Uniunea Sovietică a dus la crearea unui vid de putere chiar în inima Eurasiei. Confuzia de la început a statelor independente a dus la slăbiciuni ce au produs ample crize de sistem. Acestea au devenit o adevărată traumă aplicată Rusiei, prin implicarea ei militară în Tadjikistan, motivată pe noua expansiune musulmană în acest nou stat independent, cât şi printr-o altă intervenție militară în Cecenia, soldată cu pierderi ce au amendat atât economia, cât şi sistemul politic aflat la conducere.

Cel mai important lucru este considerat a fi căderea din statutul internațional a Rusiei, „Una din cele două superputeri ale lumii fiind acum privită de mulți ca doar puțin mai mult decât o putere regională din lumea a treia, deşi mai poseda încă un important, dar din ce în ce mai învechit arsenal nuclear"[165].

Pierderea statutului internațional şi noua situație geopolitică a Rusiei erau noile realități ce trebuiau acceptate de elita politică rusă.

Revenind la noile frontiere ale Rusiei în vest, observăm o diminuare a influențelor sale geopolitice. Statele baltice au fost conduse de Rusia de prin 1700, iar, prin independența acestora, aceasta s-a văzut în situația de a renunța la porturile Riga şi Tallin, ce a determinat ca accesul la Marea Baltică să fie mai limitat şi dependent de înghețurile din timpul iernii.

O altă pierdere majoră este considerată independența Ucrainei. Apariția acestui stat a reprezentat o *„lovitură"* geopolitică pentru Rusia. Pe lângă îndepărtarea a 52 milioane de oameni apropiați de ruşi, din punct de vedere etnic şi religios, a mai contat şi poziția geostrategică dominantă pierdută de Rusia în Marea Neagră, „unde Odessa îi servea drept poartă vitală pentru comerț cu Mediterana şi cu lumea de

[165] Ibidem, p. 104;

dincolo de ea"[166]. Independența Ucrainei „era o pierdere geopolitică, deoarece a limitat drastic opțiunile geostrategice ale Rusiei"[167].

Îndepărtarea Rusiei de poziția sa dominantă în Marea Neagră nu s-a datorat numai Ucrainei, ci şi propriilor state independente caucaziene, Georgia, Armenia şi Azerbaidjan, ce au determinat o creştere a influenței Turciei.

Înainte de 1991, această mare era considerată ca pivot geostrategic şi punct de plecare pentru proeminența în Mediterana a puterii navale ruseşti. După 1990, Rusia rămâne cu o mică fâşie de coastă, dar şi cu dispute rezolvate parțial cu Ucraina asupra dreptului de a-şi păstra baze în Crimeea pentru ceea ce rămăsese din flota de la Marea Neagră, privind cu oarecare suspiciune manevrele comune navale şi pe uscat ale NATO şi Ucrainei.

Odată cu creşterea influenței Turciei în bazinul sudic al Mării Negre, Rusia „a suspectat Turcia de a fi furnizat ajutor efectiv rezistenței cecene"[168].

În cazul în care Rusia şi-ar fi dobândit controlul asupra Ucrainei, chiar în lipsa statelor balcanice şi, de ce nu, a Poloniei, „ar fi putut să încerce să fie liderul unui imperiu euro-asiatic arogant, în care Moscova i-ar fi putut domina pe non-slavii din sud şi sud-estul fostului U.R.S.S."[169]

Răsturnarea geopolitică a poziției Rusiei a produs mari schimbări şi în granițele din sud-est ale statului, în bazinul Mării Caspice şi, în general, în cel al Asiei Centrale. Marea Caspică, sub vechea conducere a U.R.S.S.-ului, era considerată o zonă rusească, având totuşi un sector sudic sub incidența Iranului.

[166] Ibidem, p. 107;
[167] Ibidem, p. 109;
[168] Ibidem, p. 108;
[169] Jean, Francois, SOULET, **Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre**, Iaşi, Editura Polirom, 1998, p. 286

În noua structură, datorită independenței Azerbaidjanului, Kazashtanului şi Turkmenistanului, Rusia a devenit unul din cele 5 state care îşi revendică bogățiile petroliere şi de gaze din Marea Caspică.

Odată cu implicarea investitorilor occidentali interesați de petrolul din Marea Caspică, Rusia nu mai poate fi sigură că va mai dispune de aceste resurse în propriul său interes. Obligată să-şi retragă frontierele, cu mai mult de o mie de mile spre nord, datorită apariției statelor central-asiatice independente, Rusia se vede văduvită de vaste resurse minerale şi energetice. Marile elite aflate la conducerea acestor noi state independente vor încerca să se apropie cât mai mult posibil de o politică cât mai naționalistă, ducând în unele cazuri la concepții „*din ce în ce mai islamice*”[170].

Kazahstanul, o țară cu mari posibilități din punct de vedere al resurselor naturale, cu aproximativ 20 milioane de locuitori aparținând în proporții egale etniilor cazace şi slave, ar putea avea neînțelegeri naționale şi lingvistice care s-ar intensifica, ducând la o instabilitate a securității în zonă.

Uzbekistanul, un alt stat independent, mult mai omogen etnic, cu o populație de aproximativ 25 milioane de locuitori şi condus de o elită politică ce pune accent pe gloria istorică a țării, este din ce în ce mai hotărât în afirmarea noului statut postcolonial al regiunii.

Turkmenistanul, ca stat independent, şi-a dezvoltat rapid noi legături cu Iranul, pentru a-şi diminua fosta dependență față de sistemul de comunicații al Rusiei, în scopul de a avea un mai mare acces la piețele lumii.

În mare parte, statele din Asia Centrală au fost susținute din exterior de Turcia, Iran, Pakistan şi nu au dorit să-şi schimbe noua suveranitate politică, nici chiar pe avantajoasa integrare economică cu Rusia. Datorită vechilor tensiuni cu

[170] Pierre MILZA, Serge BERSTEIN, **Istoria secolului XX. În căutarea unei noi lumi**, Bucureşti, Editura ALL 1998, p. 169

fosta U.R.S.S., există, totuşi, unele ostilități în relațiile lor cu Rusia, bazându-se totodată pe dureroasele precedente din Cecenia şi Tadjikistan.

Zona de influență a noii Rusii este diminuată de ajutorul statelor care acordă unele facilități economico-financiare noilor țări independente.

În Extremul Orient, noua situație geografică trebuie privită separat, acum când Rusia este într-o nouă configurație. Cu toate că nu şi-a modificat granițele între cu noua Rusie şi nici nu s-a confruntat cu o schimbare politică sau teritorială de multe secole, China este privită ca o țară care a luat un avans în fața Rusiei. În trecut, China a fost mai slabă şi mai puțin dezvoltată, dar ultimul deceniu al secolului XX a scos la iveală perseverența poporului chinez, ce a determinat o creştere considerabilă, devenind un stat mai avansat, mai dinamic şi cu mai mult succes decât Rusia. Puterea economică a Chinei, asociată cu energia a 1,2 miliarde locuitori, poate să răstoarne ecuația istorică a două țări în care „spațiile goale ale Siberiei aproape invită la colonizarea chineză”[171].

Această realitate avea să afecteze concepția Rusiei cu privire la securitatea sa în Extremul Orient, precum şi interesele sale în Asia Centrală. Rusia, care până nu de mult era creatoarea unui vast imperiu teritorial, conducătoare a unui bloc ideologic de state-satelit, întinsă într-un imens spațiu din centrul Europei până la Marea Chinei de sud, a devenit un stat național cu mari probleme, fără acces geografic facil la lumea exterioară şi potențial vulnerabil la eventuale conflicte ce îl pot slăbi şi mai mult cu vecinii de pe flancurile din vest, sud şi est. „Numai spațiile din nord, nelocuibile şi inaccesibile, înghețate aproape mereu, par sigure geopolitic”[172]. Criza post-sovietică a

[171] Dumitru PREDA, Mihai RETEGAN, **Principiul dominoului, prăbuşirea regimului comunist European,** Editura Fundația Culturală Română, București, 2000, p. 334

[172] Ibidem, p. 335

statului rus s-a amplificat datorită faptului că Rusia a fost lipsită de vocația sa misionară, zbătându-se în propriile sale himere, încercând o revitalizare a propriei economii şi o modernizare a societății, pentru a fi în pas cu zonele mai avansate ale Eurasiei. Simțind o limitare radicală din punct de vedere politic a rolului internațional şi aflată într-o avansată criză de securitate, Rusia, prin intermediul elitelor sale, descoperă noi opțiuni geopolitice care ar încadra poziția sa. Aceste opțiuni pun accentul pe trei niveluri, şi anume: prioritatea în cadrul „parteneriatului strategic avansat cu fosta sa rivală, America, ce ar încerca de fapt un condominion mondial. Al doilea nivel ar fi punctat pe <străinătatea apropiată>“[173], ca fiind principala preocupare a Rusiei de integrare economică, aceasta având la rândul său poziția dominantă a Moscovei în controlul prin care ar crea o putere capabilă să contrabalanseze America şi Europa. Al treilea nivel ar consta într-o contra-alianță, însemnând un fel de coaliție euro-asiatică anti-S.U.A., menită să reducă predominarea americană în Europa. Aceasta din urmă ar umple vidul de securitate post-sovietic creat de dezmembrarea U.R.S.S.

Aceste trei curente s-au dovedit a fi stângăcii istorice, datorate unor viziuni trunchiate asupra puterii actuale şi a potențialului internațional, dublate de interesele Rusiei şi de sănătatea ei economică. Spațiul liber creat de destrămarea influenței sovietice în Europa Centrală şi Răsăriteană a creat premisele ataşării țărilor din zonă la curentul occidental, din punct de vedere economic, dar mai ales al securității. Acesta a determinat o accelerare a demersurilor de unificare printre țările de pe vechiul continent, iar pe locul rămas gol se va instala un nou pol de putere, **Europa,** cu un potențial economic şi militar care o face capabilă să rezolve crizele din apropierea ei şi să influențeze politica mondială. Departe de a asigura democrația, dispariția unui sistem bipolar a creat acel vid de securitate care, în unele cazuri, a determinat redeşteptarea vechilor dispute

[173] Ibidem, p. 336

teritoriale, naționale, etnice şi religioase ce au degenerat în conflicte sângeroase. În urma acestei abordări, etapa post-război rece a constituit o provocare şi o oportunitate pentru S.U.A. de a-şi demonstra capacitatea de învingător, dar şi pe aceea de lider mondial nevoit să-şi angajeze puterea militară în gestionarea unor crize apărute în această perioadă. În asemenea condiții, Organizația Națiunilor Unite, organism care îşi propune prin propriul statut să mențină pacea în lume, nu a putut să desfăşoare acțiuni militare de mare amploare în stoparea crizelor apărute. Iar nereuşitele Europei Occidentale în rezolvarea crizelor apărute din vidul de securitate post-sovietic au dus la menținerea şi lărgirea mecanismului militar al Atlanticului de Nord, prin deschiderea şi acceptarea noilor posturi. Dispariția Pactului de la Varşovia a pus în discuție funcțiile şi credibilitatea Alianței Nord-Atlantice. Era vorba de o adaptare la noile condiții în care inamicul nu mai exista. Acest proces de modificare este influențat, prin prisma intereselor numeroase, de diferiți factori de risc la adresa păcii şi securității europene, în urma prăbuşirii sistemului comunist, cum ar fi:

- interesul Germaniei de a-şi linişti partenerii europeni, concomitent cu tendința de a beneficia de **protecția americană** cât mai mult posibil;
- interesul Moscovei de a dispune de un element de echilibru şi stabilitate în Europa;
- sângeroasele conflicte etnice izbucnite pe teritoriul fostei Iugoslavii;
- escaladarea terorismului internațional.[21]

Acest lucru a determinat şi o schimbare, din punct de vedere al doctrinei aliate, creând un bloc militar capabil să-i asigure responsabilități în zonele de operare, în scopul protejării democrației şi libertății.

[21] General de brigadă Gheorghe NICOLAESCU, Rolul forței militare în lumea contemporan”, Observatorul militar nr 5 din 3-9 feb., 2003, p. 5

Evident că, pentru România, interesante, din punct de vedere geopolitic şi geostrategic, sunt poziţiile Ucrainei şi Moldovei pe vasta tablă de şah pe care Rusia, succesoarea fostei U.R.S.S., se află în Europa. Actuala situaţie tensionată din Moldova, referitoare la starea şcolilor cu predare în limba română (moldovenească), nu este indiferentă guvernului de la Bucureşti. În opinia noastră, este nevoie de o concentrare a eforturilor diplomatice româneşti, dar şi a presiunilor din partea organismelor internaţionale pentru reglementarea situaţiei românilor din Republica Moldova în conformitate cu reglementările internaţionale în vigoare. De asemenea, observăm că Ucraina încearcă să forţeze statutul de mare putere, la nivel regional, în detrimentul României, prin construirea canalului Bâstroe, care face legătura direct la Marea Neagră. Cu ochiul politologului şi al geostrategului, ne gândim că, în fapt, construirea acestui canal nu reprezintă altceva decât o încercare de a stăpâni ieşirea la Gurile Dunării, obiectiv de prim rang, de-a lungul secolelor, în politica Rusiei ţariste.

Am prezentat, în esenţă, câteva consideraţii privind unele efecte ale destrămării fostei U.R.S.S. în domeniul securităţii globale şi regionale, cu unele implicaţii pentru România. Subiectul fiind foarte generos, considerăm că schimbul de opinii este foarte benefic pentru toţi ofiţerii din armata României, pentru a înţelege situaţia destul de complexă a poziţiei statului român pe plan regional, fapt demonstrat şi de poziţia ţării noastre, care, de curând, a fost inclusă între statele membre NATO.

INTERDISCIPLINARITATEA ANALIZEI DE SECURITATE. COMPONENTA DEMOGRAFICĂ A DIMENSIUNII SOCIALE A SECURITĂŢII

CS Alexandra SARCINSCHI
Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

1. Argument

Lucrarea de faţă pleacă de la următoarea premisă: *aşa cum asocierea securităţii cu apărarea naţională nu mai corespunde evoluţiei caracteristicilor mediului de securitate naţional şi internaţional, la fel şi exclusivitatea folosirii metodelor ce aparţin ştiinţelor militare nu mai corespunde abordării actuale a analizei de securitate*. Dihotomia militar-nonmilitar, specifică securităţii, se reflectă, evident, şi în analiza de securitate şi, din acest motiv, fiecare dintre dimensiunile conceptului necesită o îmbinare a metodologiei proprii cu metodologia acesteia din urmă.

Aşadar, emergenţa unor noi ameninţări la adresa securităţii sugerează schimbarea de viziune asupra conceptului. Securitatea nu mai poate fi analizată în termeni de alegere politică, de capabilităţi şi intenţii ale unui stat, ci ameninţările la adresa securităţii au căpătat acum o semnificaţie sistemică. De exemplu, restrângerea definiţiei securităţii la conceptele de *integritate teritorială* sau de *interese naţionale* determină excluderea din analiză a ameninţărilor de natură socială la adresa societăţii interne sau internaţionale. Redefinirea securităţii, astfel încât să includă şi dimensiunea socială, ca un element separat şi cu importanţă egală, este concomitentă cu preocuparea de a identifica şi celelalte dimensiuni ale unei noi agende de securitate (politici sociale şi economice, factori de natură culturală şi de natură politică, mediu etc.).

În consecință, astăzi, schimbarea sistemului internațional a antrenat schimbarea reprezentării sociale a securității, conceptul acționând la mai multe niveluri (de la individual la sistemic) şi pe mai multe dimensiuni (militară, politică, economică, socială şi de mediu). Metodologia analizei de securitate reflectă tocmai această varietate dimensională.

2. Interdisciplinaritatea analizei de securitate

Cadrul teoretic în care este desfăşurată analiza de securitate poate porni de la principiul postmodernist, conform căruia *lumea este un produs al interacţiunilor sociale, dar natura complexă a cunoaşterii face imposibilă măsurarea exactă a acesteia*.

Cu toate acestea, postmoderniştii sunt singurii care au reuşit să concretizeze o metodologie pertinentă pentru realizarea studiilor de securitate, aparatul ştiinţific incluzând o gamă largă de concepte (vulnerabilitate, insecuritate, risc, pericol, ameninţare, criză etc.) şi de elemente metodologice diferite.

Dintre cei mai importanţi autori de studii de securitate se remarcă reprezentanţii Şcolii de la Copenhaga: Barry Buzan şi Ole Waever. Potrivit celui dintâi[174], distincţia dintre dimensiunea militară a securităţii şi cea nonmilitară este clară:

- *dimensiunea militară* se referă la interacţiunea reciprocă a capabilităţilor armate ofensive şi defensive ale statelor cu percepţiile statelor vis-à-vis de intenţiile celorlalte;
- *dimensiunea politică* are în vedere stabilitatea organizaţională a statelor, a sistemelor de guvernare şi a ideologiilor ce le conferă legitimitate;

[174] BUZAN, Barry, **Popoarele, statele şi teama. O agendă pentru studii de securitate internaţională în epoca de după Războiul Rece**, Ed. Cartier, Chişinău, 2000

- *dimensiunea economică* include accesul la resursele, finanţele şi pieţele necesare menţinerii unui nivel acceptabil de bunăstare şi putere al statului respectiv;
- *dimensiunea socială* constă în sustenabilitatea, în condiţii acceptabile de evoluţie, a pattern-urilor tradiţionale de limbă, cultură, religie, identitate naţională şi obiceiuri;
- *dimensiunea de mediu* desemnează întreţinerea biosferei planetare şi locale ca sistem esenţial de suport al existenţei umane.

O astfel de abordare încorporează agenda tradiţionalistă, dar şi dizolvă graniţele artificiale dintre studiile de securitate şi celelalte ştiinţe şi discipline. Securitatea poate fi definită în funcţie de percepţia ameninţării la adresa supravieţuirii unui obiect de referinţă înalt valorizat (Barry Buzan[175]). Obiectele unei asemenea ameninţări pot varia, incluzând nu numai state, dar şi actori non-statali, seturi de principii sau mediul înconjurător însuşi. Mai mult, sursa ameninţării poate fi de orice natură: state; actori nonstatali; tendinţe sociale, culturale, economice sau ecologice negative etc. De asemenea, ameninţările se pot manifesta în diverse contexte ale politicilor administrative, militare, economice, sociale, culturale, ecologice etc. Este evident că în analiza unui asemenea concept complex este nevoie de metode şi tehnici ce aparţin: ştiinţelor militare, ştiinţelor politice şi relaţiilor internaţionale, economiei, sociologiei, psiho-sociologiei şi psihologiei, respectiv, ecologiei.

În opinia noastră, conceptul de *securitate* este strâns legat de acela de *reprezentări sociale* şi, în consecinţă, *analiza de securitate* de *sociologie*. Aşa cum am arătat şi în alte studii, în condiţiile în care suntem de acord că acţiunile umane capătă înţeles pentru noi doar dacă suntem conştienţi de faptul că toate sensurile sunt construite prin definiţii rezultate din experienţa perceptivă a individului uman, atunci putem aplica teoria reprezentărilor sociale şi în analiza de securitate. În plus,

[175] Ibidem

dincolo de latura obiectivă, riscurile, pericolele şi ameninţările la adresa securităţii naţionale, zonale, regionale şi globale sunt, în mare măsură, definite subiectiv. În consecinţă, oamenii răspund nu doar la aspectele obiective ale unei situaţii, ci şi la cele subiective. Odată ce aceste înţelesuri au fost atribuite, comportamentul este determinat de sensul asociat. Dacă indivizii consideră că globalizarea constituie una dintre cele mai importante ameninţări la adresa securităţii internaţionale (aşa cum reiese din sondajul de opinie *Worldviews 2002. Survey of American and European Attitudes and Public Opinion on Foreign Policy* realizat de către The Chicago Council on Foreign Relations and The German Marshall Fund of the United States, 2002), atunci aceasta va deveni o astfel de ameninţare, iar comportamentul vis-à-vis de acest fenomen va fi construit în consecinţă. Astfel, includerea unui aspect, a unei probleme în agenda de securitate reprezintă produsul unui proces de clasificare, al cărui scop este de a oferi o definiţie legitimă pentru acel aspect, acea problemă.

Totuşi, în analiza de securitate nu vom folosi exclusiv teoria propusă, aceea a *reprezentării sociale a securităţii*, ci vom opta pentru o abordare interdisciplinară, ce reflectă complexitatea acestui concept: *multidimensional*, *multinivelar* şi *definit atât în sens obiectiv, cât şi subiectiv*. În acest context, dimensiunea socială a securităţii ilustrează cel mai bine interdisciplinaritatea analizei acestei stări. În ea se reflectă capacitatea unei societăţi de a-şi conserva caracteristicile esenţiale în orice condiţii şi fiind supusă oricăror riscuri, pericole şi ameninţări. Dinamica acestei dimensiuni este deosebit de rapidă, iar aspectul cel mai important în studiul său, căruia, însă, nu i s-a acordat atenţia meritată, este cel reprezentat de demografie. Creşterea populaţiei şi modelele de migraţie, de exemplu, constituie factori al căror efect asupra securităţii naţionale, zonale, regionale şi globale va fi resimţit mai ales pe termen lung.

3. Indicatori demografici şi sociali ai dimensiunii sociale a securităţii

Indicatorii demografici şi sociali sunt instrumente fidele de măsurare a caracteristicilor specifice faptelor, fenomenelor sau proceselor sociale[176]. Utilizarea acestora în analiza de securitate are drept principal scop facilitarea descrierii, evaluării şi prognozării modalităţii de funcţionare a sistemului social sau a subsistemelor acestuia. De exemplu, pentru studiile de securitate, specialiştii au stabilit ca fiind relevante trei tendinţe demografice[177]:

1. Ţările în curs de dezvoltare tind să se împartă în două subcategorii: ţări în care rata fertilităţii este în scădere şi ţări în care rata fertilităţii staţionează sau chiar este în creştere.
2. Ţările dezvoltate se confruntă cu reducerea cronică a natalităţii.
3. Lumea contemporană înregistrează creşterea urbanizării populaţiei sale.

La nivelul securităţii, aceste tendinţe generează trei potenţiale schimbări[178]:

1. Schimbări în natura conflictului (orientarea către conflictul urban; creşterea influenţei diasporelor etnice).
2. Schimbări în sursele puterii naţionale (scăderea sau creşterea surselor puterii militare în funcţie de scăderea, respectiv creşterea fertilităţii).
3. Schimbări în sursele conflictului (fluxurile de refugiaţi creează tensiuni în ţara-gazdă; creşterea populaţiei tinere şi scăderea celei vârstnice determină creşterea violenţelor).

[176] VLĂSCEANU, Lazăr, Indicator social, în **Dicţionar de sociologie**, coord.: Cătălin ZAMFIR şi Lazăr VLĂSCEANU, Ed. Babel, Bucureşti, 1998, pp. 287-289
[177] NICHIPORUK, Brian, The Security Dynamics of Demographic Factors, Arroyo Center, RAND Corporation, 2000
[178] Ibidem

Într-o astfel de analiză, aparatul metodologic este deosebit de important. Încă departe de a fi o ştiinţă, demografia posedă, totuşi, instrumente de lucru care, folosite într-o analiză de tip interdisciplinar, oferă date pertinente despre efectele produse de factorii demografici în viaţa socială. Din punctul de vedere al demografiei, interesează în aceeaşi măsură atât compoziţia populaţiei, cât şi dinamica sa.

Compoziţia populaţiei este reflectată de indicatori şi indici, dintre care următorii sunt esenţiali pentru analiza demografică a dimensiunii sociale a securităţii[179]:

- *populaţia la recensământ*: numărul populaţiei la recensământ;
- *rata de masculinitate*: proporţia persoanelor de sex masculin din populaţia totală;
- *raportul de masculinitate*: raportul dintre numărul persoanelor de sex masculin şi cel al persoanelor de sex feminin;
- *populaţia după vârstă*: subpopulaţii rezultate din repartiţia după caracteristica demografică „vârstă";
- *vârsta medie a populaţiei*: media aritmetică ponderată a efectivelor populaţiei repartizate după vârstă (ani sau grupe cincinale);
- *raportul de dependenţă după vârstă*: raport, exprimat în procente, între numărul populaţiei de vârstă tânără şi al populaţiei de vârstă bătrână, pe de o parte, şi numărul populaţiei de vârstă adultă, pe de altă parte.

Dinamica populaţiei (mişcarea populaţiei) se referă la schimbările intervenite în compoziţia unei populaţii de-a lungul timpului. Mişcarea populaţiei este de două tipuri: *naturală şi migratorie*. Pentru analiza de securitate sunt importante ambele

[179] Definiţii preluate din TREBICI, Vladimir, Indicatori demografici şi MĂRGINEAN, Ioan, Indicatori sociali şi sociologici în **Dicţionar de sociologie**, coord.: Cătălin ZAMFIR şi Lazăr VLĂSCEANU, Ed. Babel, Bucureşti, 1998, pp. 667-690 şi pp. 699-712

categorii, deoarece avem de-a face cu fenomene demografice (atunci când masele de evenimente sunt analizate în raport cu populaţia) al căror studiu pune într-o nouă lumină atât opţiunile de securitate ale ţărilor în curs de dezvoltare, cât şi cele ale celor dezvoltate. De exemplu, orientarea către conflictul urban - ca o consecinţă a urbanizării masive, ce este reflectată, pe de o parte, de numărul uriaş al populaţiei care, în prezent, locuieşte în zone urbane (peste jumătate din populaţia lumii), iar pe de altă parte, de creşterea disproporţionată a concentrărilor urbane în multe ţări (specialiştii prognozează că, până în anul 2015, în lume vor exista peste 20 de megaoraşe, fiecare având o populaţie de peste 10 milioane de locuitori) – determină ca, în viitor, statele să îşi orienteze strategiile de apărare şi securitate către războiul urban.

Revenind la dinamica populaţiei, pentru analiza de securitate sunt importanţi următorii indicatori şi indici ai *mişcării naturale*[180]:

- *rata brută de mortalitate*, ca frecvenţă a deceselor în populaţia totală;
- *rata de mortalitate după vârstă*: frecvenţa deceselor în populaţia repartizată după caracteristica „vârstă";
- *rata de mortalitate infantilă*, ca frecvenţă a deceselor infantile (populaţia în vârstă de sub 1 an), este şi un indice important al calităţii vieţii populaţiei analizate;
- *speranţa de viaţă la naştere*: numărul mediu de ani de viaţă pe care îi are de trăit o persoană de la naştere până la vârsta limită stabilită statistic;
- *rata brută de natalitate*: frecvenţa naşterilor vii în cadrul populaţiei totale;
- *rata generală de fertilitate*: frecvenţa născuţilor vii la efectivul populaţiei feminine;
- *rata de fertilitate după vârstă*: frecvenţa născuţilor vii raportată la numărul femeilor de vârstă respectivă.

[180] Ibidem

La fel de importanți, pentru analiza dimensiunii sociale a securității, sunt și indicatorii și indicii *mişcării migratorii* a populației, precum[181]:

- *modelul migratoriu*: model matematic ce descrie fluxurile migratorii între două localități (la nivel național sau internațional), folosind noțiunile de atracție și de respingere, între care se interpune distanța (spațială sau culturală);
- *migrația totală*: valoarea pe care o reprezintă migrația, cu referire la un teritoriu, la mia de locuitori, într-un anumit interval de timp;
- *indicele imigrației*: valoarea pe care o reprezintă intrările de populație într-un teritoriu, într-un interval de timp;
- *indicele emigrației*: valoarea pe care o reprezintă ieșirile de populație într-un teritoriu, într-un interval de timp;
- *indicele de stabilitate a populației*: procentul din populația unui teritoriu care s-a născut și trăiește și în prezent pe acel teritoriu;
- *indicele migrației interne*: valoarea pe care o reprezintă migrația populației, într-o perioadă de timp, ce se realizează în interiorul teritoriului național, la mia de locuitori;
- *indicele migrației externe* (internaționale): valoarea pe care o reprezintă migrația ce traversează frontierele unei țări, într-un interval de timp, raportată la mia de locuitori.

În ciuda largii varietăți de viziuni asupra securității, la oricare dintre nivelurile sale, nu putem să eliminăm din analiza de securitate factorii demografici. Populația poate formula cerințe și crea presiuni asupra societății care, dacă nu le va satisface, se va confrunta cu mișcări sociale violente sau cu conflicte de intensități diferite. În acest context, trebuie subliniat faptul că relația dintre factorii demografici și conflict nu se desfășoară într-un singur sens: într-adevăr, manifestarea factorilor demografici constituie una dintre sursele conflictului,

[181] Ibidem

dar și conflictul în sine creează profunde consecințe demografice (de exemplu, refugiații).

4. Demografie și securitate

Analiza demografică este esențială pentru orice studiu de securitate, mai ales dacă acesta constituie baza creării strategiilor de securitate din diverse domenii. În consecință, pentru a exemplifica modalitatea de utilizare a demografiei în analiza de securitate, ne vom opri asupra *compoziției populației României*, comparând datele ultimelor două recensăminte realizate la nivel național[182]:

COMPOZIȚIA POPULAȚIEI	RECENSĂMÂNTUL DIN ANUL 1992	RECENSĂMÂNTUL DIN ANUL 2003
Populația la recensământ	22.760.449	21.734.000
Populația după vârstă	22,4% tineri (0-14 ani) 60,8% adulți (15-59 ani) 16,8% vârstnici (60 ani și peste)	16,7% tineri (0-14 ani) 64,1% adulți (15-59 ani) 19,2% vârstnici (60 ani și peste)
Raportul de masculinitate	96,6 bărbați la 100 femei	95,3 bărbați la 100 femei
Vârsta medie a populației	34,8 ani	38,1 ani
Raportul de dependență după vârstă	64 tineri și bătrâni la 100 adulți	56 tineri și bătrâni la 100 adulți

Se observă o scădere importantă a numărului populației și, mai mult, o îmbătrânire demografică accentuată, ce constituie un important risc la adresa securității României: în ultimii ani, populația de și peste 60 de ani este în creștere (cu 2,4% în 10 ani). Această situație, corelată cu analiza indica-

[182] Institutul Național de Statistică, **Populația României pe vârste, sexe, medii și județe – 1 iulie 2003**, București, 2003

torilor şi indicilor sociologici şi economici (forţa de muncă, rata şomajului, produsul intern brut etc.), are consecinţe negative, reflectate, în principal, în: scăderea nivelului de trai al grupei de vârstă 60+ ani (numărul celor care pot susţine din punct de vedere financiar categoria socială a pensionarilor este din ce în ce mai mic comparativ cu creşterea continuă a acestora din urmă); reducerea forţei de muncă coroborată cu rata mare a şomajului pe termen lung (21,8% din care 21,2% reprezintă tinerii cu drept de muncă - 2003[183]); scăderea Produsului Intern Brut al României etc. Din corelarea acestor afirmaţii, reiese că îmbătrânirea populaţiei creează presiuni bugetare, ce, vor produce, la rândul lor, constrângeri asupra politicii economice, afectând, în mare măsură, şi politicile interne.

În ceea ce priveşte raportul de masculinitate, proporţia masculin/feminin în societatea românească este păstrată în limite normale, deşi, în ultimii 10 ani, este în scădere, în favoarea populaţiei feminine. Pentru o analiză aprofundată, este necesar să cunoaştem şi numărul populaţiei feminine fertile (15-49 ani): 561.100 femei în anul 2003. Observăm că, deşi reprezintă 25,8% din totalul populaţiei, procentul este relativ mic, în comparaţie cu rata îmbătrânirii demografice (0,4%).

Acestea sunt doar câteva dintre concluziile ce rezultă în urma analizei a cinci indicatori demografici. Folosind o abordare interdisciplinară, care permite realizarea corelaţiilor între toate dimensiunile securităţii, complexitatea studiului va fi crescută. Mai mult, afirmăm că, prin realizarea analizei interdisciplinare de securitate la toate nivelurile şi dimensiuni, integrată în teoria reprezentărilor sociale propusă anterior, vom putea răspunde întrebărilor născute din observarea schimbărilor intervenite în sistemul internaţional în ultimele două decenii.

[183] European Commission, 2003 Regular Report on Romania's Progress Towards Accession, European Union, 2003

IMPACTUL FENOMENULUI GLOBALIZĂRII ASUPRA SECURITĂŢII NAŢIONALE

General maior dr. Gabriel NAGHI
Serviciul de Protecţie şi Pază

Începutul de secol este marcat de transformări profunde ale mediului de securitate. Lumea devine tot mai complexă şi interdependentă, iar fenomenul globalizării se afirmă tot mai mult ca fiind ireversibil.

Evoluţia, în general pozitivă, a securităţii globale în ultimul deceniu a confirmat că succesul acţiunilor şi stabilitatea pot fi numai rezultatul cooperării multidimensionale a comunităţii internaţionale, în primul rând, prin punerea în valoare a dialogului în cadru instituţionalizat şi prin activarea rolului decisiv pe care marile organizaţii internaţionale îl au în definirea stării de securitate a lumii.

În noul context internaţional (adesea schimbător), NATO deţine un rol esenţial în întărirea securităţii euro-atlantice. Rolul său politic este în creştere, îndeosebi după adoptarea la summitul de la Washington, din 1999, a unui nou concept strategic al Alianţei. Pe baza unei forţe de negociere sporită substanţial în primul deceniu al începutului de secol, NATO a deschis şi a dezvoltat cooperarea şi dialogul, a manifestat interes şi receptivitate continuă, reafirmate pentru primirea de noi membri. De asemenea, colaborarea cu alte organizaţii internaţionale; angajamentul, exemplificat în Balcani, Afghanistan, Irak, pentru prevenirea conflictelor şi managementului crizelor, inclusiv prin operaţiuni de sprijinire a păcii, reflectă hotărârea Alianţei Nord-Atlantice de a modela mediul internaţional de securitate şi de a întări pacea şi stabilitatea zonelor fierbinţi.

Sunt previzibile câteva evoluţii în perspectiva sfârşitului anului 2004:

- intensificarea prezenței NATO în Orientul Mijlociu pentru monitorizarea, implicarea sa în soluționarea eventualelor crize în regiune şi limitarea (restricționarea) accesului unor state la tehnologii şi materii prime care să le permită continuarea şi dezvoltarea programelor nucleare şi bacteriologice;
- aprofundarea raporturilor NATO – Federația Rusă pentru evitarea sentimentului de izolare al Moscovei şi obținerea unei contribuții cât mai însemnate a Federației Ruse la unele dintre inițiativele militare euro-atlantice, în special în domeniul luptei împotriva terorismului;
- în domeniul relațiilor transatlantice, în cadrul cărora s-a evidențiat clar existența unor probleme serioase, occidentalii îşi exprimă optimismul față de soluționarea acestora până la lansarea unor noi inițiative de aderare. Cu toate acestea, diferendele de percepție la nivelul conducerilor politice ar putea genera tensiuni în ceea ce priveşte separarea pe ambele maluri ale Atlanticului.

ONU, OSCE şi UE au adus contribuții deosebite la securitatea şi stabilitatea euro-atlantică. Consiliul de Securitate al ONU are, în continuare, o răspundere recunoscută şi invocată în menținerea păcii şi securității internaționale, deținând şi în anii următori un rol foarte important în edificarea securității şi stabilității mondiale. OSCE, reprezentând cea mai cuprinzătoare instituție regională de securitate din Europa, care include totodată Canada şi SUA, joacă un rol esențial în promovarea păcii şi stabilității, în întărirea securității prin cooperare şi promovarea democrației şi drepturilor omului în întreaga emisferă nordică a planetei. OSCE s-a manifestat îndeosebi în domeniile: diplomație, prevenirea conflictelor, managementul crizelor şi reabilitării postconflict.

Tentativele de reformă şi de dinamizare a organizației, cea mai semnificativă fiind cea propusă prin Cartea securității europene de la Istanbul, s-au confruntat cu două categorii de

obstacole semnificative: atitudinea membrilor-cheie (uneori, neimplementarea politicilor agreate la nivel OSCE) şi capacitatea limitată de aplicare a deciziilor la nivelul organizației. Dinamica viitoare a OSCE este dependentă de o serie de factori, precum capacitatea de a dezvolta un sistem eficient de aplicare a politicilor şi dezvoltarea unui angajament interinstituțional, de armonizare cu NATO, în temeiul măsurilor specifice asumate de aceasta.

Uniunea Europeană a adoptat decizii importante şi a dat un nou impuls eforturilor sale de întărire a securității şi dimensiunii de apărare. Dezvoltarea unei politici externe şi de securitate comune include definirea progresivă a unei politici comune de apărare. O astfel de politică, preconizată de Tratatul de la Amsterdam, urmează să fie compatibilă cu politica de securitate comună şi de apărare instituită prin Tratatul de la Washington. În același timp, Uniunea Europeană este tot mai mult preocupată de finalizarea propriilor reforme instituționale interne, precum şi de eficiența dezbaterilor declanşate pe tema viitorului Europei, a construcției politice pe continent.

În perspectiva anului 2005, Uniunea Europeană poate avea, probabil, următoarele evoluții:

- continuarea procesului de integrare economică şi politică la nivel continental, dar capacitățile de materializare a politicii de securitate şi apărare comune rămân limitate;
- Germania şi Franța îşi vor conserva, probabil, rolul de motor al procesului de realizare a „identității europene în domeniul securității", dar şansele de edificare a structurilor de planificare şi execuție, precum şi a infrastructurilor complet independente de cele ale NATO, sunt reduse;
- în cadrul UE se impun schimbări, în primul rând, la nivelul mecanismelor de luare a deciziilor, fapt puțin probabil de realizat în termen scurt, în cadrul organizației persistând suspiciuni cu privire la riscul apariției unui nucleu

decizional strâns, controlat de un număr limitat de state, în defavoarea intereselor celorlalți membri;

- este probabil ca, făcând uz de atuul său economic, UE să continue demersurile activării şi intensificării relațiilor cu Federația Rusă, pentru contracararea presiunilor SUA, chiar şi în condițiile în care este previzibilă o ameliorare a raporturilor transatlantice.

Sfidările induse de procesul globalizării, suprapunerea acestuia cu tendințele spre regionalizare şi fragmentare generează noi tensiuni şi factori de risc. Multiplicarea continuă a numărului de entități ce acționează pe scena globală, prin afirmarea actorilor nonstatali. conduce la creşterea complecşității procesului de luare a deciziilor în politica externă şi de securitate a statelor. Acestor sfidări trebuie să li se răspundă prin forme noi de solidaritate, capabile să gestioneze un spectru larg de tensiuni şi riscuri şi o gamă variată de manifestare a acestora, precum: tensiunile etnice, traficul de droguri, substanțe radioactive şi ființe umane, criminalitatea organizată, instabilitatea politică a unor zone, reîmpărțirea unor zone de influență şi altele. Marile discrepanțe în nivelul de dezvoltare economică – care se accentuează tot mai mult în condițiile unor progrese tehnologice fără precedent -, accesul discriminatoriu la educația şi apărarea sănătății, la resursele esențiale ale vieții, la informație şi cunoaştere provoacă grave crize sociale, generează frustrări şi stârnesc nemulțumiri. În condițiile globalizării economice, crizele sociale sunt însoțite, nu o dată, de crize de identitate, generatoare de violențe neaşteptate.

În acest context, devine tot mai evident faptul că interesele şi obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională, care să se manifeste nu numai în situațiile-limită, precum cele create în urma atacului asupra SUA din 11 septembrie 2001, ci şi în tot contextul problematic – economic, social, financiar – al lumii de astăzi. Noua resolidarizare a statelor lumii se poate exprima în toate

aceste domenii, prin stabilirea unor forme de acțiune conjugată a tuturor națiunilor care împărtăşesc interese şi valori comune.

Atacurile teroriste săvârşite în primii ai începutului de secol, ca şi amenințările ulterioare, evidențiază cu atât mai mult - dar în împrejurări tragice - necesitatea unor asemenea noi forme de solidaritate internațională, care să permită nu numai prevenirea şi contracararea acestor tipuri de acțiuni, ci şi dezvoltarea unor modalități adecvate de construcție a stabilității politice, economice şi sociale în lume.

Terorismul constituie, însă, unul dintre cele mai periculoase fenomene, fiind încurajat de virulența curentelor fundamentaliste, care se sprijină pe starea de frustrare şi sărăcire extremă a unor zone largi ale planetei.

Prin imprevizibilitatea sa, prin sfidarea nomelor şi rațiunii vieții civilizate, prin efectele emoționale asupra opiniei publice, terorismul poate genera riposte care să destabilizeze comunitatea internațională, să deturneze omenirea spre izolare, suspiciune şi soluții unilaterale. Sfidarea virulentă a terorismului şi celelalte provocări sau riscuri non-militare ale lumii de astăzi vor putea fi eliminate numai prin cooperarea deschisă, multilaterală, echilibrată şi perseverentă, îndreptată spre eradicarea rădăcinilor şi cauzelor profunde, în special a sărăciei extreme.

Interesele şi obiectivele de securitate ale statelor europene nu sunt însă generatoare de stări conflictuale, mediul de securitate fiind influențat pozitiv de procesele de integrare europeană şi euro-atlantică, de extinderea comunității statelor care împărtăşesc şi promovează valorile democrației şi economiei de piață, de adâncirea colaborării regionale. Riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ. Totuşi, persistă fenomene de instabilitate şi criză la nivel subregional şi tendințe de fragmentare, marginalizare sau izolare a unor state. Țări din Europa Centrală, de Est şi de Sud-Est se confruntă cu dificultăți economice, sociale şi politice asociate procesului de tranziție

spre societatea bazată pe principiile democrației și economiei de piață, care pot genera destule riscuri la adresa securității statelor din regiune.

Uniunea Europeană trece printr-un profund proces de reformă internă, concomitent cu derularea procedurilor pentru primirea de noi membri. Progresele în evoluția politicii externe și de securitate comune, implicarea și soluțiile alese de organizații internaționale și europene în rezolvarea situațiilor dificile de pe continent, demonstrează că Europa se pregătește să își asume un rol substanțial în arhitectura propriei securități, inclusiv în cea de apărare, și să ofere modele de așezare pe baze raționale, echitabile, a relațiilor dintre state și națiuni, prin armonizarea intereselor lor.

Pentru România, îndeplinirea criteriilor comunitare de aderare este un proces necesar, în primul rând, din punct de vedere intern, al vieții economice și sociale românești, având în mod evident influențe directe și asupra securității noastre naționale. Și aceasta pentru că realizarea Planului Național de Aderare la Uniunea Europeană va avea efecte asupra spațiului românesc, va accelera dezvoltarea economică, va adânci și va consolida democrația, va amplifica toleranța și dialogul, va consolida exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale, protecția minorităților și identității lor etnice și culturale, va stimula rezolvarea prin dialog și acțiuni comune a problemelor.

În paralel cu eforturile pentru îndeplinirea criteriilor de aderare, România trebuie să își asume responsabilitatea de a formula un punct de vedere românesc, o viziune proprie asupra viitorului Europei. Aceasta va fi o contribuție necesară nu numai la dezbaterea generală, care are loc în prezent pe aceeași temă în mai toate țările europene, ci și un aport la consolidarea conceptului de securitate națională, în condițiile viitoarei arhitecturi a continentului.

România a parcurs o etapă dificilă după Revoluția din decembrie 1989, prin construirea statului de drept, a instituțiilor

și mecanismelor democratice, prin declanșarea reformelor necesare pentru trecerea de la economia de comandă la economia de piață. Finalizarea acestor procese istorice și ireversibile necesită însă eforturi costisitoare. Dar, în pofida neajunsurilor și neîmplinirilor care mai persistă, rezultatele de până acum sunt de natură esențială - inclusiv pentru securitatea țării - și constau în aceea că societatea românească este organizată și funcționează pe baza principiilor, valorilor și libertăților democratice fundamentale.

Acesta este un lucru de referință și de necontestat în orice caracterizare ce s-ar face României de astăzi. Acceptarea pluralismului politic, a deosebirilor politice, ideologice și culturale, a diversității etnice, respectarea drepturilor omului, care modelează activitatea instituțiilor de drept în eliminarea oricăror forme de marginalizare pe criterii etnice, religioase, sociale, de orientare sexuală sau politică, stabilitatea politică incontestabilă și experiența pilduitoare a alternanței pașnice, democratice, la guvernare – toate acestea constituie realități ale societății democratice românești și, totodată, importante resurse pentru soluționarea problemelor țării, pentru tratarea securității naționale pe baze mai solide și mai eficiente.

Dificultățile tranziției economice prelungite, scăderea calității vieții, inegalitățile sociale, creșterea numărului celor care trăiesc sub pragul sărăciei pot produce intoleranță, afectează solidaritatea socială, favorizează populismul, pot alimenta manifestările radicale și extremiste, având efecte dintre cele mai grave asupra instituțiilor și mecanismelor de funcționare a statului. Societatea românească este încă marcată de consecințele managementului defectuos al procesului tranziției economice și sociale, care a condus la diminuarea autorității și eficienței instituțiilor statului și a afectat coeziunea civică și echilibrul social.

Rezultatele, încă insuficient de concludente, în derularea reformei au determinat diminuarea în timp a resurselor locale

pentru modernizarea societății şi reducerea potențialului de aşteptare al cetățeanului confruntat cu un proces de pauperizare accelerată.

S-a înregistrat degradarea nivelului de viață al majorității populației, inclusiv în ceea ce priveşte starea de sănătate, educația şi calitatea mediului. Serviciile publice sunt birocratizate, infrastructura teritorială insuficient dezvoltată, restructurarea şi modernizarea industriei se desfăşoară cu mari dificultăți, agricultura a cunoscut un regres dramatic, privatizarea şi reaşezarea drepturilor de proprietate cunosc multe inerții, asistența sanitară este precară, rețeaua de transport şi comunicații nedezvoltată. În acelaşi timp, adaptarea lentă a sistemului ordinii publice şi siguranței naționale la noile forme ale criminalității din ce în ce mai agresive, precum şi unele deficiențe în administrarea justiției au generat scăderea inacceptabilă a nivelului de siguranță al cetățeanului.

Pe baza experienței acumulate sunt necesare identificarea şi lichidarea blocajelor şi adoptarea neîntârziată a soluțiilor care permit o relansare reală. Este nevoie de o abordare coerentă, care să reunească energiile societății, să canalizeze resursele acesteia în direcția construirii unei economii performante, capabile să elimine starea de incertitudine şi insecuritate la nivel social. Relansarea economică trebuie consolidată prin crearea unui mediu de afaceri atractiv şi stabil şi prin racordarea adecvată la marile fluxuri economico-financiare, tehnologice şi comerciale. Accelerarea creşterii economice vizează, în primul rând, asigurarea prosperității cetățenilor şi sprijinirea procesului democratic intern. Creşterea încrederii cetățenilor în instituțiile statului este posibilă numai în condițiile promovării consecvente a principiilor statului de drept, a drepturilor fundamentale ale cetățeanului. Dificultățile întâmpinate de România sunt şi problemele din unele zone ale Europei, ce fac obiectul unor mai largi preocupări internaționale. Menținerea unui climat de instabilitate în plan

subregional, cu impact negativ asupra mediului economic, a accentuat incapacitatea României de a lua decizii în măsură să o apropie de sistemul economico-financiar caracteristic lumii democratice occidentale. În eforturile de promovare a reformei economice s-au concretizat destul de greu şi aleatoriu formule de încadrare şi racordare la structurile economice şi financiare din sistemul economic occidental. Crizele şi violențele care s-au manifestat în vecinătate au dus la pierderea unor legături economice tradiționale, au provocat României pierderi financiare grele, au împiedicat elaborarea şi promovarea unor strategii de dezvoltare pe termen lung, au constituit o stavilă în încurajarea investitorilor străini, în general i-au accentuat dificultățile.

Îndeplinirea obligațiilor asumate de România, în definitivarea procesului de integrare în structurile europene şi euro-atlantice, constituie o etapă decisivă pentru modernizarea societății româneşti şi consolidarea tendințelor de creştere economică. Pe termen lung, acestea vor aduce prosperitatea şi vor spori credibilitatea României în eforturile de consolidare a securității europene. Prin urmare, nu teama de amenințări, ci dorința de a asigura stabilitatea şi de a construi un viitor mai bun, de a-şi întări vocația de pilon al stabilității în zonă şi de apărător al valorilor democrației şi păcii motivează opțiunea României pentru integrarea deplină europeană şi euro-atlantică în condițiile accelerării procesului globalizării.

TRATATUL ADAPTAT DE REDUCERE A FORȚELE ARMATE CONVENȚIONALE ÎN EUROPA. IMPLICAȚII PENTRU ROMÂNIA

Dr. Paul DUȚĂ
Institutul Român de Studii Internaționale

Încheierea confruntării dintre Est şi Vest a fost turnată în cel mai important acord post război rece, Acordul privind reducerea armelor convenționale în Europa[184] (CFE), încheiat pentru a asigura o balanță de securitate şi stabilă la cel mai scăzut nivel a forțelor între NATO şi forțele fostului Tratat de la Varşovia. CFE a fost încheiat în scopul preîntâmpinării atacurilor-surpriză sau a unei ofensive desfăşurate pe scară largă din partea unuia dintre celor două blocuri militare. Principalul „defect" al acestui acord a fost neincluderea fostei Iugoslavii şi a Albaniei în filozofia acestui acord, care a dus la fratricide şi sângeroase lupte în anii următori[185].

În 1996, Conferința de Reevaluare a Acordului ajunge la concluzia că acest acord se impune a fi adaptat pentru a

[184] The Conventional Forces in Europe Treaty of 19 November 1990.

[185] Tratatul asupra Forțelor convenționale în Europa, semnat în 19 noiembrie 1990, a stabilit anumite plafoane pentru cinci categorii principale de armament şi modalități pentru schimbul de informații şi notificări, precum şi pentru efectuarea de inspecții şi verificări. Mai mult de 3.000 de inspecții au fost efectuate în baza acestui acord. Transparența asupra locurilor de dispunere a armamentelor este, de asemenea, o trăsătură caracteristică a acordului privind controlul armamentelor. Aplicarea acordului a permis reduceri dramatice ale armamentelor în Europa. Mai mult de 50.000 de piese de echipament au fost distruse sau scoase din uz.

continua să fie instrumentul-cheie în cadrul aranjamentelor de securitate europene[186].

Negocierile privind adaptarea sa au început în mai 1996, ca o reflectare a schimbărilor fundamentale ce au avut loc după 1990, cum ar fi: reunificarea Germaniei, desființarea Tratatului de la Varşovia şi dispariția URSS, apariția de noi state independente în fostul spațiu sovietic, creşterea numărului de state semnatare ale acordului de la 22 la 30, procesul de democratizare în desfăşurare în Centrul şi Estul Europei şi sfârşitul războiului rece.

Încheierea procesului de adaptare a avut loc prin semnarea unui acord privind adaptarea CFE[187] (*în continuare*

[186] Forumul de cooperare pentru securitate, cadrul următor al negocierilor care au dus la încheierea CFE a permis desfăşurarea de negocieri în privința controlului armamentelor, axat pe prevenirea conflictelor şi medierea acestora. S-a creat un sistem cu un anumit grad de transparență asupra capabilităților militare dispuse atât în vestul Europei, cât şi în Ural. Vezi, HIRSCHFELD, Thomas J., Conventional Arms Control and Confidence-Building Measures în LARRABEE, Stephen F., (ed.), **The Volatile Powder Keg. Balkan Security After the Cold War** (A Rand Study, American University Press, 1994)

[187] Agreement on Adaptation of the CFE Treaty, at the Istanbul OSCE Summit in November 1999, în continuare CFE-2. Protocoale adiționale: Protocol On Existing Types Of Conventional Armaments And Equipment; Annex To The Protocol On Existing Types Of Conventional Armaments And Equipment; Protocol On Procedures Governing The Reclassification Of Specific Models Or Versions Of Combat-Capable Trainer Aircraft Into Unarmed Trainer Aircraft; Protocol On Procedures Governing The Reduction Of Conventional Armaments And Equipment Limited By The Treaty On Conventional Armed Forces In Europe; Protocol On Procedures Governing The Categorisation Of Combat Helicopters And The Recategorisation Of Multi-Purpose Attack Helicopters; Protocol On Notification And Exchange Of Information; Annex On The Information For The Exchange Of Information; Protocol On Inspection; Protocol On The Joint Consultative Group; Protocol On The Provisional Application Of Certain Provisions Of The Treaty On Conventional Armed Forces In Europe.

CFE-2) şi a unui Act Final[188]. Prevederile sale conţin măsuri de reducere în continuare a anumitor echipamente pentru statele semnatare[189]. De reţinut că prevederile sale urmează a fi implementate, chiar şi înaintea ratificării acestuia de către toate statele semnatare pentru a intra în vigoare.

Fig.1 Plafoane pentru sisteme de armamente, potrivit art. IV

	Battle	Armoured combat vehicles			Pieces of	Combat	Attack
State Party	tanks	Total	of which AIFVs and HACVs	of which HACVs	artillery	aircraft	Helicopters
The Republic of Armenia	220	220	135	11	285	100	50
The Republic of Azerbaijan	220	220	135	11	285	100	50
The Republic of Belarus	1,800	2,600	1,590	130	1,615	294	80
The Kingdom of Belgium	300	989	600	237	288	209	46
The Republic of Bulgaria	1,475	2,000	1,100	100	1,750	235	67
Canada	77	263	263	0	32	90	13
The Czech Republic	957	1,367	954	69	767	230	50
The Kingdom of Denmark	335	336	210	17	446	82	18
The French Republic	1,226	3,700	1,983	535	1,192	800	374
Georgia	220	220	135	11	285	100	50
The Federal Republic of Germany	3,444	3,281	3,281	80	2,255	765	280
The Hellenic Republic	1,735	2,498	1,599	70	1,920	650	65
The Republic of Hungary	835	1,700	1,020	85	840	180	108
The Republic of Iceland	0	0	0	0	0	0	0
The Italian Republic	1,267	3,172	1,970	0	1,818	618	142
The Republic of Kazakhstan	50	200	0	0	100	15	20
The Grand Duchy of Luxembourg	0	0	0	0	0	0	0
The Republic of Moldova	10	10	130	10	250	50	50
The Kingdom of the Netherlands	20	64	718	0	485	230	50
The Kingdom of Norway	70	75	181	0	491	100	24
The Republic of Poland	,730	,150	1,700	107	1,610	460	130
The Portuguese Republic	00	30	267	77	450	160	26
Romania	,375	,100	552	72	1,475	430	120
The Russian Federation	,350	1,280	7,030	574	6,315	,416	855
The Slovak Republic	78	83	476	34	383	100	40
The Kingdom of Spain	50	,588	1,228	191	1,276	310	80
The Republic of Turkey	,795	,120	1,993	93	3,523	750	130
Ukraine	,080	,050	3,095	253	4,040	,090	330
The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	43	,017	1,335	200	583	855	350
The United States of America	,812	,037	2,372	0	1,553	784	396

[188] Final Act Of The Conference Of The States Parties To The Treaty On Conventional Armed Forces In Europe.

[189] TLE (equipment limited by the Treaty) - tancuri, vehicole blindate de luptă, piese de artilerie, elicoptere de atac.

1. Balanţa europeană strategică şi controlul armelor convenţionale

La ora actuală, este puţin probabil un război de amploare pe continentul european, însă nu şi conflicte armate limitate în zona denumită „arcul de instabilitate" (începând din Turcia, de-a lungul graniţelor fostei Uniuni Sovietice, şi, de asemenea, în spaţiul balcanic)[190].

[190] Pentru prezentarea surselor de instabilitate şi a trendului de stabilitate în regiune, vezi - inter alia – LARRABEE, Stephen, Long Memories and Short Fuses. Change and Instability in the Balkans, International Security, (Vol.15, No.3, Winter 1990/91); SHOUP, Paul (ed.), **Problems of Balkan Security. Southeastern Europe in the 1990s** (The Wilson Center Press, Washington D.C., 1990. Acordurile de pace de la Dayton sunt considerate cel mai potrivit cadru de restabilire a păcii în Bosnia. Aranjamentele din cadrul acestor acorduri privind controlul armamentelor prin Anexa 1-B asigură un model compatibil celor din OSCE, în sensul asigurării unei balanţe militare la nivelul cel mai scăzut. În acord (art.IV şi V) a fost introdusă o legătură între acest acord subregional de control al armamentelor construit după modelul CFE cu o eventuală extensie la zona întregii foste Iugoslavii. Vezi, Wade BASE, Parties Complete Weapons Reductions Under Balkan Arms Control Accord, **Arms Control Today** (October 1997), p.31

Carta Europeană a Securității, adoptată la Summit-ul OSCE de la Istanbul, 19 noiembrie 1999, subliniază că actualele provocări la adresa securității pe continentul european vor fi rezolvate prin mijloace coordonate politic de către toate statele OSCE. Dimensiunea militară - dezarmarea, controlul armamentelor şi măsurile de încredere şi securitate - sunt direcții care asigură stabilitate, transparență şi predictibilitate în domeniul militar. Implementarea lor deplină, adaptarea continuă la realități, când este cazul, respectarea acordurilor de control al armamentelor[191] şi CSBM[192] sunt cheile majore ale stabilității militare şi politice[193].

OSCE se prezenta, în 1999, ca principalul cadru pentru desfăşurarea de eforturi non-militare îndreptate spre creşterea securității, cum ar fi controlul armamentelor, măsurile de creştere a încrederii şi securității. Din rândul eforturilor nonmilitare se menționa, în 1999, că CFE „*trebuie să continue să rămână piatra unghiulară a securității europene*". Tratatul CFE-2 s-a negociat tocmai în scopul realizării unei creşteri a stabilității şi securității europene[194].

[191] CFE-1, care este în vigoare, a fost semnat în 1990, „a pus capăt unei ere de confruntare militară" şi, luând în considerare prezentele realități geostrategice, „a încetat să mai fie conform cu interesele militare şi de securitate ale Federației Ruse" afirma Serghei Ivanov, ministrul apărării al Federației Ruse, Russian defence minister on Adapted CFE Treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union,** London, Jun 25, 2004, p.1.

[192] Confidence and Security Building Measures.

[193] Vezi, Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation Paris, 27 May 1997, şi, Charter For European Security**,** OSCE, Istanbul, November 1999. www.osce.org/docs/english/1990-1999/summits/istachart99e.htm

[194] „Schimbările de după 1990, dispariția Tratatului de la Varşovia, unul din pilonii în funcție de care s-a construit CFE, disoluția URSS, trecerea foştilor membri ai acestui tratat - Polonia, Cehoslovacia şi Ungaria de partea NATO, în condițiile în care în substanța CFE erau considerați de cealaltă parte, au creat o serie de anacronisme. Rusia a cerut modificarea CFE pentru a fi adaptat realităților. CFE-2 a fost semnat în 1999. Principalul său merit a fost

Tratatul CFE-2[195] ar putea fi caracterizat ca fiind născut prin adaptarea la realitățile de după semnarea CFE. Astfel, dacă primul tratat este guvernat de principiul tratării forțelor armate ca făcând parte din blocurilor militare, cel de-al doilea acord este construit pe baza principiului tratării forțelor armate din perspectivă națională şi teritorială. De asemenea, o comparație între CFE şi CFE-2 arată că reducerile de armament făcute în baza primului acord au dus la creşterea rolului decidentului politic în domeniul armamentelor. În 1999, se estima că CFE-2 este un instrument esențial pentru asigurarea stabilității şi securității europene, chiar dacă Rusia se considera dezavantajată de o serie de măsuri nerezolvate de acest acord[196].

Potrivit unor opinii, se impunea rezolvarea unor probleme nou apărute, cum ar fi controlul marinelor militare, reconsiderarea categoriei de armamente limitate, controlul avioanelor militare de transport şi a infrastructurii[197]. Se consideră, de către unii autori, că noile tipuri de sisteme de

abandonarea principiului apartenenței la un bloc militar specific războiului rece şi trecerea la sistemul națiunilor tratate ca fiind în afara vreunui bloc militar şi aplicarea unor bareme de armament teritoriale" (pentru fiecare țară). Russian general says NATO enlargement will kill off arms treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Mar 7, 2004, p.1

[195] Agreement on Adaptation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, //CFE.DOC/1/99, 19 November 1999

[196] YERMAKOV, Sergei M., The CFE Treaty as a Stability Factor of the New System of European Security, **Peace and Security**, International Institute for Peace. Vol.XXXI, December 1999, pp.1-9. Autorul consideră că acest acord este construit potrivit principalei amenințări de război pe scară largă caracteristică războiului rece.

[197] MUKHIN, V., PROSHKIN, V., The New European Balance of Power Has Been Established, **Nezavisimoe Voennoe Obozrenie** (Independent Military Review), No. 48(171), December 10, 1999, pp. 1,2. PETERS, J.E., CFE and Military Stability in Europe, National Defense Research Institute, RAND, 1997

armament, care nu fac obiectul acordului[198], trebuie să fie reglementate într-un viitor apropiat[199], deoarece sistemul actual de control al armamentelor, în special pentru armamentele convenționale, pentru Europa nu este corespunzător realităților şi dezvoltărilor balanței militare.

Fig. 2 Arcul de instabilitate după SECOM.

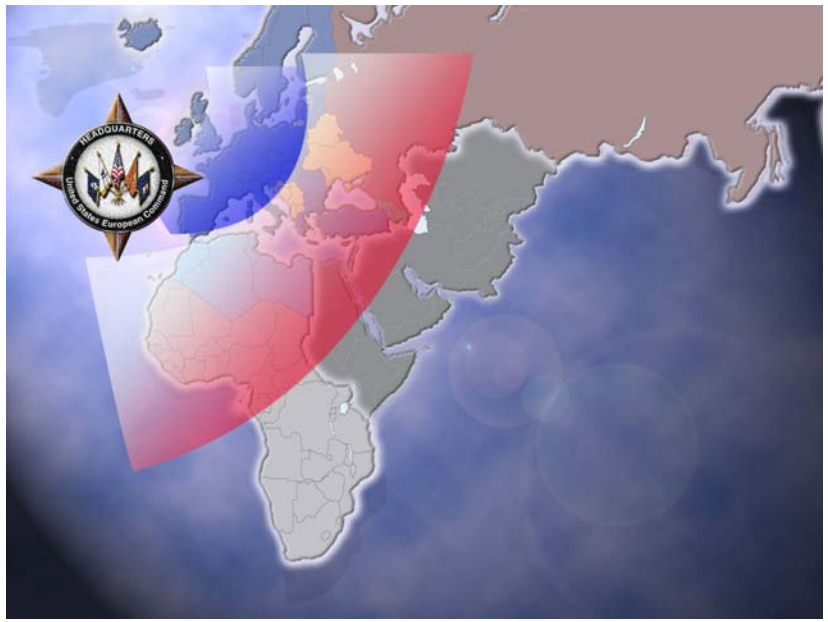

[198] Dacă Rusia ar fi continuat să refuze ratificarea CFE-2, ea ar fi fost sub o presiune politică şi diplomatică în relația cu NATO care ar fi devenit mult mai complexă. Russia's upper house ratifies Agreement on Adaptation of CFE Treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union,** London, Jul 7, 2004, p. 1.

[199] Este vorba, printre altele, de sistemele de artilerie cu calibru mai mic de 81mm, rachetele antitanc dirijate, armele cu ghidaj de precizie, impunerea de limite pentru avioanele de recunoastere desfăşurate pe teritoriile noilor state membre NATO. Vezi, MIASNIKOV, Eugene, Precision Guided Weapons and Strategic Balance, Moscow Institute of Physics and Technology, http://www.armscontrol.ru/start/default.htm

Se poate considera că balanța puterilor în Europa este în tranziție, fiind prematur să se vorbească de o structură[200]. Sistemul actual de control al armamentelor poate fi considerat secvențial şi insuficient, ignorându-se aspecte importante ale mediului european de securitate.

Acordul actual este suficient pentru preîntâmpinarea izbucnirii unui război fulger, la scară largă în Europa, cu utilizarea masivă a armamentului greu, dar sistemul nu poate rezolva noile provocări din mediul de securitate (conflictele mici şi armele de înaltă precizie, armele inteligente).

Într-un studiu se precizează că este foarte important să fie întărite măsurile de control al armamentelor convenționale la nivel regional şi subregional, să fie controlată distribuirea de armament uşor şi arme individuale, să fie studiate sintagmele de „arme private", voluntari etc. care pot fi implicate în operații militare contra regimului statului respectiv.

Se consideră că reducerea substanțială şi restructurarea forțelor convenționale, în vederea participării la operațiuni de menținere a păcii, ar trebui să fie un obiectiv al procesului de implementare al CFE-2[201].

[200] Dintre cele şapte state care au fost primite în NATO, numai trei - Bulgaria, România şi Slovacia - au semnat CFE-2, în timp ce statele baltice şi Slovenia, nu. Există unele limite stabilite în 1997, prevăzute în Actul fondator Rusia-NATO: nedesfăşurarea de armament nuclear şi de forțe militare substanțiale pe teritoriile noile state membre NATO în baze permanente. De reținut că termenul „substanțial" nu are bine definit înțelesul. Apariția unei „zone gri", nu chiar în apropierea graniței ruse, dar foarte apropiată de un centru important, cum este St. Petersburg, constituie un motiv de anxietate. Russian deputy foreign minister says position on NATO expansion "calm and negative", **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Apr 3, 2004, p.1

[201] YERMAKOV, Sergei, Russia's Institute For Strategic Studies, The role of conventional armed forces in the system of European Security, June 2001, p.25. Vezi şi, Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation**,** Paris, 27 May 1997

2. De la semnarea la ratificarea CFE-2

Ratificarea CFE-2 este legată „ombilical" de onorarea de către Rusia a spiritului şi literei angajamentelor asumate la Istanbul[202]. Părțile gemene ale pachetului aprobat la Summit-ul OSCE de la Istanbul din 1999, tratatul adaptat şi angajamentele, solicită Rusiei: lichidarea sau dezasamblarea armelor grele (TLE) din Caucazul de Sud şi Moldova[203], închiderea a două baze (pe lângă bazele a patru batalioane) în Georgia (care trebuia încheiată în 2001, *n.a.*), negocierea unui calendar-cadru cu Georgia pentru închiderea tuturor bazelor, şi complementar, retragerea forțelor ruseşti din Moldova (care trebuia realizată până în 2002, *n.a.*)[204].

[202] Pretextele ridicate de către statele membre NATO pentru amânarea ratificării CFE-2 nu sunt plauzibile. „Noi nu ne facem iluzii privind planurile partenerilor. Ei vor să împuşte doi iepuri: să îşi realizeze scopurile lor privind prezența noastră în Georgia şi Moldova şi să paralizeze regimul controlului armamentelor în Europa", afirma Vladislav Chernov, şeful delegației ruse la negocierile CFE-2. „Rusia a făcut deja alegerea cuvenită, viitorul tratatului depinde acum de partenerii noştri. Cei care amână ratificarea CFE-2 poartă toată responsabilitatea pentru consecințele negative ale unei astfel de poziții pentru viabilitatea tratatului şi a securității Europei ca întreg." Russian official slams NATO states' pretexts not to ratify CFE treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union,** London, Jun 29, 2004, p.1

[203] Urmare a înțelegerilor de la Istanbul, există o singură obligație legală, aceea de a ratifica CFE-2. Vorbind despre motivele menținerii prezenței militare în Transnistria, Serghei Lavrov subliniază că acestea vor fi retrase dacă „documentul care a fost inițiat de către cele două părți (Chişinău şi Tiraspol) cu mai mulți ani înainte va fi semnat." Acest document nu a fost semnat „nu din cauza noastră, ci datorită presiunilor din exterior, ceea ce este o nefericire". Russian foreign minister condemns NATO activity along Russian borders, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Jun 29, 2004, p. 1.

[204] „NATO trebuie să fie mai mult decât un club de discuții. Trebuie să devină un forum unde trebuie discutate problemele reale aflate pe agendele noastre, chiar dacă nu avem întotdeauna aceleaşi perspective. Şi aici trebuie incluse CFE-2 şi angajamentele luate de Rusia la Istanbul", discursul

Rusia menține baze în Georgia, evitând, în cei cinci ani care au trecut, orice negociere serioasă privind închiderea acestora. În schimb, continuă să fie avansate solicitări care implică perpetuarea menținerii lor. De asemenea, Rusia nu şi-a retras trupele din Moldova[205], în ciuda faptului că aceste forțe se presupunea că fuseseră retrase. În plus, alte câteva trupe au fost transferate în cadrul armatei sale din Transnistria. O cantitate necunoscută de armament greu rusesc (clasificat ca „nefăcând parte din categoria TLE") a fost trimisă forțelor ilegale din Transnistria, Abhazia şi Osetia de Sud. Forțele armene dispun de armament greu de proveniență rusească, exceptat de la „categoria TLE", în principal în teritoriul azerbaidjan exterior enclavei Karabach. Pretutindeni în regiune, forțele ruseşti şi forțele structurilor rebele nerecunoscute internațional sunt în afara verificărilor.

După conflictul militar dintre Chişinău şi Tiraspol din 1992, Moscova nu a acordat Moldovei o atenție deosebită. Parțial, se poate explica prin înseşi dificultățile reglementării conflictului interetnic. Dar, în practică, problemele interetnice nu sunt singurele cauze. Pentru Moscova, crima organizată din Tiraspol şi poziția neclară a Kievului au fost argumente pentru păstrarea trupelor în regiune.

Generalul rus cu ambiții politice Alexander Lebed, fostul comandant al trupelor ruseşti din Transnistria până în 1996, era prezentat de către presa rusească ca fiind garantul stabilității în

Secretarului General al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, ținut la IISS (U.K.), 2004

[205] „Retragerea necondiționată a trupelor ruseşti din Transnistria şi respectarea acordurilor OSCE semnate la Istanbul vor asigura un climat favorabil reglementării conflictului din această zonă. Această evoluție este considerată ca fiind anormală şi ca o continuare a refuzului aşa-numitului Plan Kozak. Este negată orice legătură între prezența trupelor ruseşti şi CFE-2.", Russian troops in Dniester not affected by revised CFE treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Feb 13, 2004, p.1

Transnistria[206]. O formulă de stabilitate nu a fost niciodată prezentată de către Kremlin, constatându-se că agrea continuarea stării de „conflict înghețat” în Moldova. Această situație a fost benefică pentru Rusia până la momentul Istanbul[207].

Începând cu anul 2000, Rusia începe să promoveze o politică mult mai activă față de Moldova şi Transnistria, prin reactivarea practicii exercițiilor militare comune. Spre pildă, în perioada 7-20 august 2000, are loc un exercițiu militar comun Rusia-Moldova, „The Blue Shield”, în zona Bulboaca. Rusia înființează o comisie pentru reglementarea politică a problemei transnistrene[208]. Datorită faptului că propunerile comisiei au fost criticate de către ziarele ruseşti[209], preşedintele Putin blochează activitatea acesteia, însărcinând administrația

[206] Există un curent de masă în Rusia care privește cu ostilitate NATO. Oponenții au lansat câteva web sites pe care se desfășoară dezbateri aprinse privind acțiunile NATO şi posibilele răspunsuri ale Rusiei. Se fac cunoscute tot mai multe opinii, potrivit cărora, începând din 1992, au apărut poziții nefavorabile NATO. Rusia s-a retras din estul Europei, a desființat Tratatul de la Varşovia, şi-a limitat forțele, noile state independente au renunțat la armele nucleare, iar statele noi intrate în NATO participă la programe care le violează suveranitatea. Pochemu eti sobytiia_kasaiutsia nas, Russian Young Initiative Group, www.sinor.ru.

[207] ZUEVA, Kira, Rossii i Evrope nuzhna sobstvennaya bezopasnost: OBSE, a ne NATO– http://strana.ru/state/foreign/2001/03/07/983964662.html.

[208] Şeful acestei comisii a fost numit Evgheni Primakov, fost ministru al afacerilor externe şi prim ministru (1998-1999). La început anului 2001, Comisia a pregătit un proiect al unui „Acord de fundamentare a relațiilor între Moldova şi Transnistria”; un alt document propus de către această comisie a fost „Principiile de bază ale mandatului forțelor pentru menținerea păcii şi stabilității în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, AIRAPETOVA, Natalia, “Sdast” li Vladimir Putin Pridnestrovye? – **Nezavisimaya gazeta**, March 28, 2001

[209] Primakov a fost acuzat ca fiind artizanul continuei „îngrădiri a intereselor ruseşti, nu numai în Transnistria, dar şi în întreaga Europă sau cel puțin în partea europeană a CIS”, AIRAPETOVA, Natalia, “Sdast” li Vladimir Putin Pridnestrovye? – **Nezavisimaya gazeta**, March 28, 2001

prezidențială să elaboreze o politică pentru Moldova şi Transnistria.

În martie 2001, Putin lansează posibilitatea alăturării Moldovei Uniunii Rusia-Belarus[210] iar preşedintele Voronin, în aprilie 2001, evită menționarea NATO ca un factor important pentru securitatea europeană[211], adoptând o poziție favorabilă Rusiei: refuzul internaționalizării conflictului din Transnistria prin acceptarea ca observatorii OSCE să fie desfăşurați în regiune[212], altfel spus, preferând o negociere pe termen lung, cu Rusia ca principal mediator în regiune. Factorul NATO în Moldova se reduce la sintagma „cooperarea cu Occidentul”, iar influența NATO în viața politică este limitată. OSCE nu are autoritatea asigurării respectării angajamentelor de retragere a trupelor şi încadrării în plafoanele maxime de deținere a armelor. Moscova, la ora actuală, respinge conexarea ratificării CFE-2 cu îndeplinirea angajamentelor asumate la Istanbul[213]. Este controversat conceptul de bază al angajamentelor din cadrul concluziilor Summit-ului şi al retragerii trupelor[214], al

[210] Putin privetstvuet zayavleniye, Moldovy o vozmozhnosti vstupleniya respubliki v Soyuz Rossii i Belorussii. – www.strana.ru, March 6, 2001

[211] El a preferat să discute alte probleme: posibilitatea integrării Moldovei în Uniunea Europeană, Uniunea cu Rusia şi Belarus, Comunitatea economică euro-asiatică; problema transnistreană; semnarea tratatului de bază între Rusia şi Moldova. AIRAPETOVA, Natalia, Vladimir Voronin: Vopros o statuse Pridnestrovya zhelatelno reshit v etom godu. – **Nezavisimaya gazeta,** April 18, 2001

[212] Voronin afirma: „Trebuie să rezolvăm noi înşine problemele noastre, în casa noastră, cu garanții din partea Rusiei.”, AIRAPETOVA, Natalia, Vladimir Voronin: Vopros o statuse Pridnestrovya zhelatelno reshit v etom godu, **Nezavisimaya gazeta**, April 18, 2001.

[213] Ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov anunțând că Parlamentul rus a ratificat CFE-2, şi-a exprimat regretul că NATO încearcă să conexeze ratificarea de deciziile luate la Istanbul. Vezi, Russian defence minister hopes NATO to ratify arms treaty "sooner or later", **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Jul 13, 2004, p.1

[214] „Occidentul nu face ceva în sensul ratificării CFE-2, referindu-se la prezența militară rusă în stânga Nistrului, parte a Moldovei, şi Georgia.

garanţiilor constituite prin „angajamente”. Pur şi simplu, semnifică „intenţii”, şi ataşând precondiţii noi – exterioare, pentru îndeplinirea acestor intenţii. Mai mult, se pretinde că o prezenţă militară fără sfârşit în Georgia[215] şi Moldova este necesară, sub scuze de genul „menţinerea păcii”, „garantarea stabilităţii”, „crearea de locuri de muncă pentru localnici”, obiecţiile „autorităţilor secesioniste” faţă de retragerea trupelor şi problemele legate de asigurarea de locuinţe în Rusia pentru trupele retrase. Rusia a ridicat aceste motivaţii, în mod implicit, începând din 2000, şi explicit şi sistematic, începând cu 2003, determinând eşuarea conferinţelor OSCE de la Porto, 2002, şi de la Maastricht, 2003.

SUA[216], NATO şi partenerii lor din regiune, împreună, insistă că ratificarea CFE-2 trebuie să fie condiţionată de respectarea, de către Rusia, a angajamentelor sale asumate la Istanbul privind retragerea trupelor din Moldova şi Georgia. În

Oricum, aceste probleme privesc relaţiile bilaterale ale Rusiei, atât cu Moldova, cât şi cu Georgia, relaţii care nu au nimic de-a face cu tratatul”, în Russian senator urges West to follow suit and ratify adapted CFE Treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union,** London, Jul 7, 2004, p.1

[215] Relaţiile Georgiei cu Rusia, după obţinerea independenţei, sunt complicate de trei probleme legate între ele: (1) sprijinul militar acordat de către Rusia regiunilor separatiste Abhazia şi Osetia de Sud, (2) lipsa unui calendar pentru retragerea trupelor ruseşti din Georgia, în conformitate cu deciziile Summit-ului de la Istanbul, şi (3) percepţia Rusiei că Georgia acordă sprijin rebelilor ceceni. Bazele militare ale Rusiei sunt în Batumi (regiunea Ajara) şi Akhalkalaki (regiunea Javakheti), majoritatea angajaţilor acestor baze fiind de etnie armeană. Rusia doreşte o retragere în 11 ani, în timp ce Georgia propune un termen de trei ani. Totodată, se observă o creştere a influenţei americane în Georgia, mai ales prin programele militare de asistenţă Train şi Eqip (care vor fi dezvoltate şi regândite ca programe regulate), precum şi construcţia conductei Baku-Tbilisi-Ceyhan, DEMPSEY, Judy, Moscow's threat to leave treaty shocks west, **Financial Times London** (UK), Feb 9, 2004, p.6

[216] Planurile de restructurare a prezenţei militare americane nu vor fi limitate numai la Europa, ele vor afecta Japonia şi câteva state din Africa. SUA doresc să realizeze o restructurare globală care va depăşi graniţele NATO.

acelaşi timp, NATO şi SUA au asigurat Moscova că Estonia, Letonia şi Lituania (teritorii care nu sunt acoperite de prevederile Tratatului) vor deveni parte la acest tratat, o dată ce vor deveni membri NATO şi tratatul va fi ratificat[217]. În această privinţă, starea de lucruri stimulează Rusia să îşi respecte angajamentele luate la Istanbul în zona flancului sudic, prin limitarea prezenţei şi mărimii forţelor aliaţilor în zona baltică. Moscova doreşte să utilizeze CFE-2 ca pe un instrument pentru a limita desfăşurările defensive în statele baltice[218], pentru a-şi impune punctul de vedere la luarea deciziilor privind nivelul forţelor în această zonă.

Rusia doreşte ratificarea tratatului şi includerea statelor baltice ca părţi ale acestuia[219], în ciuda neclarităţilor conţinute de prevederile aceluiaşi tratat privitoare la flancul sudic[220] (portiţele de evitare a verificărilor, lipsa consensului statului-gazdă), în ciuda neîndeplinirii angajamentelor asumate la

[217] „Rusia şi-a îndeplinit pe deplin obligaţiile asumate la Istanbul. Noi considerăm CFE-2 ca fiind piatra de temelie a securităţii europene şi insistăm ca acest acord să fie semnat şi de către noile state membre ale NATO - statele baltice şi Slovenia”, declara Viktor Zavarzin, şeful comisiei de apărare al Dumei, Senior Russian MP says world is failing Kosovo**. BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Apr 5, 2004, p.1

[218] Moscova afirmă că Letonia, Lituania, Estonia şi Slovenia trebuie să devină state semnatare ale CFE, Moscow insists Baltic states, Slovenia should join CFE treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Apr 8, 2004, p.1

[219] „Doresc să clarific faptul că Rusia nu consideră periculos faptul că statele baltice ar putea să aibă peste noapte un număr enorm de tancuri şi avioane militare. Noi suntem îngrijoraţi de posibilitatea ca trupele unui al treilea stat să fie desfăşurate pe teritoriile acestor state. O asemenea prezenţă va solicita un răspuns adecvat care va fi luat”, în Russian deputy foreign minister says position on NATO expansion "calm and negative", **Bbc Monitoring Former Soviet Union,** London, Apr 3, 2004, p.1

[220] Ca urmare a primirii României şi Bulgariei în cadrul NATO, raportul de forţe la flancuri este nefavorabil Rusiei, prin creşterea unor categorii de armament, astfel: tancuri cu 2.200, vehicule blindate 3.300 şi sisteme de artilerie 2.000.

Istanbul. Moscova doreşte ca NATO să accepte legarea ratificării CFE-2 de îndeplinirea angajamentelor asumate la Istanbul nuanțat; astfel, (1) acceptarea promisiunilor Rusiei ca unele dintre angajamentele asumate să le îndeplinească în câțiva ani în loc de îndeplinirea în prezent şi, (2) recunoaşterea statutului de „trupe de menținere a păcii" pentru unele unități din Transnistria şi Abhazia, pentru care nu ar mai fi necesară retragerea acestora. Pe această bază, Rusia doreşte ca NATO, în integralitatea sa sau cel puțin câteva guverne ale statelor membre, să inițieze ratificarea acestui tratat, şi statele baltice să devină părți ale acestuia. Câteva guverne, din rațiuni politice pe termen scurt, spre pildă, pentru a demonstra relații de „succes" cu Rusia în perioada post-Irak, par să semnaleze o înclinație de a parcurge acest scenariu.

Date fiind aceste realități, ratificarea CFE-2 se prezintă a fi prematură în acest moment. Până la ora actuală, CFE-2 a fost ratificat numai de către patru state: Federația Rusă, Belarus, Kazahstan şi Ucraina. Dar existența unei legături între ratificarea tratatului şi îndeplinirea angajamentelor asumate nu duce la evitarea problemelor. Dacă ratificarea nu este conexată cu îndeplinirea obligațiilor asumate de către Rusia la Istanbul şi se va realiza în orice circumstanțe, NATO nu va avea la dispoziție un alt instrument politic semnificativ pentru convingerea retragerii forțelor ruseşti din Georgia şi Moldova. Intenția unor guverne occidentale de a începe pregătirile „procedurilor de inițiere a ratificării" va duce la imposibilitatea unei astfel de legături, sacrificând interesele strategice ale aliaților în flancul sudic, complicând inutil problemele de apărare şi securitate ale flancului baltic[221].

[221] Parlamentarii din Belarus solicită colegilor din Slovenia, Lituania, Letonia şi Estonia să depună diligențe ca statele lor să devină state semnatare ale CFE-2. De asemenea, sugerează statelor membre NATO să grăbească ratificarea CFE-2. „Faptul că NATO are ocazia să desfăşoare trupe şi armamente fără a fi supuse controlului pe teritoriile acestor state

3. Ecouri şi posibile consecințe pentru România

Se poate constata că Summit-ul de la Istanbul forțează Rusia să îşi retragă forțele şi armamentele la est de Ural şi, în acelaşi timp, permite avansarea bazelor NATO către est. Mai mult, Moscova se plânge că cei patru noi membri NATO nu sunt părți la CFE-2, pentru că acestea nu erau state independente în momentul semnării acordului. NATO este dispusă să corecteze această situație, dar numai dacă, mai întâi, Rusia îşi va respecta promisiunea de a închide bazele din Georgia[222] şi Moldova[223].

Prima mişcare se pare că va trebui făcută de către Rusia, prin onorarea obligațiilor pe care şi le-a asumat la Istanbul. Apoi, NATO trebuie să îşi respecte obligația asumată privitoare la statele baltice şi să explice mai bine că strategia orientată spre Orient nu amenință interesele Rusiei. Fiecare efort trebuie depus în scopul asigurării rolului CFE-2 pentru creşterea încrederii între vechii inamici.

poate duce la destabilizarea situației pe continentul european", se afirmă în comunicatul Adunării Naționale a Belarus, Belarusian parliament urges new NATO members to sign arms control treaty, **BBC Monitoring Former Soviet Union**, London, Apr 13, 2004, p.1

[222] Statement Meeting of the NATO-Russia Council at the level of Ministers of Foreign Affairs Madrid, Spain, Wednesday, 4 June 2003

[223] „În mod surprinzător, Moldova nu a primit recent nici o atenție politică deosebită din partea Uniunii Europene, în ciuda gravelor ei probleme politice, sociale şi economice. O imagine atât de negativă a fost cauzată probabil de criza din Transnistria, care nu poate fi descrisă decât ca o țară fantomă. Ucraina continuă să participe la eforturile de soluționare a conflictului, în ciuda faptului că întâlnirile prelungite s-au dovedit de multe ori ineficiente. S-a sugerat că Misiunea specială UE ar putea fi capabilă să influențeze procesul în mod hotărâtor. Dar, în acest caz, misiunea Uniunii Europene ar trebui să facă față trupelor ruseşti aflate în Transcaucazia", TARASYUK, Boris, O viziune ucraineană asupra noii strategii euro-atlantice în Marea Neagră, în ASMUS, Ronald D., DIMITROV, Konstantin, FORRIG**,** Joerg, (ed.), **O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre**, Editura IRSI „Nicolae Titulescu", 2004, p.37

Rusia şi-a redefinit interesele geopolitice mult mai îngust, dar cu scopul să le apere mult mai viguros, a renunțat la orice rol în Balcani, ignoră orice implicare în Irak, cedează în favoarea statelor europene occidentale conducerea diplomației anti-proliferare în Iran, permite Chinei să desfăşoare discuții multilaterale cu Coreea de Nord. Se poate spune că Rusia se contractă de la poziția globală a fostei URSS la rolul unei puteri interesate de „vecinătatea apropiată”[224]. Mai mult, chiar poziția generală pacifistă exprimată, în politica externă, de către China, India şi Rusia, precum şi de către Europa, Japonia şi Coreea de Sud este rezultatul dominației politicii militare americane[225].

Retragerea Rusiei din unele afaceri globale, ca într-o oglindă, este însoțită de expansiunea SUA[226]. Eşecul Rusiei de a-şi apăra „sferele de influență naturale” - înțelegând prin acestea legitime - a oferit Statelor Unite, în calitatea lor de unică superputere, oportunitatea de a-şi extinde sferele de influență asupra teritoriilor aflate anterior sub influența Rusiei.

Americanii îşi propun crearea de baze în Polonia, România şi Bulgaria, în scopul promovării parteneriatului politic şi de securitate cu Orientul Mijlociu[227].

[224] „Vecinătatea apropiată” - zona geopolitică în jurul căreia Moscova a tras o linie pe nisip împotriva diplomației Statelor Unite, vezi, MURPHY, Kim, The World; In Caucasus, Frozen Conflicts Are Still Hot; Disputes stoked after the Soviet breakup wreak misery and instability years later, **Los Angeles Times**, Los Angeles, Calif., Sep 13, 2004. p. A.1

[225] SCHWENNINGER, Sherle R., Revamping American Grand Strategy, **World Policy Journal**, Fall 2003, p.37

[226] „Scopul nostru în secolul XXI este să apărăm oraşele noastre, prietenii, aliații, şi forțele desfăşurate față de noile forme de atacuri, şi trimiterea de forțe la mari distanțe pentru a lupta cu noii adversari”, RUMSFELD, Donald H., Transforming the Military, **Foreign Affairs**, New York: May/Jun 2002. Vol.81, Iss. 3, pp. 20-32

[227] Planificatorii americani doresc crearea unei rețele globale de nuclee de baze care se pot transforma rapid în baze operative extinse pentru a asigura logistica necesară rezolvării crizelor ce vor apărea în viitor. Ajustările avute în vedere vor constitui cea mai mare schimbare a poziționării militare a

O formulare de poziție în privința CFE-2, pentru un stat membru al unei alianțe, trebuie să plece de la această calitate.

Fig.3 Tipuri de alianțe

	Interdependența între aliați		
Compatibilitatea intereselor		***Simetric***	***Asimetric***
	Înalt	Agregat	Hegemonic
	Scăzut	Concordantă	Ambivalentă

Într-o „alianță hegemonică”, datorită interdependenței asimetrice, partenerul mai slab va fi inevitabil dependent de partenerul mai tare.

Partenerii mai slabi nu au motive să scape de hegemonie, datorită înaltei compatibilități de interese.

Dacă interesele încep să devină divergente, caracterul hegemonic începe să dispară.

Dacă asimetria persistă, rezultatul se traduce într-o „alianță ambivalentă”. Urmarea va fi un trend al relațiilor în cadrul alianței. Liderul îngrijorat de pierderea influenței între aliați va încerca să demonstreze că este indispensabil[228].

SUA în străinătate în ultimul secol. Vor fi deplasați militari şi civili din actualele locații, sigure, dispuse în localități cu grad înalt de securitate şi confortabile - caracteristice eşaloanelor din adâncime, să se dispună în puncte apropiate focarelor de conflicte sau de tensiune cu toate avantajele şi dezavantajele unor astfel de poziții înaintate, CAMPBELL, Kurt M. & Celeste **JOHNSON WARD,** New Battle Stations?, **Foreign Affairs**, New York: September/October 2003. Vol. 82, Iss. 5, pp. 95-103
Vezi şi The bear growls: Russia is restive over NATO's advance to the east, [USA 2ND EDITION], **Financial Times London** (UK): Feb 11, 2004, p.12

[228] „În 2003, între NATO şi UE au apărut anumite dispute teoretice legate de procesul Berlin Plus şi de planurile de apărare ale UE. Aceste relații pot fi îmbunătățite prin evitarea rivalității în sfera apărării, îmbunătățirea cooperării în comerțul cu armamente. Bineînțeles, NATO trebuie să rămână inima apărării europene; SUA vor apăra întotdeauna rolul central al NATO ca factor de apărare”, Remarks by Ambassador R. Nicholas Burns, U.S.

O primă întrebare: *Poate fi considerat controlul armamentelor un exercițiu prin care să se poată acorda un avantaj relativ unei părți în defavoarea alteia sau este un exercițiu de cooperare care duce la o securitate ca un „bun colectiv", prin constrângeri aplicate tuturor națiunilor, prin prisma unui singur criteriu?*

O doua întrebare: *Le este permis unor state să dețină armamente în afara acordurilor internaționale şi altora nu?*

Pot fi decelate anumite aspecte care depăşesc prevederile acordurilor internaționale:

1) Interesul principal: adversarul sau potențialul adversar trebuie dezarmat şi nu tu însuți. Să îți îmbunătățeşti situația de securitate vis-à-vis de altul şi să ai o poziție mai bună în termeni de securitate.

2) Controlul armamentelor poate să devină un instrument de confruntare.

3) Progresul tehnologic este inevitabil în domeniul armamentelor. Ideea conform căreia comunitatea internațională poate stopa sau elimina întregi categorii de armamente este iluzorie şi imposibilă.

Controlul cantitativ al armamentelor este, de regulă, bine organizat, dar, când vorbim despre controlul calitativ al armamentelor, se ridică enorm de multe probleme.

4) Se impune o redefinire a obiectului activităților de control, prin includerea „armelor uşoare" în viitoarele acorduri privind controlul armamentelor.

Conflictele interetnice ale anilor 1990 din Georgia (Abhazia, Osetia de Sud, cu tendințe centrifugale, de asemenea, în Adjaria), Karabah şi Moldova au fost sprijinite şi manipulate activ de Rusia, folosind instrumentele vechii dependențe imperiale.

Ambassador to NATO, Royal Institute for International Affairs, Chatham House, London.

În Moldova, Rusia a ocupat regiunea transnistreană, înființând un regim dictatorial neo-stalinist de tip mafiot condus de mafioți locali de origine rusă[229].

În Moldova, alegerea politică între Est şi Vest nu este decisă. Aceasta datorită disputelor secesioniste nerezolvate cu nerecunoscuta enclavă Transnistria.

În ciuda unui complex şi complicat deceniu de mediere activă (OSCE+Ucraina+Federația Rusă), țara este în continuare un stat ciopârțit.

Activa acțiune rusească în favoarea federalizării Moldovei poate deveni un instrument dificil de mânuit, care poate determina transformarea Moldovei într-o formă de protectorat rusesc nesigur. Folosind practica faptului împlinit în relațiile cu separatiştii din Moldova, într-un eclatant contrast cu „propriii" separatişti, Rusia este capabilă să o mențină în sfera ei de influență[230].

Conceptul de politică externă al Rusiei, de „vecinătate apropiată"[231], neparticiparea României la comisiile internaționale pentru reglementarea situației din Transnistria, existența unor probleme de graniță cu Ucraina trimise la capitolul relații bilaterale, sunt argumente pentru o poziție deosebit de prudentă privind ratificarea CFE-2.

[229] MINCHEV, Ognyan, Marin LESSENSKI şi Plamen RALCHEV, Strategia trans-atlantică pentru stabilizarea şi integrarea zonei Mării Negre (Strategia SIMN), în ASMUS**,** Ronald D., Konstantin DIMITROV, Joerg FORRIG, op. cit, p.86

[230] MUNTEANU, Igor, Spațiul Mării Negre: un amestec de identități în formare, în ASMUS, Ronald D., Konstantin DIMITROV, Joerg FORRIG (ed.), op. cit, pp. 80-81

[231] La nivel academic s-au făcut diverse propuneri concrete referitoare la o posibilă gestionare în comun a „vecinătăților apropiate" ale Rusiei şi ale UE, care se suprapun întrucâtva. Vezi EMERSON, Michael, **The Elephant and the bear**, CEPS, Bruxelles, 2003

O eventuală ratificare a CFE-2 din partea parlamentului român ar putea să fie ulterioară respectării obligației asumate de Rusia privind retragerea trupelor şi armamentelor sale din Transnistria[232].

[232] „Rusia a încercat, de asemenea, să-şi întărească influența în Republica Moldova. În noiembrie 2003, Kremlinul a propus un plan de federalizare care ar fi permis trupelor ruseşti să rămână în Republica Moldova până în 2020, ca <forțe de menținere a păcii>, pentru a supraveghea un armistițiu între populația majoritară de limbă română şi cea minoritară de limbă rusă din regiunea secesionistă Transnistria. Din fericire, opoziția populară l-a forțat pe Preşedintele Voronin să nu accepte şi să se retragă în ultimul moment, zădărnicind astfel ambițiile politice destul de transparente ale Moscovei de a-şi extinde controlul asupra Moscovei. Totuşi, Moscova împiedică în continuare procesul de retragere a trupelor, așa cum a promis la summit-ul OSCE din noiembrie 2003 de la Istanbul.", LARRABEE, F. Stephen, Rusia şi strategia occidentală cu privire la regiunea Mării Negre, în ASMUS, Ronald D., Konstantin DIMITROV, Joerg FORRIG (ed.), op. cit., p. 151

LUPTA PENTRU RESURSELE ENERGETICE ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

ACS Cristian Băhnăreanu

Sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI – dominate de revoluția ştiințifică şi tehnologică şi de extinderea economiei mondiale – pun într-o lumină nouă şi abordările referitoare la putere pe scena internațională, la adaptare, modernizare şi dezvoltare economică. Puterea tehnologică, forța economică a statelor şi grupărilor de state a trecut pe primul plan, stabilind regulile unei competiții ce face tot mai puțin apel la războiul clasic. În acest context, accesul la resursele energetice devine o prioritate absolută în epoca recentă şi în perspectivă, pe termen scurt şi mediu. Pentru asigurarea unei dezvoltări economice constante, în următorii 40-45 de ani, în Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, China, India etc., resursele de petrol şi gaze se dovedesc în mare măsură insuficiente; ca urmare, pe lângă explorarea surselor alternative de energie se înregistrează şi repoziționări geoeconomice decisive în Federația Rusă, Orientul Apropiat şi Mijlociu, Caucaz, Asia Centrală, exact acolo unde sunt plasate principalele zăcăminte de petrol şi gaze[233].

Pe scena internațională, trendurile economice şi politico-militare sunt interdependente şi fără îndoială că există o legătură, nu numai corelativă dar şi cauzală, între deținerea, aprovizionarea, cererea şi utilizarea resurselor energetice, răspândirea lor geografică şi accesul la ele, afacerile regionale şi globale privind securitatea. Toate „jocurile petroliere recente" se derulează pe spații geopolitice, în contextul unor noi remodelări locale, regionale şi globale.

[233] *Paul Claval*, Geopolitică şi geostrategie, *Editura Corint, Bucureşti, 2001.*

Economia mondială de astăzi, în special economiile statelor puternic industrializate, depinde încă de petrol şi gaze naturale, ca resurse centrale de energie, chiar dacă au apărut şi altele, cum ar fi energia nucleară, gazele lichefiate şi sursele alternative de energie[234].

SUA, puterea mondială dominantă din punct de vedere politic, economic şi militar, realizează circa o cincime din producţia mondială. Economia UE se situează aproape la acelaşi nivel cu cea americană, iar China şi India vin puternic din urmă. Toate sunt încă dependente, într-o măsură mai mare sau mai mică, de importurile de resurse energetice. Federaţia Rusă, deşi dispune de rezerve uriaşe de resurse energetice, în special gaze naturale, nu poate emite pretenţii de economie dezvoltată, dar caută să obţină avantaje din competiţia pentru resurse a celorlalţi actori.

Prin urmare, marile puteri caută să obţină controlul asupra celor mai însemnate resurse energetice ale planetei şi implicit asupra preţurilor lor. Cele mai importante rezerve de resurse energetice sunt localizate în zona Golfului şi reprezintă 63% din rezervele mondiale cunoscute. Din acestea 25% aparţin Arabiei Saudite şi 10% Irakului. O cantitate similară (7% din rezervele mondiale) se află în Asia Centrală şi Caucaz. Cea mai mare parte aparţine Kazahstanului. În contextul luptei pentru resurse, Europa de Sud-Est, mai puţin importantă din punctul de vedere al rezervelor de petrol şi gaze naturale, constituie un nod strategic pe traseul conductelor ce vor aproviziona SUA şi Europa Occidentală în viitorul apropiat.

În ultimii ani, în peisajul petrolier, se remarcă câteva tendinţe: tendinţa de reorganizare a pieţei mondiale pe blocuri şi alianţe energetico-economice, ce se confruntă cu cea de liberalizare completă a lor; tendinţa de modificare a sistemului de cote petroliere şi de fixare a preţurilor; tendinţa Federaţiei

[234] *Nicolae Dolghin, Geopolitica. Dependenţele de resursele energetice, Editura U.N.Ap., 2004.*

Ruse de a constitui un nou centru de preţuri de referinţă pe piaţa mondială etc.

Cele mai importante spaţii geopolitice unde marii actori ai scenei internaţionale, în problemele privind energia şi securitatea, se află atât în relaţii de cooperare, cât şi de concurenţă sunt: Orientul Apropiat şi Mijlociu, Caucaz, Asia Centrală.

1. În Orientul Apropiat şi Mijlociu

Orientul Apropiat şi Mijlociu este un spaţiu cu valoare geopolitică remarcabilă, care a cunoscut evoluţii politico-militare şi economice deosebite în anii din urmă. Acestea au fost impuse îndeosebi de efectele încetării Războiului Rece şi introducerii în circuitul economiei mondiale. Definitorii sunt: regresul regimurilor dictatoriale (Irak, Siria, Iran) şi accentuarea tendinţelor de modernizare a societăţii; reaprinderea şi intensificarea unor tradiţionale conflicte regionale (arabo-israelian, problema kurdă, arabo-iranian, turcico-iranian, şiito-sunit etc.); creşterea influenţei politico-militare a SUA (în cursul celor două acţiuni militare din Golf din 1991 şi 2003); extinderea acţiunii economico-politice şi militare a Occidentului; amplificarea mişcărilor islamice şi a terorismului internaţional etc.

Federaţia Rusă a operat în regiune pe coordonatele susţinerii intereselor sale politice şi economice, în condiţii mult mai complicate decât în anii Războiului Rece, la concurenţă sau în cooperare cu SUA şi UE. Marii competitori economico-politici ai petrolului din Golf rămân SUA, UE, Japonia, China, India şi Asia de Sud-Est.

În acest spaţiu, importanţa geopolitică a **Arabiei Saudite**, unul dintre „pilonii" politicii SUA în Orientul Apropiat şi Mijlociu şi unul dintre stâlpii de susţinere al dezvoltării economice occidentale, se justifică prin imensele sale resurse de petrol, poziţie strategică şi loc proeminent în lumea

musulmană. Se estimează că în următoarele decenii, regatul va rămâne o piesă esențială pentru dezvoltarea economiei mondiale, în ciuda petrolului din Rusia (5% din rezervele mondiale) şi din alte state din afara OPEC. Cu 260 mld. barili, Riadul controlează circa 25% din rezervele de petrol de pe glob. De asemenea, Arabia Saudită este primul exportator mondial de petrol (cotă de peste 14%) şi nucleul OPEC. Din punctul de vedere al rezervelor de gaz, Arabia Saudită se situează pe locul 4 în lume. Riadul are intenția să-şi deschidă parțial piața, în special în domeniul gazelor.

Partenerii comerciali ai Riadului sunt SUA, Japonia, Coreea de Sud sau statele vest-europene. În următoarele decenii se apreciază că Arabia Saudită trebuie să-şi crească exporturile la minimum 22 mil. barili/zi, pentru a satisface cererea internațională de petrol şi a evita o criză generală. Regatul îşi va păstra astfel, importanța strategică. Rezervele din statele de la Marea Caspică şi cele ale Rusiei nu vor echilibra pe termen lung resursele saudite, din cauza capacităților mai reduse şi a nenumăratelor probleme tehnice.

A doua putere petrolieră a lumii, după Arabia Saudită, rămâne pe mai departe **Irakul**. Rezerve confirmate de petrol de circa 113 mld. de barili.

În 2002-2003, problema irakiană a divizat profund comunitatea internațională[235]. SUA şi aliații lor au ocolit dezbaterea în cadrul ONU a pericolului reprezentat de regimul Saddam Hussein şi au declanşat în februarie 2003 acțiunile armate în Irak. La numai câteva săptămâni, aliații au câştigat o victorie militară rapidă şi clară (mai 2003), urmată de un dificil proces de reconstrucție a țării. SUA au instalat o administrație civilă şi un guvern de tranziție (iulie 2003), recunoscut treptat şi de statele arabe şi de marile puteri, urmând ca în ianuarie 2005 să aibă loc alegeri libere; în interior s-a ajuns însă la generali-

[235] *S. Michel, S. Enderlin,* Irak, aux sources de l'or noir et de la guerre, *27 iulie 2003, www.lefigaro.fr.*

zarea unei stări permanente de insecuritate punctată de atacuri teroriste.

Pe plan mai larg, acțiunea SUA în Irak a stimulat mai vechile tensiuni dintre marii actori internaționali. Franța şi Germania s-au apropiat de Federația Rusă şi China, provocând o criză serioasă în raporturile transatlantice. Victoria militară a SUA – susținute îndeaproape de Marea Britanie, Australia, Polonia, Italia, Spania etc. – şi răsturnarea lui Saddam Hussein au modificat raporturile dintre puteri pe scena petrolieră a Irakului. Cu toate că, înainte de 2003, Bagdadul a concesionat aproape jumătate din petrolul său (50 mld. barili) Federației Ruse, Franței, Germaniei, Chinei etc., Washingtonul nu recunoaşte aceste decizii. SUA susțin că „petrolul aparține poporului irakian" şi că accesul trebuie să fie permis, în primul rând statelor Coaliției.

Un actor semnificativ în Orientul Apropiat şi Mijlociu, **Iranul** face legătura dintre această regiune de importanță strategică şi Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală şi Asia de Sud şi de Est. În decursul istoriei, toți marii actori internaționali au vizat luarea sub control a Iranului. În secolul XX, concomitent cu declanşarea marilor competiții petroliere, Marea Britanie, Rusia, Germania şi SUA s-au concurat în spațiul iranian, ori s-au concertat în același spațiu (acordurile sovieto-britanice, de pildă, din cel de-al doilea război mondial). Pe de altă parte, fiind situat în regiunea Golfului, Iranul a intrat în dispută cu Irakul, Kuweitul, Arabia Saudită etc.

Iranul deține rezerve certe de aproximativ 90 mld. barili (7% din rezervele mondiale, situându-se pe locul 4, în urma Arabiei Saudite, Irakului şi Kuweitului). Cu o capacitate de producție de 3,6-3,7 mil. barili/zi, Iranul ocupă locul 4 mondial, în urma Arabiei Saudite (circa 8-9 mil.), SUA (8 mil.) şi Federației Ruse (7 mil.). Exportul atinge spre 3 mld. barili/zi şi se orientează spre Japonia, China, Coreea de Sud şi UE.

După cum se cunoaşte însă, petrolul va fi depăşit într-un

viitor apropiat de gazele naturale ca „motor" al economiei mondiale. În acest domeniu, Iranul se situează pe cea de-a doua poziție internațională, cu rezerve de 24 mii mld. m^3, imediat după Rusia (47 mii mld.). Gazele naturale sunt vizate de statele UE, Turcia, statele din Asia de Est şi de Sud-Est şi mai ales de SUA şi Federația Rusă. În funcțiune se află o conductă spre Turcia, ce poate fi prelungită în două variante: proiectul „Nabucco" (Bulgaria, România, Ungaria, Austria) şi contractul din 2003, Turcia-Grecia-Balcanii de Vest-Italia. O conductă rusă subacvatică are terminalul la Istanbul, aşa încât să concureze sau să alimenteze viitoarele conducte occidentale. Moscova susține Iranul, în replică şi la proiectele SUA de deschidere pe la sud a accesului occidental la rezervele petroliere şi de gaze naturale din Bazinul Caspic şi Asia Centrală. Chiar dacă ar coopera cu Federația Rusă pentru a rezista presiunilor SUA, Teheranul nu poate accepta proiectul Moscovei de a conduce un „OPEC caspic".

2. În Asia Centrală

La scurt timp după atentatele din SUA, din 11 septembrie 2001, atenția factorilor politico-militari şi a opiniei publice s-a concentrat asupra Asiei Centrale şi Afghanistanului. Ambele spații se caracterizează prin: poziții strategice pe rutele ce unesc Orientul Apropiat şi Europa de Est de Extremul Orient; resurse energetice semnificative (în Asia Centrală); incapacitatea de a-şi asigura prin forțe proprii securitatea externă; structura definitorie a populației bazată pe popoare „*iraniene*" şi „*turcice*", de religie musulmană etc.

Bogatele resurse de petrol şi gaze naturale din zonă au trezit interesul marilor puteri şi companiilor internaționale şi au favorizat integrarea rapidă a Asiei Centrale în economia mondială. Astfel, putem spune ca acest spațiu traversează o perioadă de remodelare geopolitică, amplificată de concurența de putere dintre marii actori internaționali.

Interesele directe ale marilor actori internaționali

Ca succesor al URSS, **Federația Rusă** nu şi-a ascuns niciodată pretenția de a-şi promova – prin mijloace economice, politice şi militare – interesele din Asia Centrală şi de a-şi menține şi extinde influența predominantă[236]. Aproape toate noile state din regiune, au aderat la CSI şi au stabilit raporturi de alianță cu Moscova. Atenția conducătorilor ruşi, s-a concentrat, în primul rând, asupra Kazahstanului, statul cu cele mai importante resurse energetice (cu baze pentru cercetări spațiale, nucleare şi de rachete strategice) şi asupra Kârgâstanului (la frontiera cu China), ambele având, între frontierele lor, şi semnificative populații rusofone. Raporturile cu Uzbekistanul şi Turkmenistanul au evoluat mai puțin favorabil, între altele şi din cauza faptului că guvernul de la Taşkent a aderat la GUUAM.

După retragerea sovieticilor din Afganistan şi proclamarea statelor independente din Asia Centrală, **SUA** s-a concentrat asupra: echilibrării „*raportului de forțe*" regional, grav afectat prin destrămarea URSS; atragerea Kazahstanului, Uzekistanului, Turkmenistanului, Tadjikistanului şi Kârgâstanului în circuitul economiei mondiale şi contracararea „*monopolului Federației Ruse*" asupra resurselor petroliere din regiune[237]; sprijinirea independenței statelor din Asia Centrală, a regimurilor laice şi democrației; combaterea fundamentalismului islamic şi a terorismului internațional, a traficului de arme şi de componente nucleare şi a celui de droguri etc. În acelaşi timp, aranjamente politico-militare s-au materializat cu: Kazahstanul (denuclearizare, controlul armamentelor, conversia

[236] Russia's central position in world power game, *în Courcy's Intelligence Review, 4 iunie 2003.*

[237] *Michael T. Klare,* The Bush/Cheney Energy Strategy: Implications for US Foreign and Military Policy, *Hampshire College, A Paper prepared for the Second Annual Meeting of the Association for Study of Peak Oil, Paris, 26-27 mai 2003.*

industriei militare, reforma militară etc.), Tadjikistanul, Uzbekistanul, Kârgâstanul şi Turkmenistanul (direct sau prin intermediul PfP, al GUUAM, inclusiv prin baze militare).

Implicarea directă a SUA în Asia Centrală[238] a luat amploare după atacul terorist din 11 septembrie 2001, când s-au pus bazele unei Alianțe Antiteroriste (SUA, Federația Rusă, state UE, state NATO şi partenere, republicile din Asia Centrală, China, Japonia, Pakistanul etc.). Cei „*Trei Mari*" – SUA, Federația Rusă şi China – au condamnat „*terorismul internațional*" şi au hotărât să-şi „*intensifice*" cooperarea. Cooperarea între state, menținerea prezenței SUA în Asia Centrală şi întărirea legăturilor cu Federația Rusă, Mongolia, India, Singapore, Vietnam, Coreea de Sud şi Japonia sunt pentru Washington condiții ale menținerii „*echilibrului de putere*" în Asia.

Aflată într-un continuu proces de redimensionare economică şi politico-militară, **China** s-a afirmat ca actor major internațional în Asia Centrală (unii analişti estimează ca până în 2050 ar putea deveni puterea predominantă a Asiei). Politica sa se bazează pe temeiuri economice (cucerirea de piețe noi, aprovizionarea cu petrol şi materii prime) şi politice.

Deşi, China vizează, îndeosebi, Asia de Sud-Est şi Extremul Orient (Coreea, Siberia, Mongolia), Asia Centrală şi Pakistanul stau la rândul lor în atenția planificatorilor din Beijing (în august 2001, chiar înainte de atentatele din SUA, s-a încheiat un contract petrolier foarte favorabil cu Pakistanul, iar cooperarea cu Kazahstanul a atins un nivel ridicat în domeniul petrolului şi gazelor naturale).

Influența actorilor internaționali majori (SUA, Federația Rusă şi China) în Asia Centrală are efecte multiple; pe de o

[238] *Abordări recente ale problematicii implicării SUA în Asia Centrală în Vladimir Socor*, September 11 and the Geopolitical Revolution of our Time, *Editura Politheia - SNSPA, Bucureşti, 2003.*

parte, ea contribuie la includerea regiunii în principalele circuite economice şi politice mondiale, pe de altă parte, poate genera intensificarea tensiunilor şi conflictelor (între Uzbekistan şi vecinii săi, de exemplu), ca urmare a „*jocului*" marilor puteri cu interese opuse. UE (în special, Franța şi Germania) aspiră să obțină o poziție distinctă în regiune, cu accent în sectoarele energetice, ca şi Japonia sau Coreea de Sud. În particular, Germania pare să promoveze cea mai ambițioasă „*politică europeană*" în Asia Centrală, prin stabilirea de relații privilegiate, cu Federația Rusă şi China. Alături de Franța, Germania a susținut poziția Federației Ruse în criza irakiană şi în relațiile cu Iranul. De altfel, pentru UE participarea directă la valorificarea resurselor energetice şi de materii prime din Asia Centrală şi Siberia este vitală în perspectiva accentuării curentelor concurențiale în relațiile dintre principalele „*blocuri economice*" ale lumii. SUA, Marea Britanie, Italia, Spania, şi alte state pledează pentru concertarea acțiunilor internaționale în Asia Centrală (SUA, UE, NATO, Federația Rusă), cu o solidă şi constantă asistență a organismelor şi corporațiilor financiare, industriale şi comerciale internaționale. Este deja clar că resursele energetice ale Asiei Centrale nu mai pot alimenta numai aspirațiile neo-imperiale ale Federației Ruse.

3. În Caucaz

Caucazul reprezintă o regiune desprinsă recent din URSS şi aflată în proces de integrare în comunitatea internațională. Moscova a socotit Caucazul drept un spațiu al intereselor sale directe încă din secolele XVIII-XIX. În anii 1990-1991, statele caucaziene şi-au proclamat independența, dar au rămas în CSI. Penetrația occidentală în regiune a favorizat, după încetarea Războiului Rece, detaşarea relativă şi în trepte diferite a Georgiei, Azerbaidjanului şi Armeniei de Federația Rusă; în paralel, regiunea a fost penetrată de islamismul radical şi

terorism, tensiunile istorice, etnice, politice şi religioase (ortodoxie-islam), reapărând în prim-planul actualităţii[239].

Contradicţiile, tensiunile, crizele şi conflictele din Caucaz formează un adevărat „*complex de insecuritate*", la frontiera sudică a Federaţiei Ruse şi la confluenţa Europei de Est cu Orientul Apropiat şi Mijlociu şi Asia Centrală. La baza acestei stări stau cauze etnice, politice, religioase, economice, culturale; lor li se adaugă acţiunile unor „*tendinţe*" şi ale unor actori internaţionali majori, în contextul mutaţiilor geopolitice şi geoeconomice produse la încheierea Războiului Rece şi în cursul integrării Caucazului în circuitul economiei mondiale. Specificul regiunii de spaţiu al afirmării unor vechi şi noi entităţi etno-politice, pune în lumină, mai accentuat decât în Balcani, componenta religioasă a conflictelor din Caucaz, spaţiu tradiţional de „*ciocnire frontală*" între creştinism şi islamism[240].

Interesele directe ale marilor actori internaţionali

Federaţia Rusă este de departe puterea „*covârşitoare*" a regiunii din punct de vedere economic şi militar. Statele caucaziene depind de economia rusă. Energia electrică şi gazele vin de la Moscova. Cu excepţia Azerbaidjanului, celelalte state sunt private de resurse petroliere. După dezmembrarea URSS, Moscova a considerat Caucazul ca un spaţiu al „*vecinătăţii sale apropiate*", drept care s-a străduit să-şi exercite controlul direct şi indirect. Din motive economice, atenţia Federaţiei Ruse s-a îndreptat spre Azerbaidjan, Daghestan şi Cecenia, zone petrolifere cu importanţă strategică la Marea de Azov (de aici şi preocuparea pentru valorificarea conductelor de pe traseul Azerbaidjan-Daghestan-Cecenia-sudul Federaţiei Ruse). Din punct de vedere politico-militar, Moscova a depus eforturi

[239] Z. Brzezinski, *Marea tablă de şah*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000.

[240] *S. E. Cornell*, Caucasian Conflicts in Theoretical Perspective, *în World Politics, ianuarie 2002.*

pentru consolidarea poziţiilor din Armenia, Abhazia, Osetia de Sud, Daghestan şi Cecenia. În acelaşi timp, Moscova s-a preocupat de contracararea tendinţelor autonomiste din Cecenia şi Daghestan, de reducerea „*sfidărilor*" Georgiei şi de combaterea mişcărilor islamiste religioase din Caucazul de Nord; naţionalismul extremist şi fundamentalismul islamic reprezintă astăzi adversari redutabili care ar putea produce, pe termen lung, bulversarea tuturor republicilor autonome din Caucazul de Nord şi activarea unei zone largi de război şi insecuritate la frontierele sudice ale Federaţiei Ruse şi în interiorul ei, între Volga şi Urali. Destabilizarea Caucazului de Nord într-un grad foarte accentuat ar nărui orice speranţă rusă de întâietate energetică şi politico-militară în Bazinul Caspic.

Pe plan regional, stabilitatea Caucazului depinde într-o măsură majoră de controlul asupra Georgiei. În timpul din urmă, Federaţia Rusă pare înclinată să agreeze o anumită prezenţă a SUA în Caucaz, cu scopul de a contribui la „*temperarea*" unor iniţiative regionale angajate de Turcia şi Azerbaidjan şi de a concura la stabilizarea unor zone ameninţate de fundamentalismul islamic şi de terorismul internaţional. Gazpromul este pe cale de a cuceri monopolul furnizării de gaze în Georgia şi domină ţara din punct de vedere al energiei electrice. Moscova plănuieşte integrarea întregului sistem regional în structurile sale energetice. Sprijinul SUA şi UE poate susţine şi lansarea unor proiecte energetice regionale.

Pe plan economic, atenţia **SUA** s-a concentrat asupra construirii unei conducte din Azerbaidjan, în Georgia şi de aici pe ţărmul turcesc al Mării Negre (Ceyhan), cu intenţia de a eluda monopolul Federaţiei Ruse asupra transporturilor de petrol şi gaze spre Occident.

Interesul economic este demonstrat de faptul că firmele şi băncile occidentale au investit până acum peste 40 mld. dolari în Bazinul Caspic (inclusiv Asia Centrală). Aici se află rezerve de 16 mld. barili, similare cu cele din Marea Nordului;

potențialul regiunii ar fi de 200 mld. barili, la un consum intern de 70 mld. barili. La întreg Bazinul Caspic sunt rezerve de gaze naturale în procent de 7% din totalul mondial. Depărtarea de principalii consumatori, starea tehnică a exploatărilor existente, lipsa de rute amenajate de transport şi cheltuielile importante reclamate de exploatarea zăcămintelor caspice sunt piedici în calea valorificării lor; la toate acestea se adaugă riscurile conflictelor locale şi cele ce decurg din tensionarea relațiilor cu Federația Rusă.

Totuşi, mulți analişti occidentali pun în evidență, mai ales, interesele politico-economice, subliniind că singură „*goana după petrol*" nu explică rațiunile implicării Occidentului în Bazinul Caspic, în condițiile în care sunt arii mult mai uşor accesibile (Golful Persic, Venezuela, Africa de Vest). Alți analişti consideră că expansiunea economico-politică în Caucaz (Proiectul Marea Europă) are şi menirea de a face Moscova mai „*rezonabilă*" în relațiile cu Occidentul, de a stimula deschiderea accesului liber la resursele sale energetice şi deplina integrare în economia mondială. Obiectivele oficiale ale SUA – asemănătoare până la un punct cu cele UE – ar fi deci: susținerea dezvoltării independente a statelor din regiune; liberul acces la resursele petroliere ale Bazinului Caspic (7% din rezervele mondiale de petrol, față de 5% ale Federației Ruse) şi includerea Caucazului în economia mondială; respingerea oricărei hegemonii regionale; combaterea terorismului internațional, a proliferării a armelor de nimicire în masă şi fundamentalismului islamic; gestionarea internațională a crizelor. Sub acest unghi, Washingtonul încurajează UE, companiile transnaționale, marile bănci (Banca Mondială, BERD) să se angajeze activ în regiune, să favorizeze modernizarea şi stabilizarea Caucazului, să promoveze democrația şi drepturile omului, să încurajeze transformări de structură pentru a reduce decalajele economico-sociale şi a contracara sursele de alimentare a conflictelor etnico-religioase şi fundamentalismelor de orice natură. În cadrul enunțat, cooperarea energetică regională devine un instrument de stabilizare, ce presupune participarea, pe temeiuri competitive, a SUA, UE şi Federației Ruse. Orice fel de „*monopol energetic*" este respins, alături de vechile formule de hegemonie regională politică şi militară.

Uniunea Europeană, datorită dependenței de Federația Rusă ca „*furnizor strategic*" de petrol şi gaze naturale şi în consecință, a preferat să se implice mai puțin în problemele Caucazului. Totuşi, marile companii – de felul BP, Shell, Elf etc. – au investit sume considerabile în exploatările petroliere din bazinul Mării Caspice. Trei programe ale UE vizează Asia Centrală şi Caucazul: TACIS (asistență tehnică); TRACECA (se referă la coridoarele de transport şi conductele de petrol şi gaze); INOGATE (rețeaua interstatală de petrol şi gaze). Statele din Caucaz fac parte din Consiliul Europei (Georgia, în 1999, Armenia şi Azerbaidjan, în 2000) şi din PfP (din 1994).

4. Europa de Sud-Est - România

Statele dintre Marea Baltică şi Marea Neagră parcurg o etapă istorică caracterizată prin *„despărțirea lungă şi dureroasă*" de comunism şi de apartenența la sfera de influență sovietică, fiind în pragul integrării în NATO şi UE. Asistența politică, economică şi militară occidentală este esențială pentru stimularea proceselor de prefacere a bazei economico-socială a acestor state şi democratizarea lor accentuată. Peste tot, în proporții diferite, se înregistrează obstacole importante: mentalități vechi; slabe tradiții democratice; corupție; relații cu organizațiile criminale internaționale; trafic ilegal de droguri, arme, „carne vie" cu rețelele din Ucraina, Federația Rusă, Asia Centrală etc[241]. Washingtonul are acum controlul politico-

[241] *D. Stark, L. Bruszt*, Traiectorii post-socialiste. Transformarea politicii şi a proprietății în Europa Centrală şi de Est, *Editura Ziua, Bucureşti, 2002.*

militar regional şi impulsionează programele de integrare în NATO şi UE. Pe de altă parte, SUA se preocupă îndeaproape la consolidarea cooperării regionale, democratizarea societății, combaterea corupției şi a crimei organizate; şi problemele energetice se află la loc central pe agenda guvernului american, de la crearea unui sistem regional integrat, la gestionarea viitoarelor trasee de petrol şi gaze din Caucaz şi Orientul Apropiat şi Mijlociu. Aceste state, UE în general, depind major din punct de vedere energetic de livrările de petrol şi gaze din Federația Rusă, vulnerabilitate deosebit de importantă. Totuşi, Moscova trebuie să ia în calcul faptul că principalele sale conducte de petrol şi gaze tranzitează Bielorusia, Ucraina şi Polonia, transportul spre UE fiind practic controlat de actori regionali asupra cărora Moscova exercită un control nesigur sau un slab control. Totuşi, accesul la surse energetice din Marea Nordului, Caspica, Orientul Apropiat şi Mijlociu reduce pe termen mediu dependența UE de Federația Rusă. Concomitent, participarea companiilor ruse (Gazprom, Lukoil) la o competiție economică regională este grevată de: obligația ca ele să respecte regulile UE şi să-şi liberalizeze propria piață energetică; necesitatea modernizării tehnologice; costurile ridicate ale transportului pe conducta „*Drujba*”, pe calea ferată sau pe conducta Odessa-Brodii etc. Până la urmă, Federația Rusă trebuie să accepte parteneriatul occidental şi cooperarea marilor companii transnaționale şi să renunțe la relațiile de pe poziții de forță cu statele din imediata sa vecinătate.

România a reuşit în ultimul deceniu să mențină un grad redus de dependență față de importurile de petrol şi gaze naturale. Cu toate acestea, în ultimii ani, datorită preconizatei epuizări a rezervelor proprii (în circa 20 de ani) şi scăderii producției interne, a trebuit să apeleze la importuri de resurse energetice, mai ales din Federația Rusă. Washingtonul pare preocupat de piața energiei electrice în România şi Europa de Sud-Est, cu toate că nu este dezinteresat nici de petrol. OMV,

prin preluarea Petrom, reprezintă o „punte” de capital german şi american. SUA apreciază că România oferă următoarele oportunități pe termen mediu: este cea de-a doua piață din Europa de Est; s-au înregistrat trei ani de creştere economică neîntreruptă; s-a demarat procesul de restructurare şi privatizare a sectorului energetic şi dezvoltare a infrastructurii. Mai multe companii SUA şi Eximbank (SUA) pregătesc proiectul conductei Constanța-Serbia-Croația.

Petrolul rusesc face față cu greu competitivității celui din Orientul Mijlociu şi din Marea Nordului, care are o densitate mai scăzută şi un conținut mai mic de sulfuri. În aceste condiții, ar fi de preferat ca petrolul să fie adus din Federația Rusă sau/şi din Caucaz în România şi procesat la standarde UE în România, pentru Europa Est-Centrală şi Balcani. Dezvoltarea unei serioase petrochimii în țara noastră de către UE implică aproape obligatoriu o puternică prezență occidentală şi cooperarea în petrol şi gaze cu Federația Rusă. Astfel, deşi va fi un importator net de energie, România poate juca un rol strategic important pe piața internațională atât pentru tranzitul de petrol din Federația Rusă spre zona consumatoare din vestul Europei, cât şi în calitate de exportator de electricitate şi produse petroliere.

În perspectiva apropiatei aderări la UE, România va trebui să țină cont de pilonii identificați în acquis-ul comunitar: securitatea în alimentare, competitivitate şi protecția mediului, precum şi de noile orientări comunitare din planul de dezvoltare a strategiei energetice, cuprins în Cartea Verde a UE.

Federația Rusă încearcă să valorifice disputele energetice UE-SUA; astfel, înclină să transfere tranzacțiile de petrol şi gaze în euro, sporeşte taxele de export şi refuză să liberalizeze piața energetică internă, dar acceptă contracte preferențiale cu anumite companii. O alianță între ruşi şi germani este clară în sfera gazelor naturale în Europa Est-Centrală. La fel, există o strânsă cooperare între ruşi şi britanici în domeniul petrolier în Siberia de Vest şi prin Lukoil în Balcani, Arabia Saudită, Asia

Centrală etc. Americanii şi ruşii cooperează şi se concurează în Siberia, Caspica, Asia Centrală, Irak, Iran etc. În cele din urmă, Moscova trebuie însă să țină seama de propriile interese reale (are nevoie de investiții energetice de 1.000 mld. dolari în următorii 25 de ani), de discrepanța dintre SUA şi UE în tehnologia petrolieră şi resursele financiare şi de faptul că Washingtonul nu depinde efectiv de petrolul şi gazele naturale ruseşti, spre deosebire de Germania, statele din Europa de Est sau Balcani. În plus, SUA controlează politic 70-80% din resursele mondiale petroliere, iar Federația Rusă 5-7%, stând însă foarte bine în privința gazelor naturale. Pe „frontul principal petrolier" din statele Golfului, SUA au un avantaj incontestabil. Rămâne o dispută strategică în sfera gazelor naturale, concentrate în proporție de 47% în Federația Rusă.

Prin urmare, „manevrele de presiune" petrolier-politice ale Kremlinului au limite clare cu partenerii-concurenți americani. Şi cu europenii, asemenea „jocuri" nu se vor putea prelungi în condițiile exploatării noilor zăcăminte din Marea Nordului, Algeria, Libia, Africa de Vest, Irak etc. Până la urmă, un stat chiar de dimensiunile Federației Ruse, care controlează 5-10% din rezervele mondiale şi care se află în poziția de exportator alternativ de petrol nu se poate impune economico-politic în fața marilor actori ai economiei mondiale.

Resursele energetice se dovedesc a avea o poziție centrală în activitățile economice şi sociale ale SUA şi Europei, ca şi în restul lumii industrializate. Securitatea alimentării cu energie, dezvoltarea economică durabilă, protecția mediului etc. reprezintă preocupări comune ale marilor actori ai acestei lupte pentru resurse, şi nu numai; de aceea, la aceste probleme ale lumii contemporane trebuie căutate soluții comune, întemeiate pe parteneriat şi cooperare.

MUTAȚII ÎN PARADIGMA SECURITĂȚII AREALULUI MĂRII NEGRE EXTINSE

Col (r) dr. Grigore ALEXANDRESCU

Şcoli geopolitice de prestigiu din diferite colțuri ale lumii sunt unanime în a aprecia că mediul geostrategic, în special cel aflat la intersecția dintre fluviu şi mare, a exercitat din totdeauna presiuni asupra procesului de evoluție a zonei. Acesta a definit relațiile inter şi intrastatale de pe eşichierul respectiv, a influențat trăsăturile spirituale şi organizarea socială a populațiilor riverane.

Zestrea maritimă şi fluvială a unor state contribuie la dezvoltarea unor specificități socio-economice, care le apropie în procesul lor de evoluție.

Din această perspectivă, orice zonă fluvio-maritimă sporeşte dezvoltarea statelor riverane. Prin importanța sa, zona generează tendințe de apropiere sau de ostilitate între state, în funcție de interesele competitorilor, în diferite etape istorice. Astfel, spațiul analizat poate fi ținta unor riscuri, pericole şi amenințări generate de vecinii sau de actorii statali sau nonstatali mai apropiați sau mai îndepărtați.

Mediul acvatic comun facilitează schimburile transfrontaliere nu numai economice şi culturale, dar şi pe cele de natură criminală.

Toate acestea se regăsesc în zona Mării Negre Extinse, unde climatul de securitate poartă amprenta unei multitudini de factori, majoritatea cu caracter asimetric: conflictele interetnice şi interconfesionale, tendințele separatiste, fragilitatea noilor democrații şi concepția generalizată, terorismul şi crima organizată, traficul de armament şi materiale strategice.

1. Determinări de natură istorică

După încheierea primului război mondial, în arealul danubiano-pontic, s-a amplificat rivalitatea dintre Marea Britanie şi Rusia Sovietică. URSS a continuat politica tradiţională a lui Petru cel Mare, prin care se urmărea cu obstinaţie transformarea Mării Negre într-un lac rusesc, prin stăpânirea Gurilor Dunării şi a strâmtorilor Bosfor şi Dardanele, asigurând astfel ieşirea flotei de război ruse la Mediterana şi de aici spre căile maritime internaţionale.

La rândul său, Marea Britanie a acţionat energic pentru anihilarea jocului strategic rusesc, în scopul asigurării securităţii comunicaţiilor imperiului său colonial a căror axă traversa obligatoriu Marea Mediterană, pentru a continua prin Canalul Suez, ca să ajungă la Aden şi Singapore.

Prin prisma acestei rivalităţi s-au conturat şi poziţiile celorlalte state din zonă.

La sfârşitul anilor ’30, în competiţia statelor care îşi disputau supremaţia, în arealul danubiano-pontic a intrat şi Germania. La 11 martie 1938, Reichul a ocupat Austria, obţinând astfel controlul asupra unei importante părţi a bazinului Dunării şi deschiderea axei strategice Marea Neagră.

Între anii 1938-1940 s-a cristalizat ideea grupării statelor din estul şi sud-estul Europei în scopul creării unui front comun împotriva expansionismului german dinspre vest şi sovietic dinspre est. Politica conciliantă a guvernelor de la Londra şi Paris faţă de ambiţiile celor două mari puteri nu a creat suportul internaţional al iniţiativei micilor state riverane.

Situaţia a fost dezastruoasă pentru România. În urma notelor ultimative sovietice din 26-28 iunie 1940, ţara noastră a fost obligată să cedeze Basarabia şi nordul Bucovinei. Astfel, URSS a devenit stăpâna întregului litoral nord-pontic şi a ajuns riverană la fluviul Dunărea, ale cărui guri a încercat să le ocupe în perioada octombrie 1940-ianuarie 1941.

În primăvara anului 1941, Germania şi-a consolidat poziţia strategică în acvatoriul vestic şi sud pontic, Bulgaria a aderat la Pactul Tripartit, iar Grecia şi Iugoslavia au fost invadate de maşina de război nazistă.

După consumarea celui de-al doilea război mondial, URSS, profitând de statutul de mare putere mondială, şi-a impus dominaţia în zonă şi a făcut presiuni asupra Turciei pentru a modifica, în favoarea sa, regimul strâmtorilor. La 1 iunie 1945, printr-o notă adresată Ankarei, Uniunea Sovietică solicita cedarea unor teritorii în folosul Georgiei şi Armeniei, republici sovietice. Deşi nu s-a dat curs unei asemenea pretenţii, ea a creat o stare de tensiune permanentă la graniţa dintre cele două state, care, alături de disputa pentru strâmtori, a afectat grav securitatea în bazinul Mării Negre.

În anul 1947, Congresul SUA hotărăşte să acorde un credit de 400 milioane dolari pentru a asigura sprijinul logistic al oponenţilor din prima linie a expansiunii ruseşti (Turcia şi Grecia). Doi ani mai târziu (aprilie 1949), ele deveneau membre ale Tratatului Atlanticului de Nord, constituind avanposturile flancului său sudic. Celelalte state riverane - România şi Bulgaria - au fost obligate să intre în sfera de influenţă sovietică, devenind membre ale Pactului de la Varşovia (mai 1955).

Pentru câştigarea unei poziţii dominante în relaţiile de putere din sud-estul Europei, URSS şi-a consolidat poziţia strategică, constituindu-şi un cap de pod pe Insula Şerpilor, impunând României cedarea ei la 23 mai 1948, printr-un proces verbal.

Evoluţia mediului de securitate din zona Dunării inferioare şi Mării Negre, ca şi de pe întreg mapamondul, în perioada care a urmat, a fost rezultanta războiului rece, a confruntării ideologice dintre cele două blocuri militare.

După prăbuşirea URSS, în 1991, autodesfiinţarea Tratatului de la Varşovia şi încetarea războiului rece, arealul

danubiano-pontic a cunoscut labilitatea şi întreaga gamă a avatarurilor specifice perioadei de tranziție a statelor din zonă.

2. Amenințări la adresa securității spațiului

În evoluția procesului de realizare a securității se constată, în ultimii ani, o amplificare a eforturilor pentru edificarea stabilității la nivel regional, ca o etapă intermediară a acesteia. Strădania comunității internaționale depusă în direcția instaurării păcii în Balcani, Orientul Mijlociu şi Africa este concludentă.

Evidente au fost şi extinderea sistemului de apărare şi securitate al NATO, prin primirea de noi membri, dar şi eforturile Uniunii Europene de a dezvolta un model de gestionare a dinamicii de securitate la scara întregului continent.

În acest context, multitudinea problemelor de securitate pe care statele şi le-au propus să le rezolve a condus la creşterea numărului şi volumului organismelor internaționale. Rezultatele activității lor au fost relevante: s-au diminuat pericolele şi amenințările, deşi nu au fost eradicate conflictele armate. Principalele zone de insecuritate au fost incluse în procesele de stabilizare, dar nu întotdeauna rezultatele au fost cele scontate.

Efectele globalizării au început să se resimtă. Economia mondială, după o perioadă apreciabilă de reflux, s-a revigorat. În schimb, amenințările transnaționale (terorismul, migrația şi traficul de droguri şi materiale strategice, crima organizată), profitând de permeabilitatea frontierelor, au mai multe şanse de a se propaga la scară planetară.

Accesul diferențiat al statelor la resurse afectează relațiile dintre acestea. Deşi numărul şi amploarea conflictelor care au la origine dispute teritoriale au scăzut, s-au amplificat şi diversificat modalitățile de rezolvare prin forță a divergențelor de natură etnică şi religioasă.

Progresele ştiinței şi tehnicii cu aplicabilitate militară au condus, pe de o parte, la polarizarea celei mai noi tehnologii în cadrul statelor cu economii dezvoltate, oferindu-le posibilitatea de a pregăti un război de generația a IV-a, iar pe de altă parte, la scăparea de sub control a comerțului cu arme şi mijloace NBC.

Labilitatea perioadei de tranziție pe care o parcurgem, până la realizarea unui sistem de securitate stabil, se va răsfrânge şi asupra următorilor ani. Motoarele principale ale instabilității vor rămâne aceleaşi.

Dacă nu vor apărea condiții şi circumstanțe sau o concentrare de putere realizată pe baza înțelegerii dintre statele lumii, care să diminueze sursele de instabilitate existente, trendul ordinii mondiale nu va conduce către o lume mai sigură.

Amestecul de politici şi strategii incoerente şi ezitante în domeniul securității propuse şi dezvoltate de actorii internaționali şi instituțiile specializate nu va putea modifica în bine aspectul actual al mediului de securitate.

2.1. Amenințări de natură politică

Mass-media şi lucrările de specialitate prezintă cu lux de amănunte şi uneori analizează sursele de instabilitate de natură politică existente în zonă. Nu toate dezbaterile de caz sau comentariile prezintă amenințări reale. Dacă vulnerabilitățile unui sistem de securitate sunt destul de concrete, amenințările sunt mult mai greu de identificat şi definit în contextul politicii internaționale actuale. Aceasta este consecința raportului subiectiv/obiectiv dintre indivizi. Astfel, reprezentările unui grup de oameni, cu atât mai grav când aceştia sunt factori de decizie, pot să nu aibă un suport real. La fel de periculoasă este situația în care, datorită mecanismelor democrației, nu se pot lua decizii majore pentru înlăturarea amenințărilor evidente.

Diferența dintre provocările minore, care rezidă din mediul competitiv internațional, şi amenințările la adresa securității naționale se manifestă într-un spectru care se întinde de la obişnuit şi rutinar până la drastic şi fără precedent. Momentul şi locul din acest spectru în care intră un tip de amenințare, zona elementelor ce lezează securitatea națională, depind, în cele mai multe cazuri, de decizia politică şi mai puțin de obiectivitatea elementelor constitutive ale amenințării respective.

Apariția noilor state independente pe spațiul fostei Uniuni Sovietice a fost însoțită de numeroase surse de amenințări, dintre care unele au generat conflicte deschise. Majoritatea lor au drept cauză frontierele dintre fostele republici sovietice. Trasarea lor după principii exclusiv sovietice, care, la vremea aceea, nu ofereau o altă alternativă, a determinat, la începutul deceniului trecut, o dată cu revigorarea aspirațiilor naționale, o situație de efervescență maximă în retrasarea frontierelor fireşti în care s-a dezvoltat fiecare națiune înainte de a fi înglobată în Uniunea Sovietică. La acestea se adaugă şi problemele istorice rămase deschise între statele riverane, cum ar fi Insula Şerpilor şi delimitarea zonei maritime exclusive.

În bazinul Dunării Mijlocii, situația statelor rezultate în urma dezintegrării fostei Iugoslavii generează în continuare amenințări la adresa securității zonei Balcanilor, chiar dacă tonalitățile s-au redus.

România nu poate fi scoasă din acest context, ea resimte toate transformările în plan politic ce au loc în zonă.

2.2. Amenințări sociale

Aspectul amenințărilor sociale şi obiectivele acestora se apropie de cele politice. Nu de puține ori, în istoria omenirii, în cadrul relațiilor dintre state, amenințările externe de natură

socială au degenerat până la atacuri la adresa identității naționale, implicându-le, în mod direct, în domeniul politic.

Totuşi, majoritatea amenințărilor sociale îşi au sursa în interiorul statelor. Ele se produc pe fondul nemulțumirilor sociale de orice natură. Nerezolvarea sau tergiversarea soluționării conflictelor de muncă, a conflictelor interetnice sau interconfesionale constituie tot atâtea surse de amenințare la adresa securității naționale.

În condițiile în care securitatea socială depinde de capacitatea statelor de susținere a structurilor tradiționale de limbă, cultură, identitate etnică şi religioasă, amenințările acestor valori provin, în cea mai mare parte, din exteriorul statului, putând fi folosite şi căi interioare.

Conflictele interetnice şi interconfesionale, acum aflate în stare latentă în Balcani, continuă să reprezinte riscuri la adresa securității regiunii, iar nerezolvarea lor deplină şi definitivă generează amenințări directe la stabilitatea statelor de pe cursul mijlociu al Dunării.

În bazinul Mării Negre, statele din nordul şi estul acestuia se confruntă cu acelaşi tip de amenințări, datorat rapturilor teritoriale şi transmutărilor de populații din perioada stalinistă. Astfel, în 1939, la Ucraina Sovietică a fost anexată partea estică a Poloniei, şi în 1945 aceasta lua, de la Cehoslovacia, Ucraina Subcarpatică. Tot atunci, după formarea Republicii Sovietice Moldovenești, sunt trecute la Ucraina, pe lângă Bucovina de Nord şi ținutul Herței, județele cu populație majoritar românească Hotin, Ismail şi Cetatea Albă. În 1954, când au fost aniversați 300 de ani de la alipirea de Rusia, Ucraina a primit în dar Crimeea, din care fuseseră transmutați tătarii şi înlocuiți cu ruşi, azi majoritari în zonă.

În lucrarea „Atlas de la Russie et des pays proches", apărut în 1995, la Paris, rod al colaborării specialiştilor ruşi cu cei francezi, sunt enumerate 24 de surse majore de amenințare de natură socială în nordul Mării Negre.

O zonă cu potențial beligen mult mai ridicat se află în estul Mării Negre. Caucazul, pe parcursul istoriei, a fost teatrul luptei pentru influență dintre Rusia, Turcia şi Iran. Aceasta a determinat ca o primă caracteristică a zonei să o reprezinte conexiunea a două civilizații: una preponderent creştină (Armenia şi Georgia) şi alta musulmană (Azerbaidjan şi micile republici vecine de pe teritoriul Rusiei). Trasarea frontierelor dintre aceste republici a fost realizată de sovietici cu totul arbitrar, fapt ce a determinat existența în zona Caucazului a peste 50 de situații tensionate sau conflictuale. Dintre acestea, cele mai active au fost cele din Nagorno-Karabah, dintre Armenia şi Azerbaidjan, cele din Abhazia, în Georgia şi cele din Cecenia, în Federația Rusă.

Creşterea numărului şi puterii distructive a conflictelor etnico-religioase a devenit o caracteristică a mediului actual de securitate. Sursele de amenințare existente în bazinul Dunării transbalcanice, alături de cele din vecinătatea Mării Negre, denumite Transnistria, Crimeea, Cecenia, Daghestan, Abhazia, Nagorno-Karabah, întregesc viziunea asupra „climatului de destindere" din zonă.

2.3. Amenințări economice

Puterea politică este dependentă de baza economică şi influențează sistemul de relații cu ceilalți parteneri. Declinul economic se poate datora atât unor cauze interne precum incompetența managerială, cât şi unor cauze externe precum apariția unor noi puteri economice rivale. Evidențele istorice prezintă o listă interminabilă de puteri în creştere sau descreştere.

În 1992, după separarea de Ingușeția, Cecenia s-a declarat independentă, ridicându-se împotriva Federației Ruse. Războiul s-a soldat cu peste 100.000 de morți, 400.000 de refugiați şi ruinarea tuturor localităților. Motivele conflictului au fost în

special economice. Cecenii doreau independența pentru a-şi dezvolta un sistem economic original, iar ruşii nu au acceptat-o, în special pentru a nu periclita securitatea principalelor conducte care transportă țițeiul de la Baku spre Moscova. De altfel, marile resurse de țiței şi gaze din zona Mării Caspice şi conductele care le leagă de Europa generează, în ultimul timp, surse permanente de amenințare economică.

Pătrunderea tumultuoasă în zonă a companiilor transnaționale occidentale este asociată cu eforturile Rusiei, Ucrainei şi Turciei de a obține exclusivitatea coridorului principal de transport al țițeiului. În calea Rusiei stau Cecenia şi Daghestanul, o altă republică incendiară. Companiile occidentale mizează pe varianta turcă din considerente politice şi militare. Dar, în această situație, conducta va străbate zona locuită de kurzi, cu care Turcia, de peste 14 ani, se află în conflict. Varianta georgiană nu este nici ea mai liniştită. Conducta va traversa teatrul de război din Karabah şi pe cel din Abhazia.

În acest context, România cu toate atuurile sale – cel mai mare port la Marea Neagră, asociat cu o modernă rafinărie la țărm şi o puternică şi diversificată infrastructură de conducte - resimte amenințările generate de competiția transportului petrolului caspic.

2.4. Amenințări militare

Până nu demult, amenințările militare au fost percepute ca principalul tip de amenințări la adresa securității.

Situația este uşor de înțeles, deoarece acțiunea în forță era singura care putea determina pierderi ireparabile atât pentru baza organizațională a statelor vizate, cât şi pentru existența populației acestora.

Folosirea forței rupe relațiile paşnice dintre actorii internaționali şi pune capăt recunoaşterii diplomatice. Competitivitatea obişnuită în sectoarele politic, economic şi

social este înlocuită de competiția militară cu finalități dramatice. Efectul multiplu, distructiv şi de cele mai multe ori ireparabil, al consecințelor amenințărilor militare, l-am situat în centrul preocupărilor specialiştilor în securitate.

Disproporția de potențial militar existentă este de natură să neliniştească unele state sau grupări de state importante. Canalizarea acumulărilor militare către rezolvarea problemelor istorice deschise dintre state explică accentul disproporționat pus pe componenta militară a securității, chiar şi în perioada actuală în care amenințările din alte sectoare prezintă pericole mai mari şi mai apropiate.

Disputa dintre Ucraina şi Rusia pentru împărțirea flotei din Marea Neagră care a aparținut fostei Uniunii Sovietice a constituit, până nu demult, o amenințare serioasă la adresa statelor riverane. Acum disputa a încetat, dar Rusia, cu 81,7% din flota Sovietică bazată în Marea Neagră, a obținut custodia infrastructurii din Peninsula Crimeea pentru o perioadă de 20 de ani. În anul următor, Rusia şi-a planificat să-şi edifice propriile facilități militare, care să amplifice forța celor existente.

În perspectiva obținerii de către Ucraina a statutului de putere regională, statut pe care încearcă să-l demonstreze în relația cu România la Gurile Dunării, Rusia urmăreşte reglementarea statutului Mării de Azov, a cărei importanță strategică o consideră de substanță.

Creşterea importanței geopolitice a spațiului danubiano-pontic a determinat amplificarea prezenței militare a unor state din afara zonei.

Republica Moldova a resimțit, după obținerea independenței, impactul celei mai puternice amenințări militare, care a condus la un război sângeros cu Transnistria. Situația este departe de a-şi găsi rezolvarea, chiar cu ajutor internațional, datorită susținerii pretențiilor separatiştilor de către forța militară a unei grupări operative ruse. Aici nu cei

2000 de soldați care aparțin Armatei a 14-a ruse reprezintă o amenințare permanentă pentru Europa estică şi nu numai, ci infrastructura şi facilitățile militare existente. Oricând cazărmile pot să găzduiască o armată operativă, iar depozitele care adăpostesc materialele militare necesare pentru un „front” – aşa cum au fost proiectate în perioada războiului rece – să susțină logistic acțiuni militare în forță. Desigur, în viitor, paradigma intervenției militare va fi modificată substanțial. Logistica militară existentă în Transnistria, scăpată de sub control, poate să alimenteze acțiuni teroriste deosebit de virulente, iar traficul cu arme şi materiale militare să facă zona deosebit de nesigură.

Dacă existența bazelor militare americane, în curs de construire, pe teritoriile României şi Bulgariei este justificată de necesitatea apropierii de zonele de pregătire şi susținere a acțiunilor teroriste, cele ruseşti din Transnistria nu reprezintă decât capete de pod spre Europa Occidentală. Oricum, situația nu trebuie scăpată de sub control pentru a nu da naştere unei noi competiții a înarmărilor care să-şi aibă sorgintea pe teritoriul țării noastre şi în vecinătatea acesteia.

3. Mutații în sursele de amenințare şi în tehnicile de contracarare a lor

Sursele actuale de amenințare la adresa securității diferă în mod fundamental de cele de la sfârşitul mileniului trecut. Discursul şi acțiunea comunității internaționale se adaptează în mod continuu noilor realități. Provocările nu se rezumă numai la conflictele militare dintre state, ci sunt de natură mult mai complexă. Şi-au făcut apariția, alături de actorii statali, actorii nonstatali sau parastatali.

Pericolele, deşi latente, scăpând de multe ori de sub atenția noastră, pot genera stări de insecuritate cu urmări grave asupra arealului şi locuitorilor acestuia. Chiar dacă nu sunt explicite, ele generează amenințări mult mai difuze şi, deci, mai dificil de localizat şi combătut cu mijloace tradiționale. Astfel,

amenințările nu mai pot fi analizate numai din perspectivă geografică, ci, în primul rând, din perspectivă funcțională. Fiind îndeobşte de natură transnațională, nu pot fi gestionate de o singură țară sau numai de un grup restrâns de țări.

Este, prin urmare, nevoie de o abordare nouă, integrată, polidisciplinară, care să îmbine atât instrumente politice, economico-financiare, cât şi o strategie de utilizare de tehnologii noi şi structură organizațională adecvată pentru a răspunde în mod conjugat şi eficient unor amenințări asimetrice, caracteristică principală a unui nou tip de amenințări.

Denumite, de majoritatea analiştilor lumii, *amenințări transfrontaliere,* gama acestora este deosebit de largă şi pestriță, cuprinzând inovații în materie de destabilizare mai vechi sau de ultimă oră generate de minți înfierbântate.

Ordinea de importanță a amenințărilor transfrontaliere nu poate fi stabilită decât pentru o perioadă scurtă de timp, datorită vitezei mari de schimbare şi inovație şi datorită existenței disparate şi indistincte a parametrilor de predictibilitate. Totuşi, se impune o scurtă prezentare a unor cazuri concrete.

3.1.Terorismul

Deşi este greu de acceptat, de către lumea civilizată, fenomenul terorist a devenit o realitate cu implicații globale greu de prevenit şi gestionat. El nu se mai prezintă doar ca un gest criminal mărunt, produs în disperare de cauză la o anumită evoluție a sistemului social. Acum el s-a consacrat ca o acțiune îndreptată împotriva ordinii de drept, deosebit de violentă, desfăşurată în afara şi contra normelor internaționale.

Cu ajutorul mijloacelor militare, şi bazându-se pe elemente de război psihologic, terorismul urmăreşte obținerea unor avantaje exclusiv sectare, prevalându-se de aşa-zise precepte religioase, în fond sloganuri scoase din tenebrele

istoriei, caută să oprească cursul firesc al societății omeneşti spre libertate şi prosperitate.

Ciocnirile dintre terorişti şi forțele de ordine sunt sporadice, uneori spectaculoase, desfăşurate în prezența şi cu sacrificiul populației paşnice. Armamentul folosit este un amestec de cibernetică, high-tech şi mijloace artizanale. Progresul tehnic a pus la dispoziția unor indivizi asociali capacități distructive care, altădată, erau destinate doar guvernelor şi armatelor. Astfel, flagelul terorist constituie o amenințare gravă la adresa securității.

Reacția comunității internaționale împotriva terorismului cuprinde întreaga gamă de acțiuni (politice, diplomatice, economice şi militare), fiind îndreptate atât asupra cauzelor, cât mai ales asupra efectelor.

Aproape fără excepție, după 11 septembrie 2001, comunitatea internațională a format în jurul Statelor Unite ale Americii coaliția antiteroristă, al cărei scop este eliminarea terorismului ca fenomen social. Prima mare reuniune de forțe din istoria omenirii poate fi înțeleasă ca o reacție de autoapărare a tuturor şi o exprimare a fiecărui stat de drept aflat în situații dificile, pe fondul eforturilor de înlăturare a cauzelor frustrării lumii civilizate.

Alianța Nord-Atlantică şi-a constituit propriul Plan de Acțiune împotriva Terorismului, pe care l-a aprobat la Summit-ul de la Praga (21 noiembrie 2002).

Comparativ cu NATO, Uniunea Europeană nu dispune de o strategie proprie de combatere a terorismului, nici de mijloace destinate acestui scop. Atentatele teroriste de la 11 martie 2004, din gările şi trenurile spaniole, au demonstrat vulnerabilitatea sistemului de protecție al statelor vest-europene.

Amenințarea teroristă cu grad mare de periculozitate va persista în această parte a lumii atât timp cât nu se va realiza o armonizare efectivă a politicilor în problemele terorismului,

traficului de fiinţe umane, drogurilor şi armelor, corupţiei, spălării banilor şi crimei organizate.

În acest sens, creşte rolul factorilor de decizie şi de ordine publică din porturile maritime şi fluviale ale statelor riverane, între care se remarcă Istanbul, Burgas, Varna, Mangalia, Constanţa, Sulina, Odesa, Simferapol, Novorosiisk şi Batumi, precum şi din porturile de pe cursul inferior al Dunării.

3.2. Corupţia şi economia subterană

Noile realităţi generate de cursa pentru obţinerea unor facilităţi politice şi economice sporite şi o îmbogăţire cât mai rapidă, manifestate în special în cadrul tinerelor democraţii, tind să se generalizeze pe întreg spaţiul Mării Negre Extinse. Efectele secundare negative ale regionalizării şi globalizării în plan economic şi politic oferă destule şanse manifestării fenomenelor de corupţie şi dezvoltării pieţei „negre".

Aproape fără excepţie, statele din zonă se confruntă cu fenomene de corupţie la toate nivelurile şi cu existenţa unei economii subterane bine articulate. Aceste fenomene nu fac decât să întârzie integrarea zonei în spaţiul de coprosperitate al Europei Occidentale.

3. 3. Crima organizată, traficul de persoane, droguri şi materiale strategice

Din unele evaluări prezentate la recentele congrese de specialitate, desfăşurate la nivel mondial, a reieşit faptul că economia interlopă este a doua afacere la nivel mondial. Evenimentele sunt edificator prezentate nu numai de lucrările de specialitate, dar şi de mass-media, în care se dezbate pe larg situaţia existentă în anumite locuri pe glob unde criminalitatea transfrontalieră asigură controlul la nivel politic, prin intermediul finanţării campaniilor electorale şi prin corupţie.

Specialiştii evidenţiază ca principală ameninţare la adresa securităţii actuale unificarea a trei piloni la nivel mondial: a) traficul ilicit de orice fel (fiinţe umane, arme, materiale strategice, droguri, ţigări ş.a.m.d.), b) criminalitatea şi spălarea de bani în economia subterană şi c) terorismul. Prezenţa şi acţiunea concentrată a celor trei elemente ameninţă să preia controlul în multe locuri din spaţiul supus analizei.

Rusia, Ucraina, Moldova şi România sunt state predilecte de unde se recoltează mâna de lucru „la negru" şi prostituatele prezente în întreaga lume. Aceste state sunt cunoscute în media occidentală mai mult din imaginea de neinvidiat a reprezentanţilor lor în lumea interlopă, decât din realizările din domeniul dezvoltării economiei de piaţă şi statului de drept. Chiar şi numai sub acest aspect, situaţia creează o sursă de ameninţare nu numai pentru imaginea statelor, ci şi pentru credibilitatea lor în plan politic şi economic.

Marile acumulări de tehnică militară din vecinătatea Mării Negre şi de pe cursul inferior al Dunării, din timpul războiului rece, creează oportunităţi pentru traficul ilegal de arme şi muniţie. Acestea pot alimenta ideea secesiunii unor regiuni sau, puse în mâinile multitudinii de militari disponibilizaţi, înfiinţarea unor armate private ori forţe paramilitare aflate în afara legilor statelor.

3.4. Migraţia

Regiunea Mării Negre şi a Dunării inferioare cunoaşte în ultimul timp o creştere semnificativă a circulaţiei persoanelor în căutare de locuri de muncă şi în încercarea de trecere ilicită spre statele prospere din Occident.

Totodată, nenumăratele focare de conflict şi tensiune din nordul şi estul Mării Negre au determinat migraţii masive de populaţie către zonele mai liniştite.

Emigrația ilegală încurajează dezvoltarea unei rețele mafiote locale care poate pune la dispoziția oricui arme şi materiale strategice. Acestea pot asigura baza de recrutare şi logistică elementelor teroriste care pot acționa oriunde în lume.

3. 5. Amenințări de natură ecologică

Securitatea zonei este un concept generat de relația dintre condițiile de mediu şi interesele de securitate. Aceasta a devenit un catalizator al stabilității socio-politice cu valențe internaționale. El intervine în ecuația securității în special în momentele critice ale dezvoltării sociale. Astfel, când degradarea mediului coincide cu prezența unei stări de insecuritate a unei regiuni sau țări, amenințarea de natură ecologică îşi face simțită prezența. Apar animozități, inexistente până atunci, între locuitorii unor zone diferite sau între grupuri (etnice, religioase), generate de afectarea mediului înconjurător, poluare, insuficiența resurselor naturale etc.

Transformările din mediu, mai ales când nu sunt dorite sau când creează avantaje unilaterale, afectează sistemul de securitate. În anumite condiții, amenințările de acest fel pot deveni cauze ale unor confruntări militare (distribuția apei, poluarea excesivă, distrugerea florei şi faunei ş.a.).

Marea Neagră este considerată de specialişti cea mai poluată mare a lumii, datorită deversării fără reținere a tuturor tipurilor de substanțe poluante cunoscute.

Delta Dunării, după progresele remarcabile obținute în ultimii ani, în urma transformării ei într-o zonă de protecție a biosferei, riscă să se degradeze rapid şi irevocabil. Canalul pe care intenționează să-l construiască Ucraina pe brațul Chilia poate distruge flora şi fauna întregii delte. Această sursă de amenințare de natură ecologică nu se adresează numai României, ci întregii comunități internaționale, deoarece îi

poate afecta grav, până la anulare, unul din puținii „plămâni” care i-au mai rămas.

3.6. Rolul cooperării în contracararea şi eradicarea amenințărilor

Lumea de azi ne determină tot mai mult să ținem seama de faptul că nu putem să ne asigurăm securitatea, ca stare obligatorie pentru progres şi prosperitate, fără de cel de lângă noi şi în nici un caz împotriva acestuia. Depindem tot mai mult unii de alții, avem nevoie de solidarități împărtăşite pentru a combate amenințările la adresa viitorului nostru.

O serie de probleme politice, economice, de securitate şi culturale pot fi mult mai bine abordate şi rezolvate într-un cadru relativ omogen, unde există o anumită coeziune şi o experiență comună de dezvoltare. Regiunea poate oferi cadrul propice pentru stabilirea unor mecanisme de cooperare, care să contribuie la climatul internațional de securitate.

După terminarea războiului rece, începând cu a doua jumătate a deceniului trecut, în vederea eliminării percepțiilor eronate şi a combaterii amenințărilor la adresa securității comune în lume, s-a dezvoltat un mare număr de mecanisme de cooperare.

În cadrul Summit-ului NATO de la Istanbul de la sfârşitul lunii iunie a.c., au fost subliniate importanța strategică a Mării Negre şi necesitatea extinderii sferei de stabilitate pe care o poate genera NATO în acest areal. Prin acțiunea comună a tuturor membrilor Alianței şi a statelor partenere, statute deținute de toți riveranii, fără excepție, pot fi diminuate, până la eradicare, sursele de amenințare.

Atât NATO, cât şi UE pot deveni garanți ai stabilității zonei, pe cât de importantă pe atât de măcinată de disputele anterioare. Consecințele implicării vor fi nebănuit de mari pentru stabilitatea şi prosperitatea locuitorilor ei.

BIBLIOGRAFIE

1. MUREŞAN, Mircea, TOMA, Gheorghe, **Provocările începutului de mileniu**, Editura UNAp, Bucureşti, 2003.

2. BUZAN, Barry, **Popoarele, statele şi teama**, Editura Cartier, Chişinău, 2002.

3. BRZEZINSKI, Z., **Marea tablă de şah**, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999.

4. MALIȚA, George, **Zece mii de culturi, o singură civilizație**, Editura Nemira, Bucureşti, 2001.

5. Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Integrarea Euro-Atlantică. Priorități Post-Praga**, Editura AÎSM, Bucureşti, 2002.

6. Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Terorismul. Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului**, Editura AÎSM, Bucureşti, 2002.

7. **România şi tratatele internaționale**, Editura Militară, Bucureşti,1972.

8. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, **România, membru al Alianței Nord-Atlantice**, Editura UNAp, Bucureşti, 2004.

9. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, **2003. Unicitate, evoluții, perspective**, Editura UNAp, Bucureşti, 2004.

10. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, **Amenințări la adresa securității**, Editura UNAp, Bucureşti, 2004.

11. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, **Fizionomia acțiunilor militare**, Editura UNAp, Bucureşti, 2004.

12. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, **Surse de instabilitate**, Editura UNAp, Bucureşti, 2004.

CONFLICTUL TRANSNISTREAN- PERMANENTĂ SURSĂ DE INSTABILITATE IN ZONĂ

Colonel (r) dr.CSII Petre DUȚU
Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

1. Considerații generale

Conflictul transnistrean a fost şi este perceput de populația de pe teritoriul Republicii Moldova ca un eveniment deosebit de important. El a marcat semnificativ evoluția întregii vieți şi activități din societatea moldovenească, prin consecințele ce au decurs din izbucnirea lui şi din rămânerea sa, de peste 10 ani, într-o situație critică. Aceasta din urmă trebuie înțeleasă ca o stare în care cei implicați nu au găsit o soluție viabilă provocării pe care o reprezintă conflictul în sine.

Despre acest conflict s-au scris destule materiale şi s-a vorbit mult şi, fără îndoială, discuțiile vor continua. S-a spus despre el că este un conflict geostrategic şi geopolitic, în care sunt interesați atât actori statali (Republica Moldova, Rusia, Ucraina, România, mai ales), cât şi nonstatali (OSCE, ONU). În acelaşi timp, s-a afirmat că este un conflict politic şi etnic. Se pare că cea mai apropiată de adevăr este aprecierea că „problema transnistreană are mai curând la origine un conflict intercultural, ce a căpătat, după noiembrie 1989, un tot mai pronunțat caracter de conflict geopolitic.”[242]

Dar, pentru a înțelege corect această afirmație, se cere făcut un succint recurs la istoria teritoriului din stânga Nistrului. Moldovenii transnistreni sunt autohtonii care au suportat, după 1792, un regim de ocupație şi o presiune

[242] Oleg, SEBERIAN, Conflictul transnistrean: geopolitică şi geoistorie, în http://ro.altermedia.info/. p.2

națională din partea Imperiului Rus. Din această perspectivă, cei care afirmă că acest teritoriu nu a fost niciodată românesc comit o gravă eroare. El a fost şi este pământ românesc, dar care a rămas vreme îndelungată sub ocupație rusească. Aceasta se va simți în valorile, în normele şi modelul comportamental pe care populația din acest spațiu le va adopta. De fapt, majoritatea relativă a populației din raioanele transnistrene ale Moldovei este de expresie rusă. În acest context, natura conflictului transnistrean este, se poate spune nu etnică, ci mai degrabă una lingvistică.

De regulă, conflictele interculturale sunt generate nu de apartenența la un grup etnic, ci la nişte valori culturale comune, specifice unei anumite regiuni. În cazul Transnistriei, problema era legată de amploarea pe care o luaseră în Moldova (Basarabia) acțiunile de revenire la limba română, ca limbă oficială în stat, şi de introducere a grafiei latine.

Asemenea acțiuni au avut o largă susținere populară în Moldova din dreapta Nistrului, a cărei populație a avut un contact mai strâns, în timp, cu România, cu limba şi cultura sa. În schimb, populația din stânga Nistrului nu prea agrea astfel de acțiuni. Aceiaşi atitudine diferită au avut-o oamenii şi față de revenirea la tricolor, ca drapel național, la cântecul „Deşteaptă-te române", ca imn național etc. În timp ce în teritoriul din dreapta Nistrului entuziasmul era manifest şi manifestat, pe celălalt mal oamenii erau mai reținuți. Explicația este dată de accesul la valorile culturale diferite ale populației moldo-veneşti din cele două regiuni ale Moldovei. În Transnistria, populația a venit în contact, o perioadă de timp foarte mare, cu valorile culturale ruseşti, a folosit limba rusă pentru comunicarea cotidiană, în schimb, în Moldova s-a menținut o legătură mai strânsă cu cultura şi limba română, deşi şi aici, în timpul ocupației sovietice, cunoaşterea şi utilizarea limbii ruse au fost obligatorii.

După 1990, conflictul îşi pierde caracterul intercultural şi devine unul geopolitic. Declararea independenței de către Republica Moldova în 1991 va accentua acest caracter. Aceasta pentru că Transnistria are o valoare geopolitică, iar cine o deține controlează întreaga Moldovă.

2. Atitudinea Rusiei, Ucrainei şi a Republicii Moldova față de conflictul transnistrean

De la început trebuie spus că toate aceste state au motive să mențină deschis conflictul transnistrean. Această atitudine le oferă o serie de avantaje în atingerea unor interese geopolitice, economice, politice etc.

Iată succint în ce constă motivația acestor state în menținerea stării actuale a conflictului transnistrean.

Interesele Rusiei în Transnistria sunt determinate de următoarele motive: *păstrarea pozițiilor strategice în sud-estul Europei; prezervarea intereselor populației ruse din acest teritoriu; păstrarea legăturilor cooperatiste cu întreprinderile din Transnistria, unele dintre ele fiind unice în cadrul complexului militar industrial; reglementarea conflictului în interesul stabilității proprii şi al consolidării relațiilor sale cu statele în care există o minoritate rusă; stabilirea unor relații mai previzibile şi mai stabile cu România şi de a nu admite o influență românească asupra Moldovei*[243]. Totodată, nu trebuie omise interesele economice din Transnistria ale unor grupuri din Rusia. În plus, aici există o serie de avantaje economice datorate absenței diferitelor taxe (accize, taxe vamale, impozite etc.) ce se plătesc în alte state.

Ucraina este de acord cu conflictul transnistrean cam din *aceleaşi considerente cu ale Rusiei*. Totodată, acest conflict *a abătut atenția Moldovei de la problemele de frontieră, teritoriu şi populație pe care altfel le-ar fi ridicat Ucrainei*.

[243] http://ro. altermedia. Info. pp. 3-4

Republica Moldova, poate părea paradoxal, la rândul său, are interes ca acest conflict să nu se rezolve aşa curând. Ca argumente în sprijinul acestei afirmații sunt: *ambiguitatea manifestată de guvernanții Republicii Moldova chiar în timpul dobândirii independenței* în august 1991, când structurile de forță moldoveneşti au fost retrase din raioanele transnistrene; *atitudinea din ce în ce mai ostilă a guvernanților moldoveni față de România*. În perioada în care, de pildă, Republica Moldova a deținut preşedinția OSCE, aceasta s-a plâns de România la toate forurile europene.

De asemenea, în acțiunea diplomatică a Republicii Moldova de a colabora cu statele din Balcani în diverse domenii, inclusiv în cel al securității şi apărării, Bucureştiul a fost ocolit intenționat; *interesele economice ale unor grupuri din Moldova în Transnistria*. De exemplu, oameni de afaceri din Transnistria şi mărfurile produse aici tranzitează fără probleme teritoriul din dreapta Nistrului şi apoi pot pleca oriunde în lume; *Chişinăul nu a pus niciodată categoric problema unui embargo total Transnistriei*, atrăgându-i atenția că poate pierde avantajele obținute anterior dacă nu se supune legilor Republicii Moldova.

În acest sens, s-au făcut unele încercări, prin adoptarea unor noi ştampile vamale, prin obligarea firmelor transnistrene de a se înregistra în Republica Moldova şi de a plăti taxe la bugetul de stat. Dar şi aceste măsuri sunt doar pe hârtie; există teama că o apropiere prea mare de România ar duce la victoria unioniştilor din Moldova, care şi-ar vedea visul cu ochii: unirea cu patria-mamă.

Realizarea unirii Republicii Moldova cu România este, se pare, percepută de către unele grupuri de interese că ar duce la pierderea de către elita politică moldovenească, şi nu numai, a unor avantaje de natură diversă, pe care le are în prezent ; acceptarea de către guvernanții de la Chişinău a propunerilor de federalizare a Republicii Moldova.

3. Constituirea Republicii Moldova, ca stat independent, şi a autoproclamatei republici transnistrene

Pe fundalul dezintegrării URSS, un şir de republici sovietice şi-au proclamat suveranitatea. Acest proces s-a soldat cu adoptarea, de către Parlamentul Republicii Moldova, la 23 iunie 1990, a Declarației de Suveranitate[244]. Ca răspuns la pașii fermi ai câtorva republici spre obținerea independenței, conducerea URSS aplică tactica stimulării separatismului în republicile „răzvrătite". Aşa se face că, la 2 septembrie 1990, la Tiraspol, are loc „cel de-al doilea congres extraordinar al deputaților sovietelor de diferite niveluri" din unele localități nistrene, la care este proclamată o nouă „republică" pe teritoriul Moldovei – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană, în componența URSS.

Republica Moldova a apărut, ca stat independent, la 27 august 1991, în calitate de succesor al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti (RSSM), care fusese creată în 1940, după anexarea de către URSS a Basarabiei (spațiul dintre râurile Prut şi Nistru, cu denumirea istorică Basarabia). Teritoriul RSSM (37 mii km^2) a fost constituit din Basarabia şi o parte din teritoriul fostei Republici Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti (RASSM). Pentru justificarea expansiunii teritoriale şi creării statalității „sovietice socialiste moldoveneşti", statul sovietic a promovat o politică dură de deznaționalizare şi de creare a „noului popor", adică a celui „moldovenesc". Momentul-cheie al „moldovenismului sovietic" a fost românofobia, inoculată prin toate mijloacele statului totalitar (deportări, nimicirea fizică a intelectualității, foametea artificială din 1947, „spălarea creierelor" etc.). Trecutul istoric diferit al acestor două părți componente ale RSSM, ca şi structura etnică diferită a populației, a determinat

[244] Stela, SUHAN, Natalia, COJOCARU, **Memoria colectivă şi construcții identitare** în Transnistria, Chişinău, 2002 p. 8

atitudini dominante diametral opuse proceselor politice ce au urmat după 1985.

În condițiile politicii de „perestroika”, inițiată de Mihail Gorbaciov în 1985, în toate fostele republici unionale a devenit posibilă abordarea problemei emancipării naționale a populației autohtone. Aceste două momente, emanciparea națională a populației autohtone şi transformarea RSSM într-un stat independent, au provocat o atitudine ostilă în centrele industriale din zona de est a Republicii Moldova. Starea de spirit dominantă din această regiune şi greşelile tinerei democrații din Moldova au fost abil exploatate de către conducerea URSS, iar, după 1991, de Federația Rusă. La agravarea situației au contribuit şi trupele fostei Armate a 14-a, ale cărei unități au fost dislocate după 1945 în oraşele din zona de est a Republicii Moldova. Această suprapunere de factori negativi a provocat, în primăvara anului 1992, un conflict armat de proporții între puterea constituțională şi regimul separatist, în urma căruia ultimul a instaurat controlul deplin asupra a 12% din teritoriul Republicii Moldova şi a 700.000 de locuitori.

4. Mit, mistificare şi adevăr despre conflictul transnistrean

Mit: existența unui popor transnistrean şi a unei patrii transnistrene.

Memoria colectivă a populației din stânga Nistrului este marcată de istoria acestui spațiu. Evenimentele istorice care au bulversat acest spațiu geografic începând cu 1792, când această regiune a fost anexată la Imperiul Rus, au contribuit la construirea memoriei şi identității locuitorilor din acest teritoriu. Deşi, până la 1792, moldovenii constituiau populația majoritară a regiunii, pe parcursul „perioadei după 1792, ei sunt în continuă diminuare, parțial din cauza emigrației ruse şi ucrainene, parțial din cauza slavizării masive a etnicilor români din regiune, încât moldovenii devin, după primul sfert al

secolului XIX, doar a doua comunitate ca mărime a provinciei, după ucraineni”.[245]

După războiul civil din Rusia (1917-1922) şi constituirea Uniunii Sovietice se inițiază un vast program de „autonomizare”. În aceste condiții, în octombrie 1924, în partea vestică a Transnistriei, a fost creată Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM), cu capitala în oraşul Balta, iar din 1929 – la Tiraspol. RASSM făcea parte din Republica Sovietică Socialistă Ucraineană şi avea o suprafață de 8,5 mii km^2. Cum moldovenii transnistreni sunt supuşii Imperiului Rus încă din 1792, patria pe care a conservat-o memoria lor colectivă a fost Moldova, nu România, aceşti oameni se ştiu moldoveni şi nu români, se ştiu cetățeni ai Rusiei, nu ai României[246]. Cu atât mai mult, cu cât, în timp ce basarabenii în perioada 1941–1944 au revenit la patria-mamă şi au luptat pentru „cauza unității româneşti” sub tricolorul regal, moldovenii transnistreni au considerat acest act drept o ocupație…[247] Românii transnistreni nu au conservat în memoria lor colectivă un 1859, un 1918…, iar anul 1944 nu a fost de ajuns pentru consolidarea unei conştiințe româneşti.

„Poporul moldovenesc” şi „RASSM”, inventate de către Stalin, sunt conturate după 1990, în raioanele de est ale Republicii Moldova într-o identitate nouă - „poporul transnistrean”. Presa din stânga Nistrului, speculând cu imaginarul colectiv (evenimente istorice, reprezentări, credințe, amintiri din perioada sovietică, cât şi din perioada celor peste 10 ani de „existență" a autoproclamatei republici), continuă să construiască o identitate „nouă” pentru populația din stânga Nistrului – „poporul transnistrean”.

[245] Oleg, SEREBIAN, **Politosfera**, Chişinău, Editura Cartier, 2001, p.100
[246] Vasile, BÂRSAN, **Masacrul inocenților. Războiul din Moldova din 1martie-29 iulie 1992**, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1993, p16
[247] O. SEREBIAN, op.cit, p.119

La 27 august 1991, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat „Declarația de independență” și a optat pentru separarea de URSS, eveniment ce a provocat, totuși, un veritabil șoc psihologic. Această opțiune echivala, în special, pentru etnicii ruși, care până în 1991 erau purtători ai mentalității de “eliberatori”, de “frate mai mare”, cu pierderea statutului de cetățean sovietic și acceptarea unui nou statut, neobișnuit, cel de cetățeni ai unui nou stat independent și, mai ales, de minoritate națională.

Utilizarea frecventă a cuvântului Transnistria, în propaganda separatiștilor de la Tiraspol și în mass-media din stânga Nistrului, ar putea crea o „identitate aparte” pentru locuitorii din raioanele de est ale Republicii Moldova. Pentru justificarea și întărirea acestei „identități aparte” a „poporului transnistrean” se invocă și „argumente istorice”, și anume faptul că Transnistria nu ar fi ținut românesc, deoarece, în perioada când Basarabia și Bucovina s-au unit cu România, regiunea din partea stângă a Nistrului nu a fost inclusă. În acest context, puterea instalată la Tiraspol vorbește de „dreptul poporului la autodeterminare”.

Întrebuințarea obsesivă a sintagmelor „popor transnistrean”, „republică transnistreană”, în variate combinații cu adjectivul „nou”, pot fi socotite elemente constituante în fundamentarea unui „popor nou”, adică a „poporului transnistrean”.

Un popor transnistrean nu există, în realitate. Totuși, cei care vorbesc de poporul transnistrean îl asociază cu existența „Republicii Moldovenești Nistrene”. De aceea, locuitorii din stânga Nistrului încep să se obișnuiască tot mai mult cu această „identitate inventată” de către cei interesați în perpetuarea unui asemenea neadevăr.

Mistificare:

1) *Republica Moldova este cea care a declanşat conflictul transnistrean*. Iată câteva „argumente” frecvent utilizate de

mass-media din Transnistria pentru a demonstra că Republica Moldova este la originea conflictului menționat: organizarea de către „agresor” (Republica Moldova) a unor grupuri teroriste, care aveau misiunea să atace „poporul transnistrean”. Deci, „victima” nu era altcineva decât regimul de la Tiraspol; cauza principală a conflictului este considerată „românizarea” Republicii Moldova. În anul 1991, se părea că „unioniștii” din Republica Moldova vor reuși să unească țara lor cu România. Posibilitatea unirii Republicii Moldova cu România, proces asociat de populația din Transnistria cu pierderea locurilor de muncă, în principal, dar și a altor drepturi dobândite anterior anului 1991, a generat în rândurile locuitorilor din acest teritoriu un acut sentiment de teamă; proclamarea limbii române ca limbă de stat și introducerea grafiei latine au fost puternic mediatizate în Transnistria. Datorită manierei tendențioase în care a fost prezentat acest lucru de către autoritățile de la Tiraspol, etnicii de origine slavă se temeau că vor pierde statutul de „eliberatori”, de „frate mai mare” avut anterior și menținut în mentalul colectiv prin utilizarea limbii ruse, ca limbă oficială, și a grafiei slave.

2) *„Naționaliștii” români sunt implicați consistent în generarea conflictului transnistrean.*

Mass-media și propaganda din Transnistria au susținut, cu putere și în permanență, un fapt ireal, că la „războiul din 1 martie–29 iulie 1992”, dintre forțele militare ale Chișinăului și cele ale Tiraspolului, au luat parte activă militari din România.

Această teză complet falsă a fost susținută și de către William Hill, șeful misiunii OSCE de la Chișinău. În plus, acesta a afirmat că naționaliștii români (controversatul diplomat american acredita această idee, fără să o argumenteze în vreun fel) sunt cei care se opun soluțiilor avansate de OSCE pentru soluționarea conflictului transnistrean. Rusia nu a recunoscut niciodată oficial că s-ar fi implicat, prin trupele sale dislocate în teritoriile fostelor state sovietice care și-au proclamat

independența, în conflictele din aceste zone: Abhazia, Osetia de Sud, Transnistria etc. În schimb, România a recunoscut că a ajutat Republica Moldova cu armament, vehicule blindate, piese de artilerie, dar nu cu militari.

3) *Susținerea tezei existenței unui popor transnistrean*. Structura populației din Transnistria, pe naționalități, este următoarea: 42% români; 26% ucraineni, 22% ruşi şi 10% alte naționalități. Prin urmare, nu există nici o dovadă sub aspect etnic care să justifice o astfel de afirmație.

Adevăr:

1) *Conflictul transnistrean serveşte interesele Rusiei, ale unor grupuri umane diverse (etnice, economice, de presiune etc.) din Ucraina, din Republica Moldova şi chiar Turcia.*

Că Rusia are interese în această zonă o demonstrează următoarele: „tradiția istorică" a Rusiei de a ocupa, de-a lungul timpului, acest teritoriu din stânga Nistrului, datorită importanței sale geostrategice; prin prezența Armatei a 14-a în Transnistria, Federația Rusă controlează strategic respectiva zonă geografică; majoritatea soluțiilor de rezolvare a conflictului transnistrean au fost avansate de către Rusia.

Caracteristica esențială a soluțiilor propuse o reprezintă faptul că se acordă aceleaşi drepturi, la nivelul întregului teritoriu al statului moldovean, atât Republicii Moldova, stat recunoscut internațional, cât şi autoproclamatei republici transnistrene, nerecunoscută internațional. Şi cum Transnistria este total controlată de Moscova, ceea ce ar fi urmat ar fi fost controlul absolut şi indiscutabil al Kremlinului asupra întregii republici. Prin urmare, în realitate, acesta este obiectivul proiectelor de federalizare/regionalizare propuse de Rusia. De fapt, Moscova nu vorbeşte nici o clipă despre independența Transnistriei şi separarea acesteia de Republica Moldova, ceea ce probează că scopul ei este controlul întregii republici, iar Transnistria este un instrument. Ratificarea Tratatului bilateral moldo-rus, la finele anului 2001, a întărit poziția Rusiei, care

devine un fel de stat garant al statalității Republicii Moldova. Totodată, menținerea unor cantități foarte mari de armament şi muniție uzată fizic şi moral, greu de transportat într-o altă locație din teritoriul Federației Ruse (30% din aceasta este netransportabilă[248] şi costisitor de distrus chiar pe plan local) reprezintă un alt interes al Rusiei - Transnistria. În plus, existența acestor armamente şi muniții creează premisele apariției unui comerț ilicit cu astfel de „produse", mai ales că autoritățile transnistrene nu respectă normele vamale şi taxele legale impuse pe întreg teritoriul național de către autoritățile de la Chişinău; „elita conducătoare" din Transnistria sunt cetățeni ai Rusiei[249].

2) *Ucraina are de câştigat în plan economic, prin derularea unor afaceri cu firme din Transnistria, datorită facilităților existente în acest teritoriu necontrolat de autoritățile de la Chişinău.* De aceea, acest stat nu respectă, întotdeauna şi în totalitate, acordurile vamale semnate cu Republica Moldova; conflictul abate atenția Republicii Moldova de la problemele de frontieră, teritoriale şi de populație pe care le are cu această țară;

3) *Turcia şi Bulgaria speră, la rândul lor, că, prin crearea statului transnistrean, autonom şi independent, populația de etnie găgăuză şi, respectiv, bulgară vor dobândi autonomie şi alte drepturi, fie în cadrul statului moldovean, fie ca regiuni autonome;*

4) *Actuala structură etnică a populației din Transnistria nu îndreptăţeşte afirmarea tezei existenței poporului transnistrean.* Structura acestei populații (700.000 de locuitori), pe naționalități, este următoarea: 42% români; 26% ucraineni;

[248] cf. Victor, MORARU, La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relationes entre l'OTAN et la Rusie, p.3, în http://www. azi,md/

[249] cf. dr, Dan, DUNGACIU, OSCE şi Republica Moldova, în http://www.studiidesecuritate.ro/ pp.20-21

22% ruşi şi 10% alte naţionalităţi. Prin urmare, s-ar cuveni ca România să acorde o atenţie sporită problemelor cu care se confruntă românii din acest spaţiu şi să intervină, pe căi legale, atunci când se impune (vezi problema şcolilor cu predare în limba română şi cu folosirea grafiei latine apărute în toamna anului 2004, la Tighina, Râbniţa şi nu numai).

5. Soluţii avansate pentru rezolvarea conflictului transnistrean

În soluţionarea conflictului transnistrean s-au implicat, diferit, atât o serie de state cu interese diverse în zonă (Rusia, Ucraina, România, UE), cât şi unele organizaţii regionale (OSCE) şi internaţionale (ONU, prin Înaltul Comisariat).

Cel mai mult s-a implicat OSCE, datorită scopului şi naturii sale, ca organizaţie de securitate şi cooperare regională (europeană). De aceea, în continuare, vom prezenta atât eforturile sale, cât şi rezultatele înregistrate în rezolvarea conflictului.

Pe ansamblu, strădaniile OSCE pentru găsirea unor soluţii viabile conflictului din Transnistria au fost fără efecte semnificative. Motivul principal al insuccesului său îl constituie regula consensului, adică unanimitatea, fără de care nu se poate lua nici o decizie. Or, Rusia este membru al acestei organizaţii şi se foloseşte de această prevedere ori de câte ori socoteşte că îi sunt lezate în vreun fel interesele în zonă.

Iniţial, stabilit pentru trei ani, termenul Misiunii OSCE a fost prelungit în decembrie 2002, la Summit-ul OSCE de la Porto (Portugalia), la cererea expresă a Rusiei. Prestaţia OSCE în Republica Moldova, prin reprezentanţi sau diplomaţi ai organizaţiei la Chişinău sau Viena, a fost criticată de politicieni sau analişti de la Chişinău sau Washington. De pildă, la Porto (2002), OSCE a suferit o serie de înfrângeri politice şi diplomatice din partea Rusiei. Organizaţia a acordat Rusiei încă un an, până în decembrie 2003, ca să-şi retragă toate trupele şi

arsenalele. Moscova se angajase deja, în 1999 (la Istanbul), să facă acest lucru până în 2002, dar nu a probat niciodată intenţia de a-şi onora promisiunea. Însă documentul final de la Porto, prin conţinutul său, este chiar mai slab decât angajamentul de la Istanbul, pe care-l înlocuieşte.

„Credibilitatea OSCE a suferit serios, atunci când reprezentanţii acesteia au dat vina pe liderii de la Tiraspol care, chipurile, « nu dau voie » generalilor şi miniştrilor de la Moscova să-şi retragă trupele de pe teritoriul Republicii Moldova. Ideea – „gafa", eufemistic vorbind - aparţine lui David Schwartz, unul dintre reprezentanţii OSCE la Chişinău. Tot Schwartz este creditat şi cu alta iniţiativă. La Chişinău, misiunea OSCE a semnat, împreună cu reprezentanţii Rusiei şi Transnistriei, o serie de declaraţii de intenţii şi protocoale pe care reprezentanţii Republicii Moldova, ca stat suveran, nu le-ar fi putut semna. O altă gafă aparţine, indiscutabil, actualului reprezentant al OSCE, americanul William Hill, aflat la al doilea mandat. Într-un interviu, Şeful misiunii OSCE la Chişinău afirma că Republica Moldova ar trebui să fie transformată într-o federaţie, deoarece populaţia republicii este multinaţională[250]. În realitate, Republica Moldova are o populaţie de 4.300.000 locuitori, grupată pe naţionalităţi, astfel : români - numiţi oficial în mod eronat moldoveni - 64,5%; ucraineni - 13,8% ; ruşi - 12% ; găgăuzi - 3,5% ; bulgari – 2,5% ; evrei - 1,5% şi alte naţionalităţi - 2,2%. Această structură demonstrează falsitatea tezei că Republica Moldova este un stat multinaţional[251].

Procesul soluţionării conflictului transnistrean sub patronajul OSCE a parcurs o serie de etape, denumite diferit, în funcţie de reprezentarea socială dominantă despre evenimentul analizat. Astfel, mai întâi s-a vorbit de „conflictul

[250] Ibidem, p.5
[251] Ibidem, p.19

transnistrean", apoi de „federalizare" şi, în final, de „regionalizare".

a) *„Conflictul transnistrean"- prima fază a încercărilor de soluționare.* Acest conflict sângeros a fost declanşat de Moscova ca reacție la tendința pro-românească a Chişinăului de la începutul anilor '90 şi a lăsat în urma sa circa 1000 de morți şi 4100 de răniți[252]. Armata a 14-a a avut un rol hotărâtor în confruntare, înclinând balanța decisiv de partea separatiştilor transnistreni. La finele conflictului, partea secesionistă (pro-rusă) a câştigat tot ce şi-a propus (în paranteză fie spus, „Convenția" din 21 iulie 1992, referitoare la încetarea ostilităților, a fost semnată între reprezentanții Moldovei şi Rusiei, asistați de Igor Smirnov, liderul transnistrean, reprezentantul unui stat nerecunoscut internațional). În primul rând, a fost schimbată formula de negociere instituită de Mecanismul Cvadripartit (Moldova, Rusia, Ucraina, România). În aprilie 1992, la Chişinău, cele patru state semnaseră un acord prin care s-au angajat să colaboreze pe baza hotărârilor internaționale ale vremii - în speță, de la Helsinki şi Kiev - pentru stingerea conflictului din Transnistria. Documentul a fost negociat, din partea română, chiar de Adrian Năstase, pe atunci ministru de Externe al României. Atât a durat implicarea geopolitică a României în această zonă. După acel moment, România a fost complet eliminată din joc şi nu a mai contat ca actor geopolitic în această dispută. De altfel, nici când a deținut preşedinția OSCE, România nu a fost mai activă în ceea ce priveşte problema transnistreană. Acordul semnat la 21 octombrie 1994, în care se stipula retragerea Armatei a 14-a în termen de trei ani, nu a mai fost ratificat de Duma de Stat. Astfel, staționarea armatei ruse în Republica Moldova a devenit o certitudine.

b) „Federalizarea" - a doua fază de soluționare a problemei transnistrene. În faza aceasta, derulată în perioada

[252] Ibidem, p. 6

1997-2003, se vorbeşte despre „federalizare", care, în realitate, este tot o idee livrată de Rusia pentru soluționarea crizei transnistrene şi, din păcate, acceptată inițial de occidentali cu uşurință.

La 8 mai 1997, se lansează la Moscova „Memorandumul cu privire la bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria", cunoscut şi ca „Planul Primakov". Susținătorii proiectului nu au fost doar Moscova sau Tiraspolul. Reprezentanții găgăuzi afirmau în acea perioadă că „Memorandumul de la Moscova, semnat în 1997, este singurul document real şi funcțional care permite soluționarea integrală a tuturor problemelor ce țin de structura internă a Republicii Moldova în limitele unui stat comun, cu participarea Republicii Moldova, Transnistriei şi autonomiei găgăuze". Rusia are în acest proiect statutul de „garant".

În proiect se stipulează, printre altele: stat comun format din două componente cu statut egal, Moldova şi Transnistria. Să nu uităm, Republica Moldova este stat suveran şi independent recunoscut internațional, iar Republica Moldovenească Transnistreană nu este; repartizarea împuternicirilor prin acorduri de la egal la egal între Chişinău şi Tiraspol; negocieri cu cinci participanți (formatul pentagonal): Rusia, Ucraina, OSCE, Tiraspol, Republica Moldova; „mediatori" şi „garanți": Rusia, Ucraina, OSCE (deci, excluderea participării directe a Occidentului sau a României la negocieri şi garanții).

În esență, în conformitate cu acest proiect, Transnistria ar fi devenit „parte" egală cu Republica Moldova, având posibilitatea să controleze atât politica internă, cât şi politica externă a Chişinăului. „Memorandumul", ca şi documentele ulterioare care promovează federalizarea, nu intenționa decât să consacre de jure dominația de facto a Federației Ruse în Republica Moldova.

Occidentul a acceptat formula propusă cu destulă uşurință. Când OSCE a pus pe masă un proiect de federalizare,

ca soluție la o criză, lumea europeană sau America a privit chestiunea cu speranță și bunăvoință. Aceasta deoarece, într-o societate democratică, „federalizarea" este un concept cu conotații pozitive, asociat cu democrația, drepturile omului etc.

Artizanul edificării provinciilor dependente de Moscova, Evgheni Primakov, va prezenta la 13 august 2000 două documente: un proiect al „Acordului privind bazele relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria" și altul, intitulat „Principiile de bază ale mandatului OSCE, al forțelor pentru menținerea păcii și statalității în regiunea transnistreană a Republicii Moldova". Filosofia și consecințele acestor documente nu diferă de cele ale textului din 1997: pe de-o parte, legiferarea și legalizarea prezenței ilegale a armatei și armamentului rusesc în Republica Moldova și, pe de altă parte, transformarea Republicii Moldova într-o entitate dependentă intern și extern de Transnistria, pe care Moscova o controlează integral.

În 2002, „Memorandumul" capătă expresia cea mai concretă și, se speră, cea mai convingătoare, a „Acordului dintre Republica Moldova și Transnistria", elaborat de OSCE, Federația Rusă și Ucraina. Textul acestui acord este o continuare logică a „Memorandumului" din 1997, iar filosofia care îl fundamentează este aceeași. Ideea centrală din acel document (cele două „părți" sunt egale în drepturi) este păstrată, la fel și formula pentalaterală a procesului de negocieri.

Acest proiect de soluționare a problemei transnistrene a fost puternic criticat de mass-media din Chișinău, Washington sau București. Motivul era că așa-zisa „federalizare" – în formula susținută de OSCE – este, în realitate, un mecanism prin care Republica Moldova va fi dominată și controlată de autoritățile de la Tiraspol. Și de aici, se deduce că Moscova, prin prerogativele acordate de proiectul de Constituție, cuplate cu prezența trupelor rușești în zonă, va determina regimul lui

Smirnov să spună „nu" ori de câte ori va fi nevoie și să poată bloca orice inițiativă a Chișinăului care nu va fi convenabilă Tiraspolului sau, mai exact, patronilor săi de la Moscova. Independența Republicii Moldova va rămâne doar pe hârtie. Societatea civilă și partidele din opoziție au reacționat, respingând proiectul de federalizare. Ultimul episod, în acest serial regizat de Moscova și perdant, deocamdată, este încercarea de impunere a așa-numitului „Memorandum Kozak". La 17 noiembrie 2003, prin persoana lui Dimitri Kozak, adjunctul șefului administrației președintelui Rusiei, Moscova propune Chișinăului un „Memorandum" pentru soluționarea conflictului transnistrean. Textul, de fapt, un proiect de Constituție federală care făcea întreaga Republica Moldova dependentă de Tiraspol, deci de Moscova, vine în continuarea șirului de inițiative pe aceeași direcție.

Dacă documentul ar fi fost semnat, s-ar fi petrecut acceptarea de jure a dominației de facto a Rusiei în Republica Moldova. Parafarea documentului era dorită intempestiv de Moscova, care vroia să pună pe masă, la Reuniunea OSCE de la Maastricht (1-2 decembrie 2003), cel puțin o „realizare" de politică externă, respectiv chestiunea transnistreană. Gestul grăbit al rușilor a lăsat prezumtivii parteneri – SUA și OSCE – perplecși... Rusia își aroga controlul exclusiv al unui spațiu pe care convenise, teoretic, să-l discute și cu altcineva. Trimisul președintelui Putin venea la Chișinău cu o misiune precisă: să-i aducă pe cei doi lideri, Vladimir Voronin și Igor Smirnov, la aceeași masă, dispuși să semneze documentul. Dacă acest acord s-ar fi realizat, președintele Putin însuși s-ar fi deplasat la Chișinău pentru a asista la semnare[253]. Acordul Kozak nu s-a semnat, dar asta nu înseamnă că dosarul Transnistriei și al dominației ruse în Republica Moldova se poate închide. Moscova a avansat alternativa regionalizării Republicii Moldova.

[253] Idem

c) Regionalizarea – a treia fază a încercării de soluționare a conflictului. La 16 decembrie 2003, a fost lansat la Chişinău un text intitulat „Proiectul Planului de reglementare a conflictului transnistrean", propus de Mişcarea Populară Moldova Europeană Unită conducerii Moldovei, Transnistriei, SUA, României, OSCE, Rusiei, Ucrainei şi opiniei publice, la 15 decembrie 2003. Textul este semnat de Roman Mihăeş, coordonator al Mişcării Populare Moldova Europeană Unită. În esență, respectivul text oferă spre discuția publică, a societății civile, regionalizarea, care nu diferă de federalizarea propusă anterior. În susținerea regionalizării se face apel la comparația cu alte state ,pentru a da legitimitate propunerii[254]. Opoziția şi o parte din mass-media de la Chişinău au criticat acest proiect care urmărea întărirea dominației Moscovei în Republica Moldova, prin intermediul drepturilor acordate separatiştilor de la Tiraspol şi nu rezolvarea conflictului transnistrean.

d) OSCE şi proiectul de federalizare în 2004. La summit-ul OSCE de la Maastricht (1-2 decembrie 2003) nu s-a reuşit, din cauza obiecțiilor Moscovei, adoptarea unei Declarații finale. Aceasta însemna că termenele pentru retragerea armatei şi armamentului din Transnistria rămân în vigoare. Liderii opoziției de la Chişinău au subliniat atât acest fapt, cât şi ideea că proiectul de federalizare s-a dovedit un eşec. În acelaşi sens a reacționat şi România, care a subliniat necesitatea ca un asemenea plan de federalizare să fie acceptat de către cetățenii Republicii Moldova şi, totodată, să asigure funcționalitatea acestui stat şi controlul efectiv al întregului său teritoriu național.

La finele lunii decembrie 2003, la Chişinău se vorbea despre trei proiecte de federalizare : memorandumul Kozak (Rusia); documentul „mediatorilor" (Rusia şi OSCE); un proiect al preşedintelui Republicii Moldova, V. Voronin.

[254] Ibidem, p.17

În 2004, Bulgaria a preluat preşedinția OSCE. Conferința de la Sofia, din 27 ianuarie 2004, a „mediatorilor" – Rusia – Ucraina - OSCE – a decis, la propunerea lui William Hill, să combine documentul „mediatorilor" cu Memorandumul Kozak într-un singur document. Rusia şi Ucraina au acceptat propunerea OSCE. Opinia publică din Moldova nu a avut posibilitatea să ia cunoştință de conținutul respectivului document. La 13 februarie 2004, preşedinția bulgară a OSCE a difuzat documentul numit „Propunerile şi Recomandările Mediatorilor din partea OSCE, Rusiei şi Ucrainei referitoare la reglementarea problemei transnistrene". Documentul propune şi recomandă, din nou, soluția rusească - adică „federalizarea" Republicii Moldova. În acelaşi timp, acest document lasă chestiunea militară şi politică la cheremul formatului pentagonal, dominat de Rusia, şi acordă Transnistriei drept de veto împotriva participării occidentale în operațiile de pacificare/garantare militară a situației din zonă.

La 9 martie 2004, Chişinăul a propus proiectul intitulat „Declarație cu privire la principiile de bază ale orânduirii de stat a Republicii Moldova", care reia, în esență, tezele enunțate de documentele premergătoare. În plus, conținutul său va fi aprobat prin referendum (se ia în calcul majoritatea celor prezenți la vot).

Pe 16 martie 2004, Ministrul Integrării, Vasili Şova, a cerut mediatorilor în problema Transnistriei să fixeze o dată pentru reluarea negocierilor în format pentagonal (Rusia, Ucraina, OSCE, Chişinău, Tiraspol). Documentele care ar trebui să stea la baza viitoarelor negocieri ar fi, în opinia ministrului, recomandările mediatorilor, memorandumul Kozak şi propunerile autorităților de la Chişinău.

Apelul a rămas fără răspuns, dar ministrul Şova, pe 5 aprilie a.c., cheamă din nou Consiliul Permanent al OSCE să facă eforturi suplimentare pentru a contribui la „reluarea cât mai grabnică a negocierilor în format pentagonal". Acestea

fuseseră suspendate după refuzul Chişinăului de a semna Memorandumul Kozak. Proiectul federalizării Republicii Moldova, datorită eşecurilor din 2003, este compromis.

Tot în 2004, în mass-media de la Bucureşti s-a difuzat un document din partea Moscovei prin care se propunea ca Republica Moldova, fără teritoriul Transnistriei, să se alăture treptat României. Transnistria, se arăta în acest document, ar putea să se alăture Ucrainei sau să capete alt statut. Ideea se pare că face „carieră" nu numai la Bucureşti, ci şi la Chişinău, unde mass-media îi acordă spații largi şi destul de frecvente.

6. Concluzii

Conflictul transnistrean reprezintă o potențială sursă de instabilitate în zonă, datorită următoarelor considerente: existența unor forțe şi arsenale militare pe teritoriul Republicii Moldova, ce aparțin unui stat străin, respectiv Rusiei; autoproclamata republică transnistreană nu este recunoscută pe plan internațional ca stat; activitățile economice, şi nu numai, derulate pe teritoriul din stânga Nistrului nu respectă legislația în vigoare emisă la Chişinău de autoritățile legale ale statului independent şi suveran, recunoscut internațional- Republica Moldova; măsurile diverse adoptate de separatiştii de la Tiraspol aduc prejudicii în diverse domenii (economic, social, politic, cultural, militar etc.) şi atingere suveranității statale a Republicii Moldova; motivele reale sau cele declarate care au generat evenimentele din martie-iulie 1992 nu au dispărut; exemplul oferit de separatiştii de la Tiraspol ar putea constitui un îndemn şi pentru alte grupuri de interese din alte zone de a cere autonomia şi ruperea de statul din care fac parte.

Soluțiile avansate separat de către cei implicați (Rusia, OSCE şi Republica Moldova) nu au fost acceptate de părțile aflate în conflict şi, prin urmare, nu au fost transpuse în practică. Caracteristic pentru aceste soluții este faptul că: aduc atingere integrității teritoriale, independenței şi suveranității

Republicii Moldova; urmăresc să statueze dominația Moscovei pe întreg teritoriul Republicii Moldova, prin menținerea efectivelor şi arsenalelor militare ruseşti în Transnistria. În realitate, cauzele reale ale conflictului transnistrean nu sunt eliminate prin aplicarea în practică a oricăruia dintre proiectele propuse.

România, pe viitor, ar trebui să se implice mai activ decât a făcut-o până în prezent în rezolvarea conflictului transnistrean, datorită următoarelor motive: în teritoriul din stânga Nistrului, 42% din populație este de naționalitate română. Şi, aşa cum alte state (vezi Ungaria) se preocupă îndeaproape de conaționalii lor aflați ca cetățeni ai altor state, la fel şi statul român are această obligație morală, şi nu numai; menținerea cauzelor care au generat conflictul transnistrean poate conduce la tensionarea situației din zonă şi, posibil, produce daune diverse intereselor naționale ale României; climatul permisiv promovat de separatiştii de la Tiraspol poate conduce la dezvoltarea pe teritoriul din stânga Nistrului a unor focare active ale crimei organizate, ceea ce s-ar răsfrânge negativ şi asupra României; rolul României, de generator de securitate în zonă, o obligă să se implice mai activ în găsirea şi aplicarea celor mai adecvate soluții de rezolvare a conflictului transnistrean; România este stat membru al NATO, şi acest statut înseamnă responsabilități suplimentare în domeniul stabilității şi păcii în zonele de interes ale Alianței şi cele naționale.

Implicarea organizațiilor internaționale şi regionale, precum şi a statelor lumii, care au puterea economică, militară şi morală necesară în soluționarea conflictului, ar trebui să fie mai consistentă şi mai semnificativă decât până acum. OSCE, prin tot ceea ce a întreprins, a dovedit că nu are puterea şi capacitatea de a soluționa efectiv acest conflict. În plus, unii reprezentanți ai acestei organizații au acționat în mod partizan, avantajând una din părțile implicate în conflict.Soluționarea

efectivă şi eficace a conflictului transnistrean trebuie să fie opera eforturilor concertate ale ONU, UE, SUA, în principal, şi a celorlalte state cu interese directe în zonă (România, Republica Moldova, Ucraina şi Rusia), în special.

BIBLIOGRAFIE

1.BASAROV, Boris, *Regiunea Basarabia - Transnistria: perspective de integrare în NATO,* în http://www.azi.md./neuws.ID=28995

2. BÂRSAN, Vasile, **Masacrul inocenților. Războiul din Moldova din 1 martie-29 iulie 1992**, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1993

3. BOGATU, Petre, *Sub umbrela NATO,* în http://www.azi.md/neuws.ID=29819

4. Dr. DUNGACIU, Dan, *OSCE şi Republica Moldova*, în http://www.studiidesecuritate.ro/

5. GRIBINCEA, Mihai, ȚĂRANU, Anatol, *Repere ale prezenței trupelor ruse în Republica Moldova,* în http://www.studiidesecuritate.ro/securitate_regional_nr.4_4

6. MORARU, Victor, *La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relationes entre l'OTAN et la Rusie*, în http://www.azi.md./

7. SEREBIAN, Oleg, **Politosfera**, Chişinău, Editura Cartier, 2001

8. ŞUHAN, Stela, Cojocaru, Natalia, **Memoria colectivă şi construcții identitare în Transnistria**, Chişinău, 2002.

REPUBLICA MOLDOVA ÎNTRE NATO ŞI CSI: O SITUAȚIE DE FAPT ŞI MAI MULTE SEMNE DE ÎNTREBARE

Colonel prof.univ.dr. Ioan MUNTEANU
Colegiul Național de Apărare

Scena geopolitică a istmului ponto-baltic - spațiu teoretizat în mod strălucit în perioada interbelică de Simion Mehedinți – sau a Caucazului a trecut în umbră, odată cu concentrarea atenției cancelariilor puterilor lumii spre Afghanistan, Irak sau spre evoluțiile dramatice ale crizei israeliano-palestiniene. America este ocupată până peste cap şi chiar prinsă în capcana unui război care readuce în memorie, periculos, Vietnamul, obligată să răspundă cu soluții temeinice conflictelor din Marele Orient sau să construiască, din temelii, entități statale după valori, tipare şi principii necunoscute şi nerecunoscute în spațiul islamic.

Arii geopolitice cruciale par uitate de diriguitorii de la Washington sau date spre gestiune altcuiva. Puțini au sesizat semnalele pe care Moscova le transmitea țărilor din zonă şi presiunile la care acestea erau supuse. Astfel, la 19 septembrie 2003, la Ialta, Moscova impunea semnarea tratatului economic între Rusia, Ucraina, Belarus şi Kazahstan, în vederea creării „unui spațiu economic unic" – net favorabil Rusiei. La 29 septembrie, acelaşi an, forțele maritime ruse începeau construirea unui canal în strâmtoarea Kerci, din partea de nord a Mării Negre, aceasta însemnând, practic, o tentativă de preluare a controlului de la Ucraina a unei insule şi a unui canal adiacent. Supus presiunilor Moscovei, preşedintele Kucima accepta „negocierile" legate de canalul strategic de navigație din apropierea Mării de Azov, unde se estimează că există importante resurse de țiței. Cine urmăreşte atent disputa

româno-ucraineană din zona brațului Chilia şi a platoului continental al Insulei Şerpilor poate lesne deduce similitudinea unui scenariu având, de această dată, ca prim şi agresiv protagonist, Ucraina, în raport cu România.

La 9 octombrie 2003, preşedintele Putin şi ministrul apărării Serghei Ivanov (tratat ca o adevărată vedetă la Conferința miniştrilor apărării ai NATO de la Braşov din octombrie 2004) au exprimat într-o conferință de presă comună ceea ce este deja cunoscut sub numele de „doctrina Putin" (ca o reacție la „doctrina Bush"), şi anume că Rusia „își rezervă dreptul de a interveni militar în soluționarea oricărui diferend dintre statele vecine şi de a-şi menține conductele de petrol ce se întind din Asia Centrală şi de la Munții Caucaz până în Occident, chiar şi acele segmente ale sistemului de conducte ce se află după hotarele Rusiei". Trebuie adăugată la aceasta prezența trupelor ruse şi a bazelor militare pe teritoriul Republicii Georgia, în ciuda acordurilor internaționale (conform deciziilor summit-ului OSCE de la Istanbul şi Porto, Rusia trebuia să închidă bazele de la Vaziani şi Guadanta în 2001 şi să negocieze cu Georgia închiderea bazelor de la Batumi şi Akhalkalaki). Patru ani mai târziu, Rusia a închis numai baza de la Vaziani şi a refuzat, practic, să negocieze altceva. În ceea ce priveşte Republica Moldova, Rusia nu a respectat nici o decizie internațională privind retragerea ultimelor efective militare şi a depozitelor de armament din Transnistria. Mai mult, a depus şi depune toate eforturile diplomatice pentru legalizarea prezenței sale militare pe teritoriul Republicii Moldova şi perpetuarea controlului asupra unui stat independent şi recunoscut internațional prin susținerea fățişă a aşa-zisei „Transnistria", o enclavă de tip mafiot, susținută de armata rusă – cum a caracterizat-o cunoscutul politolog american Z. Brzezinski.

Toate succesele diplomatice sistematice ale Rusiei lui Putin, veritabil „Petru cel Mare" al secolului XXI, s-au

constituit în semnale de alarmă pentru populația (ne-rusă) zonei, şi nu numai, îngrijorată de ceea ce poate deveni „doctrina Putin, împinsă până la ultimele consecințe pe plan extern. În plus, expresia „doctrina Putin" pe plan intern, respectiv ofensiva masivă şi concentrată a echipei preşedintelui împotriva magnaților ruşi de origine evreiască, a alertat cercurile politice, economice şi opinia publică din UE şi, mai ales, din SUA.

Când nimeni nu părea să pună la îndoială marşul triumfal al Rusiei spre valorile democrației occidentale, o serie de evenimente de proporții masive şi cu consecințe majore s-au derulat ca un mecanism bine pus la punct. Georgia, Ucraina, Lituania, Republica Moldova au intrat, perfect sincronizat, într-un clocot politic şi geostrategic. Cazul Republicii Moldova este doar unul dintre ele, pe această „mare tablă de şah" în care piesele sunt mutate cu repeziciune de un jucător abil, consecvent şi tenace.

Republica Moldova are un statut paradoxal pe agenda publică a dezbaterilor din România. Este invocată, dar nu discutată, este rar pomenită, dar nu analizată.

Anul 2004 a consemnat faptul că una din mizele cele mai importante pe agenda de politică externă a României a fost chestiunea Republicii Moldova, eclipsată în ultimul timp (întâmplător?) de dispute în jurul canalului Bâstroe cu celălalt vecin, Ucraina (partener strategic al NATO?!?). Faptul că 2004 este an electoral pentru ambele țări (în primăvara anului 2005 vor avea loc alegeri parlamentare în R. Moldova) nu face decât să complice ecuația.

În plus, prestația României față de R. Moldova nu va fi nici în continuare benevolă şi nu o va implica numai pe ea, întrucât România este plasată acum la granița celei mai mari alianțe militare din istorie şi care are interese explicite – geostrategice -, în istmul ponto-baltic şi Caucaz.

România concepe relația sa cu Republica Moldova pe două coordonate majore: afirmarea caracterului special al acestei relații, dat de limbă, istorie, tradiții comune, lucruri care nu pot fi negate, şi dimensiunea europeană a cooperării bilaterale, dată de obiectivul ambelor state de integrare în UE. Într-o manieră de neînțeles, această abordare în deplină conformitate cu realitatea istorică şi cu standardele contemporane de relaționare dintre state, face obiectul unei campanii agresive a autorităților de la Chişinău de prezentare, în forurile multilaterale şi opiniei publice internaționale, a unor probleme artificiale care ar exista în relația bilaterală cu România.

Această atitudine nu corespunde conduitei unui stat european, candidat la integrarea în UE, aşa cum se pretinde Republica Moldova. De asemenea, unele declarații ale preşedintelui Voronin au creat nedumerire părții române, având în vedere eforturile făcute până în prezent de România pentru sprijinirea demersurilor europene şi regionale ale Republicii Moldova. Ele constituie o măsură de apreciere pentru cât de departe se află conducerea de la Chişinău față de însuşirea valorilor politice şi juridice împărtăşite de comunitatea statelor democratice.

În ciuda acestei situații, România va încerca o abordare pragmatică a acestei relații, circumscrisă interesului părții române de a avea o zonă de stabilitate şi securitate la frontiera sa estică, devenită granița răsăriteană a NATO şi viitoare a UE. În acelaşi timp, România va adopta o poziție de sancționare constructivă a practicilor neconforme cu standardele de relații interstatale şi de comportament civilizat al societății internaționale democratice.

Autoritățile române sprijină dorința Republicii Moldova de a participa la formele de cooperare regională în Europa de Sud-Est, drept calea specifică pentru acest stat de avansare pe drumul integrării europene. Din punct de vedere politic,

România consideră că locul firesc al Republicii Moldova se află în această parte a Europei şi, în acest context, va continua să susțină dobândirea de către acest stat a statutului de participant cu drepturi depline la Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est, precum şi demersul său de apropiere față de UE, însă acest sprijin este condiționat de măsura în care Republica Moldova poate dovedi, prin conduita sa reală, atașamentul la valorile comunității democratice.

De asemenea, România consideră că dorința Republicii Moldova de a aborda relațiile cu UE prin prisma apartenenței acestui stat la regiunea Sud-Est europeană trebuie susținută, deoarece acest proces reprezintă modalitatea prin care Republica Moldova se poate desprinde definitiv de fostul spațiu sovietic şi se poate reintegra în spațiul european, căruia, ca şi România, îi aparține de fapt din punct de vedere istoric. Ca un fapt concret, România a solicitat părții americane, donator important pentru Pactul de Stabilitate în Europa de Sud-Est, să susțină implicarea Republicii Moldova în programe specifice de cooperare regională.

România, ca țară vecină şi având relații speciale cu Republica Moldova, este interesată în menținerea securității şi stabilității în regiune. Ca atare, susține o formulă privind forma de stat a statului vecin care să ofere autorităților de la Chişinău prerogativele necesare dezvoltării unei politici interne şi externe independente, emancipate de contextul geopolitic complicat în care se situează în prezent Republica Moldova. Totodată, România susține implicarea mai activă a comunității internaționale în procesul de soluționare politică a diferendului transnistrean, precum şi promovarea unui rol semnificativ al UE, alături de OSCE şi celelalte organizații internaționale relevante.

În acest context, România apreciază rolul SUA ca fiind unul deosebit de important, în ceea ce priveşte încurajarea şi susținerea acelei părți a clasei politice de la Chişinău care

înțelege importanța implicării comunității internaționale pe linia promovării securității şi stabilității în regiune.

De asemenea, țara noastră consideră necesară implicarea cetățenilor Republicii Moldova pe întreg parcursul procesului de negociere, prin cultivarea unei dezbateri publice adecvate, asigurarea, de către autoritățile moldovene, a condițiilor necesare dreptului la liberă exprimare a mass-media independente, dar şi printr-o abordare modernă, transparentă a tuturor elementelor de negociere politică privind viitoarea structură de stat a Republicii Moldova, ca şi în ceea ce priveşte modul de abordare a problemelor de interes național.

România, ca stat vecin, membru NATO şi viitor membru al UE, este direct interesată în asigurarea securității şi stabilității în regiune. O reală democratizare a Republicii Moldova trebuie să fie susținută prin programe care să aibă ca scop sprijinirea reformei structurale a acestui stat şi relansarea economiei, ca bază pentru îmbunătățirea standardului de viață al populației şi ieşirea din actualul impas prin care trece țara. În acest sens, România a subliniat importanța deosebită pe care o poate avea implicarea organizațiilor internaționale, a comunității internaționale, atât în democratizarea Republicii Moldova, cât şi în sprijinirea sa din punct de vedere economic. În acest context, România a salutat inițiativa americană de creare a Comitetului mixt inter-guvernamental moldo-american şi Planul de lucru pentru cooperare economică dintre SUA şi Republica Moldova, semnat în luna iunie, anul trecut.

În contextul dinamismului schimbărilor din regiune, se poate afirma că, pentru prima dată în istorie, interesele României coincid cu cele ale Occidentului în ceea ce priveşte Republica Moldova.

O dată la două generații (1918, 1940, 1991), Moldova este cap de listă a agendei diplomatice internaționale şi, aproape de fiecare dată, Occidentul este prins pe picior greşit, pentru că nu a existat o analiză profundă a acestui spațiu. Acum

ne aflăm într-un astfel de moment. Şi, pentru prima oară, „România are posibilitatea de a influența deciziile internaționale" – afirma în ianuarie 2004, reputatul analist Vladimir Socor, în fața auditoriului reprezentat de cursanții seriei a XIII-a a Colegiului Național de Apărare.

În ultima perioadă, poate şi pentru a veni în estomparea unor pusee naționaliste, se emit unele scenarii şi se pun în actualitate idei deosebit de îndrăznețe, privind viitorul comun al României şi Republicii Moldova în cadrul unei Europe Unite.

Cred că, cu rezervele de rigoare, merită să analizăm argumentele pertinente (la prima vedere) a celor ce susțin aceste puncte de vedere. Le prezentăm, în continuare, cu mențiunea neimplicării cu comentarii şi luări de poziții critice.

Unirea cu Moldova e, mai întâi de toate, o datorie istorică, un pact între trecut şi viitor. Le-o datorăm celor care, timp de secole, au murit pentru un pământ românesc întreg: bunicii şi străbunicii noştri de pe ambele maluri ale Prutului, şi ei la vremea lor muritori de foame sau înstăriți, voievozi sau cărturari.

Geopoliticienii pot găsi şi ei aspecte pozitive în abolirea graniței de pe Prut. O Românie cu 27 milioane de locuitori va avea argumente mai convingătoare în jocul de putere cu Turcia şi Ucraina, contracandidate la titlul de putere subregională. Reprezentarea României în instituțiile europene şi capacitatea ei de a influența jocul acestora vor creşte proporțional cu populația țării. În fine, desființarea unei insule de comunism arhaic, spațiu geografic în afara noțiunii de drept, târg de sclavi, de arme şi de droguri al Europei, nu poate decât să corespundă intereselor de securitate şi de stabilitate ale țării noastre. Iluzoriei şi foarte permeabilei granițe pe Prut, trebuie să-i preferăm o graniță solidă cu Ucraina.

Din punct de vedere economic, o piață de desfacere de 27 milioane de locuitori va reprezenta un atu suplimentar pentru atragerea marilor companii internaționale. Fondurile Uniunii

Europene vor fi mai consistente şi acordate pentru mai mult timp unei naţiuni al cărui PIB pe cap de locuitor se va diminua în urma unirii, fără să influenţeze negativ nivelul de trai de pe cele două maluri ale Prutului. Cu o demografie în scădere, cu o mână de lucru expatriată, România va avea nevoie, în 7-10 ani, de o forţă de muncă suplimentară pentru s-şi susţine creşterea economică. Sursa acestei imigraţii vor fi fraţii noştri de dincolo. Reîntregirea României va permite ca acest exod să nu determine creşterea mecanică a proporţiei de etnici rusofoni în actuala Republică Moldova. Şi, pe această cale, va opri accentuarea înstrăinării ei.

Majoritatea românilor se tem de consecinţele economice, iar o bună parte din ei vorbesc despre obstacolele geopolitice. Pe de altă parte, însăşi atitudinea moldovenilor constituie o piedică în faţa unirii. Reale sau imaginare, aceste obstacole nu sunt insurmontabile; trebuie doar să ieşim din stereotipiile cu iz de proorociri fataliste propagate în ultimul deceniu.

Când se vorbeşte de reunificarea a două ţări, referinţa românilor este Germania. Nimeni nu uită uriaşele eforturi politice şi economice ale acestei ţări şi, în imaginarul colectiv, având în vedere experienţa Germaniei, o unire cu Moldova ar fi o piatră de moară legată de gâtul României. Diferenţa este că dimensiunile populaţiei şi teritoriului de integrat sunt mai mici în cazul nostru, iar, pe de altă parte, nimeni nu cere ca unirea să se facă într-o singură după-amiază. Va fi, mai degrabă, un proces îndelungat, cu etape structurate într-o evoluţie de tipul de cooperare strânsă – federaţie – autonomie, deciziile capitale urmând a fi luate prin referendum. Sensibilităţile politice, dificultăţile administrative şi diferenţa de nivel de trai ar fi, astfel, absorbite în mod progresiv, limitând dezvoltarea tensiunilor centrifuge.

Argumentul economic nu e numai nefondat (cât o să ne coste unirea, cât de săraci o să devenim în urma ei, ce avem de pierdut?), ci şi extrem de egoist: teama de a nu pierde o

ipotetică situaţie privilegiată ne împinge să renunţăm la reîntregirea ţării. Şi dacă Moldova ar fi fost mai bogată decât România? Dacă Transilvania – oarecum mai dezvoltată din punct de vedere economic decât restul ţării – ar vrea să renunţe la ţara-mumă?.

Meşter în ale geopoliticii, românul va găsi altă chichiţă: degeaba ne-am dori noi unirea, căci ruşii se vor împotrivi, Uniunea Europeană ne va da cu tifla şi americanii se vor face că plouă. E o treabă prea încurcată, cu multe minorităţi la mijloc, nimeni n-o să ne lase să facem ce vrem etc. Iată însă că ruşii încep să emită semnale că nu s-ar opune unei uniri a României cu Moldova, e drept, cu nişte condiţii particulare în privinţa Transnistriei. Pe de altă parte, atitudinea lor ar putea fi justificată de izolarea Kaliningradului în mijlocul Europei: un *laisser-faire* în Moldova ar putea fi compensat printr-o atitudine mai laxă a Uniunii Europene faţă de enclava rusă. Angajându-se în respectarea minorităţilor, România întregită ar poseda, în acelaşi timp, o monedă de schimb – populaţiile rusofone-, un argument în lupta pentru drepturile românilor rămaşi dincolo de noile frontiere, în Ucraina, în situaţia în care acolo s-ar perpetua opresiunile antiromâneşti.

Uniunea Europeană ar prefera şi ea ca Moldova să fie alipită României, cu toate dificultăţile pe care această contopire le-ar provoca, decât să aibă o frontieră comună, extrem de permeabilă, cu *no man's land*-ul moldovean actual şi, prin el, cu zbuciumatul spaţiul ex-sovietic.

Ucraina şi Belarus ar putea să rămână zone-tampon între Rusia şi Uniunea Europeană, Moldova însă are vocaţie de a se integra în instituţiile europene.

Statele Unite ar fi, în egală măsură, avantajate de lărgirea graniţelor României spre est, zona lor de influenţă şi spaţiul controlat de NATO în fostul imperiu sovietic s-ar extinde fără angajamente şi cheltuieli suplimentare, fără negocieri strânse cu ruşii.

Din punct de vedere geopolitic, deci, condițiile unei uniri cu Moldova sunt mai degrabă favorabile. Viitoarea intrare a României în Uniunea Europeană va acționa ca un magnet economic asupra populațiilor de dincolo de Prut, iar această forță de atracție s-ar putea traduce printr-un vot care să-i îndepărteze definitiv de la putere pe comuniști, privilegiind forțele politice proromâne.

Pentru o mare parte dintre români, moldovenii sunt cei care refuză unirea şi care îşi îndreaptă privirile mai curând spre Moscova decât spre Bucureşti. Nu trebuie însă uitat faptul că moldovenii sunt conduşi de nişte elite rusofone şi ultracomuniste şi că nu le putem imputa orbirea politică mai mult decât ne-am acuza pe noi înşine de a fi suportat teroarea comunistă, fără să crâcnim, o jumătate de secol. Sentimente proromâneşti există dincolo de Prut, atât în rândul claselor politice şi intelectuale, cât şi în sânul poporului. E nevoie însă ca ele să fie stimulate, hrănite, canalizate şi exploatate politic. Cei care afirmă sus şi tare că Moldova trebuie să rămână „independentă" nu sunt deloc o minoritate (rusofoni sau cozi de topor locale) care vrea să profite în continuare de privilegiile impuse, la jumătatea secolului trecut, de tancurile sovietice. Milioanele de moldoveni pentru care România reprezintă însă mai mult decât o țară vecină trebuie să fie sprijinite politic, economic şi cultural. De pe aceste coordonate, o dată cu trecerea timpului, România se va putea impune ca noua lor patrie, resimțită ca atare şi din punct de vedere sentimental, nu numai grație a unei coperte de paşaport...

Ar trebui ca Moldova şi revenirea ei la sânul României să devină o prioritate națională, un obiectiv principal, dincolo de ambițiile personale, de disputele politice şi de stările umorale ale populației. Nu pripa, nici hei-rupismul, cu atât mai puțin discursurile abordând doar orizonturi naționaliste, ne vor ajuta pe drumul reîntregirii. Luciditatea şi simțul responsabilității în rândul clasei politice, realismul şi spiritul vizionar în țesutul

economic al națiunii, impulsul doctrinar şi propagarea adevărului istoric de către intelectualitatea românească de pretutindeni, printr-un lobby eficace, acestea ar trebui să fie armele necesare pe un drum atât de sinuos.

Clasa politică românească rămâne încă fragilă şi nu pare în măsură să susțină un astfel de proiect. Atât lipsa de credibilitate pe plan intern şi extern a acestui demers, conştiința propriilor slăbiciuni, cât şi frica atavică să nu supere cumva pe cineva îi silesc pe liderii noştri să fie încă reticenți. Dar creşterea economică coerentă de câțiva ani încoace, apartenența la structurile NATO şi negocierile avansate cu Uniunea Europeană ar trebui să dea politicienilor noştri mai multă forță, puterea de a deschide gura în fața cui e necesar, unde şi când trebuie. În jocul subtil al relațiilor internaționale nu se fac cadouri, reuşitele politice se obțin prin negocieri, viclenii, alianțe, se fură, se cumpără sau se obțin cu forța. Politicienii noştri trebuie să fie pregătiți pentru toate aceste variante.

Unirea, în componenta ei economică, îi are în prim-plan pe actorii majori ai economiei interne. E drept că Moldova nu este un paradis al economiei de piață şi nimeni nu cere investitorilor români să se ruineze numai pentru a permite reîntregirea țării. E însă de dorit ca teritoriul de dincolo de Prut să devină un loc predilect de activitate pentru întreprinderile cu capital românesc, fie şi numai pentru a se ocupa şi rezerva ceea ce rămâne o pată albă pe harta economică a Europei. România trebuie să devină deci un factor economic important dincolo de Prut; în caz contrar, acest rol va fi îndeplinit de investitorii ruşi (care şi-au mutat deja pilonii în zonă), cu consecințe grave pentru viitorul economic şi politic al Republicii Moldova. Este un proces ce se va derula, bineînțeles, pe termen mediu şi lung, dar colonizarea economică a Moldovei, pentru binele ei şi profitul investitorilor români, trebuie să se realizeze înaintea unirii propriu-zise, pentru a o facilita pe aceasta.

Intelectualitatea românească, chiar împuținată şi îngenunchiată în colbul tranziției, are un cuvânt greu de spus în această direcție. Trezirea conştiinței naționale (şi nu naționaliste) trece prin filtrul intelectualității. Educarea noilor generații, scotocirea în arhive şi publicarea de articole care să reactualizeze problema reîntregirii, marile dezbateri la nivel (de ce nu?) academic, iată câteva potențiale mijloace de acțiune ce ar putea fi puse în slujba reîntregirii. Mai multe burse şi inițiative de sprijinire a studenților moldoveni, precum şi programe mai vaste de cooperare între universitățile de pe ambele maluri ale Prutului pot completa această listă de măsuri. Mass-media autohtone dețin şi ele, fără îndoială, câteva dintre cheile succesului. Oglindirea corectă a problematicii reîntregirii, fără a i se oculta greutățile, dar într-o abordare constructivă a lor, difuzarea mai insistentă de articole şi reportaje pe această temă pot arăta că mijloacele presei scrise şi audiovizuale sunt departe de a fi derizorii. Pe de altă parte, cele mai importante 10-15 jurnale româneşti s-ar putea concerta pentru a trimite zilnic fiecare câte 50-60 de exemplare, în mod gratuit, celor mai importante universități din Moldova. E valabil şi pentru producțiile cinematografice şi teatrale româneşti sau pentru grupurile de muzică sponsorizate sau prin generoase eforturi proprii, ce ar putea contribui la umplerea unor canale de comunicare încă lacunare între noi şi moldoveni. Diaspora românească ar putea şi ea depăşi veşnica-i dezbinare, adunându-se în jurul acestui proiect: lobby pe lângă marile instanțe mondiale de decizie, implicare politică, culturală şi economică în realitățile de dincolo de Prut, popularizarea acestei cauze în rândul opiniei publice şi cercurilor intelectuale de pe mapamond. Ultimul element, şi poate cel mai important: opinia publică românească trebuie să facă efortul de a participa constructiv la aceste dezbateri. Fără a se rătăci în pasiuni inutile, gândind cu creierul şi simțind cu inima, nu cu stomacul şi portofelul, românul de rând poate fi actorul principal al

acestei reîntregiri istorice. Un program de primire şi găzduire a tinerilor moldoveni care vor să-şi petreacă o parte din vacanță în România ar permite un schimb de idei mai eficace decât orice dialog politic. Amatorii de excursii în Grecia sau Turcia pot încerca să meargă timp de o săptămână şi în Republica Moldova, pentru a lăsa acolo câțiva dolari, dar şi pentru a avea un schimb de experiență şi de idei cu oameni ce vorbesc aceeaşi limbă. Proverbiala ingeniozitate a românului poate găsi aici un teren de manifestare fără limite. Totul este posibil, condiția este să ne deschidem ochii şi inimile şi să vrem.

Astăzi, Republica Moldova reprezintă pentru noi un tărâm nesigur, unde criminalitatea şi comunismul au instaurat cea mai deplină sărăcie din Europa. Sate întregi în care oamenii îşi vând organele pentru a supraviețui, tinere vândute şi batjocorite în toată Europa (inclusiv în România), prețul lor fiind mai mic decât al biletelor de transport cu care sunt trimise în lume. Aceasta este țara lângă care trăim şi de care ne facem că nu ne pasă.

Dacă măcar jumătate din energia psihonervoasă cheltuită la nivel național în jurul unui meci de fotbal, în urma căruia, furați de arbitri, nu ne-am calificat nu ştiu unde, ar fi pusă în slujba acestei cauze, lucrurile ar avansa mult mai repede. Am putea să ne recităm poezia cu intonația necesară, să înduioşăm publicul mondial cu povestea regăsirii unui popor, care, dincolo de aspectul mediatic extrem de profitabil, ne va da ocazia să ieşim din nou, după mult timp, din micimea în care ne-au înghesuit istoria şi propria nepăsare şi în care ne complacem fără măcar să ne simțim vinovați.

Alături de paralela 38, care separă Peninsula Coreeană, şi de linia de demarcație care taie în două Ciprul, Prutul este una dintre ultimele granițe care rănesc pământul. Ce-ar fi dacă ne-am aduna din coşmarul în care trăim de atâta timp şi am da o mână de ajutor istoriei? Decizia de a acționa când România va fi mai bogată sau mai stabilă din punct de vedere geopolitic

revine la a delega această misiune urmaşilor noştri, urmaşilor lui Ştefan la urma urmei, căci fiecare generaţie va estima că nu este suficient de pregătită pentru procesul de reîntregire şi că eforturile vor trebui făcute de generaţiile următoare. S-ar putea însă ca „mai târziu” să fie prea târziu. Aşteptăm ca Moldova să ne pice în palmă ca o pară coaptă şi ne indignăm între timp de tratamentul suferit de românii din Transnistria. Dar e singurul lucru pe care îl facem: ne indignăm. Şi ignorăm adevărata problemă: Moldova.

IMPLICAŢII GEOSTRATEGICE ALE REALIZĂRII „PROIECTULUI“CHILIA-BÂSTROE ASUPRA SECURITĂŢII ZONEI MĂRII NEGRE

Colonel (r) CS Vasile POPA
Cercetător ştiinţific, CSSAS

1. O nouă situaţie geopolitică şi geostrategică la Marea Neagră

Accederea României şi Bulgariei în NATO a translatat amplu frontiera de sud-est a Alianţei Nord-Atlantice în Marea Neagră. S-a creat, astfel, o nouă situaţie geopolitică în zonă, unde interesele euro-atlantice se întâlnesc cu cele ale Rusiei şi Ucrainei, pe o scenă puternic animată de poziţia Moscovei, care face tot posibilul să-şi păstreze şi chiar să-şi sporească influenţa asupra statelor din regiunea de contact cu UE şi Alianţa (Ucraina, Republica Moldova şi Belarus), să fie prezenţa cea mai proeminentă şi eficientă pe axa Asia Centrală, Marea Caspică, Caucazul de Sud, Marea Neagră, unde Occidentul se implică tot mai mult, politic, economic, din punct de vedere al securităţii şi stabilităţii.

În context, se impune să facem următoarele consideraţii: în construcţia noilor relaţii internaţionale, procesul frontierelor linie de despărţire suportă o metamorfoză vizibilă. Ele se transformă tot mai mult în frontiere care delimitează şi unesc. De aceea, fiecare ţară este interesată ca arealul ei să devină un monolit. Un astfel de obiectiv urmăreşte şi Rusia. Ea s-a debarasat de toate ţările incomode spaţiului rus şi a început o reconstrucţie viguroasă, pornind de la resursele excepţionale de care dispune, a propriului spaţiu. În această ecuaţie, relaţiile cu

țările periferice capătă o importanță specială pentru Rusia, ele reprezentând un *rimland*[255].

Cel mai important dintre cele trei state menționate aici – Belarus, Ucraina şi Republica Moldova - este Ucraina, care îi asigură Federației Ruse o interfață cu mările calde, fiind, în același timp, cel puțin într-o viziune strategică pe termen lung a Rusiei, un spațiu de protecție marginală. Într-o viziune mai riguroasă, Rusia a marşat recent la un proiect de parteneriat strategic cu UE, în locul unui „acord de nouă vecinătate europeană“ propus de UE, după extinderea sa din mai a.c., care, au apreciat liderii de la Kremlin, într-o notă de orgoliu imperial, ar fi aşezat statul rus pe același plan cu state ca Republica Moldova. Potrivit parteneriatelor strategice Rusia – SUA[256], Rusia – NATO şi Rusia – UE, acestea controlează împreună spațiile periferice şi, totodată, zonele de contact, unele dintre acestea constituind adevărate falii strategice.

Trebuie însă să adăugăm aici şi altă idee: conducerea actuală a Federației Ruse, prin eforturile sale de a crea un bloc „estic“, care să oprească influența vestică în Asia, îşi pune mari speranțe în guvernarea din cele trei state, sprijinită indirect şi de controlul pe care Kremlinul îl exercită asupra punctelor fierbinți create şi întreținute în zonă (Transnistria, Cecenia, Abhazia etc.), ca şi de lipsa unei unități depline de acțiune a Europei şi discrepanțele înregistrate în relația transatlantică.

Noile provocări la care este supusă zona Mării Negre, în actualul mediu geopolitic şi geostrategic, favorizează ofensiva Rusiei, care găseşte aici erori şi sincope de colaborare ale statelor ce o servesc din plin. Fragilitatea relațiilor pe axa de

[255] General dr. Mircea MUREȘAN, general de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA, **Războiul viitorului, viitorul războiului,** Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, pp. 158-164

[256] Francoise THOM, în Les ambitions russes en Europe, Defense nationale, nr. 4, aprilie 2001, p. 30, menționează faptul că „SUA controlează «teritoriul periferic»“.

stabilitate Marea Neagră - Asia Centrală este benefică relansării puterii Rusiei la granița UE şi a NATO, unde poate beneficia inclusiv de avantajele unei politici de vecinătate, promovate de UE, ce o ajută să răspundă prompt amenințărilor venite dinspre economie şi securitate.

Venind din afara ariei euro-atlantice, actualele riscuri la adresa acestei părți de continent sporesc, în viziunea Serviciului român de Informații Externe, importanța şi semnificația noii frontiere de securitate din spațiul Mării Negre Extinse, ce asigură continuitatea spațiului geostrategic şi geoeconomic întins din vestul Europei până în Asia Centrală şi Afghanistan, cea mai directă cale de acces spre Europa a resurselor caspice, dar şi a forțelor coaliției antiteroriste în teatrele de operații şi bazele din Asia Centrală şi Orientul Mijlociu Extins.

Pe fondul existenței unor factori în majoritate cu caracter asimetric, cum sunt: conflictele etnice, separatismul, terorismul şi extremismul, fragilitatea noilor democrații, traficul de armament, crima organizată etc., zona are o instabilitate accentuată, periclitând serios securitatea regională. Cu toate că securitatea şi stabilitatea zonei caucaziene rămâne foarte şubredă, nu se poate afirma cu putere că statele de pe litoralul nord-vestic al Mării Negre, gen Ucraina, ar fi mai ferite de riscuri. Spațiul CSI este încă pentru multă vreme de aici înainte preferatul fluxurilor migraționiste, al grupărilor implicate în crima organizată internațională.

Pentru Ucraina, cel mai nou şi mare stat apărut pe arena geopolitică a Europei Centrale şi de Est[257], fiecare din situațiile tensionate generate pe teritoriul propriu constituie un îndemn la a ține aproape de vechea putere de la Est, de care depinde economic şi care îi recunoaşte statutul de mare putere.

Aceasta până în punctul în care Rusia nu-şi vede primejduite interesele (reținem aici neînțelegerile ruso-

[257] Vasile SIMILEANU, *Sistemul geopolitic ponto-danubian. Realități şi perspective,* în Geopolitica, anul II, nr. 6, pp. 75-76

ucrainene din Peninsula Kerci, cele cu privire la platoul continental, la Crimeea). Intransigența și inflexibilitatea Rusiei par să-i placă și Ucrainei, atunci când trebuie să le aplice față de un alt stat (România), pentru a câștiga drepturi ce nu-i aparțin.

La sursele de instabilitate din zonă, de până acum, se adaugă un alt element perturbator, problema Canalului Chilia-Bâstroe, care este plasat chiar la granița NATO, iar această nouă oportunitate interesează deopotrivă conducerile de la Kiev și Moscova, din perspectiva unei relații profitabile, a unei profitabilități geostrategice mai ample pentru ambele state, membre ale CSI.

Momentul tensionat creat în Deltă se cuplează cu chestiunea platoului continental și a zonelor economice exclusive din Marea Neagră, în care pretențiile maximaliste ale Ucrainei le depășesc, după aprecieri diplomatice oficiale, chiar și pe cele ale fostei URSS. O acutizare a disputei în ambele probleme ar fi în folosul strategic al Rusiei, care aspiră la a fi mult mai prezentă în zonă și a obține o poziție mai bună, care să-i permită să câștige viitorul război geoeconomic cu miză în Marea Neagră și Marea Caspică.

Tranșarea problemei navigației pe Canalul Chilia în favoarea Ucrainei ar da – se crede – o nouă șansă porturilor Rusiei de la Marea Neagră[258], le-ar optimiza activitatea și s-ar relaționa mai direct și, se apreciază, mai ieftin cu marele coridor dunărean, chiar dacă ar întări, într-un fel, statutul geopolitic al Ucrainei, ce controlează deja principalele porturi din nordul Mării Negre.

De altfel, și Rusia, și Ucraina speră să folosească poziția specială de parteneri ai NATO pentru a avea, fiecare, o cât mai consistentă autoritate în Marea Neagră, în confruntarea cu

[258] Mihail OPRIȚESCU, Marea Neagră și Asia Centrală. Reorientări geopolitice într-o lume unipolară, Geopolitica, anul II, nr. 6, p. 118

Occidentul, pe teatrele „războiului energetico-economic“, pe axele Dunării și integrării euro-atlantice[259].

Pe de altă parte, pe fondul competiției pentru transportul țițeiului caspic spre vestul Europei, se dezvoltă o situație fluidă, în care ambițiile Ucrainei își află, lângă cele ale Rusiei, un teren fertil de manifestare.

Definită de strategi ca stat fluvio-maritim și continental, din punct de vedere al controlului național al Dunării, la Gurile acesteia, pe Brațul Chilia, al situării la fluviu (având o parte din fluviu ca graniță, cu partea din Deltă de la nord și est de Brațul Chilia) și al relațiilor cu țara noastră[260], Ucraina are o poziție geostrategică ce o îndeamnă la atitudini de dominare a zonei. Acest lucru este vizibil prin aceea că întreține o stare de tensiune continuă în raporturile cu vecinul de la vest, care este, după aderare, un actor important la Marea Neagră, căutând să arate Occidentului că România nu reușește să fie o punte de legătură spre spațiul caspic și al Asiei Centrale, un element viguros de stabilitate în zonă.

Numai că, în zona Mării Negre, țara noastră, ca membru al NATO, înțelege să-și asume și reușește să-și asume pe deplin toate obligațiile ce-i revin pentru creșterea coerenței și consistenței spațiului comun de apărare, a credibilității Alianței, a stabilității regiunii, în pofida obstacolelor pe care le întâmpină.

Principal element de articulare între latura nordică și cea sudică a Alianței, România își focalizează preocupările asupra securității zonelor limitrofe ale Mării Negre, Caucazului și Asiei Centrale, face față provocărilor legate de securitatea internă și externă, amenințărilor transnaționale și trans-frontaliere. Valorificând amplul cadru de securitate prin

[259] Vasile SIMILEANU, op. cit., p. 84

[260] A se vedea Constantin ONIȘOR, Mihail-Vasile OZUNU, Poziția geostrategică a României la Marea Neagră, în Geopolitica, anul II, nr. 6, București 24, pp. 37-40

cooperare promovat prin diferite aranjamente regionale de securitate, ea oferă zonei de contact a NATO cu alte regiuni noi un model de acțiune şi un cadru exemplar de sporire a încrederii şi colaborării.

Statul român nu va permite să fie afectată continuitatea strategică între cele două laturi – nordică şi sudică – şi zona Europei Centrale. Situat în această regiune de legătură, de frontieră a Europei cu Estul, de zonă-tampon şi zonă de tranzit între Europa şi Asia, acesta înțelege, deopotrivă, politica de putere regională a Ucrainei – care se distanțează sau, dimpotrivă, forțează o apropiere în stil propriu de Alianță -, dar şi orientarea organizației euro-atlantice, care trebuie să țină cont de prezența la granița sa a statului ucrainean şi să dezvolte în relația cu el o strategie de apropiere foarte productivă pentru destinul continentului şi al zonei. Probabil că, şi din aceste considerente, NATO va crea şi aplica în viitor noi mecanisme în raporturile cu vecinul României, care să permită combaterea eficientă a amenințărilor asimetrice, eliminarea oricăror surse de confruntare strategică, a crizelor şi conflictelor posibile, întărirea stabilității şi securității spațiului Mării Negre.

2. Riscuri ecologice şi proiecții strategice

Indezirabilitatea amenajării pentru navigație, de către Ucraina, a canalului Chilia-Bâstroe a fost subliniată pe larg de toate mass-media interne şi internaționale şi susținută cu argumente irefutabile de specialişti, experți şi opinia publică. Motivele puternicei opoziții sunt date, în primul rând, de implicațiile de ordin ecologic. Într-adevăr, dragarea, lărgirea şi adâncirea celor 8,4 km de canal care se întinde între Mare şi Brațul Chilia, dar şi amenajările ce se preconizează a fi realizate în acelaşi scop, ulterior, de către partea ucraineană, pe unele porțiuni ale Brațului Chilia, vor avea implicații dezastruoase asupra florei şi faunei Deltei Dunării. Circa 4000 de specii de plante şi animale vor avea de suferit. Reținem şi că

zona Bâstroe este locul de migrare a 95 la sută din populația de scrumbie din Dunăre. Dar aceasta este doar o latură a problemei.

La o analiză riguroasă a evoluției în timp a antamării „proiectului“, se constată că acesta s-a dezvoltat la nivelurile ministeriale de la Kiev pe o linie ascendentă şi paralelă, totodată, cu pregătirile României pentru accederea în NATO şi UE. Mai întâi, ministerul ucrainean al transporturilor a dat, la finele lui 2001, semnalul demarării lucrărilor. În 2002, Ministerul ucrainean de Externe a finalizat propunerea de proiect. Scoaterea din patrimoniul Rezervației Biosferei Delta Dunării a Ucrainei a unei suprafețe atât de mari (5600 ha) şi trecerea ei în circuitul economic dovedeşte o ignorare totală a gravelor implicații de natură ecologică ale deciziei.

O asemenea hotărâre putea fi luată numai avându-se în vedere obiective mai înalte, de interes strategic. Or, se pare că aceasta este şi explicația desfăşurării precipitate a lucrărilor la „proiectul“ de canal în luna în care țara noastră se aşeza, la Istanbul, la masa deciziilor euro-atlantice. Mai ales că autoritățile ucrainene declaraseră deja spațiul respectiv „zonă de interes strategic național“. Înțelegând, în sfârşit, gravitatea situației ce se crease la Gurile Dunării, România a luat oficial atitudine împotriva lucrărilor preconizate. În pofida protestelor venite de la numeroase foruri ştiințifice interne şi internaționale, autoritățile ucrainene şi-au continuat nestingherite opera, invocând argumente economice şi sociale (circa 50 milioane dolari obținuți anual din navigația pe canal, câteva mii de locuri de muncă etc.).

Specialiştii români au relevat o optică diferită asupra motivațiilor „proiectului“. La mijloc sunt, într-adevăr, interese strategice economice. Ucraina speră să controleze în viitor 60 la sută din fluxul de mărfuri de la Gurile Dunării (prin intensificarea transportului fluvial pe cei 164 km de apă ai Brațului Chilia şi canalului Bâstroe, urmare a atragerii navelor

de pe Brațul Sulina), să obțină cât mai mult din platoul continental şi zona economică exclusivă, să exploateze zăcămintele petroliere din apropierea Insulei Şerpilor. Rămâne de văzut dacă Curtea Internațională de Justiție de la Haga, sesizată unilateral de țara noastră asupra problemei platoului continental şi a zonei economice exclusive, va satisface dorințele acaparatoare ale vecinilor ucraineni.

Pe de altă parte, însă, „proiectul“ Chilia-Bâstroe se sprijină şi pe interese evidente politico-strategice: Kievul doreşte să dea un semnal clar Occidentului, NATO şi UE asupra prezenței şi vizibilității statului ucrainean în zona Europei de Sud-Est şi a Mării Negre. Perseverența cu care acesta îşi continuă lucrarea vrea să arate că puterea de la Kiev are inițiativa, chiar riscând distrugeri importante ale securității mediului şi deteriorarea gravă a imaginii Ucrainei în lume. Mai mult, Kievul arată ferm că aspiră să monopolizeze transporturile navale de pe cei 155,6 km ai Brațului Chilia până la canalul Bâstroe, ceea ce va reprezenta şi un avantaj strategic militar pe o porțiune însemnată a graniței NATO şi, în curând, a UE de pe acest braț.

Asemenea proiecții strategice par să zădărnicească aşteptările conducerii României pentru o relație de parteneriat şi bună vecinătate cu Ucraina sprijinită pe valorile europene şi să alimenteze din plin aspirațiile de hegemonie în zonă ale Federației Ruse.

Focalizând mai strâns imaginea pe amenajările proaspete de pe Bâstroe, unii analişti şi-au exprimat părerea că interesul militar al statului vecin nouă este opus Alianței şi că Ucraina îşi vădeşte dezinteresul față de aderarea la NATO, reorientându-se mai degrabă spre Rusia. Nu se poate face, însă, abstracție de faptul că, în acelaşi timp, relația partenerială a Ucrainei cu Alianța este una consistentă şi activă, servind interesul ambelor părți.

Aspectele cele mai spinoase ale problemei sunt surprinse de informarea detaliată făcută recent de MAE român Secretariatului general al NATO. Aceasta subliniază că zona unde se construieşte canalul este o zonă de frontieră între România şi Ucraina, iar „proiectul“ poate avea un impact transfrontalier semnificativ. Atitudinea adoptată de Ucraina, persistența ei în a nu oferi răspunsuri satisfăcătoare la demersurile întreprinse de partea română şi de organizațiile internaționale, finalizată cu inaugurarea, spre finele lunii august, a primului segment al canalului Bâstroe, arată limpede că vecinii de la Răsărit vor să pună România şi instituțiile externe în fața unui „fait accompli“, escamotând realitatea neîndeplinirii obligațiilor ce le revin ca subiect de drept al vieții internaționale.

Este mai mult decât edificator faptul că lucrările canalului se fac în disprețul absolut al tuturor reglementărilor internaționale: Convenția asupra zonelor umede - Ramsar, 1971; Convenția privind protecția patrimoniului mondial cultural şi natural - Paris, 1975; Convenția privind conservarea vieții sălbatice şi a habitatelor naturale din Europa - Berna, 1979; Convenția privind diversitatea biologică - Rio de Janeiro, 1992; Convenția privind protecția şi utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere şi a lacurilor internaționale - Helsinki, 1992; Convenția privind cooperarea pentru protecția şi utilizarea durabilă a fluviului Dunărea - Sofia, 1994; Acordul între Guvernul României şi Guvernul Ucrainei privind cooperarea în domeniul gospodăririi apelor de frontieră - Galați, 1997, Tratatul dintre România şi Ucraina privind regimul frontierei de stat (2003).

Aceasta îi poate convinge şi pe oficialii NATO că amenajarea canalului Chilia – Bâstroe devine o problemă pentru Alianță, pentru că periclitează interesele strategice la Marea Neagră, odată cu afectarea intereselor politice, de securitate şi stabilitate ale regiunii.

3. Viitorul relațiilor ucraineano - europene şi euro-atlantice

Analiştii politici europeni speră într-o tranşare a problemei după alegerile din Ucraina, care, se crede, vor pune capăt punctelor sensibile din guvernarea de la Kiev: scăderile stabilității politice şi democrației, supremației legii şi garantării drepturilor omului, orientările antioccidentale. Ei sunt convinşi deja că, altfel, relațiile viitoare ale Ucrainei cu UE şi chiar cu NATO riscă să fie marcate puternic de atacul acesteia la adresa securității celor două organizații.

Fortificarea frontierelor exterioare ale UE şi NATO se va lovi de amenințările induse de un asemenea „proiect“ la granița comună româno-ucraineană. Permeabilizarea graniței de sud-est a Uniunii, stimularea contrabandei cu droguri, arme, persoane, a criminalității transfrontaliere nu poate decât să îngrijoreze Europa. Efectele actualului „proiect“ lovesc, practic, în obiectivele Inițiativei Central Europene, la care atât România, cât şi Ucraina sunt parte: facilitarea transportului, protecția mediului ambiant, lupta cu crima organizată, terorismul internațional, emigrația ilegală, colaborarea de frontieră etc.

Restabilirea navigației pe Dunăre nu se poate face în acest mod contraproductiv, antiecologic şi nici prin apariția unor „breşe“ în granița de apă, pe traseul comun al unei zone-cheie a securității şi cooperării pan-europene.

Aparent exagerată, ideea punerii în discuție a Tratatului de relații de bună vecinătate şi colaborare între Ucraina şi România, semnat la 2 iunie 1997, nu apare sută la sută drept o imposibilitate, câtă vreme una din părți, în speță Ucraina, acționează împotriva prevederilor sale. Implicațiile internaționale şi cele de ordin juridic ale unui asemenea gest pot fi deosebite. Trebuie menționat aici că normalizarea raporturilor dintre cele două țări s-a lovit mereu de problema unor litigii de frontieră la Gurile Dunării şi a delimitării platoului continental

(prin statutul actual al Insulei Şerpilor, teritoriu românesc a cărui cedare a fost impusă în 1948 de către Uniunea Sovietică şi care, după dispariția acesteia, a fost trecut abuziv în stăpânirea Ucrainei, ca moştenitoare a Imperiului sovietic, fără nici un temei de drept juridic sau istoric).

Mereu, diplomația românească a procedat de o manieră constructivă, pentru a nu contraveni eforturilor pe care le face în regiune Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. Partea ucraineană pare, însă, a ignora orice implicație şi complicație internațională, acționând, totodată, împotriva unor proiecte importante finanțate de Banca Mondială şi Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, legate de Facilitatea Globală de Mediu (GEF), cum este cel privind Biodiversitatea Deltei Dunării.

Semnificativ pentru analiza „proiectului“ în discuție este faptul că acesta se realizează pe conturul viitoarei frontiere tip Schengen, din 2007, care va trebui să fie controlată de țara noastră, pentru că atunci România va supraveghea o treime din frontiera de răsărit a UE şi NATO extinsă în ceea ce se numeşte istmul baltico-pontic. Cum se va face procesarea deplasărilor peste frontieră într-o zonă cu fisuri, care şubrezesc traseul frontierei de stat, rămâne de văzut.

Dacă în Tratatul privind regimul frontierei de stat româno-ucrainene, intrat în vigoare în luna mai 2004, care decurge din acordul conex al Tratatului politic de bază din 1997, la paragraful 6 din art. 12, se prevede că realizarea pe apele de frontieră sau pe malurile acestora a oricăror construcții care pot provoca modificarea albiei acestor ape sau a regimului lor de scurgere se efectuează în conformitate cu înțelegerile bilaterale în vigoare, construirea canalului Bâstroe, ce afectează debitul de apă de pe celelalte canale şi Rezervația Biosferei Delta Dunării, se vădeşte o încălcare grosolană a acestui tratat. Incredibil, dar conducerea de la Kiev caută să întoarcă protestele ecologiştilor străini împotriva României, acuzând-o

că, în loc să se alăture eforturilor de decolmatare a Dunării (sic!), ea însăşi poluează fluviul. În aceste condiţii, este normal să se ceară să fie constituită o comisie de anchetă internaţională care să elaboreze un raport ale cărui recomandări să fie obligatorii şi pentru Ucraina.

Obligaţia părţii ucrainene era de a informa în prealabil România cu rezultatele studiilor privind efectele hidraulice, de mediu acvatic, vegetal şi animal ale „proiectului“, ceea ce aceasta nu a făcut, încălcând normele diplomatice. Declaraţia-apel a Senatului României menţionează îngrijorarea specialiştilor şi experţilor români şi internaţionali de la prestigioase instituţii de protecţie a mediului pentru consecinţele negative ale construcţiei canalului navigabil Bâstroe pentru ecosistemul dunărean şi echilibrul ecologic al Deltei Dunării, inclusiv cel al Rezervei Biosferei în ansamblul său, prin prejudicierea habitatului a mii de specii de plante şi animale, ameninţarea cu dispariţia populaţiei de peşti, antrenarea unui proces de poluare cu petrol şi alte substanţe nocive a apelor canalului şi a malurilor, afectarea situaţiei economico-sociale a populaţiei locale ocupate tradiţional cu pescuitul. De altfel, Senatul României va acţiona în funcţie de concluziile comisiei internaţionale de anchetă şi studiului românesc complet de evaluare a impactului ecologic şi economico-social al Canalului Chilia – Bâstroe, studiu finanţat de guvernul român, pentru stabilirea şi punerea în aplicare a măsurilor concrete necesare minimizării acestui impact.

Este bine de ştiut că însuşi Congresul Puterilor Locale şi Regionale al Consiliului Europei a apăsat ferm pe pedala blocării unui asemenea „proiect“ care, s-a apreciat la acest nivel, dezvoltat în Delta Dunării, ar distruge nu numai echilibrul ecologic al zonei, dar ar afecta şi ecosistemele unor ţări mediteraneene sau chiar din Africa, unde colonii întregi de păsări ale Deltei îşi petrec o mare parte a anului.

Oficiali ai UNESCO au reiterat, de altfel, la începutul acestei toamne, acordul organizaţiei cu concluziile misiunii comune UNESCO (Programul Omul şi biosfera) – Ramsar, din octombrie 2003, arătând că alegerea braţului Bâstroe pentru construirea canalului navigabil Dunăre – Marea Neagră este cea mai nepotrivită soluţie din trei alternative analizate. Din perspectiva Programului Omul şi biosfera, soluţia optimă nu poate fi atinsă decât printr-un dialog constructiv între toate părţile interesate. Numai că, aşa cum arăta şi delegaţia ţării noastre la reuniunea specială UNESCO de la Paris, din luna octombrie a.c., a Programului Omul şi Biodiversitatea, Ucraina încearcă prin toate mijloacele să schimbe zonarea rezervaţiei Biosferei Dunărea de la stânga Braţului Chilia, atât pentru a putea realiza liniştită lucrările pe braţul Bâstroe, cât şi pentru a obţine în viitor un statut de zonă liberă care să permită industrializarea şi, deci, totala distrugere a Deltei rămase în fosta URSS. Nu este sigur că făptuitorii acestei opere exterminatoare vor ţine cont de recomandările finale făcute Ucrainei de participanţii la numita reuniune.

Herve Lethier, raportor al Consiliului Europei, arată, într-un studiu realizat în Delta Dunării, că amenajarea pentru navigaţie a braţului Bâstroe trebuie stopată urgent, cerând Ucrainei să organizeze o conferinţă internaţională la care să fie invitate principalele organizaţii internaţionale de mediu, dar şi România şi R. Moldova, ţări riverane cu care aceasta a semnat un parteneriat pentru cooperarea în domeniul rezervaţiilor naturale. Studiul de impact al specialiştilor europeni a stabilit că ducerea la bun sfârşit a lucrărilor „ar avea atât efecte directe, cât şi efecte secundare legate de construirea şi folosirea canalului“. Raportorul consideră că „impactul va fi cu atât mai mare cu cât canalul este localizat chiar în centrul Rezervaţiei Deltei, în sectorul ucrainean care este cel mai dinamic în termeni hidraulici, cel mai sensibil din punctul de vedere al diversităţii biologice“. Trecerea navelor, menţionează raportul,

va perturba „fauna zonei, în special păsările“, habitatele marin şi costier, populaţia piscicolă, dar şi habitatul în ansamblu, datorită transformării malurilor prin săparea canalului, ceea ce va provoca modificarea sistemului de curenţi şi un nou mod de sedimentare în zona estuarului Bâstroe, unde se găsesc importante colonii de păsări. Este menţionată, totodată, „perturbarea proceselor naturale, mai precis a dinamicii fluviului“. Se subliniază probabilitatea unei modificări a curentului apei, ce va modifica hidrodinamica pe canalul Bâstroe şi sistemul hidraulic al Braţului Chilia, cu consecinţe previzibile pentru echilibrele naturale ale sectorului vestic al Deltei, inclusiv cel localizat pe teritoriul României.

Specialiştii români prevăd schimbări în debitul apei de pe restul traseelor Deltei şi chiar colmatarea golfului Musura. În totală opoziţie cu ceea ce partea ucraineană insistă să producă aici, sunt tentativele sale din Insula Şerpilor, de a o anima cu vegetaţie înaltă, a planta copaci şi a dovedi instanţelor internaţionale că este sediul unei vieţi sociale şi economice reale, pentru ca aceasta să fie luată în calcul pentru delimitarea în favoarea sa a platoului continental şi a zonelor economice exclusive din Marea Neagră. Când în discuţie sunt resursele de petrol ce se estimează că s-ar găsi la limita zonelor economice exclusive în Marea Neagră ale celor două ţări vecine, evident că motivarea unor astfel de atitudini contradictorii ale Ucrainei nu necesită a fi explicată.

De reţinut că lucrările de pe traseul Chilia – Bâstroe contravin şi proiectului cooperării transfrontaliere Euroregiunea „Dunărea de Jos“, euroregiune care, din 14 decembrie 2001, are statutul de membru al Asociaţiei Europene a Regiunilor Transfrontaliere. Iniţiativa ucraineană nu intensifică, ci, dimpotrivă, diminuează relaţiile economice dintre cele două părţi şi, mai mult, ignoră total unul din proiectele prioritare ale Euroregiunii, studiul navigaţiei pe Dunăre (Braţul Chilia, braţele şi canalele existente la nord de Chilia), opunându-se,

practic, integrării ţărilor noastre în arealul comun european. În fapt, „proiectul“ ucrainean afectează procesul în curs de extindere a UE şi creare a spaţiului geoeconomic european unic, prin iniţierea unui conflict de interese la graniţa viitoare a UE. Generarea şi întreţinerea unui astfel de conflict latent este de natură să marcheze negativ stabilitatea şi securitatea Europei de Sud-Est, cooperarea şi colaborarea regională, şi, cum arătam mai sus, procesul lărgirii UE.

Chiar dacă va urma „o etapă de răcire a relaţiilor româno-ucrainene“, cum se întrevede din poziţia ucraineană faţă de problematica amenajării canalului Bâstroe, publicată de Novâi Kuriir şi Agenţia de presă Pro-ua, România nu va înceta, ca naţiune responsabilă pentru destinul Europei Unite, să sprijine toate forurile internaţionale interesate de această problemă, să acţioneze ferm pentru cooperarea tot mai aprofundată a naţiunilor continentului, solidaritatea lor activă, fie că este vorba de reducerea decalajelor de dezvoltare, de problemele de mediu, de funcţionarea democratică a statelor şi a comunităţii internaţionale ori de ameninţările terorismului şi proliferării armelor de distrugere în masă, legitimând, prin unitatea de vederi a tuturor românilor, opţiunea strategică asumată de aderare şi integrare deplină în comunităţile europeană şi euro-atlantică.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Declaraţia-Apel privind canalul Bâstroe a Senatului României, 1 septembrie 2004, www.senat.ro

2. Tratatul de relaţii de bună vecinătate şi colaborare între România şi Ucraina (2 iunie 1997)

3. Tratatul privind regimul frontierei de stat între România şi Ucraina (2003)

4. Informarea făcută de MAE român Secretariatului General al NATO asupra canalului Bâstroe

5. Obiectivele Inițiativei Central Europene, în www.eu.ro

6. Comunicatele MAE referitoare la negocierile româno-ucrainene privind problema platoului continental şi a zonelor economice exclusive (presă)

7. Interviu cu expertul internațional în mediu Herve Lethier asupra problemei afectării Rezervației Biosferei Delta Dunării de către ucraineni, în grupajul „Delta Dunării între amenințare şi speranță“, din săptămânalul „Formula AS“ nr. 632 (35), 6-13 sept. 2004, p. 3

8. Gheorghe Fulga, *Climatul de securitate în regiunea Mării Negre extinse după 11 septembrie 2001*, material prezentat în cadrul conferinței internaționale anuale cu tema „Peace, Order and Public Safety Post 9/11: Are We Getting it Right“, organizată la Ottawa, la 14-16 octombrie 2004, de Canadian Association of Intelligence and Security Studies (CASIS)

9. General dr. Mircea MUREŞAN, general de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004

10. Mihail OPRIȚESCU, *Marea Neagră şi Asia Centrală. Reorientări geopolitice într-o lume unipolară*, Geopolitica, anul II, nr. 6

11. Constantin ONIŞOR, Mihail-Vasile OZUNU, *Poziția geostrategică a României la Marea Neagră*, în Geopolitica, anul II, nr. 6

12. Vasile SIMILEANU, *Sistemul geopolitic ponto-danubian. Realități şi perspective*, în Geopolitica, anul II, nr. 6

13. Francoise THOM, în *Les ambitions russes en Europe*, Defense nationale, nr. 4, aprilie 2001

14. Convenția de la Ramsar, www.ramsar.org

15. Convenția UNESCO, www.unesco.org

16. Convenția Aarhus, www.unece.org

17. Convenția de la Berna, www.coe.int/t/e/Cultural Co-operation/Environment/Nature and biological diversity/Nature protection

18. Convenția de conservare a speciilor migratoare de la Bonn, www.cms.int/documents/convtxt

19. Convenția Espoo, www.unece.org/eia

20. Convenția Dunării, www.icpdr.org/pls/danubis/docs/FOLDER

INFLUENȚA NOULUI MEDIU DE SECURITATE ASUPRA LOGISTICII MILITARE ROMÂNEŞTI

Colonel dr. Constantin RIZEA
Universitatea Națională de Apărare

1. Cadrul general de evoluție a logisticii militare românești

În urma admiterii în Alianța Nord-Atlantică, România a demarat un intens proces de revizuire a structurii de forțe şi adaptarea acesteia, în scopul îndeplinirii misiunilor şi cerințelor specifice asumate şi pentru a asigura implementarea lor, conform Angajamentului de la Praga privind Capabilitățile.

Ca urmare a schimbărilor în mediul de securitate şi a diminuării substanțiale a posibilității unei agresiuni militare majore împotriva țării noastre, tipul şi conținutul misiunilor s-au modificat, accentul punându-se, acum, pe realizarea capabilităților necesare îndeplinirii noilor misiuni, care presupun dislocare rapidă şi susținere proprie în teatre, reducerea efectivelor, reorganizarea structurilor militare şi modernizarea dotării tehnice a acestora.

Forța-Obiectiv2007 revizuită fundamental este dezvoltată pe baza prognozelor de securitate pe termen mediu (5-10 ani) şi încorporează analiza oportunităților şi riscurilor pe plan intern şi internațional.

Noua structură de forțe trebuie să răspundă următoarelor aşteptări:

- timpul de avertizare şi pregătire, în cazul apariției unei amenințări, va fi suficient de lung pentru a permite activarea unui sistem capabil de a constitui forțele de răspuns necesare; în calitatea de membru NATO, dacă securitatea sa este amenințată, România va fi sprijinită de către aliați, în conformitate cu Articolul V al Tratatului Atlanticului de Nord;

- protejarea şi apărarea intereselor României şi în afara teritoriului național, incluzând participarea la operații militare de mare intensitate, cu forțe robuste, moderne, interoperabile, capabile să ducă operații de apărare colectivă, departe de teritoriul național, având capacitatea de autosusținere, în lipsa sprijinului națiunii-gazdă;

- realizarea protecției împotriva oricăror amenințări;

- realizarea unei structuri de comandă flexibile, bazate pe mijloace informatizate de elaborare şi transmitere a deciziilor;

- profesionalizarea armatei.

În conformitate cu misiunile, cerințele specifice şi capabilitățile prognozate, Armata României va cuprinde:

1. Forțe dislocabile:

a) După destinația lor, acestea pot fi:

- *forțe sub comanda NATO* – comandamentele şi forțele pe care România le pune sub comanda şi controlul operațional al unui comandament NATO;

- *forțe destinate NATO* – comandamentele şi forțele pe care România este de acord să le plaseze sub comanda sau controlul operațional al unui comandament NATO, într-un interval de timp de operativitate convenit anterior, conform Sistemului Preventiv NATO şi pe baza unor înțelegeri speciale, cum sunt memorandumurile de înțelegere sau deciziile Consiliului Nord-Atlantic;

- *forțe nominalizate pentru NATO* – comandamentele şi forțele pe care România are intenția să le plaseze sub comanda sau controlul operațional al unui comandament NATO, la un moment dat, în viitor;

- *alte forțe pentru NATO* – comandamentele şi forțele care ar putea fi plasate sub comanda sau controlul operațional al unui comandament NATO, în anumite circumstanțe ce urmează a fi precizate, sau alte forțe care ar putea coopera cu forțele NATO;

- *forţe pentru UE şi/sau ONU* – forţele care ar putea fi plasate sub comanda sau controlul operaţional al UE şi/sau ONU, sau care ar putea coopera cu forţele acestor structuri.

b) După nivelul capacităţii operaţionale, forţele dislocabile sunt cuprinse în categoria

„nivel ridicat al capacităţii operaţionale – 0 la 90 zile", corespunzător cu categoriile 1 la 8 cuprinse în documentele NATO.

Acestea includ mari unităţi şi unităţi din cadrul forţelor terestre, aeriene şi maritime, capabile să răspundă, conform angajamentelor asumate, la nevoile de apărare colectivă ale Alianţei, conform articolului V, sau la operaţii de răspuns la crize de tipul non-articol V.

2. Forţe în teritoriu – cu dislocare limitată:

a) După destinaţia lor, pot fi:

- pentru îndeplinirea de misiuni pe teritoriul naţional sau în apropierea acestuia, la operaţii de răspuns la crize de tipul non-articol V;

- pentru sprijinul instituţiilor statului şi autorităţilor locale;

- pentru limitarea şi înlăturarea efectelor dezastrelor de orice natură;

- pentru acţiuni de căutare-salvare.

b) După nivelul capacităţii operaţionale, pot fi:

- *forţe cu nivel scăzut al capacităţii operaţionale* – până la 180 de zile, similar cu categoria 9 a nivelurilor de timp de operativitate NATO;

- *forţe cu termen lung de constituire* – până la 360 de zile, similar cu categoria 10 a nivelurilor de timp de operativitate NATO; acestea includ mari unităţi şi unităţi din cadrul forţelor terestre, aeriene şi maritime, necesare pentru apărarea teritoriului naţional sau în apropierea acestuia, şi care participă la operaţii de răspuns la crize, de tipul non-articol V.

Conducerea Armatei României în timp de pace, în situaţii de criză şi în timp de război se exercită de către autorităţile constituţionale abilitate ale statului român: Parlamentul, Preşedintele României, Guvernul României, Consiliul Suprem de Apărare a Ţării şi Ministerul Apărării Naţionale.

Conducerea militară în timp de pace şi în situaţii de criză se asigură de Statul Major General şi se realizează la nivelurile strategic, operativ şi tactic, în domeniile operaţional şi administrativ.

În situaţii de criză majoră şi la război, conducerea militară se asigură de către Comandamentul Militar Strategic, constituit de Statul Major General.

După încheierea procesului de revizuire a *Forţe-Obiectiv 2007*, vor rezulta comandamente, unităţi luptătoare, de sprijin de luptă şi sprijin logistic cu capabilităţi robuste, interoperabile, dislocabile, mobile, cu o dotare cu tehnică performantă, cu capacitate de susţinere în teatru, capabile să participe la operaţii în afara teritoriului României, în absenţa sprijinului naţiunii-gazdă şi la anihilarea ameninţărilor teroriste.

Pentru realizarea acestor deziderate sunt necesare importante resurse umane, materiale, tehnice şi financiare – cu alte cuvinte, este nevoie de o logistică compatibilă şi competitivă, pe care statul român este gata, în sfârşit, să o pună la dispoziţia armatei.

2. Direcţii generale de evoluţie a logisticii militare româneşti în perspectiva *Forţa-Obiectiv 2007*

Logistica este puntea de legătură între resursele economiei naţionale şi forţele luptătoare şi reprezintă ştiinţa planificării susţinerii forţelor şi executării misiunii.

În general, logistica se ocupă cu:

- proiectarea şi dezvoltarea, achiziţia, depozitarea, transportul, distribuţia, mentenanţa, evacuarea şi controlul tehnicii şi materialelor;

- transportul personalului;
- achiziția sau construcția, mentenanța, repartizarea şi exploatarea facilităților;
- achiziționarea sau furnizarea serviciilor;
- sprijinul cu servicii medicale şi de sănătate.

Scopul logisticii este de a asigura forțele cu tot ceea ce le este necesar pentru trai şi luptă, cerințe ce țin de personal, tehnică, mobilitate, asistență medicală şi infrastructură.

Manifestarea concretă a logisticii operaționale o reprezintă sprijinul acordat forțelor angajate în acțiuni militare.

Pentru orice acțiune militară, prin acordarea sprijinului logistic, se va urmări:

- folosirea oportună şi eficientă a posibilităților economiei naționale;
- planificarea detaliată a sprijinului logistic;
- coordonarea planificării sprijinului logistic cu cea a operațiilor;
- aprovizionarea către inamic;
- echilibrul între forțele de logistică şi cele de luptă;
- repartiția şi alocarea;
- utilizarea eficientă a resurselor;
- coordonarea şi controlul;
- asigurarea cu resurse logistice.

În perspectiva interoperabilității logisticii militare românești cu logistica NATO, realizarea sprijinului logistic trebuie să răspundă exigențelor următoarelor principii şi aspecte doctrinare:

- responsabilitate colectivă;
- autoritate;
- cerințelor operaționale;
- cooperare;
- asigurare certă;
- coordonare;
- suficiență;

- flexibilitate;
- simplitate;
- economie;
- vizibilitate;
- promptitudine;
- operativitate.

Asigurarea concretă a sprijinului logistic necesar forțelor pentru generare, regenerare, trai şi luptă se realizează în cadrul unui sistem, în adevăratul sens al cuvântului, cunoscut sub denumirea de sistem logistic.

Sistemul logistic va fi adaptat conceptual şi structural la dimensiunile, configurația şi misiunile forțelor luptătoare şi de sprijin şi va avea următoarele misiuni:

- **Asigurarea unei legături eficiente între sistemul logistic al armatei şi economia națională.** Interfața sistemului logistic al armatei cu economia națională se asigură prin Departamentul pentru Armamente, Comandamentul Logistic Întrunit, categoriile de forțe ale armatei şi Brigada 1 Transmisiuni, care, în baza contractelor de achiziții încheiate, vor asigura echipamentele, materialele şi serviciile ce vor fi livrate de către furnizori depozitelor zonale mixte şi/sau direct unităților beneficiare.

- **Asigurarea managementului resurselor materiale necesare forțelor armate.** Managementul resurselor se realizează de către Centrul de Management al Materialelor din Comandamentul Logistic Întrunit, prin Sistemul Informatic (AILS) implementat la toate structurile logistice de conducere şi execuție de la nivelurile strategic, operativ şi tactic.

- **Sprijinul logistic al forțelor operaționale care îndeplinesc misiuni în afara teritoriului național.** Forțele luptătoare care îndeplinesc misiuni în afara teritoriului național au capacitatea de autosusținere pentru un număr determinat de zile, în funcție de nevoile misiunilor pe care le au de îndeplinit, caracteristicile teatrului de operații (relief variat şi climă –

deşert, zone arctice, junglă -, anotimp, grad de dezvoltare economică a zonei, infrastructură, diferenţe culturale) şi posibilităţile de transport. La realizarea sprijinului logistic participă unităţile (subunităţile) organice, Elementele Naţionale de Sprijin (ENS) şi forţele de logistică stabilite pe baza unor acorduri bi şi multinaţionale.

- Executarea transporturilor în sistem unitar. Structura specializată care planifică, coordonează şi monitorizează transportul personalului, tehnicii şi materialelor pe căi de comunicaţie terestre, aeriene şi navale cu mijloace de transport militare şi civile este Direcţia Logistică, prin Centrul de Coordonare a Mişcării.

- Extinderea acţiunii de externalizare şi perfecţionare a prestărilor de servicii în următoarele domenii: hrănirea efectivelor, spălarea lenjeriei şi echipamentului, la toate unităţile de învăţământ şi instruire, precum şi la unităţile din subordinea categoriilor de forţe ale armatei şi comandamentelor care sunt în proces de generare şi regenerare; paza unor obiective militare şi păstrarea unor rezerve necesare pentru situaţii de criză majoră sau la război, la Comandamentul Logistic Întrunit; efectuarea reparaţiilor şi întreţinerea cazărmilor la toate unităţile din armată.

- Gestionarea bunurilor materiale aflate în administrarea Ministerului Apărării Naţionale, destinate valorificării, se face prin concentrarea acestora în centre de colectare, în responsabilitatea Comandamentului Logistic Întrunit şi valorificarea lor potrivit procedurilor legale.

- Asigurarea capacităţii de dislocare rapidă a forţelor. Pentru dislocarea rapidă a forţelor în teatrul de operaţii se utilizează atât resursele proprii ale unităţilor şi marilor unităţi sau ale Comandamentului Logistic Întrunit, cât şi cele puse la dispoziţie prin contracte încheiate cu agenţi economici.

- Asigurarea medicală operaţională. Se desfăşoară prin Secţia de Asigurare Medicală Operaţională din Statul Major

General. Aceasta va coordona asistenţa medicală operaţională, pe structuri ierarhice, atât pentru efectivele participante la acţiunile multinaţionale, cât şi pentru cele care acţionează în situaţii de criză majoră sau la război. Asistenţa medicală operaţională se realizează prin module sau în totalitate, de către spitalul mobil de campanie, prin grija Comandamentului Logistic Întrunit.

În conformitate cu procedurile doctrinare NATO în domeniu, sistemul logistic cuprinde:

1. Logistica producţiei (logistica achiziţiei) - este partea logisticii care se ocupă de cercetarea, proiectarea, dezvoltarea, fabricarea şi omologarea materialelor şi include:

- standardizarea şi interoperativitatea;
- contractarea;
- asigurarea calităţii;
- procurarea pieselor de schimb;
- analiza fiabilităţii;
- procesul de fabricaţie;
- experimentarea şi testarea;
- codificarea;
- documentaţia tehnică;
- controlul şi modificarea configuraţiei.

Logistica de producţie (achiziţia) se realizează de către structurile centrale specializate din Ministerul Apărării Naţionale, pe baza cadrului juridic intern şi a documentelor internaţionale ratificate de ţara noastră, în limita responsabilităţilor stabilite prin reglementările în vigoare:

1.1. Departamentul pentru Armamente este structura centrală a Ministerului Apărării Naţionale care are misiunea de bază de a transforma cerinţele tehnice operaţionale în sisteme de armamente şi de a conduce programele majore de achiziţii de tehnică militară şi cercetare ştiinţifică în domeniile sale de responsabilitate;

1.2. Comandamentul Logistic Întrunit este structura specializată a Statului Major General care asigură achizițiile de produse, materiale şi servicii ce vor fi livrate de către furnizori depozitelor zonale şi/sau unităților beneficiare;

1.3. Direcția Domenii şi Infrastructuri este structura specializată a Ministerului Apărării Naționale care gestionează şi răspunde de administrarea patrimoniului de domenii şi infrastructuri şi realizarea investițiilor specifice;

1.4. Direcția Medicală este structura de specialitate care coordonează asistența medicală ambulatorie, spitalicească, preventivă, de inspecție sanitară, sanitar-veterinară şi recuperare medicală – afiliată la CASA OPSNAJ;

1.5. Direcția Administrativă şi Servicii este structura specializată pentru administrarea patrimoniului organelor centrale, asigurarea serviciilor de transport, cazare şi hrănire pentru activitățile de protocol, asigurarea mijloacelor de transport pentru cadrele cu funcții de conducere din organele centrale şi prestarea de servicii de cazare şi hrănire pentru recreerea şi recuperarea personalului armatei.

2. Logistica consumului (logistica operațională) - se ocupă cu recepția produselor, depozitarea, transportul, mentenanța, exploatarea (consumul) şi disponibilizarea materialelor şi include:

- gestionarea stocurilor;
- procurarea sau constituirea facilităților;
- monitorizarea deplasării;
- raportarea fiabilității şi a defecțiunilor;
- respectarea standardelor privind depozitarea, transportul şi urmărirea materialelor.

Logistica de consum (operațională) este organizată pe niveluri ierarhice şi se realizează de către:

2.1. Direcția Logistică/SMG (J4) – structură specializată a Statului Major General care planifică, organizează şi coordonează sprijinul logistic la nivel strategic şi deține

responsabilitatea în elaborarea politicilor în domeniul logistic, planificarea şi gestionarea resurselor materiale, mentenanța tehnicii şi materialelor, coordonarea transporturilor militare, acordarea sprijinului națiunii-gazdă, coordonarea asistenței medicale operaționale, schimbul internațional de date militare;

2.2. Comandamentul Logistic Întrunit – structura de execuție la nivel strategic şi operativ cu următoarele responsabilități:

- realizarea asigurării cu materiale comune a categoriilor de forțe ale armatei, comandamentelor şi direcțiilor centrale în timp de pace, în situații de criză, criză majoră şi la război;
- realizarea managementului tuturor claselor de materiale din armată prin Centrul de Management al Materialelor şi a managementului distribuțiilor pentru materialele din competența sa de aprovizionare, prin Centrul de Distribuție a Materialelor;
- sprijinul logistic al forțelor armate în situații de criză majoră şi la război, precum şi al celor care desfăşoară acțiuni militare în teatrul de operații, în timp de pace, în afara teritoriului național;
- aprovizionarea în sistem paletizat şi containerizat, pe clase de materiale, conform normelor de consum stabilite pentru fiecare misiune şi/sau pe baza cererilor trimise direct de către forțe, cu fondurile puse la dispoziție de către directorii de programe;
- transportul materialelor din depozitele zonale până la punctele de îmbarcare;
- mentenanța tehnicii şi materialelor pentru nivelul general D, iar pentru forțele care exercită misiuni în afara teritoriului național şi la nivelul I (intermediar);
- asistența medicală – ROL 3 – prin Spitalul Mobil de Campanie;
- gestionarea stocurilor strategice şi operative pentru întreaga structură de forțe;

- organizarea, conducerea şi execuţia activităţilor de colectare şi valorificare a bunurilor materiale, tehnicii şi echipamentelor scoase din funcţiune, precum şi a celor excedentare din Ministerul Apărării Naţionale.

2.3. Structurile specializate din cadrul categoriilor de forţe ale armatei şi Brigăzii 1 Transmisiuni, care asigură:

- realizarea sprijinului logistic necesar generării şi regenerării forţelor subordonate şi transferul acestora sub autoritatea Comandamentului Operaţional Întrunit (COPI);

- planificarea şi realizarea containerizării şi paletizării materialelor, pe eşaloane şi zile de operaţii, şi asigurarea de echipamente moderne de cartiruire pentru conducere, desfăşurarea activităţilor logistice specifice şi pentru odihnă.

Acestea sunt:

2.3.1. **la Forţele Terestre:**

a) Bazele Logistice „Sud" şi „Nord" – structuri destinate sprijinului logistic pentru generarea, regenerarea şi operaţionalizarea forţelor:

- includ nuclee capabile să constituie, la război, două brigăzi logistice cu structură modulară:

- păstrează stocuri pentru generarea şi regenerarea forţelor;

- execută mentenanţa de nivel I (intermediar) pentru generarea şi regenerarea forţelor;

b) Brigada 1 Logistică asigură sprijinul logistic în teatrul de operaţii, prin module de transport, mentenanţă şi medicale, dimensionate în concordanţă cu nivelul forţelor de acţiune în situaţii de criză, al celor participante la misiuni de apărare colectivă, misiuni non-articol V şi operaţii de stabilitate:

- aprovizionarea cu materiale pe baza normelor de consum şi a cererilor;

- mentenanţa de nivel I (intermediar) prin structurile proprii sau prin acorduri bi şi multinaţionale, prin agenţi economici specializaţi;

- transportul materialelor până la forţele luptătoare;

- asistenţa medicală – ROL 2 – prin modulul din Spitalul Mobil de Campanie pus la dispoziţie de Comandamentul Logistic Întrunit;

c) Batalionul Logistic/Bg. (similar) – structura de sprijin logistic a brigăzii asigură:

- nivelul de acumulare 7-15 zile la produsele şi materialele ce pot fi aprovizionate direct din economia naţională şi diferenţiat pentru categoriile de materiale (muniţie, explozivi) pentru care procesul de producţie/ achiziţie necesită un timp mai mare;

- mentenanţa de nivel 0 (de bază);

- asistenţa medicală – ROL 1;

d) Structurile logistice/B (similar) asigură cota om–piesă şi păstrează resursele pentru instruire.

2.3.2. **la Forţele Aeriene şi Forţele Navale,** sprijinul logistic pentru generarea, regenerarea şi operaţionalizarea forţelor se realizează de către structurile specializate din cadrul acestor categorii de forţe, cu materiale specifice (grupul logistic la nivelul forţelor aeriene şi, respectiv, baza maritimă la nivelul forţelor navale);

2.3.3. **la Brigada 1 Transmisiuni,** sprijinul logistic pentru generarea, regenerarea şi operaţionalizarea unităţilor proprii se realizează de către structurile specializate din cadrul acesteia.

3. Susţinerea financiară şi înzestrarea

Resursele puse la dispoziţie, prin Directiva de Planificare a Apărării pentru perioada 2004-2009, au în vedere:

- continuarea procesului de reorganizare a Armatei, în scopul realizării unor structuri de forţe, de conducere operaţională şi administrativă, suple şi eficiente, cu un nivel ridicat de profesionalism;

- realizarea, la termenele şi nivelurile operaționale stabilite, a tuturor pachetelor de capabilități dislocabile puse la dispoziția NATO, în măsură să se autosusțină în teatru o perioadă de minim 6 luni, precum şi a capabilităților „în teritoriu";

- finalizarea programelor de modernizare/înzestrare în derulare, renunțarea la cele care nu mai corespund nevoilor reale şi generează cheltuieli inutile, inițierea rapidă a altor programe, pe măsura disponibilizării resurselor financiare necesare, ca efect al accelerării reorganizării Armatei, în scopul creşterii interoperabilității cu NATO;

- reabilitarea dotărilor de infrastructură pentru forțele puse la dispoziția Alianței şi asigurarea „sprijinului națiunii-gazdă".

Resursele financiare ce vor fi alocate, la nivelul M.Ap.N. şi pe programe, în perioada 2004-2009 sunt actualizate pe baza datelor rezultate din analiza indicatorilor macro-economici pe 2003, efectuată de Ministerul Finanțelor Publice.

SECȚIUNEA A III-A

CIBERTERORISMUL ŞI PROTECȚIA REȚELELOR DE CALCULATOARE

General maior dr. Cristea DUMITRU
Direcția Comunicații şi informatică

Încercând să definim conceptul de **ciberterorism** (CT) putem spune, în câteva cuvinte, că acesta reprezintă utilizarea premeditată a unor activități diversioniste ori amenințarea transmisă, în interiorul spațiului cibernetic, cu intenția de a se promova anumite obiective sociale, ideologice, religioase, politice sau de altă natură, ori de a intimida orice persoană pentru a promova astfel de obiective.

Prin *spațiu cibernetic* înțelegem întreaga lume virtuală, de exemplu Internetul, în care trebuie să includem şi calculatoarele independente (neconectate cu altele), dar şi fiecare bit de informație stocat pe diverse tipuri de medii de stocare: fixe sau detaşabile, fizice sau virtuale.

Prin *persoană* înțelegem orice ființă umană, corporație, stat etc.

Războiul informațional (IW), altfel spus **ciberrăzboiul** (CW), înseamnă un ansamblu de acțiuni desfăşurate cu scopul de a realiza superioritatea informațională asupra oricărui adversar, prin blocarea, exploatarea, coruperea sau distrugerea informațiilor inamicului, dar, în acelaşi timp, protejând propriile informații.

Hackerul reprezintă orice persoană care realizează breşe în sistemele de calcul („sparge" mecanismele de protecție) la care aceasta nu are autorizație de acces, cu scopul de a penetra sistemele pentru a vizualiza, fura sau modifica date, a bloca

accesul altor utilizatori la anumite servicii (DoS) sau chiar distruge sau produce daune prin orice fel de mijloace.

Analizând primele două definiții, putem să ne dăm seama că CT reprezintă acele acțiuni care contravin, în general, regulilor stabilite la nivel organizațional, instituțional, național sau internațional, de a apela şi utiliza anumite servicii sau sisteme informatice puse la dispoziție în cadrul rețelelor proprii de calculatoare sau în cadrul unor rețele transnaționale, cum ar fi Internetul. Aceste acțiuni reprezintă forme de criminalitate, şi persoanele care realizează astfel de activități, în cazul în care sunt depistate, sunt deferite justiției.

Atacuri distribuite de tip refuz de servicii (DDoS), site-uri web sau e-mailuri cu conținut urât sau amenințător, atacuri asupra unor rețele senzitive de calculatoare sunt doar câteva forme de acțiuni de tip CT, dar care au devenit un fenomen global şi care trebuie stopat cât mai repede cu putință, prin elaborarea unor convenții internaționale care să se bazeze şi să se sprijine pe legislații naționale în domeniu.

Să încercăm să înțelegem sau să clarificăm termenii folosiți în definiția CT, prin prezentarea următoarelor exemple:

a) Un grup de persoane omoară o persoană de 50 de ani, spitalizată ca urmare a unei afecțiuni grave. Aceste persoane administrează bolnavului un medicament la care acesta are o reacție alergică foarte severă. Ce putem spune în acest caz? Acei oameni au comis o crimă.

b) Dar ce putem spune despre faptul că bolnavul era liderul unei comunități religioase minoritare, iar agresorii, care aparțin altei comunități religioase, l-au omorât cu scopul de a crea teamă şi panică în rândul membrilor comunității minoritare? Grupul de agresori a comis o crimă, dar fapta lor înseamnă mai mult, şi anume un act de terorism.

c) Să presupunem că acele persoane au acționat după următorul scenariu: au penetrat rețeaua de calculatoare a spitalului şi au modificat, în baza de date, rețeta cu

medicamentele prescrise bolnavului. Această acțiune poate fi considerată un act de ciberterorism.

În 1998, un grup de protestatari spanioli au bombardat Institutul pentru Comunicații Globale (IGC) cu mii de mesaje de e-mail false. Serviciile de e-mail nu au mai funcționat, iar foarte mulți utilizatori ai acestui furnizor de servicii Internet (ISP) nu şi-au mai primit mesajele electronice. De asemenea, protestatarii au trimis mesaje de tip spam în toate conturile de e-mail ale personalului şi membrilor companiei IGC, au blocat pagina web cu ordine de plată făcute cu cărți de credit false şi au amenințat că vor desfăşura aceleaşi tactici împotriva tuturor organizațiilor care utilizează serviciile companiei IGC. Ei au cerut ca IGC să stopeze găzduirea site-ului web pentru Euskal Herria Journal, o publicație din New York, care sprijinea independența bascilor. Protestatarii spuneau că IGC sprijinea terorismul, întrucât o secțiune a paginilor web conținea materiale ale grupării teroriste ETA, care îşi revendica responsabilitatea atât pentru asasinatele comise asupra unor oficialități politice şi din domeniul securității, cât şi pentru atacurile asupra unor obiective sau instalații militare. În final, IGC a decis scoaterea site-ului, ca urmare a bombardării continue cu e-mailuri din partea protestatarilor.

Acesta este un act de CT. Activitățile normale ale ISP au fost perturbate foarte serios, ca urmare a acestei tehnici bine pregătite în prealabil, iar intenția atacatorilor a fost aceea de a promova un obiectiv politic.

În timpul conflictelor din Kosovo, desfăşurate în anul 1999, calculatoarele NATO au fost blocate ca folosind bombe de tip e-mail şi atacuri de tip DoS, de către hackeri care protestau împotriva bombardamentelor efectuate de Alianță. În plus, organizații publice, instituții academice au recepționat foarte multe e-mailuri virusate, foarte politizate, din diverse țări din estul Europei. De asemenea, site-urile web au fost modificate.

Se pune întrebarea: se extinde ciberterorismul, prin utilizarea calculatoarelor şi a Internetului de către teroriştii „convenționali”?

Aceasta este o întrebare foarte complexă, la care pot da un răspuns avizat specialiştii sau analiştii acestor fenomene la nivel internațional.

Unii experți în domeniu, mai ales din SUA, reliefează faptul că ciberterorismul poate fi definit în diverse forme şi cu diferite înțelesuri. Astfel, unii definesc ciberterorismul ca fiind orice atacuri ilegale sau amenințări de atacuri împotriva calculatoarelor, rețelelor sau a informațiilor stocate în acestea, când sunt făcute cu scopul de a intimida, constrânge sau obliga un guvern sau anumite persoane pentru a promova anumite obiective politice sau sociale. Alții consideră ciberterorismul ca fiind orice atac împotriva funcționării normale a informațiilor, indiferent de mijloacele folosite.

Din aceste multitudini de definiții, anumiți experți consideră că termenul de *ciberterorism* trebuie să fie înlocuit cu *războiul informațional*, iar alți experți fac diferențiere între cibercrimă şi ciberterorism. Această diferențiere permite ca ciberterorismul să fie definit ca utilizarea mijloacelor şi a tehnologiei informației, de către agenți sau grupuri teroriste, iar în definirea activităților unui ciberterorist este necesar să se facă o diferențiere între acțiune şi motivație. Fără îndoială, putem spune că orice atac de tip hacking poate avea aceleaşi consecințe ca oricare act terorist, dar, în sensul legal, abuzul intenționat asupra ciberspațiului informațional trebuie considerat ca făcând parte dintr-o campanie sau acțiune teroristă.

Se cunoaşte starea tensionată care există între India şi Pakistan datorată disputei asupra Kaşmirului, teritoriu aflat între granițele celor două state. Acest teritoriu reprezintă, de altfel, căminul pentru o mulțime de tabere de antrenament ale teroriştilor Al Qaeda. Simpatizanți din ambele părți aflate în conflict pentru teritoriul Kaşmirului au aplicat diverse tactici

cibernetice pentru a-şi distruge unii altora sistemele informatice şi a transmite informații propagandistice. Într-un studiu de caz efectuat de către Michael A. Vatis, directorul Institutului pentru Studii de Tehnologii de Securitate din cadrul Colegiului Dartmouth, SUA, se arată că hackeri pro-pakistanezi au lovit puternic diverse site-uri web din India, aşa cum se poate observa şi din diagrama de mai jos:

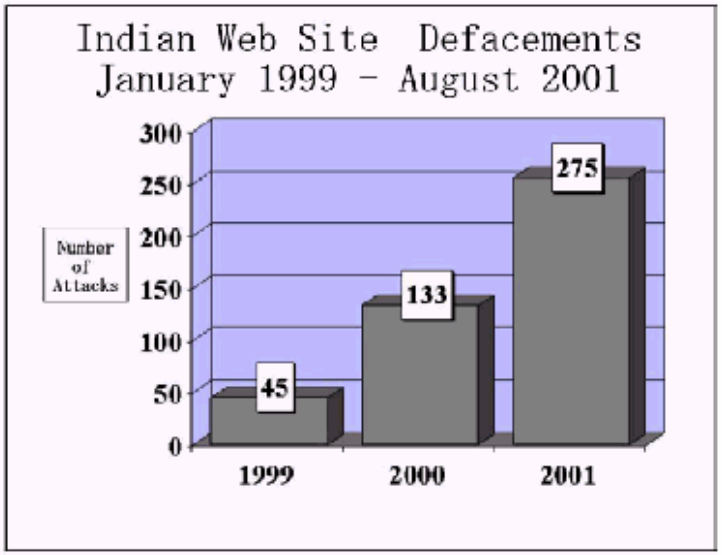

Una dintre instituțiile atacate a fost şi Centrul de Cercetări Atomice Bhabha, de pe site-ul căruia au fost descărcate aproximativ 5 MB de informații referitoare la cercetări nucleare sau alte informații senzitive.

Un alt grup de hackeri pro-pakistanezi, denumit The Pakistan Hackers Group, a avut drept ținte site-uri din SUA, distrugând site-uri aparținând Departamentului Energiei sau Forțelor Aeriene ale SUA.

Acest conflict ilustrează vulnerabilitatea sistemelor critice împotriva ciberatacurilor, dar şi mărirea dorinței teroriştilor de

a alege ca ținte diverse sisteme senzitive, atunci când au loc astfel de conflicte politice.

În general, țintele electronice cu înaltă valoare sunt rețelele de calculatoare, serverele sau routerele, a căror distrugere poate avea consecințe simbolice, financiare, politice sau tactice. Asaltul grupurilor palestiniene asupra site-urilor web ale instituțiilor bancare şi financiare israeliene reprezintă, totodată, o atenționare a unor atacuri potențiale care pot fi îndreptate şi spre economia americană. Atacul cu viermele denumit "Cod Red" asupra site-ului web al Casei Albe a avut drept intenție să distrugă simbolul politic al guvernului american.

Referitor la tendințele generale actuale în ciberatacuri, aici incluzându-le şi pe acelea care nu au, la prima vedere, o motivație politică, putem spune că atacurile asupra calculatoarelor au devenit din ce în ce mai sofisticate şi din ce în ce mai multe. Indiferent de faptul că motivația poate fi câştigul financiar sau, pur şi simplu, satisfacția pe care le-o oferă provocarea de a sparge zidurile de apărare din rețelele de calculatoare, atacatorii au dezvoltat continuu şi au distribuit rapid noi şi noi programe sau "scripturi" care să le ofere un avantaj permanent în lupta împotriva tehnicilor avansate de apărare a rețelelor.

Cele mai cunoscute forme de atac produse de către persoanele rău intenționate sunt: viermii, atacurile distribuite de refuz de servicii (DDoS), respectiv intruziunile nepermise.

În iunie 2001, o companie care se ocupa cu securitatea calculatoarelor a identificat o slăbiciune în programele software ale serverelor web, care putea conduce la exploatarea aşa-numitului "buffer overflow" (eveniment în care mai multe informații sunt depozitate într-o altă locație – buffer – decât cea alocată de sistemul de operare sau de programul software propriu-zis, fapt care poate conduce la blocarea sistemului de calcul sau la crearea unor puncte de acces din exterior – back

doors – care să permită unui atacator un acces neautorizat la sistem). Compania a publicat un material cu aceste constatări şi, drept consecință, în mai puțin de o lună a apărut viermele "Code Red", care s-a autorăspândit pe aparatele care rulau acel software pentru servere web. După câteva săptămâni, a fost creată o nouă versiune a acestui vierme, denumit "Code Red II", care introducea şi o cale de intrare în sisteme (back door), prin care se obținea din exterior un control total asupra resurselor şi informațiilor calculatoarelor infectate. Recent a apărut un alt vierme, Nimbda, care utilizează o combinație între back doors de tip Code Red şi alte slăbiciuni ale software-ului respectiv şi care are drept efect o maximizare a propagării viermelui.

Atacurile de tip DoS au drept scop preluarea controlului mașinilor de calcul şi transformarea acestora în mașini "zoombie", după care, de la o singură consolă de management, se bombardau noile victime cu fluxuri întregi de pachete de date neutile, care produceau, în final, blocarea serviciilor sistemelor. Astfel o serie întreagă de site-uri web pentru e-commerce au fost atacate şi blocate, ca urmare a unor atacuri simultane de tip DoS.

Intruziunile neautorizate în sistemele de calcul şi pierderea unor informații sensibile sunt din ce în ce mai numeroase. Furtul de bani sau de numere de cărți de credit, de informații proprietare sau de informații guvernamentale senzitive pot avea, în final, consecințe devastatoare. Deşi la început aceste intruziuni aparțineau doar unor hackeri, în foarte scurt timp grupuri ale crimei organizate sau alte grupuri organizate au realizat beneficii din colectarea unor informații din sisteme electronice slab protejate sau au câştigat sume importante de bani. Dar, în foarte scurt timp, au avut loc o serie de intruziuni cunoscute sub numele de Moonlight Maze, asupra sistemelor guvernamentale din SUA, în primii ani aceste atacuri având originea în Rusia. Primele atacuri au fost detectate în

martie 1998 şi, ca urmare a acestui asalt susținut, sute de rețele neclasificate utilizate de Pentagon, Departamentul Energiei, NASA, cât şi de un număr mare de contractori care lucrau în domeniul apărării au fost în mare parte compromise.

Bineînțeles că există mult mai multe tipuri de atacuri asupra rețelelor de calculatoare, cum ar fi cele direcționate către serverele de nume de domeniu conectate în rețeaua Internet, sau asupra vulnerabilităților de rutare în echipamentele distribuite în rețele etc. Prevenirea ciberatacurilor în viitorul apropiat nu va fi, în general, prea diferită de cea de până acum. Dar, pentru a putea implementa aceste mecanisme de securitate în rețelele de calculatoare, este necesar ca fiecare organizație să dispună de personal de specialitate bine pregătit şi să aloce permanent un buget pentru achiziționarea, exploatarea şi întreținerea mecanismelor de securitate implementate.

Cele mai bune practici actuale în prevenirea ciberatacurilor şi menținerea în funcțiune a sistemelor de calcul ar trebui să se bazeze, ca principiu, pe următoarele proceduri standard de operare:

– sistemele de operare şi produsele software trebuie să fie actualizate permanent;

– politicile de implementare a unor parole puternice trebuie să fie obligatorii şi aplicate de către toți utilizatorii sistemelor de calcul;

– sistemele de calcul trebuie să fie blocate atunci când nu sunt exploatate o perioadă de timp;

– toate serviciile care nu sunt necesare trebuie să fie dezactivate;

– produsele software de tip antivirus trebuie să fie instalate şi activate permanent, iar actualizarea acestora să se facă permanent;

– sistemele de detecție a intruziunilor (IDS) şi firewall-urile trebuie să fie continuu exploatate şi utilizate în rețelele de calculatoare.

Aceste măsuri de securitate, considerate excesive în trecut, sunt acum necesare ca fiind minime. Administratorii de sistem trebuie să recunoască faptul că acest nou război împotriva terorismului va cere un efort şi o vigilență sporită, pentru a putea crea un mediu de încredere privind procesarea bunurilor informatice critice în sistemele de calcul. Aceşti paşi de bază presupun, aşadar, parcurgerea unui drum lung către prevenirea ciberatacurilor.

Concludent pentru înțelegerea acestui proces anevoios de protecție a rețelelor de calculatoare şi a informațiilor senzitive vehiculate în cadrul acestora este reprezentarea unei infrastructuri de tip Intranet a unei companii sau organizații, prezentată în figura de mai jos.

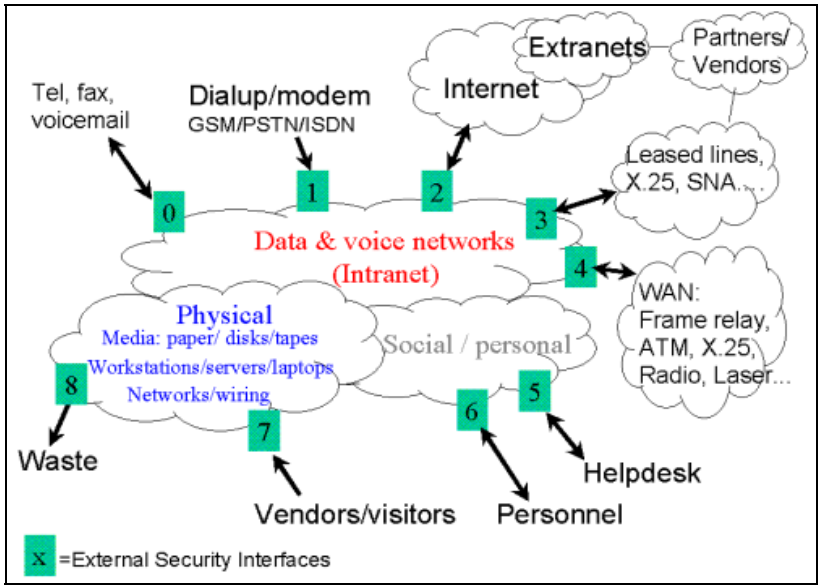

Dacă în interiorul organizației se pot elabora şi aplica regulamente specifice, care să fie respectate de către angajații companiei sau organizației, administratorilor de sistem şi de securitate ai rețelelor de calculatoare le revin cele mai grele

sarcini în implementarea procedurilor specifice şi a mecanismelor de securitate în acele puncte de acces la reţelele din cadrul infrastructurii de voce şi date a Intranetului. Se poate observa foarte clar că aceste măsuri de securitate sunt foarte complexe, întrucât o astfel de infrastructură se bazează pe utilizarea a diferite protocoale şi standarde de comunicaţii voce/date, respectiv diverse echipamente de calcul, sisteme de operare, produse software şi medii de transmitere a informaţiilor.

Ca urmare, politicile şi mecanismele de securitate ce vor fi implementate trebuie să aibă ca bază conceptul "*nevoia de a cunoaşte*" atât pentru fiecare utilizator din organizaţie, cât şi din afara acesteia, dar care are permisiunea să se conecteze la reţea şi, drept consecinţă, să asigure confidenţialitatea, integritatea şi disponibilitatea datelor vehiculate în reţea. Mecanismele de securitate trebuie să aibă drept scop şi realizarea autentificării şi identificării puternice a utilizatorilor la reţea şi la resursele şi serviciile disponibile în cadrul acesteia, respectiv la implementarea conceptului de nerepudiere a mesajelor, informaţiilor şi datelor între originatorul şi receptorul acestor mesaje. Dar toate aceste măsuri de protecţie a informaţiilor în reţelele de calculatoare trebuie să aibă drept sprijin şi o politică susţinută de educare şi conştientizare a utilizatorilor cu privire la regulile pe care trebuie să le respecte şi procedurile sau mecanismele pe care sunt obligaţi să le aplice, dacă vor ca datele pe care le gestionează sau vehiculează să fie protejate sau păstrate în condiţii maxime de securitate.

În contextul internaţional actual, Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), care cuprinde, din aprilie 2004, un număr de 26 de ţări membre, a decis reanalizarea, actualizarea şi revizuirea pe termen scurt şi lung a strategiei NATO C3 Organisation (NC3O) de dezvoltare a propriilor sisteme informatice şi de comunicaţii adaptate la noile responsabilităţi ce au apărut sau vor apărea la nivelul NATO,

care să aibă drept scop dezvoltarea, menţinerea şi asigurarea implementării unui cadru de lucru coerent de politici, arhitecturi, directive şi ghiduri necesare la nivelul Alianţei, pentru a gestiona în mod eficient atât sistemele informatice şi de comunicaţii (SIC), cât şi capabilităţile de navigare şi identificare corespunzătoare. Domeniul INFOSEC (cu domeniile COMSEC – securitatea comunicaţiilor, respectiv COMPUSEC – securitatea calculatoarelor) va avea un rol determinant în dezvoltarea viitoarelor reţele de calculatoare din mediul NATO şi va impune şi soluţiile tehnologice corespunzătoare care să fie achiziţionate şi implementate în aceste reţele, cu scopul de a se asigura confidenţialitate, integritatea şi disponibilitatea informaţiilor vehiculate în format electronic între diverşi utilizatori conectaţi la aceste reţele.

Cerinţele actuale impun ca, la nivelul NATO, sistemele informatice şi de comunicaţii (SIC) inteconectate cu SIC ale NATO sau ale unor organisme sau organizaţii internaţionale, naţionale, guvernamentale etc. să includă, în cadrul arhitecturilor lor tehnice, câteva metode de protecţie a informaţiilor vehiculate, cum sunt: zona demilitarizată (Demilitarised Zone - DMZ), zona de sanitarizare (Sanitisation) şi dispozitivele de protecţie a enclavelor (Boundary Protection Devices – BPD), aşa cum se arată în schema de principiu prezentată mai jos:

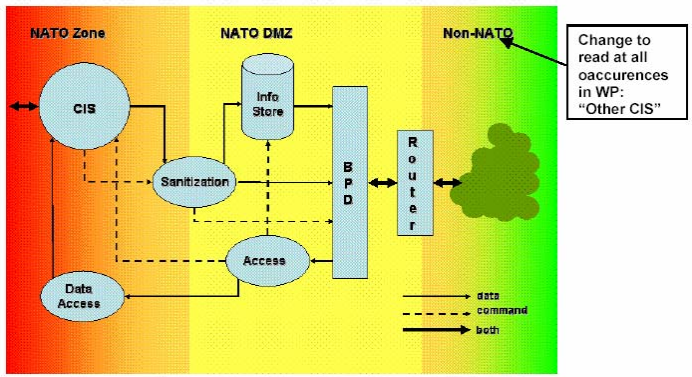

Discutând despre un sistem complex, cum este un sistem C4ISR, aceste cerințe de securitate devin foarte diversificate, eforturile financiare vor fi foarte costisitoare, iar din punct de vedere organizațional şi uman (specialişti în domeniul comunicațiilor, tehnologiei informației şi INFOSEC), eforturile vor fi imense. O arhitectură generală a unui astfel de sistem, prezentată în imaginea de mai jos, este foarte elocventă în acest sens:

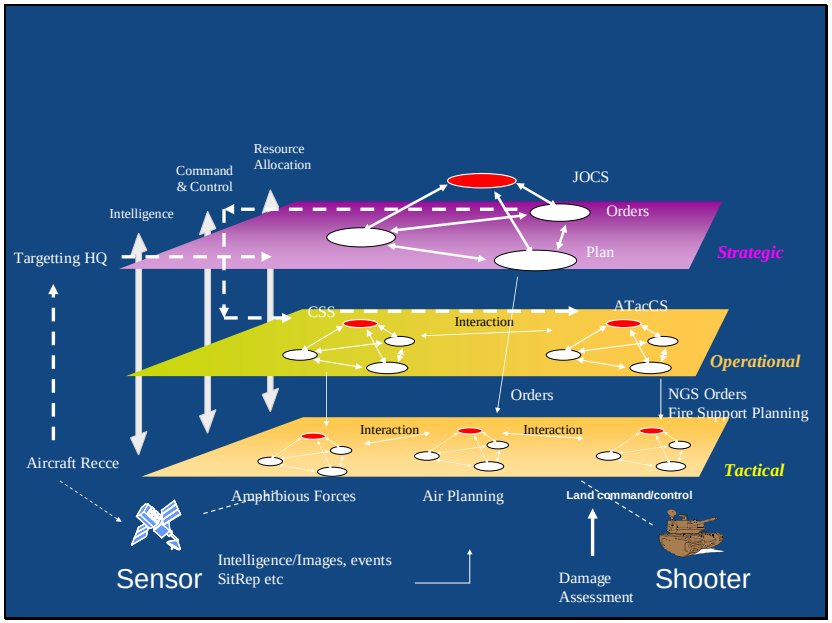

În funcție de nivelul cerut de asigurarea informațiilor vehiculate în rețele (informații neclasificate sau informații senzitive sau clasificate), pe lângă măsurile de protecție enumerate mai sus, trebuie prevăzute şi acele dispozitive sau produse de acoperire criptografică corespunzătoare nivelului de clasificare a informațiilor, dar şi proceduri şi mecanisme suplimentare de autentificare şi identificare a utilizatorilor care

se conectează la rețele sau accesează anumite informații stocate, procesate sau transmise în rețelele respective. La nivelul Ministerului Apărării Naționale au fost abordate aceste noi tendințe pe plan internațional şi în mediul NATO privind protecția informațiilor în sistemele informatice şi de comunicații, respectiv analiza vulnerabilității, riscurilor şi atacurilor potențiale la care pot fi expuse aceste rețele, respectiv informațiile vehiculate în cadrul lor. Astfel, în documentul elaborat de către specialiştii Direcției Comunicații şi Informatică din Statul Major General privind *Concepția sistemelor C4 în Armata României* sunt prezentate o serie de aspecte generale privind atât pericolele, amenințările şi vulnerabilitățile potențiale, cât şi principiile, mecanismele şi serviciile de securitate pentru rețelele de comunicații şi de calculatoare. Aspectele tratate în această Concepție cuprind o serie întreagă de tehnici şi tehnologii de securitate în domeniul COMSEC (securitatea comunicațiilor), COMPUSEC (securitatea calculatoarelor), criptografia prin chei publice, precum şi mecanisme de protecție, detecție şi reacție (PDR). De asemenea, sunt prezentate atât cadrul organizatoric, cât şi politicile şi procedurile de asigurare informațională în sistemele informatice şi de comunicații din Ministerul Apărării Naționale.

Rețelele de date reprezintă un mediu mult mai dificil de abordat decât rețelele de voce, datorită complexității şi caracterului deschis al stațiilor de lucru şi serverelor care sunt interconectate în aceste rețele. Sistemele şi rețelele comerciale actuale nu asigură, în general, un nivel adecvat de încredere pentru a permite interconectarea terminalelor ce operează la niveluri diferite de clasificare a informațiilor, în aceeaşi LAN sau WAN, chiar dacă există stabilite, la nivel internațional, o serie de reglementări impuse pentru producătorii de echipamente de comunicații/calcul, produse sau sisteme informatice (software), sau pentru furnizori de servicii de comunicații sau informatice (mai ales în mediul Internet), prin

care să se garanteze că aceştia includ, în ofertele, produsele sau serviciile puse la dispoziție, acele mecanisme sau echipamente de securitate pe care utilizatorii să le poată folosi pentru a securiza canalele de comunicații sau a proteja informațiile în format electronic vehiculate în rețelele de calculatoare. Dintre aceste reglementări pot fi enumerate: FIPS PUB 140/1 şi FIPS PUB 140/2 - *The U.S. Government standard for security requirements to be met by a cryptographic module used to protect unclassified information in computer and communication systems*, elaborate de National Institute of Standards and Technology (NIST) din SUA, ISO 17799 - *Information Security Management Standard*, publicat de către International Organization for Standardization (ISO) în decembrie 2000, colecția de *Request for comments* (RFCs), elaborate sub egida Internet Engineering Task Force (IETF) pentru "The Internet Society, setul de documentații *Common Criteria for Information Technology Security Evaluation* elaborate pe baza standardului ISO/IEC 15408 din anul 1999 etc.

Pentru a depăşi aceste limitări ale echipamentelor de calcul sau produselor software achiziționate, este necesar să se aplice următoarele principii cu privire la arhitectura de securitate:

– rețelele LAN vor trebui să opereze la acelaşi nivel de securitate;

– utilizarea firewall-urilor pentru conectarea rețelelor LAN NESECRETE la rețelele externe;

– utilizarea firewall-urilor pentru conectarea rețelelor LAN SECRETE complet integrate la rețele WAN, ce operează la acelaşi nivel de securitate.

De asemenea, sunt prezentate problemele de securitate care apar în cazul calculatoarelor, stațiilor de lucru, serverelor, calculatoarelor laptop şi altor sisteme computerizate ce procesează informații:

– implementarea măsurilor de identificare şi

autentificare a utilizatorilor;

– implementarea măsurilor de control al sistemului în ansamblu;

– aplicarea centralizată a controlului accesului la domenii, stații de lucru, dispozitive, foldere şi fişiere precum şi drepturilor utilizatorilor.

Platformele de calcul trebuie să fie asigurate cu programe antivirus corespunzătoare, cu lansare periodică în execuție şi actualizare automată a fişierelor de semnături ale viruşilor. La toate serverele şi stațiile de lucru importante trebuie asigurate mecanisme de detecție a pătrunderilor ilegale/intruziunilor, precum şi a atacurilor din interior.

Serviciile şi mecanismele de securitate ce pot fi utilizate pentru a se asigura nivelul corespunzător de protecție a datelor în rețelele de calculatoare sunt prezentate în tabelul de mai jos:

Serviciul	**Mecanismul**
Confidențialitate	Criptare (link, bulk, E3) Controlul accesului (MAC/ DAC)
Integritate	Semnătură digitală Controlul accesului (MAC/ DAC)
Disponibilitate (Respingerea serviciilor)	Criptare (link, bulk, E3) Semnătură digitală Controlul accesului (MAC/ DAC)
Autentificare	Criptare (semnătură digitală)
Nerepudiere	Criptare (semnătură digitală)

Pentru realizarea cerințelor de securitate de tip COMSEC, pot fi aplicate următoarele tipuri de soluții tehnice:

—Dispozitive de criptare a legăturilor (circuite individuale)

—Dispozitive de criptare a rețelelor (rețele radio)

—Dispozitive de criptare de volum (TDM sau de trunchi)

—Dispozitive de criptare "end-to-end"
Circuite comutate (voce, facsimil, VTC)
Pachete comutate (IPSEC, NES, Capucine)
Nivelul „Sesiune"/ „Transport" (SSL, TLSP)
Nivelul „Aplicații" (S/MIME, SHTTP, MSP)

—Criptarea fişierelor

—Infrastructura de management a securității (chei simetrice şi asimetrice)

În vederea asigurării cerințelor de autentificare a utilizatorilor într-o rețea de calculatoare şi de a asigura confidențialitatea, integritatea şi nerepudierea datelor transmise, este necesar să se implemeteze o Infrastructură de Chei Publice (PKI). Principiile şi mecanismele pe care se bazează o astfel de soluție sunt prezentate în continuare:

- Două chei diferite şi separate
  O cheie publică K_{Public}Certificat
  O cheie privată $K_{Privată}$

- Criptarea pentru confidențialitate - utilizează Cheia Publică a celui care primește mesajul -- $K_{B\ Public}$

  Cel care trimite (A) criptează mesajul (M)
  $C_M = E_{KB\ Public}(M)$
  Cel care primește (B) decriptează mesajul
  $M = D_{KB\ Privată}(C_M) = D_{KB\ Privată}$ şi$E_{KB\ Public}$ (M)ț

- Criptarea pentru semnătura digitală - utilizează Cheia Privată a celui care trimite mesajul -- $K_{A\ Privată}$

  Cel care trimite (A) criptează semnătura
  $C_{SIG} = E_{KA\ Privată}$(Semnătură)
  Cel care primeşte (B) decriptează semnătura
  $SIG = D_{KA\ Public}(C_{SIG})$

Criptografia prin chei publice se bazează pe faptul că fiecare utilizator are atât o cheie publică (K_{Public}), cât şi o cheie privată ($K_{Privată}$). Fiecare cheie publică a utilizatorilor este plasată într-un certificat digital X.509, stocat într-un director de tip X.500, sau corespunzător, şi este disponibilă tuturor utilizatorilor. Fiecare certificat este semnat de o autoritate de certificare al cărei certificat propriu este, de asemenea, disponibil tuturor utilizatorilor. Pentru eficiența lucrului cu criptografia prin chei publice, trebuie agreate anumite formate şi structuri de certificate comune.

La utilizarea criptografiei prin chei publice pentru asigurarea confidențialității, cel care transmite (A) un mesaj „M" îl criptează cu ajutorul cheii publice a adresantului ($K_{BPublic}$), creând textul cifrat „C_M". Este de notat faptul că această cheie publică $K_{BPublic}$ este disponibilă tuturor utilizatorilor prin simpla cerere de creare a unui director care să rețină certificatul ei.

Atunci când B, adresantul mesajului, primeşte un mesaj criptat de la A, el îl decriptează utilizând cheia sa privată, $K_{BPrivată}$, şi obține mesajul original, necriptat („M"). Trebuie reținut că numai B poate decripta acest mesaj, deoarece numai el deține cheia sa privată.

Chiar dacă criptografia prin chei publice poate fi utilizată pentru criptarea mesajelor în vederea obținerii confidențialității, aceasta nu este, în mod normal, utilizată pentru acest scop, datorită faptului că algoritmii cheilor publice sunt prea complicați. În cazul semnăturilor digitale este utilizat un concept puțin diferit, deoarece scopul unor asemenea semnături

este să asigure servicii de nerepudiere. Semnăturile digitale sunt utilizate, în general, în conjuncție cu tehnicile de autentificare a mesajelor, care sunt funcții unidirecționale, ce generează mesaje scurte, cum ar fi codurile de autentificare a mesajelor (MAC) sau mesajele de control. Aceste scurte secvențe de mesaje (de ordinul a 160 biți) sunt atașate la mesajele transmise, pentru a asigura integritatea mesajelor sau documentelor transmise. În orice caz, autentificarea, de una singură, nu rezolvă problemele de nerepudiere (de exemplu, cel care trimite mesajele să nu recunoască că le-a trimis el, iar cel care primește mesajele să pretindă că nu le-a primit).

Atunci când semnăturile digitale sunt utilizate în conjuncție cu tehnicile de autentificare, acestea asigură o soluție elegantă acestei dificile probleme. Semnăturile digitale, așa cum s-a menționat, sunt bazate pe tehnologia de chei publice. Astfel, în locul utilizării cheii publice a celui care primește, pentru a cripta datele, cel care trimite mesajele utilizează propria sa cheie privată pentru criptare. În acest fel, atunci când adresantul primește un mesaj „semnat” de cel care trimite, el știe că acest mesaj nu poate veni decât de la acela. În mod normal, cel care trimite mesajul nu criptează întregul mesaj utilizând cheia sa privată, în schimb, utilizează cheia sa pentru a cripta datele de autentificare, cum ar fi MAC sau mesajele de control atașate la mesaje. Acest mod de abordare asigură și autentificarea mesajului, și nerepudierea. Adresantul unui mesaj sau document semnat utilizează cheia publică a celui care trimite, pentru a decripta „semnătura”, pentru a extrage valoarea necriptată. Adresantul calculează, apoi, o valoare de control din întregul mesaj sau document. Dacă această valoare de control se potrivește cu cea trimisă în semnătură, atunci adresantul poate trage două concluzii: în primul rând, faptul că mesajul semnat a fost trimis de persoana respectivă și, în al doilea rând, faptul că mesajul nu a fost modificat în nici un mod.

Referitor la conceptul numit *Protecție, Detecție și Reacție*, există o mare varietate de tehnologii software care îl implementează, iar facilitățile lor includ următoarele caracteristici de protecție:

– maparea rețelelor pentru a stabili o conectivitate reală;

– estimarea vulnerabilității gazdelor și rețelelor, pentru a cunoaște pericolele și amenințările;

– verificarea configurării corespunzătoare a componentelor;

– inspectarea parolelor pentru a le identifica pe cele ușor de ghicit (de spart);

– evaluarea permisiunilor de control al accesului.

Pe lângă mecanismele de protecție, există produse de detecție și reacție care, de obicei, asigură următoarele facilități:

– detectarea modificărilor neautorizate;

– utilizarea produselor anti-virus;

– detectarea și raportarea atacurilor, recunoscute pe baza semnăturilor de atac;

– închiderea conexiunilor suspicioase și refuzarea accesului;

– sprijinul analizei post-incident.

Acesta este un domeniu dinamic, care se schimbă foarte repede și necesită eforturi concertate pentru implementarea lui într-o manieră eficientă. Este important de reamintit faptul că hackerii își revizuiesc tehnologiile și capacitățile și, în consecință, mecanismele apărătorilor trebuie să evolueze astfel încât să poată contracara amenințarea.

Figura de mai jos cuprinde o listă a mecanismelor de PDR, care include facilitățile de protecție a granițelor enclavei, verificarea configurărilor, asigurarea protecției din partea gazdei, maparea rețelelor, estimarea vulnerabilității și detectarea intruşilor.

Protecția Granițelor Enclavelor
-- Firewall, Guard, ...
Verificarea Configurărilor
-- SPI
Protecția din partea Gazdei
-- TCP_ Wrappers
Maparea Rețelelor
-- TKINED, ICEPICK, …
Estimarea Vulnerabilității
-- ICEPICK, E-SATAN, Net-SPI, SPI, COPS, ISS, …

Concluzionând, putem afirma că cerințele de protecție a rețelelor de calculatoare necesită o muncă susținută, cu specialiști în domeniu, dar și cu alocarea resurselor financiare corespunzătoare, pentru ca toate aceste deziderate să devină efective și eficiente.

Cadrul legislativ național și reglementările la nivelul Ministerului Apărării Naționale sunt foarte largi. Astfel, mai jos sunt prezentate principalele acte normative care stau la baza aplicării măsurilor de securitate privind protecția informațiilor:

(a) *Hotărârea nr. 353 din 15 aprilie 2002* pentru aprobarea Normelor privind protecția informațiilor clasificate ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord în România;

(b) *Hotărârea nr. 354 din 15 aprilie 2002* privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției de Acreditare de Securitate, Agenției de Securitate pentru Informatică și Comunicații și Agenției pentru Distribuirea Materialului Criptografic;

(c) *Hotărârea nr. 585 din 13 iunie 2002* pentru aprobarea Standardelor naționale de protecție a informațiilor clasificate în România;

(d) *Hotărârea nr. 781 din 25 iulie 2002* privind protecția informațiilor secrete de serviciu;

(e) *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 153 din 7*

noiembrie 2002 privind organizarea și funcționarea Oficiului Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat, aprobată prin Legea nr. 101 din 2003;

(f) *Legea nr. 182 din 12 aprilie 2002* privind protecția informațiilor clasificate;

(g) *Legea nr. 455 din 18 iulie 2001* privind semnătura electronică;

(h) *Hotărârea nr. 1259 din 13 decembrie 2001* privind aprobarea Normelor tehnice și metodologice pentru aplicarea Legii nr. 455/2001 privind semnătura electronică;

(i) *PIC-1*: Norme privind protecția informațiilor clasificate în Armata României;

(j) *PIC-2*: Ghidul de clasificare a informațiilor în Armata României;

(k) *PIC-3*: Norme privind protecția informațiilor clasificate în sistemele informatice și de comunicații - InfoSec din Armata României;

(l) *Ordinul ministrului apărării naționale nr. 73 din 29.05.2003* privind constituirea autorităților militare cu responsabilități în domeniul INFOSEC;

(m) *Ordinul ministrului apărării naționale nr. 33 din 18.02.2004* privind responsabilitățile în domeniul Infrastructurii de chei publice a Ministerului Apărării Naționale.

Cadrul organizatoric cuprinde totalitatea entităților (organizaționale și funcționale), de la nivelul structurilor centrale până la nivelul fiecărei unități în parte, care au ca atribuții concepția, elaborarea, coordonarea, aprobarea, avizarea, implementarea și asigurarea cerințelor de securitate a informațiilor stocate, procesate sau transmise în sistemele informatice și de comunicații (SIC) din Armata României.

În conformitate cu prevederile Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 14/2001 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale, aprobată cu modificări prin Legea nr. 389/2001, autoritatea abilitată de securitate din

Ministerul Apărării Naționale este Direcția Generală de Informații a Apărării. Autoritatea desemnată pentru protecția informațiilor clasificate care sunt stocate, procesate sau transmise în SIC este Serviciul Securitatea Informațiilor din Direcția Generală de Informații a Apărării. În cadrul aceste structuri sunt organizate şi funcționează:

1. Autoritatea Militară de Acreditare de Securitate (AMAS);
2. Autoritatea Militară de Securitate pentru Informatică şi Comunicații (AMSIC);
3. Autoritatea Militară de Protecție Criptografică (AMPC);
4. Autoritatea Militară de Management al Cheilor Publice (AMMCP).

La nivelul Statului Major General, Direcția Comunicații şi Informatică este structura abilitată în domeniul INFOSEC care are rolul de a elabora concepții, doctrine, dispoziții, prevederi, proceduri specifice, cât şi de a aviza, aproba sau acredita SIC pentru structurile din Statul Major General şi din subordinea acestuia. În unitățile militare în care funcționează SIC care stochează, procesează sau transmit informații clasificate, se înființează Autorități Operaționale pentru Securitatea SIC (AOSSIC). Aceste autorități funcționează în cadrul structurii de securitate a unității respective.

În final, trebuie să remarcăm faptul că, deşi procesul privind realizarea şi implementarea măsurilor de securitate în sistemele de calcul şi rețelele de comunicații este în plină desfăşurare, munca este extrem de laborioasă, soluțiile care trebuie achiziționate şi implementate sunt, în cea mai mare parte, extrem de costisitoare, iar personalul care deserveşte aceste sisteme trebuie să fie foarte bine specializat şi instruit pe diverse domenii, din ce în ce mai înguste, dar din ce în ce mai în profunzimea problemelor tehnice specifice.

Aşadar, se poate concluziona că măsurile de protecție a informațiilor şi a rețelelor de calculatoare şi de comunicații nu trebuie să fie tratate sau considerate niciodată prea costisitoare şi nu trebuie să fie puse niciodată în balanță cu alte aspecte financiare sau organizaționale colaterale, când este vorba de necesitatea vitală ca toate acele informații să fie disponibile sau primite în timp util, corect şi de către persoana responsabilă corespunzătoare, şi care să stea la baza luării celei mai juste hotărâri în procesul conducerii operațiunilor militare în câmpul de luptă sau zonei de responsabilitate, de către fiecare comandant de unitate în parte.

CONSIDERAȚII PRIVIND PROFILUL ROMÂNIEI CA STAT MEMBRU NATO

Locotenent comandor conf.univ.dr. Ioan CRĂCIUN
Universitatea Națională de Apărare

Introducere

Integrarea euro-atlantică a reprezentat un obiectiv constant al politicii externe româneşti, urmărit consecvent de toate guvernele care s-au succedat începând cu 1990.

România a solicitat formal aderarea la NATO în 1993. Un an mai târziu, țara noastră devine primul stat care răspunde invitației lansate de NATO de a participa la Parteneriatul pentru Pace, program destinat cooperării euro-atlantice în materie de securitate, cu rol major în procesul de includere a noi membri în NATO.

În aprilie 1999, NATO a lansat Planul de acțiune în vederea admiterii de noi membri (Membership Action Plan - MAP). În cadrul acestui mecanism, România şi-a elaborat propriul Plan Național Anual de Pregătire pentru Aderare (PNA), care stabileşte obiective, măsuri şi termene de realizare în vederea orientării, susținerii şi evaluării eforturilor făcute în pregătirea pentru aderarea la Alianță.

O contribuție importantă la buna pregătire a aderării au avut-o potențarea cooperării interne inter-instituționale, structurată prin intermediul unei Comisii Naționale pentru integrarea României în NATO, şi externe, prin colaborarea cu celelalte state candidate la aderare, în cadrul Grupului Vilnius, precum şi testarea interoperabilității cu aliații şi capacității practice de contribuție la obiectivele şi misiunile NATO, prin participarea consistentă a României la operațiuni în sprijinul păcii sub egida NATO, ONU, OSCE şi în lupta împotriva

terorismului. Pentru România, aderarea la NATO reprezintă o evoluție majoră, care va influența decisiv politica externă şi internă a țării. Apartenența la NATO reprezintă garanția securității şi stabilității externe, vitală pentru asigurarea dezvoltării prospere a țării; confirmă locul statului român în sânul familiei occidentale; asigură accesul la procesul de luare a deciziilor majore în planul securității europene şi euro-atlantice; dă ocazia demonstrării capacității de a face față solicitărilor implicate de statutul de membru şi de a contribui la promovarea obiectivelor Alianței.

Obiectivul principal al acestei comunicări este de a analiza rolul României în cadrul NATO după integrarea sa ca țară cu drepturi depline în Alianța Nord-Atlantică. Vom analiza profilul României ca stat membru NATO şi rolul său, atât politic, cât şi militar, pornind de la principiile politicii noastre externe şi de la principalele documente de aderare (Planul Național Anual – PNA, Planul de Aderare ciclul IV şi V, Carta Albă a Securității României, Strategia Militară a României).

De asemenea, ne propunem să demonstrăm că România are capacitatea de a acționa pe baza acestor documente şi, de aceea, se va număra printre cei mai activi membri ai Alianței Nord-Atlantice.

1. România de la statutul de țară invitată la cel de țară membră NATO

Indiscutabil, Summit-ul NATO de la Praga, din noiembrie 2002, a marcat evoluția istorică a Alianței Nord-Atlantice, fiind un moment cu semnificații speciale. Deciziile luate la Praga au însemnat transformarea Alianței. Tema Summit-ului (noi capabilități, noi membri, noi relații)[261] arată clar că au fost discutate toate aspectele ce privesc implicarea

261 The Prague Summit and NATO's Transformation, în http://www.nato.int/docu/pub-form.htm

NATO în mediul de securitate global. Noul mediu de securitate implică pentru Alianță noi misiuni, definirea de noi capabilități pe care statele membre trebuie să fie în măsură să le ofere pentru noile misiuni.

La Summit-ul NATO de la Praga, pe baza evaluării progreselor înregistrate de statele candidate, şefii de state şi de guverne ai țărilor membre ale NATO au decis invitarea României, alături de alte şase state – Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Slovacia, Slovenia –, să înceapă convorbirile de aderare la Alianța Nord-Atlantică.

Devenind stat membru NATO, România s-a alăturat unei familii căreia, atât cultural, cât şi spiritual, i-a aparținut din totdeauna. Interesele fundamentale de securitate şi apărare ale țării noastre sunt acum garantate de Alianță, în timp ce România va contribui la garantarea securității şi apărării altor țări membre.

Procesul de aderare a fost scurt dar foarte dens. Paşii parcurşi de România, ca, de altfel, de toate celelalte şase state, de la statutul de invitat la cel de membru cu drepturi depline, s-au bazat pe experiența ciclurilor succesive ale PNA. Aceasta a permis o mai bună cunoaştere, pe de o parte, de către NATO, a statelor invitate şi a reformelor întreprinse de acestea, iar, pe de altă parte, a statelor invitate asupra principiilor şi modului de lucru proprii Alianței, ceea ce a făcut posibilă reducerea duratei convorbirilor de aderare dintre invitați şi Alianță la numai două runde[262].

România, similar celorlalte şase state invitate, a elaborat un calendar pentru finalizarea reformelor necesare facilitării integrării în Alianță, document aprobat de către Guvern şi Preşedintele României. Calendarul de reforme a fost trimis Alianței, în anexa la scrisoarea de intenție transmisă secretarului general al NATO, de către ministrul afacerilor externe, şi prin care se confirma interesul, voința şi capacitatea

262 Chronology of Romania's relations with NATO, http://www.mae.ro

României de a-şi asuma obligațiile ce decurg din statutul de membru al Alianței.

Ambasadorii statelor membre NATO au semnat Protocoalele de aderare la NATO pentru România şi celelalte şase state invitate să adere, în cadrul unei ceremonii desfăşurate la Bruxelles, la 26 martie 2003. După semnarea Protocoalelor, pentru acomodarea cu modul de lucru al NATO, statele invitate au fost implicate treptat în activitățile Alianței, prin participarea, ca observatori, la lucrările majorității structurilor aliate.

Odată cu semnarea Protocoalelor de aderare, a fost demarat procesul de ratificare a protocoalelor în statele aliate, la finele căruia, la 5 februarie 2004, statele invitate au putut adera la Tratatul Nord-Atlantic, devenind astfel membri cu drepturi depline ai NATO.

În conformitate cu prevederile Tratatului de la Washington, la 29 martie 2004, România depune documentele de aderare, încheind astfel procesul început cu doi ani în urmă. Ceremonialul de ridicare a drapelului României la Cartierul General NATO din Bruxelles consfințea pe deplin noul statut al României de stat membru NATO.

Astfel, România a avut avantajul participării, de la bun început, la schițarea atât conceptuală, cât şi practică, a transformării Alianței, cu impact asupra noului său rol în cadrul arhitecturii de securitate mondială.

România a subscris la toate deciziile adoptate în cadrul summit-ului de la Praga, inclusiv la cele referitoare la capabilități, având convingerea că principala provocare va fi aceea de asigurare a capacității de a acționa în spiritul Articolului V al Tratatului de la Washington.

După summit-ul de la Praga, România a trebuit să procedeze la serie de adaptări şi ajustări, atât în plan politico-administrativ, cât şi instituțional, în vederea realizării integrării depline. Momentul Praga nu a reprezentat decât începutul unui

proces complex în care țara noastră a trebuit să-şi dovedească capacitatea de a-şi asuma obligațiile ce-i revin ca stat membru NATO şi, totodată, voința politică de a continua procesul de reformă.

În plan intern, perioada ce a urmat summit-ului de la Praga a fost caracterizată de transformări majore ce au avut ca scop principal atingerea standardelor NATO în domenii precum: economie, apărare, juridic, protecția informațiilor clasificate etc[263].

În plan extern, România a procedat la întărirea relațiilor cu fiecare stat membru NATO, cu partenerii strategici tradiționali, cu țările vecine şi cu alte state[264].

Ca membru NATO, România se pregăteşte să-şi asume un rol activ şi eficient în promovarea valorilor şi obiectivelor Alianței, atât prin participarea la operațiunile şi misiunile Alianței, cât şi în planul inițiativelor şi evoluțiilor conceptuale.

2. Profilul României ca stat membru NATO

Invitarea României de a deveni membru NATO, la summit-ul de la Praga, în noiembrie 2002, a marcat un moment istoric în evoluția democratică a țării noastre după 1989, reprezentând o confirmare a identității sale occidentale şi a vocației euro-atlantice. Ca stat nou aliat, România este hotărâtă să contribuie la securitatea colectivă în acest cadru, aducând o contribuție activă şi substanțială la misiunile, parteneriatele şi capacitățile Alianței, vizând consolidarea securității europene şi combaterea noilor amenințări ale secolului XXI.

România a progresat şi în pregătirea pentru aderarea la Uniunea Europeană, vizând încheierea negocierilor de aderare

263 Romania's Annual National Plan of Preparation for NATO membership Fourth Cycle, 2003-2004, http://domino.kappa.ro/mae/dosare.nsf

[264]Romania's Annual National Plan of Preparation for NATO membership Fourth Cycle, 2003-2004, , http://domino.kappa.ro/mae/dosare.nsf

până la sfârşitul lui 2004, în vederea integrării în UE în 2007. Pregătirile pentru aderarea la NATO şi UE sunt două procese care se consolidează reciproc, după cum apartenența la aceste instituții va reprezenta pentru România două canale de contribuție la întărirea relației transatlantice. România va sprijini o Politică Europeană de Securitate şi Apărare a cărei dezvoltare să fie în concordanță cu procesul de transformare al NATO şi dezvoltarea profilului internațional al Europei.

După aderarea formală, de la sfârşitul lunii martie 2004, este firesc să ne întrebăm care va fi profilul României în cadrul NATO? Va fi în măsură țara noastră să joace un rol la fel de activ, aşa cum a procedat în cadrul Programului "Parteneriat pentru Pace" şi care sunt cele mai importante măsuri ce trebuie luate în acest sens?

Mai întâi, trebuie să identificăm profilul României ca stat membru NATO, având în vedere principiile politicii externe româneşti şi prevederile celui de-al V-lea ciclu MAP. Având în vedere acest profil, putem creiona atât rolul politic, cât şi cel militar pe care România îl poate avea în cadrul NATO şi, în final, putem concluziona cu posibile răspunsuri la aceste întrebări.

Aderarea României la Alianța Nord-Atlantică consolidează securitatea în zona de sud-est a Europei şi răspunsul NATO la noile amenințări date de terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă şi criminalitatea transfrontalieră[265]. România va continua să contribuie la stabilitatea regiunii, promovarea securității şi cooperării în Europa de Sud-Est, Europa de Est, Caucaz şi Asia Centrală[266]. România va împărtăşi din experiența sa în domeniul integrării țărilor interesate din regiune şi va sprijini, şi în viitor, extinderea NATO spre țările din Balcanii de Vest, inclusiv prin susținerea

265 Romania and Bulgaria between NATO and EU, Romanian Academic Society, http://www.sar.org.ro/files_h/docs/events/brussels-final.pdf

266 Ibidem

procesului Cartei Adriatice şi a includerii Uniunii Serbia şi Muntenegru şi a Bosniei-Herţegovina în Parteneriatul pentru Pace[267].

În acelaşi timp, România îşi menţine angajamentul de a juca un rol activ împotriva terorismului[268], inclusiv prin participarea continuă la reconstrucţia şi stabilizarea Afghanistanului şi Irakului, precum şi la politicile şi instrumentele NATO de combatere a terorismului.

Respectarea fermă a regimurilor de control al exporturilor şi a aranjamentelor internaţionale în domeniul neproliferării, precum şi participarea consecventă la acestea vor fi o constantă a acţiunilor României împotriva terorismului şi a proliferării armelor de distrugere în masă. La nivel intern, a fost adoptată legislaţia specifică implementării convenţiilor ONU în domeniu, este în funcţiune un mecanism de coordonare inter-instituţională, condus de Serviciul Român de Informaţii, şi sunt luate măsuri hotărâte de combatere a crimei organizate (incluzând traficul de persoane şi de droguri).

Invitaţia de a adera la NATO nu a însemnat pentru România încheierea eforturilor de pregătire, ci, mai degrabă, a adus cu sine responsabilităţi noi şi complexe. Continuarea cu ciclul V a procesului Membership Action Plan (MAP) a sprijinit consolidarea şi structurarea procesului de reformă, care va continua dincolo de actualul ciclu MAP. De asemenea, documentul are scopul de a întări şi promova punerea în practică a obiectivelor asumate în Calendarul de Finalizare a Reformelor, prezentat NATO în martie 2003.

Totuşi, o serie de factori economici, politici şi militari, ca şi unele probleme de legislaţie, securitate şi resurse, pot influenţa acest proces.

Analizând factorii politico-economici, putem concluziona că România se află pe un trend ascendent. În perioada 2001-

267 Ibidedem

[268] Romania's National Defence Strategy, http://www.mapn.ro/

2002, economia românească a înregistrat o combinaţie remarcabilă de creştere economică, dezinflaţie şi reducere a deficitului de cont curent, aceasta confirmând înscrierea ţării pe o traiectorie de dezvoltare durabilă. În primul semestru al anului 2003, creşterea economică a fost de 4,3%, urmând unei creşteri de 4,9% în 2002. Pentru 2003, creşterea economică reală a fost de 4,8%, iar pentru 2004 şi anii următori sunt estimate rate anuale de creştere de peste 5%[269].

Privatizarea a avansat în 2002, 2003 şi 2004, în contextul îmbunătăţirii cadrului legislativ[270], iar ameliorarea în continuare a mediului de afaceri a constituit, de asemenea, o prioritate a politicilor economice.

Lupta împotriva corupţiei, consolidarea independenţei justiţiei, reforma sistemului judiciar şi a administraţiei publice continuă să fie priorităţi de prim-rang ale Guvernului României.

Din punct de vedere militar, România se află, de asemenea, pe o direcţie bună. Procesul reformei militare şi al restructurării au înregistrat un progres constant, conform obiectivelor stabilite prin ciclul V MAP şi Calendarul de Finalizare a Reformelor.

Noua structură de forţe va fi mai flexibilă şi mai eficientă, vizând în special creşterea capacităţii de desfăşurare şi susţinere în teatru a forţelor active puse la dispoziţie pentru întreaga gamă de misiuni ale Alianţei[271].

O atenţie deosebită a fost acordată îmbunătăţirii interoperabilităţii forţelor româneşti participante la operaţiuni conduse de NATO sau în cadrul coaliţiilor internaţionale[272]. România a continuat să participe la operaţiuni sub comanda

[269] "Economic Research Department, Country Risk Research – February 2004", Country Report Romania, http://www.rabobank.nl/rabosite/data/download/pdf/romania04.pdf.country

[270] Ibidem

[271] Forces Restructuring, http://www.mapn.ro/

[272] NATO Interoperability, http://www.mapn.ro/

NATO (SFOR, KFOR, ISAF)[273], precum şi la alte operaţiuni în sprijinul păcii sau operaţiuni de combatere a terorismului în Afghanistan sau Irak.

În ceea ce priveşte resursele, Guvernul României, sprijinit de Parlament, şi-a asumat angajamentul ferm de a asigura un procent constant (2,38%) din PIB pentru cheltuielile de apărare până în 2007[274]. O prioritate deosebită o reprezintă şi plata contribuţiei la bugetele civil şi militar ale NATO. Aceste plăţi sunt deja incluse în bugetele anuale ale Ministerului Afacerilor Externe şi Ministerului Apărării Naţionale.

O altă prioritate este reprezentată de introducerea în legislaţia naţională a exceptării de la plata taxelor vamale a forţelor statelor membre NATO în tranzit pe teritoriul României.

De asemenea, Guvernul român este hotărât şi interesat să contribuie şi să participe la Programul NATO de Investiţii în domeniul Securităţii [275](NATO Security Investment Programme - NSIP), în scopul îmbunătăţirii capacităţilor noastre de a sprijini securitatea colectivă a aliaţilor NATO.

Asigurarea protecţiei informaţiilor clasificate NATO a reprezentat o componentă importantă a pregătirilor de aderare a României la Alianţă. Au fost create structuri adecvate care funcţionează pe baza unor concepte şi metodologii de lucru clare în acest sens.

Ciclul final al procesului PNA accentuează hotărârea României de a continua şi finaliza reformele asumate de către Guvern în pregătirea aderării la NATO şi la Uniunea Europeană. Aceste reforme sunt parte integrantă a strategiei mai cuprinzătoare de reformare a societăţii româneşti.

[273] PPBES, http://www.mapn.ro/
[274] Ibidem
[275] Ibidem

3. Rolul politic al României în cadrul NATO

Invitaţia de a deveni membru NATO reprezintă, pe de o parte, o confirmare a importanţei României ca element indispensabil al legăturii dintre flancul nordic şi cel sudic al Alianţei, iar pe de altă parte confirmă importanţa ţării noastre pe frontul transformării NATO. Ca ţară membră NATO, România va avea potenţialul şi capacitatea de a acţiona activ în cadrul operaţiilor sau misiunilor desfăşurate de Alianţă, precum şi în elaborarea şi susţinerea noilor concepte şi iniţiative ale acesteia.

Rolul politic al României în cadrul Alianţei Nord-Atlantice va fi definit de următoarele coordonate[276]:

1. Un aliat direct interesat în menţinerea şi creşterea relevanţei NATO. România se numără printre statele care fac serioase eforturi pentru ca NATO să rămână principala alianţă de securitate şi apărare colectivă; de aceea, va participa activ la procesul de adaptare a strategiilor şi structurilor Alianţei ca mijloace de creştere a eficienţei acesteia.
2. Promotor al unei puternice legături transatlantice. România consideră ca importantă implicarea SUA în problemele securităţii europene şi, de aceea, este interesată în promovarea unei legături transatlantice trainice şi puternice, care să confirme obiectivele fundamentale comune de ambele părţi ale Atlanticului.
3. Susţinător al consensului în cadrul Alianţei. România a demonstrat că are capacitatea politică de a-şi asuma rolul de mediator şi susţinător al consensului, şi acest spirit îl va promova în cadrul NATO, deşi, într-o Alianţă cu 26 de membri, acest lucru poate părea mai greu de realizat.
4. Generator de idei şi iniţiative. România nu este interesată doar într-o rapidă şi deplină integrare în cadrul Alianţei, ci doreşte să devină un membru respectat, capabil să

[276] România şi NATO, Bucureşti 2003, p.27

ofere idei şi concepte noi, care să ducă la întărirea noului rol al NATO, aşa cum a fost el redefinit la Praga.

5. Contributor cu expertiză în problemele regionale. România doreşte să ofere în continuare expertiză în ceea ce priveşte problemele complexe ale sud-estului european. De asemenea, invitația adresată României de a se alătura Alianței va influența pozitiv situația din țările vecine, încurajând eforturile de consolidare a democrației în regiune. În acelaşi timp, va continua să-şi folosească rolul în dezvoltarea relațiilor dintre NATO şi statele din Caucaz şi Asia Centrală.

6. Purtător de cuvânt al intereselor statelor partenere. România a dezvoltat bune relații şi interese specifice cu toate statele aliate. În cadrul NATO, România va oferi expertiză şi va promova poziții bine documentate în dezvoltarea relațiilor dintre Alianță şi statele membre ale Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic şi ale Dialogului Mediteranean.

7. Suporter activ al reformelor desfăşurate în cadrul tuturor statelor aspirante la statutul de membru NATO. România are deja o experiență semnificativă în desfăşurarea reformelor în domeniul politic şi militar; de aceea, va continua să sprijine statele din zonă, oferind drept exemplu în acest sens propria experiență.

8. În calitate de candidat la Uniunea Europeană, România va fi interesată să răspundă intereselor şi inițiativelor statelor membre ale Uniunii şi care nu sunt membre NATO (Austria, Suedia, Finlanda şi Irlanda).

9. Ca țară vecină, România va continua să susțină dezvoltarea relațiilor NATO cu Ucraina şi dintre NATO şi Republica Moldova.

10. Ca țară situată în apropierea principalelor rute energetice dinspre Marea Caspică spre Europa Occidentală şi care dezvoltă relații tradiționale cu statele din Caucaz şi Asia Centrală, România este interesată să sprijine dezvoltarea relațiilor de cooperare dintre statele din aceste zone.

4. Rolul militar al României în cadrul NATO

Contribuția militară a României la NATO va avea ca principală caracteristică, în prima fază, participarea cu trupe pentru îndeplinirea misiunilor şi desfăşurarea operațiilor Alianței. Prezența militară a României în Balcani şi în special în Afghanistan dovedeşte că țara noastră poate contribui efectiv şi eficient la operațiile NATO. În etapele următoare, participarea României în cadrul operațiilor aliate se va diversifica, în scopul participării la o paletă cât mai largă de misiuni. De aceea, planurile de reformă şi restructurare în domeniul apărării vor fi orientate prioritar spre construcția unor forțe armonizate cu cerințele NATO, care să fie capabile să participe la întreaga gamă de misiuni ale Alianței. În acest sens, *Raportul privind desfăşurarea procesului de reformă şi restructurare a Armatei României în perioada 2004-2012*, înaintat Consiliului Suprem de Apărare a Țării, arată că viitoarea structură de forțe are un obiectiv-țintă pentru anul 2007 de maximum 75.000 de militari şi 15.000 de civili şi va fi complet profesionalizată, va dispune atât de echipamente şi tehnică de luptă compatibile cu cele ale armatelor altor state membre NATO, cât şi de o infrastructură strategică şi o susținere logistică adecvate. Pregătirea forțelor din pachetul pus la dispoziția NATO va continua să se desfăşoare, având ca principal obiectiv dezvoltarea sa graduală, astfel încât contribuția noastră la NATO să ajungă la două brigăzi în 2007 şi un cadru de divizie până în 2009, cu componente aero, navale şi de sprijin de luptă şi logistic[277]. Aceste forțe vor fi dislocabile şi sustenabile în teatrul de operații prin capacități sau aranjamente proprii. Din acest pachet vor face parte şi forțele care vor fi puse la dispoziția NATO în cadrul Angajamentelor

[277] **Raportul privind desfăşurarea procesului de reformă şi restructurare a Armatei României în perioada 2004-2012,** Bucureşti, 2004

de la Praga privind capabilitățile (PCC) şi Forța de Răspuns a NATO (NRF)[278]. Astfel, România a transmis la NATO, pe data de 29 martie a.c., un pachet inițial de forțe în cadrul PCC. Contribuția națională cuprinde 16 elemente de ofertă în cadrul celor 4 domenii operaționale ale PCC, din care fac parte forțe şi capabilități NBC, UAV, poliție militară, geniu, CIMIC şi transport (C-130 şi IAR-330)[279]. De asemenea, Armata României contribuie la Forța de răspuns a NATO (NRF3 şi NRF4) cu forțe şi resurse din domeniile NBC, informații, război electronic, avioane fără pilot şi personal de analiză şi comandă[280].

În urma discuțiilor cu Comitetul NATO de Analiză a Apărării din aprilie 2004, pe marginea "Draft Force Propo", România a acceptat implementarea integrală a unui număr de 45 de obiective ale forței, parțială a 28, rămânând încă în discuție un număr de două obiective ale forței (din totalul de 75 propuse României de NATO).

România participă cu unități şi subunități militare la operații în afara granițelor țării, marcând practic cea mai consistentă dislocare de forțe şi mijloace în afara teritoriului României, din perioada de după 1989. În momentul de față, România participă cu peste 200 de militari la operațiile PfP conduse de NATO (SFOR, KFOR), cu 497 de militari în cadrul campaniei internaționale împotriva terorismului (ISAF şi Enduring Freedom/Afghanistan), cu 730 de militari în cadrul Forței Internaționale din Irak şi cu 47 de observatori militari şi ofițeri de legătură, în cadrul misiunilor ONU sau OSCE[281].

În luna martie 2004, a fost comunicată Uniunii Europene o nouă ofertă de forțe puse la dispoziție pentru componenta de apărare a UE, rezultată prin armonizarea cu angajamentele

[278] Ibidem
[279] Ibidem
[280] Forces restructuring, http://www.mapn.ro/
[281] Ibidem

asumate în calitate de stat membru NATO. În spiritul angajamentului vizând participarea la dezvoltarea componentei de securitate şi apărare la nivelul UE, a fost elaborată oferta de participare a României la noua misiune a UE post-SFOR în Bosnia-Herțegovina – "ALTHEA", aceasta urmând să facă obiectul negocierilor cu UE.

O atenție deosebită se acordă în continuare menținerii nivelului de pregătire a unităților nominalizate pentru a participa în cadrul formațiunilor multinaționale la care România este parte: SEEBRIG, Batalionul Mixt Româno-Ungar de menținere a Păcii, SHIRBRIG, BLACKSEAFOR, Batalionul Multinațional de Geniu – Tisa, CENCOOP[282].

În prima jumătate a anului 2004, Ministerul Apărării Naționale a semnat un contract-cadru cu compania americană Northrop Grumman. Acest contract prevede furnizarea de către partenerul american a unei game de servicii şi asistență în probleme ce țin de modernizarea şi managementul bazelor militare, în scopul îndeplinirii de către acestea a standardelor NATO privind Sprijinul Națiunii Gazdă (Host Nation Support).

Toate acestea ne arată că, din punct de vedere militar, în perioada următoare, obiectivul fundamental al României îl constituie îndeplinirea angajamentelor asumate din perspectiva noii calități de stat membru cu drepturi şi obligații depline al Alianței Nord-Atlantice. De aceea, concentrarea tuturor eforturilor şi a resurselor se face în vederea dezvoltării nivelului de operaționalizare a forțelor şi capabilităților, în vederea participării la îndeplinirea întregii game de misiuni ale NATO. În acelaşi timp, va fi asigurată continuitatea procesului de reformă şi restructurare a Armatei României, precum şi modernizarea tehnicii/echipamentelor militare, în scopul

[282] **Raportul privind desfăşurarea procesului de reformă şi restructurare a Armatei României în perioada 2004-2012**, Bucureşti, 2004

realizării unei structuri de forțe performante, eficiente, flexibile şi interoperabile cu armatele statelor aliate.

5. Rolul României după summit-ul de la Istanbul

Summit-ul NATO de la Istanbul a reprezentat un moment remarcabil în istoria noastră contemporană, şi nu numai, datorită faptului că am participat pentru prima dată la o asemenea reuniune de nivel. Opinia publică trebuie să înțeleagă acest pas uriaş pe care l-a făcut România de astăzi. Înainte, în cadrul unor astfel de reuniuni, se luau decizii care influențau în mod direct securitatea noastră.

Prin aderarea la NATO, suntem, poate pentru prima dată în istorie, în poziția de a avea securitatea asigurată şi, pe de altă parte, de a participa la adoptarea unor decizii şi formularea unor opinii care privesc nu doar țara noastră, nu doar propriii noştri cetățeni, ci şi securitatea internațională şi globală.

NATO este cea mai importantă structură mondială în domeniul securității, singura organizație capabilă să îmbine principiile politice şi valorile democratice cu elemente de forță militară. Este o sinteză unică în istoria alianțelor, în istoria structurilor de acest gen.

În cadrul summit-ului, participarea României a fost focalizată pe promovarea unei agende active de susținere a rolului şi misiunilor Alianței în noi zone şi pe noi dimensiuni de securitate. În acest sens, am reuşit să impunem subiecte de interes, pentru România, pe agenda reuniunii şi în cadrul comunicatului final. Un astfel de succes se referă la importanța strategică a Mării Negre, pornind de la extinderea sferei de stabilitate pe care o poate aduce NATO spre vecinătatea noastră[283]. O vecinătate stabilă asigură condițiile promovării

[283] G.Cr.MAIOR, Secretar de Stat şi Şef al Departamentului pentru Integrare Euroatlantică şi Politica de Apărare, Repere Post-Istanbul , în Observatorul Militar nr.29 (22-28 iulie 2004), p. 5.

unor elemente de reformă economică, de dezvoltare economică, care ne interesează în mod direct. De asemenea, agenda Alianței a luat în discuție şi problema Moldovei, stat care se află la granița Alianței şi care va capta, în mod cert în viitor, mult mai pregnant, interesul Alianței. Este o problemă care ne vizează şi la care ne putem aduce o contribuție importantă.

În concluzie, participarea la acest summit a reprezentat o etapă absolut nouă în definirea identității strategice internaționale a României.

La Istanbul, a fost aprobată, la nivel de şefi de stat şi de guvern, contribuția României la apărarea colectivă a NATO, cea mai semnificativă contribuție a unui nou stat membru. Până în 2009, aceasta prevede alocarea unei divizii, lucru care ne va ajuta să ne configurăm un statut important, politic şi strategic, în Alianță, din care putem dobândi avantaje directe pentru promovarea intereselor noastre naționale. Pe de altă parte, România va contribui la consolidarea capacităților Alianței de a acționa global pentru menținerea stabilității, pentru realizarea securității internaționale. În concluzie, din punct de vedere militar, acest summit a ratificat negocierile desfăşurate la nivelul Alianței referitoare la propria noastră contribuție.

De acum încolo, planurile în domeniul apărării vor fi orientate decisiv spre construcția unor forțe agreate cu NATO, care să participe la apărarea colectivă. Este o dialectică subtilă, aici, a elementului național şi a elementului multinațional şi reprezintă, până la urmă, consolidarea capacității de apărare națională, de promovare a intereselor naționale ale României, dar şi ale Alianței.

Mai mult, înaintea summit-ului NATO de la Istanbul, Guvernul a aprobat proiectul Legii planificării apărării. Această lege va contribui la reglarea mai fină a modului în care concepem sistemul de apărare națională pe baze moderne, pe baze legate de o planificare judicioasă a resurselor. De

asemenea, aceasta conturează un mecanism politic bine articulat, pentru promovarea acțiunilor în domeniul apărării, adecvate noului nostru statut de membru NATO.

De asemenea, în cadrul summit-ului, România a semnat, la nivelul ministrului apărării, două scrisori de intenție referitoare la participarea la două proiecte multinaționale privind transportul strategic maritim şi aerian. Acest lucru confirmă, încă o dată, integrarea noastră tot mai adâncă în elementele şi structurile militare ale Alianței.

6. Concluzii

Ca stat membru NATO, România poate contribui la întărirea potențialului Alianței. Poziția strategică, mărimea teritoriului, forța militară, potențialul economic şi demografic sunt principalele argumente care susțin această afirmație. România reprezintă, astfel, un element indispensabil al atât de necesarei legături între flancul nordic şi cel sudic al NATO, cel mai expus noilor amenințări la adresa securității europene şi, de aceea, trebuie să fie un membru foarte activ al Alianței. Împreună cu Grecia, Turcia şi Bulgaria, România trebuie să acționeze ca o barieră pentru împiedicarea propagării noilor amenințări la adresa Europei: amenințările asimetrice, terorismul internațional, crima organizată etc.

România şi-a asumat un rol activ în sud-estul Europei şi reprezintă un factor de stabilitate în regiune, promovând relațiile de bună vecinătate cu toate statele vecine şi contribuind la întărirea cooperării regionale.

Localizarea geografică a României oferă Alianței o nouă deschidere către zone importante cum sunt zona Caucazului şi Asia Centrală, zone în care România are o influență deosebită şi, de aceea, implicarea sa trebuie să fie maximă.

România îşi va asuma un rol activ în soluționarea tuturor problemelor Alianței, devenind mult mai responsabilă la problemele de securitate regională şi globală, prin:

- promovarea păcii şi stabilității regionale;
- asumarea unui rol sporit în rezolvarea problemelor arcului de instabilitate reprezentat de zona Balcanilor de Vest, Orientul Mijlociu, Caucaz;
- contribuția cu forțe credibile, oriunde şi oricând Alianța va fi solicitată să intervină.

Reforma Armatei României va trebui să conducă la:

- crearea structurii de forțe armate capabile să îndeplinească toată gama de misiuni NATO;
- disponibilitatea forțelor armate de integrare în cadrul structurii de forțe NATO;
- creşterea gradului de interoperabilitate, dislocare şi sustenabilitate a forțelor armate;
- dezvoltarea inițiativelor bilaterale cu alte armate partenere;
- disponibilitatea de participare la mai multe operații multinaționale.

România nu doreşte să fie doar un nou aliat, ci o verigă puternică a unei noi Alianțe, capabilă să răspundă întregii game de amenințări actuale. România consideră că decizia luată la Praga, privind adresarea invitației de aderare la NATO alături de alte şase state, reprezintă expresia importanței acordate dimensiunii flancului sudic al Alianței şi confirmă dorința revitalizării acestuia în fața noilor amenințări la adresa securității Europei. Pe acest nou plan, România poate şi trebuie să joace un rol cât mai activ, atât politic, cât şi militar.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1. Romania's National Defence Strategy, http://www.mapn.ro/
2. Romania's Annual National Plan of Preparation for NATO membership Fourth Cycle, 2003-2004, http://domino.kappa.ro/mae/dosare.nsf

3. The Prague Summit and NATO's Transformation http://www.nato.int/docu/pub-form.htm

4. Ovidiu, DRANGA, Livia,COSTEA **Romania on its way to NATO**, Edited and Printed by Ministry of Public Information, Bucharest, 2002

5. Romania and Bulgaria between NATO and EU, Romanian Academic Society, http://www.sar.org.ro/files_h/docs/events/brussels-final.pdf

6. Country Report Romania, "Economic Research Department, Country Risk Research – February 2004", http://www.rabobank.nl/rabosite/data/download/pdf/romania04.pdf.country

7. IMF and Romania Partnershold talks, http://www.eiro.eurofound.ie/

8. Force Restructuring, http://www.mapn.ro/

9. NATO Interoperability, http://www.mapn.ro/

10. Defence and security sector governance and reform in South-East Europe: insights and perspectives Romania, A Self Assessment Study http://home.tiscali.no/romemb/cooperation/06.html

11. Peter, VOLTEN M.E., Romanian Security and Defense Policy Reform from a Western Perspective, The Romanian Journal of Society and politics, Volume 2, Number 2, October 2002

12. Career Management System, http://www.mapn.ro/

13. Member Action PLan, http://www.mapn.ro/

14. MAP Cycle, http://www.mapn.ro/

15. PPBES, http://www.mapn.ro/

16. NATO/PfP Exercises and Operations participation, http://www.mapn.ro/

17. Raportul privind desfăşurarea procesului de reformă şi restructurare a Armatei României în perioada 2004-2012, Bucureşti, 2004.

SURSE DE INSTABILITATE ÎN CYBERSPAȚIU

Locotenent-colonel ing. dr. Liviu CUMPĂTĂ

„A fi victorios în toate bătăliile nu este sfârşitul sfârşitului; a-l supune pe inamic fără luptă, iată sfârşitul sfârşitului".

Sun Tzî.

„Hoțul modern poate fura mult mai mult cu un ordinator decât cu o pușcă. Teroristul de mâine poate cauza mai multe pierderi cu o tastatură decât cu o bombă" .

Locul predilect al bătăliilor din războaiele viitorului pare să nu mai fie neapărat un anume teatru de operații tridimensional, terestru, maritim, aerian, cosmic sau unul în care să se combine toate aceste patru medii, ci unul care se conturează din ce în ce mai clar la orizontul începutului de secol şi de mileniu: cyberspațiul. La drept vorbind, la aceste patru medii s-a şi adăugat, de fapt, chiar în aceşti ani, şi cybespațiul, ca spațiu predilect al Războiului bazat pe Rețea.

1. O realitate de care nu se mai îndoieşte nimeni

La începutul acestui an, Pierre Mounier semnalează, într-un text[284] publicat pe Internet, câteva dintre caracteristicile a ceea ce se produce, în intervalul de timp 2003-2004, în cyberspațiu. El afirmă că anul 2002 a fost un an marcat de extreme, confuzii şi incertitudini şi nu s-au putut decela cu precizie acele constante în dezvoltarea noilor tehnologii, pe

[284] www.homo-numericus.net/auteur.php3?id_auteur, Pierre Mounier, 2003-2004 : veillée d'armes en Cybérie, 11 ianuarie 2004.

când anul 2003 a însemnat o adevărată explozie, inclusiv prin apariția neteconomiei.

În 2003, a început o veritabilă bătălie a rețelelor. Au apărut și s-au dezvoltat rețele complet descentralizate de tipul Kazaa și Edonkey. Acestea permit intensificarea schimburilor îndeosebi în comunitățile formare din tineri, chiar din adolescenți, prin toate mijloacele: telefoane mobile, SMS, chat, forums, e-mail. S-a trecut rapid de la monolog la dialog, mai ales prin intertextualitate, adică prin hipertext. S-a amplificat, de asemenea, comunicarea în cadrul comunităților specializate, mai ales al comunităților științifice. Unii dintre membrii remarcabili ai acestor comunități apelează la open acces, deci la open source. Întrebuințarea rețelelor de comunicații pentru a se practica schimbul reciproc între utilizatori corespunde exact scopurilor pentru care au fost concepute, ceea ce a constituit o lovitură pentru comercianții Web.

Echipamentele electronice, îndeosebi minicalculatoarele, vândute de integratori sau lectorii gravori de DVD cu disc dur integrat, au ieșit din acele spații închise (birou, domiciliu etc.), devenind obiecte ale vieții curente. Se dezvoltă o piață a acestor mijloace care răspund unor noi concepte ale comunicării, ale vieții. Dar lucrurile acestea nu se dezvoltă linear, ci într-un sistem foarte complex, în care, pe măsură ce cresc multifuncțiunile, se amplifică și vulnerabilitățile. Primele vizate sunt industria culturală muzicală, cea cinematografică și, într-o mai mică măsură, cea a tipăriturilor. Se poate spune că, în 2003, s-au multiplicat amenințările și atacurile industriei copyright împotriva utilizatorilor, au sporit dezbaterile și declarațiile pe această temă, s-au dezvoltat sistemele tehnice DRM și au început marile manevre legislative. Acesta este doar un început. Anii care vor veni vor aduce în teatrul bătăliilor din cyberspațiu „arme“ mult mai grele.

S-a creat o falie între cele două moduri de a face să circule informația: piramidele și rețelele. A izbucnit un război

în care sunt implicați utilizatori, editori, consumatori și distribuitori de informații. Este însă posibil ca, într-o astfel de confruntare, să fie implicați și alți actori încă necunoscuți. După aprecierile lui Pierre Mounier, acest război nu va avea învingători și învinși, dar, în urma lui, nimic nu va mai fi ca înainte. Este însă foarte greu să ne imaginăm ce va fi și, mai ales, cum va fi. În orice caz, va rezulta un produs unde se vor integra unele lucruri din cele pe care le cunoaștem, unele care apar sub ochii noștri și unele pe care nici măcar nu ni le imaginăm. Și acest proces se va produce și va prolifera foarte repede.

2. Vulnerabilități și confruntări

Există mulți prezicători în ceea ce privește confruntarea din cyberspațiu, iar tentațiile de a face speculații, în plin boom al neteconomiei, sunt foarte mari. Fiecare dintre noi se avântă, într-o formă sau alta, în acest mai mic sau mai mare război, mai ales că războiul din cyberspațiu nu produce morți și răniți.

Pe de o parte, a apărut o tendință de înăsprire a legislației sub presiunea proprietății industriale. În Franța, spre exemplu, se află în dezbaterea parlamentului (adunării naționale) două proiecte de legi – *Legea încrederii în economia numerică* (LEN) și *Legea armonizării dreptului de autor cu drepturile de vecinătate în economia numerică*. Aceste proiecte de legi transpun, de fapt, în dreptul francez directivele europene, așa cum o facem și noi, în România, cu legea dreptului de autor și cu alte legi cu trimitere la economia numerică și la cyberspațiu. LEN, pusă în operă de Ministerul francez al Industriilor, are drept ținte producătorii, furnizorii și utilizatorii de material cybereconomic. Primii sunt obligați, spre exemplu, să închidă site-urile considerate că au conținut ilicit, următorii trebuie să aplice niște măsuri de filtraj pentru a împiedica abonații să acceseze site-uri ilicite, iar ultimii sunt siliți să își vadă e-mail-urile neprotejate de dreptul secretului corespondenței private.

Cea de-a doua lege, cea a dreptului de autor în economia numerică, al cărei titular este Ministerul Culturii, creează, în dreptul francez, un echivalent la ceea ce în SUA se numeşte Digital Millenium Copyright Act. Această lege protejează sistemele anti-copie de pe suporturile numerice, sancționând invenția, distribuția şi folosirea unor procedee de eludare a acestor măsuri tehnice. Un anumit număr de programe vor deveni ilegale la import, ca în SUA. De altfel, se apreciază că, prin experiența sa deosebită în domeniu, Statele Unite constituie un laborator pentru a se înțelege mai bine ce va întâmpla în Europa odată cu aplicarea acestei legislații. Pentru europeni, este o experiență foarte importantă, care vine de-a gata.

Această lege intră însă în contradicție cu unele reglementări europene care protejează dreptul de copie privată, ceea ce va duce la adevărate bătălii juridice declanşate îndeosebi de consumatorii de informație împotriva legiuitorilor. Este una dintre cele mai importante surse de instabilitate din cyberspațiu. Ea provine dintr-o antinomie: pe de o parte, asigurarea tuturor libertăților individuale, inclusiv în ceea ce priveşte secretul corespondenței şi dreptul la exprimare liberă – esența democrației – şi, pe de altă parte, necesitatea controlului cyberspațiului, locul unde hackerii şi pirații de toate felurile se mişcă din ce în ce mai mult în voie. În acest conflict intervin şi organizațiile de protecție a consumatorului, organizațiile specializate ale consumatorilor, cum sunt, de exemplu, cele ale abonaților la Internetul de mare debit. Cu alte cuvinte, războiul de pe Net va fi mult mai echilibrat, consumatorii introducând în bătălie eşaloane foarte puternice.

Bătăliile acestea nu se duc neapărat în numele valorilor democratice, ci îndeosebi în numele intereselor materiale imediate ale consumatorilor numerici. Aceasta va conduce, după toate probabilitățile, la punerea în aplicare, cu consimțământul cetățenilor, a unui regim de supraveghere generalizată.

Este foarte posibil ca autoritățile şi consumatorii să găsească o modalitate de a se înțelege în jurul păstrării unui minim din ceea ce se numeşte copie privată.

Autorul francez, pornind de la nişte realități concrete, prevede o adevărată cursă în domeniul mijloacelor (armelor) tehnologice. Această cursă se va desfăşura, în principal, între editori şi utilizatori. În 2003, dar şi în 2004, au avut loc atacuri juridice împotriva primelor rețele şi demantelarea acestora, urmate de atacuri împotriva utilizatorilor, de intruziuni în sistemele informatice ale acestora pentru a şterge datele protejate şi, în continuare, de multiplicare a sistemelor anti-copie.

De cealaltă parte, utilizatorii au trecut de la sisteme centralizate la sisteme descentralizate, au încercat să-şi protejeze identitatea, să-şi ferească adresele IP de actori indezirabili etc. Probabil, etapa următoare va consta într-o proliferare a numărului de rețele de schimb pentru a contracara atacurile repetate ale industriei copyright împotriva rețelei Kazaa. Utilizatorii individuali (îndeosebi adolescenții, care reprezintă ținta strategică a atacurilor acestei industrii) dispun de o viteză de adaptare foarte mare. Ei vor „sări“ pur şi simplu din rețea în rețea, făcând ineficace strategia de hărțuire pusă la punct de industria copyright. Aceştia vor folosi, în acest scop, şi tehnologiile de criptare existente deja. Este, totuşi, foarte posibil ca rețelele Kazaa şi Edonkey să dispară, lăsând locul unor numeroase mici rețele private criptate, inaccesibile atacurilor celor mari. Se pot deci dezvolta rețele clandestine de talie mică sau mijlocie, în care toți participanții se cunosc (direct sau indirect). Dar şi acestea pot fi, la rândul lor, penetrate sau trădate. În acest fel, unele vor dispărea, altele vor apărea şi tot aşa. În România, există numeroase rețele de cartier care funcționează pe asemenea principii. Acest lucru este normal pentru actuala dezvoltare a cyberspațiului. Mai ales că

bătălia se duce, în principal, pe produse comerciale numerice (filme, muzică, imagini etc.).

Este însă foarte dificil să fie prevăzute toate consecinţele care decurg dintr-o astfel de dezvoltare. Persoanele abile ar putea folosi dinamica acestor reţele şi în alte scopuri decât cele ale competiţiei pentru produse numerice (ne referim, îndeosebi, la sisteme de comunicare în cadrul unor reţele teroriste, la pregătirea unor acţiuni violente, la atacarea reţelelor şi sistemelor care se află în zona securităţii naţionale etc.). Acest lucru este foarte posibil, întrucât, paralel cu aceste mici reţele, se dezvoltă şi alte reţele.

Cea mai importantă dintre acestea este o reţea de producţie şi consum cultural, fondată pe un alt model economic. O serie de producători culturali – scriitori, jurnalişti, artişti – au interesul nu numai să-şi difuzeze produsele, ci şi să le protejeze sau, în orice caz, să controleze accesul la acestea. Această dezvoltare de reţele paralele de difuzare a operelor şi de gestiune a proprietăţii intelectuale, după autorul francez, nu este sinonimă cu coexistenţa paşnică dintre aceasta şi cultura de masă fabricată de industria copyright.

Este nevoie de o piaţă unică şi totdeauna constant crescătoare, care se realizează în timp şi presupune, între altele, stăpânirea mijloacelor electronice, adică a tehnologiei. În acest sens, are loc o regrupare de forţe, urmată sau însoţită de măsuri tehnice, de politică comercială şi legislative coordonate de o alianţă între producători, editori de programe, constructori în domeniul informaticii şi furnizorii de componente.

Este un fel de haos generalizat al reţelelor, în cadrul unui război permanent între toţi actorii. Unii numesc această situaţie „evul mediu informatic“.

Această perioadă, care poate dura câţiva ani se caracterizează prin fel de fel de construcţii şi combinaţii rapide în cyberspaţiu şi, de aici, crearea unei stări de nesiguranţă care-i afectează deopotrivă, atât pe producători, cât şi pe consumatori.

3. Cyberpirateria

Un cyberpirat român –Mircea Harapu, de 23 de ani din Timişoara – a fost deferit Justiţiei, în octombrie 2000, întrucât a încercat să escrocheze firma americană Zwirl Com din New York de suma de 5.000 dolari. El a reuşit să intre în serverul firmei şi să sustragă unele date confidenţiale. În SUA, astfel de infracţiuni se pedepsesc cu 15 ani de închisoare. În România, la vremea aceea, legislaţia era ca şi inexistentă. N-a fost singurul caz, deşi atunci s-a vorbit şi s-a scris mult despre el. Fenomenul face parte din sistemul infracţiunilor pe Internet şi constituie una dintre ameninţările majore ale acestui secol. Nu este însă cea mai periculoasă.

În 2003, spre exemplu, piraţii informaticieni au reuşit să spargă de mai multe ori codurile guvernului federal canadian, reuşind să acceseze reţelele Ministerului Apărării. Echipa de Reacţie la Incidentele Informatice (ERRI) a Ministerului Apărării din această ţară a întocmit un raport în care se arăta că s-au petrecut 160 de asemenea incidente. Sistemele informatice federale canadiene, potrivit acestui raport, nu sunt vulnerabile numai la atacuri teroriste, ci şi la incursiuni ale serviciilor de informaţii străine. Este aproape imposibil să fie eliminate riscurile de piraterie în sistemele informaţionale, dată fiind evoluţia spectaculoasă a mijloacelor informatice accesibile spărgătorilor. Acelaşi raport semnala cinci cazuri de intruziune pentru „informaţii privilegiate“ în reţeaua Ministerului Apărării, ceea ce reprezintă cea mai gravă atingere posibilă printre cele şapte niveluri de violare. S-au semnalat, de asemenea, cinci cazuri de „acces limitat neautorizat“ şi 35 de tentative de infectare cu un virus, cu un vierme informatic sau cu un program nesolicitat, iar pe plan intern 110 cazuri de lipsă de securitate. Acestea sunt cazuri semnalate la 14 iulie 2004 de presa canadiană, datele provenind de la *Centrul de Securitate a Telecomunicaţiilor*, un organism ultrasecret al guvernului,

însărcinat cu spionajul electronic şi cu protecţia sistemelor informatice federale[285].

Există, desigur, şi alte modalităţi de a accesa anumite ordinatoare. FBI a reuşit să atragă în Statele Unite, la firma Invita, o întreprindere montată cu piese de ocazie, doi piraţi ruşi, promiţându-le posturi de consultanţi în securitatea informatică a acestei firme. Înainte de a fi arestaţi, li s-a cerut să demonstreze ce ştiu să facă. Li s-a pus la dispoziţie un ordinator a cărui tastatură era pusă sub supraveghere. Fiecare apăsare de tastă era înregistrată. În acest fel, FBI a obţinut informaţiile şi parolele necesare pentru a avea acces la 250 Go de date compromiţătoare asupra ordinatoarelor suspecte din Rusia. În timpul procesului s-a discutat mult pe tema metodelor FBI, relevându-se şi alte cazuri – spre exemplu afacerea Mafiaboy – în care s-a colaborat cu autorităţile din ţara respectivă. Cei doi piraţi ruşi – Gorşkov şi Ivanov – au fost acuzaţi de mai multe infracţiuni asupra întreprinderilor americane, fiind bănuiţi că ar fi sustras în jur de 300.000 de numere de cărţi de credit.

La Geneva, la 7 iulie 2004, a avut loc, potrivit AFP, o conferinţă pe tema eradicării epidemiei spam-urilor, la care au participat 60 de ţări. După cum bine se ştie, „spam“ este un mesaj electronic nesolicitat care reprezintă azi până la nouă e-mail-uri primite din zece. Este o maladie care s-a răspândit rapid pe întregul glob. Ea se constituie, alături de multe altele, într-o sursă importantă de destabilizare a cyberspaţiului. Robert Horton, director al Autorităţii australiene de comunicaţii, a prezidat o conferinţă de trei zile organizată de Uniunea Internaţională a Telecomunicaţiilor (UIT)[286]. Unele studii arată că aceste spam-uri vor reprezenta de acum înainte între 75% şi 85% dintre curierii electronici primiţi de fiecare abonat. Anul trecut, procentajul era de 35%. Oamenii nu pot suporta o astfel

[285] http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm.
286 http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm.

de creştere şi, după aprecierile UIT, este posibil chiar să renunţe la folosirea Internet-ului în activitatea profesională sau în viaţa privată. Reuniunea de la Geneva a fost prima care a tratat o astfel de problemă. Se speră ca, într-un interval de doi ani, să se reuşească, printr-o bună colaborare internaţională, să se îndiguiască acest flagel. Nici o ţară din lume nu o poate face însă de una singură. Este nevoie de cooperare şi de solidaritate. Altfel, ţara cea mai vulnerabilă va deveni şi veriga cea mai slabă. Acest flagel (pourriel) devine din ce în ce mai sofisticat. El afectează deja, în Japonia, peste 90% din telefoanele portabile. Se aşteaptă să se întâmple la fel cu toate celelalte ţări, Japonia fiind una dintre ţările cele mai dezvoltate din punct de vedere electronic. Aceste spam-uri generează propria lor economie subterană. Milioane de victime sunt păcălite, solicitându-le să comunice, sub diferite pretexte, numărul cărţii de credit şi coordonatele lor bancare. Acest flagel trebuie combătut prim mijloace diferite: legislaţie, anuare internaţionale de contacte etc.

Tot în luna iulie 2004, relatează agenţia Reuters, Ministerul Apărării din Marea Britanie a introdus pe lista riscurilor tehnologice lectorul numeric *iPod*. Acest lector, care are o capacitate de câteva mii de cântece, ca şi alte materiale de acest gen, va fi doar autorizat în cea mai mare parte a instalaţiilor militare britanice, atât în ţară, cât şi în afară. Aceste aparate numerice, ca şi cele dotate cu o priză USB (Universal Serial Bus), sunt din ce în ce mai mult suspectate. Orice angajat, care are un astfel de stick de memorie de 2 Go, poate stoca o mulţime de date. Mai mult, fiind conectat direct la o priză USB din calculator, el poate evita parolele şi intra direct în baza de date. A apărut teama că astfel de aparate pot fi folosite (inclusiv de către angajaţi) pentru sustragerea unor date importante. O astfel de problemă se pune şi pentru forţele armate britanice (dar nu numai pentru ele) de îndată ce s-a trecut la sistemul de operare şi de exploatare Windows XP, care

recunoaşte automat cea mai mare parte a aparatelor USB. Aceste tipuri de aparate prezintă două categorii de riscuri:

- sustragerea cu uşurinţă de date şi informaţii importante;
- introducerea unor viruşi şi, pe această cale, destabilizarea sistemelor, distrugerea bazelor de date şi chiar a reţelelor informatice.

Pirateria informaţională este deci o sursă extrem de virulentă şi de activă de destabilizare a sistemelor informatice.

În iulie 2004, a apărut şi s-a propagat în reţelele Internet un vierme denumit Bagle. Nu există însă o singură variantă a acestui virus, ci mai multe. Din ianuarie şi până în iulie au fost create 25 de variante Bagle. Specialiştii în securitatea sistemelor au ajuns la concluzia că autorul acestui virus este un programator experimentat, nu un simplu script kiddie. Virusul Bagle prezintă un înalt nivel tehnic. Variantele lui nu au acelaşi nivel. Acest virus şi variantele sale se propagă prin e-mail şi exploatează vulnerabilităţile Internet Explorer. Virusul se transmite la toate adresele găsite în sistem, având propriul lor motor SMTP. Acţiunile acestei familii de viruşi sunt diferite. În principiu, viruşii respectivi deschid o poartă falsă, permiţând executarea unui cod de la distanţă asupra calculatoarelor infectate, cu scopul de a le controla şi a se servi de ele ca de nişte relee pentru transmiterea spam-urilor. Aceşti viruşi afectează calculatoarele echipate cu sisteme Windows. Cele care folosesc sisteme OS GNU/Linux sau Mac OS[287] nu sunt afectate.

Un studiu efectuat de Clubul de Securitate a Sistemelor Informatice din Franţa (Clusif)[288] a subliniat insuficienţa politicilor de securitate în Franţa. Nu au fost luate în considerare calculele de impact financiar. În jur de 80% din cele 608 întreprinderi şi 111 colective publicitare interogate n-au declarat nici un atac în sistemele informatice în anul 2003.

287 http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm
288 http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm

Cifra este impresionantă, dar, din păcate, este înşelătoare. De altfel, majoritatea organismelor nu efectuează nici un calcul de impact financiar al acestor sinistre sau al incidentelor recunoscute. Acest lucru vizează 54 % dintre întreprinderile cu mai mult de 1000 de angajaţi şi 80 % dintre cele care au între 200 şi 1000 de salariaţi. În general, atât în Franţa, cât şi în alte ţări, nu se acordă o atenţie suficientă măsurilor de protecţie a sistemelor informatice care sunt supuse numeroaselor atacuri ce au un impact deosebit, inclusiv financiar.

4. Concluzii

1. Fără îndoială, cyberspaţiul reprezintă câmpul de luptă cel mai larg, cel mai complex, multidimensional şi multipotenţial al viitorului.

2. Confruntările de aici vor fi din ce în ce mai numeroase, întrucât tehnologia informaţiei (IT) evoluează într-un ritm extrem de rapid, care depăşeşte cu mult ritmul de dezvoltare şi de implementare a sistemelor de securitate. Totuşi, există o strategie de securitate şi de securizare a reţelelor Internet şi ea se pune din ce în ce mai serios şi mai eficient în aplicare.

3. Reţelele Internet cuprind, practic, întreaga planetă. Unele dintre acestea se folosesc deja în cadrul conceptului Război bazat pe Reţea, iar altele au o importanţă colosală în aplicarea strategiilor de gestionare a crizelor şi conflictelor.

4. Cyberspaţiul deschide o eră nouă în dezvoltarea omenirii – era societăţii informaţionale – şi, de acum încolo, toată viaţa noastră, tot ce gândim, ce dorim şi ce facem trece şi va trece mereu prin complicatele şi complexele reţele care transportă lumea reală într-o lume virtuală.

DIMENSIUNEA CULTURALĂ A PROCESULUI DE EXTINDERE EUROPEANĂ

Implicații asupra mediului european de securitate

ACS Mihai-Ştefan DINU

Continentul european este astăzi scena unor transformări de anvergură, în urma procesului de extindere a Uniunii Europene. Departe de a fi un proces facil, realizarea proiectului unității europene a căpătat vigoare, mai ales după impunerea Uniunii Europene ca organizație politico-economică, cele mai importante progrese înregistrându-se în aceste domenii. Însă, cooperarea politică şi economică nu poate asigura singură o comunitate de state viguroasă. Ideea unei Europe unite poate fi viabilă numai prin cooperare între diferitele culturi naționale, contactele dintre valori şi tradiții culturale trebuind menținute şi revigorate, pentru că, pe viitor, factorul cultural va juca un rol major în dezvoltarea UE, în măsura în care se va constitui într-un factor-liant capabil să reunească oameni aparținând unor națiuni diferite şi să intermedieze contactele sociale şi comunicarea.

În încercarea de a da o definiție cuprinzătoare culturii,[289] putem spune că aceasta reprezintă valorile materiale şi spirituale împărtăşite de un grup identificabil de oameni,

[289] Cultura ca noțiune este multinuanțată şi multifațetată în sensurile sale. Consultarea literaturii de specialitate a scos la iveală zeci de definiții diferite. Departe de a fi o dovadă de lipsă de unitate, acest fapt poate reprezenta expresia complexă a diferitelor elemente, aspecte şi factori ce constituie cultura. Deşi putem diferenția diverse aspecte în cadrul conceptului de cultură, acestea sunt caracterizate de o solidă relație de interconectivitate. Dintre elementele constituiente amintim: limbă, credințe, obiceiuri, instituții.

necesare pentru a-şi îndeplini nevoile fundamentale umane, furnizând, totodată, un sens identitar.

1. Identitatea culturală europeană

Există o identitate culturală europeană? Care sunt aspectele demne de considerat în ceea ce priveşte o identitate culturală europeană? Acestea sunt întrebările la care vom încerca să răspundem pentru început.

Astăzi, Europa înseamnă denumirea geografică a continentului nostru, dar şi diverse structuri economice şi politice asociate Europei. Cultura furnizează identitate. Indivizii îşi determină poziția socială sau identitatea prin cultură. Ce înseamnă identitatea culturală? Identitatea culturală poate fi definită drept percepția comună subiectivă asupra moştenirii şi istoriei unui grup. Când o națiune sau un continent are o identitate culturală, acest fapt nu înseamnă uniformizare, ci că este un sistem integrat prin acțiunea comună a mai multor factori care îi conferă unitate prin diverse modalități.

În documentele oficiale ale Uniunii Europene a apărut frecvent afirmația că în Europa există „unitate în diversitate". Multe opinii cred însă că diversitatea dintre țările Europei este departe de a putea fi considerată unitate.

Diversitatea culturii europene nu este dificil de demonstrat, existând suport în diverse studii academice pentru acest demers. În ceea ce priveşte unitatea, în cazul de față o identitate culturală comună a Europei poate fi o sarcină dificilă. Există totuşi elemente, identificate de observatori ai fenomenului, care pot susține un asemenea demers. Istoria şi existența unei moşteniri comune sunt elemente fundamentale ale identității unui popor. În cazul special al identității culturale europene, această teorie a elementelor fundamentale poate fi verificată în ceea ce priveşte istoria. În istoria Europei, asemenea tendințe de unificare au mai existat, influențele lor simțindu-se până astăzi. Este vorba despre Imperiul Roman şi Creştinism. Evident,

aceşti factori nu au avut acelaşi tip de influenţă în fiecare regiune a Europei, consecinţele putând fi observate, în forme diverse, în majoritatea ţărilor europene contemporane. Dominarea romană a fost percepută frecvent ca stratul de bază, fundaţia civilizaţiei europene. Moştenirea militară romană, organizarea birocratică şi a infrastructurii precum şi sistemul de valori reflectat în codurile juridice sunt elemente pe care multe dintre instituţiile contemporane europene sunt fundamentate. Creştinismul, departe de a fi o caracteristică exclusiv a Europei, constituie, încă, religia majoritară a continentului de mai bine de două milenii, un aspect important pentru studiul nostru constituindu-l faptul că, uneori, aria de răspândire a creştinismului a coincis cu frontierele Europei. Un alt aspect cu surse istorice, la fel de important în acest studiu, îl reprezintă existenţa uneia din cele mai însemnate ameninţări externe la adresa Europei, ameninţare care s-a manifestat sub forma islamului, în perioada de expansiune a Imperiului Otoman, şi care a avut ca rezultat strângerea rândurilor la nivel european, pentru a face faţă acestei ameninţări externe. În acest caz, islamul, ca ameninţare externă, poate fi considerat un factor generator sau fortificant al identităţii de grup. Iată că numai printr-o scurtă privire spre istorie pot fi identificaţi factori cu rol unificator la nivelul Europei. Dar cum stau lucrurile astăzi, când Europa este supusă unui amplu şi complex proces de construcţie, proces ghidat şi sprijinit de Uniunea Europeană? Iniţiată pe baze economice, această construcţie a reuşit să capete consistenţă şi să producă un curent integrator, generator de interconectivitate la un nivel eficient în special în domeniile economic, politic şi chiar militar, iar parţial şi în cel cultural, o mare parte a eforturilor autorităţilor UE fiind îndreptate astăzi în această ultimă direcţie menţionată. Problema culturală pare să fie purtătoarea unui grad mai ridicat de complexitate şi pentru că, pe de o parte, diversitatea este privită ca una din punctele forte ale Europei contemporane, identitatea europeană

fiind din ce în ce mai mult identificată cu capacitatea de a tolera gradul însemnat de diversitate culturală, ceea ce demonstrează existenţa unor anumite valori pe care cetăţenii Europei le preţuiesc şi le respectă, ideile despre personalitate, democraţie, dreptate şi egalitate socială, libertate şi drepturile omului, fiind bine definite.

Este evident că, uneori, realitatea contrazice această afirmaţie, făcând neplauzibilă ideea unei identităţi culturale europene, dar ceea ce apreciem ca sigură este existenţa unei moşteniri fundamentată pe experienţa istorică a continentului, vizibilă astăzi în valorile europene.

Poate că nu există o cultură europeană unică, integrată, dar o moştenire europeană, da. Aşa cum am menţionat anterior, cunoaştem o multitudine de experienţe comune în istoria Europei, care, chiar dacă nu au influenţat în acelaşi mod pe europeni, ele au existat, fiind doar simţite sau trăite în feluri diferite de către aceştia, şi recunoscute de către mulţi dintre aceia situaţi în afara spaţiului european.

Din punct de vedere cultural, suntem de părere că Europa se confruntă astăzi cu două mari provocări: una ar fi cea a persistenţei diferenţelor est-vest, iar cea de a doua, este „problema islamului”, ce pare a se manifesta pe două planuri, *pe plan extern*, manifestare facilitată de procesul de extindere a UE, şi *pe plan intern*, datorită creşterii numărului de comunităţi musulmane în principal în cadrul ţărilor membre ale Uniunii Europene.

2. Diferenţele Est-Vest

Aşadar, după cum am menţionat anterior, Europa este divizată de graniţe lingvistice, religioase şi politice, dar unită de o moştenire culturală comună şi valori comune, care facilitează integrarea şi crearea unor instituţii comune eficiente. Este ştiut faptul că extinderea Europei a fost fundamentată în zona culturală a Europei de vest, dar, de curând, ca şi în viitorul

apropiat, țări aparținând spațiului cultural est european au devenit şi vor deveni membre. Astfel, devine important să identificăm frontiera estică a Europei, în acest scop fiind necesară figurarea principalelor regiuni culturale ale continentului.

Diferențierea Est-Vest la nivel european nu este una de dată recentă, ea existând din momentul Schismei creştinismului, petrecută în anul 1054, istoria recentă, perioada mai recentă, a războiului rece, nuanțând-o, doar, mai puternic, îndeosebi la nivel geopolitic şi geostrategic. Era o vreme în care aspectele culturale nu deveniseră, încă, o problemă.

Diferențe culturale

Prăbuşirea sistemului comunist şi, odată cu acesta, a URSS a făcut ca planul disputelor să se transfere spre zona culturală, fostul spațiu de influență sovietică din Est fiind caracterizat de o accentuată diversitate culturală, atât etnică, cât şi religioasă, ceea ce a dus la sporirea gradului de complexitate a situației în Europa. Era mai mult decât evident că poziția Estului şi a Vestului trebuiau redefinite.

Este de notorietate teoria înfățişată în articolul „Ciocnirea civilizațiilor" de către Samuel P. Huntington în 1993. Era reiterată linia de demarcație dintre Vest şi Est, în fapt demarcația dintre spațiul catolic şi cel ortodox, care data încă de la 1054.

Această linie de falie constituia, în opinia autorului, „frontieră a Europei şi în lumea posterioară Războiului Rece, ea fiind de asemenea frontieră politică şi economică a Europei şi Occidentului"[290].

Teoria huntingtoniană a beneficiat de o atenție sporită la timpul apariției lucrării menționate, dar există o serie de elemente ce pot duce la categorisirea trasării acestei frontiere

[290] S.P. HUNTINGTON, **Ciocnirea civilizațiilor şi refacerea ordinii mondiale**, ANTET, 1997, p. 232

drept una superficială, deoarece sugerează că moştenirea culturală a Europei este incompatibilă cu cea a Ortodoxiei, inducând, totodată, ideea conform căreia conducerea politică a Europei încetează de acolo de unde începe spiritualitatea Ortodoxă.

O cunoaştere minimă a faptelor istorice ne dezvăluie, însă, rădăcini ale civilizației europene provenind din spațiul bizantin ortodox. Din acest spațiu s-a răspândit în Vest dreptul roman, al împăratului Justinian (renumitul Corpus Juris Civilis) tradus în limba greacă, publicat mai târziu sub forma „Basilicalelor" şi transmis în Europa.

Diversitatea lingvistică

Şi din punct de vedere lingvistic, Europa este marcată de diversitate, diversitate rezultată şi din numărul relativ mare de limbi culturale, oficiale (franceza, engleza, germana, spaniola, italiana). Ținând cont de familiile lingvistice, limbile europene pot fi grupate astfel: limbi romanice, germanice, fino-ungrice şi slave. Un alt mod de clasificare este dat de criteriul structural.

Din acest punct de vedere, există similarități între limbi aparținând unor familii lingvistice diferite.

Potrivit studiilor de specialitate, limba germană este cea care a păstrat cel mai mult din vechile structuri lingvistice, nesimplificate, situându-se, din acest unghi, între limbile de tip vestic şi cele de tip estic (slave, baltice, fino-ungrice), acestea din urmă fiind păstrătoarele unor structuri sintactice şi morfologice complicate, caracterizate de prezența unui număr mare de cazuri, lipsa articolului etc.

Astfel, din punct de vedere lingvistic, putem face o distincție între Vest şi Est, limbile de tip vestic fiind caracterizate, în general, de un caracter analitic accentuat şi o morfologie simplificată.

Această diferențiere nu eclipsează, însă, moştenirea culturală care alătură multe dintre limbile europene. Similaritățile sunt vizibile în special în planul semantic, în modul de formare a conceptelor şi terminologiilor, derivate frecvent din limbile greacă şi latină, sau prin împrumuturi directe, calchieri/traduceri.

Departe de a fi un motiv de îngrijorare, diversitatea lingvistică ar trebui să constituie un mijloc de îmbogățire culturală, de facilitare a procesului comunicării, în ciuda existenței unor costuri suplimentare (în cazul traducerilor).

Un alt aspect demn de menționat, în acest punct al studiului nostru, ar fi cel psiho-lingvistic, cunoscut fiind faptul că structura lingvistică modelează procesele mentale, viziunea asupra lumii şi a vieții, culturile şi societățile.

Frontierele culturale şi procesul de extindere a Uniunii Europene

Legat de procesul extinderii europene, diferențele cu aspect cultural nu au constituit un subiect al condițiilor de aderare la UE, acestea referindu-se, de obicei, la aspecte politice, socio-economice şi instituționale. Aspectele culturale nu au fost subiectul unor dezbateri îndelungi, din moment ce implementarea reformelor cerute pentru alinierea la standardele şi normele comunitare pare a fi suficientă pentru obținerea statutului de membru UE.

Dar aşa s-a întâmplat până acum, perspectiva integrării Turciei în UE fiind una care trebuie să țină cont de frontierele culturale şi necesitând, în mod inevitabil, o mai aprofundată abordare a aspectelor culturale, pentru că nu-i aşa, nu putem fi siguri că extinderea UE se va opri la granițele fostei URSS.

3. Problema islamului

Europa este deja gazda a aproximativ 15 milioane de musulmani[291], iar acest număr e de aşteptat să se dubleze până în anul 2015. În Franța se găsesc aproximativ 6 milioane de musulmani, majoritatea proveniți din fostele colonii franceze din Africa de Nord, în special din Algeria şi Maroc, ceea ce reprezintă o treime din totalul întregii Uniuni Europene. Situația este similară în Germania, unde trăiesc circa 2 milioane de musulmani (unele surse vorbesc chiar despre 4,1 milioane), mulți dintre aceştia fiind urmaşi ai turcilor şi kurzilor ajunşi aici în urmă cu patru decenii, ca muncitori sezonieri. În Marea Britanie, există astăzi circa 1500 de moschei şi 100 de şcoli musulmane ale celor peste 1,5 milioane de musulmani stabiliți aici şi proveniți în principal din fostele colonii (India, Pakistan, Bangladesh).

Problema islamului a fost una dintre cele mai disputate în ultima decadă în țările europene[292]. În Franța, a fost vorba despre „ problema vălului", care a generat dezbateri publice asupra dreptului fetelor musulmane de a purta vălul în şcoli, aceste instituții fiind percepute ca spațiu public.

Au fost inițiate studii asupra influenței islamului politic asupra tineretului francez provenit din familiile de imigranți musulmani.

În Germania, o problemă asemănătoare: prezența crucii, privită drept simbol catolic, în sălile de curs, în acelaşi timp cu

[291] Vezi Tabelul . Comunități musulmane în Europa.

[292] Renate HOLUB, **Intelectuals and Euro-Islam**, Muslim Europe or Euro-Islam. Politics, Culture & Citizenship in the Age of Globalization, editors Nezar Al Sayyad and Manuel Castells, 2002, LEXINGTON Publishers, Oxford UK & Boulder, pp.167-193

interdicția purtării unui simbol musulman, vălul, de către fete, în sala de clasă[293].

În ceea ce priveşte aspectul demografic, a fost observată o rată a natalității cu o curbă ascendentă în rândul imigranților musulmani din Europa, în comparație cu rata natalității populațiilor nemusulmane.

Un alt aspect interesant poate fi observat, prin compararea organizării politice a Europei, având instituții democratice, garantate de constituții moderne, cu organizarea guvernării în statele islamice, unde Coranul, Sharia, legea islamică, au un rol major în legislație şi aplicarea acesteia. Sistemele politice islamice obişnuiesc să combine elemente de jurisprudență din Coran şi Sharia cu instituțiile politice. Sistemul European actual a reuşit să separe discursul şi instituțiile religioase de puterea politică şi juridică, păstrând totuşi, prin legitimare constituțională, un anumit grad de putere ideologică şi educațională al acestora.

Pentru mulți musulmani, relația dintre politică şi religie rămâne însă un fapt material, legal şi constituțional, şi nu trebuie să uităm faptul că principiile generale care guvernează dreptul european, oricât de „seculare" s-ar dovedi, au la bază principii religioase.

De altfel, în Europa se manifestă semne ale apariției graduale a unui tip modern de islam european, un islam ce îmbrățişează valorile comunității democratice, respectând valoarea consensului.

În acelaşi timp, există serioase probleme ce afectează musulmanii din Europa: aspecte entice, identitare. Este adevărat că situațiile comunităților musulmane variază de la caz la

[293] Der Spiegel a găzduit o serie de articole despre imigranții turci şi descendenții acestora din Germania, în încercarea de a răspunde la întrebarea dacă aceştia constituie o amenințare la adresa culturii germane.

caz[294], nu există un fenomen islamic, ci câteva, în întregul spațiu European. Tocmai de aceea va fi nevoie de un grad mai profund de înțelegere a acestora, dovedit prin adoptarea de politici eficiente în sprijinul cetățenilor musulmani ai Uniunii Europene, pentru a nu mai lăsa spațiu de manifestare unor acțiuni descriminatorii[295].

Acest demers poate fi de o importanță majoră din perspectiva integrării Turciei în Uniunea Europeană actualei configurații religioase a continentului adăugându-i-se un stat a cărui numeroasă populație este majoritar musulmană, stat situat

[294] Despre notele caracteristice locale legate de spațiul în care s-a instalat islamul, J. Jomier afirma, în "L'islam aux multiples aspects", Kinsasha, 1982,p.37: „Islamul este o apă limpede, cu proprietăți bine determinate şi care este aceeaşi pretutindeni. Dar solul pe care această apă curge este foarte variat. Astfel, în fiecare caz, apa va lua culoarea pietrelor, a nisipului, a pământului care îi este albie".

[295] În prezent, Uniunea Europeană are în componență majoritatea țărilor Europei Occidentale. În diferite tratate ale UE (Maastricht, Amsterdam), se face referire la moştenirea culturală a Europei. Preconizata extindere a Uniunii până la frontierele geografice ale continentului (adică până la Ural) a dus şi la preocuparea ca, în statutul UE, să nu existe nici un fel de discriminare. Această poziție reiese clar din Declarația nr. 11 a Tratatului de la Amsterdam cu privire la statutul Bisericilor şi al grupurilor non-confesionale, paragraful 1: „UE respectă şi nu prejudiciază ceea ce, potrivit legislației naționale, se defineşte ca statut al Bisericilor şi grupurilor sau comunităților religioase". În ciuda procupărilor de reducere până la dispariție a manifestărilor discriminatorii, studiile (Eurobarometre 57 – May 3002, Discrimination in Europe) arată că, pe plan european, discriminările având la bază criteriile etnic/rasial şi credință/religie se situează încă la un nivel ridicat, situându-se pe poziția a doua, respectiv a treia, dintr-o gamă de şase tipuri de discriminare, în care mai sunt luate în calcul vârsta, orientarea sexuală, handicapul fizic şi bolile psihice.

Gradul de manifestare al acțiunilor discriminatorii şi natura discriminării sunt importante, în măsura în care aspecte precum cele etnice şi religioase devin frecvent criterii de apartenență, iar un grad ridicat al discriminării poate conduce la reacții identitare ce se înscriu în sfera violenței.

în proximitatea unui spațiu balcanic cu un puternic factor islamic.

Acest fapt ar putea duce la crearea unei zone preponderent islamice în sud-estul continentului, care s-ar putea constitui într-o prelungire a unui Orient Apropiat şi Mijlociu caracterizat de prezența şi manifestarea unor puternice mişcări islamiste.

Astfel, într-un scenariu de nedorit, acest spațiu european, nou integrat, ar putea deveni o zonă predilectă de penetrare pentru elemente islamiste spre o Europă majoritar creştină.

ȚARA	NUMĂR LOCUITORI MUSULMANI	PROCENT DIN TOTAL POPULAȚIE
BOSNIA-HERȚEGOVINA	1.600.000	40%
BULGARIA	912.000	13%
CEHIA	20.000	0,2%
DANEMARCA	170.000	3%
FRANȚA	5-6.000.000	10%
GERMANIA	2.000.000./4.100.000	2%-5%
ITALIA	600.000	1%
MAREA BRITANIE	1.500.000	2,5%
OLANDA	1.000.000	6,25%
SLOVACIA	5000	
SUEDIA	400.000	4,5%
SPANIA	800.000	4,5%

Tabel. Comunități musulmane în Europa

Se poate observa, din consultarea datelor privind comunitățile musulmane din Europa, că cele mai numeroase comunități musulmane se află pe teritoriul statelor ce sunt considerate de majoritatea specialiştilor „motorul” Uniunii

Europene, Franța şi Germania, țări ce îşi dispută zonele de influență în spațiul european(vezi harta)[296].

Europa a ajuns la un moment important al destinului său ca actor cu manifestare globală. Nevoia de a deveni un actor global credibil şi activ poate fi realizată şi prin atitudinea adoptată vizavi de problema islamului. Spre deosebire de Statele Unite, Europa are o relație destul de veche cu lumea musulmană, fiind frecvent percepută ca un partener mai de încredere în spațiul Orientului Apropiat şi Mijlociu.

Nu se ştie dacă interzicerea afişării simbolurilor religioase în şcoli va reuşi să promoveze ideea de toleranță, atât de necesară integrării comunităților musulmane, dar e sigur că

[296] Dr. Andrea K. RIEMER, Die Amerikanisch-europaische Debatte um das Grunverstandnis zur Internazionalen Ordnung, Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie Wien

Franța și Germania vor trebui să acorde o atenție mai mare acestui aspect.

Guvernele europene trebuie, de asemenea, să-și îndrepte eforturile în sensul combaterii prejudiciilor generate de acțiuni discriminatorii și al promovării toleranței în rândul populației majoritare.

La mijloc este nu doar viabilitatea comunității multi-etnice și multi-religioase în Europa, dar și abilitatea Europei de a se menține ca unul dintre nucleele globale ale democrației liberale și ale eficienței economice.

SECURITATEA PORTURILOR ŞI NAVELOR. O NOUĂ ABORDARE DUPĂ 11 SEPTEMBRIE 2001

Comandor dr. Ştefan GEORGESCU
Centrul Regional de Pregătire NATO/PfP

Codul IMO pentru International Ship and Port Facility Security a intrat în vigoare începând cu 1 iulie 2004, provocând considerabile implicații pentru creşterea securității comerțului maritim.

Fără nici o îndoială, cu toate urcuşurile şi coborâşurile pe care le-a avut în ultima decadă a secolului XX şi în primii ani ai secolului XXI, industria maritimă reprezintă una dintre cele mai puternice industrii din lumea contemporană, din majoritatea punctelor de vedere (cifra de afaceri, rata de creştere, numărul de locuri de muncă, cantitatea de bunuri şi materii prime transportate, industriile pe orizontală care se dezvoltă datorită acestei activități etc.). Cu toate acestea, industria respectivă este extrem de vulnerabilă la atacurile teroriste.

1. Pentru securitatea porturilor

Cei ce călătoresc frecvent cu mijloacele de transport aerian s-au obişnuit cu controale minuțioase şi măsurile de securitate aeroportuare care au crescut şi mai mult în intensitate după 11 septembrie 2001.

Tot acest efort are în vedere prevenirea atacurilor teroriste împotriva aviației civile sau a altor obiective, cu folosirea unor mijloace ale aviației civile. Viața a demonstrat că, dacă în acest sistem există fisuri, teroriştii nu se sfiesc să acționeze (de exemplu, atacurile simultane asupra a două avioane ruseşti executate de terorişti ceceni la sfârşitul lui august 2004).

La fel de vulnerabile, în fața atacurilor teroriste, sunt şi mijloacele navale. Atacul asupra superpetrolierului francez LIMBUR, în octombrie 2002, la intrarea în portul Al-Dhaba în Al-Shanel City, Yemen, efectuat cu dispozitive explozive improvizate pe corpul navei de către un grup de terorişti, cu ajutorul unei bărci de cauciuc rapide, a provocat avarierea petrolierului şi deversarea în golful Aden a mai mult de 90000 barili de petrol.

Acest atac a avut loc la doi ani după un atac similar, executat asupra distrugătorului american USS COLE într-un port yemenit, ambele ridicând un puternic semn de întrebare asupra securității navelor în porturi şi pe drumurile de acces către acestea, a securității în arealele portuare în fața unor atacuri teroriste sau a folosirii mijloacelor navale pentru executarea unor atentate teroriste gen 11 septembrie 2001.

Ambele exemple au arătat cât de simple şi uşoare sunt organizarea şi executarea unor astfel de atacuri şi ce consecințe pot provoca. În primul caz, numai dorința SUA de a nu pierde o navă în urma unui atac terorist a făcut posibilă remorcarea distrugătorului şi repararea lui la un preț cu care, probabil, puteau să construiască cel puțin unul nou. În al doilea caz, degradarea ecologică şi pierderile economice, în raport cu costurile suportate de terorişti, au fost nesemnificative. Astfel, numai intervenția promptă a unităților de salvare a împiedicat provocarea unui dezastru ecologic în golful Aden.

După 11 septembrie 2001, când a apărut posibilitatea executării de atacuri teroriste folosind mijloace de transport civil, s-a constatat că folosirea navelor comerciale este mult mai facilă decât cea a avioanelor, sistemele de securitate în domeniul industriei maritime fiind mult în urma celor din aviația civilă.

În urma acestor atacuri, International Maritime Organisation (IMO) a început să lucreze asiduu pentru mărirea securității la bordul navelor civile şi în arealele portuare.

A 22-a adunare IMO, ce a avut loc în noiembrie 2001 la oficiul central din Londra, a hotărât organizarea unei conferințe pe tema securității maritime, în decembrie 2002, având misiunea/sarcina de a adopta noi reguli în vederea creşterii securității, navelor şi porturilor, în aşa fel încât acestea să nu devină o țintă pentru organizațiile teroriste.

În același timp, organizația a aprobat un fond de ajutorare a țărilor în curs de dezvoltare de 1,5 milioane lire sterline (aproximativ 2,7 milioane USD), pentru a creşte securitatea maritimă.

Un grup de lucru intersesiuni (ISWG - INTER SESSIONAL WORKING GROUP) pe probleme de securitate maritimă, care s-a reunit pentru prima dată în februarie 2002, a elaborat o serie de recomandări care au fost perfecționate în mai 2002, la întrunirea Comitetului de Securitate Maritimă al IMO (MSC - IMO). La respectiva întrunire pe probleme de securitate au fost analizate, de asemenea, toate propunerile pe această linie transmise şi de celelalte comitete IMO.

În decembrie 2002, adunarea Generală a ONU a adoptat rezoluția *OCEANS AND THE LAW OF THE SEA*, cu specificația că statele lumii trebuie să se alăture IMO în vederea contracarării amenințărilor teroriste.

Măsurile obligatorii au inclus un număr de amendamente la convenția din 1974 privind Salvarea Vieții Umane pe Mare (*Safety of Life at sea - SOLAS*) şi toate au fost incluse în cadrul ISPS (International Ship and Part Facility Security).

Codul ISPS a intrat în vigoare începând cu 1 iulie 2004, aplicându-se la peste 98% din tonajul gros al flotei comerciale şi tehnice.

Codul poate fi considerat şi ca o extindere/dezvoltare a codului ISM (*International Ship Management*). Astăzi cele două coduri constituie documente de bază pentru executarea managementului navelor comerciale. Acest cod cuprinde două părți:

Partea A – obligatorie - pentru toate navele se prevăd o serie de măsuri/cerințe ce trebuie adoptate şi implementate de guverne, autorități portuare şi companii de shipping.

Partea B - facultativă - sunt prezentate o serie de ghiduri care arată modul de aplicare a cerințelor din partea A.

Scopul codului este acela de a stabili un cadru consistent, viabil pentru contracararea riscurilor prin creşterea securității portuare şi maritime.

Controlul implementării acestor măsuri se va executa conform capitolului XI-2 din convenția SOLAS şi prevederilor existente în cod, iar guvernele semnatare vor trebui să impună aceste măsuri în apele lor teritoriale şi să facă propuneri pentru îmbunătățirea lor.

Probabil că implementarea acestor reguli nu a dat posibilitatea organizațiilor teroriste să execute atacuri cu ajutorul mijloacelor maritime.

Codul are marele merit de a transforma sistemul de securitate convențional, de la bordul navelor şi din cadrul platformelor portuare, într-un sistem integrat, cu toate beneficiile ce decurg de aici. Comparația între cele două sisteme este prezentată mai jos.

2. Comparație între sistemul de securitate convențional şi sistemul integrat

Sistemul convențional

1. Concentrat pe restricționarea accesului la mijloace şi perimetre portuare.
2. Foloseşte hârtie şi personal pentru controlul intrărilor în diferite perimetre sau accesul la diferite mijloace.
3. Limitează accesul persoanelor neautorizate, în diferite perimetre sau la diferite mijloace, consumând timp şi mijloace.

4. Foloseşte pentru identificare suportul de hârtie uşor de falsificat.
5. Se bazează foarte mult pe calitățile personalului.
6. Necesită o nouă verificare la fiecare nivel de acces.
7. Foloseşte datele de bază pentru diferite informații în mod descentralizat.
8. Foloseşte un număr mare de personal.
9. Dacă sistemul se dezvoltă, managementul lui devine foarte greoi.
10. Sistemul nu este integrat cu alte sisteme.
11. Sistemul foloseşte un număr mare de furnizori.

Sistemul integrat

1. Concentrat pe securizarea cu mijloace tehnice a întregului perimetru.
2. Foloseşte o locație centrală pentru managementul sistemului, cu mijloace integrate din punct de vedere tehnic.
3. Facilitează numai accesul persoanelor autorizate, fără consum de timp şi mijloace.
4. Foloseşte, pentru identificare, mijloace electronice care nu se pot falsifica.
5. Se bazează pe mijloace de identificare tehnice.
6. Asigură acces gradual fiecărei persoane, conform programării mijlocului tehnic.
7. Foloseşte centralizat datele de bază.
8. Foloseşte un număr redus de personal.
9. Managementul sistemului este foarte uşor şi nu depinde de mărimea sistemului.
10. Sistemul este integrat cu alte sisteme.
11. Sistemul foloseşte un număr redus de furnizori.

Aceste reguli au fost adoptate şi de statul român, implementarea lor va reduce pericolul terorist în radele portuare româneşti, punctele obligatorii de trecere, câmpul petrolifer şi la bordul navelor proprii.

BIBLIOGRAFIE

1. *US Maritime Transportation Security* - Rusi/Jane's Homeland Security and Ressillence
2. Monitor, July, 1, 2004.
3. *Drawing the line between privacy and maritime terrorism*, Jane's Intelligence Review,
4. September 2004.
5. *Singapore stages maritime security exercise*, Jane's Defence Weekly, June, 2, 2004.
6. *Maritime security clampdown forces compliance*, Jane's Terrorism and Insurgency Centre, August, 10, 2004.
7. *Security of ports and Vessels: A new Approach*, Maritime Reporter and Engineering
8. News.

LIPSA DE COMUNICARE – CA FACTOR DE RISC

Lector universitar dr. Mirela IONIȚĂ
Universitatea Națională de Apărare

1. Introducere

Comunicarea este esențială în relațiile interumane pe care se bazează funcționarea unui grup social (a unui colectiv). Alterarea sau absența acesteia poate provoca disfuncții grave, atât la nivelul structurilor minore, în care fenomenul poate fi decelat, cât şi în toate subsistemele adiacente. În multe din riscurile la adresa securității lumii se regăsește şi lipsa comunicării, care generează neîncredere, extremisme, alienare.

Preocuparea pentru funcționarea optimă a unui grup social trebuie privită ca o premisă esențială în relațiile sociale şi activitatea profesională (mai ales în mediile supuse unor puternice influențe convergente).

Perturbarea comunicării este deseori factorul care provoacă nereuşita unor proiecte sau eşuarea unor acțiuni, pentru că acest proces este esențial în organizarea activității. Riscul disfuncționalităților intervenite în procesul de comunicare la orice nivel este major; o comunicare defectuoasă generează inevitabil stări conflictuale, ale căror consecințe pot fi inestimabile.

Principiile comunicării sunt valabile atât pentru grupuri restrânse, cât şi pe scară largă, pentru comunități statele, alianțe, coaliții etc.

Din rațiuni metodice, demersul de față restrânge analiza la structura de bază a comunicării interumane. La nivel individual procesul poate fi observat mai exact, relațiile sunt de o complexitate mai redusă. Astfel, zonele de risc pot fi identificate cu mai multă uşurință şi expuse sistematizat în cadrul

unei comunicări ştiinţifice, dar modelele şi concluziile pot fi proiectate la nivel global, deoarece diferenţele civilizaţionale nu fac decât să lărgească spectrul comunicaţional.

Mai întâi, vom analiza, pe baza modelului comunicării, zonele unde pot apărea sincopele ce duc la alterarea sau întreruperea comunicării.

Apoi vom urmări ce rol joacă motivarea în stabilirea unor relaţii interumane adecvate şi, pornind de la teoria motivării, vom încerca să vedem ce implicaţii are acest factor în crearea coeziunii unui grup social.

În final, enunţăm câteva strategii de mediere a unor tensiuni ce pot apărea în munca de echipă, a căror cauză este tocmai comunicarea defectuoasă.

2. Modelul comunicării

Reluarea succintă a modelului comunicării[297] permite identificarea elementelor şi relaţiilor prezente în acest proces, pentru a putea arăta, la nivelul acestei abstractizări, mai explicit în ce situaţii comunicarea nu se produce la parametrii scontaţi.

Comunicarea poate funcţiona doar limitat la nivelul cognitiv livresc; ea se rafinează prin acumulare de experienţă practică şi se bazează mai ales pe înţelegere.

Acest proces presupune un emiţător, un receptor, canalul, codul, mesajul şi feedback-ul.

Emiţătorul iniţiază procesul cu o intenţionalitate definită, alege mediul de transmitere şi codează comunicarea.

La receptor va ajunge o informaţie a cărei calitate depinde atât de precizia emisiei, de gradul de bruiaj din canal, cât şi de atenţia, capacitatea de receptare, şi puterea de decodare a receptorului.

[297] LASSWELL, Harold D.: **Politik und Moral. Analyse des politisch-sozialen Verhaltens** (Übers.: Gürther, H), Stuttgart, Düsseldorf: Ring Verlag, 1957

Prin canal se înţelege instrumentarul cu ajutorul căruia este posibilă comunicarea – de la simpla exprimare orală sau scrisă până la radio, e-mail sau alte medii sofisticate.

Esenţial este mesajul, a cărui structură trebuie să se caracterizeze prin claritate, proprietatea limbajului, formulare concisă etc. Orice mesaj acţionează asupra receptorului, atât la nivel raţional, prin conţinut, cât şi la nivel emoţional, prin formă.

Feedback-ul arată emiţătorului gradul de receptare a mesajului. Impactul feedback-ului este direct proporţional cu gradul de coeziune al grupului.

Mesajul[298], la rândul său, poate fi analizat la nivelul mai multor componente: conţinut informativ, funcţie apelativă, funcţie relaţională, reflectarea sinelui.

Conţinutul informativ reprezintă valoarea intrinsecă a mesajului, lipsit de orice nuanţă emoţională.

În mesaje sunt conţinute, deseori, implicit, şi informaţii despre persoana emiţătorului, despre starea sa de spirit. Nu toate aceste trăsături secundare sunt întotdeauna introduse voit în mesaj de către emiţător.

Totodată, un mesaj dispune şi de o funcţie relaţională, prezentă mai ales în manifestările nonverbale care însoţesc mesajul, din care poate fi dedusă atitudinea faţă de interlocutor: simpatia, antipatia sau aşteptările emiţătorului.

3. Erori de comunicare

În acest model comunicaţional, disfuncţiile pot apărea la nivelul fiecărei componente.

Erorile de receptare pot apărea atât pe plan informativ, cât şi pe cel emoţional. Cea mai dificilă problemă în comunicarea

[298] THUN, Friedmann Schulz Von, RUPPEL, J.; u.a, **Miteinander reden. Kommunikationspsychologie für Führungskräfte**; Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuchverlag (rororo 61531), 2003

interumană este interferarea celor două planuri. Există pericolul unor sincope de comunicare, atunci când conotațiile invadează planul informativ. Este necesară o dezambiguizare prealabilă a relațiilor dintre interlocutori, pentru a obține o comunicare corectă.

Tehnicile de comunicare pot ameliora corectitudinea receptării. Ca o premisă importantă a comunicării poate fi considerată receptarea conştientă şi activă a întregului mesaj. O eroare frecventă este o receptare superficială, determinată de diverse cauze, interne şi externe.

Întrebările în sine se pot constitui ca o strategie de comunicare.

Întrebările deschise permit celui chestionat să ofere doar atâta informație cât consideră necesar, însă permit celui interesat să obțină informații utile. Nu sunt foarte relevante întrebările închise, la care nu se poate răspunde decât cu „da" sau „nu", nici întrebările ce conțin sugestii privind natura răspunsului aşteptat.

Întrebările de detaliu pot fi mai productive, respectând nişte principii, cum ar fi: introducerea explicită în temă, formularea de întrebări concrete şi neutre, răbdarea, motivarea explicită a notelor personale, semnalizarea evidentă a schimbării temei de discuție. Interlocutorul trebuie să rămână cu impresia că este ascultat.

Vom enunța în continuare câteva sugestii pentru realizarea unui feedback constructiv, presupunând aprioric reacția interlocutorului ca deschisă şi autentică, în condițiile unui climat destins, laborios şi fără inhibiții.

Un răspuns convențional sau silit generează alterarea comunicării. Aceasta trebuie să fie promptă şi corectă, pentru a nu putea fi susceptibilă de intenții manipulatorii. Afirmațiile la obiect sunt de preferat celor generale, standardizate. Reacția adecvată trebuie să țină cont de toți participanții la discuție şi să poată genera comportamente constructive.

Un feedback eficient poate contracara atitudini parazite, neproductive sau adverse în cadrul unui grup social şi contribuie, totodată, la clarificarea relațiilor umane, la mai buna înțelegere a interlocutorilor, consolidând certitudinea de a fi fost înțeles corect. Într-un colectiv pot fi decelate diverse structuri de comunicare, de la cea centrată pe un leader la cea direcționată ierarhic, până la cea completă, în „rețea", în care fiecare interrelaționează cu fiecare. Structura de rețea caracteristică unei echipe (unui grup social unit) se definește prin viteză de comunicare[299].

Adoptarea uneia sau alteia dintre structurile de comunicare depinde atât de tipul activității din grupul social, de timpul la dispoziție pentru finalizarea demersului propus, cât şi de infrastructură.

4. Importanța motivării

Motivarea favorizează îndeplinirea obiectivelor propuse, pentru că, într-un colectiv, un membru motivat dovedeşte inițiativă şi rezistență. Este de datoria oricărui leader să-şi motiveze colaboratorii, dar, numai dacă el însuşi este motivat, va putea să fie convingător. Comportamentul unui individ este determinat în egală măsură de motivație, aptitudine şi context[300].

Munca poate fi privită sub două aspecte: ca efort, povară prestată din constrângere materială sau ca instrument de afirmare şi confirmare a propriei valori, ca sursă de contacte sociale[301].

---

[299] LEAVITT, Robert M., **Languages of the world**, München: (i.e.) Unterschleissheim (Newcastle: Lincom), 1996

[300] KIECHL, Rolf, **Macht im kooperativen Führungsstil**, Bern, Stuttgart: Haupt, 1985

[301] MASLOW, Abraham H., **Motivation und Persönlichkeit** (Übers.: Kruntorad, P.), Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt – Taschenbuchverlag (rororo 17395), 1999

Orice membru dintr-un colectiv poate fi motivat intrinsec şi extrinsec. Dintre factorii intrinseci, enunțăm: nevoia de activitate, interesul pentru stabilirea unor contacte interumane, dorința de autoafirmare, de performanță, dar şi tendințele de exercitare a autorității.

Factorii extrinseci sunt satisfăcuți prin rezultatele muncii: prestigiu, avantaje sociale şi materiale, pe când cei intrinseci sunt satisfăcuți de munca însăşi. De aceea, factorii intrinseci au un impact durabil, ei constituie ca factori de stabilitate şi sunt mai greu de influențat.

5. Gestionarea conflictelor în grupuri sociale

Într-un colectiv, stările conflictuale sunt considerate normale, în situațiile în care acesta este implicat în realizarea unui proiect. Aceste stări pot fi considerate, într-un climat de muncă intensă şi sub aspectul lor pozitiv, ca promotori ai progresului.

Ele pot fi generate de divergențele de obiective şi coordonarea impusă, de diversitatea concepțiilor şi a metodelor sau de relațiile interumane. În acestea din urmă, antipatia poate surveni ca o consecință a stării materiale precare, a dorinței de afirmare sau a competiției.

Starea conflictuală poate fi percepută ca un proces în care pot fi identificate mai multe etape, valabile în mare măsură şi pentru marile comunități umane.

O primă fază se situează pe tărâmul presentimentului, al anticipării. Contradicțiile nu sunt încă conştientizate de părțile implicate în conflict.

Aceasta este urmată de o fază conştientizată, în care însă divergențele nu sunt încă formulate explicit. Până aici, mai există speranța reală ca starea conflictuală să dispară de la sine.

Conflictul se dezvoltă într-o fază a discuțiilor, când viziunile divergente sunt enunțate în stil colocvial.

Escaladarea conflictului atinge apoi o fază a disputelor deschise, când se încearcă, mai cu seamă, impunerea propriului punct de vedere.

Punctul culminant este reprezentat de faza luptei deschise, când nu mai există decât victoria sau înfrângerea.

Se constată preocuparea intensă de stopare a escaladării conflictelor într-o fază cât mai timpurie, pentru asigurarea unui climat laborios.

Există mai multe strategii folosite pentru rezolvarea stărilor conflictuale.

Una dintre ele presupune că din procesul de rezolvare a conflictului rezultă doi învingători. Opiniile contradictorii sunt dezbătute şi este căutată o rezolvare acceptabilă pentru toate părțile implicate. Este un ținut al negocierii, care admite că ambii competitori pot pierde sau câştiga simultan.

Cealaltă are ca rezultat un învingător şi un învins. Este tiparul clasic al relațiilor de putere, atât de întâlnit în istoria umanității. Aşa se petrec lucrurile când unul se impune şi celălalt cedează. În această situație este de dorit o atitudine tolerantă şi un demers de mediere, astfel încât imaginea celui învins să fie lezată cât mai puțin.

Există şi cea de-a treia variantă, din care rezultă doar înfrângeri. Toate părțile implicate trebuie să se mulțumească cel mult cu acceptări parțiale. Soluția, în acest caz, este compromisul, care nu înlătură însă cauzele stării conflictuale.

Doar prima modalitate de rezolvare este constructivă, celelalte nu aduc decât rezolvări parțiale sau amânări. De aceea, orice altă rezolvare, cu excepția consensului, înseamnă instabilitate.

Un colectiv se comportă ca o echipă atunci când prezintă un grad înalt de coeziune.

Grupul este caracterizat, atunci, ca o asociere temporară în jurul unei activități comune, în care fiecărui membru îi revine un rol şi fiecare trebuie să respecte norme prestabilite şi

îşi însuşeşte un statut precis. Normele, rolurile şi statutul asumat sunt premisele pentru constituirea unei structuri care urmăreşte, ca entitate, îndeplinirea unor obiective. Obiectivele de grup se concretizează prin convergența reprezentărilor individuale în urma unui proces laborios ce implică o comunicare intensă şi o interacțiune eficientă. Pot fi enunțate câteva reguli pentru optimizarea muncii în echipă.

În colectiv, se pleacă de la premisa că toți membrii sunt egali şi că toți, deopotrivă, au, în egală măsură, acces la sursele de informare. Fiecare membru trebuie să fie convins că schimbul deschis de opinii este în scop constructiv, iar strădania de a-l asculta şi de a-l înțelege pe interlocutor este la fel de importantă ca expunerea propriilor idei. Critica este obiectivă şi constructivă, iar conflictele pot fi rezolvate în urma unor discuții deschise. Deciziile trebuie luate preponderent pe baza consensului; majoritatea simplă este doar o soluție de compromis, deci instabilă. Toate deciziile trebuie anunțate în plen. Munca în echipă prezintă atât avantaje, cât şi dezavantaje. În cazul unor activități ce presupun realizarea unor importante proiecte de anvergură predomină avantajele. Calitatea şi cantitatea cunoştințelor de care dispune grupul este net superioară oricărei valori individuale. Datorită diverselor perspective de abordare, greşelile pot fi identificate şi înlăturate mai repede.

Un climat destins are un efect stimulator. Riscul este dispersat la nivelul întregului grup, ceea ce înlătură inhibițiile şi creşte potențialul fiecăruia de a experimenta, fără teama de a greşi iremediabil. Dezavantajele pot fi conflicte de interese sau confruntări în privința competențelor.

6. Coeziunea grupului

Orice structură de grup este permanent supusă dinamicii: relațiile interumane şi performanțele sunt influențate de un complex de factori interni şi externi.

Constituirea unui colectiv trece prin mai multe faze[302].

În faza preliminară, colectivul nu este format, fiecare membru încearcă să-şi formeze o părere despre ceilalți, să afle care este reprezentarea celorlalți despre el. Comportamentul este caracterizat de precauție şi adâncimea relațiilor interumane este redusă.

În faza următoare, apar deseori tensiuni generate de lupta pentru poziții favorizate, de căutarea unor roluri convenabile, de inhibiții survenite ca urmare a unor critici prea aspre sau neavenite. Aceasta se caracterizează, de regulă, prin formarea de „bisericuțe". În această fază, rezolvarea sarcinilor profesionale este deseori frânată. Depăşirea crizei este posibilă atât prin impunerea strictă şi respectarea unor principii, reguli şi norme, cât şi prin repartiția corectă a responsabilităților. Doar astfel se poate evita ca interesele personale să nu primeze în locul celor profesionale.

Într-o evoluție firească, trecerea la faza următoare este caracterizată de o mutație valorică. Tendințele agresive sunt aplanate progresiv, iar în locul lor îşi face simțită prezența armonia. Normele stabilite încep să capete greutate, sunt respectate din convingere, nu din constrângere. Discuțiile se dezbară treptat de inhibiții şi convenții, transparența se instalează în schimbul de idei. Stările conflictuale sunt tot mai rare şi, chiar în situații tensionate, consensul apare mult mai rapid. Compromisurile sunt acceptate, atunci când favorizează performanțele profesionale. Obiectivele profesionale sunt interiorizate de către fiecare membru şi intervine mobilizarea tuturor, în vederea realizării optime a sarcinilor.

Desăvârşirea relațiilor interumane într-un colectiv este atinsă în faza creativă, atunci când problemele individuale au fost în general rezolvate, când grupul s-a rodat, iar eventualele

[302] THUN, F. S.; RUPPEL, J., u.a.: **Miteinander reden. a.O**.;(rororo 61531), 2003

abateri de la normă sunt privite cu toleranță, atât timp cât nu afectează esența proiectului. În relațiile dintre membri predomină spiritul de întrajutorare. Se presupune că responsabilitățile, competențele şi sarcinile au fost distribuite în vederea obținerii unor rezultate optime.

Aceste condiții fiind îndeplinite, colectivul se poate mobiliza pentru obținerea unor rezultate superioare şi este capabil să depună un efort susținut pe perioade mai lungi de timp. Doar în această fază de armonizare poate fi cuantificată valabilitatea unor soluții pe plan profesional.

7. Concluzii

Jocul între consens şi compromis, în existența unui grup social, poate fi considerat, în final, ca factor de progres. Compromisul reprezintă doar o rezolvare provizorie, caracterizată prin instabilitate, deoarece sursele de tensiune nu au fost înlăturate.

În managementul conflictelor, demersurile converg către obținerea unor stări stabile. Optimizarea procesului de comunicare este factorul care stă la baza rezolvării stărilor conflictuale.

Considerațiile rezultate din analiza relațiilor interumane pot fi extrapolate la nivelul societăților, al comunităților statale.

Comunicarea nu este doar un instrument, ci parte integrată în buna funcționare a societății, de la cele mai simple structuri până la comunitate, privită în ansamblul ei.

SURSE NUCLEARE DE INSTABILITATE ŞI INSECURITATE

Colonel (r) prof. cons. dr.Eugen SITEANU
Chestor de poliție drd. Ioan OROS

În conformitate cu titlul lucrării, vom începe cu o cronologie neagră a accidentelor nucleare petrecute pe mapamond:

- **Octombrie 1957 -** la Complexul Nuclear Windscale din Marea Britanie s-a declanşat un incendiu care a distrus miezul unui reactor de producere a plutoniului şi a degajat substanțe radioactive în atmosferă ce au provocat moartea a sute de oameni din cauza cancerului;
- **Ianuarie 1958 -** s-a produs un grav accident nuclear lângă orașul Kistim din Urali, U.R.S.S., din cauza căruia au decedat sute de persoane, bolnave de radiații;
- **1958 -** în urma exploziei de la Centrul de stocare a deşeurilor radioactive din Kychtyn (S.U.A.) s-au contaminat peste 1000 km^2 de teren şi au murit câteva sute de oameni;
- **3 ianuarie 1961 -** la un reactor experimental din Idaho Falls (S.U.A.) s-a produs un accident în urma căruia au decedat trei tehnicieni;
- **4 iulie 1961 -** pe un submarin atomic sovietic s-a fisurat o conductă la unul din cele două reactoare şi, din cauza scurgerii de radiații, au decedat căpitanul şi şapte marinari;
- **1963 -** la o centrală nuclearo-electrică (CNE) din Windscale (Marea Britanie) a avut loc un accident şi au fost iradiați şi spitalizați 40 de muncitori;
- **5 octombrie 1966 -** lângă Detroit, din cauza deteriorării sistemului de răcire cu sodiu, miezul unui reactor experimental s-a topit;

- **17 octombrie 1969 -** la Saint-Laurent, Franța, s-a aprins amestecul dintr-un reactor nuclear, din cauza alimentării defectuoase cu combustibil, ceea ce a produs scurgeri radioactive;
- **1969 -** în localitatea Lingen, din RFG, la CNE, s-a produs o defecțiune tehnică ce a produs emisii de radiații, fapt ce a impus modificarea construcției reactorului;
- **5 iulie 1970 -** la Dresden (SUA) s-a produs un accident la CNE care a declanşat o puternică degajare de iod-131, cu o concentrație mult mai mare decât cea admisă;
- **1972-1973 -** în SUA s-au produs 850 de abateri de la normele de funcționare a reactoarelor nucleare, deoarece 70% dintre acestea aveau defecțiuni la sistemele de securitate;
- **1974 -** s-a produs o explozie la o CNE din Sevcenco, lângă Marea Caspică;
- **7 decembrie 1975 -** la Complexul atomic Lubmin, de lângă Greifswald, din RFG, datorită neglijenței unui electrician, s-a produs un scurtcircuit, urmat de un incendiu şi o topire a miezului reactorului;
- **1976 -** s-a înregistrat o explozie la CNE Bridgman, din SUA, urmată de pierderi de gaze radioactive, în care a murit un muncitor şi au fost contaminați grav şase oameni;
- **1977 -** a survenit o avarie la pompele CNE Brunsbuttel, din RFG, ceea ce a produs emiterea de vapori radioactivi;
- **1978 -** în timpul încărcării anuale, cu combustibil nuclear, s-au produs fisuri ale generatorului de vapori din CNE Doule (Belgia) şi au fost iradiați patru muncitori;
- **28 martie 1979 -** la uzina Three Mile Island, de lângă Harrisburg, Pennsylvania, a avut loc cel mai mare accident nuclear din SUA, din cauza topirii unuia dintre reactoare, cu emiterea unor gaze radioactive în atmosferă. A doua zi după accident, deasupra reactorului s-a format un nor de gaze radioactive care nu a putut fi eliminat decât după şase zile de

intervenție. În a treia zi au fost evacuate femeile însărcinate şi copiii, s-au închis toate drumurile pe o rază de 16 km şi s-a elaborat un plan de evacuare a populației dintr-o zonă cu raza de 32 km. După acest accident, în SUA şi în alte state, s-a trecut la acțiuni severe de sporire a securității în funcționarea CNE şi de pregătire a personalului pentru intervenție la accidente nucleare etc. Faptul că s-a produs un accident cu pierderea lichidului de răcire demonstrează că accidentele la CNE sunt posibile din diverse cauze ceea ce determină luarea unor măsuri severe de protecție, indiferent de varianta CNE;
- **7 august 1979 -** s-a înregistrat scurgerea unei cantități de uraniu puternic îmbogățit, la o uzină secretă de combustibil nuclear din Tennessee, când circa 1000 de persoane au fost iradiate;
- **25 aprilie 1981 -** în timpul unor lucrări de mentenanță (reparații) la o uzină din Tsuruga, din Japonia, au fost iradiați 45 de muncitori;
- **noiembrie 1983 -** la uzina Sellafield, din Marea Britanie, s-a produs descărcarea accidentală a unor deşeuri radioactive în Marea Irlandei;
- **10 august 1985 -** şantierul naval Skotovo-22, care deservea flota sovietică de submarine atomice, a fost devastat de o explozie, în urma căreia au murit zece persoane pe loc, iar multe altele ulterior, din cauza iradiațiilor;
- **26 ianuarie 1986 -** la o uzină din Oklahoma, a ars un cilindru din material nuclear, încălzit necorespunzător, provocând moartea unui muncitor şi rănirea altor 100;
- **26 aprilie 1986 -** pe timpul acțiunilor de mentenanță, mai precis pe timpul activităților de descărcare – reîncărcare cu combustibil a unuia din cele patru reactoare de la Cernobâl, care funcționa cu numai 7% din putere, are loc cel mai grav accident nuclear din lume. La CNE-Cernobâl (Ucraina), o explozie puternică a degajat în atmosferă o mare cantitate de substanțe radioactive (produse prin evacuarea a 50 tone de

combustibil nuclear transformate în particule de bioxid de uraniu, Iod-131, Plutoniu-239, Neptuniu-239, Cesiu-137, Stronțiu-90), care a afectat cea mai mare parte a Europei. 31 de persoane din personalul de deservire şi pompieri au fost uciși din prima fază a accidentului. S-a trecut la evacuarea a mii de persoane, pe o rază de 30 km. Contaminarea radioactivă a mari suprafețe de teren şi lucrările de cercetare şi decontaminare au dus la îmbolnăviri specifice şi chiar mutații genetice, finalizate cu moartea ulterioară a mii de oameni. Preşedintele comisiei guvernamentale nu a aprobat evacuarea populației din oraşul Pripiat. Abia a doua zi – pe 27 aprilie – a început evacuarea. Deşi teritoriul României a fost supus contaminării radioactive, începând cu ziua de 29 aprilie, totuşi, factorii de decizie din teritoriu au fost anunțați despre accidentul nuclear abia la 1 mai 1986, iar în zilele următoare a fost anunțată şi presa.

Populația României a suferit o iradiere suplimentară mai mare în anii care au urmat, în perioada în 1986-1988. Ca urmare, numărul şi gravitatea unor îmbolnăviri, datorate iradierii, s-au radicalizat în toți aceşti ani.

- **24 martie 1992** - conducta unui reactor de la stația Sosnovîi Bor, de lângă Sankt Petersburg (Rusia), datorită pierderii presiunii, a degajat în atmosferă o cantitate de iod radioactiv şi gaze inerte, ceea ce a provocat îngrijorare pe plan internațional;
- **noiembrie 1992 -** are loc cel mai grav accident nuclear din Franța. În localitatea Forbach, trei muncitori au fost contaminați după ce au intrat fără costum de protecție într-un accelerator de particule. Membrii conducerii au fost condamnați la închisoare, pentru nerespectarea măsurilor de protecție a muncii;
- **noiembrie 1995 -** la CNE-Cernobâl s-a produs un nou accident la transferarea combustibilului nuclear dintr-un reactor în altul<

- **30 septembrie 1999 -** la complexul nuclear din Tokaimura (Japonia), un ventilator a rămas în funcțiune 12 zile după producerea unui grav accident nuclear, emițând continuu particule radioactive. Au fost evacuate 50 de locuințe, aflate la mai puțin de 200 de metri de uzină, iar 320.000 de persoane au rămas izolate în casă timp de peste 24 de ore. Au fost iradiate cel puțin 69 de persoane, iar unul din angajați a decedat datorită expunerii la o doză de radiații de 17.000 de ori mai puternică decât ar fi fost normal. În urma acestui accident, Ministrul Comerțului Internațional şi Industriei a dispus trecerea la verificări minuțioase în cele 51 de centrale nucleare din țară. S-a demonstrat ştiințific că acest accident este cel mai grav după explozia de la Cernobâl din 1986[303].

După atâtea accidente nucleare, nu e de mirare că opinia publică românească, europeană şi mondială îşi pune întrebări referitoare la securitatea noastră, a tuturor, iar lumea şi-a creat imaginea sumbră a catastrofelor nucleare, cu urmările lor cutremurătoare.

Securitatea îndoielnică a centralelor nucleare şi a armelor nucleare provoacă neliniște şi teamă. De aceea, opinia publică vrea să cunoască imediat faptele care, uneori, se ascund de către militarii sau civilii oficiali. De aceea, suntem neliniştiți de orice instabilitate, mai ales dacă aceasta este produsă de fizica nucleară şi de catastrofele ei. Opinia publică nu mai acceptă să fie dezinformată şi îşi apără dreptul la informare, inclusiv despre sursele nucleare de instabilitate şi insecuritate care, din nefericire, nu cunosc granițe. Oamenii vor să ştie aspectele tehnice care explică mecanismele producerii accidentelor nucleare. Opinia publică pune întrebări referitoare la implicarea relațiilor birocratice în aceste accidente, la erorile ştiințifice şi

[303] PRUNACHE, D., NEMEŞ, L. V., TRANDAFIR, P., GEANTĂ, Ş., **Accidentul nuclear**, S.C. Telegrafia România S.R.L., Bucureşti, 2003, pp. 69-72.

constructive (tehnice) care conduc la asemenea catastrofe. De aceea, cetățenii vor să afle ce presiuni ierarhice şi politice s-au făcut pentru ca acestea să nu mai aibă loc în viitor. Căci, în aceste accidente sau catastrofe nucleare, sunt implicați indivizi de pe toate treptele ierarhiei sociale şi politice, cu defectele lor, cu slăbiciunile şi rătăcirile lor, dintre care unii încearcă să oprească, iar alții, în ignoranța lor, sunt vinovați de dezlănțuirea monstrului atomic.

Iată de ce vrea opinia publică să cunoască toate cauzele şi urmările catastrofelor nucleare. Este momentul ca toți oamenii să aibă dreptul de a participa la luarea unor decizii strategice în domeniul producerii energiei nucleare, pentru că de aceste surse de instabilitate depind securitatea națională, regională şi mondială!

La trei ani după catastrofa de la Cernobâl, Andrei Saharov îşi exprimă opinia ca reactoarele nucleare să nu mai fie construite la suprafața solului, ci numai în subteran, indiferent de costuri. De asemenea, aceste probleme se cer rezolvate nu numai de specialişti „cu metodele lor îngust tehniciste, preconcepute şi adesea nu tocmai interesate, cu răspunderea lor colectivă şi cu interdependența lor", ci şi de către majoritatea cetățenilor.

„Personal", accentua acesta, „sunt convins că energetica nucleară îi este necesară omenirii şi că trebuie să se dezvolte, dar în condițiile unei securități practic absolute, ceea ce necesită realmente amplasarea subterană a reactoarelor"[304].

Până în luna mai 1986, energia nucleară şi atomul paşnic erau prezentate ca o culme a securității, a purității ecologice, a siguranței în funcționare şi a fiabilității. Mulți oameni de ştiință susțineau sus şi tare că CNE sunt absolut sigure, iar reziduurile din aceste centrale sunt compacte şi se pot păstra în deplină siguranță, în locații izolate de mediul extern. Dar când s-a

[304] MEDVEDEV, Grigori, **Adevărul despre Cernobâl**, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 6.

produs explozia de la Cernobâl, combustibilul nuclear s-a depozitat chiar lângă reactorul distrus. Consecința a fost, desigur, suprairadierea constructorilor (muncitorilor).

Opinia publică neliniştită de amplasarea CNE în zonele preorăşeneşti sovietice era adormită de cuvintele unor academicieni comunişti care dădeau asigurări că toate CNE din URSS sunt absolut sigure în exploatare şi nu există motive de îngrijorare. Oamenii politici care conduceau Comitetul de Stat pentru Utilizarea Energiei Nucleare afirmau că CNE din URSS reprezintă surse curate de energie, în sensul că nu poluează mediul înconjurător. De asemenea, ei spuneau că nu trebuie să existe neîncredere în CNE şi nici teamă de pericolul radiațiilor, deoarece exploatarea acestora „dovedeşte că ele sunt absolut sigure în funcționare". Această propagandă se ducea în timp ce se opreau reactoare nucleare, deoarece se topeau casetele de uraniu combustibil şi erau suprairadiați oamenii care le reparau.

Istoria radioactivă a durat peste 15 ani, până la catastrofa de la Cernobâl. Până atunci, personalul care repara reactoarele şi care efectua şi alte lucrări de mentenanță era mereu suprairadiat. Există informații că reziduurile radioactive erau injectate prin sonde în subteran, iar în Marea Britanie erau evacuate sub formă de ape radioactive în Marea Irlandei. Din aceste cauze, cetățenii Austriei au interzis darea în exploatare a unei CNE, după ce aceasta a fost construită. Gradul de fiabilitate al CNE sovietice este foarte scăzut şi foarte aproape de un accident sau de o catastrofă.

Informațiile despre accidentele petrecute la CNE se difuzau numai pentru conducerea superioară de partid (URSS), iar ceilalți nu aveau acces decât la informații trunchiate. Dar lipsa informațiilor, referitoare la experiența negativă, are consecințe imprevizibile.

Ministerul Energiei Electrice şi al Electrificării al URSS (Maioret) a desființat Direcția Lucrări de Proiectare şi de

Cercetare Ştiinţifică, a redus volumul reparaţiilor la CNE, mărind riscul unor accidente sau catastrofe.

Un şef de şantier al CNE Zaporojie a spus: „Asta-i tragedia noastră naţională. Minţim şi îi învăţăm şi pe subalternii noştri să mintă. Asta n-o să ducă la nimic bun”[305]. Această catastrofă s-a datorat incompetenţei personalului cu funcţii de conducere din URSS. Aşa, spre pildă, ministrul şi cadrele cu cele mai înalte funcţii din MEEE erau incompetenţi în domeniul energiei nucleare, al exploatării CNE.

Pe data de 28 aprilie 1986, dimineaţa, în Suedia, Danemarca şi Finlanda s-a înregistrat o creştere bruscă a nivelului de radioactivitate, de zece ori mai mare decât era normal. Imediat s-au cerut explicaţii URSS-ului privind cauzele iradierii. Abia seara, sovieticii au difuzat un comunicat referitor la un accident survenit la centrala nucleară de la Cernobâl.

Lumea se întreabă dacă trebuie incriminată concepţia constructivă a centrelor nucleare sovietice şi, mai ales, cea pe bază de reactoare tip RBMK.

15 din cele 46 de reactoare care funcţionau în URSS în anul 1985 erau de tip RBMK (reactor de mare putere cu apă în fierbere). Aceste reactoare furnizau 40% din energia electronucleară şi aproximativ 5% din producţia totală de energie electrică a URSS.

Construcţia acestor reactoare s-a făcut neglijent, cu materiale de slabă calitate. Ele erau destinate atât producerii energiei electrice, cât şi plutoniului, care are, bineînţeles, destinaţie militară. Acest tip de reactoare funcţionează şi pe submarinele sau navele de suprafaţă cu propulsie nucleară. Ele prezintă, totuşi, două importante inconveniente, şi anume:

- pierderea de produse de fisiune în apa de răcire care trece prin miezul reactorului. Spre deosebire de acestea, centralele occidentale au un al doilea circuit de apă necontaminată, încălzită de circuitul primar;

[305] Apud, MEDVEDEV, Grigori, op. cit., p. 24.

- lipsa unei a doua incinte de protecţie (în afara cofrajului de beton), care să izoleze ansamblul reactorului de circuitele în contact direct cu miezul său.

După accidentul de la Cernobâl, s-a pus problema poluării pânzei freatice a râurilor Pripet şi Nipru, care trebuia împiedicată de către specialiştii ruşi.

S-a demonstrat, cel puţin statistic, că există o legătură între doza de radiaţii primită şi cancer. S-a constat că muncitorii care efectuează operaţii cu „risc nuclear” – încărcarea şi manipularea combustibilului submarinelor nucleare – au o rată de îmbolnăvire de cancer de două ori mai mare decât muncitorii care nu efectuează asemenea operaţii.

De aceea, în lume există oameni care se pronunţă fie pentru închiderea unor centrale nuclearo-electrice, fie pentru desfiinţarea acestora (de menţionat că, pe mapamond, funcţionează astăzi peste 440 de centrale nuclearo-electrice, repartizate în 35 de state). Această problemă nucleară este deosebit de importantă şi pentru ţara noastră, deoarece Guvernul României urmează să pună în funcţiune în curând şi celelalte reactoare nucleare ale Centralei nuclearo-electrice de la Cernavodă, iar chestiunea securităţii acestora interesează în cel mai înalt grad.

FENOMENE ENERGO-INFORMAȚIONALE ŞI APLICAȚIILE LOR ÎN DOMENIUL MILITAR. ACȚIUNI NOCIVE ÎN CÂMPUL DE LUPTĂ MULTIDIMENSIONAL

Colonel (r) prof.univ.dr. Constantin TEODORESCU
Universitatea Națională de Apărare

„Cele mai scump plătite lucruri sunt: ştiința şi prostia”
Eugen Celan – **Războiul parapsihologic**

1. Războiul parapsihologic – o realitate a contemporaneității

Se poate afirma că anticul principiu *„si vis pacem para bellum”* nu a avut niciodată o mai mare actualitate ca acum.

Afirmația de mai sus are la bază însăşi configurația realității la care suntem martori.

Marile puteri continuă „lupta” contra unor duşmani declarați sau numai potențiali probabili, cu noi mijloace şi procedee din ce în ce mai sofisticate, rodul unor cercetări acerbe şi costisitoare în acest vast domeniu numit parapsihologie.

Parapsihologia a fost şi continuă să rămână una din cele mai controversate discipline ştiințifice, ba chiar după unii cercetători, o disciplină paraştiințifică.

Problematica pe care ea o ridică are şi merite, şi limite, dar stârneşte în acelaşi timp un interes deosebit pentru cei ce o investighează, interes ce se amplifică odată cu parcurgerea aşa numitului ABC al acestei discipline.

Chiar dacă unele produse ale acesteia capătă o utilitate malefică, fiind îndreptate nu spre bine omului ci, dimpotrivă, spre răul său, este bine ca aceste mijloace parapsihologice să fie cunoscute, considerând că o persoană avizată poate fi mult mai

greu manipulată decât un neştiutor. Ca preocupare omenească, originea ei se confundă cu originea apariției omului, ca ființă dotată cu ceea ce se denumeşte „conştiință şi conştiență”[306].

Prezența şi existența unor fenomene pe care percepția noastră uzuală nu le poate explica imediat şi care par a se derula în cadrul unui univers sau universuri paralele stau la baza parapsihologiei şi reprezintă sfera de activitate şi investigații a specificului ei. În multe lucrări ele se denumesc „fenomene exotice”. Sunt fenomene controversate, având multe motive pentru a stârni unora o repulsie totală sau o stare de neîncredere, ducând la o atitudine rezervată şi chiar circumspectă față de acestea. Se pot enumera unele motive ce determină aceste stări şi anume: fenomenele nu se desfăşoară în planul universului newtonian, cel mai accesibil înțelegerii noastre; unele nu-şi pot găsi o explicație coerentă în lumina preceptelor şi legilor cunoscute; preceptele şi legile cunoscute nu pot descrie cauzalitatea şi mecanismele de producere ale acestora; nu există cristalizate metodologii adecvate de investigare, dar există o „falsă reticență, poziții preconcepute şi chiar o totală ignorare”[307] a acestor fenomene şi chiar a disciplinei în sine. În prezent, rezultatele cercetărilor parapsihologice cu aplicabilitate militară sunt foarte bine păzite, cu toate că tehnici de inducere în eroare a părții adversare sunt larg utilizate. Tendințele în cercetarea parapsihologică sunt grupate în două direcții: una, prin căutarea unor aplicații cu caracter benefic pentru om, cealaltă legată de încercări de a utiliza acest gen de descoperiri în scopul ducerii unui război nedeclarat, denumit de mulți cercetători militari războiul parapsihologic.

Armele şi tehnologiile aparținând arsenalului parapsihologic, deja dezvoltate şi operaționale sau în curs de realizare, sunt vag cunoscute de marele public creând un caracter insolit

[306] Eugen CELAN, **Războiul parapsihologic**, Editura Teora, Bucureşti, 1993
[307] Ibidem

şi secret. La început, cei care au avut preocupări în investigarea fenomenelor parapsihologice au fost fizicienii şi medicii, cum ar fi: Crookes, Swedenbrog, Einstein sau Mesmer, Richet, Charcot, Bozzano.

În prezent, există numeroase instituţii care studiază problematica, printre care amintim: Institutul de Tehnologii Avansate „Bruman" – Moscova (dr. Wagner), unde se fac multiple cercetări nedefinite (P.E.S.) telepatie şi Standford Reserch Institute din S.U.A., unde există largi colective de cercetători ce investighează fenomenele parapsihologice, dar din păcate nu numai în scopurile paşnice declarate.

Protagoniştii domeniului au recunoscut existenţa manifestărilor parapsihologice, fenomenele putând fi grupate în:

- fenomene despre care ştim că ştim;
- fenomene despre care ştim că nu ştim[308];
- fenomene despre care nu ştim că nu ştim.

2. Parapsihologia – arma secretă a prezentului

Se cunoaşte că, în actuala civilizaţie, cele mai scump plătite lucruri sunt: ştiinţa (adică informaţia, în sensul ei semantic cel mai larg) şi neştiinţa (neinformaţia, dezinformarea, informaţia parţială sau distorsionată). În contextul implicaţiilor militare se caută să fie utilizate toate metodele, tehnicile şi tehnologiile capabile a aduce posesorului lor un surplus de informaţii, în special în domenii vitale. Sunt căutate procedee care să utilizeze mijloace de procesare a informaţiilor care permit atât protejarea propriilor agenţi, dar şi penetrarea „zidurilor" ce înconjoară secretele adversarului. Se utilizează o întreagă gamă de mijloace şi procedee „fără scrupule sau reticenţe, ortodoxe, neortodoxe sau heterodoxe, clasice sau neconvenţionale"[309], apelându-se la cele mai recente

[308] Eugen CELAN, op. cit.
[309] Ibidem

descoperiri ale ştiinţei, dintre acestea nelipsind parapsihologia ce ocupă o poziţie privilegiată.

În funcţie de acordul cu teoriile ştiinţifice, clasificarea fenomenelor manifeste în comune şi exotice poate fi generalizată la scara tuturor fenomenelor „continuum-ului material"[310].

Un tablou general al continuum-ului material, cu realităţile (domeniile) şi subdomeniile care îl compun (elemente definitorii) este prezentat în anexa nr.1.

În prezent, ştiinţa se confruntă tot mai mult cu un număr de anomalii (anomalies). Anomaliile sunt fapte, observaţii sau rezultate experimentate, care se abat de la teoriile ştiinţifice acceptate şi nu pot fi explicate satisfăcător în contextul cunoştinţelor actuale.

Anomaliile au existat şi vor exista întotdeauna, ele fiind motorul dezvoltării cunoaşterii, în general, şi a ştiinţei în particular.

Se consideră ca la baza anomaliilor sistematice s-ar afla fenomenele anormale (*anomales phenomeno*)[311].

Denumirea de fenomene exotice poate fi considerată un sinonim pentru fenomenele anormale. Cele mai importante anomalii, care sunt fenomenele anormale sau exotice, au fost cunoscute de-a lungul timpului sub denumiri diferite, după cum sunt prezentate în anexa nr. 2.

Termenul de paranormal a fost introdus probabil în secolul XIX cu sensul "dincolo de normal".

Termenul PSI (notal Psi sau Ψ) a fost propus de Thouless – 1942, secondat de Weiner (1946), ca o ipoteză provizorie pentru acel ceva care generează fenomene paranormale.

[310] Continuum-ul material (C.M.) defineşte realitatea obiectivă în totalitate, subliniind caracterul material unitar al acesteia. (Adrian PĂTRUŢ, **De la normal la paranormal**, Editura Dacia, 1993).
[311] Adrian PETRUŢ, op. cit.

Denumirea de parapsihologie a fost propusă de germanul Dessoir (1889), pentru disciplina ce studiază fenomenele care nu se încadrează în cursul normal al vieții afective şi spirituale. Termenul de psihotronică a fost propus de ziaristul elvețian Clerc (1954) sub pretextul că ar opune o știință nouă, socialistă, unei pseudoştiințe burgheze depăşite.

3. Taxonomia fenomenelor exotice

Se disting două mari diviziuni: prima subsumează domeniile în care trăsătura dominantă o formează informația; cea de-a doua cuprinde subdomeniile în care trăsătura dominantă este oferită de manifestările energetice. Se mai poate lua în considerare şi o a treia diviziune a fenomenelor unui univers transcendental pe care Raymond Moody l-a denumit „viața după viață" sau fenomenul „déjà vu". Vom distinge, aşadar:

A. Fenomene predominant informaționale:
- telepatia
- clarviziunea
- precogniția
- retrocogniția

} grupul fenomenelor cognitive.

- percepția dermato-optică
- extracorporalitatea
- radiestezia
- interacțiuni om-plante; om-animale
- fenomene la limita vieții.

B. Fenomene predominant energetice:
- transmutația atomică de slabă energie (efectul Kervran)
- paltergeist
- teleportația
- levitația
- telekinezia
- paps (fenomene bioplasmatice)

- materializări
- dematerializări (combustia spontană)
- folografii induse mental (efectul Fukurai – Ted Serious, tauthografie).

C. Fenomene după pragul morții:
- transcomunicația (efectul Reudire)
- mediumitatea (spiritism)
- apariții
- fotografii ale spiritelor
- fenomenul „déjà vu" (viața după viață).

4. Fenomene energo-informaționale şi aplicațiile militare ale acestora

Capacitățile şi proprietățile specifice numai fenomenelor energo-informaționale au stârnit, aşa cum am prezentat anterior, interesul deosebit al serviciilor secrete de spionaj și contra-spionaj şi, în aceeaşi măsură, al cercurilor militare care planifică dezvoltarea armamentelor şi tehnicilor de luptă.

Interesul serviciilor secrete s-a concentrat, în principal, pe două direcții:

- utilizarea fenomenelor, în care dominant este transferul de informații, în scopul spionării adversarului şi manipulării psihice a forțelor armate ale acestuia;

- utilizarea fenomenelor, în care dominant este transferul energetic, prin crearea unor arme cu potențial distructiv ofensiv sau defensiv, capabile să anihileze acțiunile adversarului.

În Statele Unite, D.I.A. (Defense Inteligence Acency), serviciul american specializat de problematica implicațiilor militare ale parapsihologiei a publicat, în decembrie 1990, raportul intitulat „Comportamentul ofensiv controlat al U.R.S.S.", în care erau specificate foarte clar aplicațiile militare ale parapsihologiei, astfel:

- depistarea şi descifrarea, prin tehnici parapsihologice, a documentelor secrete;
- localizarea instalațiilor militare secrete;
- urmărirea mişcărilor de trupe şi nave;
- controlarea de la distanță a proceselor psihovolitive ale cadrelor comandamentelor eşaloanelor militare superioare şi ale oamenilor politici plasați în posturi înalte;
- anihilarea de la distanță a acestora;
- neutralizarea sistemelor de armamente de toate categoriile, inclusiv sateliți şi rachete spațiale;
- antrenamentul propriu al trupelor specializate în misiuni de comandă sau intervenții rapide.

Trecem, în cele din urmă, la definirea unor fenomene energo-informaționale şi la descrierea succintă a aplicațiilor militare ale acestora.

a) **Radiestezia**

Ca îndeletnicire, poate fi încă întâlnită în multe localități rurale din țara noastră, unde, aşa-numiții „fântânari" pot indica cu precizie locul unde se găseşte apă în subteran, folosind o simplă ramură de alun sau de prun, în forma literei V.

Această practică străveche a fost folosită nu numai pentru descoperirea izvoarelor subterane sau a pânzelor freatice ci şi a zăcămintelor metalifere, petrolifere, cavernelor, obiectelor imerse sau submerse. Instrumentul de detecție este o baghetă (bagheta divinatorie) de o anumită formă (de V, Y sau L), care execută în mâinile căutătorului – fără voința acestuia – o anumită mişcare atunci când se află deasupra locului unde, în adâncime, se găseşte ceea ce caută.

În vechime, această activitate purta denumirea de „baghetism" sau „rabdomanție" dar în zilele noastre se folosesc termeni ca: dowsing, radiestezie, efect biogeofizic, biolocație, biodetecție. Termenul de „radiestezie", folosit preponderant în literatura de limbă franceză, a fost introdus de abatele Bouly la începutul secolului XX.

Putem defini radiestezia ca fiind „cercetarea ştiințifică şi aplicarea practică a procedeului de explotare cu bagheta magică şi cu pendulul".

Termenii de „biolocație", „biodetecție" şi „efect biogeofizic" sunt utilizați de şcoala rusească în domeniu.

Primele aplicații militare ale radiesteziei în epoca modernă se înregistrează în timpul primului război mondial, când francezii depistau cu ajutorul acesteia depozite de muniții subterane sau, după război, proiectile rămase în pământ şi neexplodate.

În cursul celui de al doilea război mondial, trupele germane din „Afrikakorps" aveau în componența lor radiestezişti pentru depistarea surselor de apă subterane.

Pe timpul desfăşurării campaniei din Vietnam, Corpul Puşcaşilor Marini americani folosea radiestezişti pentru depistarea tunelurilor şi ascunzătorilor subterane ale Vieteongului.

Experimente radiestezice cu aplicabilitate militară:

- În anul 1959, cunoscutul radiestezist American, Verne Cameron, cu acceptul U.S. Navy, spre stupoarea unei asistențe de elită, amplasează pe hartă dispozitivele reale (şi ultrasecrete) adoptate în acel moment de submarinele sovietice şi americane.

- La începutul anilor '80 sovieticii obținuseră rezultate importante în privința folosirii practice a metodelor radiestezice în navigație, identificarea de la distanță a navelor submerse şi pregătirea de luptă navală.

b) **Telepatia**

Este cel mai cunoscut termen parapsihologic, intrat aproape în limbajul uzual. În mod obişnuit, prin „telepatie" se desemnează fenomenul ciudat şi inexplicabil prin care „se transmit gândurile la distanță".

În decursul timpului, telepatiei i s-au dat mai multe definiții şi i s-au atribuit diverşi termini ca: criptestezie (Ch. Richet), sugestie ideatoare la distanță (L. Vasiliev), telestezie, biocomunicație, transmisiune perpetuală la distanță, radioco-

municație biologică, transfer de informație biologică etc. Creatorul termenului de „telepatie” este Frederic Myers.

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, ediție 1975, telepatia este definită ca „facultate psihologică atribuită unor oameni de a percepe fenomene care nu sunt în raza simțurilor, precum şi de a transmite gândul la distanță, fără intermediul organelor de simț obișnuite”.

Din această definiție rezultă cele patru elemente principale ale telepatiei, şi anume:

- caracterul bioinformațional;
- extrasenzorialitatea;
- intercerebralitatea;
- biopolaritatea.

Caracteristicile fizice ale fenomenului telepathic, deosebit de importante pentru comunicațiile militare, constau în următoarele elemente:

- distanța dintre agenții telepatici nu influențează transmisia telepatică;

- natura mediului prin care se realizează transmisia telepatică nu afectează calitatea acesteia;

- capacitatea canalului telepatic (sau rata de transmisie a informației) este de 0,2-1 biți/sec., fiind pe deplin accesibilă posibilităților de înregistrare şi asimilare ale creierului uman (sub 50 biți/sec.).

Experimente telepatice cu aplicabilitate militară:

- obiectivele cercetărilor în domeniul interacțiunilor la distanță, efectuate de sovietici în anii '60 în cadrul celebrului Laborator secret nr.8 al Institutului de Automatică şi Electrometrie din Novosibirsk erau următoarele:

- administrarea de electroşocuri la pisici, pentru a constata dacă puii lor (duşi la distanță) reacționează în acelaşi moment temporal;

- cercetări monitorizate video, pentru constatarea efectelor unor semnale telepatice aleatorii adresate subiectului;

- acțiunea câmpurilor electromagnetice asupra maimuțelor;

- utilizarea broaştelor drept senzori de receptare a fluxurilor fotonice de extreme de joasă intensitate (numai ochiul de broască poate sesiza asemenea fluxuri, nu şi instrumentele de laborator);

- încercarea de transmitere a unor boli cu efect letal pe calea radiațiilor ultraviolete (așa numitul „efect citopatic în oglindă”).

Cercetările americane în domeniu au vizat, în principal, atât efectuarea transmiterilor telepatice la distanță şi în medii considerate „ecranante”, cât şi din spațiul cosmic. Vom reda câteva din experimentele care au făcut vâlvă în perioadele respectiv:

- „Experimentul Nautilus”, care s-a desfăşurat în vara anului 1959, cu scopul de a constata modul în care pot fi transmise ordine şi se pot schimba mesaje telepatice între un centru de comandă din teritoriu şi un submarin aflat în imersiune (pare-se şi sub calota glaciară polară).

Rezultatele au fost foarte bune, coeficientul de veracitate situându-se între 70-72%.

Programul spațial “Apollo 14” a cuprins în anul 1971 şi efectuarea, de către cosmonautul Edgar D. Mitchell, a unor transmiteri de mesaje telepatice din spațiul extraterestru către Terra.

Prin aceste experimente, cercetătorii americani au demonstrat că, în situațiile de criză din domeniul astronauticii militare, telepatia poate contribui substanțial la menținerea fluxului informațional între navele spațiale şi stațiile de la sol în situația întreruperii legăturilor radio normale.

Referitor la acelaşi aspect, Serviciul american de Informații în domeniul parapsihologic (D.I.A.) ştia, încă de la mijlocul anilor şaizeci, că sovieticii, dorind să-şi îmbunătățească sistemele radio de comunicare de la bordul

navelor cosmice, îşi instruiau cosmonauţii în stăpânirea tehnicilor telepatice de comunicare.

De asemenea, în *Revista de Navigaţie Maritimă Sovietică* a apărut, în anul 1967, o informaţie potrivit căreia „comunicaţiile telepatice sunt mult mai facile în spaţiul cosmic decât în cel terestru”.

c) **Hipnoza**

Este cunoscută încă din Antichitate, ca procedură terapeutică. dar mecanismele intime, de producere şi acţiune, nu se cunosc nici în prezent.

Bazele ştiinţifice ale hipnozei au fost puse de Charcot, la sfârşitul secolului XIX. Acesta descrie şi cele trei stadii ale hipnozei: cataleptic, lethargic şi somnambulic.

Conform Dicţionarului Explicativ al limbii române, ediţia 1975, hipnoza este „stare asemănătoare cu somnul sau cu somnambulismul, provocată artificial prin sugestie, în timpul căreia controlul conştient asupra propriei comportări şi contactul cu realitatea slăbesc, acţiunile celui hipnotizat fiind supuse voinţei hipnotizatorului”.

Datorită posibilităţilor hipnozei de „reîntoarcere” în timp a subiectului hipnotizat şi capacităţii acestuia de a „vedea” în prezent evenimente de mult trecute, fac din acest fenomen un domeniu de investigaţie extreme de disputat.

Interesul major pentru aplicabilitatea militară a hipnozei ţine mai mult de inducerea acestei stări la distanţă – telehipnoza.

Vom încerca o scurtă trecere în revistă a unor obiective importante din cercetarea aplicativă a fenomenelor telehipnotice efectuată intens, atât de partea americană, cât şi de cea sovietică, astfel:

- menţinerea unei comunicări, fără paraziţi şi independentă de surse de energie, între propriile mari unităţi precum şi între acestea şi marile unităţi ale ţărilor prietene, mai ales între sistemele mobile de arme (tancuri, nave de luptă,

submarine, aeronave şi nave spaţiale), în special în perioada de criză;

- supravegherea unilaterală a activităţii inamicului (interceptarea „telepatică”);

- supravegherea telepatică a comunicărilor analoage ale inamicului (interceptarea mentală a intenţiilor unui adversar potenţial);

- bruiajul comunicării telepatice a inamicului, tot pe cale telepatică, sau prin mecanisme psihotronice, care întăresc propriile semnale mentale de bruiaj;

- influenţarea telepatică de la distanţă (telehipnoză) a unor persoane de prim-rang, luate individual, de exemplu influenţarea în sensul dorit a unor înalţi politicieni, militari, economişti (pentru a lua decizii greşite, a le submina încrederea, a-i determina să incline către acte de sabotaj etc.) – toate acestea pentru a crea posibilitatea cuceririi fără luptă a potenţialului adversar;

- influenţarea telepatică de la distanţă a unor întregi formaţiuni militare sau grupuri de populaţie din centrele aglomerate, pentru a abate atenţia, a induce în eroare, a face să se instaleze indiferenţa în sufletele oamenilor, a inspira frică sau groază, a incita la răscoală sau la sabotaj, a provoca dezbinare etc.; acest proces de influenţare s-ar putea întinde pe perioade mai lungi şi s-ar putea asocia cu măsuri negative (propagandă, demoralizare, încurajarea consumului de droguri în rândul tinerilor, creşterea criminalităţii etc.) în ţări potenţial adversare;

- inducerea telepatică de deranjamente psihice la persoane luate individual sau la grupuri de populaţie (inducţie sprijinită, eventual, prin câmpuri electromagnetice), pentru a le „înmuia” în vederea unei „preluări” ulterioare blânde; acest lucru se poate realiza prin telehipnoză, inoculându-se spaima de a trăi, depresie, groază, gânduri de sinucidere, ipohondrii etc.

De asemenea, în scopuri de spionaj sau contraspionaj se folosesc următoarele aplicații ale fenomenului hipnotic şi anume:

- amnezia hipnotică şi hiperamnezia hipnotică, care sunt proprietăți fundamentale ale stărilor induse hipnotic;

- inducerea în subconştientul persoanei hipnotizate a unor ordine pe care aceasta le va executa în mod conştient în perioada posthipnotică urmate, sau nu, de amnezia consumării faptului ca atare;

- „dirijarea" telehipnotică, în spatele adversarului, a propriilor agenți însărcinați să facă interceptări, spionaj, sabotaje, sau să comită asasinate (adică declanşarea unor acțiuni de acest gen, sugerate anticipat, pe timpul pregătirii misiunilor, în propria țară);

- „călirea" telehipnotică a agenților sau soldaților proprii, care operează pe teritoriul adversarului; aceştia sunt supuşi unei influențe telehipnotice, pentru a nu trăda nici un secret;

- „convertirea" telehipnotică a agenților inamici (un fel de hipno-„spălare a creierelor" executată de la distanță – pentru a-i face utili scopurilor adverse).

Teoretic, lista aplicațiilor militare şi de spionaj-contraspionaj ale telepatiei, combinată cu hipnoza (telehipnoza), se poate lungi foarte mult dar, din motive obiective, vom face un scurt comentariu pe care îl considerăm relevant față de importanța pe care ruşii o acordă aplicațiilor militare ale fenomenului hipnotic.

Astfel, din datele furnizate de o publicație germană credibilă (Hanauer Anzeiger) în septembrie 1981, rezultă că, din cei 30.000 de agenți operaționali instruiți de către G.R.U. şi care activează în Occident, o bună parte au fost antrenați prin procedee care formează preocuparea aşa-numitului „hipnospionaj". Ca o particularitate, se menționează că

activitatea acestor agenți este direcționată în obținerea de informații privind, în special, tehnologiile de vârf.

d) **Telekinezia**

Este definită ca fiind „mişcarea la distanță implicând deplasarea, ridicarea sau transportul unor obiecte materiale, fără un ajutor fizic observabil sau cunoscut, prin simpla acțiune a forței psihice.

Fenomenul, care este obiect de studiu al psihocineticii şi este cunoscut cel puțin din secolul trecut, se caracterizează prin faptul că persoane dotate cu o anumită abilitate, pare-se înnăscută, manifestă capacitatea de a deplasa, fără a le atinge, obiecte de o mai mică sau mai mare greutate (de la bețe de chibrit până la tablouri atârnate pe pereți).

Taxat multă vreme drept înşelătorie, fenomenul a început să fie privit cu toată seriozitatea şi studiat ştiințific datorită unor persoane cu calități deosebite în domeniu: rusoaica Nina Kulaghina şi americanul Uri Geller.

Abilitățile paranormale ale lui Kulaghina au stârnit interesul unui larg cerc de cercetători sovietici şi americani precum şi, evident, al cercurilor interesate în elucidarea acestui fenomen în scopul utilizării lui în domeniul militar.

K.G.B.-ul sovietic a devenit foarte interesat de aprofundarea studiilor privind abilitățile acestui formidabil personaj atunci când s-a constatat unul dintre cele mai tulburătoare efecte pe care Kulaghina îl producea: capacitatea de a „stinge" o rază emisă de o sursă laser.

Se ştie că americanii îşi dezvoltau – şi continuă să o facă – sistemul de apărare strategică, cunoscut marelui public ca „războiul stelelor". În cadrul acestui faimos program, unul din aspectele primordiale îl constituie depistarea rachetelor adversarului în faza inițială a lansării, folosind în acest scop o rețea de sateliți geostaționari, dotați cu senzori pe bază de raze laser. Acelaşi efect laser este utilizat, în cadrul acestui sistem defensiv, şi pentru distrugerea rachetelor sau ogivelor

atacatoare pe timpul zborului lor către țintele programate. Cascada de abilități psihokinetice de care a dat dovadă Kulaghina i-a incitat pe americani să caute personaje cu facultăți asemănătoare și în propria țară. În felul acesta, a apărut pe firmament Uri Geller, un medium dotat cu reale capacități paranormale, manifestate în special în domeniul psihokineziei.

Acesta, în afara deplasării telekinetice a obiectelor, putea realiza torsionarea obiectelor metalice, cum ar fi lingurile sau furculițele, mergând până la ruperea acestora fără ca măcar să le atingă. Efectul reprezintă un interes major pentru metalurgie, în scopul elucidării energiilor capabile să-l producă.

Descifrarea acestor necunoscute energii constituie, în același timp, un obiectiv deosebit de important pentru cei ce lucrează la realizarea de noi tehnici militare.

În urma numeroaselor experimentări psihokinetice efectuate de Uri Geller, sub o strictă rigoare științifică, s-a întocmit, de către reputați cercetători americani în domeniu, un amplu studiu publicat sub titlul „Investigarea fizică a fracturării metalelor, utilizând microscopia electronică în scanning și teoria acțiunilor teleaurale”.

Pentru a fi mai bine înțeleşi, explicităm noțiunea de „câmp teleaural” ca fiind „conceptul care încearcă să explice unele acțiuni biologice la distanță urmate de efecte mecanice, pe baza unui câmp de acțiune produs de către sistemul nervos”.

Din studiul mai sus menționat se desprinde următoarea concluzie: „Observațiile indică faptul că fracturile nu au cauze de natură mecanică, nici nu sunt rezultatul unor metode uzuale de fracturare”.

Analizând interacțiunile dintre sistemele biologice (om) și structurile fizice, pe baza conceptului mai sus enunțat profesorul Franklin încheie studiul cu un citat aparținând astrofizicianului John Wheeler: „În ce mod, dacă e unul, este afectat Universul observat de către observatorul om?”

Pe scurt, sunt viața şi spiritul irelevante pentru structura Universului sau sunt centrale pentru el? Este Universul lipsit de orice existență semnificativă în absența spiritului?”

Din faptul că fenomenele energo-informaționale pot acționa prin mod indirect – cu ajutorul câmpurilor electromagnetice, electrostatice sau gravitaționale – asupra materiei anorganice rezultă, bineînțeles, numeroase posibilități concrete de aplicare a acestora în domeniul militar, astfel:

- grupe de sabotaj psihocinetic care să influențeze de la distanță contactele de declanşare mecanice sau electronice ale armelor adversarului, în aşa fel încât proiectilele, torpilele, minele, bombele, rachetele de toate tipurile etc. să explodeze prematur, adică pe teritoriul inamic sau deasupra acestuia;

- prin manipulări psihocinetice – intervenții în reacțiile chimice, respectiv modificări în structura materialelor – s-ar putea arunca în aer fabrici de muniții, precum şi instalații pentru producerea combustibililor pentru rachete şi a focoaselor atomice;

- forțele psihocinetice pot bloca sau distruge sistemele de dirijare a rachetelor în zbor, devia submarine şi avioane teleghidate, scoate din funcțiune sisteme electronice de fixare a țintei, aparate radar, sisteme de computere şi centre de comandă;

- cu ajutorul procesului combinat (dematerializare-materializare), care defineşte transmutația, ar fi posibilă, teoretic, transformarea substanțelor chimice, biologice şi materialelor atomice de orice consistență în substanțe inofensive.

e) **Telestezia**

Este perceperea unei imagini, emoții, senzații de la mare depărtare, imposibilă pentru distanța spațială normală a simțurilor.

Una din utilizările psihotronicii în materie de spionaj a constituit-o valorificarea capacităților paranormale ale unor

subiecți în vederea obținerii de informații ultrasecrete din teritoriul advers.

Este vorba de așa numita „viziune la distanță” (remote viewing).

Viziunea la distanță sau „vizionarismul” se întemeiază pe un principiu funcțional identic sau asemănător cu cel al telepatiei și face parte din marele capitol al clarviziunii. Pentru a fi deosebit de telepatic, vizionarismul a căpătat, din partea filozofului și parapsihologului englez Myers (1843-1900) denumirea de „telestezie”.

Se disting două forme fundamentale de manifestare a vizionarismului:

- vizionarismul **temporal** – este cel care fie se adresează viitorului, prin precogniția unor evenimente ce se vor desfășura în viitor, fie privește evenimentele care s-au desfășurat în trecut și care sunt „readuse” în prezent prin descrierea lor datorată retrocogniției.

- vizionarismul **spațial –** este cel care se desfășoară în timp real, adică în prezentul observat, el interesează fie percepția directă a ceea ce este aparent ascuns în spațiu (de exemplu conținutul unor dosare secrete închise într-un seif plasat în apropierea subiectului), fie percepția unor obiecte (sau obiective militare secrete) aflate la distanță față de subiectul în cauză.

Acest tip de viziune e întâlnită în unele lucrări de specialitate și sub denumirea de „extracorporalitate” sau „călătorie astrală”.

Implicarea directă a serviciilor americane de spionaj în abordarea acestor proprietăți, drept mijloc aproape ideal de spionaj, este certă.

Acestea au finanțat un program special de cercetări pe care l-au încredințat Institutului Standford în care își desfășurau activitatea doi cercetători de marcă ai domeniului – Harold Puthoff și Russell Targ. Cei doi cercetători și-au început

activitatea prin depistarea unor subiecți cu capacități parapsihologice, în speță cu abilitatea „viziunii la distanță”.

Astfel au fost „descoperiți” doi indivizi – Iugo Swann și Pat Price care aveau capacitatea de a efectua voiaje astrale extracorporale și care manifestau capacități de viziune, atât precognitivă (în viitor) ,cât și retrocognitivă (în trecut).

Percepția la distanță (remote viewing) le permite persoanelor care au darul percepției extrasenzoriale perfecte să „pătrundă” pe neobservate în centrele secrete politice și militare de planificare, respectiv, de comandă, în silozurile de rachete, în depozitele de muniții și arme atomice, în punctele de sprijin ale Aviației și Marinei, în bazele de submarine și în institutele de cercetare, a căror explorare temeinică asigură uriașe avantaje strategice.

În ultimele decenii, medium-i vizionariști din America au demonstrat în repetate rânduri că pot „cotrobăi” prin hârtiile secrete depuse în birouri și seifuri, le pot „citi” și pot forța coduri militare.

Un aspect foarte interesant al acestui program a fost constituit de investigarea așa-numitei **tenthofotografii** sau a **fotografiei psihice** (impresionarea filmelor polaroid, privind obiectul unui aparat cu obturatorul închis).

Intense experimente tenthografice s-au efectuat și în fosta Uniune Sovietică, prin folosirea facultăților parapsihologice ale celebrei Nina Kulaghina.

Interesul deosebit al cercetătorilor în investigarea naturii fenomenului nu este întâmplătoare, pentru că de descifrarea enigmaticei sale naturi și a mecanismului de formare a imaginii tenthografice depinde cunoașterea unei noi forme de energie.

Bineînțeles că și problematica tenthografiei, corelată cu alte fenomene de natură parapsihologică, intră în aria de interes a structurilor militare și serviciile de spionaj (corelarea tauthografiei cu fotografiile luate de sateliții de spionaj).

Ceea ce este, de asemenea, foarte important este implicarea Japoniei într-un program de cercetare care vizează realizarea unor noi generații de calculatoare electronice, în care introducerea datelor să se facă „direct din creierul omului”.

Concluzii

Ceea ce se reproşează deseori parapsihologiei este faptul că încă nu a furnizat explicații, conform canoanelor metodologiei ştiințifice moderne, pentru fenomenele ce le studiază. Este în firea omului (cu sau fără preocupări ştiințifice) să accepte o stare de fapt sau un fenomen, fie el şi paranormal, dacă i se dă şi o explicație pe măsura prejudecăților de care este sau nu conştient. Mai mult decât atât, dacă pe baza explicației respective se pot realiza utilități practice, atmosfera misterioasă care învăluie inițial fenomenul sau starea de fapt se atenuează până la dispariție. O lungă perioadă de timp, fenomenele electrice şi magnetice au apărut la fel de ciudate ca şi, să spunem, telekinezia sau clarviziunea. După elaborarea teoriilor care le fundamentează ştiințific, dar mai ales când aceste teorii au condus la foarte numeroase aplicații practice întâlnite cotidian, electricitatea şi magnetismul şi-au pierdut aura ocultă.

În pofida tuturor criticilor şi opozanților, cercetarea în domeniul ştiințelor de frontieră a realizat progrese uluitoare în ultimele decenii, ceea ce se datorează, nu în ultimul rând, subtilelor metode de lucru ale unor instituții de renume.

Trebuie avut în considerație că la baza studiilor asupra fenomenelor energo-informaționale au stat două noțiuni ipotetice, fundamentate de remarcabilii savanți ruşi în domeniu (A.G. Gurvici) – biocâmpul şi bioenergia.

De asemenea, nu trebuie pierdut din vedere un alt aspect esențial, în dezvoltarea cercetării aplicative a fenomenelor energo-informaționale şi anume: interesul deosebit al cercurilor guvernamentale şi militare, al puternicelor şi omniprezentelor

servicii de spionaj şi contraspionaj în punerea în operă a aplicațiilor militare ale acestor fenomene şi realizarea uneia dintre cele mai moderne şi mai devastatoare arme din istoria civilizației noastre – arma parapsihologică (psihotronică).

Un dosar până de curând strict secret, dar care începe să fie parțial dezvăluit opiniei publice, o dată cu încheierea războiului rece, scoate în evidență că, atât în Statele Unite, cât şi în fostul spațiu de influență al Uniunii Sovietice, s-au desfăşurat timp de patruzeci de ani cercetări asidue şi experimente în domeniul percepției extrasenzoriale umane.

Aceste cercetări au fost finanțate din plin de armată şi de serviciile secrete, diversele fenomene energo-informaționale (hipnoza, telepatia, precogniția, precum şi o întreagă gamă de efecte psihocinetice) având în primul rând un caracter strategic, fiindcă reprezintă forme prin care conştiința influențează materia.

În materialul de față autorii am descris succint vasta fenomenologie parapsihologică dar s-a acordat o mare importanță aplicabilităților militare ale fenomenelor energo-informaționale şi incredibilele experimente (din câte s-au mai putut afla) realizate în laboratoarele secrete ale celor două superputeri angajate într-o demențială cursă a înarmărilor, provocărilor, intimidărilor, dezinformărilor etc.

Din cele prezentate rezidă pregnant gradul de periculozitate foarte ridicat al utilizării acestor arme în scopuri ofensive. De ce? Pentru că nu există încă metode eficiente prin care să fie combătute.

De asemenea, nu trebuie scăpat din vedere faptul că, eventuala utilizare a acestor sofisticate şi perfide arme (în multe cazuri devenite operaționale) se bazează, în primul rând, pe ignoranța adversarului.

După revoluția din decembrie 1989 au apărut şi în țara noastră numeroase lucrări în domeniu care stârnesc uimirea şi stupoarea cititorului neavizat.

Multe din acestea scot în evidență faptul că înaintea şi pe timpul desfăşurării evenimentelor menționate, care au condus la înlăturarea regimului totalitar instaurat sub egida lui Nicolae Ceauşescu şi a camarilei sale politice, populația României, armata şi serviciile sale secrete au fost supuse unor forme moderne de război (psihologic, electronic şi, nu în ultimul rând, parapsihologic), ale căror efecte le-am simțit şi încă le mai simțim din plin.

De asemenea sunt cunoscute cercetări şi acțiuni militare de anihilare a adversarului prin mijloace energoinformaționale, atât bio-psihice, cât şi electronice, (prin acțiunea unor unde electromagnetice, în special microunde, modulate în impulsuri corespondente efectelor de perturbare a funcțiilor neurocognitive şi neurovegetative – în particular – neuromotorii).

Având în vedere acest aspect determinant considerăm ca foarte necesară constituirea unor forme instituționalizate, de cunoaştere, studiere şi cercetare aplicativă a fenomenelor energo-informaționale în Armată.

Cunoscând modul de manifestare şi de folosire a fenomenelor respective, în planul conştientului sau subconştientului uman, în acțiunile de determinare a comportamentului politic şi de comandă, de anihilare a armamentelor clasice şi în spionaj, cei avizați (exponenți ai „clasei politice", militari, lucrători ai serviciilor secrete) pot evita erorile grave în gândire şi acțiune în situații de criză, sau se pot apăra de acțiuni agresive energo-informaționale amplificate tehnologic, în caz de război energo-informațional. De asemenea, aprofundarea cercetării proceselor de biopsiho-stimulare a funcțiilor organismului, prin acțiunea de rezonanță a undelor electromagnetice şi a câmpurilor radiestezice, pot conduce la obținerea de dispozitive de bioenergizare şi electroterapie bio-psihică, cu unde electromagnetice sau câmpuri radiestezice, portabile sau de campanie, utile

menținerii la parametri optimi a capacității de luptă a militarilor, care, în particular, ar putea fi utilizate şi în medicina civilă, pentru dotare individuală sau de cabinet.

Pentru a nu stârni „curiozități" şi comentarii neavizate, apreciem că, atât partea instructiv-educativă, cât şi partea de studiu a fenomenologiei parapsihologice, se pot desfăşura în condiții foarte bune în cadrul Universității Naționale de Apărare, prin înființarea (pentru început) a unui colectiv de cadre didactice şi cercetători în domeniu, colectiv care, prin forme moderne de învățământ (laborator pe profil, aparatură video şi informatică, bibliotecă, sală de studiu etc.), să-şi poată îndeplini obiectivele menționate.

BIBLIOGRAFIE

Eugen CELAN, **Războiul parapsihologic**, Editura Teora, Bucureşti, 1993.

P.LIEKENS, **Efectul de piramidă**, Editura Vestalia, Bucureşti, 1997.

Eugen CELAN, **Biocâmp şi bioradiație**, Editura Teora, Bucureşti, 1997.

Efectele câmpurilor electrice asupra sistemelor biologice, Studii şi cercetări de fizică, București, 1990.

SVESTAROV, **Biologie pentru toți**, Editura Albatros, 1982.

Gl. bg. dr. Vasile PAUL, **Războiul mileniului trei**, Editura DSH, București 2002.

Dr. Adrian PĂTRUȚ, **De la normal la paranormal**, Editura Dacia, 1993.

Ioan MAMULAŞ, Corin BIANU, **Fenomene parapsihologice**, Editura Teora 1999.

Ovidiu Dragoş ARGEŞEANU, **Dicționarul PSI, între *ştiință şi* magie**, Editura Nemira, Bucureşti, 2003.

Eugen CELAN, **Serviciile secrete şi parapsihologia**, Editura Obiectiv, Craiova 2003.

Teodor FILIP, **Războiul parapsihologic împotriva României**, Editura Obiectiv, Craiova, 2003.

ANEXA NR. 1

CONTIMUUL MATERIAL

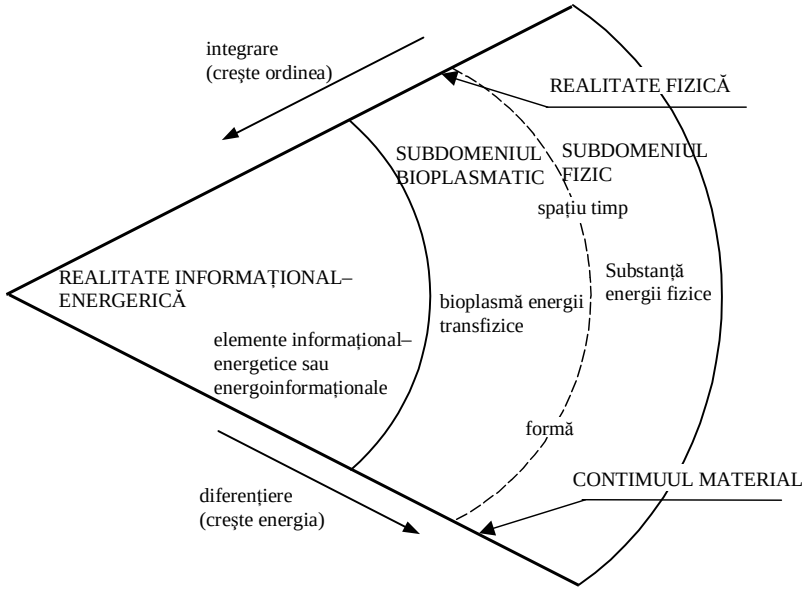

ANEXA NR. 2

FENOMENE ANORMALE ŞI DISCIPLINA CE LE STUDIAZĂ

FENOMENE	DISCIPLINA
psihice	cercetarea psihică
metapsihice	metapsihica
paranormale	paranormologia
parapsihologice	parapsihologia
parafizice	parafizica
fenomene PSI	psihologia
psihofizice	psihofizica
psihotronice	psihotronica

NOI FRONTIERE, VECHI FALII

General de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA

Când te aştepţi ca lucrurile să revină şi să evolueze pe făgaşul lor normal, sau, cel puţin, non-conflictual, apar situaţii paradoxale care, poate, pe mulţi dintre noi îi surprind. Pe mulţi, dar nu pe toţi. Pentru că unii au reuşit să vadă şi dincolo de ceea ce se vede şi să prevadă sau măcar să intuiască aceste evoluţii curioase, uneori agresive, alteori bizare. Au scris cărţi care nu au fost băgate în seamă, au formulat îndoieli, au atras atenţia, au tras semnale de alarmă. Nu de azi, de ieri, ci de secole. Şi tot de secole, astfel de semnale au fost fie ignorate, fie exagerate. În tot acest timp, s-a relevat că spaţiile care au generat conflictualitate vor genera şi în continuare conflictualitate. Nu este o concluzie fatalistă, de genul: aşa stau lucrurile şi noi nu avem nici o putere, dar nici una optimistă, în sensul că, potrivit credinţei şi speranţei româneşti, tot răul este spre bine. Răul nu poate evolua spre bine decât dacă este tăiat din rădăcină sau recultivat – dar nu ca bine, ci tot aşa cum este, ca rău – în acele zone unde nu mai poate nici răsări, nici prolifera. Nu ştim dacă este vina cuiva, dacă trebuie cineva arătat cu degetul – deşi tactica respectivă încă se mai poartă –, dar un lucru este cert: armele nu au fost puse în cui, ameninţările nu au încetat, vulnerabilităţile nu au dispărut, atitudinea ofensivă, agresivă nu s-a estompat, umilinţa nu s-a sfârşit.

În acelaşi timp însă, vulnerabilităţile cresc, nimeni, nicăieri, nu se mai poate simţi protejat, apărat şi cu atât mai puţin privilegiat. Pe măsură ce suntem mai puternici şi chiar mai înţelepţi, devenim mai ameninţaţi şi mai vulnerabili, nesiguranţa şi insecuritatea fiind direct proporţionale cu treptele pe care le urcăm sau pe care suntem împinşi. În jos sau în sus. De aici nu rezultă că nu trebuie să mai urcăm, că nu trebuie să

ne mai dezvoltăm, ci doar că, pe măsură ce societatea se dezvoltă şi unii coboară, iar alţii urcă, cresc şi vulnerabilităţile ei. Loviţi sunt şi pot fi şi cei ce urcă şi cei ce coboară.

Aceste vulnerabilităţi sunt imediat exploatate, aşa cum apa exploatează orice fisură pentru a pătrunde în interiorul suprafeţelor solide şi a le dizolva sau distruge. Paralel cu dezvoltarea economică, socială şi informaţională, se dezvoltă, simetric, o serie de forţe şi structuri parazite, care se opun acesteia, dar nu în sensul negării progresului, ci în sensul folosirii rezultatelor pentru controlul structurilor care le realizează şi le promovează şi folosirea lor în proliferarea non-simetrică, mai exact, disproporţionată a unei lumi crude, violente, ameninţătoare, inflexibile în sloganurile ei, anacronice şi teroriste.

1. Spiritul frontierei

În general, oamenii urăsc frontierele. Toţi sau aproape toţi se bat şi se zbat pentru a le nega, pentru a le depăşi, pentru a trece peste ele, pentru a ajunge acolo unde şi-au propus. Agresând însă frontiere, oamenii construiesc frontiere. Înseşi drepturile şi libertăţile omului se bazează pe limitări şi delimitări, pe norme şi reguli, pe bariere şi restricţii de tot felul, deci pe frontiere. Ca fiinţă socială, omul este îngrădit de social şi, în acelaşi timp, eliberat, înălţat de social. Omul nu poate exista decât în şi prin social. Eşti liber în măsura în care respecţi libertatea celuilalt sau a celorlalţi. Dar acest respect înseamnă el însuşi limitare, îngrădire. Proprietatea naşte totdeauna libertate. Dar proprietate înseamnă, la rândul ei, limitări, graniţe. Până aici se află ceea ce este *al meu*, de aici începe ceea ce este sau poate fi *al tău*. Dar *al tău* şi *al meu* nu înseamnă încă *al nostru*. Nici separat, nici prin reunire, nici prin intersecţie. *Al nostru* presupune o nouă frontieră, o altă frontieră, o altfel de frontieră. Această nouă frontieră care poate fi între *al nostru* şi *al vostru* nu se realizează estompând

frontiera dintre *al tău* şi *al meu*, nici contopind cele două entități. Aceste două entități *al tău* şi *al meu* nu se pot contopi, nu se dizolvă una în alta şi nu pot dispărea. Se pot doar distruge reciproc, dar, din acest proces, tot rezultă ceva: fie rămâne una care supraviețuieşte şi există numai şi numai împreună şi separat cu opusul ei, fie apar alte entități care, la rândul lor, îşi creează, fiecare, un opus al său. Pentru că *omul individual* nu poate dispărea. De aceea, *al nostru* reprezintă o nouă identitate, dar nu prin simpla alăturare între *al tău* şi *al meu*, prin conexiune de individualități sau de posesiuni individuale, ci prin construcție specifică. Noua frontieră este deci o nouă construcție, o nouă delimitare, o altfel de delimitare, o nouă configurare a unui nou tip de existență, a unui nou tip de ontologie. Spațiul Shengen, spre exemplu, nu înseamnă dispariția frontierelor dintre statele care-l compun, ci trasarea unei noi frontiere, sau unor noi frontiere, care delimitează un spațiu unde se aplică anumite reguli. Omenirea trasează mereu noi frontiere, pe care le respectă un timp şi nu ezită să le agreseze, să le desființeze sau să le distrugă, de îndată ce nu se mai poate folosi de ele.

Până acum, întreaga civilizație a planetei este o civilizație generatoare de frontiere. Acest principiu – cel frontalier – este valabil pentru tot ce înseamnă viață. Prima grijă a unei păsări este să-şi facă un cuib. Prima grijă a omului este să-şi facă sau să-şi găsească un adăpost, adică o casă. Dar lumea este schimbătoare. Casele nu durează o veşnicie, frontierele sunt doar limite, iar limitele se cer totdeauna depăşite. Din această antinomie – delimitare-extindere – rezultă întreaga filozofie a vieții pe pământ, întreaga măreție şi întreaga tragedie a societății umane şi a ființei umane. Oamenii trăiesc, deopotrivă, într-un *spațiu plin*, din care simt mereu nevoia să evadeze, şi într-un *spațiu gol*, pe care simt mereu nevoia să-l fragmenteze şi să-l umple cu ceva. *Spațiul plin*, ca pomul lăudat, atrage şi respinge, *spațiul gol*, alungă şi împinge. Odinioară, foaierul

perturbator (care se întindea între nordul Mării Caspice şi Manciuria) a generat mişcarea războinică a populațiilor migratoare, înarmate până în dinți, astăzi, acelaşi spațiu, continuând să întrețină spiritul migrator al populațiilor, generează şi un alt fel de ofensivă frontalieră sau transfrontalieră – cea a materiei prime pentru fabricarea drogurilor. Peste 90 % din materia primă din care se produce heroina ce invadează zona țărilor occidentale provine din macul cultivat în Afghanistan[312].

Frontierele lumii, inclusiv cele ale continentului european, sunt încă incandescente. Ele aprind focuri, întrețin conflicte şi războaie, alimentează fantasme şi prejudecăți, răscolesc memoria colectivă a populațiilor, etniilor, entităților culturale şi religioase, deformează sau malformează realități trecute, prezente şi chiar viitoare, aprind şi întrețin pasiuni. Frontierele dintre state, deci frontierele politice, sunt încă linii care separă, precum liniile între tabere sau precum linia frontului. Situațiile strategice sunt mai mult sau mai puțin stabilizate, uneori, o singură scânteie poate duce la un dezastru, aşa cum s-a întâmplat în spațiul fostei Iugoslavii. Dezastrul şi tragedia iugoslavă nu constau neapărat în destrămarea Federației Iugoslave, ci în pierderi de vieți omeneşti, în renaşterea urii istorice, în tragedii ale ființei umane şi în atâtea alte răni ale sufletului oamenilor din această parte de lume, care nu se vor vindeca în sute de ani. Se caută vinovați, se vor găsi vinovați, unii deja au plătit cu prețul vieții o vină pe care nu au avut-o (un om nu poate fi vinovat că s-a născut sârb, croat, sloven, că este ortodox, catolic sau musulman), alții se află în închisori sau în procese îndelungate, dar nimeni nu va reuşi vreodată să vindece rănile sufleteşti şi colective ale acestor oameni.

Acum, după ce lucrurile s-au lămurit sau, măcar, par a se fi lămurit, s-ar putea desprinde concluzia că Iugoslavia a fost o entitate forțată, artificială, o aglomerare de incompatibilități, un

[312] www.iss-eu.org., Stratégie européenne de sécurité, decembre, 2003, p. 10

produs al voinței învingătorilor din primul război mondial, iar destrămarea ei o ripostă. O ripostă a cui? Desigur, nu neapărat a celor învinşi. Nici a celor puternici. Poate a celor revanşarzi. Dar mai există oare aşa ceva? Se pot pune încă multe întrebări. Se pot da şi foarte multe răspunsuri. Sau se poate tăcea. Se pot aduce argumente, lumea nu a fost niciodată privată de argumente şi nici de justificări, se pot da sentințe şi formula adevăruri ce se vor absolute, dar, în acelaşi timp, cei implicați pot tăcea. Lumea le poate face pe toate. Şi ceea ce se doreşte, şi ceea ce nu se doreşte. Singura realitate palpabilă este că frontierele acelea nu au rezistat, că ele au fost pur şi simplu spulberate şi uitate cu o grabă aproape suspectă. Alte frontiere politice au fost create, alte entități statale au apărut pe harta Europei, şi nimeni nu mai contestă, azi, această realitate. Dramele privesc oameni şi populații, idei, sentimente, convingeri, obiceiuri, temeri. Dar şi acestea trec, le îngroapă pământul şi le estompează timpul. Rămân însă în memoria colectivă şi nimeni nu poate şti când şi cum vor fi reactivate condițiile inițiale...

Trăim deci într-o lume a bătăliilor pentru frontiere şi a metamorfozelor frontaliere şi transfrontaliere. Nimic nu este dat definitiv, totul se află într-o continuă devenire. Acest *continuum* transformator exprimă, pe de o parte, distrugere şi, pe de altă parte, construcție. Distrugere intempestivă, tragică, greu de suportat şi de acceptat, construcție dificilă, anevoioasă, costisitoare şi acaparatoare, dar, de cele mai multe ori, măreață şi impresionantă. Lumea nu ezită să se bată pentru simboluri şi să se reunească sau să se dividă, adesea, pentru distrugerea aceloraşi simboluri pe care le-a adorat. În ceea ce priveşte lumea, frontierele şi simbolurile sale, între sublim şi ridicol nu se află, adesea, nici măcar un pas, în timp ce, între aceleaşi afirmații, se durează şi se adâncesc falii înspăimântătoare. Toate religiile îşi propun să-l apropie pe om de Dumnezeu, dar faliile dintre ele sunt, uneori, atât de mari, încât orice apropiere

pare imposibilă. Schisma de la 1054 este o dovadă în acest sens. Fundamentalismele religioase, îndeosebi cel islamic, reprezintă, de asemenea, argumente incontestabile ale unor realități dureroase.

2. Frontiere europene

În ceea ce priveşte însă frontierele, nimic nu este definitiv. Frontierele cresc şi descresc, se lărgesc sau se micşorează, în funcție de rolul pe care-l joacă entitățile respective în relațiile planetare. Globalizarea nu distruge toate frontierele şi orice frontiere. Pe unele doar le retrasează, pe altele le lărgeşte, pe altele le construieşte, iar pe unele dintre cele neconvenabile le reduce la simple amintiri. Şi în această epocă, Europa se constituie într-un avanpost al metamorfozei frontierei, al procesului frontierei. Pe continentul european, procesul frontierei are cel puțin trei dimensiuni de mare importanță:

- divizarea unora dintre frontierele stabilite după cele două războaie mondiale, revenirea la o parte dintre vechile frontiere sau apariția unor entități statale noi (cazul spațiului ex-iugoslav şi al spațiului ex-sovietic);
- transformarea frontierelor-linii în frontiere-suprafață, adică în entități omogene, puternice şi stabile;
- trecerea de la frontierele-linii de despărțire, de la frontierele care delimitează şi separă la frontierele care unesc şi reunesc şi construirea, pe această bază, a noii frontiere europene.

Prima dimensiune a procesului frontierei europene – respectiv, divizarea şi apariția unor frontiere noi, deci a unor state noi – este pe cale de a se încheia. Cehoslovacia nu mai există (au apărut, în schimb, pe harta Europei, însă în limitele frontierelor cehoslovace, Cehia şi Slovacia), Iugoslavia nu mai există (au apărut, în acest spațiu, cinci noi state suverane şi independente: Serbia şi Muntenegru; Croația; Slovenia; Fosta

Republică Iugoslavă a Macedoniei; Bosnia şi Herţegovina). Destrămarea Iugoslaviei a produs multă suferinţă, multă tragedie, întrucât s-a produs prin războaie devastatoare, în timp ce dezmembrarea Cehoslovaciei şi a Uniunii Sovietice sunt şi ele complexe. Noi am aminti aici doar una dintre acestea. Frontiera Uniunii Sovietice era un fel de linie de sârmă ghimpată care închidea în aceeaşi incintă entităţi incompatibile şi chiar duşmănoase. Ceea ce se întâmplă acum în Caucaz şi chiar în Transnistria reprezintă o urmare a unor astfel de incinte, a unor astfel de frontiere forţate, incompatibile cu realităţile. Rusia a înţeles perfect acest lucru, a renunţat la frontiera imperială, şi-a restrâns aria la arealul său (şi aşa ea este ţara cu cea mai mare suprafaţă din lume) şi, din această ipostază, dispunând de resurse naturale formidabile şi de parteneriate strategice (cu Statele Unite, cu China şi, în curând, cu Uniunea Europeană), se reconstruieşte, echilibrat şi pe principiile economiei de piaţă, ca un nou *heartland* al acestui imens spaţiu. Pentru a nu se rupe însă brusc o realitate care a durat mai bine de o jumătate de secol, Rusia a încercat constituirea unei noi frontiere artificiale, cea a CSI. Desigur, lucrurile s-au schimbat mult, mai ales în termeni geostrategici. Lituania, Estonia şi Estonia – ţări care, în timpul Războiului Rece, constituiau un spaţiu de deschidere pentru Uniunea Sovietică a culoarului strategic baltic – au intrat în NATO şi în Uniunea Europeană (dar Rusia păstrează Kaliningradul, oraşul lui Immanuel Kant), Belarus rămâne un fel de soră mai mică a Rusiei, în timp ce Ucraina – ţară cu complexul puloverului – continuă acea manieră agresivă, specifică fostei Uniuni Sovietice, de impunere a punctului ei de vedere în delimitarea frontierei. Ţările Asiei Centrale – Kazahstan, Uzbekistan, Tadjikistan, Turkmenistan şi Kirghizstan – îşi regăsesc, încet, încet, într-o zonă care încă se mai află sub sceptrul foaierului perturbator, identitatea, iar ţările din spaţiul caucazian – Azerbaidjanul, Armenia şi Georgia – suportă soarta celor aflaţi

de veacuri pe o falie strategică dintre culturi şi civilizaţii, între marii imperii şi mari religii. Republica Moldova, alungată de la Gurile Dunării, în procesul constituirii frontierei după cel de al doilea război mondial, şi separată de ţinutul Herţei şi de nordul Bucovinei, trecute la Ucraina[313], frământată de problema transnistreană şi de alte presiuni artificiale ale unor populaţii, precum găgăuzii, prejudecăţi şi interese politice, nu-şi poate desăvârşi, în linişte, opţiunile europene şi euro-atlantice.

Cea de a doua dimensiune a procesului frontierelor europene aduce elemente cu totul noi în ceea ce priveşte construcţia continentului. Statele puternice din Europa (dar nu numai ele) nu-şi mai concentrează efortul în paza şi apărarea frontierelor-linii, frontierelor-incinte, frontierelor care separă şi opun. În întreaga Europă are loc un proces de consolidare a entităţilor statale tradiţionale, astfel încât fiecare să funcţioneze ca un sistem integral deschis. În aceste condiţii, frontiera-linie devine un fel de membrană care delimitează o suprafaţă integrală, o entitate. Efortul controlului nu mai este la frontieră, ci pe întreaga suprafaţă a sistemului. Acest lucru duce la transformarea frontierei, dintr-o linie care separă şi, adesea, opune, într-o linie care uneşte. În felul acesta, continentul european devine sau redevine, la rândul lui, o entitate de entităţi reunite, nu separate, unite, nu opuse. Este şi cazul statului român. România se întinde azi într-un areal care cuprinde ce a rămas din ce a mai rămas din vechiul spaţiu românesc. Este ultimul nostru spaţiu, este zona critică. Adică mai puţin decât atât nu se poate. Şi totuşi, unii sugerează că, de fapt, România este compusă din trei, cinci sau şase entităţi distincte: Transilvania, Banatul, Muntenia, Moldova, Dobrogea şi chiar Ţinutul Secuiesc. Între aceste entităţi ar exista, în concepţia unora, incompatibilităţi şi falii. Lucrurile nu stau, desigur, aşa. Dar nucleul românesc se confruntă încă cu probleme econo-

[313] A se vedea excepţionala lucrare **Pactul Ribbentrop-Molotov şi Basarabia**, Chişinău, 1991

mice, de legislație şi de adaptare la noul mediu european, probleme ale tranziției, care, la noi, dintr-un motiv sau altul, s-au prelungit prea mult. România dispune însă de inepuizabile resurse pentru consolidarea arealului său şi dezvoltarea, pe această bază, a noului concept frontalier european. În următorii ani, procesul frontierei româneşti va avea, probabil, trei caracteristici importante: consolidarea entității spațiului românesc; deschiderea spre integrarea europeană; participarea nemijlocită la securitatea noii frontiere europene şi la realizarea entității eurasiatice.

Cea de a treia dimensiune a procesului frontierei europene constă în unificarea şi reunificarea frontierelor mai vechi sau mai noi în acelaşi concept. Este şi va fi foarte greu, întrucât europenii sunt încă foarte deosebiți şi rareori se înțeleg pe deplin şi de la început în soluționarea unor probleme. Însă este clar pentru toată lumea că, în viitor, numai o Europă unită va fi în măsură să facă față marilor provocări economice, politice, sociale şi chiar militare ale planetei. O astfel de Europă trebuie însă construită şi reconstruită mereu. Această reconstrucție este, de fapt, o construcție continuă, se bazează pe o delicată şi complicată dialectică a întregului şi a părților, întrucât, uneori, pentru întreg, este mult mai important ceea ce delimitează şi separă, decât ceea ce apropie şi uneşte.

3. Concluzie

Cei cincisprezece ani care s-au scurs de la revoluțiile anticomuniste central şi est-europene reprezintă un interval de timp prea scurt pentru ca lucrurile să se fi aşezat temeinic în această parte de lume. Şi totuşi, sensul procesului frontierelor europene şi euro-atlantice este foarte clar. Aria NATO s-a extins cu zece țări, arealul Uniunii Europene cuprinde, acum, o mare parte din continent, iar frontierele exterioare europene sunt cele în zona cărora se realizează parteneriate strategice. De aici nu rezultă că frontierele vor dispărea, ci doar că între rolul

lor de linii care despart şi linii care unesc se vor realiza apropieri semnificative. Globalizarea nu distruge frontierele. Încearcă totuşi ca procesul lor să fie pozitiv, să asigure o delimitare clară între disproporționat şi asimetric, între ceea ce uneşte şi ceea ce separă. O dată cu recrudescența fenomenului terorist, s-a deschis o nouă frontieră de falie între lumea civilizată şi ceea ce se opune acesteia. Se pare că o asemenea falie va fi nu numai foarte greu de închis, ci şi foarte greu de acceptat, întrucât civilizațiile nu deschid falii, ci reunesc lumea în spațiul unității şi respectului sistemelor de valori. Valorile nu ucid frontierele, ci doar le fac să trăiască în pace, unitate şi bună vecinătate.

SURSE DE INSTABILITATE LA NIVEL GLOBAL ŞI REGIONAL. UNELE FENOMENE CU CARE S-AR PUTEA CONFRUNTA ROMÂNIA

Colonel dr. Dumitru SCARLAT
Comandamentul 2 Operațional Mareşal Averescu

Lumea noastră s-a schimbat. Orânduirea inițială, simplă, a devenit complicată şi greu de desluşit. În trecutul nu prea îndepărtat, două sisteme se înfruntau într-o luptă pe viață şi pe moarte, astăzi o singură superputere face legea. Imbatabile, datorită supremației lor geoeconomice, SUA se confruntă cu două entități mai puțin omogene, deocamdată, UE şi Asia. Totuşi, acesta nu este decât începutul unei alte ordini, care se va instaura pe măsura trecerii timpului. Nimic nu va mai fi ca înainte, caracteristicile generale încep deja să se contureze, prin intermediul bătăliilor industriale, tehnologice şi comerciale, în care sunt încleştate atât statele lumii, cât şi marile companii internaționale.

Cu toate acestea, viitorul este încă o pagină albă. Într-o lume unde informația a devenit principala materie primă, tehnologiile de avangardă care îi asigură difuzarea, aproape instantanee, o transformă în acelaşi timp într-un câmp de luptă virtual. Era cyber-intoxicării nu este departe, Internetul e plin de momeli, de capcane şi de agenți inteligenți, adevărați dezinformatori.

În această eră a CNN, a sateliților şi a Internetului, tehnicile de persuasiune a maselor, testate în timpul războiului rece, nu şi-au dovedit eficacitatea. Numai domeniul de aplicare s-a schimbat, iar marile lupte industriale şi comerciale au loc în arena pe jumătate reală, pe jumătate virtuală, a manipulărilor psihologice şi a dezinformării.

1. Riscuri asimetrice la adresa României

Riscurile asimetrice au căpătat, după 11 septembrie 2001, noi conotații pentru specialiştii români. Cu efecte greu de programat în sferele politic şi social, asimetriile au impus teoreticienilor dezvoltarea de noi strategii şi politici de contracarare a acestora. Şi România de după 1989, renăscută ca stat de drept, a simțit din plin convergența riscurilor asimetrice şi a fost necesar să îşi reorienteze opțiunile pe termen mediu şi lung.

România a acordat o atenție deosebită combaterii, împreună cu comunitatea internațională, a fenomenelor determinate de: evoluțiile terorismului politic transnațional şi național; apariția unor dezechilibre social-economice de importanță regională, datorită exodului unor grupuri umane din diverse cauze, dar în special economice; manifestarea fenomenelor de crimă organizată (trafic de droguri, trafic ilegal de arme, trafic ilegal de materiale radioactive şi de metale prețioase, de persoane, fraudă bancară, fiscală şi bursieră, extorcarea de fonduri, prostituția, asasinate la comandă etc).

Înrolată în coaliția mondială antiteroristă, România a adoptat principiile acesteia şi a organizat structurile militare pentru contracararea acestui flagel al mileniului trei.

Din acest punct de vedere, s-au înființat forțe specializate în combaterea terorismului, s-au creat capacitățile necesare pentru descoperirea, identificarea, capturarea sau nimicirea elementelor teroriste, s-au adoptat măsuri pentru protecția populației şi apărării obiectivelor împotriva atentatelor, s-au întocmit, la nivelul structurilor administrației de stat, planuri competitive privind gestionarea unor situații de criză generate de atacuri şi acțiuni teroriste, s-au reanalizat prioritățile de securitate regională şi globală, iar conceptele de securitate au fost readaptate în raport cu noile evoluții ale fenomenului terorist.

Prin prisma aspectelor prezentate mai sus, caracteristica majoră a luptei împotriva terorismului a impus cercetarea permanentă a grupărilor teroriste şi a statelor care îl sprijină şi încurajează, pentru a se evita, atunci când este posibil, surprinderea totală şi luarea în calcul a executării unor operaţiuni preventive asupra acestor grupări, în scopul descurajării, lichidării sau reducerii potenţialului lor.

Toate acestea au impus noi coordonate analizei şi contracarării fenomenului terorist, determinate de: perfecţionarea sistemului de management al informaţiilor, cu deosebire al celor care vizează existenţa, finanţarea şi activitatea grupărilor teroriste, care să permită stabilirea din timp a măsurilor preventive, efectuarea unui schimb eficient de informaţii, utilizarea capabilităţilor militare împotriva reţelelor teroriste şi ale crimei organizate.

Din nefericire, ineficienţa structurilor militare, pe plan mondial, în faţa asimetrismului terorist este o realitate. O realitate generată de: relaţia de asimetrie dintre acţiunile teroriste şi războiul convenţional, structura organizatorică şi mărimea organizaţiilor teroriste descoperite de forţele militare convenţionale ca fiind „sub pragul de importanţă”, dificultatea depistării autorilor atentatelor teroriste.

În aceste noi condiţii, structurile militare au de îndeplinit misiuni şi responsabilităţi specifice privind: adaptarea cadrului conceptual (doctrine, strategii, regulamente, instrucţiuni, dispoziţii); intensificarea cooperării între sistemele informaţionale; adaptarea misiunilor instituţiilor militare la condiţiile impuse de participarea la acţiunile de combatere a terorismului.

Aceste misiuni şi responsabilităţi vor trebui să fie adaptate, în funcţie de realităţile existente, interne şi internaţionale, necesităţii combaterii vulnerabilităţilor şi slăbiciunilor manifestate în mediul actual: existenţa diferendelor etnice şi religioase; implicarea grupărilor transnaţionale în fenomenul terorist; reacţia, deseori ostilă, a guvernelor inamice democraţiei – existenţa unor posibile surse de fricţiuni transfrontaliere sau în spaţiile geopolitice; evoluţiile armamentului chimic şi biologic, devenit principala sursă de ameninţare la adresa unor state; proliferarea nucleară; competiţia pentru pieţe de desfacere, resurse strategice sau zone de influenţe.

Omenirea se va confrunta cu pericole majore, între care şi multiplicarea şi diversificarea actelor de terorism, ca şi proliferarea fără precedent a armelor de distrugere în masă (ADM). Aceasta impune: implementarea unor iniţiative de apărare împotriva ADM; întărirea capacităţii de apărare împotriva atacurilor la sistemele informatice; examinarea opţiunilor pentru abordarea de o manieră adecvată a ameninţărilor crescânde ale unui atac cu rachete împotriva forţelor armate, teritoriului şi a centrelor populate.

Se impune adaptarea la situaţia geopolitică şi geostrategică actuală. prin: consolidarea apărării interne; luarea unor măsuri hotărâte de descurajare, apărare şi protecţie; crearea de structuri de comandă flexibile, capabilităţi de desfăşurare rapidă în dispozitiv, de susţinere a operaţiilor la distanţă şi timp îndelungat, într-un mediu provocator, contaminat NBC.

Experienţa dobândită în domeniul cooperării antiteroriste transatlantice oferă o bază de plecare pentru abordarea în comun a noilor operaţiuni în domeniu. Statele spaţiului euro-atlantic sunt, în prezent, vulnerabile nemijlocit sau indirect la ameninţările şi acţiunile teroriste. Posibilitatea demonstrată a reţelelor teroriste internaţionale de a penetra societăţile deschise şi de a utiliza tehnologiile moderne împotriva statului de drept şi a populaţiei paşnice a determinat, în primul rând, iniţierea şi organizarea războiului global contra terorismului.

Se dă o dimensiune strategică omnidirecţională perturbării şi distrugerii terorismului, ce va fi o acţiune continuă, la care vor contribui toate elementele de putere naţionale şi internaţionale. Teroriştii vor fi identificaţi şi anihilaţi dincolo de frontierele naţionale, apelându-se la acţiuni prin invocarea

dreptului legitim la autoapărare. Amplificarea şi acutizarea terorismului, în general, şi a modului său de manifestare, în special, au fost posibile în condiţiile favorizante ale mediului actual de securitate şi ale vulnerabilităţii instituţiilor abilitate cu contracararea acestui fenomen. Aceste situaţii au oferit oportunitatea accesului nelimitat al organizaţiilor teroriste la tehnologiile moderne şi au permis acumularea de importante surse financiare şi materiale. În acelaşi timp, perfecţionarea sistemului de conducere, organizare şi susţinere al grupărilor extremist-teroriste, în special arabe, diversitatea şi multiplicarea mijloacelor de execuţie a atentatelor, concomitent cu creşterea letalităţii şi a numărului de victime, reprezintă consecinţa directă a acestor manifestări.

Regruparea şi reconsiderarea forţelor şi mijloacelor folosite în lupta împotriva terorismului, amplificate de consensul internaţional, au avut ca rezultat declanşarea unui front comun de luptă împotriva unui inamic asimetric. Acţiunile atipice şi asimetrice, de o periculozitate deosebită, săvârşite în condiţii aparent ilogice, de autori greu de identificat şi localizat, au dus la o reacţie în lanţ a comunităţii internaţionale, la schimbări esenţiale, atât în plan mental, cât şi acţional, care să vizeze perceperea reală a fenomenului terorist şi, pe această bază, limitarea vulnerabilităţilor faţă de manifestările acestuia. Unanimitatea internaţională, în ceea ce priveşte luarea de măsuri specifice în plan politic, social şi militar a declanşat un proces ireversibil, în lupta pe un front comun, global, cu implicaţii şi consecinţe majore asupra diversităţii domeniilor vieţii sociale şi doctrinelor naţionale.

Pericolul terorismului creşte şi pentru că acesta capătă forme şi modalităţi de acţiune perfecte, foloseşte cele mai noi realizări ale ştiinţei şi tehnicii, posibilităţi noi ce s-au deschis cu prilejul proceselor de integrare mondială, al extinderii legăturilor economice şi financiare, al creşterii valului de migrare şi al slăbirii controlului la trecerea frontierelor de stat.

Cea mai mare ameninţare o reprezintă pericolul întrebuinţării de către grupările teroriste a armelor de distrugere în masă NBC.

Totodată, se remarcă o serie de tendinţe de dezvoltare a fenomenului terorismului internaţional: concentrarea crescândă a mijloacelor financiare în mâinile teroriştilor, dată fiind proliferarea acestuia odată cu traficul de narcotice şi cu traficul ilegal de armament; apariţia unui număr mare de luptători bine pregătiţi care, anterior, au participat la acţiuni militare în „punctele fierbinţi” şi care sunt gata ca pentru bani, să participe la orice fel de acte teroriste; practica, în extindere, de luare de ostatici (atât persoane cu funcţii, cât şi cetăţeni simpli); legăturile terorismului „naţional” cu cel internaţional.

2. Participarea României la lupta împotriva terorismului

Parteneriatul euro-atlantic împotriva terorismului stabileşte coordonatele cooperării interaliate, activând resorturile reacţiei unitare împotriva terorismului: consultări politice sistematice, operative şi necondiţionate problematic; proiectarea convergentă de operaţiuni cu caracter antiterorist; dezvoltarea, atât pe verticală, cât şi pe orizontală, a interoperabilităţii militare; înrâurirea coezivă a planificării armate şi a reformelor organismelor militare naţionale; gestionarea consecinţelor, inclusiv a celor posibile în plan civil, în caz de pericol; managementul aerospaţial şi al apărării antiaeriene; optimizarea cooperării operaţionale între forţele armate; suprimarea centrelor şi a nucleelor de finanţare a terorismului; prevenirea contrabandei cu armament şi materiale explozive şi anihilarea reţelelor de trafic; exercitarea preventivă a unui control sever pe traseele proliferării arsenalelor teroriste.

Aşadar, antiterorismul strategic, consecinţă alertă, firească a reacţiei globale, era inevitabil. În proiectarea filozofiei ipotezelor de contracarare strategică, globală a terorismului, sunt de luat în seamă realităţi deja evidenţiate

factual: forțele pe care le provoacă, pe cale de consecință, şi pierderile posibile sunt periculos mai mari decât grupările teroriste implicate nemijlocit în producerea evenimentelor; grupările teroriste sunt organizate în structuri multinaționale, gestionează rețelele transfrontaliere active sau conservate şi, adesea, sunt „acoperite” de organisme guvernamentale sau nonguvernamentale cu vocație cultural-educativă; creierele recente ale organizațiilor teroriste au elaborat o adevărată filozofie a confruntărilor asimetrice, principializând, cu maximă rigurozitate, reguli referitoare la asigurarea logistică, operativitatea angajării, difuzarea certă a prozelitismului, conspirativitatea ierarhiilor interne, asigurarea propriei securități, modul de implantare şi de retragere, adecvarea instrumentelor şi a metodelor utilizate, mediatizarea pre- şi post acțională.

Filozofia contracarării indirecte a terorismului suprastatal conține sau ar trebui să conțină precepte indispensabile unui edificiu doctrinar eficient, precum: elaborări larg diferențiate de contracarare a strategiilor de dizolvare a individualităților; instituționalizarea principiului exclusiv al legitimității oricărei acțiuni de contracarare a oricărui act de natură teroristă; construirea inspirată, flexibilă, credibilă a definițiilor de discreditare a fenomenului terorist, „fertilizarea” competițiilor interne, gestionarea şi direcționarea negativă a factorilor de coeziune; înțelegerea multiculturală a întregului câmp motivațional care determină asumarea necondiționată a sacrificiului suprem; „virusarea” mecanismelor de centralizare absolută a puterii; gestionarea şi, evident, contracararea strategiilor de simulare a adeziunilor la filozofia grupărilor teroriste; aplicarea distincției analitice în considerarea problematicii motivaționale a grupărilor teroriste.

Trebuie acordat un rol foarte mare consolidării securității interne, astfel încât sistemul de gestiune în domeniu să poată face față mai bine nu numai terorismului, ci şi tuturor riscurilor.

În urmărirea teroriştilor, națiunile au pus bazele unor noi raporturi internaționale, iar organismele de putere regională trebuie să-şi asume obligații ferme.

Experții militari au formulat concluzii care pot constitui cheia atingerii obiectivelor antiteroriste: cunoaşterea superioară a teroriştilor internaționali, pentru a le anticipa planurile şi a le combate eficient atacurile; principalele tipuri de măsuri militare sunt cele de prevenire, împiedicare, constrângere, dezmembrare sau distrugere; trebuie acționat direct fie împotriva organizațiilor teroriste, fie împotriva regimurilor statale care le sprijină sau finanțează; pregătire temeinică pentru ducerea luptei în condițiile folosirii mijloacelor NBCR; descurajarea are un rol important; vor trebui planificate capabilități logistice şi suport pentru infrastructura locală a acțiunilor la distanțe foarte mari; se iau în calcul operații multe la scară mică şi niveluri anticipate de simultaneitate.

România participă fără rezerve, de facto, în teatrele de operații, ca şi prin întreaga arie de susținere politică, economică, financiară, informațională etc. Țara noastră s-a alăturat coaliției împotriva terorismului prin susținerea acțiunilor militare din Afghanistan, Irak, punând la dispoziție, la cerere, facilitățile oferite de spațiul aerian, terestru şi maritim național. Practic, s-a comportat ca o țară membră a Alianței Nord-Atlantice, demonstrând, cum a făcut-o şi o face în cazul misiunilor SFOR şi KFOR din Balcani sau în alte ocazii, că este capabilă să-şi asume responsabilitățile ce le incumbă calitatea respectivă.

Implicându-se mai activ în efortul general de a face față acestui complex de provocări, Armata României îşi va extinde responsabilitățile în afara granițelor, va trece la o armată de securitate şi apărare, prin participarea la apărarea colectivă, dar şi la managementul crizelor pe plan regional şi global, la gestionarea urgențelor civile, pentru care îşi implementează structura de forțe şi capabilitățile necesare. În mod concret,

România va lua parte la lovirea centrelor vitale ale terorismului internațional, ale terorismului în rețea sau ale celor care ajută la proliferarea acestui fenomen.

În confruntarea cu regimurile care diseminează ADM şi amenință cu folosirea lor, noua strategie include: eforturi de contraproliferare proactive; împiedicarea acestor state şi a teroriştilor de a procura şi disemina materiale şi tehnologii NBCR; sporirea controlului şi expertizei internaționale; gestionarea eficace a răspunsului la efectele folosirii ADM de către teroriști şi statele ostile.

Pregătirea pentru apărarea NBC nu este o chestiune opțională, ci o obligație, o responsabilitate majoră pentru fiecare militar, de la soldat la ministru. Specialiştii din apărarea NBC nu trebuie să aştepte criza; ei au pregătirea necesară pentru a-i anticipa desfăşurarea şi efectele, drept pentru care sunt derulate programe de instruire, în concordanță cu noile cerințe operaționale şi cu cele mai recente informații în domeniu.

În acest sens, se impun cu stringență vigilența şi adaptarea rapidă la situațiile frecvent schimbătoare, specifice spațiului de luptă modern, apărarea NBC menținându-se în actualitate mai mult ca niciodată.

3. Conflictele lingvistice

Pe timpul evoluției civilizației umane, folosirea limbii a generat frecvent conflicte politice. Organizațiile internaționale abilitate din societatea contemporană sunt însărcinate cu rezolvarea şi stingerea diferitelor divergențe culturale etnice, pentru supraviețuirea limbilor comunităților umane.

Conflictele politico-militare din istorie au demonstrat că limbile au fost difuzate şi prin cuceririle care au urmat acestora, extinderea imperiilor impunând teritoriilor ocupate limba cuceritorilor.

Conservarea lingvistică atrage, de cele mai multe ori, crize greu de gestionat, deoarece acest fenomen, caracterizat prin eforturile întreprinse de minoritățile etnice în vederea obținerii autonomiei lor, este prezent peste tot în lume, din Mexic şi Africa până în China şi India.

Mileniul trei se confruntă, în prezent, cu calamitatea minorităților etnice care tind spre autonomie, fenomen care nu prevesteşte nimic bun. Totuşi, nu toate minoritățile sunt generatoare de conflicte.

Consecințele politice ale existenței unei puternice minorități musulmane în Europa nu trebuie subapreciate, deoarece vecinătatea Europei cu Africa de Nord şi Orientul Apropiat are ca urmare o imigrare incontrolabilă a musulmanilor.

Toate eforturile depuse de autoritățile europenilor, de a stăvili fluxul migrațiilor asiatico-islamice, au eşuat, atât datorită imposibilității supravegherii efective a granițelor maritime ale țărilor respective, cât şi insuficienței capacității de stopare a imigrării ilegale către Europa a populației țărilor mediteraneene şi asiatice musulmane. Impactul dintre civilizații a constituit o temă de meditații şi, în acelaşi timp, a dus la elaborarea de strategii şi teorii, unele fiind confirmate de realitățile contemporane.

Din păcate, fiecare etapă istorică parcursă de omenire a lăsat în urma sa şi multe victime. Cu toate strategiile şi teoriile analiştilor politici şi militari, nu s-a reuşit înlăturarea efectelor negative, ci doar cel mult limitarea lor. Manifestările ultimelor decenii au demonstrat o creştere a barbarismului, chiar în societățile dezvoltate, dar şi apariția unor structuri „ale morții”, care nu respectă principiile şi legitățile cunoscute de societatea umană. Fie că este vorba de rețele mafiote, trafic de substanțe halucinogene, carne vie, armament sau substanțe chimice, crimă organizată, atacuri teroriste, este interesant de remarcat că toate aceste manifestări se opun ordinii de drept şi conviețuirii paşnice. Dacă, în diferite ere istorice, violența şi

teroarea erau justificate având ca obiective principale supravieţuirea individului şi a colectivităţii, odată cu emanciparea societăţii umane s-a căutat eliminarea atavismului social. Plecând de la „gaşca de cartier” şi ajungând la Al-Qaida, modul de operare este acelaşi: crearea terorii cu „mijloace improvizate” de tip non-convenţional, ca acţiune asimetrică.

4. Naţionalismul

În această perioadă, suveranitatea pare adesea un concept asediat din toate părţile. Totuşi, ordinea formală a societăţii internaţionale continuă să fie asigurată, în principal, de colectivitatea statelor suverane. Poate cea mai importantă este accentuarea continuităţii în defavoarea schimbării. Într-o lume în care ritmul schimbărilor tehnologice pare să fie exponenţial, sunt puţine dovezi că aspectele fundamentale ale relaţiilor internaţionale – care, în majoritate, sunt normative – s-au schimbat în acelaşi ritm sau au şanse de a o face în viitor.

Poate fi îmbunătăţită societatea internaţională? Tensiunea dintre ideea unei societăţi internaţionale de state unite printr-o lege a coexistenţei şi cea în care această societate e privită ca o staţie intermediară „en route” spre o comunitate autentică a omenirii nu este deloc nouă. Suntem prima generaţie din istorie căreia i se cere să organizeze şi să administreze lumea, nu de pe o poziţie de putere, cum a fost cea a lui Alexandru cel Mare, a lui Cezar sau Aliaţilor la sfârşitul celui de-al doilea război moadial, ci prin recunoaşterea responsabilităţii universale, a tuturor oamenilor, a dreptului egal la dezvoltare susţinută şi a datoriei universale privind solidaritatea.

Ar fi un eşec de proporţii istorice dacă, atât puterile oficiale, cât şi oponenţii lor neoficiali, comunitatea internaţională, ar rata această şansă.

BIBLIOGRAFIE

1. BOIA, Lucian - **România – ţară de frontieră a Europei**, Editura HUMANITAS, Bucureşti 2002

2. KAUFFER, Remi - **Corporaţiile americane în lupta contra Europei**, Editura INCITATUS 1999

3. MAYALL, James - **Politica mondială – evoluţia şi limitele ei**, Editura ANTET 2000

4. SIMILEANU, Vasile - Asimetria fenomenului terorist**, Editura TOPFORM, Bucureşti 2003**

5. *Impact Strategic*, nr. 1/ 2004

6. *Gândirea Militară Românească*, nr. 5/ 2003.

IN LOC DE ÎNCHEIERE

Lucrarea de față reprezintă o deschidere în identificarea, cunoaşterea şi analizarea surselor de instabilitate şi de insecuritate în plan global şi regional. Este pentru prima dată când sunt adunate într-un volum opiniile unor specialişti din diferite medii pe o problematică atât de acută, atât de serioasă şi atât de actuală. Tema este deosebit de generoasă şi necesită investigații multiple, interdisciplinare, profunde şi permanente, precum şi dezbateri pe măsură. Atât cercetarea ştiințifică fundamentală, cât şi cea aplicativă au competența, datoria şi obligația de a aborda, sub toate aspectele şi din toate punctele de vedere, acest fenomen, de a emite ipoteze şi a le verifica în timp şi în derularea situațiilor.

Sursele de instabilitate sunt adevărate izvoare malefice ale provocărilor, pericolelor, amenințărilor şi care afectează întreaga planetă, fiecare stat şi fiecare om în parte şi, de aceea, ele se cer tratate cu toată atenția şi cu toată responsabilitatea. Atenția aparține tuturor, responsabilitatea revine specialiştilor.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

Redactor: Corina VLADU
Tehnoredactare: Mirela IRIMIA,
Mariana PETRE-BĂJENARU
Doina MIHAI

Bun de multiplicat: 19.11.2004
Hârtie copiator: A5
Format: A5
Coli tipar: 36
Coli editură: 18

Lucrarea conține 576 de pagini.
Tipografia Universității Naționale de Apărare

B. 27204/1117 C. 325/2004